

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭ ૮-૫૭ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ બા.૬.૬૦૧ બા.૬.૨૧૧૨

વિષય ૬-૩

બગદાદનો બાદશાહ.

ખલીફા હાફેઝ અલ-રશીદના સમયની
દીલગરુપ વાર્તા.

લખનાર
અકબરઅલી ડી. નુરાની.
મુંબઈ.

પ્રગટ કરનાર
જી. એમ. જાગુષ્ટે.
ત્રણ દરવાજા—અમદાવાદ.

સોલ એજન્ટ
બુકસેલર મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુષ્ટે.
ત્રણ દરવાજા—અમદાવાદ.

પ્રત ૧૦૦૦.
સને ૧૯૧૬.

આવૃત્તિ પહેલી.
સંવત ૧૯૭૫.

કીંમત રૂ. ૨-૮-૦.

આ નવલકથાનાં સર્વ અધિકાર પ્રકાશકે સ્વાધીન રાખ્યા છે.

શ્રી 'લાગ્યોદય પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ' માં જેઠાલાલ દેવશંકર દવેએ
આપ્યું. ખાલીઆ—અમદાવાદ.

ઉરદુ અખાન ઓર ગુજરાતી હરફકે દિલચસ્પ મશહુર નોવેલ.

અનસૂર મોહના	૧-૮-૦
ફોરાર ફોરારના હીસ્સા ૧-૨	૩-૦-૦
હસન અનજલીના	૧-૮-૦
મલેકુલ અઝીઝ વરજના	૧-૮-૦
અઘ્યામે અરખ હીસ્સા ૧-૨...	૩-૦-૦

મિલનેકા પત્તા

મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુષ્ટે

ત્રીન દરવાજા-અમદાવાદ.

પ્રસ્તાવના.

પ્રાચીન કાળમાં હાઈન-અલ-રશીદનાં સમયમાં ઘણી મનોરંજક અને બોધદાયક હજારો ઘટનાઓ બની છે, તેમાંની આ એક નોવેલ-વાર્તારૂપે ગુર્જર પ્રજાની સાહિત્ય સેવામાં મારો આ ખીજો અદ્ય પ્રયાસ રજુ કરતાં મને અત્યંત આનંદ થાય છે.

બગદાદનો બાદશાહ હાઈન-અલ-રશીદ પોતાનાં ઐશ-આરામ માટેનાં જલસાઓમાં પોતાના પ્યારા વઝીર જાઅફર અને પ્યારી બહેન અબ્બાસાને એક સાથે બેસાડવાની જે વિચિત્ર હડ લે છે; અને સાથેજ વિચિત્ર હુકમો સાથની સખ્ત તાડીદ તેઓને ફરમાવે છે; તે સમયે તે ખીલતી વયનાં નવ યુવાનોને કેટલું ભારે, અસહ્ય અને વિરહી વેદનાઓ ઉપજાવે છે, તેમજ બાદશાહી હુકમોની વિરૂદ્ધનાં આચરણમાં તેઓને કેવો ચિંતા અને બલાઓમાં ગિરફતાર થવું પડે છે તે, અને તે પવિત્ર ઇસ્લામ મઝહબનાં કાનુનો વિરૂદ્ધ પરદા સિવાય યુવાનોને અરસપરસ બેસાડવાથી બાદશાહ જેવાંનાં ભયંકર ડર સામે ખડો છતાં કેવું વિજ્ઞાપોગ આકર્ષણ અને આઘાત થાય છે; અને પરિણામે યુવાનીના બાહરમાં આવેલાં સ્વતંત્ર પંખેરૂઓ પોતાની મરઝીરૂપ માર્ગ પકડે છે, તેમાં બગદાદનો બાદશાહ પોતાની રાજ્ય હડનો જે વિચિત્ર વિક્ષેપ નાંખે છે, તે સમજાનો અતિ જાણવાયોગ્ય ઇતિહાસિક સફાઓથી ભરપૂર અતી રસિક અને ચાનક આપનારો દિલચસ્પ ચિતાર બેઘડિક ચાનક આપે તેવો છે,

પોતાના માનીતા વઝીર જાઅફર અને પ્યારી બહેન અબ્બાસા

વચ્ચે પ્રેમનો પ્રદિપ્ત અગ્નિ સળગાવ્યા પછી મિથ્યા ક્રોમાભિમાનને વશ થઈને આદર્શો તેઓને આપસમાં મળવા હળવા દેવાની અથવા તો લગ્ન કરીને સુખી જીંદગી ગુજારવા નહિ દેવાની જે વિચિત્ર રાત્ર્યહક લે છે; અને પરિણામમાં પોતાનાં અતી પ્યારાં પંખેરૂઓનાં જે હૃદયમેદક ખુનો કરાવે છે, તે છાતી ફાડી નાંખનારાં અતી કર્ણાજનક ખુનામરકીનાં ખનાવો તમારી દિલસોજી તે તમામ નિર્દોષ પ્યારાંઓ પ્રત્યે જરૂર ઉસ્કેરી મુકશે. આ દગલખાઝ દુનિયાની અટપટી ખટપટોથી તદ્દન બે ખખર તેવાં નિર્દોષ માન્યસુખ બાળકોનાં ખુનો સખત દિલની પથ્થર જેવી છાતી પણ પીંગળાવવાને ખસ થશે.

શરૂઆતથી તે આખેરી સુધી આ પુસ્તકને પ્રસિદ્ધિમાં લાવવામાં, અને કેટલીક જગ્યાએ યોગ્ય સુધારાઓ મુકવામાં મને મારાં અતી લાયકીવાળાં માયાળુ મુરખી મિત્ર જનાબ નિઝામુદ્દીન એ. કુરેશી સાહેબે જે ખીન સ્વાર્થાં બેહમતભરી જંગળ અને મહેનત લઈને દરેક પ્રકારે દિલોળાંની મદદ કીધી છે, તે માટે હું તેઓનો ખરા અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનું છું, તેમજ આ પુસ્તકને પ્રગટ કરનાર અમદાવાદના સુપ્રસિદ્ધ બુકસેલર મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુજે વાળા શેઠ બાપુરાવનો પણ હું એહસાનમંદ છું;

આ નોંવેલ મુંબઈના સુપ્રસિદ્ધ “સાંજ-વર્તમાન”માં નઝદીક છ મહિના સુધી દર બુધવારે છપાઈ હતી, તે દરમીયાન તેણે સુઝ વાંચક વર્ગને એવી તો ઇન્તેઝારી સમેત ખેંચી રાખ્યા હતા, કે કેટલાકોએ તેનું છેવટ જાણવા ઇન્તેઝારી દેખાડી હતી અથવા તો તે પુસ્તક મંગાવવાને કાગળો લખ્યા હતા, પરંતુ તે વેળાએ આ પુસ્તક તૈયાર નહિ હોવાથી મોકલી શકાયું ન હતું; તેઓ હવે જાણીને ખુશી

થશે કે-જે-પુસ્તક માટે તેઓ બહુ આરજુમંદ હતાં, તે તૈયાર થયું છે; અને હવે તેઓ જુજ કિંમતમાં મેળવી શકશે.

આએ મનહરણ વાર્તાના હવે પછીનાં પૃષ્ઠો ઉથલાવતાં અને તેની અતી રસીક અને ચાનક આપનારી દિલચસ્પ અને ઐતિહાસિક સફાઓથી ભરપૂર ઘટનાઓથી મુગ્ધ સાહિત્ય વિલાસી સન્નનોને મોજ અને બોધ મળશે તો હું મારો આ અદ્ય પ્રયાસ ફળીભૂત થએલો સમજીશ.

જાઅફર મીસ્તરી બિહડીંગ,
દરગાહ મોહલ્લો,
મુબઈ-તા. ૧૭-૨-૧૯.

લી. આપનોજ,
અકબરઅલી. ડી. નુરાની
લખનાર.

અર્પણ-પત્રિકા.

“ કુલ્લો નક્સીન ઝાએકતુલ્મવત. ”

અર્થાત

“ દરેક આત્મા મોતની મઝા ચાખશે. ”

મારાં અતી પુણ્ય અને માયાળુ માતૃશ્રી મરહુમા બાઈ સુધ-
રાબાઈ નુરમહંમદ કાસમભાઈએ તા. ૨૧ મી માર્ચ ૧૯૧૭ તે
તા. ૨૬ મી જમાદીઉલ આખર હીજરી ૧૩૩૫ નાં બુધવારનાં નવ-
રોઝના દિવસે સહવારના છ વાગતા પછી પોતાનો પ્યારો દેહ આએ
ફાની દુનિયામાંથી છોડ્યો અને તે માયાળુ માદરનો સદાનો સુખ-
ભર્યો દિલસોઝ જાંયો અને મીઠી માયા મોહખ્યતવાળી ગોદનો સુખ-
વાસી સુવાસ અમો સદાને માટે ગુમાવી બેઠાં તે કમ્નશિખ ગજખ-
નાક ગમખ્વાર બનાવતી યાદ પારાવાર દુઃખ અને દિલગીરી સહિત
લેતાં તે માયાળુ માવિત્રની પવિત્ર અને પ્યારી પહેછાનમાં હું માંડે
આ અદના પુસ્તક તેઓનાં અશે આત્માનેજ અર્પણ કરું છું.
અને

તે સાથે તે પાક પરવર દિગારની ભેદભાવ સિવાયતી નિર્મળ અને
પવિત્ર દરગાહમાં સર બુકાવીને દોઆ માગું છું કે, તે મરહુમાનાં રહને
શાંન્તી બક્ષે ! અને જનાબે પંજેતને પાક અલયહિસ્સલામત્તાં સદકાથી
તેઓની સાલ્ય અને પનાહમાં તેઓનો દામને પાક નશિખ ફરમાવીને.
તેઓને જન્નતમાં આલીશ્વાન દરજ્જાથી સરફરાઝ કરે ! ઈલાહી
આમીન ! ઈલાહી આમીન !

લી૦ તેઓનો ફરજંદ.

અકબરઅલી ડી. નુરાની.

બગદાદનો બાદશાહ "

અનુક્રમણિકા.

પ્રકરણ.	વિષય	પાનું.	પ્રકરણ.	વિષય	પાનું.
૧	હું બગદાદની સહેલ	૧	૨૦	" દાઅવત	૯૯
૨	જુ બાદશાહ અને નજુમી	૫	૨૧	" વિયોગી વિરહ !	૧૦૩
૩	" તીરે નજરનો ધાયલ	૧૫	૨૨	" આપઘાતની તૈયારી	૧૦૯
૪	થું ચર્ચા	૨૪	૨૩	" મેળાપ માટે કનીઝ !	૧૧૭
૫	મું આશકની યાદમાં	૨૭	૨૪	" જાઅફર !	૧૧૯
૬	હું ઇશકની બેચેની	૩૨	૨૫	મેળાપ !	૧૨૨
૭	મું ખીમારીનું બહાનું	૩૫	૨૬	" રંજ પછી ખુશી	૧૩૩
૮	" નિકાહનો સવાલ	૩૭	૨૭	" પ્રેમ મસ્ત !	૧૩૮
૯	" નિકાહનો ધનકાર	૪૨	૨૮	" ગર્ભવંતી !!	૧૪૨
૧૦	" માત્ર નામના નિકાહ	૪૭	૨૯	" મેળાપ માટે મસલત !	૧૪૬
૧૧	" જાઅફરની દુર અંદેશી	૫૧	૩૦	" રંગમમાં લંગ !	૧૫૨
૧૨	" લાચારીએ	૫૯	૩૧	" લડાઈની તૈયારીઓ.	૧૫૯
૧૩	" ગઝનનાક પયગામ	૬૩	૩૨	" લડાઈ પર !!	૧૬૦
૧૪	" કમનશીઅ બેહુ	૭૦	૩૩	" હમલ છુપાવવાની કોશીશ	૧૬૨
૧૫	" નિરાશામાં આશાની ઉમેદ	૭૫	૩૪	" વિજય !	૧૬૬
૧૬	" બેચયન અખ્યાસા	૭૯	૩૫	" મુઆરક બાદી !	૧૬૮
૧૭	" પ્યારાને પત્ર !	૮૬	૩૬	" લાઈ બહેન.	૧૮૩
૧૮	" મરજન જાઅફર	૯૦	૩૭	" હમલની જાઅફરને ખબર	૧૭૯
૧૯	" ઇન્તેઝારીમાં	૯૫	૩૮	" પુત્રનો પ્રવાસ !!	૧૮૫

પ્રકરણ.	વિષય	પાનું.
૩૯	મું મોતનો કાસિદ !!	૧૯૧
૪૦	,, ખીજો હમલ.	૧૯૯
૪૧	,, હમલની ખાત્રી !	૨૦૨
૪૨	,, રૂમ પર ચડાઈ !!	૨૦૬
૪૩	,, શત્રુ શરણે !	૨૧૧
૪૪	,, ખીજા પુત્રનો જન્મ.	૨૧૪
૪૫	,, પિતાનો પ્યાર	૨૨૧
૪૬	,, બાળકો મક્કે મોઅઝમામાં	૨૨૪
૪૭	મું ઉદાસીમાં	૨૩૩
૪૮	,, ખેવકા કનીઝ !	૨૩૫
૪૯	,, લેદહરમ ઝાહેર થયો !	૨૩૯
૫૦	,, ગુસ્સો !	૨૫૧
૫૧	,, ફાની દુનિયા !	૨૫૭
૫૨	,, જાઅફરનો પત્ર	૨૬૦
૫૩	મું મેળાપ !	૨૬૮
૫૪	,, મક્કા તરફ કાસિદ	૨૭૯
૫૫	,, છેલ્લો મેળાપ	૨૮૩
૫૬	,, બાદશાહની મુશ્કેલીઓ	૨૯૧
૫૭	,, નિર્દોષ બાળકોની ધરપકડ	૨૯૩
૫૮	મું મુશીબતોનાં વાદળો	૨૯૯

પ્રકરણ.	વિષય	પાનું.
૫૯	મું જાઅફરની કતલ !!	૩૧૧
૬૦	,, જાઅફરનું માતમ.	૩૨૮
૬૧	,, અબ્બાસાનું સ્વપ્ન	૩૩૪
૬૨	,, ઝુખીદા અને અબ્બાસા	૩૩૯
૬૩	,, નિર્દોષ અબ્બાસાની નિર્દય કતલ.	૩૪૬
૬૪	મું અબ્બાસાની કતલ પર મરજનનું માતમ	૩૫૦
૬૫	મું નિર્દોષ બાળકોની કતલ	૩૫૫
૬૬	,, મસફરની કતલ	૩૬૧
૬૭	,, ઝુલ્મની હદ	૩૬૬
૬૮	,, ઝુલ્મનો અવધિ	૩૭૦
૬૯	,, બાદશાહની બહાદુરી	૩૮૨
૭૦	,, નસારાઓ માટેના કાયદા	૩૮૫
૭૧	,, બાદશાહતના ભાગલા	૩૮૭
૭૨	મું દમીશ્કનો અમીર	૩૯૦
૭૩	,, અબુનવાસ	૩૯૯
૭૪	,, અમીન અને અબુનવાસ	૪૦૬
૭૫	,, ઝુખીદા અને ઉલપા	૪૦૮
૭૬	,, “ નેહરે-ઝુખીદા ”	૪૦૯
૭૭	,, પાપીઆત્માનો પસ્તાવો	૪૧૦
૭૮	,, બાદશાહનો અંતકાળ અને મૃત્યુ.	૪૧૩

બગદાદનો બાદશાહ !

પ્રકરણ ૧ લું.

બગદાદની સહેલ.

પ્રીય ત્રાંચક ! તમ્યાર થા ! હું તને બગદાદ શહેરની સહેલ કરાવું છું ! અહા ! આ શું નજરે પડે છે ? આતો બગદાદ શહેરનાં આલીશાન બાગ બગીચાઓ દેખાય છે, જેમાં તે કરીમે કારસાજની કરામતી કુદરતથી ઘણાં ઉમદા ઝાડોની ધમધોર ઘટા છવાઈ રહી છે ! અને તે પર સ્વાદીષ્ટ મેવાઓનાં ઝુમખાઓ ઝુમી રહ્યાં છે !

બાગોની વચ્ચેવચ્ચે એક આલીશાન શહેર દેખાય છે. અહા ! આ કયું શહેર છે ? જેની સહેલ કરવા આપણે નીકળ્યા છીએ તેજ આ બગદાદ શહેર છે ! જેની એક તરફ સફેદ બરફના પહાડો છે, તો બીજી તરફ કુરાત નદી ખળખળ વહી રહી છે ? આ શહેર આશીનકાળમાં નવશેરવાન આદીલનો બાગ હતો ! તેને મનસુર અબ્બાસીએ બંધાવ્યું છે. આ શહેરની ચોતરફ કીલ્લો આવેલો છે. જે પરના ખુશનુમા મીનારા તેની શોભામાં અઊર વૃદ્ધી કરે છે ! શહેરમાં દાખલ થવાના છ દરવાજા આવેલા છે.

આપણે શામના દરવાજાથી શહેરમાં દાખલ થઈએ છીએ જેમ કરતાં શહેરની ખુબસુરતી તે ગોયા બેહીશ્તનો નમુનો નંજરે પડે છે !

ખાસ કરીને બાદશાહ હાફન અલ રશીદનાં લાખો રૂપીઆ ખર્ચાને બંધાવેલા મહેલો નેવાથી ભુખ અને તરસ પણ ભુલી જવાય છે ! એ મહેલોની આબુખાબુ પણ પાણીની નહેરો જારી છે, અને ડાંડા મંદ પવનની હલેકાઓ ચાલી આવે છે ! આગળ ચાલતાં દબલા નદી પાણીનાં મોજાંઓ ઉછાળતી રહી ડ્રાઈગોયર થાય છે, જેને સામે કાનારે પ્રાચીનકાળની અગદાદની વીશાળ ધમારતો ઉભેલી છે. જુમ્મા મસજીદ પણ નમુનેદાર બનેલી છે ! ગામના લોકો ઇસલામી નજરે આવે છે, અને ઘણી જ ખુબસુરત દાઢીવાળા મુસલમાનો, રંગબેરંગી પોષાકમાં સજ થયેલા નવયુવાન દેખાય છે, અને ઠેક ઠેકાણે મસજીદોમાંથી “ અલ્લાહો—અકબર ” નો ખુલ્લું અવાજ આવે છે !

આપણે હવે આ સર્વે જોઈ આવ્યા માટે ચાલો હવે હાફન અલ રશીદનો દરબાર પણ જોઈ લઈએ ! આ જુઓ સામે હાફનનો ખાસ મહેલ અને દરબાર ડ્રાઈએ પડે છે ! જ્યાં જઈને જોતાં જુદીજ નતનો રંગ નજરે આવે છે અને પાસે જઈને નજર કરવાથી હોશ ઉડી જાય છે ! દુનીયાની દરેક ઉમદા ચીજોનું આમાં હાડમાડથી સંગ્રહ સ્થાન કરવામાં આવેલું છે ચોતરફ મખમલી ખીજાના ખીજાવેલાં છે ! અને ઠેકઠેકાણે ડુલખુટાવાળા ભાતભાતના પડદાઓ લટકી રહ્યા છે અને ઝવેરાતનાં ખુશનુમા ફાનસોમાં કપુરની બત્તીઓ ટાંગેલી છે. દરબાર હોલની વચ્ચેવચ્ચે એક આલીશાન હીંગ તથા મોતીથી જડીત તખ્ત રાખવામાં આવેલ છે જેપર બહાર હાફન ગરબખી ઉમદા પોષાકમાં સજ થઈને હાડ માડથી બેઠેલો છે અને તેની આસપાસ તેનાં ખીદમતગારો ઉમદા પોષાક પહેરી અદ્ભુતવાળી તેની હજુરમાં બેઠા છે ! જડાઉ કુરસીઓપર વઝીરો, અમીરો અને વીદવાનો બેઠેલા છે, અને અમીરો હાફન ખુશી થાય તેવી રીતે ખુશામદી ભરી વાતો કરી

રહ્યા છે. અને વીદવાનો પોતાની મરજી મુજબ તેના જવાબો આપ્યા કરે છે !

હાફન રશીદની બેગમનું નામ ઝુબેદાબાતુન હતું, જેને તે ઘણી જ આહતો હતો તેથી તેનું નામ કાયમ રાખવાને હાફને મક્કામાં એક નહેર બંધાવી જેનું નામ નહેરે-ઝુબીદા છે. આ નહેર બંધાવતા જે અર્થ થયો તેનો હીસાબનો આંકડો તેણે કાઢને નહીં બતાવતાં, તે દળલા નદીમાં હોમાવી દીધો !

હાફન રશીદને યહ્યાના પુત્ર જાઅફર સાથે એટલી મોહબત હતી કે તેને કદી પોતાની પાસેથી જુદો નહીં કરતો હતો અને પોતાના પુત્રની જેમ તેને આહતો. જાઅફર પણ નીમકહજાલ અને હાફન માટે જન શીદા કરનાર હતો. હાફને જાઅફરને ખાસ વઝીર બનાવ્યો હતો. એજ પ્રમાણે હાફન રશીદની એક અબ્બાસા નામની બહેન હતી, તે ઘણી જ ખુશસુરત શાહબાદી હતી, જેને પણ તે એક પુત્રી કરતાં જ્યાદા પ્યાયરથી આહતો હતો ! પરંતુ જાઅફર જ્યારે એકાંતમાં બેઠો હોય ત્યારે અબ્બાસા પરદેશર હોવાથી જાઅફરની પાસે આવી શકતી નહીં હતી, તેમજ અબ્બાસા એકાંતમાં હોય ત્યારે જાઅફર પણ આવી શકતો નહીં હતો ! હાફનને વીચાર થયો કે કોઈ એવો તાગડો થાય કે આ બંને એક બીજાને હળીમળી શકે, અને અબ્બાસાનાં નીકાહ જાઅફરની સાથે કરી આપે તો અબ્બાસાને પરદો કરવાની જરૂર ન રહે ! પરંતુ આ વીચાર ઉદભવવાની સાથે તે ગર્વથી કહેતો કે, “ હું ખાસ અસલી નસલનો ખલીફા છું, અને તખ્તપર બેઠો છું, માટે ગર્હિર ખાનદાનનું ઘરાની લોહી મારાં ખાનદાનની પુત્રીઓ સાથે ભળે તે માટે હું વીરુદ અને નારાઝ છું ! ” આ સમયથી જાઅફર અને અબ્બાસાનાં નીકાહ કરી આપવા માટે

તેને સખતમાં સખત અણુગમો હતો ! તેથી તેણે એક દીવસે જાન્ય-
ફર અને અબ્યાસાને પોતાની મતલબ ઝાહેર કરીને કહ્યું કે, “ હું
તમો બંનેને મારી હજુરમાં પરદા સીવાય બેસાડવા ચાહું છું ! અને
તે માટે એક બીજાનાં નીકાહ કરી આપવા વીચાર રાખું છું ! ”
આ સાંભળીને જાન્યફરે તેનો ઇનકાર કર્યો અને ક્રોધ રીતે રાજી ન
થયો તેમજ ગ્રીહ મુકી નહીં; ત્યારે હાફેન બોલ્યો કે, “ અમારાં હાશમી
ખાનદાનમાં તમારા ખાનદાન અજમ વીગેરેનું ખુન ભળે તે માટે મને
સખત અણુગમો છે, તેથી હું સોગંદ પૂર્વક તમોને કહું છું અને સ-
મજાવું છું કે આ નીકાહ તમારા મરદ-અઘિરતનાં સંબંધ તરીકે ગણ-
વામાં આવશે નહીં, પરંતુ આ ફક્ત પરદા સીવાય બેસવા માટે લે-
ખવામાં આવશે ! માટે મારી રૂબરૂ સીવાય તમારે ક્રોધ વખત ખાન-
ગીમાં મળવું નહીં !! કારણકે આ નીકાહનો સંબંધ નામનો જ
છે !! ” આમ કહીને તેઓને કસમ આપીને હાફેને તેઓનાં નીકાહ
કરી આપ્યા ! નીકાહ તો થયાં પરંતુ જાન્યફર આથી સખત નારાજ
હતો અને આનું પરીણામ માહું આવવાની તેને ધાસ્તી હતી, પરંતુ
અબ્યાસાએ વીચાર્યું કે નીકાહ કરી આપ્યા પછી દુર રહી મર્દ હોવા
છતાં મર્દ સીવાય આયુષ્ય ગુજારવું મુશ્કેલ છે ! તેથી પોતાનાં કસમને
તોડવા, અને જાન્યફર સાથે એકાંતમાં મળવા અને મહોબ્બત વધા-
રવાની ભારે કોશિષો કરવા લાગી !!

પ્રકરણ ૨ જી.

બાદશાહ અને નજુમી.

બગદાદના બાદશાહે આજે મોટી દમામદાર ભવ્ય કચેરી ભરી છે. અને સલ્તનતના તખ્ત ઉપર ખલીફા હાજન અલ રશીદ મોટાં રોઅબ અને દમામથી બેઠો છે. અમીર ઉમરાવો ઝરીન કુરસીઓ ઉપર ઠાકમાઠ અને ધજત સાથે બેઠેલા છે. એટલામાં એક યાહુદી નજુમી (ભવીષ્યવેત્તા) હાજનનાં તખ્તની સામે આવીને ઘણી જ તા-અઝીમ સાથે સલામ કરીને અદખની સાથે સામે ઉભો રહી પોતાની કમાલ અને લીયાકત અને ઇસ્મ ઝાહેર કરે છે, અને પોતે ભવીષ્યની ખબર આપવાનો દાવો કરે છે ! આવી આતુર્યતા અને હોશીયારીની બાબતો સાંભળીને હાજન રશીદે તેની પરીક્ષા અર્થે પુછ્યું કે, “ તું ભવીષ્યની બાબત જાણતો હોય તો કહે કે આ વખતે ફઝલ ક્યાં છે ? ”

આ ઠેકાણે જાણવું જરૂરનું છે કે ફઝલ ખીન યહ્યાને તીબર-સ્તાનમાં મચેલા હુલ્લડખોરોને દયાવી દેવા માટે મોકલવામાં આવ્યો હતો. અને ત્યાં શું થયું હતું તેની કાંઈ પણ ખબર આવી ન હતી. તેથી હાજન ઘણો જ ઉદાસ હતો અને તેના ખુશી સમાચાર સાંભળવાને આતુર હતો.

નજુમીએ રમલના કાયદા પ્રમાણે જોઈને અર્જ કરીકે, “ બાદ-શાહ સલામત ! આ સમયે આપનો વઝીર ફઝલ ખુશી અને ખર્ચ-રીયત સાથે તીબરસ્તાનમાં છે અને આપે તેને જે કાર્ય માટે મોકલ્યો હતો, તેમાં તેણે વીજય મેળવ્યો છે, જેની સર્વે હકીકત તેણે લખીને

આપની હજુરમાં રવાના કરેલ છે, તે ટુંક મુદતમાં આપની ખીદમતમાં આવી પહોંચશે ! ”

નજુમીની આ વાત સાંભળીને હાફેન તથા સર્વે અમીર ઉમરાવો વીચારમાં પડી ગયા અને કેટલાકોએ તો તે હાસ્યપ્રદ માની પરંતુ હજુ આ ઘટનાને અર્ધી કલાક ન ગુજરી હતી ત્યાંજ ખીદમતગારે આવીને અર્જ કરી કે, “ હજુરે આલી ! તીયરસ્તાનથી આપના વઝીરનો પેગામચી સાંઢણીપર બેસી અરઝી લાવ્યો છે ! ” આમ કહી તેણે ઘણીજ અદ્યથી મોહર કરેલું તે ખુશનુમા કવર પેશ કર્યું. હાફેને તુર્તજ કાગળ ફેડીને વાંચ્યો તો તેમાં નીચે પ્રમાણે લખેલું હતું.

“ બંદગ્યે પરવર !

આપ નામદારની નામનાથી અમોએ વીજ્ય મેળવ્યો છે. તમામ હુલ્લડ સમી ગયું છે, અને હવે તીયરસ્તાનમાં સુલેહ અને શાંતીનું સામરાન્ય પ્રવર્તી રહ્યું છે. હુલ્લડગોર યહયા ખીન અબ્દુલાહ ગીલાની હવે પશયાતાપ કરે છે અને પોતાનાં જનની સલામતી આહે છે, માટે જો આપ નામવર તેને જનની બક્ષીસ ફરમાવો તો તેને આપના દરબારમાં હાજર કરે.

લી૦ આપનોજ તાબેદાર

ફઝલની બંદગી. ”

આ વાંચીને હાફેન અત્યંત ખુશ થયો અને નજુમીની સર્વે ખીના સાચી પડી તેથી તેની કદર અને તચ્ચરીફ કરીને અને કેટલુંક ધનઆમ આપીને પોતાની દરબારમાં બેસવાની પરવાનગી આપી !

નજુમી પણ પોતાને નશીઅત સમજી ઘણો ખુશ થયો અને તાચ્ચરીમ તવાઝો બજાવી દુર જઈ બેસી ગયો. નજુમી બાદશા-

હની પરીક્ષામાં પસાર થયો તે જોઈ તમામ દરબારીઓ હાજરતથી તેનો ચેહેરો જોવા લાગ્યા, જેથી નળુમીને ખુશીના જોશમાં કાંઈક ગર્વ આવ્યો અને પોતે પોતાના વખાણુ ગાવા લાગ્યો ! પ્રથમ જે “ મીયાંની મીંદડી ! ” મીસાલ બાદશાહ સમક્ષ હાથ જોડી ઉભો રહ્યો હતો તે હવે ટુંક વખતમાં તકદીર જોર કરવાથી બેધડક પોતાનેજ વખાણુવા મંડ્યો અને બોલવા લાગ્યો કે, “ આ ઇલમ મેં અથાગ મહેનત અને મુશ્કેલીએ મેળવ્યું છે ! ”

થોડીવાર પછી પાછું બાદશાહે વિચાર કરીને નળુમીને કહ્યું કે, “ ખરેખર ! તારી ભવીષ્યવાણી ખરી પડી ! પરંતુ હવે એક બાબત યુક્તિ છે તેનો ઉત્તર આપ ! આનો જવાબ ધણે જ મુશ્કેલ છે, અને હું નથી જાણતો કે તું તેનો ઉત્તર આપી શકે ! ! ”

નળુમી—“ હજુરે આવી !—આપ મને અજમાવી ચુક્યા છતાં દર-માંગે છે કે હું નહીં કહી શકીશ ! ! મને ઉમેદ છે કે ગમે તેવા મુશ્કેલ સવાલનો જવાબ હું આપવાને સામર્થ્યવાન થઈશ ! ”

હાજર રશીદ—“ ભલા કહે કે હવે મારી ઉમ્મર કેટલી બાકી રહી છે ? ”

આ સાંભળીને નળુમે સુવ્રતાનની જનમોત્રી મંગાવી, જેમાં કે-ટલીક વાર સુધી જોઈને પોતાને હાથે બીજી જનમોત્રી તૃપ્તિ કરી અને તાપમાં જઈને તેનાં કાયદા પ્રમાણે પોતાને હાથે ધણી મહેનત કરી અને વિચારમાં પડી ગયો. આખરે વિચાર અને ચિંતામાં વારં-વાર હીસાબ કરતાં ઝાઝો વખત થયો ત્યારે હાજરે પુછ્યું કે,—“ હી-સાબ બરોખર મળતો નથી ? ”

નળુમી—તહીજ ! હીસાબ શા માટે ન મળે ? પરંતુ મને થોડો શક હતો, તે હવે દુર થયો.

હારન—ચાર ! બતાવ તારા હીસાબમાં શું નીકળ્યું ? મારું આયુષ્ય કેટલું બાકી છે ?

નજુમી—ખુદાએ તારા આપને ઘણું લાંબું આયુષ્ય બક્ષે ! પરંતુ મારા જોવામાં આવ્યું છે તે હું જાહેર કરીને બેબદખી કરી શકતો નથી. માટે આ શિવાય બીજું કંઈ પુછો !

નજુમીના આવા શબ્દોથી હારનનો ચહેરો શીકો પડી ગયો અને સમજ્યો કે મારા આયુષ્યનાં થોડાં વર્ષ બાકી હશે; છતાં પણ વધારે ચોખ્ખટ કરવા નજુમીને કહ્યું કે, “ એમાં બેબદખી શાની ? તારા જોવામાં જે આવ્યું હોય તે કહી દે ! ” નજુમીએ બેધડક કહી આપ્યું કે, “ મારા હીસાબમાં આપનાં આયુષ્યનું આ વર્ષ છેલ્લું જ છે ! ! ”

આ સાંભળતાંજ બગદાદનો બાદશાહ ગાભરો બની ગયો અને બોલ્યો કે, “ હેં ! શું હું હવે એક વર્ષ પણ જીવવાનો નહીં ? ”

નજુમી—હજુર ! ખુદા આપનું આયુષ્ય લાંબું કરે પરંતુ નજુમના હીસાબે મેં કહ્યું એજ પ્રમાણે આવે છે !

આ સાંભળીને તમામ દરબારીઓ ધણાજ ગુસ્સામાં આંખો ફેરવીને નજુમીને કહેવા લાગ્યા કે, “ ઓ બેદીન, બદખખત, બેબદખ તું આ શું બકે છે ? ખુદા તને ગારત કરે અને અમારા બાદશાહ સલામતને ખુદાએ તારા અમો પર હંમેશાં કાયમ દાયમ રાખે ! ”

હારન રશીદ આ સાંભળીને દરબારીઓને બોલ્યો કે, “ હં હં ! બીચારા નજુમી પર શા માટે ગુસ્સે થાવો છો ? તેનો તેમાં શું વાંક ? તેણે જે બોલ્યું તે કહ્યું ! ” જે પછી બાદશાહે નજુમી તરફ ફરીને પુછ્યું કે, “ તેં બરાબર તપાસ્યું છે ? ” નજુમીએ હાથ જોડી અર્જ કરી કે, “ નામદાર શાહ ! આવી ગંભીર બાબદ સંપૂર્ણ તપાસ કરી શીવાય કહી શકાય ખરી ? ”

આ સાંભળીને હાફન રશીદ દીક્કગીર થયો અને ઉદાસ થઈ બોલ્યો કે, “ જીંદગીનો કંઈ પણ ભરોસો નથી, હવે તો મારે આ વર્ષમાં કુચ કરવાનું છે. ” પરંતુ આ બાબતનો તેને વધારે વીચાર થવાથી તેની તખીયત ખીગડી ગઈ ! અને એજ વીચાર અને અફસોસમાં બેશુદ્ધ થઈને તખ્તપરથી પડી ગયો ! આદશાહના બેહોશ થઈને પડી જવાની બાબત કાંઈ નાની સુતી ન હતી. જેથી દરબારમાં ગભરાટ ફેલાઈ રહ્યો. સર્વે માણસો હેરાન પરેશાન થયાં અને ચારે તરફ જખરી દોડાદોડી થઈ રહી ! કેટલાક સવારોને ઝટપટ જખફર વઝીરને ત્યાં મોકલવામાં આવ્યા અને હકીમોને પણ તુર્તજ હાજર કરવામાં આવ્યા ? આ ઘટનાની મેહેલમાં ખખર પહોંચી ત્યારે બેગમોમાં ગોચા કયામત ખરપા થઈ ગઈ અને તેઓ દરબારની નજદીકમાં જે ખાસ મકાનો હતાં ત્યાં આવી એટલે રડાપીટ અને શોરખકાર થઈ રહ્યો ! આમાં ખાસ કરીને આદશાહની ખ્યારી બેગમ ઝોખીદા અને બહાલી બેન અખ્ખાસાનો અજખ હાલ થઈ ગયો. સખ્ત બેચેનીની હાલતમાં તેઓ ઝારખેઝાર રડતી હતી !

અખ્ખાસા જે પોતાના ભાઈ હાફનપર ઘણી મોહખખત રાખતી હતી તે દરબારના નજદીકના ઝોરડામાં આવી પરદા પાસે ડુબી રહી. પોતાના નાળુક નાના હાથો ઢિંચા કરીને અને પોતાના માથાના વાળ લટકાવી ચોધાર આંસુએ ખુદાના દરબારમાં પોતાના ભાઈને સાન્ને કરવાની દુઆ માગતી હતી.

આખા શહેરમાં આ ખખર પવન વેગે ફેલાઈ ગઈ અને ફકીરોને બોલાવીને ખઝાનો ખુલ્લો કરીને ખુખ ખધરાત કરવામાં આવી, જે પછી એક યુવાન ખુખસુરત ચહેરાનો માણસ ઘણાજ રોઆખ અને દખ્ખખાથી ગભરાટની હાલતમાં બહુજ ઉતાવળે દરબારમાં દાખલ થયો.

તેના આવવાથી તમામ અમીર ઉમરાવ તાઅઝીમ માટે ઉભા થયાં અને ખીદમતગારોએ ઘણીજ અદગીથી માથાં નમાવ્યાં ! આ હાર-નનો વઝીર જાઅફર હતો. જ્યારે તે આવ્યો ત્યારે આદશાહ શુદ્ધીમાં આવી ગયો હતો, જેથી જાઅફરને જોઈને આદશાહ ઠંડો શ્વાસ ખેંચી આહ કરીને બોલ્યો કે, “ જાઅફર ! આવ હવે મોત નજદીક છે ! માટે આ સર્વે સામાન અને ડાહ્યાં મારા શા ઉપયોગના ? અરરર, આ ટુંક આયુષ્ય માટે મેં શું કયું ? ” આ સાંભળીને જાઅફરે કહ્યું કે, “ ઓ મારા સરતાજ ! એક મજુસી નજુમીના કહેવા પર વીશ્વાસ લાવવો તે અઘ્રવથી ઉલટું છે ! શું આપને ખબર નથી કે નજુમીઓની સેંકડો વાતો ખોટી પડે છે અને ઈસ્લામમાં ભરી-પ્યવેતાઓપર વીશ્વાસ રાખવાની સાફ મનાઈ છે ? ” હારને કહ્યું કે, “ હું નજુમીને ખરો સમજતો નથી, પરંતુ તેની કેટલીક આખતો ખરી પડવાથી મને બેઠમ ગયો ! પરંતુ જાઅફર તમે આજ શા કામમાં નોકરાણા હતા કે-તમે હમેશના કરતાં ઘણા મોડા આવ્યા ? ખરે-ખર ! તમે હાજર હોતો તો હું બેઠોશ નહીં થતો ! આજે મેં તમોને કેટલીક વખત યાદ કર્યા પણ ખબર..... ” એમ કહીને હારનેની આંખમાં ઝંઝઝળીયાં ભરાઈ આવ્યાં. જાઅફરે અર્જ કરી કે, “ ખુદાએ તઆલા આપને હંમેશને માટે સલામત રાખે ! તમો શા માટે દીવગીર થાઓ છો ? ” જે પછી આટી અવળી વાતો કરી જાઅફરે આદશાહનાં રંજને ઓછો ક્યો, પરંતુ આદશાહનો રંજ ખરોખર ઓછો થયો નહીં. તેથી જાઅફરે વિચાર્યું કે જ્યાં સુધી નજુમી જુડો નહીં હોય ત્યાં સુધી આદશાહનો શક ઓછો નહીં થાય તેથી તેણે નજુમીને પુછ્યું કે, “ તેં અમારા આદસાહ માટે શું જોયું છે ? યરાયર ત-પાસીને કહે ! ” આમ કહેતાં તેણે નજુમીને વાત ફેરવી નાખવાને

ધસારત કરી સમજાવ્યો ! તેથી હાથને જાળવડાવે કહ્યું કે, “ તમે નજુમીને પુછીને જુદું બોલવા માંગો છો ! ” જાળવડાવે ના પાડતાં કહ્યું કે, “ હું ફક્ત તેની જાનનાથી સાંભળવા માંગુ છું ! પરંતુ નજુમી જાળવડાવના ધસારાને સમજી શક્યો નહીં; અને પ્રથમ બાદશાહને કહેલ હતી તેજ બાબત કહી ! આ સાંભળી જાળવડાવ એકદમ ગુસ્સાના બેશમાં આવી બોલ્યો કે, “ ખુદા તને ગારત કરે ! એ તો કહે કે તું ક્યારે જહન્નમમાં જઈશ ? ”

નજુમી—હજુર ! હું સમજ્યો નહીં; શું આપ મારા જવા વિષે પુછો છો ?

જાળવડાવ—ઓ ઉલ્લુ ! તારા જવા વિષે નહો પરંતુ તું ક્યારે મરીશ તે માટે પુછું છું !

નજુમી—મેં મારા વીધે નજુમમાં જોયું નથી !

જાળવડાવ—તું આજ વખતે જોઈને મને કહે કે તારો નેહમ કદમ આ દુનીયામાંથી ક્યારે જશે ?

નજુમીએ જોઈને કહ્યું કે, “ હજુ ત્રીસ વર્ષ સુધી માંડે મોત નથી, તે પછીનો હાલ મેં જોયો નથી ! ”

જાળવડાવ—ત્રીસ વર્ષ થોડાં છે ! “ કીયામત શુદ્ધ બીજ સુધી કહેને !

નજુમી—હજુર આલી ! હું કંઈ જુદું કહેતો નથી, મારા હીસાબમાં આવ્યું તે કહું છું ! આ વખતે બરોબર મહિના જોઈને જાળવડાવે કહ્યું કે, “ આ નજુમી પોતાના આયુષ્યનાં ત્રીસ વર્ષ કહે છે, તો તે આજ વખતે મરી જાય તો તમારા દીકનો શક દુર થાય કે નહીં ? ” હાથને જવાબમાં લા કહી તેથી જાળવડાવે કહ્યું કે, “ જો આપ જહાદને હુકમ કરો કે નજુમીનું સર ઊરાડી નાખે તો

ખરા ખોટાની પરીક્ષા જલ્દી થઈ જાય !”

હાફન—ગુનાહ સીવાય કાઈને કતલ કરવો તે હું પસંદ કરતો નથી.

જાઅફર—આથી વધારે ખીજો કયો ગુનાહ હશે કે તેણે ભવી-
ષ્યની જુડી ખખર આપી ! અમારા આદેશાહને હઠરાન પરેશાન કરી
નાંખ્યો અને તમામ દરબાર, મહેલ અલંકે શહેરની રમ્યતને ઉદાસ
અને ગમગીન કરી નાખી ! જો તેની આ વાત ખરી હશે તો આપણે
હજાર મહેનત કરીયું તો પણ તે મરશે નહીં ! માટે જરા અજમા-
વવા આપો !

જાઅફર અને હાફન વચ્ચે આવી વાતો થવાથી નજીમીના
હોશ ઉડી ગયા અને ગભરાઈને ચારે તરફ જતેવા લાગ્યો અને જન-
સલામત લગ્ન ભાગવું ભારે પડ્યું ! થોડા વખતનો આરામ દુર થઈ
મુશીબતનો પહાડ તુટી પડ્યો, પોતાની મગફરી અને અડખડાટની
વાતો સરયામ ભુલી ગયો અને ધીમેથી કહેવા લાગ્યો કે, “ હાય !
અફસોસ ! હું કેવી બલામાં ફસાઈ પડ્યો ! લેવાનું દેવું થઈ પડ્યું !
ખુદા ખેર કરે ! વખત ઘણો ખરાબ માલમ પડે છે. સર્વે મારાપર
દાંત કચકચારી રહ્યાં છે ! અધુરામાં પુરું વઝીરે કતલ કરવાની પરવા-
નગી માગી છે ! જોઈએ તકદીર શું દેખાડે છે ? ”

જાઅફર—(નજીમીને)—કેમ હમણાં તને કતલ કરું તો તારું
નજીમ જીવું પડે કે નહીં ? ”

નજીમી—કોની શક્તિ છે કે મને કતલ કરી શકે ? હજી તો
મારા આયુષ્યનાં ત્રીસ વર્ષો બાકી છે !

જાઅફર (હાફનને) નામવર શાહ ! સાંભળો છો કે નજીમી
પોતાના કહેવાપર કેવો ચુસ્ત અને મુસ્તકીમ છે ! માટે તેને અજ-
માવવાની રજા મળવી જોઈએ !

હાફનં સમજ્યો કે આ ઘણી સારી વાત કહે છે કે જો નળુમી મરી ગયો તો મારો દીલનો શક ચાલ્યો જશે, અને નહીં મર્યો તો તેનું નળુમ સાચું દરશે તેથી તેણે જાઅફરને કહ્યું કે, “ જેમ તમારી મરજીમાં આવે તેમ કરો ! ” એમ કહી તેને ડાર કરવાની ઈશારત આપી !

ઈશારત થતાંજ જાઅફરે જહાદને પહેલો હુકમ આપ્યો, જેથી જહાદે તુર્તજ નળુમીના હાથ પગ બાંધી આંખો પર પાટા બાંધ્યા અને આંખો ચઢાવી તલવાર ઉગામી ! ત્રીજો હુકમ થતાંજ તેજ વખતે જહાદની જુલ્મી તેજદાર તલવાર નીર્દોષ નળુમીની ગરદન પર વીજ-ગીની જેમ ચાલી ગઈ અને ઘડથી માથું તેજ વખતે જુદું થયું અને રંગોમાંથી લોહીની ધારાઓ વહેવા લાગી !

નળુમીનું કતલ થવું તે ગોયા બાદશાહને અકસીર દવા મળી ગઈ. તેના દીલનો વહેમ દુર થયો અને તેની તખ્તીયત સુધરતી ચાલી, અને નળુમીની કહેલ વાત પર વીશ્વાસ રહ્યો નહીં ! રહેરાનો પીળો રંગ લાલ થવા લાગ્યો. ગમી અને હિદાસી ચાલતી થઈ અને અઘશ ઈશરતે પોતાનું રાજ્ય સ્થાપ્યું. નળુમીના કતલ થવા પછી હાફને જાઅફરને જોશથી ગળે વળગાડી દીધો અને કહ્યું કે, “ ઓ પ્યારા પઝીર ! તે હીકમત વાપરી મારો જીવ ઉગાર્યો ! નળુમીને કતલ કરવા આવી મઝબુત દલીલ ન કરત તો અફસોસ કે હું ગમીમાં ગીરફતાર થઈને આ જહાનથી ચાલ્યો જત ! પરંતુ એક નીર્દોષ મુસાફરનું માથું જવું તે પણ અફસોસથી ખાલી નથીજ ! ”

જાઅફર—હુઝુર ! જો આવી તદખીર નહીં કરતે તો ખીજ કાઈ રીતે આપ નળુમીની વાતને જુઠી સમજતે નહીં, અને હંમેશાં આપ મુસીબત અને ગમમાં રહ્યાં કરતે ! ખરૂં પુછો તો આ હીકમત

આપના ઈકિઆલથીજ સુઝી છે ! મારી આપ જે તાઅરીફ કરો છે તેને હું ખીલકુલ લાએક નથી ! નજુમીનાં કતલ થવાથી આપે જરા પણ અફસોસ કરવો સંભવાર નથી, કેમકે એવા નાદાન કમઅક્લ અને એવકુફનું કતલ થવું ખેહતર છે ! આપને એ વીધે ક્ષાઈ પણ ગુનાહ થયો નથી, કારણ કે તેને કતલ કરવાની સલાહ મેંજ આપી છે ! એટલુંજ નહીં પરંતુ આપ જેવા જમાનાના ખલીફ અને હાકિમ માટે એક યાહુદીનો જન ગયો તો પણ શું થયું ? ખુદા હરગેઝ તેનો બદલો લેશે નહીં !

આ સાંભળીને જઅફરનો પીતા યહયા બોલ્યો કે, “હુજુર ! જઅફર ખરું કહે છે ! આપનાથી લાખો મનુષ્યોનું રક્ષણ થાય છે. આવાં હજારો જીવો આપનાપરથી શીદા થાય તો પણ તે વાસ્તવિક છે !”

જે પછી દરમારમાં હાઝર રહેલા અમીર ઉમરાવો જઅફરની તાઅરીફ કરીને બોલ્યા કે, “હુજુર ! આ વખતે નામદાર વઝીર સાહેબે એવી યુક્ત કરી કે તે અમારા લક્ષમાં પણ નહતી, અને આખી જાંદગીમાં પણ તે અમારા ધ્યાનમાં આવતો નહોતો !”

આ સાંભળીને આદશાહ ઘણો ખુશી થયો, અને જઅફરને પુષ્કળ ઇનામ આપ્યું અને ખીજાઓને પણ તેઓની કદર પ્રમાણે ઇનામથી નવાઝરામાં આજ્યાં. જે પછી સરવેદરમારીઓ આદશાહની બલા દુર થવાથી મુબારકબાદી આપવા લાગ્યાં અને તે આદ પોતાના મકાને વીદાય થયાં.

અફસોસ ! આ એક દીવસ છે કે અગદાદના વઝીર જઅફરે આદશાહની મોહબતના નીશાના જોશમાં એક નીર્દોષ નજુમીનું ખુન કરાવ્યું. પરંતુ એક દીવસ એવો પણ આવનાર છે કે આદશાહનો

આએજ વઝીર આદશાહને કતલ કરાવી તેનું સર પોતાની રૂપરૂમાં મંગાવશે!!! ખરેખર સમય સમયની બીલીહારી અલૌપ્તીકજ છે.

પ્રકરણ ૩ જી.

તીરે નજરનો ધાયલ.

પ્રીય વાંચકો ! હવે આપણે હાઈનના ખાસ મોજમજાહ કરવાના ખાનગી મહેલમાં જઈએ ! અહા ! મહેલની કેવી રીતે તાઅરીફ થઈ શકે ! આ એક આલીશાન મહેલ છે કે જે નવાથી લુખ અને તરસ પણ લાગતી નથી ! આ મહેલમાં જાતજાતનાં ખુશનુમા ઉંચી કાંમતના ગલીયાઓ ખીજાવેલા છે. અને ચારે તરફ મખમલના જરી છુટા ભરેલા પરદાઓ લટકી રહ્યા છે ! ઉપર ભાતભાતની કારીગરીથી શોભાયમાન કરેલી છત આંધેલી છે ! રાત્રીનો વખત હોવાથી ખુશનુમા રોસનાથી આ છુટાઓ સીતારાની જેમ ચમકે છે અને કર્તુરાની ખુશખોદાર દીવાખતીઓ પ્રગટી રહ્યા છે ! આ મહેલ ગોયા એક જન્નત (સ્વર્ગ) નો નમુનો છે ! આ મહેલના અંદર હાઈન રશીદ આદશાહ ખાસ તખ્ત પર રેશમી કપડાંઓ પહેરી મોજ મજાહ ઉઠાવવા બેઠો છે અને તેની ખાજુમાં તેની ખ્યારી ખીખી ઝોમેદા પણ આદશાહી કાઠમાઠથી તમામ જાતનો શણગાર સજી પુર લપકાની સાથે બેઠેલા છે ! તેઓની સામે જાતજાતના મેચા ઉપરાંત શરાબના શીશાઓ અને જામ પહેલા છે. અને આશરે પચીસ કે ત્રીસ ખુખસુરત કનીઝો લલકારી દમદમાસમેત અદખવાળી બેસી છે ! કાંઈ સીતાર વગાડે છે. તો કાંઈ ખીજું કાંઈ વાજાંત લઈ આદશાહના દીવાને મનરંજન કરવાની કોશિશ કરી રહી છે ! એટલામાં એક કનીઝો

બે શેઅર એવા ગાયા કે તે સાંભળી હાડન અને ઝોખીદા બહુજ ખુશ થયા, તેથી હાડને ઝોખીદાને કહ્યું કે: “ આ બંનેમાંથી કયો શેઅર તેની ખુખીમાં વધે છે? ” ઝોખીદાએ કહ્યું કે “ પહેલો ” જ્યારે બાદશાહ બોલ્યો કે: “ નહીં બીજો ! ” આ પ્રમાણે બાદશાહ અને બેગમ સાહેબા વચ્ચે આપસમાં રકઝક થવા લાગી ત્યારે હાડને કહ્યું કે. “ હજુ અબ્બાસા કેમ નથી આવી ? જો તે આ વખતે હાજર હોત તો આજ વખતે આપણી તકરારનો ફેંસલો તુર્ત થઈ જતો ” આમ કહીને બાદશાહે કનીઝો સામું બેઠાને કહ્યું, “ જાઓ જલ્દી જઈને અબ્બાસાને બોલાવી લાવો ! ” આ સાંભળતાંજ ત્રણ ચાર કનીઝો એકદમ ઉભી થઈ અને ઝટપટ અબ્બાસાના દીવાનખાનામાં પહોંચી ગઈ. અને જોયું તો અબ્બાસા મુસલ્લા પર બેસીને કુરાને શરીફની તીલાવત કરે છે. કનીઝો અદખથી હાથ બેડી સામે ઉભી રહી ત્યારે અબ્બાસાએ કનીઝો તરફ માથું ઊંચું કરીને જોયું કે તુર્તજ કનીઝો અદખ અને સલામ બજાવી લાવી અને અબ્બાસા પાછી કુરઆન પઢવામાં મશગુલ થઈ ! કનીઝો ચુપકીદીની સાથ અદખ વાળી ત્યાંજ ઉભી રહી ત્યારે થોડી વાર પછી કાંઈક વીચાર આવવાથી અબ્બાસાએ તેઓને ઈશારતથી પૂછ્યું કે, “ કેમ આવી છો ? ” જવાબમાં કનીઝોએ કહ્યું કે, “ હુઝુરે આહી ! આ વખતે બાદશાહ સલામત આપને યાદ કરે છે ! કારણ કે આપ વીના રંગમાં ભંગ પડી ગયો છે ! ” બાદશાહે બોલાવવાથી અબ્બાસાએ કુરઆન બંધ કીધું અને ચોષાક પહેરીને ઘણીજ નારાઝી સમેત રવાના થઈ !

હાડન અને ઝોખીદા અબ્બાસાના આવવાની ઈન્તેજારીમાં પરદા તરફ ટક ટક બેઠા રહ્યા હતાં. અને કનીઝો પુતળાંએની જેમ માથાં નીચાં કરી ખામોશ બેડી હતી. તેવામાં અબ્બાસાએ પરદા ઉંચો

ક્યો અને હાડનની તેનાં પર નજર પડી કે એકદમ ખુશીના નેશમાં ઉભો થઈ ગયો અને ઝોખીદા પણ પોતાની નજુદને જોઈ ઉભી થઈ ગઈ ! અને કનીઝો ઝટપટ ઉભી થઈ ને ઝુકીને અદ્ય તથા મુજરો બળવી લાવી ! હાડને ઘણીજ મહોબતથી અબ્બાસાને પોતા પાસે એસાડી ! જે પછી ઝોખીદાએ હસીને ખુશ થતાં કહ્યું કે, “આઈ સાહેબ ! મારા અને આપના ભાઈ વચ્ચે એક બાબતનો વાંધો પડ્યો છે, તે માટે તેનો ફેંસલો કરવા આપને તસ્દી આપી છે !”

અબ્બાસા—“એવી કઈ બાબત છે કે તેનો ફેંસલો હું કરી શકું ?”

હાડને મજકુર બંને શેઅર તેને સાંભળાવી કહ્યું કે—“આ બંનેમાંથી કયો વધારે સારો છે ?”

અબ્બાસાએ બીજાં શેઅરની તારીફ કરી એટલે હાડને ખડખડ હસવા લાગ્યો; અને ઝોખીદાને કહ્યું કે—“કેમ તું પરીક્ષામાં હારી કે ?” ઝોખીદાએ કહ્યું કે, “હા. એમાં આશ્ચર્ય શું ? તમોએ અબ્બાસાને ઇશારાથી સમજાવ્યું હશે કે બીજાં શેઅરની તારીફ કરજે !”

આ સાંભળી અબ્બાસા ગુસ્સામાં આવી બોલી કે, “ભાભી સાહેબ ! તમારી બદગુમાનીની ગોયા હદ નથી ! તમારી સમક્ષ હુજુરે પૂછ્યું અને મેં જે બાબત ખરી હતી તે કહી તેમાં પક્ષ શેની ? જો તમારા પસંદ કરેલા શેઅરની હું તારીફ કરતે તો શું હુજુર એમ કહતે કે ભાભીની પક્ષ રાખી ? નહિ આ તો સ્પષ્ટ બાબત છે ! તમો પોતેજ ઇન્સાફ કરો કે પહેલાં શેઅરમાં જે કવીએ પોતાનો રંજ અને ગમ ઝાહેર કરેલ છે, તે ખાસ પોતાની જાત સુધીજ છે ! પરંતુ બીજા શેઅરમાં કવીએ પોતાના ગમ અને રંજથી વધીને પોતાના મારી નાખેલા ગુલામને કબરમાં રંજ થયો હોય તેમ જાહેર

કરેલ છે ? એટલે તે કહે છે કે મારી પ્યારી કનીઝ સાથે મારા ગુલામને કાંઈ ખાનગી સંબંધ હોય એવા શક્યતા મેં મારા ગુલામને કતલ કર્યો છતાં તેને કબરમાં મારા રંજની ખબર પડે તો તે મારો દુશ્મન હોવા છતાં મારી મુશીબતપર અફસોસ કરે ?” આ સાંભળીને ઝુબેદાએ પોતાની ભૂલ કબુલ કરીધી ! પછી હાફને કનીઝને હુકમ કર્યો કે તરતજ શરાબના ગલાસો આવ્યા, એ જોતાંજ અબ્બાસના ચહેરાનો રંગ બદલાઈ ગયો અને હાફને પણ છુપી રીતે આંખના ખુણાથી તેનો ચહેરો જોતો જાય છે અને શરાબનો જામ પીવા માટે કહે છે ? પરંતુ અબ્બાસાએ કહ્યું કે, “ માઈ દિલ શરાબ પીવા ચ્હાતું નથી ! ” નહીં પીવાનો સમય પૂછતાં અબ્બાસાએ કહ્યું કે, “ ભાઈ સાહેબ ! આપ તો બાદશાહતના નિશામાં ચકચૂર થઈ હલાલ હરામને કાંઈ જાણતા નથી અને ઉપરાંત મને પણ નાહક ફસાવો છો ! ”

આ સાંભળીને હાફને ગુસ્સામાં આવી ગયો પરંતુ ગુસ્સો છુપાવીને હસીને બોલ્યો કે, “ અબ્બાસા ! શું તમે એમ જાણો છો કે આ શરાબ છે ? આ શરાબને તો હું હરામ જાણું છું, અને પીતો નથી, પરંતુ આતો ખજુરની તાડી છે તાડી ! ” અબ્બાસાએ કહ્યું કે, “ શું આમાં નીશો નથી ? બલા શરાબ અને તાડીમાં કાંઈ તફાવત છે કે ? હું આપને હાથ જોડીને અર્જ કરું છું કે આપ આ પશુ મુકી દો ! ” અબ્બાસાની સલાહ માન્ય રાખી હાફને કહ્યું કે, “ ડીક હું વિચારીશ અને આગળ જતાં મુકી દઈશ ! ”

જે પછી હાફને અને અબ્બાસા ખુશ ગુફતેગોમાં ગીરફતાર થયાં જેમ કરતાં હાફને અબ્બાસાને કહ્યું કે, “ બહેન ! ખરું પૂછે તો જટલી મહોબત હું તારી સાથે રાખું છું, તેટલીજ જાનફર સાથે પણ રાખું છું ! અને અઘણા ઈશ્વરતના જલસામાં જ્યાં સુધી તમે

અથવા જાફર ન હોય તો ખુદાની કસમ છે કે મને જરા પણ મઝા પડતી નથી ! તમારા બન્નેમાંથી એક જણ હોય ત્યારે ગાનારીઓ સાફ ગાય નહિ, તોપણ મ્હને મજાહ મળે છે ! અને તમારામાંથી કોઈ પણ ન હોય ત્યારે ગમે તેવી ગાનારી અને નાયનારી કાળજાંદુટ મહેનત કરીને કલેજાંના ટુકડા અને લોહીનું પાણી કરી નાંખે તો પણ મને મજાહ મળતી નથી ! અરે ! બે દીવસથી જાઅફરને પણ બોલાવ્યો નથી ? અરે કોઈ છે કે ? ” આ સાંભળી લઉન્ડીઓ ઉભી થઈ અને માથું નમાવી ઉભી રહી ! ત્યારે બાદશાહે તેઓને હુકમ કીધો કે, જાઓ ! બાહરથી કોઈને જાઅફરને બોલાવવા મોકલો ! ” આ સાંભળીને એક કનીઝ બાહર ગઈ અને ખીદમતગારને જાફરની પાસે મોકલી આપ્યો ! થોડીજ વારમાં ખીદમતગારે દરવાજા બહારથી ખખર આપી કે તુર્ત કનીઝ બાહર આવી અને જોયું તો જાઅફર ઉભો છે ! કનીઝે હાફરને ખખર આપી ત્યારે હાફરે કહ્યું કે, “ તેમને અંદર બોલાવો ! ” આ સાંભળી અબ્બાસા બોલી કે, “ ભાઈજન ! જરા સખર તો કરો ! મ્હને અહીંયાંથી જવા દો ! અહો ! આટલી બધી મોહબત ! વઝીર શું કોઈ ફરેશ્તો છે કે જરા મોડો હાજર થયો તો કાંઈ આપની રજા સીવાય પાછો જાય તેમ નથી ! ”

હાફર “ શું તમે અહીંથી ચાલ્યા જશો ? ”

અબ્બાસા “ ત્યારે શું હું બેશી રહીશ ? ભાઈ શું આ વખતે તમારા હોશ ઠેકાણે નથી ? આજે તો આપ વિચિત્ર વાત કહો છો અને જાઅફરને મારી રૂબરૂ બોલાવવા માંગો છો ! બલા ભાઈ ! તેમ બની શકે ખરું ? પરાયા મર્દ સામે હું બેશી શકું ખરી ? પરદો તો એક તરફ રહ્યો પરંતુ તે બાદશાહોના રિવાજથી પણ ઉલટું છે ! ”

હાફ઼નઃ—“ તમારી વાત ખરી છે ! પરંતુ જાન્યકર મહને પ્યારો છે એટલુંજ નહિ, પણ તેના પર મહને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ છે કે તે કદી ખરાબ નજર કરનાર નથી ! ”

અબ્બાસઃ—“ ભાઈ સાહેબ; જોઈએ તેટલો વિશ્વાસ હોય, પરંતુ પરાયો મર્દ તે પરાયોજ રહેવાનો ? ઉપરાંત પરાયા મર્દની સામે એસવું એ કેટલી બધી બેશરમી છે ! જરા વિચાર તો કરો ! ”

હાફ઼નઃ—“ ખઈર ! તમારી મરજી ! પણ આ વખતે હું સખત નારાજ છું. તમે જાણો છો કે જાન્યકર અને તમારા સિવાય હું કોઈને હદથી જ્યાદા ચાહતો નથી, અને હંમેશાં તમોને વારાફરતી ઇશરતના જલસામાં બોલાવતો હતો તેથી હું અધીરું મજાહ ઉડાવતો હતો, પરંતુ આજે વિચાર થયો કે—તમે બંનેને હંમેશાં બોલાવી પૂરેપૂરી મજાહ ઉડાવ્યા કરે ! પરંતુ અફસોસ ! તમે તો ધર્મનાં કાનુનો પાળવામાંજ ગુંથાયાં છો, પરંતુ એમ તો હું કાંઈ નાસ્તીક નથી, તેમ ધર્મને છોડી પણ દીધો નથી ! તમારે ઉઘાડે માથે એસવું ન હોય તો મ્હોંઢાપર નીકાબ (પરદો) નાંખી લ્યો ! ”

આ સાંભળીને અબ્બાસને ઘણું માહું લાગ્યું પરંતુ શું કરે દીલમાંને દીલમાંજ ધુંટડો ગળી ગઈ ! અને દીલમાં કહેવા લાગી કે જો મ્હોંઢાપર નીકાબ નાંખીને એસીશ તો જાન્યકર મને જોશે નહિ, પરંતુ મારી નજર તેનાપર પડશે ! ખરેખર બાળ, સ્ત્રી અને રાજની હડ મશહુર કહેવાય છે તે ખરી વાત છે ! માટે બાદશાહ પોતાની હડ મૂકશે નહિ ! જો તે નારાજ થઈ જશે તો પાછા રાજી કરવા મુશ્કેલ થઈ પડશે ! ખઈર ! શરમને છાપરે ચડાવી તેઓને તો જરૂર રાજી રાખવાં જોઈએ ! એવો વિચાર કરીને કહ્યું કે, “ ભાઈ જાન ! આપની એમજ મરજી છે તો હું નીકાબ ઓઢી લઉં છું. ” એમ

કહીને તેણે નિકાળ મંગાવી પોતાના મ્હેરાપર નાંખી ! જે પછી હાડને તુરતજ જાગ્યું અને અંદર બોલાવ્યો ! રજા મળતાંજ જાગ્યું અને અંદર આવ્યો અને બાદશાહી કાયદા પ્રમાણે અદલત—આદાલત બજાવી લાવ્યો ! જે પછી તેણે નજર ફેરવી તો જોયું કે, એક ઔરત નીકાળથી મ્હોટું છુપાવી હાડનની પાસે બેઠી છે ! ચાલાક જાગ્યું તરતજ પામી ગયો કે આ કાંઈ હાડનનાં શાહી ખાન-દાનની શાહબદી છે ! તેથી આગળ વધતાં અટકી, નીચું જોઈ ઉભો રહ્યો ! ન આગળ તેમ ન પાછા ફરવાની હીંમત ચાલી અને હાડરતમાં પડી ગયો ! આવો હાલ જોઈને બાદશાહે કહ્યું કે, “ ખીસ્મીલાહ ! આવો ! આવો ! અંદર આવો ! ગલરાવો નહિ ! અટકો નહિ, કાંઈ શીકર—ચીંતા કરવા જેવી બાબત નથી ! ” આ સાંભળી જાગ્યું આગળ વધ્યો, તે વખતે સર્વે કનીજો રીવાજ પ્રમાણે ઝટપટ ઉભી થઈને અદલત બજાવી લાવી ! પરંતુ અબ્બાસા શરમ અને હયાની મારી હાલી કે ચાલી નહિ પરંતુ ત્યાજ બેસી રહી ! જાગ્યું હંમેશાં બાદશાહની બાજુમાં બેસતો, પરંતુ આજે અબ્બાસા બાદશાહ કને બેઠેલી હોવાથી દુર બેસવા ગયો, તેથી બાદશાહે ઘણાજ આગ્રહપૂર્વક ખેંચતાણ કરી તેને પોતાની પાસે બેસાડ્યો ! જેવી રીતે અબ્બાસા બેહદ ખૂબસુરત અને યુવાન હતી, તે પ્રમાણે જાગ્યું પણ ખૂબસુરત અને જુવાનીના બહારમાંજ હતો ! આવી રીતે બાદશાહ વચમાં બેઠો છે ! અને જમણી તરફ અબ્બાસા અને ડાબી તરફ જાગ્યું છે ! કનીજો ધારા પ્રમાણે ગાનતાન અને નાચમાં મશગુલ થઈ ગઈ અને શરાબના જામ ચાલવા લાગ્યા ! જાગ્યું હજી નીકાળવાળી ઔરતને ઓળખી શક્યો ન હતો, પરંતુ અટકળથી એટલું તો સમજી શક્યો હતો કે વખતે તે અબ્બાસા હોય ! બગદાદ શહેરના વજીરમાં

આટલી અટકળ કરી માણસ ઓળખી લેવાનું જ્ઞાન હોય તે કેવળ સ્વાભાવિકજ છે ! અબ્બાસાની બેહદ ખુશસુરતી અને યુવાનીના ઉછળા મારતા મોઝાઓનાં જોશવાળાં જોખને તેને દુરદરાજનાં મુલ્કમાં મશહુર કીધી હતી, તેથી તેને જોવા દીલ થાય એ કુદરતીજ હતું ! નીકાબ પણ ઝીણી હતી તેથી ખરેખર નજર કરે તો જાન્યફર તેનો થોડો ચહેરો દખી શકાય તેમ હતું, પરંતુ એક તો બાદશાહનો રોખ અને દમદમામ, બીજો પ્રમાણીકપણામાં ડાઘ લાગવાનો ખઉફ, અને ત્રીજો ખરેખરી પરિક્ષાનો વખત આ ત્રણે સખળ કારણોને આધીન થઈને તેણે આંખના ખુણામાંથી પણ નજર કરવાની હિંમત કીધી નહિ ! અબ્બાસાએ પણ જાન્યફરની ખુશસુરતી વિગેરેની ઘણી તાઅરીફ સાંભળેલી, તેથી તે પણ આંખના ખુણામાંથી જાન્યફરને જોવા ચાહે છે ! પરંતુ પાછી પોતાના દીલને ઇપ્કો આપે છે કે અરે ! પરાયા મદને જોવાનું તને શું કામ પડ્યું ? અશસોસ બાદશાહ તો છોકરા જેવાં સ્વભાવનો હોય છે ! હાડને કાંઈ વિચાર કર્યા વિના જાન્યફરને મારી સામે બેસાર્યો ! કદાચીત શરાબનાં જામ વધારે પીવાઇ ગયા હશે તેથી તેના મગજમાં કાંઈ ખામી આવી ગઇ હશે. અરે ! આ વખતે જાન્યફર પણ પોતાનાં દીલ સાથે શું વિચારતો હશે ? આ વાતની કાઠને ખખર પડશે તો મારી કેટલી બદનામી થશે ? રખેને જાન્યફર આડી નજરે આંખના ખુણાથી મને જોતો તો નહિ હોય ? લાંબને તપાસ તો કરું ? આવો ખ્યાલ આવવાથી આડી નજરે જાન્યફર તરફ જોયું ! પરંતુ જાન્યફર તો આ બાબત પહેલેથીજ સમજી બેઠો હતો તેથી તેની નજર બીજી તરફ હતી. તેથી તે પોતાના દીલ સાથે કહેવા લાગી કે, ખરેખર ! બીચારો જાન્યફર નેક શખસ છે અને માથું ઝુકાવીને બેઠો છે.

ખીજી તરફ જાઅફરને ખ્યાલ થયો. કે આ અખ્યાસા તો હોવી જોઈએ નહિ. કારણ કે એ બનવા જોગ નથી કે હારન આવો અક્કલમંદ અને ચાલાક થઈ પોતાની હલકાઈ કરાવે તેવો નથી ! તો પછી આ કાણ હોવી જોઈએ ? કાંઈ નવી કનીઝ તો લીધી સાંભળી નથી, અને કનીઝ હોય તો મોટું છુપાવવાનું કશું પ્રયોજન નથી ! બાદશાહ પણ આ વિષે કંઈ કહેતો નથી ! તેમજ હું પણ વિવેક મર્યાદાની હદ ઓળંગીને પૂછી શકતો નથી ! છેવટે જાઅફરનું દીલ હાથથી ગયું ! અને તે એવાં નિશ્ચયપર આવ્યો કે લાવ ને જરા આડી નજરે તો જોઈ લઉં ! આવા વિચારથી આંખના ખુણામાંથી અખ્યાસાને જોતાંજ તેણીના નીકળના પરદામાંથી ચહેરાનું નુર ચમકી ઉઠ્યું ! જે જાઅફરના દિલમાં એક તીર જેમ પેવસ થઈ ગયું ! આંખના એક પલકારામાં શુદ્ધ હૃદય ઝખમી અને ધાયલ થઈ ગયું !

છેવટે ગાનતાનનો વખત ખલાસ થયો અને અખ્યાસા પોતાની જગ્યાએ ચાલી ગઈ અને જાઅફર પણ પોતાના મહેલ તરફ રવાના થયો.

પ્રકરણ ૪ થું.

ચર્ચા.

આ પછી અઘશ અને ઈશરતના જલાસામાં અબ્બાસા અને જાઅફર હાજર રહેવા લાગ્યાં. જેથી હંમેશાં થોડી થોડી શરમ ઓછી થતી ગઈ ! અને જેમ જેમ શરમ ઓછી થતી ચાલી તેમ તેમ એક બીજાના દીલમાં મહોબતમાં વધારો થતો હતો ! પરંતુ આ મહોબત એકજ ઠેકાણે બંને બેસતા હોવાથી હતી. બાકી એક બીજા સાથે કોઈપણ રીતે વાતચીત હતી નહિ ! માયા મોહબ્બતનાં આ ચિન્હો હંમેશાં થોડાં થોડાં વધતાં જતાં હતા. જાઅફર રાજ્યની રાજદ્વારી ખટપટો અને બીજાં કામકાજમાં રાત દહાડો મચ્યો રહેતો હોવાથી તેને અબ્બાસાનો ખ્યાલ થોડો આવતો પરંતુ અબ્બાસાને કોઈ પણ જાતનું કામકાજ ન હોવાથી રાત દહાડો જાઅફરનો જ વિચાર તેનાં શુદ્ધ અને નીર્મળ હૃદયમાં ધર કરી રહ્યો હતો, જેથી અબ્બાસાનાં બોલવા ચાલવામાં અને રંગ રૂપમાં ઘણો ફેર પડી ગયો ! તેનાં ચાલાક ખીદમતગારો તુર્ત ચેતી ગયાં કે અબ્બાસા જાઅફરની મોહબ્બતમાં ગીરફતાર થએલી લાગે છે !

જેમ જેમ દિવસો પસાર થતા ગયાં. તેમ તેમ આ વાત સમગ્ર બગદાદ શહેરમાં પવન વેગે ફેલાઈ ગઈ ! જ્યાં બે ચાર સ્ત્રીઓ ભેગી થઈને બેસે ત્યાં આએજ બાબત નીકળવા લાગી કે આપણો બાદશાહ પોતાના વજીરની હાજરીમાં પોતાની બહેનને બેસાડે છે !

આ ચર્ચા ઘેર ઘેર અને ચોટે ચોટે થવાથી બાદશાહ અને જામચંદરને પણ ખબર પડી ! તેથી એક વખતે હારને જામચંદરને આશ્ચર્ય થયું કે “જામચંદર ! શું તમોએ પણ આ બાબત સાંભળી છે ?”

જામચંદર—“નામવર ! કંઈ બાબત ?”

હારને—“હું ઇશરતના જલસામાં તમારી હાજરીમાં અબ્બાસાને બેસાડું છું, તે વિષે સારા શહેરમાં ચર્ચા થવા લાગી છે ! લલા, તે શું ખરાબ બાબત હતી ? શું એ કાંઈ ગુન્હાનું કામ હતું ? આ બાબત કોણે ફેલાવી હશે ?”

જામચંદર—“હુજૂર બીંતોને પણ કાન હોય છે ! વા વાતને ખેંચી લઈ જઈ શકે છે ! તેથી બાદશાહનાં મહેલની સાચી ખોટી ખબરોને મશહૂર થતાં કાંઈ વખત લાગતો નથી ! કોઈનાં મોંએ તાળું વાસવા જવાતું નથી ! !

હારને—“જેટલી બાબત બની છે, તેટલી જ કહે તો કાંઈ વાંધો નહિ, પરંતુ તેમાં મરચાં મીઠાનો મસાલો મેળવીને વાતને વધારે છે, તેવું તો કાંઈ નહીં કહેતા હોયને !”

જામચંદર—“જેને જેવી અક્કલ તેવી તે સાચી ખોટી ગણે હાંકે ! દુન્યાનો કાયદો છે કે “રજનું ગજ” કરે છે, અને બદગુમાની લઈ જતાં જરાપણ અચકાતાં નથી. આનો કશો ઈલાજ પણ થઈ શકતો નથી. આપે માત્ર મોહબતના જોશમાં આવી આ પ્રમાણે વર્તી હોઈ શકો છો, પરંતુ મારા દીલમાં તો પ્રથમથીજ ખટકો હતો. અને તે મહેને કાટાંની જેમ દિલમાં ખટક્યા કરે છે. પરંતુ શું કરું ? સારી અદબ અને વિવેકના કારણથી હું કાંઈ પણ વધારે કહી શકતો નહતો ! પણ કોઈ તક મળવાની રાહ જોતો હતો માટે આ તક હાથ ધરીને ઘણીજ નમ્રતાપુર્વક મારી ચાહીને વીનંતી કરું છું કે મારી કમઅકલમાં એમ આવે છે કે હવે પછી આ બાબત આપે બંધ કરવી વધારે સારી

છે, કારણ કે એ કાંઈ જરૂરની બાબત નથી ! એક દીવસ મને અને બીજે દીવસે અબ્બાસાને બોલાવો અથવા કોઈ કોઈ વખત મને તથા હંમેશા અબ્બાસાને બોલાવ્યા કરો તે પસંદ કરવા લાયક છે !

આ સાંભળી હાડને કહ્યું કે, “ નહિ નહિ એ બનવાજોગ નથી ! નને કોનો ડર છે ? મને કાણ કહી શકે તેમ છે ? આતો સાંઝે છે કે હું ધર્મ વિરુદ્ધ આચરણ કરતો નથી, પરંતુ કદાચિતને દિલને બેહલાવવા સાંઝે કોઈ કાર્ય ધર્મ વિરુદ્ધ કરે તો પણ કોની તાકાત છે કે મૂને ઠપકો આપી શકે ? માટે તમારે કાંઈ પણ આનાકાની કરવી નહિ ! ”

“ આ બાબત કેવી રીતે ફેલાણી અને આખા શહેરમાં કાણ કાણ તેની ચર્ચા કર્યા કરે છે, તેની તપાસ કરી સર્વેને સખ્ત સજાએ પહોંચાડવા બેઠાએ કે કોઈપણ આ બાબત કહેવાની કે ચર્ચાવવાની હિંમત વટીક કરી શકે નહિ ! ”

બાઅકર સમજ્યો કે હાડને ગુસ્સો આવ્યો છે, અને બે તે આ વાતની હઠ પકડશે તો ઘણી ખરાબી થવાનો સંભવ છે, અને તેથી રૈયત તથા ખીદમતગારોના બાર વાગી જશે ! તેથી તેણે ઘણી નમ્રતાપૂર્વક હાડને કહ્યું કે, “ બાદશાહ સલામત ! આપ ના-મદાર જાણો છો કે, લોકો કંઈ સાંભળે અને તે ખીજની આગળ વાત કરે તો તે નજીવી બાબત ગણાય માટે બાદશાહોને લાજમ છે કે તેવી નાની બાબતોપર તેઓએ લક્ષ આપવું બેઠાએ નહિ, પરંતુ ઔર મોટું દિલ રાખી વર્તવું બેઠાએ ! અબલત કોઈ ખરાબ બાબતનું બોહતાન મૂકે અથવા ખોટી વર્તણૂક ચલાવે તો તેનો અવશ્ય ઉપાય યોજવો બેઠાએ ! ” આ સાંભળી હાડન ચૂપ થઈ ગયો અને કોઈ ખીજ બાબતની વાત કાઢી !

પ્રકરણ ૫ મું

આશક્તી યાદમાં.

એક દીવસે હાઈને જાગ્રતને કહ્યું કે, “ હું અબ્યાસા અને તને પણ સાથે બોલાવવામાં કોઈની તલ ભાર પણ પરવા રાખતો નથી ! એ ફક્ત તેજ વખતનાં જહિશની બાબત હતી, પરંતુ જ્યારે એ વીષે દીલમાં વીચાર કરવા લાગ્યો ત્યારે જણાયું કે—ખરેખર આ બાબત ઘણી ચર્ચાવાળી છે, માટે બેહતર તો એજ છે કે અબ્યાસા હોય ત્યારે જાગ્રતને બોલાવવો નહીં. પરંતુ હાલમાં મને પાછો વીચાર ઉદભવ્યો છે કે—આટલા દીવસો સુધી આ બાબત સારી પેઠે ચર્ચાઈ ચુકી છે ને હવે તે અટકાવવામાં શું ફાયદો ? ” આમ કહીને હાઈને થોડીવાર અટકી ગયો અને કાંઈક વિચાર કરી પાછો બોલવા લાગ્યો કે, “ જો હું આ બાબત મોઢિફ કરીશ તો થોડા દીવસો પછી ચર્ચા બંધ પડી જશે ! ” આ કહીને તેણે નિશ્ચય કર્યો કે અબ્યાસા હોય ત્યારે જાગ્રતને જલસાની અંદર બોલાવવો નહીં ! આ ઠરાવનો અમલ કરીને તેણે કેટલાક દીવસ સુધી જાગ્રતને જલસામાં બોલાવ્યો નહીં, તેથી અબ્યાસાને વિચાર થઈ પડ્યો કે ઘણા દીવસો થયાં લાઈ પોતાના વજરને શા માટે નહીં બોલાવતા હોય ? અથવા તો તે કેમ નહીં આવતા હોય ? આ ઉપરાંત તેનું દીલ પણ પોતાનાં વહાલાંના વીયોગી વીરહમાં જળવા બળવા લાગ્યું તેથી પોતાનાં દીલને કહેવા લાગી કે, અફસોસ ! આ મને શું થયું છે ? કે જાગ્રત સાથે કોઈ રીતનો વાતચીતનો પ્રસંગ નહિ પડ્યાં છતાં તેની મહોબત મારાં દીલમાં ધર કરી ગઈ ! અરે ! હજી તો મારાં મ્હોં

પર નીકાળ નાંખી બેસું છું, અને અત્યાર સુધી વાતચીત કરવાનો મોહિકા પણ પ્રાપ્ત થયો નથી તેટલામાં જ મારી હાલત તેની જુદા-ધમાં હાલ હવાલ થઇ ગઇ ! તો પછી તેની સાંમે ખુલ્લે મોંએ બેસવાથી અને એક બીજાં સાથે વાતચીત કરવાની છુટ મળવાથી મારી કેવી કફેડી હાલત થઇ પડતે ! અને કેવું માફું પરીણામ આવતે ! ! આ વિચારો થવાથી અબ્બાસાને આખી રાત્રી નિંદ્રા આવી નહિ અને વારે વારે ઉઠીને બેસી જતી અને સુઈ જતી હતી ! ! છેવટે કંટાળી જઇને તેણે પોતાની બાંદી મરજનને તરત જગાડીને કહ્યું કે, “ મરજન ! ઓ મરજન ! ! તને ખબર નથી કે મને નીંદ્રા આવતી નથી ! ” આ સાંભળી મરજન તરત ઉઠી અને ગભરાઇને બોલી, “ શાહજાદી ! ખરે તો છો ? મને કેમ જગાડી ? દરમાવો શું કામ છે ? ” અબ્બાસાએ કહ્યું કે, “ કંઈ નહિ; મને વિચારમાંને વિચારમાં નિંદ્રા આવતી નથી, તેથી ગભરાઇને તને ઉઠાડી છે ! ” જે પછી તેણે પૂછ્યું કે, “ મરજન ! તને ખબર છે કે કેટલાં દીવસ થયાં વઝીર અઘશ ઇશરતનાં જલસામાં હાજર નથી થતા ? ” મરજનને જવાબ આપ્યો કે, “ નહિ ! પરંતુ મને એટલી તો ખબર છે કે વઝીર કોઈ દીવસ બોલાવ્યા સીવાય હાજર થતા નથી ! અને કેટલાંક દીવસ થયાં બાદશાહ સલામતે પણ યાદ કીધા નથી ! હુજૂર મને પણ બે ત્રણ દીવસો થયાં એજ ખ્યાલ આવે છે કે કદાચીતને તેઓ પર બાદશાહ સલામતની ખફા નઝર હોય ! ” અબ્બાસાએ પૂછ્યું કે, “ એ તો ઠીક ! પરંતુ વઝીર દરબારમાં આવે છે કે નહિ ? ” જવાબમાં મરજનને કહ્યું કે, “ જી હા ! રાખેતા પ્રમાણે દરબારમાં તો આવ્યા કરે છે ! ”

વઝીર વિષે મરજનને આ પુછપરછ કીધા પછી અબ્બાસાને

વિચાર થયો કે—આવી વાતોથી મરજનને શક જશે કે અબ્બાસા જા-
અફર પર આશક થઈ હશે ! તેથી મરજનના શકને દુર કરવા કહ્યું
કે, “ પારકા મર્દ સાથે આપણે શું લેવા દેવા ? ” આ સાંભળીને
મરજન દીલમાં તો સમજી ગઈ કે અલખત અબ્બાસાનાં દીલમાં
જાઅફરની મોહબ્બત પેશી ગઈ છે ! તેથી તે અજાણી થઈને બોલી
કે, “ હા ! ખરેખર આપની વાત સારી છે ! આપણે પરાયા મર્દને
યાદ વટીક શા માટે કરવો જોઈએ ? ”

અબ્બાસા—એ ખરી વાત છે ! પરંતુ મનુષ્યનું દીલ એવું છે
કે કોઈ નવીન બાબત સાંભળે ત્યારે તે સંપૂર્ણ જાણવા ચાહે છે !
મરજન—એઅદબી મુઆફ કરો તો અર્જ કરું !

અબ્બાસા—કહે ! શું કહે છે ?

મરજન—બાદશાહ સલામતને આપનાં બંનેપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ
છે, તેથી જ તેઓ તમોને જલસાની અંદર શરીક કરે છે ! પરંતુ
મને એમ શક નથી કે—આ વાતની ચર્ચા આખા શહેરમાં ચાલી
રહી છે ! બાદશાહ સલામતને પણ આ બાબતની ખબર પડી છે,
તેથી વખતે તેઓ નારાજ થયાં હોય અને વઝીરને નહિ બોલાવતાં
હોય એ બનવાજોગ છે ! !

અબ્બાસા (આશ્ચર્ય પામતાં)—અરે મરજન ! શું આ બા-
બત ગામમાં ચર્ચાગલી છે ? હાય ! અફસોસ શું હું આખા શહે-
રમાં ફજેત થઈ ?

મરજન—એમાં ફજેત શાનાં ? એ તો આપ જાણો છો કે—
કોઈ વાત છુપી રહી શકતી નથી. આ બાબત કાંઈ ખરાબ નથી ?

અબ્બાસા—તું ખરું કહે છે ! પરંતુ તોહમત આવતાં જરાપણ
વખત લાગતો નથી ! અફસોસ ! મેં ભાઈજનને ધણાં સમજાવ્યાં

પરંતુ કોઈ રીતે માન્યા નહિ ! અને આખરે “વાર્યા રહ્યા નહિ પરંતુ હાર્યા રહ્યા !” તઉખા ! બાદશાહનો મીઝાઝ તો બચ્યાં કરતાં પણ વધારે ખરાબ હોય છે ! મરજન આ વાતો કોણનાં ધરમાં થઈ હતી તેની તને કાંઈ ખબર છે કે ?

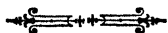
મરજન—ધેર ધેર અને ચઉટે ચઉટે આ ઝેજ વાતની ચર્ચા છે ! પરંતુ મેં તો મારાં સગાંઓનાં ધરમાંથી સાંભળી છે !

અબ્બાસા—જ તે અઉરતોને મારી પાસે બોલાવી લાવ કે હું તેઓને પુછીને વાકેફ થાઉં છું કે વાતને કેટલે દરજ્જે “રજની ગજ” કરી નાંખી છે ?

મરજન (હાથ જોડતાં)—સાહેબઝાદી ! તે અઉરતોને ક્યા બહાનાથી અહીંયા લાવી શકાય ? હાલ આ વિષે ઘણી ચર્ચા ચાલી રહી છે, તેથી તેઓ તુર્ત સમજી જાય કે તે પુછવા માટે બોલાવેલી હશે, તેથી તેઓ કદી પણ આવે જ નહીં ! !

અબ્બાસાએ એકદમ ગુસ્સામાં આવી આંખો તાણી અને મોટે અવાજે કહ્યું કે, “તું મને શું સમજે છે ? તું જાણતી નથી કે હું હાફન અલ રશીદની માનીતી બહેન છું ! તું તારી સગીઓને લાવવા માટે આનાકાની કરી આડા અવળા બહાનાઓ કરે છે, પરંતુ યાદ રાખ કે—મારાં એક જ ઈસારાથી તેઓને હાથમાં દોરી બાંધીને અને ખેંચીને મારી સમક્ષ હાજર કરાવી શકું છું ! પરંતુ તારી નીમકહલાલી તરફ નજર કરી હું એમ કરવા રાજી નથી ! !” આ સાંભળી મરજન પામી ગઈ કે—આ ખરું કહે છે ! જો અબ્બાસા વઝીર અથવા બાદશાહ સલામતને કહેવરાવી મોકલે તો તેઓના આખાં ધરને કેદ કરી ગુનેહગારોની માફક દરબારમાં મુશકેટાઈટ બાંધીને પરદા વિના બે આબરૂથી લાવે ! ખુદા ખબર કરે ! પરંતુ જો અબ્બાસા કોઈ

રીતે નહી જ માને તો તેઓને સમજવી ડરાવીને અગ્ન્યાસા આગળ હાજર કરીશ ! આમ વિચાર કરીને મરજનને કહ્યું કે, “ શાહઝાદી ! આપનું ફરમાન મારી આંખો અને માંથા ઉપર ચડાવું છું ! આપ જેને કહો તેને આપની હુજૂરમાં હાજર કરી શકુ છું ! એ અઊરતો તો તમારી પાંદીઓ જેવી છે ! પરંતુ આપની મરજ હોયતો મોટા અમીરની અઊરતો અને છોકરીઓ આપની ખીદમતમાં હાજર થાય ! પરંતુ ખીખી ! હું આપપર કુરબાન થાઉં કે આપ બાદશાહ સલામત જેવાં હઠીલા નથી, અને જે કામ કરો છો તે બહુ જ વિચારી અને તેના પરીણામ તરફ લક્ષ આપી કરો છો જેથી આપને પાછળથી પશ્ચાતાપ કરવાનો રહેતો નથી ! માટે આ બાબતમાં પણ આપ વિચાર કરી જોવો કે હાલતો આ ચર્ચા ફક્ત નજીવી ચર્ચા ચાલીને બંધ પડી જવા આવી છે, પરંતુ આપ શહેરની પાંચદશ અઊરતોને બોલાવીને પુછશો ત્યારે તેઓને વધાર શક પડશે અને એકની અનેક વાતો કરશે. જો આપ ધમકી આપશો તેમજ ડર બતાવશો અને ખાનગી રાખવા સખ્ત બલામણુ પણ કરશો તો પણ તે વાત છુપી રહેવી મુશ્કેલ થઈ પડશે અને તે વખતે આપ અવશ્ય પસ્તાશો કે નાહક મેં ચોળીને ચીકણું કર્યું ! માટે આપતો અન્નદ્યાંજ બની રહો તેમાં જ આપની વધારે લાયકી અને બહેતરી છે ! ” અગ્ન્યાસા જાતે હુશીયાર, અક્કલમંદ, અને ધનસાશી હોવાથી તેણે મરજનની વાતને પસંદ કીધી ! જેથી તેનો ગુસ્સો ઊતરી ગયો તેથી તે બોલી કે, “ ઓ મરજન ! ખરેખર તારી વાત ખરી છે ! ”

પ્રકરણ ૬ હું.

ઈશ્કની બેચેની.

આ પ્રમાણે જાગ્યદ્વર અને અબ્બાસાની એક બીજાની લાગણી અને મોહબત વધતી ગઈ ! જ્યારે લાંબી મુદત થઈ અને હાફેને જાગ્યદ્વરને ઇશરતનાં જલસામાં બોલાવ્યો નહિ ત્યારે જાગ્યદ્વરનું દીલ પણ અબ્બાસા પ્રત્યે ગમગીન થવા લાગ્યું અને અબ્બાસા પણ વધારે અને વધારે અફસોસ કરતી રહી ! જેથી તેણે એક દીવસે પોતાની બાંદી મરબનને કહ્યું કે, “ હું તને એક બાબત પૂછવા માંગું છું કે ઘણા દીવસ થયાં જાગ્યદ્વર ઇશરતનાં જલસામાં આવ્યો નથી તો તેની ખામોશીયત પૂછાવવામાં કાંઈ હરકત તો નથી ? ” મરબને વિચાર્યું કે હજી તો બે ચાર દીવસપર જ તેણે મારી સગીબોને બોલાવવા માટે સખ્ત શબ્દો કહ્યા હતા, અને રાજી ખુશીથી ન આવે તો બેઠક-તીથી કેદ કરીને પકડી મંગાવવા તૈયાર હતી, માટે બે આ વખતે પણ તેને સાચી સલાહ આપીશ તો મારા હકમાં કશો ફાયદો થનાર નથી માટે તેની જ મરજી પ્રમાણે સલાહ આપું તો મારા હકમાં ફાયદો છે ! કારણ કે તેથી તે મારાથી ખુશ થશે એ તો જાણે ડીક પરંતુ તે ઉપરાંત તેની ખાનગી બાબત મારા હાથમાં આવવાથી ઘણું કરીને તે મારાથી દબાતી ચાલશે અને જરા જરામાં ગુસ્સો નહીં કરે ! તેથી તેણે સલાહ આપી કે, “ શાહબદી ! ખામોશીયત પૂછાવવામાં કોઈ પ્રકારનો વાંધો હોઈ શકે નહિ ! કારણ કે તેથી જાગ્યદ્વર સમજશે કે અમારી શાહબદી ઘણી જ લાયક અને વીવેકવાળી છે કે પોતાનાં ખામોશીયતનાં પણ ખબર રાખે છે ! ! ”

પોતાની મરજી મુજબ મરજીને મત આપવાથી અબ્યાસા ધણી જ ખુશી થઈ ! તેને તો “ ભાવવું હવું અને વૈદે ફરમાવ્યું ! ” તેવું થયું ! જેથી તેણે મરજીનને કહ્યું કે, “ જલ્દીથી સારો પોષાક સજીને વઝીરની ખીદમતમાં જ અને તેની ખાઈરીયત પુછીને આવ ! ! ” હુકમ મુજબ મરજીન ઠાકમાઠ સજી તૈયાર થઈને જાઅફરના મહેલમાં ગઈ ! અને ખીદમતગારને કહ્યું કે, “ હુજૂરે આલી શું કરે છે ? મારે તેઓની ખીદમતમાં હાજર થવું છે ! ” ખીદમતગારે અંદર જઈને જાઅફરને ખબર કરી જેથી તેણે મરજીનને અંદર મોકલવાનો હુકમ આપ્યો; મરજીને અંદર જઈ શાહી કાયદા પ્રમાણે અદમ બજારી, સન્નામ કરી ઉભી રહી ત્યારે જાઅફરે પુછ્યું કે, “ ખાઈરીયત તો છે ને ? તારૂં અત્રે કેમ આવવું થયું ? ! ” મરજીને હાથ જોડી અરજ કરી કે, “ હુજૂર ! આપનાં ઇકબાલથી સર્વે ખાઈરીયત છે ! પરંતુ ધણી દીવસોથી આપ ઇશરતનાં જલસામાં નથી પધાર્યા તેથી સરકારે આપની ખાઈરીયત પુછવા માટે મોકલી છે ! ” જાઅફરે પુછ્યું કે, “ કાણ સરકાર ? શું આપણી શાહજાદી સાહેબા ? ” મરજીને કહ્યું, “ હા ! જનાબ શાહજાદી સાહેબે આપનો મીઝાજ પુછાવ્યો છે ! ” જાઅફરે કહ્યું કે “ આ તેઓની લાયજી અને વિવેક છે કે પોતાનાં ખીદમતગારોનો પણ ખ્યાલ રાખે છે ! ખુદા તેઓને સન્નામત રાખે ! તેઓ ધણાં જ માયાળુ અને લાયક છે ! મારા તરફથી ધણી નમ્રતા સાથે બંદગી અર્જ કરજો ! પરંતુ એતો કહે કે હંમેશ મુજબ તેઓની તખીયત ખુશીમાં તો રહે છે કે ? ! ” મરજીને કહ્યું કે, “ હા, હજુર ! શાહજાદીનો મીઝાજ તો આપ જાણો છો કે ઘડીકમાં ઠીક અને ઘડીકમાં તખીયત ખીગડી જાય ! હાલ કેટલાંક દીવસથી રહેજસાજ ઉદાસ રહ્યાં કરે છે ! અને તખીયત પણ કાંઈક નરમ માલુમ પડે છે ! ! ” જાઅફરે કહ્યું, “ શું દવા ચાલુ નથી ? ”

મરજન હુજૂર હકીમે દીવસમાં બે વખત હાઝર થાય છે, જાત જાતની ઉંચી અને કીમતી દવાઓ પણ મોકલે છે ! પરંતુ પીએ કાણુ ? તમે કે હું ? બે મરજમાં આવે તો કાંઈ વખતે એકાદ ધુંટકો માંડ માંડ પી લે ! બાકી ફેંકી દે છે !!

જાઅફર—એ વાત સારી નથી ! દવાતો બરાબર પીતી ઘટે ! તમે સમજાવીને પીવરાવતા રહો !!

મરજન—હુજૂર આપની ખરી વાત છે ! અમે સમજાવવામાં કાંઈ ખામી રાખતા નથી, પરંતુ તેઓ કાંઈનું માનતા નથી ! આપ જાણતા હશે કે—અમારી શાહજાદીનો મીઝાઝ કેવો છે તે !

આ પછી મરજને રજા માંગી ત્યારે જાઅફરે કહ્યું કે, “ઠીક ! જાઓ ! મારી બંદગી સાથે તેઓને કહેશો કે આપનાં ઇકબાલથી હું ખપરીયતથી છું ! અને મારું પણ દીલ થાય છે કે હુજૂરનાં દરવાજા પાસે હાઝર થઈ તખીયતની ખબર પુછું, પરંતુ આપ જાણો છો કે—કેટલીક બાબતો અમલમાં મુકવી મુનાસેબ નથી અને લેવાનું દેવું થઈ જાય છે ! માટે લાચારી સાથે દીલગીર છું કે હું આપની ખપરીયત પુછવા આવી શકતો નથી !! ” અબ્બાસાને કહેવાનો આ સદેશો સાંભળીને મરજન અદબ બજાવી લાવી જે પછી શાહજાદીની ખીદમતમાં હાજર થઈને તમામ ફેરીયત અર્જ કરી ત્યારે અબ્બાસા ઘણી જ ખુશી થઈ અને સમજી કે—ખરેખર ! મારાં દીલમાં ઉગ્યું હતું તેજ સાચું પડ્યું કે—જાઅફરનું દીલ મારી મોહબ્બતમાં ગીરફતાર થઈ ગયું છે !!

પ્રકરણ ૭ મું

ખિમારીનું જ્હાનું !

અખ્યાસાએ જ્યારે મરગનને મોકલીને જાઅફરની ખર્ચિત પૂછાવી અને મરગન જ્યારે ખર્ચીયત પૂછી પાછી અખ્યાસાના મહેલ તરફ રવાના થઈ ત્યારે જાઅફરનો વિચિત્ર હાલ થઈ ગયો ! જાઅફર એક ચાક્ષક હોંશીયાર અને પરીણામપર સંપૂર્ણ વિચાર કરવા-વાળો હોવા છતાં તેનું દિલ કાણુમાંથી છટકવા લાગ્યું.

અખ્યાસાનું દિલ તો ક્યારનુંએ કાણુમાંથી છટકી ગયું હતું ! તેમાં ઝોઝામાં પૂરું આજના બનાવથી તે એકદમ બેચેન થઈ ગઈ ! અને મોહજ્મતનો એટલો તો જોશ ઉભરાવા લાગ્યો કે, —તેની વરાળ બહારથી નીકળવા લાગી ! અખ્યાસા જો કે યુવાનીની વયે પહોંચી ગઈ હતી અને મોટા મોટા શાહજદાઓની માંગણીઓ હતી છતાં તેણીને આજસુધી કુંવારા રહેવાનું કારણ હાડનનો ગર્વ અને અખ્યાસાની બેહદ ખૂનસુરતી હતી કે, તેને લાયક શવહર પસંદ કરવા અને સાઈ નરસું ઠેકાણું પ્રસન્ન કરી તપાસવામાં આટલો જમાનો ગુજરી ગયો !

પોતાના જીવનનું પ્યારાં અને બહાલાંનાં વિરહથી અખ્યાસાની તખીયત કાણુમાં ન રહી તેથી તે સમજી ગઈ કે જો આવી સ્થિતિમાં હું અઘશ ધશરતના જલસામાં જઈશ તો હાડન ચહેરા ઉપરથી સમજી જશે કે, અખ્યાસાના દિલમાં ધરકની ખિમારી પેડી છે. તેથી ખિમારીનું જ્હાનું કાઢી પ્રથમ કરતાં તખીયત વધારે ખરાબ જણાવી હંમેશાં

ખીદમતગારો અને કનીઓ સાથે કહેવરાવતી કે, શાહનદીની તખીયત બરાબર નથી તેની આવી શકશે નહિ ! આ પ્રમાણે અબ્બાસાએ જલસાઓમાં હાજરી ન આપતાં સાત આઠ દહાડા તો ખ્હાનાંજ બતાવી કાસત પતાવી ! પરંતુ એક દિવસ હાજન પોતે અબ્બાસાના મહેલમાં તેની તખીયતના સમાચાર પૂછવા ગયો ! અબ્બાસાએ ખબર પડતાંજ તે ઝડપટ પલંગપર રજાઈ ઓઢી ખીમાર બની સૂઈ ગઈ ! અને હાજન જ્યારે તેના કમરામાં આવ્યો ત્યારે હળવે હળવે ઉઠીને તાઅઝીમ કરીત પડી ! હાજને પૂછ્યું કે, “ કેમ બહેન ! ખધરીયત છે ? હું જાણું છું કે તમે દવા પીવામાં બહુ કાયર છો અને દવા બરાબર વખતે ન પીતાં નથી તેથી તખીયત સારી નહિ થતી હશે ! ” અબ્બાસાએ કહ્યું કે, “ લાખજાન ! હવે માસી તખીયત પ્રથમ કરતાં ઘણી સુખ ગઈ છે ! ” હાજને કહ્યું કે, “ ત્યારે કહો કે આજ રાત્રીના ઇશરતતાં જલસામાં આવશો કે ? ” અબ્બાસાએ કાંઈક વિચાર પછી કહ્યું કે, “ આજ તો નહિ ! પરંતુ ઇન્શાઅલ્લાહ આવતી કાલથી બનતા સુધી અવશ્ય હાજર થઈશ ! ” હાજને હસ્તા ચહેરે કહ્યું કે, “ બરેબર તમારા સિવાય જલસામાં મઝા મળતી નથી ! તમારી તખીયત નાદુરસ્ત થયાને આજ છ સાત દિવસો થઈ ગયા, તો પણ તમારે નહિ અને જાઅફરને પણ બોલાવ્યો નહિ તેથી આજ તમારે તખીયત પૂછવા આવ્યો તમે હાલ ન આવી શકો એમ હોવાથી જાઅફરને બોલાવવાનો વિચાર કર્યો હતો, પરંતુ જાઅફર તરીકે તમે આવનાર છો તેથી જાઅફરને બોલાવવાનો વિચાર નાકુદ કીધો છે. ” આ સાંભળી અબ્બાસાએ જવાબ આપવો મુતકર ન જાણ્યાથી તે ચૂપજ રહી, જે પછી બાદશાહ રજા લઈ પોતાના મહેલભણી રવાના થઈ ગયો !

પ્રકરણ ૮ મું.

નિકાહનો સવાલ.

બીજે દિવસે અબ્બાસા મગરીબની નિમાઝ પઢવાની તૈયારી કરતી હતી તેવામાં કનીઝે આવીને અર્જ કરી કે,—“ હુઝુરે આલી બાદશાહ સલામત આપને યાદ ફરમાવે છે ! ” તેથી અબ્બાસા નીમાઝ પઢીને થોડીવાર પછી ધારા મુજબ પોશાક સજ્જ રવાના થઈ અને હાઈન પાસે જઈને બોલી કે, “ બાઈબન ! હજુ જલસાને ધણો વખત છે ત્યાંજ આપ માણસ મોકલો છો તે શું ? હું જલસાને બૂલી ગઈ નથી ! ”

હાઈન—આજે મારું દીવ થયું કે એક કલાક બેઠા આવો, તો કાંઈ વાતો ચીતો કરીએ, તેથી બેઠાં બોલાવ્યાં છે !

અબ્બાસા—બાઈબન ! ફરમાવો શું ફરમાવો છો ?

હાઈન—બહેન ! તમે જાણો છો કે મહેને જાગર પર કેટલી મોહબ્બત છે, છતાં પણ હું તેને આ જલસામાં બોલાવતો નથી, તેથી મહેને એન પડતું નથી ! અને જલસામાં કાંઈ લહજત મળતી નથી ! અધુરામાં પૂરું તમે પણ પાંચ સાત દિવસ થયા ગેરહાજર છતાં !

અબ્બાસા—પરંતુ આપને જાગરને બોલાવવાની કાણે મના કરી ? શા માટે નથી બોલાવતા વાઈ ?

હાઈન—માત્ર તમારાજ કારણથી તેને નથી બોલાવી શકતો !

અબ્બાસા—ભાઈબાન ! મેં તો કાંઈ મના કીધી નથી, એટલુંજ નહિ પણ આપની ખુશી માટે બેશરમ બની મારી હાજરીમાં પણ તેને બોલાવવાની રજા આપી આથી વધારે શું ચાહો છો ? જો તમે એમ સમજતા હો કે હું નારાજ છું, તો હવેથી નારાજ પણ નહિ થાઉં !

હારુન—એ વાત નથી ! પરંતુ જાન્યારને અને તમોને જલસામાં શરીફ કરવાથી શહેરમાં ચર્ચા થવા લાગી અને જેને જેમ ફાવ્યું તેમ બકવા લાગ્યું ! તેથી મેં એ બકનારાઓને સજાએ પહોંચાડવાનો વિચાર કીધો, પરંતુ જાન્યારને દુરઅંદેશીથી તે વિષે વિચાર કરી તેનાં માઠાં પરિણામની આગાહી કીધી, તેથી મેં એ વાત મઠકુદ્દ રાખી, પરંતુ ગુસ્સાને લઈને જાન્યારને બોલાવવો બંધ કીધો ! તમોને ખબર છે કે હું ઘણા દિવસ થયા જાન્યારને બોલાવતો પણ નથી ! પરંતુ અફસોસ ! કે તમે મને તેનું કારણ વટીક પૂછ્યું નહિ !

અબ્બાસા—ભાઈબાન ! પારકા મનુષ્ય માટે પૂછા કરવી તે શાહબાદીના દરજ્જા અને વિવેકથી ઉલટું છે ! જો આપ ચર્ચાનાં કારણને લઈને તેને નથી બોલાવતા તો પ્રથમની જેમજ એમ કરો કે એક દિવસ મહેને અને એક દહાડો જાન્યારને વારા ફરતી બોલાવ્યા કરો !

હારુન—બહેન ! શું તમને એમ સમજે છે કે—તમારા સીવાય મહેને અઘશ ઈશરતના જલસામાં મળા અને ગમ્મત પડે છે ! ના નહિજ ! તમારા સીવાય રંગમાં લંગ પડી જાય છે, અને સર્વે અઘશો—આરામ શીઘ્રફત્ત લાગે છે ! માટે હું તમને કોઈ દહાડો પણ બોલાવ્યા સીવાય રહીશ નહિ ! ઉપરાંત જાન્યારને વિના પણ મહેને એન પડતું નથી માટે કહો હવે મારે શું કરવું ?

અબ્બાસા-હું આવી બાબતોમાં કંઈ પણ મત આપી શકતી નથી ! મારી હાજરીમાં પણ હું જાન્યરને બોલાવવા રજા આપી ચુકી છું ! પરંતુ લોકો ચર્ચા કરે તેમાં મારો શો ઉપાય ?

હાર્ન-એક રસ્તો મારા હાથમાં છે ! પરંતુ તેમ કરવા આપ રાજ થાવ અને હા પાડો તો ખતી શકે એમ છે !

અબ્બાસા-“ હું શા માટે રાજ ન થઉં ? આપને જેમ યોગ્ય લાગે તેમ કરો ! આપની બાબતમાં મહેને કાંઈ પણ પ્રકારનો વર વાંધો નથી !

હાર્ન-એ તમામ વાત ખરી છે, પરંતુ મહેને જે યુક્તિ શોધી છે, તે તમોને પસંદ આવવી મુશ્કેલ માલુમ પડે છે ! તેથી કહેતાં દિલ થતું નથી !

અબ્બાસા-ભાઈજન ! આટલી જુદાઈ શામાટે જાણો છો ? મહેને તો દશ વખત કહ્યું, અને હજી પણ કહું છું કે-આપ રાજ રહો તેમાં અમો દીવોજનથી ખુશી છીએ ! માટે કહો એ કેવી યુક્તિ તમોએ શોધી કાઢી છે ?

હાર્ન-એ વાત ખાનગી કહેવાની છે !

“ખાનગી” એ શબ્દ સાંભળતાંજ સર્વે કનીઓ અને ખીદમત-ગારો વિગેરે ઝટપટ ઉભાં થઈને બીજા મકાનમાં ચાલ્યાં ગયાં. ત્યારે ઝુખીદા બેસી રહી તેથી હાર્ને કહ્યું કે, “ઝુખીદા ! તમોને નીંદ્રા આવતી હોય તો જાઓ સુઈ જાઓ !” ઝુખીદાએ કહ્યું કે, “આડી વાત શામાટે કરો છો ? ચોખ્ખુંજ કહોને કે, અબ્બાસા સાથે ખાનગી વાત કરવી છે, માટે તું પણ ચાલતી થા !” આમ કહી તે પણ ચાલવા લાગી ત્યારે હાર્ને જોયું કે ઝુખીદાને કાંઈક

ખરાબ લાગ્યું છે, તેથી તે બોલ્યો કે, “ પ્યારી બેગમ ! તું જરા પણ માફ ન લગાડીશ ! હું તને પછી તમામ હકીકતથી વાકેફ કરીશ ! ”

તમામ ક્ષીઓ વિગેરે જવા પછી એકાંત થઇ. અબ્બાસા હઠ-રતમાં પડી ગઈ કે એવી ખાનગી બાબત શું હશે ? ખુદા જાણે બાઈના દીલમાં કયો નવો ફાંટો કુટ્યો હશે ? જાઅફરની સામે બેસવાની બેશરમી કાંઈ ઓછી ન હતી તેમાં વળી આ બીજી કંઈ બાબત કહેવા સ્હાતા હશે ? ખુદા ખબર કરે આદેશાહોના વિચારો બદલાતાં વાર લાગતી નથી ! હાઈન પણ કાંઈ કહેવા જતો હતો ત્યાં અટકી જતો હતો ! અબ્બાસા પણ આ ખાનગી બાબત સાંભળવાને આતુર થએલી હતી તેથી તેને તો એક પણ એક દિવસ જોટલી લાંબો લાગતી હતી ! હાઈન કહેવા જતો હતો પરંતુ જીભ ઉપડતી નહતી, અને અબ્બાસા “ કહો ! ” એમ કહેવાની હિંમત ધરાવતી ન હતી ! કેટલીક મીનીટ આ પ્રમાણે ચુપડીદીમાં પસાર થઇ ! અને એક બીજાં માથાં નમાવી વિચારના દરીયામાં ગોથા ખાવા લાગ્યા ! છેવટે હાઈને કહ્યું કે, “ બહેન ! તમે ગુસ્સે તો નહિ થાવને ? ” અબ્બાસાએ વાત જાણવા જણાસા સમેત કહ્યું કે “ ભાઈજન ! આ વખતે હું કાંઈ સમજતી નથી કે આપ શામાટે બોલતાં અટકી પડો છો ? અને વારંવાર પૂછ્યા કરો છો ! આપ કંઈ મારા દુશ્મન તેમજ કાંઈ ગંધર નથી ! આપ સર્વેથી મને વધારે સ્હાઓ છો, અને પુત્રી કરતાં પણ વધારે પ્રેમ રાખો છો, તો પછી આપનીપર ગુસ્સે થવાનું શું પ્રયોજન હોય ? માટે જે કહેવું હોય તે બેતાશક ફરમાવો ! ” આ સાંભળી હાઈન માથું નમાવી જરા મ્હોલું ફેરવી શરમ અને હયાથી બહુજ હળવે બોલ્યો કે, “ તમોને ખબર છે ? કે મેં એવો વિચાર કર્યો છે કે, તમારા નીકાહ જાઅફરની સાથે કરી આપું ? કે પછી તમારે

ઢોંઢાપર નીકાળ પણુ નાંખવી ન પડે અને લોકો ચર્ચા પણુ ન કરે!”

આ બાબત હારને એટલી તો હળવેથી કરી કે તે માંડ માંડ અબ્બાસાના સમજવામાં આવતી હતી, પરંતુ અસલ મતલબ સમજી ગઈ! આ વાત સાંભળતાં જ જો કે તેની દીલની મુરાદ પૂરી થઈ હતી અને તે સાંભળી અબ્બાસા ખુશ થઈ હતી પરંતુ હારને જરા પણ ખુશીની ખબર ન પડે તેથી જબરાઈથી ગમગીન અને ઉદાસ રહેતો કરી સર નમાવા શરમાઈ ગયેલી હાલત બનાવીને “હા કે ના.” તો કશો જવાબ આપ્યો નહિ! તેથી હારને કહ્યું કે, “કેમ બહેન! કંઈ જવાબ આપતી નથી?” આ સવાલનો પણ અબ્બાસાએ કશો પણ ઉત્તર વાળ્યો નહિ તેથી હારને કહ્યું કે, ખચેર! આજ વખતે નહિ તો પછી પણ વિચારીને ઉત્તર આપજો. જો તમે શરમ અને હયાને લઈને જવાબ ન આપી શકો તો મરજન સાથે તે ન સમજો તેવી રીતે ઇશારામાં “હા,” “ના.” કહેવરાવશો તો હું સમજી લઈશ. મરજન સાથે કહેવરાવું અથોગ્ય લાગતું હોય તો તમારી લાભી ઝુખીદા બેગમ સાથે સંદેશો કહાવજો!”

પ્રકરણ ૯ મું.

નિકાહનો ઈનકાર.

અબ્બાસા કાંઈ પણ જવાબ આપ્યા સીવાય પોતાનાં મહેલમાં બેઠી અને આખી રાત્રી હાડને કીધેલી વાતનાં વીચારનાં વમળમાં વિંટાઈ અને શીકર ચિંતામાં નિંદ્રા આવી શકી નહિ તેથી તેણે મરજાનને હાંકમારીને કહ્યું કે, “ઓ મરજાન ! આજ મને નિંદ્રા આવતી નથી.

મરજાન—ખરેખરીયત તો છે ને ? આપ આજે કેમ ઉદાસ છો ? કંઈ બાબતનો ગમ છે ?

અબ્બાસા—કંઈ કહેવાની વાત નથી.

મરજાન—શાહઝાદી ! મને નહિ કહેશો તો કાણુને કહેશો ? શું આપને હજી પણ મારાપર વિશ્વાસ નથી, આપ જાણો છો કે આપની દરેક બાબત હું ખાનગી રાખું છું.

અબ્બાસા—તારાથી ખાનગી રાખવાનું કશું પણ પ્રયોજન નથી, પરંતુ આ બાબત કહેતાં મને શરમ થાય છે.

આ પ્રમાણે કહીને અબ્બાસાએ હાડને કહેલી તમામ બાબત મરજાનને કહી સંભળાવી અને તેને પુછ્યું કે, “આનો હું શું જવાબ આપું ?” મરજાનને કહ્યું કે, “બીબી ! ખરું પુછો તો “ભાવતું હતું અને વૈદે કહ્યું.” તેવી આ બાબત બની છે, તમારા દીલમાં જાન્યદરની મોહબ્બત પેસી ગઈ છે, અને જાન્યદરનાં દીલમાં તમારી મોહબ્બતે ધર કીધું હશે, માટે આ તક ધણી સારી હાથ લાગી છે. જ્યારથી મેં

આ બાબત જાણી છે, ત્યારથી હું હમેશાં ખુદા પાસે દોઆ કરતી હતી કે—બાદશાહ સલામત જાગ્યદર સાથે આપની શાદી કરી આપે !

આ સાંભળી અબ્બાસાએ મોં મલકાવીને કહ્યું કે, “મરજાન ખરેખર તું બહુ ચાલાક છો ! કે, મારા દીલની વાત તું સમજી ગઈ. અરે મરજાન ! હવે હું દીલની સાફ બાબત પણ તને કહેવામાં આવ્યકો ખાતી નથી કે હું પણ નીમાજ પછી ખુદાએ તઆલાની દરગાહમાં દોઆ માંગતી હતી કે જો શહીદર આપે તો જાગ્યદરજ આપજે, બીજા કોઈ સાથે મારે પરણવુંજ નથી. પરંતુ મરજાન ! બાઈજાનને એકદમ હા પાડવી મુનાસેબ નથી, કારણ કે વખતે તેઓ પરીક્ષા માટે પુછના હોય તો શું ખબર પડે ?” મરજાને જવાબમાં કહ્યું કે, “શાહઝાદી ! આપનો શક મને ખરો લાગે છે, એમજ હોવું જોઈએ. કેમકે મેં ઘણી વાર જુખીદા ખાતુનને કહેતાં સાંભળ્યાં છે કે—બાદશાહ પોતાના ખાનદાનની પુત્રીઓ અરબ સીવાય મોગલ વીગેરેને આપવા સખ્ત વિરૂદ્ધ છે, ઉપરાંત જાગ્યદર તો મોગલ જાતનો અને વળી વઝીર એટલે બાદશાહ સલામતનો તો આખર તાબેદારજ ને ? તેની સાથે બાદશાહ સલામત આપની શાદી કરી આપે એ માનવા જોગ નથી ! પરંતુ આપ ધારો છો તેમ આપની કસોટી કાઢવા પુછ્યું હશે, માટે જ્યાંસુધી તેઓનો ખરેખરો આગ્રહ ન જુઓ ત્યાં સુધી કદી પણ હા પાડવી નહિં. આપ કોની સાથે ના કહેવરાવશો ?” અબ્બાસાએ કાંઈકે શરમતા ગંભીર રહેરે કહ્યું કે, “બાઈએ તારી સાથે અથવા જુખીદાખાતુન સાથે જવાબ મોકલવાનું કહ્યું છે.”

મરજાન—એહતર તો એજ છે કે આપ જુખીદા ખાતુન સાથે ના કહેવરાવો !

અબ્બાસા—પરંતુ મરજાન ! જોજો હો કે આ બાબતની કાંઈને જરા પણ ખબર પડે નહિ.

મરજાન—ઓ બીબી ! હું પાક પરવર દીગારનાં અને તે પછી આપનાં કસમ ખાઈને કહું છું કે હું આ વાત કાંઈને પણ કહીશ નહિ ! આપ વિશ્વાસ રાખો કે મારાથી નીકમહરામી થઈ નથી અને થશે પણ નહિં, આપ કરતાં મને કંઈ પણ વધારે નથી ! આપનાથી જ મારો દરબાર તેમજ શહેરમાં આટલું બધું માન છે ! !

આ પ્રમાણે વાતચીતોમાં અર્ધિ રાત્રી ગુઝરી ગયા પછી અબ્બાસાને પાછલા પહોરમાં મહા મહેનતે નિંદ્રા આવી ! સવારમાં ઉડી નીમાઝ અને કુરઆને શરીફ પઢ્યા પછી નાસ્તો કરીને તે ઝુમ્મીદાનાં મહેલમાં ગઈ ! ઝુમ્મીદા અબ્બાસાને જોતાંજ ધારા પ્રમાણે તાઅઝીમ કરી તેને જડાઉ ખુરસીપર બેસાડી, અને પોતે પણ અદમથી તેની સામે મખમલની ખુરસીપર બેઠી, અને મીઝાજ અને ખર્ચીયત પુછી બોલી કે, “ શાહઝાદી ! આપ હંમેશાં તો અપોરની નીમાઝ પઢ્યા પછી પધારો છો, પરંતુ આજે આટલા વહેલાં પધાર્યાં તેનું શું પ્રયોજન છે ? આમાં કાંઈક ભેદ હોવો જોઈએ ! ” અબ્બાસાએ મોં મલકાવીને કહ્યું કે, “ બાબી ! શું મારા આવવાથી તમો રાજી નથી ? ” ઝુમ્મીદાએ કહ્યું, “ ઓ મારી શાહઝાદી ! તમો આ શું બોલો છો ? આ ઘરજ તમારું છેને ! આપની મરજી હોય તો દીવસમાં દશ વખત તશરીફ ફરમાવો તો હું ઘણીજ રાજી છું ! ! ”

અબ્બાસા—હું તો તમારી મસ્કરી કરતી હતી, બાકી મને સંપુર્ણ ખાતરી છે કે આપ મારાં આવવાથી સંપુર્ણ રાજી છો ! હું આ વખતે તમારી પાસે એક ખાનગી વાત કહેવા આવી છું, માટે ખીદમતગારો અને કનીઝો વીગેરેને બાહર મોકલે ! !

આ સાંભળતાંજ તમામ કનીઓ અને ખીદમતગારો ખીખ રૂમમાં દુર ચાલ્યાં ગયાં જે પછી ઝુખીદાએ કહ્યું, “ શાહઝાદી ! ફરમાવો શું કહો છો ? ”

અબ્બાસા—થું બાદશાહ સલામતે આપને કશી પણ વાત કીધી નથી ?

ઝુખીદા—નહિં ! આપ કહો !

અબ્બાસા—ભાભી ! એ વાત કહેતાં મને શરમ થાય છે, તેથી હું કહી શકીશ નહિ ! પરંતુ એટલું કહું છું કે, બાદશાહ સલામતને મારા તરફથી સંદેશો આપશે કે હું એ વાતથી રાઝી નથી ! !

આ સાંભળી ઝુખીદાએ હસીને કહ્યું કે, “ શાહઝાદી ! હું બધું સમજી ગઈ, કોઈ શાહઝાદા તરફથી આપનું માથું આવ્યું હશે, તેથી આપની મરજી પૂછાવી હશે, પરંતુ આપે ના પાડી ! તો આ વિષે મારી અરજ છે કે આ સુદાં દશ પંદર ઠેકાણેથી મોટા મોટા અમીરો અને બાદશાહોની માંગણીઓ આવ્યા છતાં તમે તથા તમારા ભાઈ હા પાડતા નથી, તે કંઈ સારી વાત નથી ! શું પુત્રીને કાયમને માટે ઘેર રાખી શકાય ખરી ? પરંતુ મોટા માણસને સાચાં વેળે કાણ સંભળાવે ? સર્વે અમીર હિમરાવો બાદશાહની ખુશામદને લઈને બાદશાહ કહે તેમ લાજ લા ઈર્ષ્યા કરે છે ! પરંતુ કોઈ ખરી વાત કહેવાની હિંમત કરી શકતું નથી. જો ખરા શબ્દો કહેનાર છે તો તે એક જાનઅફરજ છે, પરંતુ તે પણ આવી બાબતોમાં માથું મારતાં અને સાચું કહેતાં અચકાતો હશે ! કુંવારી અવસ્થામાં હવે આપ આમજ કેટલી મુદત ગાળશો ? આ વખતે બાદશાહે પૂછાવ્યું છે તો માલુમ પડે છે કે—તેઓની મરજી થઈ હશે, પરંતુ આ વખતે તમે ના પાડો છો તો જરા મને કહો તો ખરા કે કયા ગામનું અને કયા અમીરનું

માગું આવેલું છે કે જે આપને પ્રસન્ન નથી. આપ આપના જેવાં આલી ખાનદાનનાં તેમજ આવી બાદશાહતવાળા શોધતા હોતો આ બન્ને બાબત ક્યાંથી મળે ? માટે “ખીસ્મીલ્લાહ” બોલી ‘ના’ ની ‘હા’ કરી નાંખો. નહિતર પછી આપની જેવી મરજી ! હું તો આપના ભલા માટે કહું છું.”

આ સાંભળી અબ્બાસાએ જરા મોં પાડી નાંખી અને જરા જોરથી તપીને કહ્યું કે, “ભાભી ! આપ કહો છો તે ખરી વાત છે; પરંતુ સમન્યાં યુઝ્યા સીવાય અને વસ્તુસ્થિતિથી સંપૂર્ણ વાકેફ થયા વીના જેમ ફાવે તેમ હાંકે બગ્ગો છો તેથી હું શું કરું ? તમે અટકળથી સમન્યાં તે અટકળ તો ખરી છે ! પરંતુ જે પોતાનાં ખાનદાન અને અમીર અથવા શાહબાદ વિષેની બાબત હોતે અને હું આનાકાની કરતે તો મારી બુલ ગણાય, પરંતુ આતો એવી બાબત છે કે આપને પણ પસંદ આવશે નહિં ! !”

બુખીદા—એ કાણ ? જરા નામનીશાની તો બતાવો ?

અબ્બાસા—ભાભી ! દીલગીર છું કે, શરમતી મારી હું કંઈ પણ કહી શકીશ નહિ, માટે તમે મારો જવાબ પહોંચાડો ત્યારેજ પુછી લેજો.

આ પ્રમાણે બુખીદાને કહી અબ્બાસા રૂખસત થઈ પોતાના મેહલમાં ચાલી ગઈ !

પ્રકરણ ૧૦ મું.

માત્ર નામના નિકાહ.

શહેનશાહ હારન જમીને સુતા પછી ઉઠીને કાવો વીગેરે પાને ખુશીમાં બેઠો હતો અને કેટલીક ખવાસો અને કનીઝો તેની ખીદમતમાં હાઝેર હતા, તેવામાં ઝુખીદાએ આવી ઈશારો કરવાથી કનીઝો વીગેરે ઝટપટ તમામ ચાલી ગઈ, જે પછી તેણે હારનને કહ્યું કે, “હજુર! હું શાહઝાદીનો પેગામ લાવી છું!”

હારન—અજ્ઞાસાએ શું કહ્યું?

ઝુખીદા—મને ખીજ કંઈ વધારે વાત કીધી નથી પરંતુ તેનો ચહેરો ઉદાસ લાગે છે અને આપે પુછાવેલી વાત તેને પસંદ નથી.

આમ કહીને ઝુખીદાએ અજ્ઞાસા સાથે ચઢેલી તમામ વાતની વીત ખુલાસાવાર કહી બતાવી.

હારન—એ વાત તો ખરી છે! પરંતુ મારો વીચાર જુદીજ નીતનો છે.

ઝુખીદા—માંગણી કરનાર કોણ શાહઝાદો હતો તે તો કહો?

હારન—અર્ધશ ઈશિરતના જલ્લસામાં બન્ને સાથે બેસાડવાથી ચર્ચા ન થાય તેમજ કોઈ વીરુદ્ધ પણ ન થાય તે માટે અજ્ઞાસાના જાગર સાથે નીકાહ કરી આપવા ચાહું છું, જેથી કોઈ પણ પ્રકારનો વાંધો રહે નહિ.

ઝુખીદા—જાગર જોઈએ તેવો અમીર અને લાયક માણસ છે, તોપણ તે આપણો તાબેદાર નોકરજ ગણાય! ઉપરાંત તમે હંમેશાં

કહેતાં આવ્યાં છો કે પરાયા ખાનદાનમાં આપણું કુટુંબની પુત્રી નહિ આપવામાં આવે છતાં પણ આવો વિચાર કર્યો તે આશ્ચર્ય છે.

હાર્ન—મેં પહેલેથીજ ઈશારો કરેલો છે કે મારો વિચાર જુદોજ જાતનો છે, અને તે એ કે એ નીકાહ માત્ર નામનાંજ કરી આપવાં છે. પરંતુ મર્દ—અહિરત તરીકેનો સંબંધ તેમજ ખાનગી મળવા હળવાનો વહેવાર રાખવાનો નથી. ફક્ત ઈશરતનાં જલસામાં પરદા સીવાય બંને મારી પાસે વગર અડચણે બેસી શકે તેટલાંજ માટે આ નીકાહ કરી આપવાનાં છે.

જુબીદા—વાહ ! આ કેવી બેઈન્સાફીની વાત છે કે આપ પોતાની રાહત અને મોજમઝા માટે થઈને અબ્સાસાની આયુબ્ય ખાળી મુકવા માટે ચાહો છો ! આપ જેવાં અક્કલમંદ, ઈન્સાફી અને શાણાં બાદશાહ આ પ્રમાણે વર્તે તે ઘણીજ આશ્ચર્યની બાબત છે !! નીકાહ કર્યા પછી મર્દ અહિરતને દુરજ રહેવાની ફરજ પાડવી એ મોટા જુદમની વાત છે ! અને તે પછી છોટે રહેવું એ પણ ઘણીજ મુશ્કેલ બાબત છે ! ઇતિહાસનાં સફાઓપર કોઈ બાદશાહે પોતાના માણસોનાં નીકાહ કરી આપી તેઓને દુરજ રાખવાનો જુદમ ગુનગ્યો હોય તેવી વિચિત્ર પ્રકારની બાબત નોંધાઈ નથી !!

હાર્ન—એમાં કંઈ મુશ્કેલ નથી ! હું જે ચાહું તે કરી શકું છું ! ઉપરાંત અબ્બાસા અને જાઅફર પર મને સંપૂર્ણ ભરોંસો છે, તેથી તેઓ મારી મરજી વિરૂદ્ધ જરા પણ જાય તેમ નથીજ !!

જુબીદા—એ ખરી વાત છે ! પરંતુ લોકો ચર્ચા કરે છે, તે માટે તમે નીકાહ કરી આપવા ચાહો છો, પરંતુ આથી વધારે ચર્ચા થવાનો સંભવ છે !!

હારુન—એમાં ચર્ચા શાની ? હવે પછી ચર્ચા કરનારાઓને હું શુળાએ ચડાવી દઈશ !!

છેવટે ઝુખીદાએ આ વિચિત્ર પ્રકારનાં નીકાલ કરી આપવાથી હારુનને ઘણો વાર્યો પરંતુ ઉંચી જોપરીનો હારુન કોઈ રીતે માન્યો નહિ ! અને એકદમ ગુસ્સે થઈ બોલ્યો કે, “તું મારા રંગમાં લંગ પાડવા ચાહે છે !!” આમ કહી ગુસ્સાનાં બેરશોરમાં દરબાર તરફ રવાના થઈ ગયો !!

આ પછી ઝુખીદા અબ્બાસાનાં મેહલમાં ગઈ. અબ્બાસાએ તેને રાખેતા પ્રમાણે માન આપ્યું અને જવાહેરની કુરસીપર બેસાડી અને પોતે પણ ઝરરીન કુરસીપર બેઠી અને એક બીજાનાં મીઝાજ વિગેરે પુછાયા પછી અબ્બાસાએ કહ્યું કે, “લાભી સાહેબ ! આપ બણે દીવસે પધાર્યા ! શું કંઈ નવીન ખબર છે ?” ઝુખીદાએ ઉદાસ ચહેરે જવાબ આપ્યો કે, “નહિં ! કંઈ ખાસ નથી ! આપના લાઈ સાહેબની તખીયત તો એક નાનાં બચ્ચાં કરતાં પણ બદતર છે !” આમ કહી ઝુખીદાએ હારુન સાથે થયેલી થોડી મતલબ પુરતી વાર્તા કહી સંભળાવી અને કહ્યું કે, “આપે જે ના પાડી છે, તે વ્યાજબી છે ! પરંતુ તે તો એવા જીદદી છે કે કોઈ રીતે માનશે નહિ ! અને પોતાનું ધાર્યું કરશે !!” નીકાલ પછી એક બીજાને ભેગાં નહિ થવા દેવાની હારુન સાથે થયેલી વાતચીત ઝુખીદાએ સંભાળ અને ધરાદા પુર્વક અબ્બાસાથી છુપાવી રાખી, કારણ કે તેથી તે ખાબત તો અબ્બાસાના ઝખમી દીલમાં સરકો છાંટવા જેવીજ હતી !! આ પછી ઝુખીદા આડાઅવળા ગપ્પાઓ હાંકી પોતાનાં મેહલે ગઈ. ઝુખીદાનાં ગયા પછી અબ્બાસા દીલમાં બહુજ ખુશી થઈ અને ખુદાએ તઆલાના હઝારો શુક કરવા લાગી !! ઝુખીદાની વાતચીતથી

તેની ખાત્રી થઈ ગઈ કે હારને આ વાત કસોટીની પરીક્ષામાં પસાર થવાને કહેલી નથી, પરંતુ ખરેખરી શાદી કરી આપવાનો નિશ્ચય કીધો છે ! આ પછી જ્યારે રાત્રી થઈ અને તમામ કનીઝો વિગેરે સૂઈ ગયાં, ત્યારે તેણે મરજાનને બોલાવીને ઝુખીદા સાથે થએલી તમામ વાતચીત કહી સંભળાવી. આ સાંભળી મરજાન પણ ઘણી રાજી થઈ અને કહેવા લાગી કે, “ ઓ શાહજાદી ! હવે વધુ ખેંચતાણુ કરાવશો નહિ ! કદાચીતને એવું બને કે બનેલું કામ બીગડી બન્ય ! ”

અફસોસ ! આ સર્વે તદખીરો અને ખુશાલીપર તકદીર દૂર ઉભી ઉભી હસી રહી છે ! અને અબ્બાસાને કહી રહી છે કે—જ્યારે તું સાંભળશે કે આ તો તારા નામનાજ નીકાહ છે, ત્યારે તારી તમામ ખુશાલી હુંક વખતમાં ગમગીની અને સખ્ત પરેશાનીમાં બદલાઈ જશે ! ” ત્યારે તેની ગમીનો અને દર્દે દીલની બીમારીની દૈયરાનીની ગોયા હદજ નહિ રહે !

આ પછી હારને ઇશરતના જલસામાં અબ્બાસાને ખાનગીમાં પૂછ્યું કે, “ કેમ બહેન ! આપ તો કાંઈ રીતે મહેને રાજી રાખવામાં ખુશી નથી કે ? ” અબ્બાસાએ જવાબ આપ્યો કે, “ ભાઈજાન ! આપની ખુશીમાં અમારી ખુશીજ છે ! અમો તો દરેક હાલતમાં આપના આરામમાં પોતાની રાહત અને આપના રંજમાં પોતાનો રંજ સમજીએ છીએ ! માટે હવે મહેને કંઈ પણ ન પૂછતાં આપને જે બહેતર અને મુનાસેબ જણાય તેમ કરશો ! ” આ સાંભળી હારને ઘણોજ ખુશી થયો અને બોલ્યો કે, “ ખુદા તમોને સલામત રાખે ! તમે મહેને દરેક હાલમાં રાજી રાખો છો ! ” હારને આ બીના જન-

અફરને પણ કહેવાનો હતો, પરંતુ બીજે દિવસે એ દિવસે સૂધી ધદમના જલસાની મીજલસો હોવાથી ત્યાંસુધી તે આખતને કહેવી મુલતવી રાખી.

પ્રકરણ ૧૧ મુ.

જાગ્યરની દુર અદેશી.

જેમ અબ્યાસાના હૃદયમાં જાગ્યરની મનોહર મુર્તિએ ધર કર્યું હતું, તેમ જાગ્યરના દિલમાં અબ્યાસાની મોહમય મોહબ્બત પ્રવેશ થઈ ગઈ હતી. પરંતુ અબ્યાસા જાતે સ્ત્રી હતી એટલે કમ અકલ્લ હોવાથી છેવટના પરીણામ છુટા પાડવાં પર તેને કંઈપણ વિચાર આવતો નહતો, પરંતુ જાગ્યર પુરૂષ હોવા ઉપરાંત એક અનુભવી, શુદ્ધિશાળી અને બગદાદનો ચાલાક વજીર હતો તેથી તે આ નીકાલથી શું પરીણામ આવશે તેપર વિચાર કરનાર હતો, તેથી અબ્યાસાની મોહબ્બત અને તેની આંખોના કટાક્ષોથી પોતાના દીલને ધાયલ અને હાથથી ખોવાથી દુર રહેવા ચાહતો હતો. ધક્ક એક એવી જુરી બલા અને બીમારી છે કે તે જેને વળગે છે, તેને આંધળો અને બહેરા કરી નાંખે છે ! એટલે ધક્કની બીમારીમાં સપડાએલાંને લોકો જુએ તેટલાં મેણાં માર્યા કરે તોપણ તેના કાનમાં અવાજ સરીખો પણ આવી શકતો નથી ! કદાચીત આવે છે તો જાણે કંઈ પણ સાંભળ્યુંજ ન હોય તેમ વિચારી તેપર લક્ષ આપતો નથી ! અને

ધશ્કથી થતાં માઠાં પરીણામો નજરે નેવા છતાં આંધળાની પેઠે નાણે કે નોતો ન હોય તેમ અજ્ઞાણો થઈ જાય છે ! “ ખરેખર પ્યાર શુદ્ધ હૃદયનો નિમળ પ્યાર—આંધળોજ છે ! ”

આ પ્રમાણે જેમ જેમ દિવસો ગુઝરવા લાગ્યા તેમ તેમ અજ્ઞાસા બેચેન થતી ચાલી ! અને જાગ્રદર પણ બેચેન થવા લાગ્યો. પરંતુ તેને તો દાનેશમંદીના ચાતુકનો એવો ફટકો લાગે છે, કે કાણુથી છટકવા પામતો નથી !

ધશ્કની ખીમારીમાં અજ્ઞાસા અને જાગ્રદરની આવી હાલહવાલ હાલત છે. જ્યારે હાડને અલ રશીદ પણ પોતાના વિચારમાં ચકચૂર છે કે—અજ્ઞાસા અને જાગ્રદરના નીકાહ કેમ અને કેવી તરતીખથી કરી આપવાં ? આખરે કેટલાંક વિચારોના વમળોમાંથી વીંટાઈ રહ્યાં પછી તેણે જાગ્રદર અને અજ્ઞાસાનાં ખાલી નામનાજ નીકાહ કરી આપવાનો વીચાર કર્યો અને તે વિચાર કાયમ રાખ્યો, જેથી તે એક દીવસ પોતાના ખાનગી કામકાજની મસલત માટે અંધાવેલા મહેલમાં ગયો. આ મહેલ ઘણાજ ઠાકમાઠથી આરાસ્તા કીધેલો હતો બીંતો આરસપહાણુથી આંધવામાં આવેલી હતી. જે પર બહુજ ઉમદા કારીગરીથી ફુલ અને વેલ કોતરેલી હતી. ઉમદા મખમલના ઝરરીન પરદાઓ દરવાજા પર લટકી રહ્યાં હતાં, અને ઠેકઠેકાણે ફુલનાં ગુલ-દસ્તા રાખેલાં હતાં, જેની સામે પાણીની ઠંડી નેહર જારી હતી. ગોયા આ મહેલ એક બાગેચહીસ્તનો નમુનોજ હતો ! હાડને પોતાનાં ખાસ ખીદમતગારને મોકલીને જાગ્રદરને તેડી મંગાવ્યો, જ્યારે ખીદમતગાર જાગ્રદરને મહેલે તેને બોલાવવા ગયો ત્યારે જાગ્રદર ઘણો વિચારમાં પડી ગયો, કારણકે તે વખત આદર્શાહનો આરામ કરવાનો હતો અને

આવા કવખતે પોતાને બોલાવેલો જોઇ જાગ્યરને સ્વાભાવીક ચીંતા તો થઇ, તેથી તેણે ખાદીમને પૂછ્યું કે, “આ વખતે હુજુર કઇ જગ્યાએ તશરીફ ફરમાવે છે?” ખાદીમે કહ્યું કે, “નામવર શાહ આ વખતે ખાસ ખાનગી મહેલમાં પધાર્યા છે, ત્યાં આગળ આપને બોલાવે છે!” આ સાંભળી જાગ્યરને વધારે વિચાર થયો અને ગભરાઇ ગયો. કારણ કે જ્યારે કાંઇ ભારે અને અગત્યનું કામકાજ હોય ત્યારેજ હારન તે ખાનગી મશવેરો કરવાના મહેલમાં જાગ્યરને બોલાવતો હતો. જાગ્યર એકદમ તૈયાર થઇ રવાના થયો અને તે મહેલમાં પહોંચી આદાબ સલામ બજાવી લાવી ઉભો રહ્યો! હારને ઘણાંજ માન અને ઇજ્જતની સાથે પોતાના પ્યારાં અને માનીતા વઝીરને પોતાની નજદીક બેસાડ્યો. જે પછી ખાદશાહ અને વઝીર વચ્ચે વાતચીતો થવા લાગી.

હારન—જાગ્યર! મેં તમોને ખાસ ખાનગી વાત કહેવા માટે આજે બોલાવેલા છે, તે લક્ષ દઇને સાંભળજો અને વીચારીને ખરે-ખરો જવાબ આપજો.

જાગ્યર—હુજુર! આપ જે ફરમાવશો તે વ્યાજબીજ હશે, તોપણ આપના ફરમાવવાથી મારી નાકીસ અક્કલ પ્રમાણે જે કંઇ કહેવાનું હશે તે અર્જ કરીશ માટે આપ ખુશીથી બેલાશક કહો!

હારન—તમો જાણો છો કે ઇશરતના જલસામાં તમો અને અબ્બાસા સીવાય મને જરાયે મજા મળતી નથી, અને છુરખો ઓઢાડીને અબ્બાસાને જલસામાં શામેલ કરું છું તો તે દેખાવ ઘણો ખરાબ અને અણધટતો લાગે છે! હું તે ખામતપર પણ ધીરજ ધરી રાજી થયો, પરંતુ બગદાદ શહેરનાં લોકોની વિચિત્ર વાતો સાંભળવામાં આવી માટે હવે એવો કાંઇ તોડ કાઢો કે, આ સર્વે અડચણો દુર

થઈ જાય અને મારા ઇશરતના જલસામાં કંઈ પણ ખામી આવે નહીં !

જનઅફર આ વિચિત્ર પ્રકારની બાબત સાંભળીને ખામોશ થઈ ગયો, અને વિચાર કરી લાંબા વખત પછી બોલ્યો કે, “હુબુરે આલી ! આપે એવી મુશ્કેલ બાબત મૂકે પૂછી છે કે, તેનો ઉત્તર મારાથી આપી શકાય તેમ નથી, કારણ કે આપના ફરમાવ્યા પછી મેં ઘણાં પણ વિચાર કરી જોયો છતાં પણ આપનો મતલબ પાર પડે તેવો કોઈ માર્ગ મૂકે સૂઝ્યો નહિ, તેથી હું કંઈ પણ અર્જ નહિ કરતા એટલુંજ કહીશ કે આપ નામદારે જે રસ્તો શોધ્યો હોય તે ફરમાવો ! ”

હારન-ખરેખર ! તમારી વાત ખરી છે ! આ એવો ગુંચવણ-ભર્યો સવાલ છે કે-તેનો ઉત્તર સહેલાઈથી તમારાથી આપી શકાય તેમ નથી ! છતાં પણ તમે શું કહો છો ? તે સાંભળવા માટે પૂછેલું હતું. હવે સાંભળો કે મેં એક ઉમદા ઉપાય શોધી કાઢ્યો છે. જેમાં મારી સમજણ પ્રમાણે કોઈ પ્રકારનો વાંધો આવે તેમ નથી. આ ઇલાજ એ છે કે હું અબ્બાસાનાં આપની સાથે નીકાલ કરી આપું તો પછી ઇશરતના જલસામાં તે ખુશી સાથે સામેલ થઈ શકશે અને કોઈ પ્રકારનો ખીન્ને વાંધો નહિ આવે ! આમ થવાથી લોકોનાં મ્હોંએ પણ તાળાં દેવાઈ જશે ! માટે જનઅફર આ વિષે તમારો અભિપ્રાય કેવો થાય છે ? તમે આથી રાજી છો કે નહિ ?

જનઅફર આ સાંભળીને એટલો તો હરખાઈ ગયો કે જરા અકસથી કામ ન લેત તો મ્હેરાપર તેની ખુશાલીનાં ચિન્હો જાહેર થઈ જતે ! પરંતુ અકસની લગામને દીલના કબજામાં રાખી જરા પણ ખુશી જાહેર ન થવા દેતાં એકદમ શરમાઈને માથું નીચું નમાવી-

ને બહુજ ધીમે ધીમે અને અચકાતાં અચકાતાં બોલ્યો કે, “ હુઝુર ! આ બાબત આપ તેમજ મારા માટે જરાયે પ્રસન્ન કરવા લાયક નથી. આમ થવાથી આપની આખર અને ઇજતમાં ખલલ પહોંચશે, અને લોકો હાલ જે ગુજ્યાનો ઉડાવે છે, તેમાં ઔર વૃદ્ધિ થવાની, માટે હુઝુર આ બાબત પુખ્ત વિચાર કરી મુલતવી રાખો ! ”

હારત—દુનિયાનો કાયદો છે કે, ગમે તેવી સારી બાબત હોય તોપણ લોકો તો વાતો કર્યાજ કરવાના ! ગામને મ્હોંએ થોડાજ ગરણાં બાંધવા જવાશે ? માટે લોકોના બોલવા સામું ન જોતાં પોતાનાં ધારેલા કાર્યમાં અટકાવ ન કરવો તે બુદ્ધિશાળી પુરુષનું ખરું કર્તવ્ય છે ! આ વખત સખત ગરમી પડે છે, અને સુવાનો વખત થએલો હોવાથી વધારે મગજને મારવાની જરૂરત નથી, માટે હાલમાં તો જાઓ અને આવતી કાલે પુખ્ત વિચાર કરીને અને અહીંયાં આવીને જવાબ આપી જજો !

આ સાંભળી જાન્યવર ધારા પ્રમાણે અદમ્ય આદમ્ય બળવી પોતાનાં મહેલ તરફ રવાના થયો, જ્યાં પહોંચ્યા પછી જાન્યવર બહુજ વિચાર અને શીકરમાં પડી ગયો, અને જાતજાતના ખ્યાલો આવવાથી ચીત્તભ્રમ જેવો થઈ ગયો. એક તરફથી તે પોતાની મુરાદ પુરી થવાની ખુશાલીના નીશામાં ચક્ર્યૂર થાય છે કે જ્યારે બાદશાહ પોતાની બહેનનાં રાજપુત્રીથી નીકાલ કરી આપે છે. ત્યારે વાંધો લેવો બ્યર્થ છે, કારણ કે આમ થવાથી ઇજત આખરમાં વૃદ્ધિ થવા સાથે પોતાની મુરાદ પહોંચવાનો સામાન થાય છે. માટે વધારે દલીલોના ઉડાણમાં નહિ ઉતરતાં “ ના ” કરતાં “ હા ” પાડી દેવી ! પરંતુ જ્યારે તે બીજી બાજુથી વીચાર કરવા જાય છે તો અકલ અને બુદ્ધિ બળ તેને ચેતાવે છે કે—રખેને બાદશાહ કસોટી અર્થે દીલ લેવા

પૂછતો હોય ! માટે બાદશાહ જ્યાં સુધી સખ્ત આગ્રહ અને દબાણ ન કરે ત્યાં સુધી કોઈ રીતે કબુલ થવું ઉચિત નથી ! આથી પણ વધારે દુરઅંદેશી ભરી અકબ્ર જાગરને એવો ખ્યાલ આપે છે કે, કદાચ આ બાબત પરિક્ષા અર્થે ન હોય. પરંતુ સાચી હોય, તો પણ શાહજહાની સાથે શાદી થવાથી સાફ પરિણામ આવવું મહાન છે ! કારણ કે જોઈએ તેવાં આપણે તો તાબેદાર નોકરનું કહેવાઈએ ! અને કદાચીતને કોઈ વેળાએ શાહજહાની ઓરત હોવાથી કંઈ પણ આકું અવળું ખોલી જવાયું અને તેણીનો મીઠાન ગયો તો તે બાદશાહને ભમાવીને આપણું ધાણીએ ધાલીને તેનું કઢાવે તો કશું આશ્ચર્ય નહિ. વળી આ વાત તો જગજહેર છે કે, શાદી કરીને શવહર તરીકે નહિ, પરંતુ ગુલામ તરીકેનું રહેવાનું છે ! માટે આ બાબત બીલકુલ કબુલ કરવીજ નહિ !

આવા વિચારો ઉત્પન્ન થયા પછી જાગરને વિચાર્યું કે, આ બાબતમાં કોઈ ખાસ જાતી દોસ્તની સલાહ લેવી જોઈએ તેથી તેણે તે રાત્રીના અખદુલ્લાહ નામના પોતાના ખરા મીત્રને ખોલાવ્યો અને તેને સર્વે હકીકત દીધી ખોલીને સંભળાવી. અખદુલ્લાહે સર્વે હકીકતથી વાકેફ થયા પછી અને તે વિષે જાગરના વિચારો જાણ્યા પછી કહ્યું કે “ દરેક બાબતમાં નફા અને નુકશાન સમાયેલું છે, કોઈ કાર્ય એવું હોઈ શકતું નથી કે તેમાં માત્ર ફાયદોજ હોય, માટે જે કાર્ય કરવું તે પ્રથમ જોવું જોઈએ કે વધારે ફાયદો અને થોડું નુકશાન શામાં સમાયેલું છે ? વધારે નુકશાન અને થોડા ફાયદાવાળું કાર્ય કરવું મૂકી દેવું. આ વિષે મારો એવો અભિપ્રાય થાય છે કે આમાં કંઈક નુકશાન થવાનો થોડો સંભવ રહે છે, પરંતુ અખ્યાસા સાથે શાદીનાં પવિત્ર ગાંઠથી જોડવામાં ધણા લાભો સમાયેલા છે. કારણ કે જો કોઈ

વેળાએ કંઈ ભૂલ થઈ ગઈ તો બાદશાહ તેના પર લક્ષ નહિ આપે ! ઉપરાંત કોઈ ગંભીર પ્રકારની ભૂલ થઈ જાય તો પણ અબ્બાસાની બર લલામણથી કંઈ પણ અડચણ નહિ આવે ! અને તમામ રૈયતમાં ઇજ્જત, આબરૂ અને માન અકરામમાં ઔર વૃદ્ધિ થશે, તેમજ કોઈ પણ ફરીયાદ કરવાની હિંમત વટીક નહિ કરી શકે ! મારા અદના મેત પ્રમાણે પ્રથમ એટલું જોવું અવશ્યનું છે.

બાદશાહે આ બાબત કસોટીએ ચલાવવા તો નથી પુછી ને ? માટે જો આ બાબતની સંપુર્ણ ખાતરી થાય અને વાત સાચીજ ઠરે તો કોઈ પણ પ્રકારનો વાંધો લેવો યોગ્ય નથી ! પરંતુ “ ખીસ્મીલાહ કહીને “હા” પાડી દેવી ! ?” આ સાંભળીને જાન્યાર પણ પોતાનાં મીત્રનાં મતને મળતો થયો ! !

હારન પોતાની શાદી ટુંક મુદતમાં જાન્યાર સાથે કરી આપશે. તે જાણીને અબ્બાસાની ખુશહાલીનો તો પારજ રહ્યો નથી, અને ક્યારે પોતે પ્યારા પ્રીયતમની ગોદમાં લેટતી થશે અને બહાલાંતી ખગલમાં ખગલ ગીર થશે ? એ વીચારેજ અબ્બાસાને અર્ધી હર્ષધેલી અને દીવાના જેવી અર્ધી ચીતજનમ હાલતમાં લાવી મુકી હતી ! ! જાન્યાર હવે પેતાનાં મીત્રની સલાહ લીધા પછી નીવૃત્ત બની ગયો હતો, અને પોતાનું માન રમયતમાં તેમજ દરબારમાં આ નવાં સગ-પણથી વધશે તેથી ગોયા ખુશહાલીનો ઉભરો દીવમાં સમાતો પણ નહીં હતો ! અબ્બાસા અને જાન્યારનાં દીવમાં હવે એજ બાબત ઠસી ગઈ કે-ટુંક મુદતમાં આપણો મેળાપ થશે અને કાયમને માટે આરામ અને સુખચેતથી આ જીંદગી ગુજરીશું ! ! પરંતુ અફસોસ કે ખાતરી દેહ ધરાવતાં પાપી પુતળાઓને લતીષયનાં પેટામાં કેવા દુઃખના કુંગરાઓ આવી પડેલાં છે, તેની તેઓને શું ખબર

હોઈ શકે ? અબ્બાસા તો એમજ માની બેઠી છે કે આ નીકાહની મનેજ ખબર છે, અને જાગ્રુર પણ એમજ સમજી રહ્યો છે કે બાદશાહે હજી આ બાબત ખાસ ખાનગી મેહલમાં બોલાવીને માત્ર મારી કનેજ કીધી છે !! અબ્બાસાને આ બાબતનો સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ વટીક ક્યાંથી હોય ?

ઉપર કહ્યા મુજબ અબ્બાસા થનારી શાદીથી ખુબ ખુશહાલીમાં આવી ગઈ છે, અને તેનાંજ વીચારોમાં તલ્લીન બેઠી છે, તે વામાં તેણે મરજનને બોલાવીને પૂછ્યું કે, “કેમ મરજન ! બાઈજનને મારી શાદી જાગ્રુર સાથે કરી આપવાનો વીચાર કર્યો છે, તેની જાગ્રુરને ખબર હોવી નેઈએ કે નહિ ?”

મરજન—“ મને આ વીષે ચોક્કસ ખબર નથી, પરંતુ આજ બપોરનાં આરામ કરવાનાં વખતે હુજુરે જાગ્રુરને ખાસ ખાનગી મશવેરો કરવાનાં મહેલમાં બોલાવ્યા હતા, એવું મારે કાને પડ્યું છે, તેથી મને એવો વહેમ જાય છે કે—વખતે બાદશાહ સલામતે તેજ વાત કહેવા માટે બોલાવેલા હોય એ બનવાચોગ્ય છે !”

અબ્બાસા—રાજ્યપાટના હજારો કામે હોય છે, માટે કદાચીતને કોઈ ખાસ અગત્યનાં કામ માટે બોલાવ્યા હશે. ખબર ! ગમે તે હોય તે ! પરંતુ મારી એવી ઈચ્છા છે કે આ બાબતનો કોઈપણ રીતે પત્તો મેળવીએ કે જાગ્રુરને આ બાબતની ખબર છે કે નહિ ?

મરજન—પત્તો મેળવવામાં કશો વાંધો નથી, પરંતુ તેમ કરવા જતાં તમારો બેઠ ખુલ્લો પડી જવાની ધાસ્તી રહે છે, માટે હાલ તો ચુપકીદી ગૃહણુ કરી, બેઠાં બેઠાં જોયા કરો કે શું થાય છે ? આખરે “ વાજતું ગાજતું માંડવે તો આવશે જ ને ?”

પ્રકરણ ૧૨ મું.

લાચારીએ

વળતે દીવસે જાન્યદર મુકરર કીધેલા વખતે બાદશાહ હુઝુર ગયો, અને ધારા પ્રમાણે અદખ આદાખ બળવી લાવી ઉભો રહ્યો. હાડને જાન્યદરને પોતાની નજદીક બેસાડી પુછ્યું કે, “કેમ જાન્યદર ! ગઈ કાલની બાબત વીષે શું વીચાર કર્યો ?”

જાન્યદર—જી હા ! ગઈ કાલે આપની ખીદમતમાંથી ગયો, ત્યારે એજ વીચાર અને શીકરચીંતામાંજ હતો. મેં આ વીષે ઘણો પણ વીચાર કરી જોયો, પરંતુ આ મામલામાં મારી અક્કલ કંઈ કામ કરી શકતી નથી ! મારાં હોશ કોશ તમામ ઉડી ગયાં છે, માટે હું કંઈ પણ સમજી શકતો નથી કે આ બાબતમાં શો જવાબ આપું ? આજ સુધી મેં આપનાં કોઈપણ હુકમનો અનાદર કર્યો નથી, તેમજ કંઈ પણ વાધો લીધો નથી, પરંતુ આ કબુલ કરતાં જીવ આપવો સહેલો સમજી છું ! કારણ કે આ બાબતમાં મારે માટે મુશ્કેલ માલુમ પડે છે ! !

હાડન—“ઓ જાન્યદર ! તમારી આટલી બધી નારાજીનું કશું પ્રયોજન નથી ! મેં જે વીચાર કીધો છે, તેમાં મારી ઇજ્જતમાં તેમજ મારાં ધારેલાં ઇરાદામાં કોઈપણ પ્રકારની ખલલ પડી શકે તેમ નથી ! અને તેમાં તમોને કોઈપણ જાતની અડચણ આવી શકે તેમ નથી ! અત્યાર સુધી મેં તમોને ભરમમાં વાત કહી છે, પરંતુ હવે સાફ ચોખ્ખે ચોખ્ખું કહી આપું છું કે—તમારી સાથે અબ્યાસાનાં નીકાહ

કરવા ચાહું છું તે માત્ર નામનાં જ છે ! ! કે જેથી તમે બંને અઘણ ઈશ્વરતાનાં જલસામાં મારી સામે ખુદ્દે મોંએ બેસીને વાતચીત કરી શકો ! ! મારો આ નીકાહ કરી આપવાથી અઊરતમર્દ તરીકેનો કોઈ પણ પ્રકારનો સંબંધ રાખવાનો કે રખાવવાનો હેતુ નથી ! બલ્કે મારી ગેરહાજરીમાં તમે બંનેને મળવા હળવાની કે વાતચીતો કરવાની પણ પરવાનગી આપવામાં આવતી નથી ! ! કહો જાન્યકુર આમાં તમેને શી હરકત છે ? ! !”

આ સાંભળીને જાન્યકુરનાં હોશ કોશ એકદમ ઊડી ગયાં. પ્રથમ તો જાન્યકુરે જખરાઈથી પોતાના ચહેરાનો દેખાવ ઉદાસ અને પરેશાન હાલતમાં હોય તેવો કરેલો હતો પરંતુ મજકુર શબ્દો સાંભળતાં જ ખરેખર સ્વાભાવીક રીતે તેના ચહેરાનો રંગ શીકો પડી ગયો અને એકાએક તેનાં ચહેરાપર ગમગીનીની ઘટા છવાઈ રહી ! ! આ પ્રમાણે જાન્યકુરની ગમીની ગોયા સીમા જ હતી નહીં, પરંતુ અક્લ-મંદીથી એ ગમીને છુપાવી દઈને જરૂર જેટલી જ પ્રથમથી હતી તેટલી જ ઉદાસી દેખાવમાં આવવા દીધી અને ઘણાં ધીમાં અને લાચારી-ભર્યા અવાજે કહ્યું કે, “ એ નામનાં જ નીકાહ થવા દેવામાં હું રાજી નથી ! !”

હાઈન—(જરા ગુસ્સામાં આવી)—શું આ બાબત થવાથી તમારી ઈજ્જત આબરૂને કલંક લાગે તેમ છે ?

જાન્યકુર—(હાથ જોડતાં)—નહીં હુજુર ! તઉઆ તઉઆ ! આ આપ શું ફરમાવો છો ? આવા ખુશાલ નશીબ કોણનાં હોય ? આથી વિશેષ મગરૂરી અને અબીમાન માનવા જેવી બાબત કઈ હોય શકે ? પરંતુ નામવર શાહ ! અઘાપી પર્યંત કોઈ બાદશાહે પોતાની બહેન અથવા પુત્રીને પોતાનાં તાબેદાર નોકર કે ગુલામને વરાવેલ નથી ! !

આપ આલી હાશમી, અરબી, અને સધઈદ ખાનદાનમાંથી છો, અને હું માત્ર એક ગરીબ મોગલનો પુત્ર છું કે જે ફક્ત આપ નામવર શાહેનશાહની કદરદાનીથી પોષાઈને અને આપની અણહદ મેહરબાનીની દયા અને મયા વૃષ્ટીથી વઝીરપણાને દરજ્જે પહોંચ્યો છું. તો હું આવાં હલકાં ખાનદાનવાળો આપનો ફરમાન બરદાર હાશમી શાહ-આદીનો શવહર બની શકે ખરો? આપ નામના નીકાહ કરી આપવા આહો છો, પરંતુ નામવર શાહ! નીકાહ તે નીકાહજ રહેવાના!! માટે આ બાબત મુલતવી રાખો તો સારું!!

હાફિઝ—(લાલચોળ થઈને)—જાઅફર! આજે તમારું મગજ ઠેકાણે લાગતું નથી! હું નથી સમજી શકતો કે આથી તમારો શો હેતુ છે? કદાચીતને જો આમાં બાદનામી અને હલકાઈ છે તો મારી પોતાનીજ છે! તેમાં તમને શું લાગેવળગે છે? આ ઉપરાંત અમો હાશમી અને તમો અજમી છો, અને મારો પણ અસલથી એવોજ ખ્યાલ છે કે હાશમી ખાનદાનમાં અજમી ખાનદાનનું લોહી ભેળવવું નહિં, અને તેથીજ હું અમારાં ખાનદાનની પુત્રીઓ કાઠિ અજમી બાદશાહ હોય તેને પણ આપતો નથી!! પરંતુ આ સર્વે બાબત ત્યારેજ લક્ષમાં લેવાની હોય છે કે જ્યારે હું તમારા નીકાહ અઉરત-મદનાં સંબંધ તરીકેજ કરી આપવાને તકબાર હોઉં!! આ તો માત્ર એક જરૂરત માટે નામના નીકાહ છે, માટે કંઈપણ વાંધા લીધા સીવાય કશુંલ કરો!!

આ સાંભળીને જાઅફર સમજી ગયો કે, બસ! હવે ઇનકર કરવામાં સલામતી દેખાતી નથી, માટે જો ઇનકર કર્યો તો ગઝબ થશે! એમ વીચારી જાઅફરે આંખોમાં આંસુ લાવી અને પગપર પડી અરજ કરી કે. “હુજુર! આપનો નીમકખાર આ બાદીમ આ-

પનાં ફરમાનનું અપમાન કરવા રાજી નથી? મેં ફક્ત આપની ઈજ્જત અને આબરૂ જાળવવા માટે આટલો વાંધો લીધેલો હતો, પરંતુ હવે જ્યારે આપનો ચોકસ વીચાર આમજ કરવા ચાહે છે તો આપનો ગુલામ તઈયાર છે, માટે જે ચોથ્ય ધારો તે આપની ખુશી સાથે બેલાશક કરો અને ખુશી છીએ ! !”

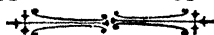
આ સાંભળી હારને ઘણોજ ખુશી થયો અને તેનો તમામ ગુસ્સો ઉતરી ગયો, અને જાઅફરનું સર ઉચું કરીને તેને ઘણો દીવાસો આપ્યો ! જાઅફરની આંખોમાંથી આ વખતે આંસુની ધારાઓ ચાલી જતી હતી, તે જોઈને હારને વધારે દીવાસો આપી આંસુઓ લુંછી નાખવાં કહ્યું અને જાઅફરને પુછ્યું કે, ‘ જાઅફર ! તારૂં દીલ સાથી ભરાઈ આવ્યું તેની મને ખબર પડી શકી નહિં જાઅફરે અર્જ કરી કે. “ હુઝુરે આલી ! ખીજું તો કંઈ નહિ, પરંતુ મને એવો અંદેશો થાય છે કે, મારા દુશમનો મારો આવો મરતઓ જોઈ શકશે નહીં અને ઈર્ષા અને કીનાથી મારાં પર જાત-જાનાં તોહમતો મુકશે અને આપે મને જે આસમાન પર ચડાવી દીધો છે, ત્યાંથી ભોંય પર પટકે નહિં ! !” હારને જાઅફરને છાતી સરસો લગાડીને કહ્યું, “ નહિં નહિં ? જાઅફર ! તમોને આ શું થઈ ગયું છે કે તમો આવા બુદ્ધીશાળી થઈને આવાં વાહીયાત અને ખોટાં વીચારો દીલમાં લાવો છો ?”

જાઅફર—હુઝુર ! એ મારાં ખોટાં ખીયાલો નથી, બલકે મને દીલની અંદર એવું ભીંગે આવે છે કે જાણે આ શબ્દો ગઈ-બનાં પરદામાંથી નીકળીને મારા દીલમાં દાખલ થયાં હોય ! હું કસમ સાથે કહી શકુ છું કે હોલમાં આપનાં દીલમાં મારી મોહબ્બત જોઈએ તે કરતાં વધુ છે, અને આપનું હૃદય ખાલીસ અને સાફ છે, છતાં

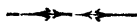
પણ મારા દીલમાં વીચીત્ર વીચારો આપ મેળે આવ્યાં કરે છે, જે વીચીત્ર કરામણી સુરતો બની મારી આંખો સામે ડોળાં ધુર કાવે છે !

હાડન—“ જાગ્યદર ! તમારાં આ ખોટાં ખતાલો દુર કરો ! અને યાદ રાખો કે—તમારા પ્રત્યે કોઈપણ ખોટી અસર મેસાડી શકે તેમ નથી, મને તમારાંમાં સંપુર્ણ વીશ્વાસ છે કે—તમો કોઈપણ પ્રકારનું અપ્રમાણીકપણું નહિ કરો અને મારાં કહેવાથી રતી લાર પણ ઉલટું નહિજ કરો એમ વીચાર્યા પછીજ મેં મારી બહાલી અને પ્યારી કુંવારી બહેનનાં નીકાહ માત્ર નામનાં જ કરી આપવાનો નીશ્ચય કર્યો છે ! !”

જાગ્યદર—“ હુઝુર ! આ ખાદીમ હુઝુરનો તુંખેદાર છે ! !”

પ્રકરણ ૧૩ મું

ગઝલનાક પયગામ

હાડન અત્ર રશીદે કંઈક મેહરબાનીથી અને કંઈક રોગ્યમ અને દખ્ખાથી અખ્યાસા સાથે નામનાંજ નીકાહ કરી આપવાં માટે જાગ્યદરને રાઝી કર્યો, ત્યારે જાગ્યદરને હાડનની આવી નાદાની અને નજીવી બાબત માટે પોતાને હદથી વધારે દખ્ખાણુ કરીને હાડનની બહાલી બહેનની જીંદગીને ખરબાદ કરી નાંખવાની બીના જોઈને ઘણોજ અફસોસ અને સદમો થયો. પરંતુ અફસોસ કે હજી સુધી અખ્યાસાને એ ખબર પડી નથી કે તેનાં નીકાહ તો માત્ર નામનાંજ

થનાર છે ? ! અબ્બાસાતો ખરા નીકાહ સમજી ને અણહદ ખુશીનાં
નેસમાં એટલી તો કુલાઇ ગઇ હતી કે પોતાનાં પોષાકમાં પણ પુરી
પાધરી સમાઇ શકતી ન હતી !! તે નીશદીન ખુદાએતઆલાના
હઝારો શુક કરવા લાગી હતી અને શાદી થવાની ઇન્ટેઝારીમાં
તેને અકેક દીવસ અકેક મહીના જેવો લાંબો લાગતો હતો ? !

અબ્બાસા અને જાઅફરની આવી હાલત છે, ત્યારે હવે હારૂન
શું કરી રહ્યો છે ? તે પણ આપણે જોઇ લઇએ !! એક દીવસે
હારૂને પોતાની બેગમ ઝેબીદાખાતુનને કહ્યું કે, “ મેં પ્રથમ અબ્બા-
સાના નીકાહ વીષે જે વાત કરેલી હતી તે તને યાદ હશે અને તે
અબ્બાસાને તમામ હકીકત કહી સંભળાવી હશે] બે ત્રણ દીવસ
માં તેઓનાં ખાનગી નીકાહ પડાવી આપવાનો મારો વીચાર છે । ! ”

ઝુબીદા—અબ્બાસાનાં નીકાહ વીષેની જે વાતચીત કરેલી
તે આપને ખબર છે, પરંતુ તે ખીયારીની આયુબ્ય ખરબાદ કરી
નાખવાની ગમનાક અને હલાક કરનારી ખબર મેં તેને કહી નથી !

હારૂન—વળી હલાક કરનારી ખબર તે શું ? શું મેં અબ્બા-
સાને કંઈ કરવાની કે સજા દેવાની વાત કરેલી હતી ? તું આ શું
બકી મરે છે કે મારી કંઈ સમજમાં આવી શકતું નથી !!

ઝુબીદા—જી હા, હુઝુર ! સમજમાં તે ક્યાંથી આવી શકે ? તે
ખીયારી નવયઉવના શાહઝાદીને રંડાપા વીનાની રંડાયેલી બનાવી
દેવાનો વીચાર રાખ્યો છે અને તેની ચડતી યુવાનીનાં બાગને બાળીને
ભસ્મ કરવા ચાહો છો, છતાં પણ અબ્બાસા થઇને પુછે છે કે, તેને
સજા કરવાનું કાણે કહ્યું છે, મારી નાકીસ અક્કલ પ્રમાણે તો આ
બાબત સજા કરતાં પણ વધારે સખ્ત છે ? ”

હાઈન—ઓ ઝુબીદા ! મેં તને પ્રથમ કહેલું હતું કે, આ વીધે અબ્બાસા કંઈપણ વરવાંધો લેતી નથી; તો તું શા માટે વચ્ચમાં પડીને દખલ આપે છે ? તારે વધારે દલીલો કરી આ નાની સુની બાબતને વધારવી અને મુશ્કેલ બનાવવી યોગ્ય નથી, માટે તું મારા તરફથી અબ્બાસાને પયગામ પહોંચાડી આપ કે,—આપણા હાશમી ખાનદાનમાં અજમીનું લોહી મીઝ થાય તેથી હું સખ્ત વિરુદ્ધ છું. માટે જાન્યવર સાથે તમારાં જો નીકાહ કરી આપવામાં આવશે તે માત્ર નામનાં જ લેખાશે, અને આ નીકાહ કરી આપવાનો મારો ઉદ્દેશ એટલોજ છે કે તમે બન્ને એક બીજા સામે પરદા સીવાય બેસી શકો. પરંતુ ઓરત—મર્દ તરીકેનો સંબંધ આ લક્મની ગાંઠથી રાખવાનો કે નીલાવવાનો મારો ઇરાદો નથી !”

ઝુબીદા—આવી દીલને બાળીને ખાક કરનારી બાબતનો પયગામ હું જીલથી તો કદાપી પણ કહેનાર નથી ! જોઈએ તો તમે પોતેજ કહી આવો !

હાઈન—(એકાએક ગુસ્સામાં આવીને)—“ તને મારા હુકમનો તાબેદારી કરવી જોઈએ ! માટે હવે પછી કંઈપણ વાંધો લખશ તો તે તારા માટે સાઈ નથી ! આમાં તને શું છે ? તું તારે મારા તરફથી પયગામ પહોંચાડી આપને ?

ઝુબીદા સમઝી કે, હાઈન માથાનો ડરેલો છે, અને પોતાની હંક કોઈપણ રીતે મૂકશે નહિ તેથી બોલી કે, “ હુંજુર ! ખઈર ! આપની મરજી મુજબ કોઈ તક શોધીને ધીમે ધીમે સમજાવીને વાત કરી દઈશ ! ”

આ પછી હાઈન દરબારમાં ગયો અને ઝુબીદા અબ્બાસાને મહેલે પરબારી ગઈ. રાખેતા મુજબ અબ્બાસાએ તાઅજમની સાથે

ઝુખીદાને બેસાડી અને ખેરીયત પૂછીને કહ્યું કે, “ભાભી ધણા દિવસે પખાયાં કહેા શું ખબર લાવ્યાં છો ?”

ઝુખીદા—ઓ મારી શાહનદી ! મારી હાલત તો સુડી વચ્ચે સોપારીના જેવી થાય છે ! બાદશાહ સલામતનો આપને ગમગીન અને દુઃખ દરિયાવમાં ગરકાવ કરનારો ગજબનાક પયગામ હું લાવી છું ! અફસોસ કે એ પયગામ પહોંચાડવામાં હું બીલકુલ રાજી ન હતી અને આ દીલગીરીભરી ફરજ બજાવવા કરતાં હું મોતને વધારે પ્રસન્ન કરતી હતી ! પરંતુ હું લાઇલાજ થઇ ગઇ, અને આ કાર્ય બજાવવાની મેં બાદશાહ સલામતને ઘણીએ ના પાડી, પરંતુ જ્યારે તેઓ મારાપર ગુસ્સે થઇ ગયાં ત્યારે મારે બેહદ લાચારીથી હા પાડવી પડી ! આપ જાણો છો કે—તેઓની મરજી વિરુદ્ધ વર્તીએ તો કંઇનું કંઇ કરી નાંખતા વાર લગાડતાં નથી ! !

અબ્બાસા—ભાભી ! આટલા બધાં શામાટે ગભરાવો છો ? જે કહેવાનું કહ્યું હોય તે બેલાશક બોલો તેમાં આપને માહું લગાડવાનું કંઇ પ્રયોજન નથી !

આ સાંભળી ઝુખીદા કંઇ પણ ન બોલતાં ચૂપ રહી ત્યારે અબ્બાસાએ દીલમાં એવો વીચાર કર્યો કે હારને જાગ્રદ સાથે નીકાલ કરવાની ચોક્કસ ખબર આપવા કહેલ હશે. અને તે વિષે મેં ઝુખીદાને પ્રથમ સખત અણગમો જાહેર કરેલ છે, તેથી મારી નારાજીનું કારણ સમજીને કહેતાં અચકાતી અને શરમાતી હશે. આવો વિચાર આવવાથી તે ઘણી ખુશી થઈ અને એ વાત જાણીથી સાંભળવાની જાણાસા અને શૌખ થઈ આવવાથી પાછું પૂછ્યું કે, “ભાભી ! શામાટે ચૂપ બેઠાં છો ? જે પયગામ લાવ્યાં છો, તે કહી આપોને !”

ઝુખીદા—“શાહનદી ! કહેતાં શરમ થતી હોવાથી જીભ ઉપડતી

નથી ! આ વખતે આપને સદમો પહોંચાડવાનું હું સાધન અને કારણ બનું છું તે માટે મ્હને માફ કરશો, મારે લાચારીથી કહેવું પડે છે કે, આપને ખબર છે કે જાનઅફર સાથે આપના નીકાહ કરવાનું આદશાહ સલામતે નક્કી કરીધું છે, અને તે આપણા ઘરનો તાબેદાર નોકર અને હલકા ખાનદાનનો હોવાથી આપણે નારાજ હતા, તોપણ આદશાહની મરજી સાચવવા માટે આપે તે કબુલ કર્યું પરંતુ—” આમ કહીને ઝુબીદા ચૂપ થઇ ગઇ.

અબ્બાસા—ભાભી ! ચૂપ કેમ થઇ ગયાં ? શામાટે કહેતાં શરમાવો છો ? જે વાત હોય તે જલદીથી કહી આપો !

ઝુબીદા—(કપાળપર હાથ મારતાં) શું કહે ? તકદીરની વાત છે ! આદશાહો નાનાં બચ્ચાંઓ કરતાં પણ નાદાન હોય છે ! પોતાની નજીવી રાહત માટે બીજાંઓની આયુષ્યની ધુળધાણી કરી નાખે છે, અફસોસ ! સદ અફસોસ ! અણહદ દીવગીરી સાથે મારે આ વેળાએ કહેવું પડે છે કે, આ નીકાહ તો માત્ર નામના જ કરવાનાં છે. ઇશરતનાં જલસામાં તમો અને જાનઅફર કશા પણ આંકાશ સીવાય બેસી શકો તે માટેજ આ નીકાહ કરી આપવાને આદશાહ સલામતનો ધરાદો છે. પરંતુ નીકાહ પછી તમો બંનેને ઓરત—મર્દના તરીકાનો સંબંધ રાખવાની તેઓની સખ્ત મનાઇ છે. આદશાહ સલામતે આવોજ પેયગામ મોકલાવ્યો છે કે, આ નીકાહને તમારે ઓરત—મર્દ તરીકાનાં સમજવાનાં નથીજ, તેમજ આદશાહની ગેરહાજરીમાં તમારે કોઇ દીવસ જાનઅફરની મુલાકાત કરવી નહિ તેમજ વાતચીત વહીક કરવાની નથી ! આટલુંજ નહીં પણ તમારે અન્યોઅન્ય પયગામનો વહેવાર પણ જરાએ ચલાવવાનો નથી, બુઝો શાહઝાદી ! તમારી ખીલ્તી બુવાનીના નેશ—શૌરને ખાકમાં મીલાવવાનો આદશાહ સલામતનો આ વીચાર કેટલી બેવકાઇ ભરેલો અને બેહુદો છે ?

આવા વિચિત્ર પ્રકારના નીકાહની હકીકત સાંભળી અને તે પર હાસનનાં પુરતી દબાણ સાથનાં આવાં લગ્નની ખીના સાંભળીને અબ્બાસના હોશ ઉડી ગયા. ગોયા શરીર માંહેલું લોહીજ સુકાઈ ગયું ! અને એક પુતળાંની જેમ જીવ વીનાની બની ગઈ ! તેને કંઈ પણ ખોલવા ચાલવાની શુદ્ધિ રહી નહિ, અને એવાં બેહદ વિચારોના વમળોનાં ગાંઠમાં ગુંથવાઈ ગઈ ! તેના ગોરા ગુલાબી અને રતાસ મારતાં રૂપસારોપર કરચલીઓ વળી ગઈ ! કાચુ કે આ પયગામ અબ્બાસને તો મોતનાં તોડાં કરતાં પણ વધારે ભારે અને સખત થઈ પડ્યો ! પરંતુ અફસોસ ! કે તે અબળા જાત શું કરી શકે તેમ હતી ?

ઇશક ઈન્સાનકો કયા રંગ બતાતા હુય :

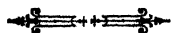
ઇશક વાલાહી ઇસી ખાતકો પયખાનતા હુય !

વધારે કંઈ ન કહેતાં કપાળપર હાથ પછાડી તે બોલી કે, “ભાભી ! મારાં નસીબ ! તકદીર આગળ તદખીર ચાલતી નથી ! તેમાં તમો અને હું શું કરી શકીએ તેમ છીએ ? તમોએ મારા માટે કહેવામાં પ્રથમ કંઈપણ ખામી રાખી નહતી અને આ વખતે પણ કંઈ ખામી રાખ્યું નહિ હોય !” આ સાંભળીને ઝુખીદાએ પોતાને હાસન સાથે થએલી તમામ વાતચીત કહી સંભળાવી ! જે પછી તે અબ્બાસની રજા લઈ પોતાનાં મહેલે ગઈ.

ઝુખીદાનાં ગયા પછી મરજાન શાહઝાદી પાસે આવી પરંતુ શાહઝાદીનાં ચહેરાનો રંગ એકદમ ઉદાસ અને ગમગીન થએલો જોઈને તેણે અર્જ કરી કે, “કેમ શાહઝાદી ! હું આપની પરથી વારી જાઉં કે, આપ શામાટે એકદમ ગમગીન થઈ ગયા છો ? ખેરીયત તો છે ને ? ઝુખીદા ખાતુન આપને એવી તે શી બાબત કહી ગયાં કે, આપનો ચહેરો આટલો બધો ઉદાસ અને ગમગીન થઈ ગયો છે ? શું

વઝીર સાહેબ સાથેનાં નીકાહની વાતચીતની માંડવાળ થઈ ? ! શું
 બાદશાહ સલામતનો વિચાર ફરી ગયો ? ” અબ્બાસાએ એક આહ
 ખેંચતા કહ્યું કે, “ ઓ મરજન ! આ દુનિયામાં કોઈ સદાકાળ સુખી
 રહેતું નથી ! આ ફલક કોઈક વખતે હસાવે છે, તો કોઈ વખતે રડાવે
 પણ છે ! અફસોસ કે હજુ તો આપણે જાનઅફર સાથે થનારી શાદીથી
 ખુશી થતાં હતાં પરંતુ હજુ શાદી થવાની પ્રથમ એવા માઠાં સમા-
 ચાર મળ્યા છે કે—કાંઈ કહેવાની વોત નહીં ! ” આમ કહી અબ્બાસાની
 આંખોમાં ઝળઝળીયાં ભરાઈ આવ્યાં. આ જોઈને મરજને રેશમી
 રમાલથી આંસુઓ લુછીને અને પગપર ચુંબન દઈને હાથ જોડતાં
 અર્જ કરી કે, “ શાહઝાદી ! ગમગીન ન થાવો ! ખુદાની મસલેહત
 પર રાઝી રહો ! હું સમઝી ગઈ કે બાદશાહ સલામતનો મત ફરી
 ગયો છે, તો તે માટે દીલગીર થવાનું કશું પ્રયોજન નથી ! ખુદા-
 એતઆલા એ કરતાં પણ વધારે સારું ઠેકાણું નસીબ કરશે ! ! જાનઅફર
 ગમે તેવાં તોપણ આપણાં રાજ્યનાં નોકર કેહવાય. માટે એમાં કંઈ
 પણ હરકત નથી ! ! ” આ સાંભળી અબ્બાસાએ ખુલાસો કરતાં
 કહ્યું કે, “ જો તેમજ થતે તો મને કોઈ પ્રકારનો વાંધો ન હતો,
 પરંતુ આએ તો વીચીત્ર બાજત છે કે જે સાંભળી તું પણ બહુજ
 દીલગીર થયા સીવાય રહીશ નહીં ! ! ” આમ કહી અબ્બાસાએ, ખુબીદાએ
 કહેલી તમામ વાત મરજનને કહી સંભળાવી. આ સાંભળીને મરજન
 પણ બહુ દીલગીર થઈ, પરંતુ અબ્બાસાનાં ગમને દુર કરવા કહ્યું
 કે, “ ઓ શાહજાદી ! આ વીષે વધુ દીલગીર થવું નહીં, કારણ કે
 જ્યારે બાદશાહ સલામત નામનાંજ નીકાહ કરી આપવા ચાહે છે.
 ત્યારે આગળ જતાં બાદશાહનાં દીલમાં આપની યુવાનીનો ખ્યાલ
 આવશે, અને કરેલી શરતો મુકી આપી જાનઅફરની સાથે મેળાપ કર-
 વાની રજા અને છૂટછાટ આપશે ! !

અબ્બાસા—એ વાત કંઈ સેહજસાજ લક્ષમાં આવે છે ખરી ! પરંતુ હુજુર એટલાં બધાં હઠીલા છે કે પોતાની હઠ ડાઘપણ રીતે મુકી આપે તેમ હું માનતી નથી !!

પ્રકરણ ૧૪ મું.

કમનસીબ જોડું.

હવે જાન્યકર અને અબ્બાસા ખુશીને બદલે ગમગીની ખીમારીમાં ફસાઈ ગયા છે અને રાત્રી દીવસ અફસોસીમાં બેચેન અને ઉદાસ રહ્યા કરે છે ! અક્કલમંદ જાન્યકરે વીચાર કર્યો કે આમાં ગમગીન થવું તે નાદાની છે ! આમાં આપણને અફસોસ કરવાથી શું વળવાનું છે ? બાદશાહની બહેન છે તે જોઈએ તેમ કરી શકે તેમ છે. તેમાં આપણને કોઈ પ્રકારનો વાંધો લેવો સમજવાર નથી ! શાહઝાદી સાથે શાદી થવાનો સંભવ કદી પણ હોઈ શકે નહીં !! આ નામની શાદી કરી આપશે તો એમ સમજીશું કે જાણે શાદી થઈ જ નથી ! અને આપણને કોઈ પ્રકારનો સંબંધ છે જ નહીં !! પરંતુ અફસોસ તો એ થાય છે કે—કમખખત હાડન પોતાની પરીપયકર જેવી ખુબસુરત બહેનની જોખનવંતી જીંદગી વીના કારણે બાળી નાખવા ચાહે છે ! ખેર ! જ્યાં સેંકડો મઝલુમોપર જુલમ ગુજરે છે ત્યાં એકનો ઓર વધારો !

આ વીચીત્ર પ્રકારના નીકાહ કરી આપવાની હાડને જે હઠ

લીધી હતી તે તે પાર પાડવાની તઝવીઝમાંજ હતો, પરંતુ આ બાબત ખાસ ખાનગીજ રાખવાની હોવાથી તેણે આ વીષે કોઇને પણ ખબર નહીં આપતા એક નીકાહ પડાવનાર મુલ્લાં અને ખાસ ખીન્નાં બે માણસોને જમીન માટે બોલાવી તે ત્રણેને કહ્યું કે, “હું એક એવી ખાનગી વાત કહેવા ઇચ્છું છું કે—તે વાતની તમારા જની દોસ્તને પણ ખીલકુલ ખબર પડવી જોઇએ નહીં, નહીતર યાદ રાખજો કે—આ દુનીઆમાં તમોને રેહવું ભોંભારે થઈ પડશે ! !” તેઓએ અર્જ કરી કે, “બાદશાહ સલામત ! આપણી કોઈ પણ ખાનગી વાત અમોને અદાપીપર્યંત બાહર પાડી નથી, છતાં પણ સોગંદપુર્વક કહીએ છીએ કે—આપ નામદાર જે કંઈ હુકમ ફરમાવશે તે પ્રમાણે વરતી તે બાબત અમો તદ્દન ખાનગી રાખવાને બંધાઈએ છીએ !”

આવો સંતોષકારક જવાબ સાંભળીને હાઈને તેઓને રાત્રીની નમાઝ અને ખાણાં વીગેરેથી ફારેગ થવા બાદ પોતાનાં અયશ-ઇશરતના જલસામાં આવવાનો હુકમ ડીધો. બાદશાહનાં આ હુકમને માથે ચડાવીને તેઓ ચાલતા થયાં જે પછી હાઈને જાન્યફર અને અખાસાને પણ યોગ્ય વખતે તે જલસામાં હાજર થવાનો પયગામ મોકલી આપ્યો ! રાત્રીનાં પહેલો હાઈન પોતેજ ઇશરતનાં જલસાવાળાં ભવ્ય મેદાનમાં ગયો ! મુકરર ડીધેલા વખતની પહેલાં બાદશાહ આવેલા હોવાથી લૌંડી, ગુલામ કે નાયીકા ગાનારીઓ વીગેરે કોઈ પણ ત્યાં હતું નહીં, માત્ર બે ચાર ખીદમતગારો તે વખતે ત્યાં હાજર હતાં. બાદશાહને આટલો વહેલો આવેલો જોઈ તેઓ હાંફલાં ફાંફલા થઈ ગયા અને તુર્તજ જલસાની બેઠકા વીગેરે ગોઠવવા લાગી ગયાં, જે પછી થોડી વારે લૌંડીઓ, ગુલામો અને ગાનારીઓ હાજર થઈ ! હાઈને એ સવેને રજા આપતાં તેઓને કહ્યું કે, “જઓ અહીંયાં

તમારું કંઈ કામ નથી ! તમે સર્વે પોતપોતાનાં રહેઠાણે ચાલતાં થાઓ ! અંબરદાર કોઈ પણ બાહરે પણ ઉભાં રહેશે નહીં ! !” આદેશાહનાં આ વીચીત્ર પ્રકારનાં હુકમને તાબે થઈ તેઓ ચાલતા થયા. જે પછી જાન્યદર, અબ્બાસા અને નીકાહ પડાવનાર મુઠ્ઠાં તથા જે જમીન દાખલ રખાતાં માણસો આવ્યાં. અબ્બાસાને ખાસ જુદા મકાનમાં બેસાડવામાં આવી જ્યારે હાફને જાન્યદરને પોતાની નજીક બેસાડ્યો, અને મુઠ્ઠાં તથા તે જે આદમીઓને પોતા સામે બેસાડીને હાફને કહ્યું કે, “ સહવારનાં તમોને જે ખાનગી બાબત વીધે કહેવામાં આવ્યું હતું તે આ છે ! !” આમ કહીને હાફને જાન્યદર અને અબ્બાસાનાં નામનાંજ નીકાહ કરી આપવાની બાબત ખુલાસાવાર કહી સંભળાવી ! ! આ સાંભળીને તે ત્રણે જણાંઓ હૈરતમાં પડી ગયા. ત્રણે જણાંઓ એક બીજાના મોં સામું જોઈને મનમાં ને મનમાં અફસોસ કરી ફક્ત એટલું કહી શક્યાં કે, “ હુઝુરે આલી ! આપ જે આહો તે કરી શકો છો ! અને અમે આપ નામદારનાં ફરમાન બરદાર હોવાથી હુઝુરના હુકમ પ્રમાણે વર્તવા એક પગે તૈયાર અને ખડા છીએ ! !” આ પછી આદેશાહે જાન્યદર પાસે ઇકરાર કરાવ્યો કે— મારી હાજરી સીવાય તમારે અબ્બાસા સાથે કોઈ પણ જાતની વાતચીત કરવી નહીં, તેમજ કોઈ પણ પ્રકારનો સંદેશ કે પયગામ પણ મોકલવો કે મંગાવવો નહિ ! ! છેવટે હાફને એ ત્રણેને રજા આપીને પોતાની બેગમ જુબીદા તેમજ ગાનારીઓ અને લૌંડીઓ વીગેરેને બોલાવી ગાનતાનનો જલસો રાખેતા મુજબ ચાલુ કર્યો ! !

આ પછી આદેશાહે અબ્બાસાને પોતાની રૂમરૂ બોલાવી. અબ્બાસા ઘણાજ ખીન્ન અને નખાયેલા ઉદાસ ચહેરે બહુજ ધીમે ધીમે પરદાપોષીના આગલા ધારા પ્રમાણે ધુરંકા ઓઢી અદખ આદાખ

અળવી લાવી બેડી ! તેથી હાડને અળ્યાસાને પુછ્યું કે, “કેમ બહેન ! હવે શા માટે પરદો કરો છો ?” આનો અળ્યાસાએ કંઈ પણ ઉત્તર આપ્યો નહિ ! તેથી ચાલાક ઝુખીદા તુર્તજ સમજી ગઈ કે—હાડને પોતાનો કકકો ખરો કરી નીકાલ પડાવી આપ્યાં હશે તેથી તેને જવાબ વાળવાનું ઘણું દીલ થયું, પરંતુ તક ન મળવાથી ચુપજ બેડી ! અળ્યાસાનું ચુપ રહેવું એવું હતું કે સમજદાર અક્કલમંદ પુરૂષ તુર્તજ પામી જાય કે આ શાદીથી અળ્યાસાની ઉદાસી અને ગમનો ગોયા આરોજ નહતો !!

અળ્યાસાને હાડને પુછેલા આ સવાલથી તમામ ગાનારીઓ અને લૌંડીઓ વીગેરે અજળ થઈ ગઈ અને એક બીજીનું મોં ત્રાંસી આંખે જોવા લાગી પરંતુ હાડનના રવાબથી ખાનગીમાં એક બીજાને ધસારા કરવાની મજલ નહતી ! તેથી જલસામાંનો પ્રત્યેક મનુષ્ય પોતાની અક્કલ મુજબ વીચારના દરીઆમાં ગોથાં ખાવા લાગ્યો !

અળ્યાસા ચુપજ રહી તેથી હાડને બીજી વખત અળ્યાસાને પુછ્યું કે, “કેમ બહેન ! શું હતું પણ પરદો રાખવો લાઝીમ છે કે ? હું તમોને ખુદનાં રસુલ અને ખુદ મારા કસમ આપી કહું છું કે ખુરકો કાઢી નાંખો !!” જ્યારે હાડને સોગંદ આપી અત્યંત આગ્રહ દીધો ત્યારે અળ્યાસાએ લાચારીથી ખુરકો કાઢી નાંખ્યો અને જરા આધુ ઓઢી માથું નીચે નમાવી બેડી ! અળ્યાસા કંઈ જોવી તેવી સાધારણ સ્ત્રી હતી નહિ, પરંતુ તે હાશમી ખાનદાન ઉપરાંત અરબ અને વળી એક શાહઝાદી હોવાથી તેનાં રંગરૂપ અને ખુબ-સુરતીનું તો પુછવાપણું હોયજ શાનું ? આ સીવાય જુવાનીનો ફાટેલો અને કુંફાડા મારતો જોશ તેનાં તનખદનમાં તનમનાટ મચાવી રહ્યા હતા તેથી જ્યારે તેણે પોતાનાં મુખપરનો પરદો ખસેડ્યો કે તુર્તજ

આફતાબ મીસાલ સોનેરી અને રતાશ મારતાં રૂખસારોપરતું તેજસ્વી અને ચળકાટ મારતું તેજ એવું તો ચમક્યું અને અબકી ઉઠ્યું કે જાનઅફરને તેનાં નાજુક ચહેરા અને ગુલાબી ગોટા જેવાં લાલ ગાલો પર દષ્ટી પડવાથી એવું લાગ્યું કે જાણે વીજળીનો ચમકાર થયો !! વીજળી તો ચમકી-ઝબકી છુપી જાય છે; પરંતુ આ વીજળીનો તેજસ્વી ચળકાટ અને ઝળકાટ સામેજ ઠેરી રહ્યો !! આવા વખતે જાનઅફર તો શું પરંતુ મોટા પરહેઝગાર મહાત્મા પુરૂષ હોય તેનું પણ દીલ કાણુમાં રહેવું મુશ્કેલ થઈ પડે ! જાનઅફર તો અબ્બાસાનાં સ્વરૂપવાન ચહેરો જોઈને ગોયા દંગજ થઈ ગયો અને દીલમાં કહેવા લાગ્યો કે, આ તે ઇન્સાન છે કે બેહેસ્તની હુર !! અબ્બાસા સામે જોઈ રહેવા છતાં તેનું દીલ ધરાયું નહિ, પરંતુ હાઈનનાં ખોઈને લઈને તેણે નજર ફેરવી લીધી, પરંતુ આ વખતે તેનાં આત્માનો થોડો એટલો તો તેજ થયો છે કે તેની લગામ બન્ને હાથોએ ખેંચે છે !! હાઈન જેવાં આલીમ આદશાહનો ડર હોવા છતાં જાનઅફર પોતાના દીલને કાણુમાં રાખી શકતો નથી, પરંતુ આંખના ખુણામાંથી તીરછી નજરે અબ્બાસાને નીહાળે છે !! પેલી બાજુ અબ્બાસા માથું નમાવી બેઠો છે તે જાનઅફરની જેમ બેસબરીથી જાનઅફર તરફ જોતો નથી, કારણ કે તેણે ઇશરતના જલસામાં ધુરખાની જાળીમાંથી તે કેટલીક વખત જાનઅફરને જોઈ ચુકી છે !! છતાં પણ દીલમાં તો જોવાનો શોખ ઉભર્યો છે, પરંતુ આ વેળાએ તેની અફસોસીની ગોયા સીમાજ નથી ! તેના ચહેરાપર એટલી તો ગમગીનીની છાયા પ્રસરી ગઈ છે કે તેના કપાળપર કરચલીયો પણ પડી ગઈ છે !!

આવી રીતે જાનઅફર અને અબ્બાસાની બેહદ ગમગીની અને દીલગીરીભરી હાય અફસોસી વચ્ચે ગાનતાનનો આ જલસો પુરો

થયો, જે કહેવાની જરૂર નથી કે-પરણનાર જોડાને તો ગમગીનીને ગજબનાક જલસોજ પુરવાર થયો !! બગદાદનો બાદશાહ પણ દીલમાં ઘણુંએ સમજ્યો કે-જાનઅક્ર અને અબ્બાસા સખ્ત હયરાન પરેશાન છે !! છતાં પણ આ પરેશાની બે ચાર દીવસોમાં મટી અને જતી રહેશે તેમ ધારી જલસાને બરખાસ્ત કરાવી સર્વેને રજા આપી દીધી અને પોતે પોતાના મહેલે સીધાંયો !! અફસોસ ! જાનઅક્ર અને અબ્બાસાનાં શુદ્ધ અને ઉત્સાહભર્યા નિર્મળ હૃદયોપર આઘાત કરી તેઓના દીલમાં કુહાડા મારી તેઓને રાત્રિ દીવસ દીલની બીમારીમાં ગિરફતાર કરી બાદશાહે પોતાનો સ્વાર્થ સાધી લીધો !!

મકરણ ૧૫ મું.

નિરાશામાં આશાની ઉમેદ.

જહાલા વાંચક ! બાગેદાદમાં હારેન જેવાં ઝાલિમ અને ક્રુર બાદશાહનાં ગાનતાનના જલસાની તેં સહેલ કરી ! અને બાદશાહની મુખાંધથી જાનઅક્ર તથા અબ્બાસાની દયાજનક હાલત પર તું ગમગીન થયો, અને આખરે તમામ જલસો દીલગીરી અને અફસોસ સાથે ઉડી જતાં તેં નજરે નજર જોઈ લીધો ! ત્યારે ચાલ હવે આપણે તે લોકોનાં મકાને જઈને તેઓનો કેવો હાલ થયો તે પણ જોઈ લઈએ.

જાનઅક્ર પોતાનાં મહેલે ગયા પછી ઉદાસ અને ગમગીન દીલે સુતો, પરંતુ અબ્બાસાની આબાદ રમણીય અને મનમોહક મુર્તિ તેની દ્રષ્ટી આગળ તરતી હતી, અને વારંવાર અબ્બાસા આવતી હોય તેવા વિચિત્ર ભણકારા તેને આવવા લાગ્યા. હવે અબ્બાસાને ખા-

નગી મળવું કે નહિ ? અને મળવું તો શી રીતે ? એવા વીચારમાં જન્ય-
કર ગુંચવાઇ ગયો. આવા તથા બીજા કેટલાક વીચારો આવવાથી
જ્યારે જન્યકરને કાંઈ પણ પ્રકારે નિદ્રા આવીજ નહિ, ત્યારે તેણે
પોતાના જીવનન દોસ્ત અબ્દુલ્લાહને બોલાવ્યો અને પોતાના થએલા
નિકાહની અને અબ્બાસાના રંગરૂપની સર્વે હકીકતથી તેને વાકિફ
કીધો. પછી તેને પુછ્યું કે, “ હવે આ વિષે તું શું મત આપે છે ? ”
અબ્દુલ્લાહે કહ્યું કે, “ હજી નિકાહ થએ તો એકજ દીવસ થયો છે,
તેટલામાંજ તમો શામાટે ઉતાવળાં અને ગાભરાં થાએ છો ? જરા
સજુર કરો ! એ સજુરનાં ફળ મીઠાં છે ! ! મારા ખ્યાલમાં એમ
આવે છે કે પાંચ દશ દીવસ પછી અથવા તો મહીના—એ મહીના પછી
હાફન વીચારીને આખરે મેળાપની રજા જરૂર આપશે અને પોતાની
બહેનને એમજ કુંવારી અવસ્થામાં વિધવાની જેમ બેસાડી નહિ રાખે
તેમજ આ નિકાહ તોડાવી નાંખીને પણ બીજા સાથે નીકાહ નહિ
કરી આપશે ! ! ”

જન્યકરે કહ્યું કે, “ અઝીઝ દોસ્ત ! આપની બાબત મારા
લક્ષમાં આવે છે ખરી પરંતુ કદાચિતને આપના ધારવા પ્રમાણે ન
બન્યું તો આપણે કંઈ બાબતપર મુસ્તકીમ રહેવું ? ” અબ્દુલ્લાહે કહ્યું
કે, “ મારો તો એવો મત થાય છે કે—તમારે અબ્બાસાનો જરા પણ
ખ્યાલ રાખવોજ નહિ, અને એમજ સમજી સંતોષ અને સજુર
પકડવી કે—જાણે તેને જાણતાંજ નથી તેમજ તેની સાથે નિકાહ પણ
થયાં નથી, યાદ રાખજો કે—કદાપી જો તમે હાફનની મરજી વિરુદ્ધ
અબ્બાસા સાથે ખાનગી મેળાપ કર્યો તો તુર્તજ તમારે મુલ્કે અદ-
મની મુસાફરી કરવી પડશે યાને તમો નાહકનાં બેઝબઝત થઇને પોતાની
જાન ગુમાવી બેસશો. ” જન્યકર પણ પોતાના મિત્રને મળતો થતો

ઓલ્યો કે, “મેં પણ પ્રથમથી એજ વીચાર કર્યો છે !” આ વાત-ચીત તથા બીજી આડીઅવળી વાતોમાં અર્ધી રાત્રિ નીકળી ગઈ જે પછી પાછલી રાત્રિનાં જાગ્રદર નિદ્રાને વશ થયો !!

એક તરફ જાગ્રદરનો આવો હાલ થયો ત્યારે બીજી તરફ અજબાસા પણ પોતાના મહેલમાં ગયા પછી તેણે તમામ લૌંડીઓ અને ખિદમતગારોને રજા આપીને ફક્ત મરજનને પોતા પાસે રાખી સુઈ ગઈ, પરંતુ કોઈ પણ પ્રકારે તેને નિદ્રા આવતી નથી ! આખી રાત્રિ પાસા ફેરવવામાંજ પસાર થઈ જાય છે ! અજબાસા પોતાનાં દીલ સાથે કહેવું લાગી કે—

અગરયે દુર હો મેરેસે ભલા વોહ મહતાબ,

નીંદ ઉડ જાતી હુય ઉસ દીનસે મેરી ખાને ખરાબ !

આવા વીચારોમાં અજબાસા જાગ્રદરનો મેળાપ કેવી રીતે કરવો તેનાજ વિચારમાં ડુબી રહી હતી તેવામાં મરજનને પુછ્યું કે, “કેમ શાહઝાદી ! આજે બહુજ ઉદાસ છો ? શું ઇશરતના જલસામાં આપની તખીયતની વિરૂદ્ધ કોઈ ખામત નીકળી હતી ?” આ સાંભળીને અજબાસાએ જલસામાં બનેલી તમામ હકીકત કહી સંભળાવી આ સાંભળીને મરજન પણ બહુજ શોકાતુર થઈ. તેથી તેણે કહ્યું કે, “શાહઝાદી ! વધારે અફસોસ ન કરો ! મને ઉમેદ છે કે—આદશાહ સલામત આખરે પસ્તાઈને મેળાપની રજા અવશ્ય આપશેજ ! કદાચિતને રજા નહિજ આપે તો આપણે બહુજ ખાનગી રીતે મેળાપ કરવાની ગોઠવણ કરી શકીશું ! કારણ કે—નિકાહ થયા પછી તેમાં લાંબો વાંધો નહિજ આવે અને તેમ ખાનગી મેળાપ કરવાથી ગંભીર પ્રકારનું કામ થયું નહિજ ગણાય ” આવી વાતો કરીને મરજનને તેને ઘણો દીલાસો આપ્યો અને આવી રીતે મુશકેલીએ તે રાત્રી

પસાર થઈ ગઈ ! સહવારનાં તમામ લૌંડીઓ અને ખિદમતગારો અબ્બાસા કને જઈ બેઠાં. અબ્બાસાનો ચહેરો રડી રડીને લાલચોળ થઈ ગયો હતો અને સહવાર છતાં પણ પલંગપરથી ઉઠી ન હતી, મરજન આસ્તે રહીને પગ ચાંપતી હતી અને દીલાસો આપ્યા કરતી હતી; પરંતુ અબ્બાસા કોઈ રીતે પલંગ પરથી ઉઠતી ન હતી, મરજન અબ્બાસાને નાસ્તો કરવા જેમ જેમ ઉઠાડવા અને સમજાવવા લાગી તેમ તેમ તેની આંખોમાંથી આંસુઓની ધારાઓ જોતી હતી; આવો હાલ જોઈને તમામ મેહલમાં ગમગીનીની ધમધાર ઘટા છવાઈ રહી. આખરે મરજને રૂમાલ વતી અબ્બાસાનાં આંસુઓ લુંછી નાંખીને ધીમે રહીને તેને બેડી કરી પરંતુ આથી અબ્બાસાનું દીલ વધારે ભરાઈ આવ્યું અને રોક્યું રોકાણું નહીં તેથી એકદમ કુસકે કુસકે રડવા લાગી. આ જોઈને એક લૌંડી બોલી કે, “ અરે ! જલદી કરો ! દોડો ! કોઈ બાદશાહ સલામતને ખબર કરો કે શાહઝાદીને કંઈ થઈ ગયું છે. ” આ સાંભળીને અબ્બાસાએ રડતાં રડતાં હાથ હલાવીને કહ્યું કે, “ ખબરદાર ! કોઈએ પણ હુજુર આગળ ખીલકુલ જવું નહીં ! તેમજ કોઈને પણ જરાએ વાત કરવી નહીં !! મને કોઈ પ્રકારનું દર્દ નથી, માત્ર દીલ ગભરાય છે !! ” આ હુકમ સાંભળીને તમામ લૌંડીઓ અને ખિદમતગારો વગેરે ચુપ થઈ ગયા. જે પછી અબ્બાસા નાસ્તો લઈ પાછી પોતાના પ્યારા જાન્યક્ષરનાં મેળાપ માટેનાં વીચારો કરવા લાગી; જેમ કરતાં તે ગમગીનીનાં દરીઆમાં ગોથાં ખાવા લાગી.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

બેચયન અબ્બાસા !

સુર્યનો ઉદય થઇ ચુક્યો હતો, અને સહવારની ગુલાબી ડંડીનો ખુશનુમા વખત દીલને રાહત બદલતો હતો. ડંડી મંદ મંદ પવનની હેઠ્ઠીએનો ઝીણો મુસવાટ સુર્યનાં તે તેજસ્વી ડીર્ણોમાંથી સડસડાટ કરતો હતો ત્યારે જાગ્રત જાણે કે અબ્બાસાનાં ગુલાબી ગોરાં ગાલોપર ચુંબન દઇ ગોયા પ્યાર કરતો હોયની તેમ જણાતું હતું. અબ્બાસાનો મહેલ એવો તો ઠાઠમાઠ અને લપકા સપકાથી આરાસ્તા કરવામાં આવ્યો હતો કે તે જોઈને સર્વે કોઈ ચકિત થઇ જતા હતા, જેથી તે બેહીસ્તનાં ગોયા તે બાગમાંથી બાહર નીકળવાનું દીલ પણ થતું ન હતું !! આ મહેલની ચોતરફ નાદર અને અમુલ્ય ચીજોનું ગોયા એક સંગ્રહસ્થાન એવી તો ખુબીથી ગોઠવવામાં આવ્યું હતું કે તે જોવાથી દીલ ધરાતું ન હતું. આવી ખુશનુમા સહવારે કૃત્રિમ તેમજ કુદરતી રીતે શોભાયમાન થયેલાં આ દીવખુશ લવ્ય મેહલમાં પણ અબ્બાસાને ઘડીભર ચેન, સુખ કે આરામ નહતો. તે આખો દીવસ અને રાત્રિ અફસોસી અને ગજબનાક ગમગીનીમાં પસાર કરતી હતી. ઇશકની બીમારી તેનાં તનખદનમાં ઉંડી પ્રવશ થઇ ચુકી હતી અને જાગ્રતની પ્યારી મનોહર મુર્તિનો મેળાપ તેજ અબ્બાસાનાં દર્દમંદ દીલની માત્ર એકજ રામબાણુ દવા હતી.

આવી ગમી અને શોકનાં મહાસાગરમાં અત્યારે અબ્બાસા કુબી હતી અને કહેતી હતી કે;

“ ઇશકમેં તેરે જલ્લી જાતી
હું મેં અય જાઅફર !
વસ્લકા આખ છિડકદે
જરા તુ સામને આ કર ! ! ”

તે ઘણો વખત આમજ ચુપ બેસી રહી અને પોતાનાં ખીલતી યુવાનીના ઉજળતાં આહરથી તનમનાટ મચાવી રહેલાં બદનને તાવી રહી હતી. કેટલોક સમય આવી રીતે ગુઝરી ગયા પછી તે પોતાના દીલની આખત મરજનને કહેતાં બોલી કે, “ ઓ મરજન ! હવે તને મ્હારા દીલની ખાનગી આખત કડી દેવામાં કાંઈ પણ પ્રકારનો વાંધો નથી; કારણ કે તું હવે મારી વિશ્વાસુ બની છે, અને મને ખાત્રી છે કે મારાં દીલની આ બાતીન અને છુપી વાતો તું કાંઈને પણ કહેશે નહીં. મરજન ! હું ખરું કહું છું કે—ખુદા જાણે, મારા દીલમાં જાઅફરની પ્રેમમય મુર્તિ કયા કારણથી કાતરાઈ ગઈ હશે ? તેની મને ખબર પડી શકતી નથી રાત્રિ—દીવસ તે પ્રીતમ—પ્યારાની પ્રેમી મુર્તિ મારી આંખો સામે તર્યાજ કરે છે, તે પ્યારાનો શુદ્ધ હૃદયનો નીર્મળ પ્યારનો વીચાર મારાં દીલમાં એક કાંટાની જેમ ખટક્યા કરે છે, અને એ ખટકા દીલને બેચેન બનાવે છે, દીલમાં એવા વીચારો આવ્યા કરે છે કે, ખુદા એવી શુભ તક ક્યારે આપે કે હું પ્યારા જાઅફરને એકાંતમાં મળી તેની સાથે કંઈ વાતચીત કરું ! મરજન ! અફસોસ છે કે ઇશરતના જલસામાં હંમેશ રાત્રિનાં ભેગાં થઈએ છીએ, પરંતુ ચોર કે કદીની મીસાલ એક બીજાં સામે જોયા સીવાય બીજું કશું પણ કરી શકતાં નથી એટલુંજ નહીં પણ એક બીજા એક શબ્દ વટીક પણ ઉચ્ચારી શકવાની હીંમત ધરાવતા નથી, ચુપ બેસી રહેવું પડે છે, અને બાઈ-

જનને ઈશ્વારનો કે કાંઈપણ પ્રકારનો શક ન જાય તે માટે ઘણી સંભાળ અને સાવચેતી રાખવી પડે છે. પ્રથમ જલસાની અંદર જે મોજમજ મળતી હતી, તેને બદલે હાલમાં તેવી મોજનું નામ પણ નથી; પરંતુ ઉલટો રંજ અને ગમ થયા કરે છે. ભાઈજનને પોતાના સ્વાર્થ અર્થે અમારા પર આયુષ્યહરનો આ બુદ્ધિ કર્યો પરંતુ અફસોસ કે આમ થવાથી એક બીજાને શું અને કેવું નુકશાન ખમવું પડશે તેનો રહેજ પણ વિચાર કીધો નહિ. શારિરીક બીમારી માટે તો રાજ્યમાં હકીમો મવજુદ છે, પરંતુ આ વિચિત્ર પ્રકારના જીવમથી જે દીલની બીમારી મ્હને લાગુ પડતી જાય છે, તેનો તબીબ કાણ છે? અહા! તે માત્ર જાણકરજ છે! પરંતુ હાય અફસોસ કે તેને મળવાની પણ મ્હને રજા ક્યાં છે?”

મરજાન—“ઓ બીબી! હું પણ હજુરેઆલીનાં આવાં વગર વિચાર્યા અને ઉતાવળાં કાર્ય પ્રત્યે અજાણ થાઉં છું કે, આવા હેં-શીયાર અને બુદ્ધિશાળી હોઈને કાંઈપણ વિચારતા નહિ હોય? માત્ર પોતાની મજાને ખાતર બીજાનો જીવ લેવો તે કેટલી બધી ગંભીર પ્રકારની ભુલ છે? ખરેખર! “મોટાં ભુલે ત્યારે લીંત ભુલે.” કાગડો દેડકાંને ચાંચ મારે છે, તેથી તેને મન તો રમતજ થાય છે, પરંતુ બાપડા દેડકાંનો જીવ જાય છે!” તેના જેવુંજ આતો બન્યું છે! શાહજાદી હું તમને પૂછવા માગું છું કે—હજુરની સમક્ષ તમો બન્નેને કાંઈપણ પ્રકારની વાતચીત કરવાની છુટ છે કે નહિ?”

અબ્યાસા—“ધુળ પડી તેવી છુટ પર! તે શું કામની!”

મરજાન—“બીબી! એ તો કહો કે—નીકાહ તો ખાત્રીપૂર્વક થઈ ગયાં છે ને? તેમાં તો કંઈ શક નથી ને?”

અબ્બાસા—(શરમનું માર્યું માર્યું નમાવીને)—“હા ! મરજન ! નીકાહ તો બરોબર થઈ ચૂક્યા છે ! એમાં તો કેઈપણ પ્રકારનો શક નથી ! આના કરતાં નીકાહ નહિજ થયાં હોત તો તે વધારે બહેતર હતું ?”

મરજન—“શાહનદી ! જ્યારે નીકાહ ખાત્રીપૂર્વક થઈજ ચૂક્યા છે, ત્યારે શામાટે ગભરાવો છો ? તમોને જાઅફરનો મેળાપ કરવાનાં હજારો મત્રકાઓ મળશે ! શું હુજુરેઆલી કાયમ તો ચોક્કી થોડીજ રાખે છે ?”

અબ્બાસા—“ચોક્કી તો રાખતા નથી, પરંતુ અમો કંઈ જેવા તેવા હલકા ખાનદાનના સાધારણ લોકો નથી કે—શરમ હયાને છાપરે ચડાવી ઝટપટ મેળાપ કરી લઈએ ! ધારો કે શરમ ન રાખતાં મેળાપ પણ કરવા ચાહીએ, પરંતુ તે જાઅફર કમુલ કરે તો પણ અમારો મેળાપ થવો એટલો બધો મુશ્કેલી અને વીટમ્બણાં ભર્યો છે કે, જેની હદ નથી ! કારણ કે, અમો બાદશાહી ખાનદાનનાં કહેવાઈએ છીએ ! નોકર, ચાકર, ગુલામ અને લોંડીઓ વીગેરે તો અમારી તહેનાતમાં રાત્રી દીવસ ખંડાં જ છે ! તે ઉપરાંત આ લબ્બ મહેલની ડેલીઓપર ચોક્કી પહેરા તો હોય. ના, તેટલુંજ નહિ ધણું કુટુંબીઓનાં મહેલો પણ પાસેજ આવેલાં છે ! તેનો ડર તો દીલને ડગમગાવીજ મુકે ! મરજન ! તું વીચારી જો કે—આવી હજારો અડચણોને કેવી રીતે લાત મારીને દુર કરી શકાય ? અને પ્યારા જાઅફરનો મેળાપ કરી શકાય ? એ સમજમાં આવી શકે તેવી બાબત નથી ! સાધારણ લોકોને તો આજસમાં મળવું હળવું ધણું સહેલું થઈ શકે છે, કારણ કે તેઓ તો રાત્રીનાં છુપી રીતે તાળું વાસીને અથવા તો સગાં બહાલાંએને ત્યાં બેસવા જવાના બહાને ધુરખા ઓઢીને પણ જઈ આવી

શકે, પરંતુ અમારા માટે તેમ કરવું તે અમારી શાહી દરજ્જાથી ઘણું હલકું અને ઉતરતુંજ લેખી શકાય ! આ ઉપરાંત સર્વથી મોટી ચીંતા તો એ થાય છે કે—જો આ વાતની ભાષજનને જરા પણ ઇશારા જોટલી ખબર પડી તો અમારા બંનેની જાંદગી જોખમમાં આવી પડે ! તું જાણે છે કે તેઓનું દીલ પથ્થર કરતાં પણ વધારે સખત છે ! અરર ! ધરતી વાત કેની આગળ જઈને કહીએ ? ભાઈ-જાન, ભાઈજાન, કહી તાઅરીફના શબ્દો બોલ્યા સીવાય ઉપાય નથી. મનમાં તો ઘણુંએ સમજી શકીએ છીએ કે—તેના જેવું કોઈ ઝાલીમ નથી ! શું તેં જોયું કે સાંભળ્યું નથી કે—ભાઈજાન કેવા કેવા નીર્દોષ સાદાતો બની ફાતમા વીગેરેને નાહકના કતલ કરે છે. અને ઇજા આપે છે ? પરંતુ એટલું તો અવશ્ય લક્ષમાં રાખવું જોઈએ કે, “ જુલમના ધર ખાલી છે ! ” ઝાલીમોને ક્રીયામતને દીવસે સખત સજા કરવામાં આવશે તેમાં કોઈ પ્રકારનો શક નથી ! દુનિયામાં કોઈ ઝાલીમ બાદ-શાહે સુખચંદન અને આરામથી રાજ્ય કર્યું નથી, પરંતુ તેવા બાદશાહોનું આખરે સત્યાનાશ વળી ગયું છે ! દુનિયામાં નેકનામી અને બદનામીજ માત્ર બાકી રહેવાવાળી છે ! અને આ ખેતરમાં સવાળ કે અઝાળ જુદોજ થવાવાળો છે ! મરજન ! તું જો કે—ગાનતાનના જલસામાં સામેલ થવું તે પણ એક પ્રકારનો જુલમજ છે ! આ જુલમ બીજાં કોઈપર નથી, પરંતુ માત્ર પોતાના આત્માપર છે ! તે એક જાતનું પાપ છે ! મેં પ્રથમ ગાનતાનના જલસામાં જે મઝા ઉઠાવી ગુનાહ કીધા, તેની મને આ સજા થાય છે ! જ્યારે ખુદાએ-તાલા આવી નજીવી બાબતની સજા આપશે ત્યારે આવા બેશુમાર મોટા જુલમનો બદલો કેવી રીતે મુકી દે વાર ?

મરજન—“ શાહજાદી સાહેબ જો આપને વાંધા ન હોય તો હું એક બાબત પૂછવા માગું છું !

અબ્બાસા—મરજન ! તારી સાથે મને કોઇપણ પ્રકારની જુદાઈ હવે રહી નથી. માટે જે પુછવું હોય તે બેલાશક પુછી શકે છે !

મરજન—જ્યારે આવાં નાનાં ગુન્હાની સજા મળી જાય છે, ત્યારે આવા આવા મોટા જુલમની સજા તુર્તજ શામાટે નહિ મળી જતી હોય ? જો કે અમો બાદશાહ સલામતનું બહુ ઇચ્છનાર છીએ, પરંતુ અત્યારે આવા ખુદા દીલની થતી વાતચીતમાં આ પ્રસંગ પડવાથી મારે પુછવું પડે છે કે—હુજુરે આલી આવા જુલમો ગુજારે છે, છતાં પણ તેઓને કોઇપણ પ્રકારની હરકત આવી નથી શકતી તેવું શું પ્રયોજન હશે ?

અબ્બાસા—મરજન ! તેં ઘણી મોટી બાબત પુછી ! આ ઈલમની બાબત છે ! જો કે તેં કંઈપણ વધારે જ્ઞાન સંપાદન કરીધું નથી, છતાં પણ તું અક્કલમંદ હોવાથી તને કંઈક લક્ષમાં આવશે એમ ધારીને હું આ વીણે ! તારા આગાળ બીયાંન કરે છું કે—ખુદાએતાલા જે ગુન્હેગારોને બેહીસ્તમાં જવાને લાયક બાણે છે, તેઓને ઘણે ભાગે આ દુનિયામાં સજા આપી દે છે, કે જેથી તેઓના ગુન્હા મોટે ભાગે અહીંયાં જ બક્ષાઈ જાય છે, અને તેમ કરતાં જે કાંઈ બાકી રહ્યાં હોય તો મરતી વેળાએ સખ્તી પહોંચાડીને માફ કરી આપે છે. પરંતુ જે લોકો બહુજ પાપના કર્મો અને જુલમો કરે છે, અને જેઓ જહન્નમાં જવાને લાયકના થયાં હોય છે, તેઓને અહીંયાં સજા કરે છે, પરંતુ જલદી સજા ન કરતાં લાંબી મુદત વીત્યે સજા પહોંચાડે છે. અને કદાચીત કોઈને તેના ગુન્હાઓની સજા નજ મળી તો મરવા પછી તો તેને મુકનાર જ નથી. મને પોતાને હવે મારી આયુષ્યનો લાંબો વિશ્વાસ નથી ! મારા દીલમાં એવું ઉગી

આવે છે કે—કતિા પ્યારા અને જીગરજનન જાઅફરની જુદાઇમાંજ અને તેના વીરહી-વીથોગમાંજ તદ્દપી-તવાધને તેનાજ ગમમાં ગળી ગળીને હું ટુંક વખતમાં આ નાપાયદાર દુનીયામાંથી રેહલત કરી જઈશ ! અથવા તો કદાચીતને જાઅફર સાથે મેળાપ થઇ ગયો તો પણ એ બાબત છુપી રહેવી મહા મુશ્કેલ હોવાથી આખરે ન્યારે જાઇજનનને ખખર પડશે ત્યારે તેઓ મને હરગીઝ જીવતી રહેવા નહિ દે એવી મને ખાત્રી છે. આ બન્ને બાબતોથી મને તો માફ ભવિષ્ય સારું નજરે આવતું નથી, જેથી હું નજદીકના ભવિષ્યમાં મૃત્યુ પામીશ તેવી મને ખાત્રી થતી જાય છે ! પરંતુ મરજનન ! તું તો જીવતી રહી તો જો જો કે હાડન અને તેની અવલાદના ખરાબ હાલ થવાવાળાં છે ! માંહોમાંહે જંગી ખુનખાર રીતના, બખેડાંઓ અને ખુનરેજ થવાની છે, તેમાં તો કશું આશ્ચર્ય નથી !

મરજનન—અરે શાહજાદી સાહેબા ! આપ શું કહો છો ? ખુદા આપના દુશ્મનોને પણ એવો માઠો દહાડો ન દેખાડે ! અમો આપ શાહજાદીની લાંબુ આયુષ્ય ઇચ્છીએ છીએ ! ઘણું આલી ખાનદાનની કેટલીક બાળાઓ બાળપણમાં જ રાંડે છે ! કેટલાંક હઠીલાં માતપી-તાઓ લાંબી મુદત સુધી સારા નરસાં ઠેકાણાંઓ તપાસવામાંજ લાંબો વખત વીતાડી દે છે ! અને એ રીતે તેઓની પુત્રીઓનું અધું કે પોણું જીવન કુંવારી-અવસ્થામાં પસાર થાય છે, તો તેનું કેમ ? તમો જાણે કે પરણ્યાજ નથી એમ વિચારી પોતાના દીલને બહેલા-વો અને ધિરજ ધરી વધારે હાય અફસોસમાં કેમજ કાયા કરમાવો નહીં !! કદાચીતને આપે જાઅફર સાથે મેળાપ કર્યો તો બાદશાહ સલામત આપને કતલ કરાવી નાંખે તે કદાપી પણ સંભવેજ નહીં ! કારણ કે તેઓએ પોતેજ નીકાહ પઢાવી આપ્યા છે, પરંતુ માત્ર

પોતાની એક વિચિત્ર પ્રકારની ફાંટાબાજ હઠને લઈને મેળાપની મના-
ઈ કીધી છે, તેથી જો મેળાપ થયો તો એ કંઈ વાંધો લેવા યોગ્ય
બાબત પુરવાર થવાની નથી, તેમ તેથી આપ કોઈ પ્રકારે ગુનેહગાર
કરી શકતા નથી !! માટે આપ નાહકતાં દીલને બાળીને બાબ ન
કરતાં ખુશ ખુશાલ જીવે હશે ફરે અને અમનચમન ઉડાવો !!!

પ્રકરણ ૧૭ મું.

ધ્યાને પત્ર !

મરજાનના ધિરજ આપનારા શબ્દો શાહબદીપર કંઈપણ
અસર કરી શક્યાં નહિ. તે હવે દીનબદીન વધારે બેચેન અને ઉ-
દાસ રહેવા લાગી, અને તેના ગોરા ગુલાબી ગાલો પરની લાલી ગોચા
હીડીજ ગઈ ! અને તેનાંપર ફીકાસ મારી ગઈ !! આંખોમાં અને
ગાલોમાં ખાડા પણ પડી ગયા ! આવી બેચેનીમાં અબ્બાસા સખ્ત
હેરાન પરેશાન હતી, અને જાઅફરની મુલાકાત માટે "વધુ આતુર
બનતી જતી હતી !! પરંતુ મેળાપ થયો મુશ્કેલ લાગવાથી તેણે
કાગળથી અર્ધી મુલાકાતની મોજ મેળવવાનો વિચાર કીધો,
જેથી તેણે મરજાનને કહ્યું કે, "ઓ મરજાન ! મને એ અફસોસ
થાય છે કે—જાઅફર માટે મને જેટલો સદમો અને રંજ પેદા થાય
છે, તેટલો જાઅફરને થતો હશે કે નહિ, તેની મને ખાત્રી થતી નથી,
તેમજ તે વિષે તેના તરફથી કોઈ પણ જાતનો દર્શારો મળતો નથી.
અફસોસ ! હઝાર અફસોસ ! કે એક વખત એકાંતમાં બે વાતો થઈ

જતે તો તે પણ પુરતું હતું; પરંતુ હાય ! એવાં ખુશહાલ નશીબ મારાં ક્યાંથી હોય ? !”

મરજાન—“ મારી શાહઝાદી ! શું આ કંઈ મુશ્કેલ બાબત છે ? અરે ! જો આપ હુકમ આપો તો હું હમણાં તેની પાસે જઈને તપાસ કરી આવું ! !”

અબ્બાસા—“ લલે ! તારાથી બની શકતું હોય તો તું ખેલાશક બહુજ ખાનગી તપાસ કર ! આ કાર્ય કરવાથી હું તારો ઘણો ઉપકાર માનીશ !”

મરજાન—અરે ! મારી શાહઝાદી આપ આ શુ બોલો છો ? તોખા ! તોખા ! અહેસાન કેવું અને વાત શી ? હું તો માત્ર આપની એક તાબેદાર કનીઝ છું ! કનીઝને માટે આવાં શબ્દો વાપરવા યોગ્ય નથી ! હું ખેલાશક જઈશ ! ! પરંતુ મને એવો વીચાર આવે છે કે—કદાચીત જાઅફરને મારાપર વીશ્વાસ નહીં આવે ! અને તે મારી વાતને ખરી નહીં માનતાં મકાર અને ફરેખ તો સમજશે નહીં ને ! !”

અબ્બાસા—“ તારી આ ધારણા ખરી છે તેથી મારો એવો વીચાર થાય છે કે હું તને એક ચીડી લખીને આપું, તે તું ઘણીજ માનપૂર્વક તાઅઝીમ અને અદખ આદાબથી સાથે મવકા જોઈને જાઅફરને પેશ કરજે ! !”

આમ કહી અબ્બાસા તુર્તજ ઉડી અને કલમ ખડીયો મંગાવી ને ચીડી લખવાં મંડી ! પરંતુ શરમ અને હયાના કારણથી કલમ ચાલી નહીં ! શોખ અબ્બાસાને હુકમ કરતો હતો કે—લખ, સારી રીતે લખ, બલ્કે દીલ ખોલીને—ચીરીને લખ, પરંતુ હયા અને શરમ તેને અટકાવવા લાગી કે—હજી વાર છે, એકદમ ઘસરડી કાઢવું બ્યાજબી

નથી !! આવે વખતે અક્કલ અબખાસાને કહેવા લાગી કે—મસલેહત જોઈને અને વીચારીને દુરઅંદેશીથી ચો તરફ નઝર ફેરવીને ચોગ્ય અને ખેહતર લાગે તોજ લખવું ! અને તે પણ વીચાર્યા પછી જ લખવું. ” આવી આવી અડચણો આડે આવવાથી અબખાસાના હાથમાંથી કલમ પડી ગઈ અને હાથ ધરજવા લાગ્યા !! પરંતુ પાછી હીંમત એકઠી કીધી અને લખવા માટે કલમ ચલાવવા લાગી, પરંતુ પાછો તેનો તેજ વીચાર આવવાથી તે ધરજી ઉઠી ! આખરે શરમ અને હયાની હાર થઈ ! અને ઇશકથી તનમનાટ મચાવી રહેતા ચોવને તેને હરાવી ને અબખાસાને લખવાની હીમત બક્ષી તેથી તે લખવા લાગી કે:-

“ અય સાહેબ ! હું આ થોડીક લીટીઓ લખવા માટે લા-ચાર થઈ છું ! જો કે આથી આપનાં મુખારક ખ્યાલમાં ખુદા જાણે કેવા ચીત્ર વિચીત્ર વિચારો ઉઠાળા મારશે, અને આપને એમ જણાશે કે—આ એકજ દિવસની દુલહન કેટલી બધી બે-હયા અને બેશરમ બની ગઈ છે ! પરંતુ જ્યારે આપે કોઈ પણ રીતે મારી ખબર લીધી નહીં, તેથી રૂબરૂમાં તો નહીં, પરંતુ આ કાગળથી આપની મુલાકાત લેવા અર્થે આ ચિઠ્ઠી રવાના કીધી છે, કે જે કારણથી આપ નથી મળી શકતાં તે પ્રયોજન હું સમજી છું, તેજ છે કે બીજું કંઈ ? આ બાબત હું જાણવા માગું છું, માટે ખુદાને ખાતર કૃપા કરીને જણાવવા અને જવાબ આપવા તસ્દી ઉઠાવશો :

લી૦ તમારી પ્યારીની બંદગી.

આ કાગળ લખીને અબખાસાએ મરજાનને આપ્યો, અને સખ્ત તાકીદની સાથે તેને જાચકર કને રવાના કીધી ! મરજાનના

ગયા પછી તે દોઆ કરવા લાગી કે, “ ખુદાવંદા ! ! અમારા બેદની વાતને તું કોઈને પણ ખબર પડવા દઈશ નહીં. ”

મરજાન કાગળ લખને અને શુરખો ઓઢીને બાદશાહી કમ્પાઉન્ડમાંથી બાહર પડીને વઝીર જાઅફરનાં મહેલ તરફ ચાલી, રસ્તામાં ચાલતી ચાલતી વિચાર કરતી જાય છે કે—“ યા અલ્લાહ ! ઇશક એક શુરી બલા છે ! ખીચારી શાહઝાદીની કેવી કફોડી હાલત થઈ પડી છે. ખરેખર ! આ સ્થિતિમાં તેની હાલત ધણી દયાજનક થઈ રહી છે, અફસોસ ! બાદશાહ સલામતની અકલ ઉપર કે તેણે નિકાહ તો કરી આપ્યાં, પરંતુ સાથે મુલાકાતની મનાઈ કરી દીધી ! કે એક જગ્યાએ ભેગાં થવું નહીં, વાતચીત કરવી નહિ અને પાસે ખેસવું નહિં. વિગેરે આવી શરતો પણ સાથે કરી લીધી. આવાં નિકાહ અઘાપી પર્યંત કોઈનાં થયાં હોય તેવું મારા જાણવામાં નથી. આવા નિકાહ કરતાં કુંવારી અવસ્થા શાહઝાદી માટે કરોડો દરજ્જે સારી અને શ્રેષ્ઠ હતી ! ખેર ! ધણીને કોઈ ધણી હોઈ શકતો નથી. ઉપરાંત ઝાલીમ બાદશાહોના કામો અકલથી થતાં નથી ! મતલબીયાં લોકો પોતાના રાઈ જેટલા ભલા માટે ખીજઓનું પાહડ જેટલું નુકશાન કરી દે છે. ખરેખર ! એક બકરીનાં બચ્ચાં માટે ઈનસાનનું ખુન કરે છે. મેં શાહઝાદીની શરમે આ કામને નજીવું ગણીને હાથમાં લીધું છે, પરંતુ આ કાર્ય તો હકીકતમાં મહા ભારે છે. આ વેળાએ માલામાલ થઈ જવાની સારી તક હતી, પરંતુ ખેર ! જરૂરતનાં વખતે શાહઝાદીનું કાર્ય અટકાવી રાખું તો તે બળતણની જેમ બળી-જળીને ખાખ થઈ જાય ! શાહઝાદી પોતેજ ઇનસારી અને અકલમંદ છે, તે મારી મહેનતનો બદલો વાળી આપ્યા સિવાય કદાપી પણ નહિ રહે. હવે મારે વઝીરને ખાનગીમાં એકાંતમાં મળવું

જોઈએ પરંતુ કેવી રીતે મળવું તેનો તો મેં વિચાર સરખો પણ કર્યો નથી.” આવો વિચાર મરજનને થતાંજ તેનાં હાંજ ગગડી ગયાં, અને ધીમે ધીમે ચાલવા લાગી. વળી પાછો તેને વિચાર આવ્યો કે ચાલને કંઈ નહિં, ત્યાં પણ એ ત્રણ માણસો સાથે મને સારી મોહ-બત છે, કાઈ પણ પ્રકારે કામ કાઢી લઈશ !!” એમ વિચાર કરીને તે પાછી પ્રથમની જેમ હિતાવળી ચાલે ચાલવા લાગી.

પ્રકરણ ૧૮ મું.

મરજન અને જાઅફર.

જેવી રીતે અબ્બાસાનું દીલ જાઅફરનાં નામની માળા જપ્યાં કરે છે, તેજ પ્રમાણે જાઅફરનાં દીલમાં અબ્બાસાની પ્યારી મનોહર મુર્તી કાતરાઈ ગઈ છે. જેથી તેનું દીલ પણ ઇશ્કની બીમારીમાં એવેન અને બેકાર છે. તે પણ અબ્બાસા માટે નિશ્ચીન અફસોસ કર્યાં કરે છે, અને તેનાજ વિચારમાં ને વિચારમાં રહ્યાં કરે છે. પરંતુ તેનો કંઈ પણ ઈલાજ ચાલતો નથી, અને દરેક વખત અબ્બાસાની પ્યારી સુરત તેની આંખો આગળ તર્યાજ દેરે છે ! અને દીલ સાથે વિચાર કરે છે કે—“ ઓહો ! સુખહાન અલ્લાહ ! ખુદાએ ત્યા-લાએ તેને કેવી અને કેટલી અનુપમ ખુબસુરતી અને સૌંદર્યતા બક્ષી છે, કે જેની સીમાજ નથી. ખરેખર ! પ્યારી અબ્બાસા ! ખુદા-એ તને મારે માટેજ પેદા કીધી હોય એમ જણાય છે, અને તેથી તકદીરે જોર કરીને તારાં નિકાહ મારી સાથે કરાવી આપ્યાં. પરંતુ

હઝાર અફસોસ કે ઝાલીમ હાડને મારાં અને તારાં પર મોટો ઝુલ્મ ગુજાર્યો. અરેરેરે ! નિકાહ તો થયાં, પરંતુ વાતચીત કે મેળાપ કરવાની પણ રજા નહિં ? લાવને અબ્બાસાને એક ચિઠ્ઠી લખાવીને પુછાવી જોઈ કે, તેના દીલની અત્યારે શું હાલત છે ? અરેરેરે ! તે બાપડી પણ મારાથી વિશેષ હેરાન હશે ! !”

જાગર આવા વિચારોનાં વમળમાં વિંટળાઈ રહ્યો હતો અને એકાંતમાં અફસોસીમાં બેઠો હતો તેવામાં એક ખીદમતગારે આવીને અરજ કરી કે, “હુજુરે-આલી ! મરજન આપ નામદારની ખીદમતમાં હાજર થવા ચાહે છે.” મરજનનું નામ સાંભળતાં જ જાગર જાણે કે બેશુદ્ધિમાંથી શુદ્ધિમાં આવ્યો હોય તેમ તેણે ખુશી થતાં પુછ્યું કે, “તે ક્યાં છે ?” ખાદીમે કહ્યું કે, “હુજુર બાહરે ઉભી છે !” જાગરે તુરત જ કહ્યું કે, “જા ! જલદી જા ! તેને જલદી અંદર મોકલી આપ અને હું તને બોલાવું નહિ ત્યાં સુધી બાહરે રહેજે અને કોઈ પણ આવે તો કહેજે કે હમણાં મુલાકાત નહિ થઈ શકે !” આ હુકમ લઈને ખાદીમ બાહરે ગયો અને મરજનને અંદર જવા કહ્યું ! અને પોતે ચોક્કસ કરવા બેઠો. મરજન અંદર ગયા પછી શાહી કાયદા પ્રમાણે ઝુકીને આદાબ બંદગી બજાવી લાવી ઉભી રહી અને જાગરે તેને પોતાની સામેની ગાદી ઉપર બેસવા કહ્યું, પરંતુ તે ત્યાં ન બેસતાં ઉભી રહી. જ્યારે જાગરે બહુ જ આગ્રહ કીધો, ત્યારે ગાદીની નીચેનાં ગાલીચા પર બેસી ગઈ. મરજનને જોતાં જ જાગરનો કરમાઈ ગયેલો ચહેરો પ્રકુલ્લિત થયો અને ગાલમાં પડેલાં ખાડાઓમાં લોહી ધસી આવ્યું. મરજનનાં બેસવા પછી જાગરે સવાલ કીધો કે, “કેમ ! મરજન ! કેમ આવવું થયું છે ?”

મરજનને હાથ જોડતાં અને ઠંડો નિસાસો નાંખતાં કહ્યું કે,

“ હુઝુરે—આલી ! શું કહું ? કાંઈજ કહેવાનું નથી. હું તો માત્ર આપને સલામ કરવાનેજ આવી છું. ” આમ કહેતાંજ મરજાનની આંખોમાં ઝળઝળાયાં ભરાઇ આવ્યાં.

“ મરજાન ! અરે ! કહે તો ખરી કે—શાહઝાદી સાહેબની તખીયત તો સારી પેઠે છે ને ? ! ! ” જાઅફરે એક ઠંડી આહ ખેંચતાં કહ્યું.

મરજાન—“ હુઝુરે—આલી ! તખીયતનું તો શું પુછવું ? આપ ક્યાં નથી જાણતા કે મને પુછો છો ? ”

જાઅફર—ભલા ! તમારા સીવાય મને કોણ ખબર આપે ? માટે શિકાયત અને બહાનાંઓ બતાવવા રહેવા દે, અને હું જે પુછું છું, તેનો જવાબ આપ ! !

મરજાન—“ હુઝુર ! જ્યારે શિકાયત કરવાનો વખત આવ્યો છે, ત્યારે શા માટે ન કરીએ ? પ્રથમ તો આપ નામદાર સાથે વઝીર-પણાં સિવાય અમોને કોઈ પણ પ્રકારનો સંબંધ ન હતો, પરંતુ હવે તો આપ નામવર બાદશાહ સલામતના બનેલી અને શાહઝાદી સાહેબાનાં પ્યારાં શવહર બન્યાં છો. માટે અમો હવે બહાનાંઓ બતાવવાનાં અને શિકાયત કરવાનાં ખરાં હકદાર થયાં છીએ. ”

જાઅફરે મોં મલકાવીને કહ્યું કે, “ ઓ મરજાન ! તું બહુ વાચાળ છે ! બેશક શિકાયત કરજે ! પરંતુ પ્રથમ મારાં સલાહનાં જવાબ તો આપ જોઈએ. ”

“ મરજાન—હુઝુર ! દીલ ઉપર દીલ હંમેશાં લાગી રહેલું હોય છે, શાહજાદી સાહેબા રાત્રી દીવસ આપની યાદમાંજ રડ્યાં કરે છે, તેઓને ન ખાવામાં લેહઝત, અને ન તો મેવામાં મઝા મળે છે.

તેઓ જે કંઈ ખાયપીયે છે તે માત્ર દવા તરીકેજ ખાય પીયે છે, અને રાત્રીનાં ચેન અને આરામથી સુતાં પણ નથી. ”

આ સાંભળીને જાગરનું દીલ ભરાઈ આવ્યું અને આંખોમાં ઝળઝળાયાં ભરાઈ આવ્યાં, પરંતુ તેને હિંમતથી રોકી પાડી મરજન ન જુવે તેમ ચાલાકી અને સફાઈથી લુંછી નાંખ્યાં.

જાગર—“ ખેર ! આ વેળાએ ખાસ આવવાનું શું કારણ છે. ”

મરજન—“ હજુર ! શાહજાદી સાહેબા પાસેથી હું એક ચીડી લાવેલ છું. ”

આમ કહી મરજને જાગરનાં હાથમાં અખ્યાસાનો કાગળ મુક્યો. જાગરે તે કાગળને પ્રથમ ખેતાની આંખોપર મુક્યો અને પછી તેને ચુંબન દઈને વાંચ્યો. આ વાંચીને ઈશ્ક અને મોહબ્બતનો અગ્નિ પ્રદિપ્ત થયો અને દીલ સાથે કહેવા લાગ્યો કે—અહા ! પ્યારી શાહજાદીનો મારાપર કેટલો બધો પ્યાર છે. અહો ! એક શબ્દમાંથી ગોચા ઈશ્ક અને મોહબ્બતની ખુશખો આવે છે ! ખરેખર ! જ્યારે મોહબ્બતની આગ નેશમાં આવી હશે ત્યારે મહા મહેનતે હયા અને શરમને તિલાંજલી આપીને આ ચાર લીટીઓ લખેલ હશે. પરંતુ આથી મારા દીલ અને કલેજને વધારે બાળવાનું એક બળતણ થયાં સિવાય આ કાગળથી કશો જીવ જેવો શાયદો થનાર નથી !!

જાગર—“ ઓ મરજન ! શાહજાદીનો કાગળ તો વાંચી નેયો. હવે કંઈ તેઓની સ્થિતિનું વર્ણન કર !! ”

મરજને આ તક નેહને પોતાથી બની શક્યું તેટલું અખ્યાસાની વીયોગી અને વિરહી સ્થિતિનું ખુલાસાવાર વર્ણન કહી સંભળાવ્યું, અને જાગરની જુદાઈમાં પ્રેમધેલી અખ્યાસા જળ વિનાની

માછલી જેમ કેવી રીતે તરફડે છે, અને ઇસ્કની ખીમારીમાં ખાવું પીવું અને એશઆરામ કેવો ઝેર સમાન થઇ પડ્યો છે, વીગેરેનું વર્ણન સારી અને અસરકારક ભાષામાં કહી સંભળાવ્યું. આ સાંભળીને જાઅફરની આંખોમાંથી આંસુઓની ધારાઓ બહેવા લાગી. ગોયા આંખોનાં મેઘમંડળમાંથી વૃષ્ટિ થઈ રહી, આખરે જ્યારે રડી રહ્યા પછી જાઅફરનું દીલ ખાલી થયું, ત્યારે તેણે મરજનને કહ્યું કે, “વહાલી મરજન ! તું અબ્બાસાને સમેજવીને કહેજે કે—ફેકટનો આવો રંજ અને ગમ કર્યાથી શું ફાયદો થવાનો છે ? જેવી રીતે તે મારા મેળાપ માટે અધિરી બની રહી છે તેવી રીતે હું પણ આતુર બની રહ્યો છું, પરંતુ મને બાદશાહ સલામતનો એટલો બધો ડર રહ્યા કરે છે કે જેની હદ નથી. કદાચીતને જો આપણે મેળાપ કર્યો અને બાદશાહ સલામતને ખબર પડી તો અબ્બાસાને ખચીત માનવું કે આપણા જીવોની સલામતી નથી!!” આ પ્રમાણે કહ્યા પછી જાઅફરને દીલમાં એવો વિચાર આવ્યો કે—અબ્બાસાને ખુશ કરવા એક વખત રૂબરૂમાં ખાનગી વાતચીત કરવાની તક મેળવવાની કાશેશ કરવા કહેરાવવું. આવો વિચાર આવવાથી તેણે આ બાબત તે કાગળના જવાબમાં જણાવવાનો ઇરાદો ડીધો. પરંતુ પાછો એકદમ એવો વિચાર આવી ગયો કે—કદાચીતને હાફેને મારી કસોટી કાઢવા અર્થે પોતાની બહેન અબ્બાસા આગળ એક કાગળ લખાવીને મોકલ્યો હશે ! આવો વિચાર આવવાથી તેને અબ્બાસાનાં કાગળનો જવાબ આપવો બ્યાબ્યા લાગ્યો નહિ, અને અબ્બાસાનો આવેલો કાગળ પણ ફાડી નાંખ્યો.

આ પછી તેણે મરજનને કહ્યું કે:—“આ કાગળના જવાબમાં શાહઝાદીને મારી બંદગી અને સલામ પહોંચાડજો.”

મરજનન-હુઝુર ! આટલો બધો અન્યાય ન કરો ! પ્રથમ કાગળ લખવામાં આપે પહેલ કરવી જોઈતી હતી, તે તો કરી નહિ અને આખરે લાચારીએ શાહઝાદી સાહેબાએ શરમતે છાપરે ચડાવી અણુ-હદ મોહમતનાં જોશમાં આપને કાગળ લખવાની મહા ભારે હિંમત કીધી. માટે આપે આનો જવાબ લખી આપવો એ એક રીતની ગોંયા ફરજ છે.

મરજનનની આ સીફારીશથી પણ જાઅફરે જવાબ લખી આપવાનું કોઈ રીતે પ્રસન્ન કીધું નહિં. જેથી તેને ખાલી હાથે પાછી ફેરવી. નાશીપાસ થયેલી મરજનન નિરાશ અને તુટેલ દીલે ઘણી અફ-મોસીની સાથે બાદશાહી આદાબ બજાવી લાવી પાછી અબ્બાસાનાં મહેલ ભણી રવાના થઈ ગઈ.

પ્રકરણ ૧૯ મું.

ઇન્તેઝારીમાં !

ઇસ્કની ખીમારીમાં ફસી પડેલી અબ્બાસા પોતાના ભવ્ય મહેલની કુશાદે અગાસીપર પોતાનાં પ્યારાનાં પત્રની ઇન્તેઝારી ભરી રાહ જોયાં કરતી હતી અને કેહતી જતી હતી કે,

“ કર ચુકી હું ખત રવાને,

જે લીખીયા પ્યારસે;

કયું નહીં અખતક ફિર,

કાસિદ દરે દિલદારસે.

એક એક મીનીટ તેને ગોચા એક વર્ષ જેટલી લાંબી અને કંટાળા ભરેલી લાગતી હતી, છાતી ધડક ધડક થતી હતી, અને પોતાનાં પ્યારાનો પત્ર વાંચવાથી શું લાગણી થશે અને તેનો શું અને કેવો જવાબ ફરી વળશે ? તેના વિચારમાં તે અત્યારે ગરક થઈ ગઈ હતી, અને જળ વીનાની માછલી જેમ તે અત્યારે તરફડીયાં મારતી હતી, આવી અતીશય ઇન્તેઝારીમાં તે બેઝાર અને બેચેન હતી. તેમાં મરજનને પાછી આવતાં વધુ વખત થવાથી તે મરજનને સંબોધીને કેહવા લાગી કે,

“ અય સખીરી કયું રૂડી,
રેહતી હય તું વહકી વહાં;
ચૈન ના પડતી હય મુજકો,
અશો અશરતસે યહાં !! ”

આવી રીતે કંટાળા ભરેલો કેટલોક વખત આવી સખત બેઝારીમાં ગુઝાર્યા પછી મરજન આવી પહોંચી, જેને જોતાંજ અબ્બાસાએ ગભરાઈને હાંફલાં ફાંફલાં થઈને પૂછ્યું કે, “ મરજન ! તું શું ખબર લાવી ? ” મરજનને જાન્યાર સાથે થયેલી તમામ વાતચીત અને પોતે લઈ ગયેલ કાગજ જાન્યારે ફાડી નાંખીને તેનો જવાબ વટીક નહિ લખવાની નાલાયકી ખતાવી હતી વીગેરે વીગત અબ્બાસાને ખુલાસાવાર કહી સંભળાવી. આ સાંભળીને અબ્બાસાનું દીલ શોકના સમુદ્રમાં ડુબી ગયું અને તે ઝારબેઝાર રડવા લાગી ! જાન્યારની આવી બેપરવાઈથી તે જ્યાં અજબ થઈ અને રડતાં રડતાં તેના વિષે શીકાયત કરવા લાગી ! પરંતુ મરજનને દીલાસો આપતાં કહ્યું કે, “ આપનાં કરતા જાન્યારને આપનીપર હજાર ઘણો પ્યાર છે, પરંતુ તેને આપનાથી પણ વધારે બાદશાહ સલામતનો ખોદ છે,

તેથી એકદમ ઉતાવળાં થઇને ખીલાફ અને ઉદ્ધતાઇભર્યું નુકશાનકારક પગલું ભરી શકે તેમ નથી ! ”

જાનઅફરની જીદાઇમાં તરફડતી અબ્બાસાપર મરજનનાં આ દીલાસાની કંઇપણ અસર થઇ શકી નહિ ! તેનો તો પ્રથમ કરતાં રંજ અને ગમ બમણો થઇ પડ્યો ! તે વારંવાર જાનઅફરની આવી બેદરકારીને યાદ કરીને રડવા લાગી અને મરજનનની સાથે આ પ્રમાણે મસલત કરીને ઈશક અને મોહબ્બતનાં જોશમાં જાનઅફરપર ચીઠીઓ લખીને મોકલ્યા કરતી હતી, પરંતુ જાનઅફર પણ પ્રથમની જેમ અબ્બાસાની ખેરીયત વીગેરે પુછી અફસોસ કરતો અને રડીને છુપો મેળાપ કરવાનો વખત નક્કી કરવા ઇચ્છતો હતો ! અબ્બાસાના કાગળોના જવાબ પણ લખી મોકલવાની તે ઇચ્છા રાખતો હતો, પરંતુ હાફનનો રોઅબ અને જુલમાટભરી હૃદયી તે એટલો બધો ડરી ગયેલો રહેતો હતો કે—તે જવાબ લખી મોકલવાની હિંમત કરી શકતો ન હતો ! તેથી તે પહેલાંની જેમજ કાગજ ફાડી નાંખીને મરજન સાથે પોતાનાં “ સલામ ” કહેવરાવ્યા શીવાય તેને એક પણ ઉપાય ન હતો ! આ પ્રમાણે અબ્બાસાએ પોતાના પ્રાણુપ્યારા જાનઅફરપર ત્રણત્યાર વખત કાગળો લખી જોયા, પરંતુ અબ્બાસાની કમનશીખીએ જાનઅફર તેનો જવાબ લખી આપવાને એકના બે થએ નહિ ! આ પ્રયોગમાં આવી રીતે વારંવાર નિષ્ફળ જવાથી અબ્બાસાની દીવંગીરી, હાય અફસોસી અને ગમનો ગોચા એક દરીઓજ ખડો થયો, તેથી તે હવે નીરાશ અને નાસીપાસ થઇ ગઈ ! આ વિષે મરજનની સલાહ પૂછતાં તેણે કહ્યું કે, “ કાગજ લખવાથી હવે કંઈ ફાયદો થનાર નથી ! કારણ કે જાનઅફરને મારા પર મારા જેટલો પ્યાર લાગતો નથી, માટે હવે આપણે પયગામ મોકલવાનું બંધ કરવું

જરૂરનું છે !” આ સાંભળીને મરજનને કહ્યું કે, “ શાહજાદી સાહેબા ! આપનું કહેવું કેટલેક દરજ્જે વ્યાજબી છે, પરંતુ ગમે તેવાં આપ હુશીયાર અને અકક્ષમંદ છો, તો પણ આખર કરીને આપ એક અખળા-સ્ત્રી જાતી છો ! મેં આપનીજ પાસેથી કીતાબો અને કી-સ્સાઓ વાંચતાં સાંભળ્યું છે કે-સ્ત્રીઓ “ નાકિસુલ અકલ છે !” અર્થાત્ સ્ત્રીઓની અક્લ ઓછી હોય છે, અને પુરૂષોની અક્લ સ્ત્રી કરતાં હજાર ઘણી વધારે હોય છે ! જાઅફર કંઈ જેવા તેવા સાધારણ પુરૂષ નથી, પરંતુ તેઓ એક બગદાદના જખરદસ્ત બાદશાહના માનવંત વજીર અને રાજ્યના શાણા સુકાની છે ! કે જેઓના હાથમાં સર્વે મુશ્કેલીની ચાવી અને તદખીર છે ! ખીજાંઓનાં શહેરોપર કાષ્ઠ ચડાઈ કરે તો તેઓને કેવી રીતે દાખી દેવા, સુલેહ કરવી કરાવવી અથવાતો જંગ-મેદાનમાં લડાઈ કરવી વિગેરે મહાભારત ભગીરથ પરાક્રમે તેઓના હાથથીજ થાય છે ! તેઓ કંઈ આપણા દીલમાં જે વાત આવી તે પ્રમાણે તુર્તજ વર્તવાની ઉતાવળ કે ઉદ્વેગતાઈ કરે તેવા સ્વભાવના હોતા નથી ! પરંતુ લાંબા ગુણ અને ઉંડા વિચારો ક્યાં પછી આસપાસનાં સંજોગોનો ચારે તરફ ખ્યાલ કરી ફાયદા અને નુકશાન સમજ્યા બાદ પછીજ જે કાર્ય રાજ્યને વધારે ફાયદાવાળું અને લાભકારક હોય છે, તેજ કરે છે, માટે તમારી સાથે એકાંતમાં મેળાપ કરવો અથવા કાગળ લખી આપવો એ કંઈ બાળકોની રમત કે જેવો તેવો વિષય નથી ! તેથી તેઓની આ વલણ ઉપરથી તમારે તેઓ વિષે કશું માહું લગાડવા જેવું નથી ! પરંતુ તેઓ એક વખત ઈશ્વારામાં એવું બોલી ગયા હતા કે-તેનો ભાવાર્થ એ થઈ શકે છે કે-તેઓને એવો શક રહે છે કે કદાચીતને આવા કાગળો બાદશાહ સલામતે દબાણ કરીને

આપના પાસેથી પરીક્ષા અર્થે લખાવી લીધા હોય ! આવો વિચાર અને શક આવવાથી તેઓ જવાબ લખી શકતા નથી ! આપના કાગળોને તો નામદાર વજીર સાહેબ આંખોએ લગાડીને ચુંબન કીધા પછી જ ખોલીને વાંચે છે ! તો શાહજાદી સાહેબ ! વિચાર કરો કે તેઓનો આપનાપર કેટલો બધો પ્યાર હોવો જોઈએ ? ”

આ સાંભળીને અબ્બાસાએ કહ્યું કે, “ ખરેખર ! મરજન ! આ સાંભળીને મારા દીલનો શક દુર થયો છે ! અલખતા જાઅફરનો બહેમ ખરો છે કે—આદશાહ સલામત આ પ્રમાણે તેઓની કસોટી માટે મારી પાસે કાગળ લખાવે તો તેમાં કશું અજબ નથી ! પરંતુ, જ્યાં સુધી તેઓ મારી સાથે મેળાપ કરીને રૂબરૂમાં વાતચીત ન કરે ત્યાં સુધી મને તેમના પ્યારની સંપૂર્ણ ખાતરી તો નહિજ થાય ! ”

મરજન—“ ઓ બીબી ! આ વિષે આપને ગભરાઇ જવાનું કશું કારણ નથી ! આપની આ ઇચ્છા પણ ઇન્શાઅલ્લાહ ખુદાવંદે તાલા પુરી પાડશે, માટે નર્ચીત રહો ! ”

પ્રકરણ ૨૦ મું.

દાઅવત.

અબ્બાસા જ્યારે કાગળ લખીને પણ પોતાની મુરાદને પામી નહિ, ત્યારે ઉંડા મહાન ગહન વિચાર સાગરમાં ગરકાવ થઇ ગઇ ! પોતાના પ્યારા જીવનન જાઅફરની બુલમાતભરી જુદાઇમાં તે જળ વિનાની માછલી જેમ તરફડીયાં ખાવા લાગી ! અને બોલવા લાગી કે,

કુરકતમેં તુમારી મુઝે આરામ નહીં હે,
દિન રાત તડપને કે સિવા કામ નહીં હે.

આખરે ફેટલોક વખત આ પ્રમાણે વિચારની ચીંતાભરી ચુપ-કીદીમાં અબ્બાસાએ વિતાડી દીધો, જે પછી તે પાછી મરજનને પૂછવા લાગી કે,—“ઓ મરજન! તું તો હમેંશાં દીક્ષાસાની વાતો કર્યા કરે છે! તેં મને કહેલ હતું કે જાઅશરનો મેળાપ કરવો તે મુશ્કેલ નથી, પરંતુ હવે તો ઘણી મુશ્કેલીઓ આવી નહીં! વિચાર કર કે મેં જાઅશરને ફેટલાક કાગળો પણ મોકલી જોયા, પરંતુ તેના જવાબમાં તે બે શબ્દો વટીક લખી આપી શકતો નથી! તો ભલા તેની મુલાકાતની ઉમેદ શા આધારે લખી શકાય? ખેર આવીજ રીતે હાય અશસોસીમાં આ આયુષ્યના કુવમાતભર્યા જીદાઇના દિવસો પુરા થઇ જશે!”

મરજન—“ઓ શાહજાદી? દરેક કાર્યમાં ઉતાવળ કરવી સારી નથી!” કહેવતમાં કહેવાય છે કે, “ઉતાવળનું કામ શયતાનનું છે, અને ધીરજ અથવા સખુરવાળું કામ રહેમાનનું છે.” માટે આપણે સખત વિચાર પછી કોઇ એવો પ્રસંગ હાથ ધરીએ કે જેથી વજીર સાહેબનો મેળાપ કરવાની સારી અને રહેલી તક આપણને મળી આવે!

અબ્બાસા—“વારં, એવો કયો પ્રસંગ આપણે હાથ ધરવો જોઇએ?”

મરજન—“મારા લક્ષમાં એમ આવે છે કે, આપ પોતાના બાગવાળા નવા મહેલમાં હુજુરેઆલી અને વજીર સાહેબને દસ દીવસ સુધી આમંત્રણ આપો કે તેઓ ત્રણ વખત આપને ત્યાં જમે અને રાત્રીના ખાનતાનનો જલસો પણ આપનાજ મહેલમાં મેળવે કે રાત્રીના

જે ત્રણ કલાકો સુધી જલસાની મોજમજ ભોગવી ત્યાંજ સુઈ રહે ! હુજુર તથા વજીર માટે ભુદા ભુદા મહેલમાં સુવા તથા આરામ કરવાની ગોઠવણ કરવી કે એ દશ દીવસ સુધીમાં વજીર સાહેબ કોઈ તક સાધીને આપની ખીદમતમાં હાજર થશે ! કારણ કે ત્યાં ચોક્કી પહેરાની વિશેષ ગડબડ રહેવાનું કશું કારણ નહિ રહે ! ”

અબ્બાસા—(ખુશી થઈને) “ ઓ મરજાન ! તેં ઘણી સારી યુક્તિ શોધી કાઢી ! પરંતુ જાઅફરને આમંત્રણ આપી તેને બોલાવવાનું ભાઈજાન હાડનને કહેવું મને યોગ્ય લાસતું નથી ! કારણ કે તેથી કદાચીતને તેઓ આપણી ચાલાકી તુર્તજ સમજી જાય તેથી કમુલ ન કરે ! અથવા કદાપી કમુલ કરે તો પણ બહુજ હોંશીયારીથી આપણા પર ખારીક છુપી નજર રાખ્યા કરે તો આપણું કામ પાર પડ્યા સીવાયનું રહી જાય ! અને આપણું પોકળ પણ જાહેર થઈ જવાનો સંભવ છે ! માટે આ યુક્તિ પણ મનેતો નકામી લાગે છે ! ”

મરજાન—(મોં મલકાવીને) “ ઓ મારો શાહજાદો ! આપનો વહેમ પણ વાજખી છે, પરંતુ જે આપ ફક્ત હુજુરઆલીનેજ આમંત્રણ આપો તો મને વિશ્વાસ છે કે તેઓ વજીર સાહેબને પણ આમંત્રણ આપવાનું અવશ્ય કહેશેજ ! તો તે વેળાએ આપે કંઈપણ ખુશી કે ગમી જાહેર થવા ન દેતાં રહજ થોડો ઘણો ભાર રાખીને કમુલ કરી લેવું ! જેથી તેઓને કોઈ રીતનો વહેમ કે શક શુભોહ નહિ જશે અને કોઈ જાતની ચાંપતી તપાસ રાખશે નહિ બામ થવાથી આપની દીલની મુરાદ ખર આવશે ! ”

અબ્બાસાને મરજાનની આ વાત ઘણી પ્રસન્ન આવી, તેથી તેજ રાત્રે ગાનતાનનો જલસો પુરો થયા પછી તેણે હાથ જોડીને

હાઈને અર્જ કરી કે, “બહાલા બાઈજન ! આપ નામદારે મારે માટે હાલમાં બાગની અંદર જે મહેલ બંધાવી આપ્યો છે, તેમાં નામદારનાં પવિત્ર પગલાંઓ કરાવવાની આપની આ નાચીઝ બહેનની અરજ છે ! માટે મારી મરજ છે કે—આપ દશ દીવસો સુધી મારે એ બાગે બેઠકના મહેલમાં તશરીફ ફરમાવી મહેમાન દાખલ રહો અને ગાનતાનનો જલસો પણ ત્યાંજ મેળવો !”

પ્રથમથીજ હાઈને અલરશીદ અબ્બાસાને બહુ ચાહતો હતો અને મોટે ભાગે તેની વાતનો અનાદર કરતો ન હતો. આ ઉપરાંત જાઅફર સાથે તેના નીકાહ કરી આપ્યા પછી અબ્બાસાને ઘણો રંજ અને સદમો થવાથી તેને ખુશી કરવા માટે હાઈને તે બાગમાં એક ખાસ ઉમદા મહેલ અબ્બાસા માટે બંધાવી આપ્યો હતો. અને અબ્બાસાને કાંઈ પણ જાતની હાજત હોય તો તે પુરી કરવા હમેશાં આતુર રહેતો હતો, તેથી હાઈને તુર્તજ જરાપણ આનાકાની કર્યા સીવાય અબ્બાસાના આ આમંત્રણને ઘણી ખુશી અને માન સમેત કબુલ રાખ્યું ! જેમ કરતાં તેણે મોં મલકાવીને કહ્યું કે, “કેમ મારી પ્યારી બહેન ! આપ શું મને એકલાનેજ દાઅવત આપો છો ? મારાં બહાલા વઝીરને દાઅવત નહિ આપો ?”

અબ્બાસાએ હર્ષ અને શોકની મીઠ્ર લાગણીઓને દબાવતાં હાથ જોડીને અર્જ કરી કે, “બાઈજન ! આપના મહાબારે મુશકેલ ફરમાનને હું માન સાથે તાબે થાઉં છું ! વા બહા આ કંઈ પુછવા જેવી બાબત હોય ખરી ? આપની મરજ તેઓને દાઅવત દેવાની થતી હોય તો તેમાં મારે કશો વાંધો લેવાનો નથી !”

“તમને આ વિષે વાંધો લેવાનો નહિજ હોય તો હું ખીદમતગાર સાથે જાઅફરને આપની ત્યાંની દાઅવત કહેવડાવી મોકલું

હું !” પોતાના આ બોલવાથી અબ્બાસાપર શું અસર થાય છે, તે જોવા હાઈને ધીમા સાદે અબ્બાસા સામે ટીકતાં ઉપર મુજબ કહ્યું.

અબ્બાસા શરમની મારો નીચું જોવા લાગી અને માંડ માંડ ધીમા સ્વરે તે એટલુંજ બોલી શકી કે,—“ભાઈજન ! ભલે આપ તેઓને દાઅવત કહેવડાવી શકો છો !” આટલું મહા મહેનતે બોલતાં અબ્બાસાનો ચહેરો ઓશકથી લાલ મારી ગયો અને બદનમાંથી પર-શેવો જરી થયો. હાઈન આ પ્રત્યક્ષ જોષ શક્યો ખરો, પરંતુ તેણે આંખમીચામણા કરી લીધા અને બીજી બાજુથી અબ્બાસાના દી-લને ખુશ કરવા લાગ્યો. પરંતુ તે પછીની હાઈનની વધારે વાતચીત અબ્બાસાને મનતો ખાલી કંટાળારૂપ બકવાટ થઈ પડ્યો, જેથી તે હાઈનની રજા લઈને પોતાના મહેલ તરફ રવાના થઈ ગઈ !

પ્રકરણ ૨૧ મું.

વિયોગી-વિરહ !

રાત્રે જલસાથી આવ્યા પછી અબ્બાસાએ હાઈન સાથે દાઅ-વત સંબંધી થએલી તમામ વાતચીત મરજનને કહી સંભળાવી, જે સાંભળી મરજન ઘણી ખુશી થઈ અને કહેવા લાગી કે, “ઓ મારી શાહજાદી ! આપણી મુરાદ બર આવવાનાં ચીન્હો જાહેર થવા લાગ્યાં છે, અને કુદરત આપણને મદદ કરતી હોય તેમ જણાય છે !”

અબ્બાસા—હા ! ખરેખર ! તેનાં આચાર તો કંઈ સારા જણાય છે ! પરંતુ ખુદા જ્યારે ઉમેદ ખર લાવે ત્યારે ખરૂં !

આ પછી દાઅવતની કેવી રીતે વ્યવસ્થા કરવી એ, તમામ બાબત વિષે જે કલાક સુધી વાતો ચલાવ્યા પછી તેઓ બંને નિર્દ્રમ્ને વશ થયા ! ”

સહવારના અબ્બાસા પોતાની ખાસ સવારીમાં બેસીને ખાસ ખાસ સવારો, કનીઝો અને લોંડીઓ વિગેરેને લઈને પોતાનાં આલીશાન બેહીસ્તના બાગમાં ગઈ ! એ બાગની ખુબીનું વર્ણન થઈ શકે તેવું નથી ! છતાં પણ ટુંકમાં એટલુંજ કહેવું બસ થશે કે બાગની વચ્ચેવચ્ચે આરસપહાણુને એક વિશાળ મહેલ બાંધેલો છે, જેને બે મળલા છે, અને તેની બંને બાજુએ કેટલેક દુર દુર બે સુંદર મહેલો આવી રહ્યાં છે, જે બાગની સુંદરતામાં ઔર વૃદ્ધિ કરે છે ! બાગની અંદર કેટલેક ઠેકાણે પાણીના કુવારાઓ ઉડી રહ્યા છે, જેમાંથી પવનની લહેડીઓનો ઝીણો સુસવાટ અત્યારે અબ્બાસાના કરમાઈ ગયેલા ગાલોને ઠંડી લહેરથી પ્રકુક્ષીત કરે છે ! પરંતુ આ વખતે જાઅફરની જુદાઈમાં જળી મરતી અબ્બાસાને પોતાનાં ખ્યારાને મળવાની અધીરાઈ અને બેસબરીમાં આવાં બગદાદના બાગે બેહીસ્ત જેવા બગીચામાં લેશ માત્ર પણ આનંદ કે ઉદાસ મળતો નથી ! અહા ! આવા ભગ્ય અને રમણીય મહેલો અને બાગોમાં રહેતી અને વિહાર કરતી અબ્બાસા અત્યારે મહા શોક અને વિચાર સાગરમાં ડુબી રહી છે ? તેને મનતો જાઅફર સીવાયને આ સમગ્ર સાહેબી તુચ્છમાં તુચ્છ બાસે છે ! આ બાગની અંદર જાણે કે જાઅફરની પ્યારી સુરત જોવાનેજ તે આવી હોયની તેમજ તેને આવતો જોવાની રાહ જોતી હોયની તેમ તે વિશાળ બાગની આસ-

પાસ પોતાની આતુર્યતા ભરેલી ચઢાર અને ચપલ નજર દોડાવે છે ! પરંતુ અફસોસ આવા ભવ્ય અને વિશાળ મહેલો કે બગીચાઓમાં જાન્યદરનો ચહેરો તો શું પણ તેનો પડછાયો પણ અબ્યાસાને નજરે આવતો નથી !

આ ઉપરાંત આ બાગે—બેહીશતની અંદર એક નેહર પણ બંધાવેલી હતી, જેમાં નાની ખુબસુરત હોડીઓ રાખવામાં આવેલી છે, જે સાંજને વખતે પ્રેમ-મસ્ત જોડાંઓને માટે નીર્દોષ રમતગમતનું એક હરવા ફરવાનું સખળ સાધન થઈ પડે છે !

આ બાગમાં આવ્યા પછી અબ્યાસાએ બપોર સુધીનો દાઅવતનો તમામ સરસામાન તૈયાર કરાવી રાખ્યો. દાઅવતમાં ભાત ભાતનાં લહેજતદાર પકવાનો તૈયાર કરવામાં આવ્યાં, જેના વધારે વખાણુ ન કરતાં એટલુંજ કહેવું બસ થશે કે—આ એક શાહી ખાણુંજ તૈયાર થયું હતું ! ના, તેટલુંજ નહિ પણ તે ખુદ બાદશાહની બહેને પોતાના ભાઈ માટે ખાસ તૈયાર કર્યું હતું ! પરંતુ ખરું પુછો તો આ ખાણું પોતાના જીગરજન જાન્યદરની જુદાઈ અસહ્ય થવાથી તેના મેળાપનો ત્રાગડો રચવા અર્થેજ અબ્યાસાએ પોતાના પ્યારા પીયુ માટે પકાવ્યું હતું ! તો પછી બહાલા વાંચક ! આ ખાણાની ખુશબોદાર ઉમદા લહેજત અને અમૃત સમાન મીઠાશનું તો શુંજ પૂછવું ?

નીમેલા વખતે વખતસર હારન અને જાન્યદર ખાણું ખાઈ રહ્યા બાદ દરબારમાં ગયા. અબ્યાસા અને જુબીદા પણ બાદશાહ ગયા પછી જમીને એકાંતમાં આપસ આપસમાં વાતો કરવા લાગી ગઈ ! જેમ કરતાં જુબીદાએ વાત છેડતાં કહ્યું કે, “ ઓ શાહબાદી આપે આપની શાદીની ખુશાલીમાં આપના ભાઈ અને વજીરને તથા

અમો સર્વેને દાઅવત દીધી લાગે છે । ” અબ્બાસાએ એક ઠંડી આહ ખેંચતાં કહ્યું કે, “ ભાભી સાહેબ ! તમોને તો જ્યારે ને ત્યારે મશ્કરીનીજ વાતો સુજે છે ! બલા મારી શાદીની ખુશાલીમાં હું દાઅવત કરું કે તમે ? અફસોસ ! કે અજબની ખીના છે કે તમો આ નીકાહને ખુશીના નીકાહ સમજો છો ! અને બળતામાં તેલ રેડતાં પાછા ઉપર ચડીને કહેવા નીકળો છો કે મને આ શાદીથી ખુશાલી થઈ છે ! શું તમોને ખબર નથી કે તમારા શોહરે મારી આ શાદી નહિ પણ બરબાદી અને ખાનાખરાખી કીધી છે ? ” આ સાંભળીને ઝુખીદાનું મોં રીકું પડી ગયું અને તે પણ અફસોસ કરીને કહેવા લાગી કે, “ ઓ શાહજાદી ! આપનું કહેવું વ્યાજખી અને સાચું છે, પરંતુ આદર્શાહને માટે આ પ્રમાણે મારે કહેવું ઘટારત નથી । ”

જે પછી સાંજના હાડન અને જાઅફર બાગમાં આવ્યા, અને રાત્રીનું ખાણું લીધા પછી ગાનતાનનો જલસો તેજ મહેલમાં શરૂ કરવામાં આવ્યો. આ પ્રમાણે રાત્રીનો કેટલોક ભાગ વ્યતીત થયા પછી સર્વે સુવા માટે ચાલ્યા ગયાં. અબ્બાસાએ બાગની વચ્ચે આવેલા સુંદર અને વિશાળ મહેલમાં હાડન અને ઝુખીદા માટે એક સુવાનો કુશાદે હોલ ખાસ આરાસ્તા કરાવ્યો હતો અને તેમાં શાહી તોરનો એક સુનેરી અને હીરા-માણેક જડીત પલંગ રાખીને તેને રેશમી, મખમલી, અને ઝરીયાંન ગાદલાંઓ અને પરદાઓ તથા મચ્છરદાની વિગેરેથી સુંદર અને મનમોહક રીતે શણગાર્યો હતો. જ્યારે જમણી બાજુના તેજાજ કુશાદે અને શણગારેલા અને ખાસ શોભાયમાન કરેલા મહેલમાં તેણે પોતાના પ્યારા અને જીગરજન જાઅફરને માટે પણ એક આરાસ્તા કીધેલો પલંગ ગોઠવેલો હતો, અને પોતે ડાખી બાજુએ આવેલા મહેલમાં સુવાનું રાખેલું હતું.

હુંકમાં એ કે જ્યારે એ પ્રમાણે સર્વે લોકો પોતે પોતાની જગ્યાએ નીંદ્રાવશ થઈ ગયાં ત્યારે અજ્ઞાસાને આટલી મોડી રાત્રી થવા છતાં પણ નીંદ્રા આવતી નથી ! પરંતુ તે પલંગપર સુતી સુતી વીચાર કરે છે, અને મરજન પગ ચાંપતી જાય છે ! આ પ્રમાણે કેટલોક વખત મરજનને અજ્ઞાસાના પગ દાખ્યા કીધા, પરંતુ જ્યારે મરજનને જોયું કે—અજ્ઞાસાને ઉંઘ આવતી નથી તેથી તે પુછવા લાગી કે, “ઓ શાહજાદી ! હું તો સમજી હતી કે—આપને નિંદ્રા આવી ગઈ હશે, પરંતુ આપ તો જાગો છો, છતાં પણ કેમ કંઈ વાતચીત કરતા નથી ?” અજ્ઞાસાએ એક મોટી હાથ ખેંચતા કપાળપર હાથ મારતાં કહ્યું કે, “હાથ ! શું વાત કરું ? કપાળ મારું ! હું તો મારા દીલ સાથે વાતચીત કરી રહી છું !”

“કયા કહું હાથ મોહજીવતકી

કદર તુજ કે નહીં !

દીલકો સો ખાર મનાને સે,

સખર મુજકો નહીં !”

“આપણે જાન્યકરનો મેળાપ કરવાની ઘણી સારી યુક્તિ રચી ખરી, પરંતુ આપણે તેમાં ફતેહમંદ થઈએ તેવી કોઈ બાબત નજરે પડતી નથી, કારણ કે જાન્યકરમાં એવી હીંમત નથી કે, તે અહીંઆં સુધી ચાલ્યો આવે ! તેમજ આપણાથી પણ હદ બહારની બેશરમી થઈ શકતી નથી. આ તો મેહમાનીનો એકજ દિવસ પસાર થયો, પરંતુ બાકીનાં નવ દિવસો કેવી રીતે ખુટશે ?”

મરજન—“ઓ મારી શાહજાદી ! આપ ઉતાવળાં થઈ ગલ-સઈ જાવ નહિ ! ખુદાએતાલાએ ઇન્સાનને ઘણી લાંબી આશા

આપેલી છે, તેજ આશાપર તે આખર સુધી પોતાની આયુષ્ય પુરી કરે છે !”

“કંઈ લાખો નીરાશામાં
અમર આશા હુપાર્ધ છે !
ખફા ખંજર સનમનામાં
રહમ ઉડી લપાર્ધ છે !”

“માટે આપ હજુ એકજ દીવસની અંદર નીરાશ ન થાઓ ! ખુદા ચાહશે તો બે ચાર દિવસમાં કોઈ પણ રસ્તો જડી આવશે માટે આપ વધારે અફસોસ કરવો મુકી આરામ અને રાહતથી રહો !”

આ પછી અબ્બાસા નિંદ્રાને વશ થઈ ગઈ અને મરજાન પણ પોતાના બીજાનાએ જઈને સૂઈ ગઈ. રહવારે ઉઠ્યા પછી અબ્બાસાએ બીજા દિવસની દાઅવતનો નવી જાતનો સામાન તૈયાર કરાવ્યો અને મરજાનને કહ્યું કે, “આપણે દશ દિવસ હંમેશા એવાં તો ભાતભાતનાં દહેજતદાર પકવાનો અને ખાણાં બનાવવા કે એક વખત જે પકાવેલ હોય તે ફરીને પકાવવું નહિ !”

આ પ્રમાણે ધારા મુજબ દાઅવત થતી હતી અને ગાનતાનનો જલસો પણ જામતો હતો. આવી રીતે દાઅવતના ત્રણ દિવસો પસાર થઈ ગયા, અને જેમ જેમ એક એક દિવસ જવા લાગ્યો, તેમ તેમ અબ્બાસા વધારે ને વધારે બેચેન થવા લાગી અને તેને કોઈ પણ પ્રકારે નિંદ્રા આવતી નહતી, તેથી મરજાન અબ્બાસાનું દીલ બહેલાવવા અને તેને જાઅફર વિષે વધારે ખ્યાલ નહિ લાવવા માટે કહેતી હતી કે, “ઓ શાહનશી ! મને કોઈ પણ નસીહતકારક વાતો કોરસો સંભળાવો કે જેથી આપણને નિંદ્રા આવી જાય !”

મરજાનની આ વિનંતી સ્વીકારી અબ્બાસા હંમેશાં રાત્રે સુતી વેળાએ એકાદ નસીહત ભરેલો કીસ્સો કહેતી હતી. આખો દિવસ તો દાઅવતનો સરસામાન તૈયાર કરવામાં, ખાવા પીવામાં, અને ઝુખીદા વિગેરે મહેમાનો સાથે વાતચીતમાં પસાર થઇ જતો હતો, અને રાત્રીનો થોડો ભાગ તો ઇશરતના જલસામાં અને બાકીનો નિંદ્રા આવે ત્યાં સુધીનો વખત કીસ્સા કહાણીઓ કહેવામાં પસાર થતો હતો, આ પ્રમાણે એક અઠવાડિયું ગુજરી ગયું અને હવે દાઅવતમાં માત્ર એજ દિવસો બાકી રહ્યા હતા, તેથી અબ્બાસા હવે એકદમ એએન થઈ ગઇ અને બીજું કંઈ સુજ નહિ પડતાં આવી ઝુલમાત અને મુસીબત ભરેલી જીંદગી ગુજરવા કરતાં આએ નાપાયાદાર દુનિયામાંથી કુચ કરી જવામાં રાહત સમજીને તેણે આપઘાત કરવાનો પાકો નિશ્ચય કીધો !

પ્રકરણ ૨૨ મું.

આપઘાતની તૈયારી !

ઇશક વો રાય હે કે,
પત્થરકો દમમે આખ કરે.
લગાય દિલવોહી
જીસ્કો ખુદા ખરાખ કરે.

ઇશક એક બહુજ ધુરી બલા છે ! ઇશક ઇન્સાનને કતલ કરે છે, તેને માઠી સ્થિતિએ પહોંચાડે છે, અને આ તેજ ઇશક છે કે,

જેથી સ્ત્રીઓ પરદો નહિ કરતાં ઉઘાડે મોંએ ઠાઠમાઠથી રેશમી અને ઝરીયાન પોષાક તેમજ હીરા માણેક જડીત સોનેટ્ટી ધરણાં-ઓથી પોતાના બદનને શણગારે છે, અને આનું પરીણામ એ આવે છે કે, તેઓ શરમને છાપરે ચઢાવીને પુરૂષો સામે હરે ફરે છે ! ખરેખર અબ્બાસાનો આવો ખરાબ હાલ થયો તે પરદો નહિ કરવાનું કારણ છે ! નીકાહતો નામનાજ હતાં ! શું નીકાહ થયા સીવાય આવો બનાવ નહિ બનતે ? અન્નપત્તા અવશ્ય બનતે ? જ્યાં ચાર આંખો ભેગી થાય ત્યાં પછી પૂછવાનુંજ શું હોય ? અબ્બાસા જેવી નાબુક નાઝનીન અને હુર જેવી ખુમસુરત પરીપયકરને વળી એક સ્વરૂપવાન શાહબદીને જેવાથી તેનો આશાક કોણ ન પાય ?

“ ઉસ પરીઝને જે એક તીર નઝારા મારા,

ઉસ્કે લગતેહી જીગર હો ગયા પારા પારા ! ”

આ પ્રમાણે જ્યારે નવ દિવસો પુરા થયા અને માત્ર એકજ દિવસ બાકી રહ્યો ત્યારે રાત્રે ગાનતાનના જલસામાંથી આવીને અબ્બાસા એકદમ બેચેન અને બેકરાર બની ગઈ ! તેને એવો વિચાર આવ્યો કે આવતી કાલે હાફેન અને જાઅફર ખાણું લઈને રજા લઈ ચાલ્યા જશે, તેથી તેનું દિલ ભરાઈ આવ્યું અને તે ઝારબેઝાર રડવા લાગી ! આ જોઈને મરજાન તેને સખર આપતાં બોલી કે, “ ઓ શાહઝાદી ! અરે ! આપ તો સમજદાર છો, અને આવી રીતે નાના બાળકની પેઠે શામાટે બની જાવ છો ? પ્યારી બીબી ! વારે વારે રડવું સારું નથી ! ખુદા વાસ્તે હવે એ વિચારને દિલમાંથી દુર કરો ! આપણે લાચાર છીએ, માટે ધીરજ ધરો ! ”

અબ્બાસાએ રડતાં રડતાં કહ્યું કે, “ ઓ મરજાન ! તું શું એમ સમજે છે કે હું બેઅખતીયારથી રડું છું ? ના, હવે ધીરજ

ધરવાની મારામાં શક્તિ નથી ? તું એ વિચારને દીલમાંથી દુર કર-
યાનું કહે છે, પરંતુ તારે જાણવું જોઈએ કે એ વિચાર દીલમાંથી દુર
થવો મુશ્કેલ છે ! હવે તે વીચારને બદલે આ જન નીકળવો સહેલો
થઈ પડ્યો છે ! ”

મરજન આ સાંભળીને પોતાના દીલ સાથે વિચાર કરવા લાગી
કે ઓ ખુદાવંદા ! હવે હું શું કરું ? કાંઈપણ ઉપાય ચાલતો નથી !
આવી રીતે દિલમાં વિચાર કરતી તે ચૂપ થઈ ગઈ !

અબ્બાસા—“ કેમ મરજન ! આ વખતે કોઈ ઉંડા વિચારમાં
પડી ગઈ છે ! ”

મરજન—“ શાહજાદી ! શું કહું ? બસ મારા જે કાંઈ ઉપાયો
હતા, તે હું અજમાવી ચુકી છું ! હવે મને કંઈ સુજ નથી પડતી કે
શું કરવું ? ”

અબ્બાસા—મને તો હજી એક યુક્તિ સુજે છે ! કે હું મારો
પોતાનો જન આપીને આ જુરી અને જીલમાં ભરેલી બલામાંથી
સદાની મુક્ત થઈ જાઉં ! બસ ! હવે હું એમજ કરીશ ! તે સીવાય
મારો કોઈ ચારો નથી ! ”

મરજન—“ અરે બીબી ! ખુદાને યાદ કરો ! તોખા તોખા કરો
આપ આવી તે શું વાત કરતાં હશે ? આવા પ્રેમને તીલાંજલી
આપો ! ખુદા ખાતર આવો ગજબ કરી નાંખશો નહિ ! ”

અબ્બાસા—“ ઓ મરજન ! મને સમજાવવામાં હવે કાંઈ કાયદો
થનાર નથી ! હવે મારી સ્થિતિ ધણીજ બદલતર થઈ ગઈ છે ! બસ !
હવે હું જે કંઈ કરું તે કરવા દે ! ”

આ પ્રમાણે અબ્બાસા બોલી રહી કે તેના હૃદયમાં ધણીજ
ઝડપથી ધબકારા થવા લાગ્યા અને તે વિચાર—સાગરમાં ડુબી ગોઠ્યા

ખાવા લાગી ! ચહેરાનો રંગ વારે વારે બદલવા લાગ્યો અને એકદમ સખત બેચેની થવાથી પલંગ પર સુતી હતી, તે ઉઠીને બેઠી થઈ અને દીલ સાથે કહેવા લાગી કે, અસ ! હવે વધારે વાર ઢીલ કરવી બ્યર્થ છે ! હવે તો જોમ અને તેમ જલદી ધારેલું કામ તમામ કરી આ અસહ્ય વેદનામાંથી મુક્ત થવું જોઈએ !

“ જોકો જીનેસે નહીં ચૈન
તો જીના કયા હય ?
દીલકો દિલખર નહીં જાને
તો કદરદાં કયા હય ? ”

આમ વિચાર થવાથી તે જરી લેવા દોડી, પરંતુ પાછો વિચાર આવ્યો કે—કદાચી તને મરજાન આડી પડશે અને કોઈ રીતે ધારેલું કાર્ય કરવા આપશે નહિ, તેથી તેણે મરજાનને કહ્યું કે, “ જો મરજાન ! આ વેળાએ તું ધીમે અને સાવચેત પગલાંએ લાઇજાનનાં મહેલ પાસે જઈ અને તપાસ કરીને આવ કે તેઓ જાગે છે કે સુઈ ગયાં છે ? કદાપી કોઈ ચોડીવાળો પુછે તો કહેજે કે—અબ્બાસાની તબીયત ખરાબ થઈ ગઈ છે. માટે હુજુરને ખબર દેવાને આવી છું. પરંતુ હુજુર નિદ્રાવશ થયાં હોય તો કંઈ પણ ખબર આપવાની જરૂર નથી. ”

મરજાન—“ પ્યારી શાહઝાદી ! આવા કવખતે મને ત્યાં મોકલવાથી આપનો શો ધરાદો છે ? તે મારા સમજવામાં આવ્યું નહિ. ”

અબ્બાસા—“ આ વેળાએ મારા દીલમાં એવો વિચાર આવે છે કે, જો લાઇજાન જાગરૂત હોય તો તેની પાસે જઈને બે ઘડી વાતચીત કરું ! એટલે મારી બેચેની દુર થાય ! ”

આ સાંભળીને મરજનને વિચાર કર્યો કે, અબ્બાસાનું મન મુઝાબ ગયું લાગે છે, માટે આવી વાતો કરે છે. આ વખતે હુઝુર પાસે જવું વાજબી નથી, તેમજ આ વેળાએ તેઓ નગતા પશુ ન હોય, પરંતુ આ વખતે જો સાચી સલાહ આપીશ તો તે શાહ-ઝાદીને પ્રસન્ન નહિં આવે અને ગુસ્સામાં કંઈ ને કંઈ આડું અવળું બોલી નાંખશે, માટે ચાલને જરા દુર જઈને પાછી આવું અને તપાસ કર્યા સિવાય કહું કે-હુઝુર તો સુખ ગયાં છે. ” આવો વિચાર કરીને તે તુરતજ ઝુકીને સલામ કરી રવાના થઈ.

મરજનના જવા પછી અબ્બાસાને એકાંતનો મવકા હાથ આવવાથી તે તુર્તજ છરી લેવા ગઈ, પરંતુ નસીખજોગે તેને છરી શોધી મળી નહિ, આખરે વધારે તપાસ કરતાં છરી મળી આવી, જે લઈને તે પોતાના પલંગપર આવી અને શરીર પરનો તમામ પોષાક ઉતારીને પલંગપર મુક્યો ! શરીરપર માત્ર એકજ કપડું રહેવા દઈ પેટમાં છરી ભેંકી આપઘાત કરવાનો ઇરાદો કરીને છરી હાથમાં લેવા જતી હતી, તેવામાં છરી પોષાક ઉતારતાં તેમાં ભરાઈ ગઈ જેથી જલદી હાથમાં આવી શકી નહિં.

અબ્બાસા આ તરફ છરી વડે પોતાનું કામ તમામ કરવા બહુજ ઉતાવળમાં પડી રહી છે, ત્યારે ખીજી તરફ મરજનન બહાર નીકળીને હાઈનના ઉતારા તરફ ધીમે અને સાશુત કદમે જતી જાય છે, પરંતુ તેવામાં બાહર નીકળતાં તેને થોડીવારે વિચાર આવ્યો કે મને આવા વખતે શાહજાદીએ હાઈન પાસે મોકલી છે તેનો જુદોજ મતલબ લાગે છે ! જો કે તે ઘણી હોંશીયાર અને ધર્મના કાનુનો પાળવામાં ચુસ્ત છે, તોપણ ગુસ્સો એવી ચીજ છે કે જ્યારે તે હદની બાહર વધી જાય છે, ત્યારે ઇનસાનની અકલ બરોબર કામ બળવી શક્તિ

નથી ! આ વેળાએ અબ્બાસાએ વાતચીતની અંદર આપઘાત કરવાનું કહી આપ્યું છે, તો રખેને તેટલાજ માટે બહાનું કરીને મને ખસ્તી કરી હશે ! હાય હાય ! મેં બહુ ભૂલ કીધી ! તેને એકલી મુકવીજ ન હતી ! આવો વિચાર આવતાંજ તે રસ્તામાંથી પાછી વળી અને છાતીમાં બહુજ નોરથી ધડકારો થવા લાગ્યો અને પોતાને ઠપકો આપીને કહેવા લાગી કે, એ મરજન ! તેં આ કેવી મોટી ભૂલ કીધી છે ! હવે તો ખુદા ખેર કરે ! આ પ્રમાણે કહેતી કહેતી તે બહુજ ઉતાવળાં પગલાંએ દોડતી દોડતી જલ્દી પાછી ફરી અને દરવાજામાં પગ મુકવા જાય છે, તેજ વખતે બરોબર અબ્બાસાને પણ પોષાકમાં ભરાઈ રહેલી છરી મલી આવી, તેથી તે કટપટ પોતાના પેટમાં ભોંકી દેવા જાય છે, તેવામાંજ મરજનને એકદમ એક છલાંગ મારીને તેનો હાથ બહુજ નોરથી પકડી લીધો અને કહેવા લાગી કે—

“ પકડ કર હાથ વોહ બોલી
દીવાની હૈ તુ અબ્બાસા ?
લીયે હૈ ઝેરી ખંજર કો,
ઉઠાતી હાથ કો હૈ કયા ?
સખર કર જુદમ કયા
કર ડાલતી હય ખ્યારી સુલતાના !
સખર કર તુ સખર કર
ચીખતી દૌડી હૈ મરજન ! ”

“ એા શાહજાદી ! આપે મારી સાથે પણ દગો કીધો ને ?
અરે હું આપના ફરેખમાં રહેલાઈથી આવી ગઈ અને આપને આવા
મખ્યરાત્રિના વખતે એકલા છોડીને ચાલી ગઈ ! ખરેખર ! ખુદાએ
સારું કર્યું. કે, મને એ વીધે વિચાર આવ્યો અને તુરતજ રસ્તામાંથી

પાછી ફરીને આપની ખીદમતમાં હાજર થઈ ગઈ ! ખીખી આપને આ શું થેલું લાગ્યું છે કે આપ આટલા બધાં શાણા અને સુશીલ થઈને આવું ગુનાહતું કામ કરવા તૈયાર થયા છો ? શું આપને ખબર નથી કે આપઘાત કરનારને ખુદા બક્ષી નહિ આપે ! ”

અબ્બાસાએ સખત બેચેનીમાં કપાળ કુટતાં અને વિલાપ કરતાં કહ્યું કે:-

“ કરું કયા સખીરી મંચ
સમજતી હું સલી ખાતે
મગર લાચાર હો ગઈ હું,
સનમઝી યાદ મેં આકે ! ”

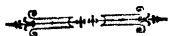
“ અય મરજન ! ખુદા ખાતર તું મારો હાથ મૂકી આપ અને મરવા દે ! અફસોસ ! હવે હું કોઈ કાળે જીવી શકું એમ નથી ! જાઅફરની જુદાઈ હવે મને અસહ્ય થઈ પડી છે ! અને તે મારા દીલને રાત્રી દિવસ સાલ્યા કરે છે ! હાય ! હાલમાં મારા કીસ્મત એવાં રૂઠ્યાં છે કે, ધાર્યું કાર્ય સફળ થતું નથી ! તને બહાનું બતાવી મોકલી તો છરી મળી નહિ, તેથી હું સમજું કે તેં છુપાવી હશે, પરંતુ જ્યારે તે કેટલીક વારે મળી ત્યારે પોષાક ઉતારતી વેળાએ તેમાં વીંટળાઈ ગઈ તેથી પાછી પોષાકમાંથી સોધી કાઢી અને તેનાથી આ ભારરૂપ થયેલી જીંદગીનો છેડો લાવવા જતી હતી, તેવામાં તેં આવી મારો હાથ પકડી લીધો ! ખેર ! હવે તું વધારે ગડબડ કરીશ નહિ, કારણ કે હવે મારાથી વધારે સખર રાખી શકાશે નહિ ! જુદાઈના સદમાઓનો જીલ્લમાત વધારેવાર સહન થઈ શકશે નહિ ! માટે ઓ મરજન ! હવે તું જાણ કે તારી આ શાહજાદી આ દુની-આની ધડીબરની મહેમાન છે ! ચાલ, દૂર થઈ જ ! અને મારું કામ

સુખેથી તમામ કરી લેવા દે ! હવે મને “ બીસ મીદલાહ ” બોલી
અને કલમો પઢવા આપીને પ્યારા જાઅફરના નામ પર કુરબાની
કરવા આપ ! ”

“ ચલી જ જદદ યહાંસે તું
બુલાયા હૈ તુજે કીસને ?
બીગાડા કામ સખ મેરા વોહ
મુઝે બેજાર કી જીસને ! ”

“ પરંતુ તે પ્રથમ ઓ મરજન ! મારી તને વસીયત છે કે
પ્યારા જીગરજન જાઅફરને મારા ઘણા ઘણા પ્યાર અને સલામતી
સાથે કહેજે કે મેં આપની મોહબ્બતના જલતાં આતશમાં મારી જન
પણ અર્પણ કરી દીધી તો આપ મને “ દાઆએ ખેર ” થી યાદ
કરવાને કદદી પણ બુલશો નહિ ! બસ જા ! હવે દુર હઠ ! અને
જીગરજન જાઅફરની જુલમાત ભરેલી જુદાઇવાળી આ જીંદગીની
જોતને ખુઝાવીને હવે તેનો અંત આણવા દે ! ” આવા જોશ અને
શોરથી ઉસ્કરાયેલી અબ્બાસા ખંજરને સંબોધીને કહેવા લાગી કે,

“ ચાક કર ડાલ તું કલેજે કે,
મેરે પ્યારે હુબીબ અય ખંજર. ”

પ્રકરણ ૨૩ મું.

મેળાપ માટે કનીઝ !

મરજાને શાહજાદાને આવી ગલરાટ ભરેલી અને સખત બેચેન સ્થિતિમાં ઉગારવા વિચાર કર્યો કે જે પ્રમાણે શાહજાદાએ મને બહાનું બતાવીને હુજુર પાસે જવા કહ્યું હતું, તે પ્રમાણે હું પણ કંઈ નવું ધતીંગ ઉભું કરીને શાહજાદાને આપઘાત કરવાથી બચાવી લઉં ! આવા વિચારથી તેણે અજબાસાને કહ્યું કે, “ઓ મારી શાહજાદા ! જો આપનો આવોજ પાકો ઠરાવ છે. અને કોઈ રીતે મનાવ્યા માનતા નથી તો બલે આપની ખુશી પ્રમાણે અમલ કરો ! પરંતુ તે પ્રથમ મારા લક્ષમાં એક બાબત આવે છે ! તે જો આપ લક્ષ દષ્ટને સાંભળવા ઈચ્છતા હો તો હું અર્જ કરું !”

અજબાસા—“મરજાન ! તારે જે કહેવું હોય તે બેલાશક કહે ! પરંતુ તું એટલું તો યાદ રાખ કે હું આપઘાત કરીને આ આયુષ્યનો અંત આણ્યા સીવાય તો રહેનારજ નથી ! માટે ફેકટની વાતો મુકી આપ અને મને માફ કામ કરવા દે !”

મરજાન—શાહજાદા ! મેં તો પ્રથમથીજ કહેલ હતું કે—આપ આપની હઠ કોઈ રીતે મુકનાર નથી ! કારણ કે આપ પણ આખર કરીને એક શાહજાદા અને બગદાદના બાદશાહનાં બહેન છો ! તો ખેર ! હું આપને એક બીજી વાત કહેવા ઈચ્છું છું ! માટે સાંભળો તો ! અર્જ કરું !

અજબાસા—“બલે ખુશીથી ! જે કહેવું હોય તે જલ્દીથી કહી આપ !”

મરજનન—“ ઓ શાહબદી ! જ્યારે આપને મરવુંજ છે, તો પછી અહીંયાં ન મરતાં વજર સલામતની ખીદમતમાં જઈનેજ તેઓની મુલાકાત કરીનેજ એમનાં કદમ પર જીવ અર્પી દીયો કે તે પણ પોતે પોતાની બેપરવાઈનું પરીણામ નજરે નજર જોઈ લે ! અને આખરી વખતે નામદાર વજર સાહેબ સાથે આપને વાતચીતો કરવાની જે મુરાદ છે, તે આ રીતે પુરી થઈ શકશે ! ”

આ સાંભળીને અબ્બાસનો ગુસ્સો નરમ પડી ગયો, અને તેને મરજનનની વાત ધણી પ્રસન્ન આવી તેથી તે બોલી કે, “ ઓ મરજનન ! ખરેખર ! તેં ધણી સારી વાત કહી ! બલે એમ કરીએ ! પરંતુ આપણે જાઅરની પાસે કેવી રીતે જઈ શકીશું ? ”

મરજનન—“ આપની જે મરજી હોય તો અહીંયાંથી એકદમ સીધા જાબીક્રના ઉતારેજ જઈએ ! ત્યાં જવામાં કોઈ જાતનો વાંધો નથી ! ”

અબ્બાસ—“ કદાચને ચોકી પેહરાવાળો તો નહિ ટપારે ને ? ”

મરજનન—“ આપ કનીઝના જેવો ઘુરકો ઓઢી લ્યો ! અને મારાં પાછળ પાછળ ચાલ્યાં આવો ! કદાચીતને કોઈ પૂછશે તો હું જવાબ દઈશ કે એ તો વજરની કનીઝને તેઓની પાસે મુકવા જઈ છું ! વજરને પણ હુંજ જઈને કહીશ કે શાહબદી સાહેબે હાલમાં આપને માટે એક ખુબસુરત કનીઝ ખરીદી છે ! તેને આપની ખીદમતમાં લાવી છું ! ”

મરજનનની આ વાત અબ્બાસને ખુબ પ્રસન્ન પડી તેથી તેણે તેજ વખતે બહુજ ભારે મખમલી અને ઝરીયાંનનો ઉમદા પોષાક સળ્યો અને તે ઉપર ઉમદા ઝવેરાતના ધરણીઓથી પોતાના નાભુક બદનને શણગાર્યું ! અબ્બાસ એક તરફથી મરવા જાય છે ! પરંતુ

ખીજી તરફથી જોતાં એવું જણાય છે કે—એક નવી પુર્તજની પરણેલી દુલહન દુલહને ઘેર જતી હોયતી ! આવા કૃત્રીમ ઠાઠમાંથી અબ્બાસા પોતાના નાજુક અને સફેદ ગોરા બદનને શણગારવામાં ગુન્થાઇ છે ! છતાં પણ તેના દીલમાંથી આપઘાત કરી આ જાંદગીમાંથી છુટી જવાની આબત દુર થઇ શકતી નથી !

—:૦:—

પ્રકરણ ૨૪ મું.

જાન્યકર !

જેની રીતે અબ્બાસા જાન્યકરની જુદાઇમાં જળી મરતી હતી, તેવી રીતે જાન્યકર પણ ગાનતાનના જલસામાંથી આવ્યા પછી હમેશાં રાત્રીના બે ત્રણ કલાક સુધી અબ્બાસાની યાદ કે ઇશ્કમાં અફસોસ કર્યાં કરતો હતો અને કહેતો હતો કે:—

છુટ જાયે ગમ કે હાથોંસે

જો નિકલે દમ કહીં

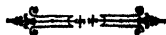
આક અયસી જાંદગી પર

હમ કહીં ઓર તુમ કહીં

જાન્યકર આવી આબતમાં પોતાના ખાસ મીત્ર અબ્દુલ્લાહની ચારંવાર સલાહ લેતો હતો. પરંતુ અહીંયા તો અબ્બાસાએ માત્ર જાન્યકર અને હાફ્સને આમંત્રણ આપીને નોતર્યા હોવાથી તેને અબ્દુલ્લાહ સાથે દીલ ખોલી વાતચીત કરવાની તક મળતી નહતી. જાન્યકર પોતાના દીલ સાથે વિચાર કરતો હતો કે—શાહજાદીએ અમારી

જે દાઅવત કીધી છે, તેમાં કાંઈ પણ છુપો ભેદ કદાચીત એવો પણ હોય કે રખેને આ દાઅવતની ખુશાલી અને મોજમજના પ્રસંગોમાં મનમોજી હાડન ખુશી થઇને અમોને એક બીજા સાથે મેળાપ કરવાની રજા આપે ! જો આ વિચાર કરીને શાહજાદીએ દાઅવત આપી હોય તો તેમાં તેણે સજ્જડ થાપ ખાધેલી છે, કારણકે હાડન જેવા એક રંગીલા હડીલાં મનુષ્યો આ દુનીયામાં થોડાંજ હશે ! કદાચીતને શાહજાદીને પોતાના ભાઈની હડીલાઈની ખજર હોય અને તેથી કદાપી એવો પણ વિચાર કર્યો હોય કે—કોઈ સારો મવકા મેળવીને હું કોઈ વખતે તેના મહેલમાં ચાલ્યો જઈ ! અથવા તો શાહજાદીએ એવો પણ વિચાર કરેલો બનવા યોગ્ય લાગે છે કે કદાચ તે પણ મારી રજા મંગાવીને રાત્રીના કોઈ તક સાધીને મારી પાસે ચાલી આવે ! આવા આવા વિચારોએ એક રાત્રીના જાગ્રતને ખુબ ઘેરી લીધો ! તે પણ શાહજાદીનો વફાદાર અને સાચો આશાક હતો ! આ ઉપરાંત તેને આ દાઅવતના દિવસોમાં હંમેશાં ગાનતાનના જલસાઓમાં શાહજાદીની વારંવાર મુલાકાત થવાથી અને એક બીજાના ચહેરા પર સામાસામી દ્રષ્ટી પડવાથી તેની ઈશ્ક અને મોહબ્બતની અગ્નિ પ્રદીપ્ત થઇ હતી ! તેથી તે કોઈ વેળાએ શાહજાદીના મહેલમાં જઈ તેનો મેળાપ કરવાનો વિચાર કરતો હતો, પરંતુ પાછા કેટલાક ઊંડા વિચારોમાં પડવાથી સખર કરતો હતો. છેવટે દાઅવતનાં આખેરનાં નવમે દીવસે જ્યારે અબ્બાસાને આપઘાત કરવાનો નીશ્ચય કરતાં આપણે જોઇ આવ્યાં, ત્યારે તેજ દીવસે જાગ્રતની પણ બેચેની વધી ગઇ અને તે દીલ સાથે કહેવા લાગ્યો કે, હવે દાઅવતની આ છેલ્લી રાત્રી છે ! કાલે તો ખાણું ખાઇને આપણે સર્વે પોતપોતાને ત્યાં ચાલ્યા જશું ! ! ખરેખર અબ્બાસાનાં ત્રણ ચાર કાગળોના જવાબ

નહીં આપવાથી તે મારા :પર બહુજ ગુસ્સે ભરાઈ હશે ! !
 માટે આ દશ દીવસમાં એક વખત પણ મુલાકાતનો લાભ નહિં
 આપું તો તેના ગુસ્સા, ગમગીની અને બેચેનીનો ગોચર પારજ રહેશે
 નહિં. માટે અય જાન્યુઆરી ! ચાલ હિંમત પકડ, અને તારી મનહરણી
 માથશુક અબ્યાસાનો મેળાપ કરી આવ. આ પ્રમાણે હિંમત એકઠી
 કરીને તેણે શાહઝાદીને મળી આવવાનો નિશ્ચય કીધો, પરંતુ તેને
 પાછો વિચાર થયો કે-કદાચીતને શાહઝાદીને ત્યાં બીજી કાંઈ ઓરતો
 મેહમાન દાખલ આવી હશે તો ખાનાખરાબી જરૂર થવાની માટે
 પહેલે માણસ મોકલીને મરજાનને બોલાવીને પુરતી તપાસ કરી લેવી
 જોઈએ. પરંતુ અફસોસ ! કે શાહઝાદીને બાગમાં બોલાવીને મેહમાની
 તો કરી છતાં પણ એક વખત કાગળ પણ લખ્યો નહિં. અફસોસ !
 કાગળ તો ઠીક ! પરંતુ તબીયતના સમાચાર પણ પુછાવ્યા નહિં.
 ઓ અબ્યાસા ! ખરેખર મેં તારો મેળાપ કરવાની સર્વે યુક્તિ અને
 ઉપાયો શોધી જોયાં, પરંતુ અફસોસ છે કે-હઠીલા હાડનની આવી
 ઝુલમાત ભરેલી હઠ અને રાજ્યનીતિ સામે તેનાં ખાનદાનની એક
 શાહઝાદી ઉપરાંત તેની જહેનનો આવી રીતે ચોરી છુપીથી મેળાપ
 કરવો તે હું બ્યાજબી માનતો નથી, માટે મારી મોહબ્બતમાં તારાં
 યોવનનાં જોશ ભર્યાં વેગને વૃથા ગુમાવનાર અબ્યાસા તુંજ હવે
 જલદી રેહમ લાવીને આપણી મોહબ્બતનાં દરીયાને જોશમાં લાવ.

મકરણ રૂપ મું.

મેળાપ !

જ્યારે અબ્બાસા સુંદર પોષાકનો શણગાર સજીને તૈયાર થઈ રહી, ત્યારે તે આપઘાત કરવાની તેજ છુરી પોતાના ખીસામાં છુપાવી કનીઝોને લાયકનો ધુરખો. ઓઢીને મરજનની સાથે રવાના થઈ. આગળ મરજન અને પાછળ અબ્બાસા ચાલતી હતી ! આમ કરતાં તેઓ મહેલનાં પાછલાં છુપાં રસ્તે થઈને ગયાં. જ્યારે તેઓ જાન્યૂરના મહેલની નજદીક પહોંચ્યા ત્યારે પહેરેગીર સીપાઈએ પુછ્યું કે, “એ કાણુ છે ?” ત્યારે મરજને હાથ ઊંચો કરી ઈશારત આપી કે ચુપ રહે !! જે પછી તેણે તે સીપાઈ નજદીક જઈને કહ્યું કે, હું વઝીર સલામત માટે કનીઝ લઈ જઈ છું.” આ સાંભળીને તે ચોકીદાર ચુપ થઈ ગયો !! જે પછી તેઓ મહેલના દરવાજા પાસે આવી પહોંચ્યા અને હળવેથી દરવાજા ખખડાવ્યો, ત્યારે અંદરથી ખાસ હુઝુર બાહર આવી તેણે મરજનને તુર્તજ ઓળખી લીધી અને પુછ્યું કે, “મરજન ! તું અત્યારે કેમ આવી છે ?” મરજને કહ્યું કે, “હું હુઝુર માટે એક કનીઝ લાવી છું ! પરંતુ તારે હુઝુર પાસે જઈને માત્ર એટલુંજ કહેવું બસ થશે કે મરજન હાઝર થવા આવે છે !!” આ સાંભળીને હુઝુરી જાન્યૂર પાસે તુર્તજ દોડી ગઈ અને અર્જ ગુઝારી કે, “મરજન હાઝર થવા ઇચ્છે છે !!” મરજનનું નામ સાંભળતાં જ જાન્યૂરને ઘણી ખુશાલી થઈ અને તેને તુર્તજ હુકમ આપી દીધો કે, “તેને જલ્દી હાઝર કર !” આ રજા મળવાથી મરજન અને અબ્બાસા બંને અંદર દાખલ થયાં. મરજન

રીવાજ પ્રમાણે અદ્ય આદ્ય બનવી લાવી અને સલામ કરી ઉભી રહી ! ત્યારે જાગ્યરે ઇશારો કરવાથી હુઝુરી તુર્ત દરવાજે બંધ કરી બાહર ચાલી ગઇ !! જે પછી જાગ્યરે મોં મલકાવીને મરજનને પુછ્યું કે “ઓહો ! મરજન ! આજ ક્યાંથી ભુલા પડી ગયા ?”

મરજન—“હુઝુર ! શાહજાદી પાસેથી આવી છું !”

જાગ્યર—ઘણો વખત થયાં તમોએ મારા પાસે આવવું જવું છોડી આપ્યું છે ? શું કંઈ ખફા નઝર તો નથી થઇને ? કોઈએ મનાઇ હુકમ તો નથી આપ્યો ને ?

મરજન—“નહિં હુઝુર ! આપ એ શું ફરમાવો છો ? આ ગરીબ નાચીઝ લોંડીની શું તાકાત છે કે તે આપના પર ખફા થઇ શકે ? મને કોઈએ મના પણ કરી નથી.”

જાગ્યર—“ઓ મરજન ! આ તમારી સાથે પાછળ કાણ આવેલ છે ? અને શા માટે તેનું અહીંયાં આવવું થયું છે ?”

મરજનને હાથ જોડીને અર્જ કરી કે, “હુઝુર ! કોઈ નથી ! એ તો એક ખુબસુરત કનીઝ છે, કે જેને થોડા દીવસ થયાં શાહજાદી સાહેબે આપને ભેટ આપવા માટે ખરીદી લીધી હતી !! કાલે દાઅવતનાં દીવસ પુરા થતાં હોવાથી તેઓએ આપ માટે મોકલી છે, માટે આ નાદાર ભેટનો સ્વિકાર કરવા મહેરબાની કરો.”

જાગ્યર આવી વિચિત્ર પ્રકારની બાબત સાંભળી ચકિત થયો અને થંડી આહ ખેંચતાં તેણે કહ્યું કે, “શાહજાદી સાહેબની મોટી મહેરબાની ! પરંતુ મને કનીઝની કાંઈ પણ ગરજ નથી !! બસ ! મરજન ! મારા દીલમાંથી મોજમજ, આનંદ ઉલ્લાસ, અને એશ-આરામની વાતો ઉડી ગઇ છે ! અને તેની જગ્યા ઇશકની બીમારીની અસહ્ય પીડાએ અને ગજબનાક ગમગીનીએ લીધી છે. શાહજાદીની

જુલમાંત લરેલી જુદાઇમાં મારું તમામ લોહી સુકાઇ ગયું છે. તનખંદન તવાઇ ગયું છે, અને જીગર જખ્મી સરીખું છે. ”

“ માટે ઓ મરજાન ! આ કનીઝને પાછી લઇ જા, અને અને શાહઝાદી સાહેબને મારાં ઘણાંજ પ્યાર અને મોહખ્યતનાં સલામ સાથે એટલું કહે જે કે—આપની બેટ પહોંચી છે, પરંતુ તે મને કોઇ પણ ઉપયોગમાં આવે તેમ ન હોવાથી હું કાંઇ પણ પ્રકારની નારાઝી સીવાય પાછી ફેરવું છું, તો તે માટે મને મોટાં દોલે માફ કરશો ! ! ”

જાગ્યર અને મરજાન વચ્ચે આ પ્રમાણે વાતચીતો થાય છે તેવામાં અખ્યાસાના પગો ઉભા રહીને દુઃખવા આવ્યાં અને સર શરવા લાગ્યું, તેથી તે વધારે વખત આજ પ્રમાણે ઉભી રહી નહિ શકવાથી ત્યાં આગળ પડેલી એક ખુરશી પર ખુરખા સહીત બેસી ગઇ !! આ જોઇને જાગ્યર મરજાનને પુછવા લાગ્યો કે, “ ઓ મરજાન ! શાહઝાદીએ એવી તે કેવી કનીઝ મોકલી છે કે—તે કોઈ જાતનો વિવેક પણ નથી જાણતી ? અને પ્રથમ સલામ પણ કીધા સીવાય આ પ્રમાણે ખુરશી પર બેસી ગઇ ? આ ઉપરથી સમજાય છે કે—તે શરમની મારી સલામ પણ નહિ કરી શકી હોય !! પરંતુ હમણાં તો જે કે—તે રજા સીવાય ખુરશી પર બેસી ગઇ. ના, તેટલું નહિ પણ નીચે પણ ન બેસતાં એક ખુરશી પર ચડીને બેસી ગઇ છે. શું આ એક કનીઝનાં લક્ષણો હોઇ શકે ખરાં ? ”

આ ઉપરથી મરજાને જાગ્યરના મોમોં આંગળી રાખી તેને વધારે આગળ બોલતો અટકાવ્યો તેથી જાગ્યરનાં શકમાં વધારો થયો તેથી તે પલંગપરથી ઉઠીને અખ્યાસાની સામે જઈને ઉભો રહ્યો !! જ્યારે અખ્યાસા તો એમને એમ ખુરશી પર બેસી રહી.

જે પછી જાન્યાર અજ્ઞાસાને પુછવા લાગ્યો કે, “ શાહઝાદીએ તમોને મારી પાસે શા માટે મોકલ્યા છે, તે કંઈ કહેશો ખરાં. ”

આ સવાલનો જવાબ પણ અજ્ઞાસાએ કરી આપ્યો નહિ, ત્યારે પછી લાચારીએ જાન્યારે અજ્ઞાસાએ ઓઢેલો ધુરખો તેના સ્વરૂપવાન ચહેરા પરથી હઠાવી લીધો, કે તુર્તજ જાન્યારને તે ખુબ-સુંદર પરીપયકર જેવો અજ્ઞાસાનો સૌંદર્યના લયો અને ચંદ્રમાના ચાંદ જેવો સફેદ ગોરો ગુલાબી ચહેરો તમામ કીસમનાં ઠાઠમાઠ અને શણગાર સહીતનો દષ્ટિગોચર થયો. ધુરખાના ધમધોર વાદળાંઓ હઠી ગયાં અને તે તેજસ્વી ચહેરાના તુરનો તુરાની પ્રકાશ જાન્યારની આગળ ઝગમગી રહ્યો. અજ્ઞાસાનો ચાંદમી રાતનાં ચાંદ સરીખો સ્વરૂપવાન તેજસ્વી અને ચંકારી ચમુઓ વાળા ચહેરાનું સ્વરૂપવાન સ્વરૂપ નીહાળતાં જાન્યાર હેરાન અને ચકીત થઈ ગયો. એક તરફથી ખુશી અને ખોદ, અને બીજી તરફથી તાવજીવન-હયરતની સામટી લાગણીઓએ તેનાં દીલને ચોતરફથી ઘેરી લીધું. તેથી જાન્યારના હોશ-હવાસ ઠેકાણે રહ્યાં નહિં.

“ ચલી વોહ ડાલકે ધુરકા,
લીયે હુઈ સાથ લાંડીકા;
ગઈ જખ પાસ જાન્યારકે,
હુવા હેરાન દીલમે વોહ !! ”

છતાં પણ જાન્યાર એક જવાંમદ દોષ સાથે વઝીર હોવાથી અને મોટાં ગહન વિષયોમાં તેને સમયસુચકતા વાપરીને કામ કરવું પડતું હોવાથી તેણે પોતાના દીલને તેના કાબુની બાહર છટકવા દીધું નહિ. તેથી તે દીલને બરાબર સંભાળીને બોલ્યો કે, “ ઓહો ! શાહઝાદી સાહેબ ! આપ અત્યારે ક્યાંથી ? ” આ સાંભળીને અજ્ઞા-

સાએ કશો પણ જવાબ વાલ્યો નહિં, તેથી તેણે થોડા વખત પછી પાછું પુછ્યું કે, “ શાહઝાદી ! તમે કેવી રીતે અહીંઆં આવી શક્યાં ? ” જ્યારે આનો પણ અજબાસાએ કશો પણ જવાબ વાલ્યો નહિં, ત્યારે જાઅફરે મરજાન તરફ ફરીને પુછ્યું કે, “ ઓ મરજાન ! જો તમોને મારા જીવનો કશો પણ ખ્યાલ ન હતો, તો તે વિષે મારે કશું કહેવાનું નથી, કારણ કે મારા જીવવામાં કે મરવામાં લાંબો ફરક નથી. પરંતુ તમારે જરા શાહઝાદીનો તો ખ્યાલ કરવો જોઈતો હતો ? શું તમોને ખબર નથી કે—જે બાદશાહ સલામતને આ બાબત ખબર પડે તો અમો બન્નેને જરા વખત પણ જીવતા રહેવા દે ખરા ? ખુદા જાણે અહીંઆં આવતાંજ સુધીમાં આ વિચેની ખબર ત્યાં પહોંચી જાય તો તેમાં કશી પણ નવાઈ નથી.

મરજાન—(હાથ જોડતાં)—“ હુઝુર ! એ વિષે આપ કંઈ પણ બોલ ન રાખો !! કારણ કે—અમો કંઈ પાલખી કે સ્વારી પર આવ્યા નથી, પરંતુ છુપાઈને પાયદળ આપની હુઝુર આવ્યાં છીએ, તેથી ખુદાની મહેરબાનીથી કાઢીને પણ ખબર પડી શકી નથી, શાહઝાદી સાહેબાનો જીવ જોખમમાં હોવાથી આપની સમક્ષ હાજર થવાની યોગ્ય ફરજ પડી ગઈ છે. ”

આ સાંભળીને જાઅફરે અજબ થતાં કહ્યું કે, “ અરે મરજાન ! તું આ શું બોલી ગઈ ? તેની મને કંઈ સમજ પડી શકી નહિં. ”

મરજાન—“ વઝીર સાહેબ ! ખુદાએ ઘણી મહેરબાની કીધી, નહિતર શાહઝાદી સાહેબનાં દર્શન થવાને બદલે આપને તેની મર્યાદાનાં દીદાર થતે. ”

આ વાત સાંભળીને જાઅફરે એકદમ અજબ થતાં કહ્યું કે, “ અરે મરજાન ! આ તે તું શું કહે છે ? ”

મરજાન—“હુઝુર ! ખરેખર મારી વાત ખરી છે, આજે શાહઝાદી સાહેબા ગાનતાનના જલસામાંથી આવ્યા પછી તેઓ આપની જુદાઈ સહન નહીં થઈ શકવાથી બેચેન અને બેશુદ્ધિ જેવી હાલમાં તેઓને કંઈ પણ બીજું નહિ સુઝતું તેઓ આપઘાત કરવાને તૈયાર થઈ ગયા.”

આ મુજબ કહીને તે રાત્રીએ અબ્બાસાએ કેવી રીતે આપઘાત કરવાની તૈયારી કરેલ હતી, તે વિષેનો વિગતવાર અહેવાલ મરજાનને કહી સંભળાવતાં કહ્યું કે, “હુઝુર ! શાહઝાદી સાહેબા તથા આપની નેક નામીથી અને ખુદાની મહેરબાનીથી આ કનીઝ તેઓને અહીંયાં સુધી લાવવામાં ફતેહમંદ થઈ છે, પરંતુ હજી તેઓના દીલમાંથી તે ખ્યાલ દુર થયો હોય તેમ જણાતું નથી, માટે હવે આપ ચેતતા રહેજો. તેઓ આપને મળવા આવ્યા નથી, પરંતુ આપનાં દુર્લભ દર્શનનો લાભ લઈને આપનીજ સમક્ષ જાન દેવાને આવ્યાં છે.

જગચ્છર—“ઓ મરજાન ! તેં આમ કરવાથી અમારા પર ધણો આભાર કીધો છે, હું આ માટે તારી ધણી સારી કદર જુઝી નથી અને ખુદા તને પણ આનો સારો ખદલો આપશે, હવે તારે કોઈ જાતનો ખોદ ખાવો નહિ; કારણ કે હવે શાહઝાદી આપઘાત કરશે નહિ.”

આમ કહીને જગચ્છરે અબ્બાસા તરફ ફરીને કહ્યું કે, “પ્યારી શાહઝાદી સાહેબા ! કેમ હવે તો જરા વાતચીત કરો ! જરા મારી સામે દષ્ટિ તો કરો ?”

અબ્બાસા આ સર્વે વાતચીત ખુરશીપર બેઠી બેઠી જાનીમાની સાંભળ્યા કરતી હતી, પરંતુ શરમ અને હયાની મારી માથું નીચું નમાવીને કોઈ પણ જવાબ આપતી ન હતી, છતાં પણ હાલમાં તેનાં

સુકાઇ ગયેલા ચહેરા પર જરાતરા ફેર પડવા લાગ્યો હતો અને તેથી થયેલી ખુશીને લઇને તે શીકાસ મારી ગયેલા ગાલો પર જરા તેજ અને લાલાસ આવતી જણાતી હતી, છતાં પણ જે કામ માટે આવેલ હતી તે કામમાં હજી દઢ અને મુસ્તાક હતી અને થોડી વારમાં આપઘાત કરવા તૈયાર હતી ! પાણીના પુવારા મીસાલ આંખોમાંથી અફસોસીમાં તે અત્યારે નિસાસાઓ ભરતી હતી.

આ નોંધને જાન્યારનું દીલ એકદમ ભરાઇ આવ્યું, અને તેની આંખોમાંથી પણ ગોચા આંસુઓનો વસરાદ વરસવા લાગ્યો, અને પોતાની આ રડાપીતની હાલતમાં તે અબ્બાસાને બંને હાથ નોડીને કહેવા લાગ્યો કે, “ મારી પ્યારી શાહઝાદી ! ખુદા ખાતર હવે આપ રડવું મુકી આપો !! આપની પ્યારી, તુરાની અને ચંદ્રમા સમાન પ્રકાશીત ચક્ષુઓમાંથી હું આ પ્રમાણે આંસુઓની ધારાઓ વહેતી નોંઘી શકતો નથી. હાય ! અફસોસ ! હું આપની આવી ગભરાટ ભરેલી ગજબનાક ગમગીનિની સ્થિતિ ખીલકુલ દેખી શકવાની શક્તી ધરાવતો નથી. ”

અબ્બાસાએ પોતાના નાજુક હાથો વતી જાન્યારને નોડેલા હાથો જુદા પાડતાં અને રડતાં રડતાં કહ્યું કે, “ હાય ! આપ મને શામાટે દોષિત કરો છો ? હાથ તો મારે નોડવા નોંધ્યો કે આપે ? ખેર ! હવે હું રડવાનું મુકી આપું છું. ” આ પ્રમાણે કહેતાં અબ્બાસાને વધારે રડવું આવ્યું અને આંસુઓની ધારાઓ પ્રથમ માફક વહેવા લાગી.

જાન્યાર—“ પ્યારી શાહઝાદી ! આપ કયુલ થયા છો કે હું રડીશ નહિં, છતાં પણ આ પ્રમાણે રડવું શા માટે ચાલુ રાખ્યું છે. ”

અબ્બાસા—“ રડવું યા ન રડવું તે કાંઈને હાથ થોડુંજ છે ? રડવું હજીવે હજીવે બંધ થઇ જશે, આતો રડવું છે, કંઈ હસવું

તો થોડું જ છે કે મરણ મુજબ ઝટપટ બંધ થઈ જાય ? અફસોસ ! આપના ભુલમતી ગોયા હજી નથી ! નથી મેળાપનો લાભ આપતા કે નથી કાગળનો જવાબ વટીક આપતા ? ખેર ! પણ રડીને દીલનાં અરમાન પુરા પાડું છું, તે પણ આપને પાલવતું લાગતું નથી !

જનઅફર—“ મારી જાહલી શાહનદી ! ખરેખર ! મારી ધણી બૂલ થઈ છે ! બેશક આપના નાણુક દીલને મારા તરફથી ધણો રંજ પહોંચ્યો છે ! પરંતુ બેઅદબી માફ કરો ! શાહનદી ! આપને તે સદ્મો કાનાથી પહોંચ્યો ? તે આપ સારી રવેસે જાણો છો ! તેથી મને જે નીર્દોષ ગણવા ચાહો તો તેમ પણ ગણત્રી કરી શકો ખરાં ! છતાં પણ હું તો મારી બૂલની દીલોળનથી મારી માગી લઉં છું ! ”

આ સાંભળીને અબ્બાસાએ જરા મોં મલકાવીને મરજાન તરફ ફરતાં કહ્યું કે, “ કેમ ! મરજાન ! સાંભળો છે કે—વજીર સાહેબ તો નિર્દોષ બની જાય છે તે ? બે ત્રણ વખત કાગળો લખ્યા તોપણ શું જવાબ ન આપવા તે ભુલ ગણાય નહિ ? અને મારા કાગળોને ફાડીને ચુરેચુરા કરી નાખવા તેમાં પણ શું તેઓનો વાંક નથી કે ? આવી ભુલોના તો ભંડાર ભરાયા અને મારો જીન જવાની પણ તૈયારી થઈ છતાં પણ વજીર સાહેબ હજી અજાણ્યા બનીને નિર્દોષ થઈ છુટવા માંગે છે, અને પોતાની ભુલ સમજતા નથી એ ક્યા વજીર સાહેબનો ધનિસાફ છે ? ખેર ! દુનીયાનો હાલ આવોજ છે કે ભલે આપણે તો મરી શીટીએ અને જીન પણ દઈ દેવા તૈયાર થઈ જઈએ પરંતુ તેઓને આપણી દરકાર કે પરવા પણ રતીબાર શેનીજ હોય ! ”

અબ્બાસાનાં આ વાક્યો અને કટાક્ષ બાણોથી જનઅફરનું દીલ વીધાઈ ગયું અને શરમનું માર્યું માથું નીચે નમાવી લીધું ? તેના બળતા જળતા દીલમાંથી જે ગરમ વરાળની કટાક્ષ ભરેલી વાણી

નીકળતી હતી, તે જાન્યારના દીલમાં કારી તીર જેમ પેસી જવા લાગી અને તેની વાણીના વાક્ય પ્રહારો જાન્યારના ઝખમી થયેલા જીગરમાં વધારે ઝખમ કરવા અને ખુંચવા લાગ્યા તેથી તેની આંખો-માંથી આંસુઓનો ગોચા વર્ષાદ વર્ષવા લાગ્યો !

આવી સ્થિતિમાં તેણે મરજનને કહ્યું કે, “ઓ મરજન ! શાહજાદી સાહેબા મારા માટે જે કંઈ ફરીયાદ કરે છે, તે વ્યાજબી છે ! આ વેળાએ હું તેઓના આવા કટાક્ષ ભરેલા વેણ સાંભળવાને સજાવાર છું ! છતાં પણ હું તને કસમ આપીને પૂછું છું કે-તે વેળાની મારી સ્થિતિનું તે શાહજાદી સાહેબા પાસે વર્ણન કર્યું ન હતું ? કે હું તેઓનો કાગળ લઈને તાઅઝીમની સાથે માથે ચડાવ્યા પછી ચુંબન કરીને જ વાંચતો હતો ? અને કાગળ વાંચીને ફાડી નાંખવાનું માત્ર એટલુંજ પ્રયોજન હતું કે-તેથી શાહજાદી સાહેબની ઇજ્જત સચવાયેલી રહે ! અને તે કાગળ કાઢીને હાથ વટીક પણ ન પડે ? તે વખતની મારા દીલમાં મોહજ્વલ હતી કે નહિ તેનો સાક્ષી માત્ર ખુદાજ છે ! મને શાહજાદીને મળવાનો ઘણોજ શોખ હતો. પરંતુ હું જે કારણથી અટકી બેઠો હતો તે કારણ સ્પષ્ટ છે ! અને તેમાં કોઈપણ પ્રકારની ભુલ થઈ નથી ! છતાં પણ હું મારી ભુલ એક તકરાર ખાતર કબુલ કરી લઉં છું !” આ પછી જાન્યારે અબ્યાસા તરફ ફરીને કહ્યું કે, “હવે જે બની ગયું છે તે નહિ બન્યું થનાર નથી ! માટે મારી ભુલ માફ કરો અને માફ ન કરવી હોય તો જોઈએ તે સજા કરી લ્યો !”

આ સાંભળીને અબ્યાસાએ મોં મલકાવીને કહ્યું કે, “જી હા ! ખરેખર ! ખરી વાત છે ! સજા આપ કરી શકો કે હું ?”

અબ્યાસાના આવા પ્યાર અને મોહજ્વલ ભરી મીઠાશના શબ્દો

સાંભળીને જાગ્રતનું દીલ એકદમ બેકરાર થઈ પડ્યું ! જેથી તેણે તુર્તજ અબ્બાસનો નાજુક અને પ્યારો હાથ પોતાના હાથમાં લધને પોતાની છાતીપર મુકી દીધો ! અને કહેવા લાગ્યો કે, “ પ્યારી શાહ-જાદી ! ખુદા તમોને સલામત રાખે ! તમારે મારાથી કંઈપણ જુદાઈ રાખવી નહિ ! વિશ્વાસથી ખચીત કરીને માનજો કે મારા દીલમાં તમારો ખ્યાલ હરહાલમાં હરદમ રમ્યાજ કરે છે ! ”

જાગ્રતના પ્યારના આવા શબ્દો સાંભળીને અબ્બાસાએ શર્મનું માર્યું પોતાનું માર્યું નીચે નમાવી દીધું અને મરજન તરફ ઇશારો કરીને કહ્યું કે, “ મરજન ! સાંભળો છે કે ? અફસોસ ! હુજુરની આ વાતોમાં કંઈપણ સત્ય હશે ખરું ? ”

મરજન—“ અરે શાહજાદી ! તોખા તોખા કરો ! આપ આ શું ફરમાવો છો ? ”

જાગ્રત—“ મરજન ! નહિ, નહિ ! શાહજાદી ખરું કહેતા હશે હું જુદું કહેતો હઈશ ! ”

અબ્બાસા—“ ઓ મરજન ! હુજુરનું કહેવું જરાપણ સત્ય હતે તો તેના ચીન્હ શું નહિ દેખાતે ?

જાગ્રતે આંખમાં આંસુ લાવીને કહ્યું કે, “ ઓ શાહજાદી ! અફસોસ ! આપને તો કાંઈપણ વાતે વિશ્વાસ આવતો નથી ! ”

અબ્બાસા—“ વિશ્વાસ શાનો આવે ? શું અમોને કંઈ જોખનું જ્ઞાનતો થોડુંજ છે ? કેમ મરજન ! તું કંઈ બોલતી નથી ! હું ખરું કહું છું કે નહિ ? ”

મરજનને હાથ જોડીને અર્જ કરી કે, “ શાહજાદા ! સાહેબ આપે ધણી વખત કહેલું છે કે ખરી આગતને છુપાવવી નહિ, અને કાંઈ ખાસ જરૂરના કામ સીવાય ખોટી સાક્ષી પુરવા નહિ, તેથી હું

એટલું તો કહ્યા સીવાય રહી શકતી નથી કે—જે પ્રમાણે આપ ફર-
માવો છો, તે પ્રમાણે નથી, પરંતુ વઝીર સાહેબ આ બાબતમાં તો
બીલકુલ લાચાર અને લાઇલાજ હતા, તેથી આપના મેળાપ માટે
પહેલ કે હિમત કરી શક્યાં નહીં!! હવે ગઇ ગુઝરી વાતને યાદ કરીને
અફસોસ કરવો અયોગ્ય છે. માટે મહેરબાની કરીને બળતાં દીલપર
તેલ છાંટવું મુકી દો!! હવે ઘણો થોડો વખત બાકી રહ્યો છે!!
માટે દીલ ખોલી બે ચાર મોહબબતની વાતચીતોમાં મશગુલ થઇ
પાછાં આપણે મહેલે ચાલો!!!”

અબ્બાસા—“ઓ મરજાન! જ્યારે તેઓનાં દીલમાં મોહબબતે
ઘર કાઢ્યું છે, તો પછી કસમ ખાધને જખરાઇથી વીશ્વાસ બેસાડવાનું
શું પ્રયોજન છે? તેઓને એટલું જ કહેવું બસ હતું કે દિલ એક
ખીજનું આકર્ષણ કરે છે!! તેં મને પાછા મહેલેજવા કહ્યું તો શું
તું એમ માની બેઠી છે કે હું આ પાંચ દશ મીનીટની નજવી મુલા-
કાતથી મારો વીચાર માંડી વાળીશ?!! ના! મરજાન! તેમ જરાયે
સમજવાનું નથી!! હવે હું હુઝુરને છેઘી સલામ કરીને તેઓનાં
નામપરથી કુરબાન થઇ જાવું છું!”

આ સાંભળીને જઅફરે આશ્ચર્ય થતાં અબ્બાસાને પુછ્યું કે,
“ઓ શાહઝાદી! તમોએ આ શું કહ્યું? અફસોસ! આટલા બધા
ખુલાસા થવા છતાં પણ તમારો ગુસ્સો નહીં ઉતર્યો એ અજબ છે!!
હજારો મુસીબતો અને વીંટમ્બણા પછી તમારી મુલાકાત થઇ છે, તો
બે ઘડી જરા મોહબબતની મીઠાશ ભરેલી વાતચીતોની ખુશ ગુફતે-
ગોમાં મૂને ગીરફતાર કરો અને આ જાનલથી ભરેલી ઝુલમાટભરી
જાંદગીમાંનાં હજારો સદમાઓનાં હાદેસાઓ અને હાડમારીઓને હઠા-
વીને આ જાંદગીનો જરા આનંદનો લ્હાવો અને સુખચેન ભર્યો એશ
આરામ તો લ્યો અને લેવરાવો! રસીલી શાહઝાદી!!”

પ્રકરણ ૨૬ મું.

રંજ પછી ખુશી.

અબ્બાસાએ જાન્યારની આ વાતપર લક્ષ ન આપતાં કહ્યું કે, “હુઝુર ! હવે ખુશ વાતચીતોથી દીલને બેહલાવવાનો અને આ જીંદગીને લ્હાવો અને મઝા ઉડાવવા જેવો મુઆરક મેળાપ જો ખુદાએ તઆલાને મંજુર હશે તો બેહીસ્તમાંજ થશે ! પરંતુ હવે આ ફાની દુનીયાની અંદર ફરી વખત મેળાપ થવાની આશા રાખવી મીઠ્યા છે !” આમ કહીને અબ્બાસા ખીસ્સામાંથી પેલી છરી કાઢીને પોતાના પેટમાં ભોંકવાને જતી હતી. તેવામાંજ જાન્યારે અને મરજાને તેનો હાથ પકડી લીધો ! અને તેમ કરતાં જાન્યાર કહેવા લાગ્યો કે, “ધ્યારી શાહઝાદી ! જુઓ ! આટલી બધી હડ પકડો નહોં ! અને યાદ રાખો કે—જો તમે આમજ કરશો તો હું તમારી પહેલાં મારાં જીવનો ત્યાગ કરીશ ! અને તમે તો જાન જોવા બેઠાંજ છો, એટલે આ બંને ખુનોનાં ગુનાહો તમારાં શીરપર ચોંટશે !” આ પછી જાન્યારે મરજાન તરફ ફરીને કહ્યું કે, “કેમ મરજાન ! તું કોઈ પણ રીતે શાહઝાદીને સમજાવતી નથી ?”

મરજાન—“હુઝુર ! મેં આ વીષે મારાથી બનતી કોશિશ કરવામાં કોઈ પણ કયાસ રાખી નથી ! તેથી છેવટે તેઓને આપની હુઝુરમાં લાવી છું ! માટે આ બાબતમાં મારે મન મુંઝાય છે, કે હવે મારે કેવી રીતે કામ લેવું ? પરંતુ હુઝુર ! આપ સરકારે એટલું તો ખચિતજ કરીને માનવું કે—શાહઝાદીની સાથે હું પણ મારો જાન

ખોઈ ખેસીશ ! શાહઝાદી સાહેબ ધણું બણેલ, ગણેલાં અને હાંશીયાર છે, પરંતુ આ વેળાએ તેઓની મતી ખુદા જણે શું કારણથી મુંઝાઈ ગઈ છે કે—તેઓ કાંઈનું કશું માનતાંજ નથી !”

અબ્બાસા—“ મારે માટે તમારે કાંઈએ પણ જીવ આપવો લાઝીમ નથી, કારણ કે—મારી બદલીમાં વઝીર સાહેબને બીજી ઓરત મળશે, એટલે મરજાનને આ કરતાં પણ સારી નોકરી નસીબ થશે ! માત્ર હું એક દુઃખીયારી છું, કે જેનું કાંઈ પણ ઠરેઠકાણું નથી ! ! બસ ! હવે આવી જુદામાતભરેલી જાંઘીમાંથી છુટી જવાનું માંડે દીલ થાય છે ! !”

જાઅફર—“ પ્યારી શાહઝાદી ! હવે વધારે વાતો કરવાની કંઈ પણ જરૂર નથી ! પ્રથમ મનેજ રજા આપો કે, હું તમને મારો જીવ અર્પણ કરી તમારું આ પ્રમાણે થતું કમનસીબ મોત જોવાને જીવતોજ ન રહું ! પરંતુ અફસોસ ! આમાં મારી ભુલ થાય છે ! હું શા માટે તમારી રજા લેવાને થોભું ? હ્યો જીવો ત્યારે હું હમણું માંડે કામ ખલાસ કરું છું ! !”

આમ કહીને જાઅફરે અબ્બાસાનાં નાજુક હાથોમાંથી જોર કરીને છરી છીનવી લીધી ! અને પોતે પોતાના પેટમાં ભોંકવા લાગ્યો કે તુર્તજ એકદમ અબ્બાસાએ પોતાનાં બંને નાજુક હાથોથી તેનો હાથ પોતાના બનતા જોરથી પકડી લીધો ! મરજાને પણ જાઅફરનો હાથ થોભી લીધો ! આમ કરતાં તે ત્રણેની આંખોમાંથી આંસુઓની ધારાઓ બહેવા લાગી અને અબ્બાસા કાંઈક વીચાર પછી જાઅફરની સામે માથું નમાવીને રડતી રડતી અને ધરૂંજતી ધરૂંજતી બોલી કે,

“ હાય ! અફસોસ ! આપ આ શું કરો છો ? ખુદા ખાતર

આવો ગઝળ ન કરો !! અને પોતાનો અમુલ્ય જનનો આ પ્રમાણે નાહકનો અંત ન આણો !!”

આ સાંભળીને જાગ્રદે એક હાથથી અજ્ઞાસાનું માથું ઉંચું કરીને અને જરા રડતાં રડતાં કહ્યું કે, “શાહજાદી ! આપ પોતે તો મરો છો, ત્યારે મને શા માટે વારો છો ? હવે તમે મને મરવાની ના પાડશો તોપણ હું તો હવે બસ મરવાનોજ ! માટે ઓ પ્યારી શાહજાદી ! મારો હાથ મુકી દો અને મને હવે વધારે સમજાવીને શરમીદો ન કરો !!”

અજ્ઞાસાએ બહુજ નમ્રતાપૂર્વક માથું નીચું નમાવીને અને એક હાથે સલામ કરતા કહ્યું કે, “હુઝુર ! ખેર ! જે થઈ ગયું તે હવે નહીં થયું થનાર નથી ! માટે જે આપની આવીજ મરઝી છે, તો હું પણ પોતાનું ખુન કરી આપઘાત કરતી નથી અને હવે સોગંદપૂર્વક કહું છું કે—એ વીધે મારા દીલમાં ખ્યાલ વટીક લાવીશ નહીં!”

જાગ્રદ—“શાહજાદી ! હું તો પ્રથમજ કહી ચુક્યો છું કે જે આપને ન મરવું હોય તો ખેર ! પરંતુ હું તો હવે જીવતો રહી શકતો નથી ! માટે હવે આપને છેલ્લી સલામ કરીને હું આ દુનીયામાંથી કુચ્છ કરી જઈ છું !”

મરજાને જાગ્રદને સમજાવતાં કહ્યું કે,

“ઓ હુઝુર ! જ્યારે શાહજાદી સાહેબ પોતાની હક મુકી કબુલ થાય છે, અને આપનું શરમાન આંખ માથાં પર ચડાવે છે, ત્યારે હવે આપ પણ અમારી ઇસ્તેમાસ ખ્યાનમાં લ્યો અને તે પ્રમાણે વર્તવાને કબુલ થાવો !”

જાગ્રદ—“મરજાન ! ખરેખર કહું છું કે—હવે કોઈનું સમજાવ્યું મારા પર કાંઈ પણ અસર કરી શકવાને સર્વથા અશક્યજ

છે ! આ વેળાએ માફ મોત આવી રહ્યું હોય તેવી મને ખાત્રી થતી નય છે, માટે તમારે કંઈ પણ વધારે વાત કરવી મુનાસેબ નથી !”

અબ્બાસા—“ હુઝુર ! આપને એવી તો ખાત્રી નહીંજ હોય કે-હું આપનાં પછી જીવતી રહી શકીશ ! તો જ્યારે આપ આપઘાત કરી આપનું ખુન કરશો તો તુર્તજ બદલે આપની સાથેજ અમો પણ અમારો જીવ આ પાપી અને ખાકી ખોળીયામાંથી કાઢી નાંખીશું ! જે પ્રમાણે આપનાં ખુનનો ગુનાહ મારાંપર આવતે તે પ્રમાણે હવે આપ અમારાં ખુનનું કરણ થશો ! માટે ખુદા ખાતર માફ કરો અને છરીને હાથમાંથી ફેંકી દો ! ”

આ વેળાએ અબ્બાસાએ ઠંડા દીલથી એવાં આજેઝી ભરલાં શબ્દો કરગરીને કહ્યાં અને જાન્યદરની સામે એવી તો તીક્ષણ દ્રષ્ટી કરી કે-જાન્યદરનો ગુસ્સો પણ શાંત પડી ગયો અને શાહઝાદીની ખુશ આવાજવાળી મીઠી ઝબ્બાનની તલેસ્માતી-એજમતી અસરથી આપઘાત કરીને પોતાની આયુષ્યનો અંત આણવાનાં નીશ્ચયનાં નીશાનો જોશ ગોયા એકદમ ઉતરી ગયો ! તેથી જાન્યદરે એકદમ અબ્બાસાને જાતી સરસી ચાંપતાં અને છરીને હાથમાંથી દુર ફેંકતાં કહ્યું કે, “ ખારી શાહઝાદી; ખાત્રીથી માનજે કે-આ વેળાએ મેં પણ આપની જેમ ખુન કરી આપઘાત કરવાની તકવારી કીધી હતી, પરંતુ હજી મોત દુર હોવાથી એક બીજાનો ગુસ્સો દુર થયો ! ખેર ! હવે માત્ર એજ ઘડી રાત્રી ખાકી રહી છે, માટે હવે કંઈ પણ રીકર કર્યા સીવાય બીજી ખુશ ગુફતેગોમાં ગીરફતાર થઈને જલદીથી પોતાના મહેલે પાછાં રવાના થઈ જવો ! ! ! ”

આ સાંભળીને મરજાન સમઝી ગઈ કે-હવે જાન્યદર અને અબ્બાસાનો ગુસ્સો એકદમ ઉતરી ગયો છે, અને હવે એક બીજા

વચ્ચે પ્યાર અને મોહબ્બતની વાતોની શરૂઆત થઈ ચુકી છે ! પરંતુ અબ્બાસા હયા અને શરમની મારી કંઈ પણ વધારે બોલી શકતી નથી ! તેથી અબ્બાસા જાન્યદર સાથે ખુશાં દીલથી કશાં પણ આંકાશ સીવાય ખુશ ખુશાલ વાતો કરી આનંદ અને મોઝમઝા મેળવી શકે તે માટે અને તેને જાન્યદર સાથે મળવા હળવા અને બોલવાની તક આપવા માટે મરજાને જાન્યદરને આડાંચવળાં બ્હાનાં ખતાવતાં કહ્યું કે, “ હુઝુર ! બાહેર જે ખવાસ બેઠી છે, તેની સાથે મારે ઘણી સારી મોહબ્બત હોવાથી જો આપ રઝા આપો તો હું તેની પાસે એક કલાક બેસી આવું ! અને પછી આપ અવાઝ આપશો ત્યારે પૂછી આવીને શાહઝાદી સાહેબને મહેલમાં લઈ ચાલીશ ! પરંતુ હુઝુર ! એ પણ લક્ષમાં જરૂર રાખશો કે હવે માત્ર થોડોજ વખત આપણા હાથમાં રહ્યો છે ! ”

જાન્યદરને તો આજ જોઈતું હતું ! એટલે તેને તો “ ભાવતું હતું અને વધે કહ્યું ! ” એવુંજ થઈ પડ્યું ! તેથી તેણે તુર્તજ મરજાને કહ્યું કે, “ ઓ મરજાને ! ભલે તારી ખુશી ! પરંતુ બહેલી આવજે ! ”

જાન્યદરની આ રઝા મળવાથી મરજાને એકદમ બાહેર નીકળી અને દરવાજો વાસીને જાન્યદરની ખવાસ પાસે ગઈ અને આડીચવળી વાતોએ વળગી ! જેમ કરતાં પેલી ખવાસે મરજાને પુછ્યું કે, “ ઓ મરજાને ! આ નવી કનીઝ ક્યાંથી આવેલી છે ? અને કાણે મોકલેલી છે ? ! ” મરજાને જવાબમાં કહ્યું કે, “ એ કનીઝ ખાસ શાહઝાદી સાહેબે ખરીદ કરેલી છે ! ! તે હુઝુરને જોવા માટે મોકલવામાં આવી છે ! ! કે જો તેઓને પ્રસન્ન પડે તો રાખે ! ! નહીતર પાછી મોકલી આપે ! પરંતુ મને તો એમજ લાગે છે કે આ કનીઝને હુઝુર નહીંજ રાખતાં પાછી શાહઝાદી સાહેબને મોકલાવી આપશે ! ”

પ્રકરણ ૨૭ મું.

પ્રેમ-મસ્ત ! !

મરજનના જવા પછી જાઅફર અને અબ્બાસા તે મહેલનાં આરાસ્તાં કીધેલાં સુંદર અને શોભાયમાન શયનગૃહમાં એકલાજ પડ્યા, એટલે લાંબા વખતની જુદાઈમાં જળી બળી અને તપી રહેલા આશક માઅશુક્રા થોડા વખત માટે નચીત થયાં અને તેથી તેઓના બન્નેનાં દીલની બેચેની અને બેકરારી ગોયાં ઉડીજ ગઈ ! હવે તેઓ એક બીજા સાથે મોહબ્બત અને પ્યારની ખુશખુશાલ ગુફતેગોમાં ગીરફતાર થયાં ! ! જાઅફર અને અબ્બાસાનાં નીકાંહ થયાંને આજ લાંબી મુદત થવા છતાં પણ આજ દીન સુધી તેઓને આવી શાંતીથી એકાંતમાં મેળાપ કરવાનો કે વાતચીતો કરવાનો પ્રસંગ નહિ પડ્યો હોવાથી, તેઓએ આ વેળાએ દુલ્હા, દુલ્હનની પહેલી મુલાકાત જેવોજ આનંદ અને મોઝમઝા ભોગવી ! પરંતુ આમ થયાં પહેલાં જ્યારે મરજન તેઓને એકલાં છોડીને પોતાની મોહબ્બતવાળી ખવાસને મળવાનું બહાનું બતાવીને વીદાય થઈ ત્યારે પહેલાં તો ત્યાં શાંતીજ પથરાઈ ! પ્રથમજ મળેલી આવી અલોકીક એકાંતમાં બન્નેમાંથી કાઈ પણ વાતચીત શરૂ કરવાની પહેલ કરતું ન હતું ! ! આશક માઅશુક્રના બન્ને હૃદયોમાં જોરથી ધબકારા થતા હતાં અને દીલ બહુજ ઉછાળા મારી રહ્યું હતું ! ! આટલી લાંબી મુદતે પોતપોતાની મુરદે પહોંચવાની ખુશાલ ઘડી નશીબ થવાથી હવે વધારે વખત આ પ્રમાણે ધીરજ ધરવાની તેઓમાં બીલકુલ શક્તિ રહી ન હતી ! તેથી આખરે

પહેલી રાત્રીની આ અલોપીક અને વીચીત્ર પ્રકારની ચુપકીદી જાગ્ય-
ફરે તોડી અને તેણે અજબાસાનો હાથ પકડીને મોં મલકાવતાં કહ્યું
કે, “કેમ ? પ્યારી શાહઝાદી ! મહા મુશ્કેલીઓ અને હાડમારીઓનાં
ભોગે આપણા જીવની ગોચા પરવા વટીકે નહીં કીધા પછી અને
બાદશાહ સલામતનાં ખોદને બહાદુરીથી મારી હઠાવ્યા પછી આજે
આંટલાં લાંબા સમય પછી આપણને મેળાપ કરવાની મુખ્યારક તક
ખુદાએ તઆલાએ મેળવી આપી છે ! પરંતુ તે મેળાપમાંની
એક કલાક તો આપઘાતો કરવાની બાબતોમાં પસાર થઈ ગયો !
હવે માત્ર બેજ કલાકો બાકી રહ્યાં છે ! માટે હવે તેને પણ શરમ
અને હયાનાં દુઃખદાયક પંજામાંથી શા માટે નથી હઠાવી દેતાં ? !
અને આ આનંદ અને મોઝમઝા લુંટવાનાં મુખ્યારક મવકાને શા માટે
હાથમાંથી જવા દો છો ?”

આ સાંભળી અજબાસાએ મોં મલકાવીને કહ્યું કે, “હુજુર !
શું વાતચીત કરે ? ! ફરીયાદ કરવાની તો આપે ના પાડેલ છે ! માટે
જે કંઈ પુછો તેનાં જવાબ આપવાને હું બેલાશક તૈયાર છું !” આમ
કહીને અજબાસાએ જાગ્યફરના બોળામાં માથું નાખી દીધું ! તેથી
જાગ્યફરે પણ તેને ગોદમાં લઇને તેનાં ગુલાબી ગોટા જેવાં રતાસ
મારતાં રૂબસારો પર પ્યારતું ચુંબન કીધું અને કહ્યું કે,

શેઅર.

“શર્મ કો દુર કરો પાસ હમારે આજ,
અબતો દિલદાર મેરે દિલકો બનાદે તાઝા !
ગોઠ મૈંય મેરી જરા આન કે બેઠો દિલબર,
વસ્લકા જમ હમેં પી, કે પીલાઓ દિલબર!!”

આખરે એક બીજા અરસપરસ પ્યાર, મોહબ્બત અને મીઠી મશ્કરીની ખુશ ગુફતેગોમાં ગીરફતાર થયા ! !

આવી મોઝમઝનાં અલોપીક આનંદમાં દોઢ કલાક કેમ પસાર થઈ ગયો તે પ્રેમ-મસ્ત બનેલાં જોડાંને જરાયે જણાયું નહીં ! આખરે જ્યારે આટલો વખત પસાર થયો ત્યારે અબ્બાસાએ વિચાર્યું કે-હવે ઘણો વખત પસાર થઈ ગયો છે ! માટે હવે જરૂર મહેલે પાછું ફરવું જ જોઈએ ! તેથી તેણે જાગ્રતને કહ્યું કે, “ પ્યારા ! મરજનને બોલાવો તો હું પોતાના મહેલે પાછી ચાલતી થાઉં ! કેમકે હવે સહવાર પડવા આવી છે; માટે અંધારામાં ચાલ્યું જવું તે બેહતર છે ! ”

જાગ્રત-“ ઓ પ્યારી શાહઝાદી ! હવે પાછાં ક્યારે મળશો ? ”

અબ્બાસા-“ હુઝુર ! જ્યારે જીવ દેવાની તક્યારી કરી ત્યારે આપનો મેળાપ થયો ! હવે શું આપ બીજી વખત પણ મને જાન દેવાની તક્યારી કરાવવા ખુશી છો ? ”

જાગ્રત-“ ઓ મારી પ્યારી શાહઝાદી ! હવે એ બાબત રહી નથી કે જાન દેવો પડે ! હવે તો ખરું પુછો તો મારા જીવનું વધારે ઝોખમ છે, કે કદાચીતને આજનાં મેળાપની બાદશાહ સલામતને ખબર પડી તો મને તો જીવતો જ રહેવા નહીં આપે ! ખેર ! આઠ, દશ કે પંદર દીવસે મેળાપનો મોકો શોધી કાઢીશું ! ! ”

જ્યારે આ પ્રમાણે થોડો વખત પસાર થઈ ગયો ત્યારે મરજનને હજવેથી દરવાજો ખખડાવ્યો, તે સાંભળીને જાગ્રતે કહ્યું કે, “ મરજન ! અંદર આવ ! કેમ નથી આવતી ? ! ”

રજા મળવાથી મરજન અંદર ગઈ. આ પછી મરજનને જા-

અફર અને અબ્બાસાને ઝુકીને સલામ કરી અને ઘણા જ ધીમા સ્વરે મેં મલકાવીને તે બન્નેને મુખારકબાદી આપી ! આ સાંભળીને જાનઅફરે પણ જરા મેં મલકાવ્યું અને તેણે એક ઉમદા અને ભારે કીમતનો હાર મરજાનને બક્ષીસ આપ્યો ! આ જોઈને અબ્બાસાએ ખુશાલ જીગરે હસતાં હસતાં કહ્યું કે, “ઓ મરજાન ! તું હુઝુર માટે આજે કનીઝ લાવી છે, તેનું તને આ ભારે ધનામ આપવામાં આવ્યું છે ! !”

આ સાંભળીને મરજાનને હાથ જોડીને અર્જ કરી કી, “ઓ મારી શાહઝાદી ! આપ આ શું બોલો છો ? ! આપતો અમારા સર-હાર અને મહેરબાન શાહઝાદી છો ! અને આ હાર તો આપનાં મુખારક પગલાંઓ અત્રે કરવાનો ગોચા સદેકા છે !”

જાનઅફરે કહ્યું કે, “આ હાર તો ખરું પુછતાં તો શાહઝાદીને બચાવી લીધાં તેની એક નાદર બક્ષીસ છે !”

અબ્બાસા—“જો તેમજ હોય તો આ બક્ષીસ આપે નહીં, પરંતુ મારે આપવી જોઈતી હતી !”

જાનઅફર—“તે વખત તો બલા, મુસીબત અને કામનો હતો ! એટલે ધનામ આપવાનું તો ક્યાંથી બની શકે ? !”

આવી વાતચીતો થયાં પછી અબ્બાસા પાછો છુરખો ઓઢીને તઈયાર થઈ ગઈ ! અને જાનઅફરની રજા માંગવા લાગી ! ખરેખર ! જ્યારે જુદાઈની ઘડી માથાપર આવીને ઉભી રહી ત્યારે તે વખત તે પ્રેમ-મસ્ત જોડાંને તો સખ્ત મુસીબતનોજ થઈ પડ્યો ! અને જાનઅફર અને અબ્બાસાને મન તો તે વીખુટાં પડવાનો સમય કીયામ-તનાં જ જેવો ગજબનાક થઈ ગયો ! અફસોસ ! આખરે મહા મુશ-કેલીએ અને પ્રથમની જેમ આખોમાં ભરાયેલાં આંસુઓની ગજબનાક

ગમગીની ભરી સ્થિતિમાં તે વીયોગી-બહાલાંઓ એક બીજાં સામે ટગર ટગર બેતાં બેતાં એક અફસોસીની હાય મારતાં વીખુટાં પડ્યાં !
 વો કયા મતકી ઘડી ઓર વો બલાકા સામના
 જખ કોઇ માશુકસે મિલકર જુદા હોને લગે.

પ્રકરણ ૨૮ મું.

ગર્ભવંતી !!

દાઅવતનાં દીવસો પુરા થયા પછી અને અબ્બાસાનો છેલ્લો મેળાપ થયાં પછી જઅફર પાછો પોતાની પ્યારીની જુદાઇમાં જળવા બળવા લાગ્યો અને ઉદાસ અને તુટેલે હૃદયે જ્યારે તે પોતાનાં મહેલે જઈને પલંગપર સુતો ત્યારે અબ્બાસાનો ચહેરો હજી સુધી તેની આંખો સામે ધ્યાં જ કરતો હતો !! અને અબ્બાસા જાણે કે તેની ખાસે આવીને ઉભી હોય તેવાં તેને વારંવાર લાજુકારા આવ્યાં કરતાં હતાં ! અબ્બાસાનો હવે કેમ અને કેવી રીતે મેળાપ થઇ શકે તે વિચારે તેને ચીતભ્રમ કરી મુકયો ? કારણ કે એક વખત થયેલાં થોડાં વખતનાં ટુંક મેળાપથી ભોગવેલો અઇશ-આરામ અને મોઝમઝા યાદ આવી જવાથી તેને આવો અઇશ-આરામ ભોગવવાની અને અબ્બાસાની પ્યારી સુરત નીહાળવાની અને પ્રથમનાં જેવો કોઈ બીજો મેળાપ કરીને તેના જેવો અલોપીક આનંદ ભોગવવાની તેને બહુ જ તીવ્ર જાણાસા થઈ આવી ! તેથી તેને તે રાત્રીનાં કોઈ પણ પ્રકારે નીદ્રા આવી નહીં ત્યારે તેણે પોતાનાં ખાસ દોસ્ત અબ્દુલ્લાહને બો-

લાવ્યો અને તેની આગળ અખ્યાસાની જુદાઈથી પોતાની થઈ પડેલી બેચેન હાલત દીલ ખોલીને સંભળાવી અને તે વિષે તેનો મત માંગ્યો ત્યારે અખદુલ્લાહે કહ્યું કે, “ પ્યારા દોસ્ત ! હજુ તો મેળાપ થયાને એકજ દીવસ પસાર થયો છે, તેટલામાં જ આટલા ઉતાવળાં અને બેચેન શા માટે બની જવો છો ? સમુર રાખો ! “ ધીરજનાં ફળ હું મેરાં મીઠાં હોય છે ! ” માટે માફ એમ માનવું છે કે—થોડાં સમયમાં બાદશાહ સલામત જોઈ વીચારીને ઉવટે મેળાપ કરવાની રજા જરૂર આપશે ! અને પોતાની બહેનને આવી જ હાલતમાં ફુંવારી કે વીધવાની જેમ બેસાડી નહીં રાખે; તેમજ થયેલા નીકાહ પણ તોડી નહીં નાંખાવે ! ”

અખદુલ્લાહનાં ધીરજ ધરવાનાં આ શબ્દો સાંભળીને જાગ્રતને કાંઈક શાન્તી થઈ ! જે પછી આ બંને દોસ્તો વાતચીતો કરતાં કરતાં પાછલી રાત્રીના સુષ રહ્યા.

એક તરફ જાગ્રતની આવી સખ્ત બેચેની છે, ત્યારે બીજી તરફ અખ્યાસા પણ તેવી જ બેઝારેગી અને હુમરાન પરેશાનીમાં પડેલી છે.

અખ્યાસાએ પોતાનાં મહેલે જવા પછી સર્વે નોકરો ચાકરો વીજેરેને બાહરે જવાની રજા આપી દીધી અને પોતે માત્ર મરજનને પાસે સુવરાવીને સુવા ગઈ ! પરંતુ અફસોસ ! કે નીંદ્રા તો વેરણુ થઈ પડી હતી ! તેને કાંઈ પણ પ્રકારે નીંદ્રા આવતી ન હતી ! અને જાગ્રતનો મેળાપ થતાં જ જાણે કે લાંબા સમયની જુદાઈ થઈ હોય તેવું તેને જણાવા લાગ્યું ! અખ્યાસાની આવી સખ્ત પ્રકારની બેચેની જોઈને મરજનને પુછ્યું કે, “ શાહઝાદી ! કેમ આજે બહુ ગમગીન છો ? મને સંપૂર્ણ આશા છે કે બાદશાહ સલામત આખરે પચ્યા-

તાપ કરીને મેળાપની રજા આપશે ! કદાચીતને તેઓ રજા નહીં જ આપે તો પછી આપણે બહુ જ ખાનગી રીતે મેળાપ કરવાની ગોઠવણ કરી શકીશું !” મરજાને આ પ્રમાણે અબ્બાસાને દીલાસો આપી તેને શાંત પાડી ! એટલે તે રાત્રી તો તેણે મહા મુસીબતે પસાર કરી !

આ પછી જ્યારે એક મહીનો પસાર થઇ ગયો ત્યારે એક દીવસે બપોરનું ખાણું લીધાં પછી અબ્બાસાનો જીવ મુંઝવા અને ગભરાવા લાગ્યો ! મરજાને અબ્બાસાની આવી હાલહવાલ હાલત જોઇને પુછ્યું કે, “ઓ મારી શાહજાદી ! તમારો આવો હાલ કેમ દેખાય છે ?”

અબ્બાસા—“ઓ મરજાન ! કાણ જાણે મને શું થઇ ગયું છે કે—મને કંઈ પણ લાવતું નથી ! મોળ આવ્યાં કરે છે અને જીવ ઉદાસ અને બેચેન રહ્યાં કરે છે !”

મરજાન—“શાહજાદી ! મને એવું માલમ પડે છે કે—કદાચીતને આપને ગર્ભ રહી ગયો હોય ! આવા ચીન્હો ગર્ભના હશે !”

આ સાંભળીને અબ્બાસા શરમાઇ ગઇ અને કહેવા લાગી કે, “ઓ મરજાન ! તને તો મારી મશ્કરી કરવી સુઝે છે અને મારો તો જીવ નીકળી જાય છે !”

મરજાને હસ્તાં જવાબ આપ્યો કે, “શાહજાદી ! મારી શું તાકાત છે કે—હું આપની મશ્કરી કરું ! પરંતુ હું ખરી વાત કહું છું કે—આવાં આચાર એક ગર્ભવંતી સ્ત્રીનાં હોય છે !”

આ સાંભળીને અબ્બાસાએ અજબ થતાં શરમાઇ જઇને પુછ્યું કે, “શું મરજાન ! આ ખરેખર ખરી વાત છે ? !”

મરજાન—“શાહજાદી ! ગર્ભ રહે ત્યારે ધણું કરીને મોળ અને ઉલટી થાય છે !”

આ સાંભળીને અબ્બાસા બહુજ ગમગીન થઈ અને અફસોસ કરીને કહેવા લાગી કે, “ મરજાન ! ખરેખર જો આમજ હોય તો હવે મારું મોત નજીક આવ્યું સમજ લે ! કારણ કે હમેલની બાબત છુપી રહેવી મુશ્કેલ છે. કદાચીતને મહા મુશ્કેલીએ છુપું પણ રાખીયે, પરંતુ જ્યારે સંતાનનો પ્રસવ થશે ત્યારે તે બાબત કોઈ પણ પ્રકારે છુપી રહેવી મુશ્કેલ છે, અને તેથી તે વેળાએ મને ખાતરી છે કે ભાઈજન મને અને જાન્યારને જરૂર કલ કરાવી નાંખશે.”

અબ્બાસાનાં આવાં ખેદયુક્ત અને નિરાશાભર્યા શબ્દો સાંભળીને મરજાન તેને ધીરજ અને હિંમત આપતાં બોલી કે, “ ઓ મારી શાહઝાદી ! આવાં ખોટા વિચારો અને વહેમોને આપના દીલ-માંથી દૂર કરો. આપ જો બાબત દરમાવો છો, તે મારી અક્ષમતાં આવી શક્તી નથી, બાદશાહ સલામત જો કે તામસી સ્વભાવનાં છે ખરાં; પરંતુ તામસીપણાની કે ગુસ્સાની કોઈ હદ હોવી ઘટે ! ઉપરાંત આપ તો બાદશાહ સલામતનાં ખ્યારાં અને માનીતા બહેન થાઓ છો ! ના, તેટલુંજ નહિં, પરંતુ આપનાથી અઘાપીપર્યંત થઈ હરામ કામ કે કુકર્મ થયું નથી. હુજુરે પોતેજ નિકાહ પઢાવી આપ્યાં છે, માટે આ વિષે કાંઈ પણ ગમ કે સદમો રાખવો આપને બીલકુલ સંજવનાર નથી, ઈન્શાઅલ્લા હોતઆલા તે માલીકે મુખતાર સર્વ સારાં વાનાંજ કરશે.” આમ કહીને મરજાને અબ્બાસાને દીલાસો આપ્યો તેથી તેના દીલને થોડી ઘણી રાહત થઈ, જે પછી બપોરની ઝોહરની નિમાઝનો વખત થયાથી અબ્બાસા નિમાઝ પઢવાને ઉઠી.

પ્રકરણ ૨૯ મું.

મેળાપ માટે મસલત !

ન્યારે બીજે દિવસે સહવાર પડી અને સુર્ય પોતાનાં તેજસ્વી કિરોનાં ઝગઝગાટ અને પ્રકાશથી પૃથ્વીને પ્રકાશીત અને ઉજવણ કરવા લાગ્યો અને ઠંડા મંદ મંદ પવનનો ઝીણો સુસવાટ ન્યારે અખ્યાસાના મહેલમાં શિતળતા પાથરી રહ્યો હતો, તેમજ ખુશનુમા ઝીણા પવનની લહેકાઓ મહેલના બગીચાની નાની ડાળો ધીમેથી ઝુલાવી રહી હતી ત્યારે ત્યાં એક પ્રકારનો ગાયનનો ધ્વની સંભળાયો હતો. આવી ખુશનુમા અને ગુલાબી ઠંડા પવનની લહેકાઓ તનબદનને તાજગી બક્ષતી હતી અને આવા લબ્ય મહેલમાં વિહાર કરનારને તો પવન અને ખુશબોદાર ફુલોનાં પમરાટથી મિશ્રિત સુવાસ એટલો બધો ખુશનુમા અને ઠંડો લાગતો હતો કે, તે ગોયા બેઠીસ્તનાં એક મધમધતાં મધુરા મીઠાશથી બહેકી ગયેલા બાગમાંથી સીધો ચાલ્યો આવતો ન હોય ! પરંતુ અખ્યાસાને મન તો આં સર્વ તુચ્છ હતું, તેને ન તો ખાવા પીવાનું, કે ન તો આવી ખુશનુમા સહવારની ગુલાબી ઠંડીનાં દીલખુશ વખતની મંદ મંદ પવનની લહેકાઓથી પોતાના દીલને શાન્તિ કરી બહેલાવવાનું દીલ હતું, તેનું સર્વ ધ્યાન તો તેના બ્યારા અને જીગરજન જાઅરમાંજ પરોવાયેલું હતું, જાઅરનો પ્રેમ ભર્યો મેળાપ અને તેના પ્રેમીલા ઓછનું ચુમ્મન તેજ તેના મનનો દીલખુશ અને ઠંડી લહેકાઓથી દીલને શાંત કરવાનું એક સર્વોત્તમ સાધન હતું.

રહવારના આવા ખુશતુમા અને દીલખુશ વખતે પણ અબ્બાસાને જરા પણ સુખ કે ચેન હતુંજ નહિ, જાઅફરની જુદાઈમાંજ અને તેની સખ્ત બેકરારી અને બેઝારગીમાં તે આ વેળાએ સખ્ત હેરાન પરેશાન હતી. તેવામાં મરજાન બાહેરથી હરખબેર આવી અને શાહઝાદીને આવી સખ્ત બેચેનીમાં જોઈને તેને વિચાર આવ્યો કે, કાંઈ પણ વાતચીતથી શાહઝાદીનો મિઝાજ આનંદમાં લાવવો જોઈએ, તેથી તે બોલી કે, “ શાહઝાદી સાહેબ ! મારા સાંભળવામાં આવે એવી વાત આવી છે કે—બાદશાહ સલામત અને વઝીર સાહેબ દુરની મુસાફરીએ જવાવાળાં છે. ”

અબ્બાસાએ આશ્ચર્ય થતાં કહ્યું કે, “ ઓ મરજાન ! તને આ નવીન સમાચાર ક્યાંથી મળ્યા ? ”

મરજાન—“ શાહઝાદી ! મેં બાદશાહ સલામતની ખવાસ પાસેથી સાંભળ્યું તે એ કે—ગઈ કાલે દરબારની કચેરીમાં મુસાફરી વિષે કાંઈક વાતચીત થઈ છે. ”

અબ્બાસા—“ મરજાન ! તું જલદી જ, અને જલદીથી ખરી ખબર લઈ આવ કે તેઓ ક્યાં જનાર છે ? શામાટે જાય છે ? અને ત્યાં આગળ કેટલીક રોકાણ થવાની છે ? ”

આ સાંભળીને મરજાન બાદશાહની તે ખવાસ પાસે ગઈ અને તેને પૂછ્યું કે, “ હુઝુરની મુસાફરીની બાબત તારા સાંભળવામાં કેમ અને કેવી રીતે આવી તે ખુલાસાથી કહે. ” જવાબમાં તેણે કહ્યું કે, “ મરજાન ! આ વિષે હજુ સુધી મને પુરી ખાતમી મળી નથી, પરંતુ મને એટલી તો ખબર છે કે કાંઈ મહાન બાદશાહ સાથે આપણાં બગદાદના બાદશાહને લડાઈ થવાનો સંભવ છે; તેથી હુઝુરને ત્યાં આગળ જરૂર જવું જોઈએ, ત્યાં કેવી રીતે અને ક્યારે

જવાનું થશે તે હજી આજે મુકરર થશે એમ મારા સાંભળવામાં આવેલ છે.”

આ ખબર લઇને મરજનન અબ્બાસા આગળ આવી અને જેટલી ખબર મળી શકી હતી તેટલી કહી સંભળાવી; જે પછી બીજે દિવસે મરજનન પાછી ખબર લાવી કે—“બાદશાહ અને વઝીર એક મોટું લશ્કર લઇને આવતાં શનીવારે સ્થવારે લડાઈ માટે રવાના થઇ જશે.”

આ સાંભળીને અબ્બાસા ઘણી દિલગીર થઈ અને કહેવા લાગી કે, “ઓ મરજનન ! ઘણી અફસોસની વાત છે કે, આટલે અધે દુરની લડાઈ પર જવાની મુસાફરીની તૈયારી પણ થઇ ચુકેલી હોવા છતાં વઝીર સાહેબે મને કાંઈપણ કહેવરાવ્યું પણ નહિ, માટે તું આજ રાત્રિના વઝીર સાહેબને ત્યાં જા અને કોઈ તક સાધીને તેઓ-ને કહે કે, આપ મેળાપ કર્યા સીવાય જંગની મુસાફરીએ બીલકુલ જશો નહિ, કદાચ જો આપનો હુકમ હોય તો હું પોતે કોઈ તદ-બીર કરીને મળવા માટે આપની હજીર આવું.”

જે વેળા અબ્બાસા મરજનનને જાગ્રૂક પાસે જવાનો હુકમ કરતી હતી તેજ વખતે જાગ્રૂક પણ તેજ વિચારમાં હતો કે અબ્બાસાનો છેલ્લો મેળાપ થયા પછી તેના તરફથી કોઈ પણ પ્રકારની કાંઈ પણ ખબર મળી નથી, હવે તો મારે લડાઈની લાંબી મુસાફરીએ જવું પડશે તેથી જો એકજ વખત અબ્બાસાનો મેળાપ થઇ જાય તો ઘણું મજાનું ! પરંતુ આ માટે કયી યુક્તિથી કામ લેવું જોઈએ ? આવો વિચાર આવવાથી તેણે પોતાના દોસ્ત અબ્દુલ્લાહને બોલાવ્યો અને તે વિષે તેની સાથે મસલત ચલાવી ત્યારે અબ્દુલ્લાહે જવાબ આ-પ્યો કે, “ખ્વારા દોસ્ત ! આપણે હજી સુધી શાહઝાદી પર પયગામ

મોકલ્યો નથી, તેથી મારો એવો મત થાય છે કે—આપણે પયગામ મોકલવો તે કાઈ રીતે યોગ્ય નથી ! કારણ કે—આપણો કાંઈ માણસ તેના મહેલમાં જશે ત્યારે વાત છુપી રહેશે નહિ, માટે જો અબ્બાસા તરફથી મરજાન આવે તો તેને કહેવું કે—પ્રથમની જેમ અબ્બાસા જો કનીઝના વેષમાં આવીને મારો મેળાપ કરી જાય તો પછી લડાઈની લાંબી મુસાફરીએ નીકળી જાઉં.”

અબ્દુલ્લાહની આ સલાહ જાન્યકરને પસંદ પડી, તેથી તેણે તે મુજબ વર્તવાનો વિચાર કીધો, ત્યાર પછી રાત્રિના મરજાન, જાન્યકર પાસે જવા રવાના થઈ, અને જાન્યકર કને અદખ્યાદાખ બળવી લાવી ઉભી રહી, ત્યારે જાન્યકરે તેને ઘણું માન આપીને પોતાની સામેની ખુરશીપર બેસાડી, જે પછી તેણે પોતાની ખવાસ અને ખીજ નોકર—ચાકરોને બહાર જવાનો હુકમ આપી દીધો, એટલે તે કમરામાં માત્ર જાન્યકર અને મરજાનજ રહ્યાં, ખીદમતગારો અને નોકરો વીગેરે ગયા પછી જાન્યકરે પુછ્યું કે, “કેમ મરજાન ! ઘણી ઇન્તેઝારી ભરી રાહ જોવાડ્યા પછી આજ મારાપર મહેરબાની કરી.”

“હુઝુર ! ત્યારે આપ સરકાર મહેરબાની ન કરો અને કાંઈ પ્રકારે અમારી ખબર લેવાની પરવાહ ન કરો ત્યારે અમારે તો આપની ખબર પુછવીજ જોઈએ ને.” મરજાને મંદહાસ્ય કરતાં કહ્યું.

જાન્યકર—“હા ! તે વાત સાચી છે, અમીર લોકો અને આલી ખાનદાનનાં કુટુંબીઓ પોતાના નોકરો વીગેરે પર મહેરબાની રાખ્યા કરે છે.”

આ સાંભળીને મરજાને હાથ જોડતાં કહ્યું કે, “હુઝુર ! આવું તે શું બોલતાં હશે ? આપ તો અમારા સરદાર છો ! હવે તો આપની સાથે અમારો ઘાડો અને નઝદીકનો સંબંધ જોડાયો છે.”

જાઅફર—“તમે જે કંઈ સમજતા હો તે માત્ર તમારી લા-
યકી છે. મરજાન ! હવે કહે તો ખરી કે શાહઝાદી સાહેબની તખી-
યત કેમ છે ?”

મરજાન—“હુઝુર ! તખીયતનું શું પુછો છો ? આપ પોતેજ
જાણતા હશો કે—તે રાત્રિના આગની ટુંક વખતની મુલાકાત તો સ્વપ્ન
જેવી થઈ ગઈ. આ ટુંક પરંતુ યાદગાર મેળાપને જ્યારે શાહઝાદી
સાહેબ યાદ કરે છે, ત્યારે તેઓ બોલી ઉઠે છે કે—વઝીર સાહેબની
મુલાકાત સાચે સાચી થઈ કે માત્ર સ્વપ્નજ આ બધું ?”

જાઅફર—“ખરેખર મારી પણ તેવીજ સ્થિતિ છે, તે રાત્રિની
મુલાકાત મને પણ કેવળ સ્વપ્ન સમાન લાસે છે.”

મરજાન—“હુઝુર ! અમોએ સાંભળ્યું છે કે—આપ અને આદ-
શાહ સલામત કોઈ લાંબી મુસાફરીએ જનાર છો ? શું આ વાત
ખરી છે ?”

જાઅફર—“હા ! મરજાન ! તે વાત તો ખરી છે, અમારે
એક મુલક પર ચઢાઈ લઈ જવાની છે, તેથી ભારે લશ્કર લઈને ખુદ
આદશાહ સલામત, કેટલાક અમીર ઉમરાવો તેમજ આલીમો અને
હકીમો સાથે જનાર છે, મારે પણ હુઝુરની સાથેજ જવું પડશે.”

મરજાન—“મુસાફરી ક્યારે શરૂ થશે ?”

જાઅફર—“ઇ-શાઅલ્લાહ ! આવતા શનીવારે નાસ્તો લીધા
પછી અને બપોરનો વખત પસાર થયાં પ્રથમ અમો કુચ કરી જ-
ઈશું ! અને લડાયક સામાન વીગેરે આવતી કાલે સોમવારથી નીક-
ળવા માંડશે !”

મરજાન—“હું ચાહું છું કે—ખુદાએ તઆલા આપ સર્વેને
લડાઈમાં વીજ્ય આપો ! અને બહુજ જલદીથી ફતેહ કરીને પાછા

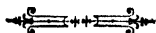
ફરો ! આવી મારાં ખરાં અંતઃકરણપુર્વકની દુઆ છે ! પરંતુ હુઝુર આપ લડાઈની લાંબી મુસાફરીએ વીદાય થાવો તે પ્રથમ એક વખત શાહઝાદી સાહેબને મળીને જશો તો વધારે સારું થશે ! એટલા માટે જ તેઓએ મને આપની ખીદમતમાં મોકલી છે ! ”

જાઅફર—“ ઓ મરજન ! તું સારી રીતે જાણે છે કે—હું તે-ઓને કોઈ રીતે મળી શકતો નથી ! પરંતુ બહુજ છુપી રીતે ને તેઓ કોઈ સારો મોવકા મેળવીને મારો મેળાપ કરી જાય, તો હું પણ રાજ થાઉં ! મરજન ! ખરું કહું તો હું પણ તારાં અત્રે આવ્યાં પ્રથમ એજ વીચાર અને શીકરમાં હતો ! ”

મરજન—“ હુઝુર ! જે આપની મરઝી હોય તો આવતી કાલે રાત્રે શાહઝાદી સાહેબ ગાનતાનનાં જલસામાંથી નીકળ્યાં પછી પોતાને મહેલે ન જતાં આપને ત્યાં સીધાં ચાલ્યાં આવે ! ”

જાઅફર—“ મરજન ! ભલે ! જેમ યોગ્ય લાગે તેમ કરજો, પરંતુ ખખરદાર ! બહુજ સંભાળ અને સાવચેતી રાખવી કે એ બાબતની કોઇને પણ જરાપણ ખખર પડી શકે નહીં ! ”

જાઅફરની રજા મેળવીને મરજન અદમ્ય આદમ્ય બજાવી લાવી અને અબ્બાસા આગળ આવીને તેને તમામ હકીકત કહી સંભળાવી !

મકરણુ ૩૦ મું.

રંગમાં ભંગ !

મરજનની સર્વે વાતચીત સાંભળ્યા પછી અબ્બાસાએ કહ્યું કે,
“ઓ મરજન ! તું આવતી કાલે મેળાપ કરવાનો વાયદો તો આપી
આવી, પરંતુ જરા વીચાર તો કર કે રાત્રીનાં ઇશરતના જલસામાંથી
નીકળ્યા પછી મારાથી જાઅફર પાસે પરભાઈ કેમ જઈ શકાશે ? ”

મરજન—“ મારાં ધ્યાનમાં એક એવી યુક્તિ આવે છે કે,
ઈશરતના જલસામાંથી ફારેગ થયાં પછી આપે કપડાં પહેરવાનાં ડરે-
સીંગ રૂમમાં જઈને કોઈ કનીઝની ચાદર ઓઢી લેવી ! અને આપનો
તમામ પોષાક ઉતારીને એક કનીઝને પહેરાવી દેવો ! જે પછી બાહર
નીકળીને આંખની સવારીમાં પેલી કનીઝને બેસાડી દેવી ! જે પછી
આપ અને હું પાછળ પાછળ ચાલતાં જશું ! અને જ્યારે મહેલ તરફ
ફરવાનો ખાંચો આવશે ત્યારે આપણે વજીર સાહેબનાં મહેલ તરફ
રવાના થઈ જશું ! તેથી સર્વે કોઈ સમજશે કે કોઈ કનીઝ જાઅફરને
ત્યાં જાય છે ! ”

અબ્બાસા—“ ઓ મરજન ! તેં ઘણી સારી યુક્તિ શોધી
કાઢી ! ખેર ! જે થવાનું હશે તે તો જરૂર થશેજ ! બલે ! ત્યારે
આવતી કાલની સવારે તકયારીઓ કરી રાખજે ! અને જે કનીઝ
હુશીયાર, ચાલાક અને આપણી ખાસ વીશ્વાસુ હોય તેને મારો ગુરખો
ઓઢાડીને તૈયાર રાખજે ! ”

જે પછી બીજે દીવસનાં રાત્રીએ ગાનતાનનો જલસો મળ્યો
નહોં ! કારણકે બગદાદનો બાદશાહ લડાઈ પર મુસાફરીએ જવાનાં

વીચારોમાં અને તેની મોટાં પાયાં પર તૈયારીઓ કરવા કરાવવામાં રોકાયેલો હતો, તેથી તેણે મનાઇ હુકમ આપ્યો કે ત્રણ માર દીવસ સુધી ગાનતાનનો જલસો મેળવવો નહીં ! આ વાતની અખ્યાસાને ખબર પડવાથી તેણે મરજનને કહ્યું કે, “ઓ મરજન ! હવે આપણે શું કરીશું ?”

મરજન—“આજે વઝીર સાહેબ આગળ જવાનું મુલતવી રાખે ! હું ઈન્શાઅલ્લાહ આવતી કાલે પાલખી લઇને હાઝર થઇશ, અને જે કોઇ રસ્તામાં પુછપુરછ કરશે તેને કહેતી જઇશ કે—મારી માસી બાહેરગામથી શાહઝાદીને મળવા માટે આવી છે ! આવી રીતે હું આપને રાત્રીના વખતે પાલખીમાં બેસાડીને લઇ જઇશ ! તેથી એમ સમજશે કે જે બાનુ શાહઝાદીની મુલાકાત માટે આવેલી હતી તે પાછી વીદાય થાય છે !”

અખ્યાસા—“આ બાબત બરોબર બંધબેસતી થઈ શકશે નહીં, કારણ કે, આથી એમ બનવા સંભવ છે કે, એક કનીઝને બદલે પાલખી ઉચકનારાં બંને માણસોને આપણાં ભેદની સ્હેજસાજ ખબર પડી જશે, તેથી આ બાબત પ્રસન્ન કરવા લાયક નથી ! માટે આપણે પ્રથમની જેમજ છુપી રીતે ચાલ્યાં જઇએ તો વધારે બહેતર થઇ પડશે !”

મરજન—“ભલે ! આપની મરજી પ્રમાણે આજ રાત્રીનાં અમલ કરીશું ! પરંતુ પ્રથમથી વઝીર સાહેબને ખબર આપવી સારી છે કે તે અગાઉથી તમામ પુરતો બંદોબસ્ત કરી રાખે !”

આમ કહીને અને અખ્યાસાની રજા લઇને મરજનને જાગૃત્તરકને જઇને કહ્યું કે, “હુઝુર ! આજ રાત્રીનાં શાહઝાદી સાહેબ આપની

મુલાકાતે પધારનાર છે ! માટે જો આપ યોગ્ય ધારો તો પ્રથમથી સર્વે અંદોષસ્ત કરી રાખશો ! ”

જાઅફર—“ ઓ મરજન ! હાલમાં જે ત્રણ દીવસ થયાં ગાન-તાનનો જન્મસો મવકુફ કરવામાં આવ્યો છે, માટે બહુ રાત્રી ન જવાં દેતાં થોડી રાત્રી ગુજર્યા પછી શાહઝાદીને પ્રથમની જેમ કનીઝતાં વેષમાં લઈ આવજો ! ”

આ હુકમ લઈને મરજન અબ્બાસા કને આવી અને તેને સર્વે ખીનાથી વાકેફ કરી. રાત્રી થવા પછી અબ્બાસા નીમાઝ, વઝીફા વીગેરેથી તુરત ફારેગ થઈ ગઈ અને થોડી રાત્રી ગુઝરવા પછી પોતાનાં જીરજીન જાઅફરનો મેળાપ કરવા માટે આતુર થઈ રહી ! તેણે તમામ જાતનો સુંદર અને લપકાદાર શણગાર સંજોયો ! અને કનીઝનો ખુરખો માથા પર ઝોઢી લઈને મરજન સાથે રવાના થઈ ગઈ !

જાઅફર તો પોતાની મનહરણી માઅશુક અને દીલખુશ દીલા-રામની રાહ જોઈ રહ્યો હતો ! પગથીઓ પર જે ઝોરતોનો પગોનો ચાલવાનો ધીમો આવાઝ થતાંજ તે બાહર નીકળી આવ્યો અને શાહઝાદીને ઘણાં માન મરતબાની સાથે પોતાની નઝદીક ખેસાડી ! મરજન પણ થોડો વખત ત્યાં થોભી ! જે પછી તે મોવકો જોઈને બાહર ચાલી ગઈ ! એટલે આ પ્રેમ-મસ્ત રંગીલું જોડું—જે એક ખીજાંની જીદાઈમાં આ જીંદગીનાં જીલમાત ભર્યા દીવસો સુખે દુઃખે ગુઝારતું હતું; તેને હવે એક ખીજાં વચ્ચે શીકાયત કે ફર્યાદ કરવાનો અને આનંદ તેમજ મોઝમઝા કરવાનો અલોપ્તીક આનંદનો ઉદ્ધાસ ભર્યો અવસર મળી ગયો ! જેથી અબ્બાસા થોડાં વખત પછી બોલી કે, “ કેમ પ્યારા ! આપે અને હુજુરે ક્યાંની મુસાફરીએ જવાની તૈયારીઓ કીધી છે ? ”

નઅફર—“ઓ પ્યારી અબ્બાસા ! રૂમનાં બાદશાહ યગકુર ક્યસરનો બાદશાહ સલામતપર એક ખત આવ્યો છે ! તેમાં તેઓ આપણને ધણીજ ધમકી લખતા એમ પણ જણાવ્યું છે કે “તમેને જે કંઈ માત્ર અને અસખાખ ક્યસરાએ આપ્યો, છે તે તે સર્વે પાછો આપો ! નહીતર તલવારને મ્યાનમાંથી બાહર કાઢવી પડશે અને એક મોટી ખુનખાર લડાઈ જગશે !” આપણા બગદાદના બાદશાહે આ કાગળનો જવાબ વાળતાં લખ્યું છે કે, “ઓ રૂમનાં કુતરાં ! મેં તારો કાગળ વાંચી જોયો છે, અને તે માટે મારો તને એટલોજ જવાબ છે કે—તેં જે કંઈ સાંભળ્યું કે જોયું નથી તે તું નઝરોનજર જોઈ લઈશ !” આવો જવાબ રૂમના બાદશાહ પર લખી મોકલ્યા પછી બાદશાહ સલામતે લશ્કરો જંગો એક હુકમ કાઢ્યો છે કે—રૂમ પર હુમલો કરવાને સર્વે તઈયાર થઈ જાઓ, તેથી અમો હાલમાં મુસાફરીનો સામાન તઈયાર કરવામાં રોકાયેલા છીએ. સરસામાન, ખાવરચીખાનું, તંબુઓ, ખયમા વીઝેરે તો લડાઈના મેદાનમાં રવાના પણ થઈ ચુક્યાં છે, અને લશ્કર પણ રફતે રફતે નીકળતું જાય છે અને હજુ નીકળવું ચાલુજ છે.”

અબ્બાસા—“જાલા ! આપ કયે દીવસે રવાના થઈ જશો ?”

નઅફર—“ખુદાનું ચાહવું હશે તો અમો પણ આવતા ચની-વારની સાંઝ પહેલાં અહિંઆંથી કુચ કરી જઈશું.”

અબ્બાસા—“આની પહેલાં કોઈ લડાઈ થઈ છે ખરી ?”

નઅફર—“હા, હીજરી સન ૧૭૬ માં શેહરે દીસ્સા ફતેહ કરવામાં આવ્યું છે, અને હીજરી સન ૧૮૧ માં સફ્રસાફનો કીલ્લો જીતી લેવામાં આવ્યો છે. હવે અમો રૂમપર ચડાઈ લઈ જઈએ છીએ, માટે ખુદાએ તઆલાની દરગાહમાં દુઆ માંગો કે—તે વીજયની માળા અમારા ગળામાં આરોપે.”

આ વાતચીત થયા પછી તે પ્રેમ-મસ્ત બનેલા રંગીલા યુવા-
નોમાં સ્હેજસાજ મસ્કરી અને પ્રેમધેલી મસ્તી શરૂ થઈ ગઈ ! અને
પ્યાર અને મોહબ્બતના જોશ બધાં આવેશમાં અરસપરસ ચુંબનનો
વર્ષાદ વર્ષવા લાગ્યો. એક બીજાં ગોયાં બેઠીસ્તની અંદરનું અવર્ણ-
નીય અલોકીક સુખ, જેન અને ભોગ વીલાસ માનતાં ન હોય, અને
જાણે કે બેઠીસ્તના બાગમાં હુરો ગીલમાન સાથે મોઝમઝાં
હુંટતા ન હોય, પરંતુ આહ ! અફસોસ કે ખુદાએતઆલાને તેઓને
આ પ્રમાણે છુપી રીતે પણ બેઠીસ્તનો અલોકીક આનંદ અને ભોગ
વિલાસોથી તૂટી કરી મોઝમઝા માનવા દેવાનું રૂચું નહિં. કારણ કે
જ્યારે તેઓ આવી પ્રેમ-મસ્તીમાં મસ્ત બની ગયેલાં હતાં, ત્યારે તે
“રંગમાં ભંગ !” પાડવાને ત્યાં આગળ એક બાદશાહનો ખીદ-
મતગાર આવી લાગ્યો ! તેણે જાઅફરનાં બાહેર બેઠેલાં ખાદીમને
કહ્યું કે, “બાદશાહ સલામત વઝીર સાહેબને કાષ્ટ જરૂરતનાં કામ
માટે તુર્તજ બોલાવે છે, માટે જલદીથી હાજર થવાનું વઝીર સાહે-
બને કહી આવ !”

આ પયગામ બાહેરનાં ખીદમતગારે મરજાનને કહ્યો, તેથી
મરજાને જઈને જાઅફરનાં રૂમનો દરવાજો ખખડાવ્યો, ત્યારે જાઅ-
ફરે દરવાજો ખોલ્યા સીવાય અંદરથી પુછ્યું કે, “એ કાણ છે ?”
મરજાને બાહેરથી જવાબ આપ્યો કે, “હુઝુર ! એ તો હું છું !
જરા દરવાજો ખોલો.”

જાઅફરે દરવાજો ખોલ્યો, અને જાઅફરે મરજાનને અંદર
બોલાવીને પુછ્યું કે, “ખેર તો છે ને ? પાછા જવાની આટલી બધી
તે શી હિતાવળ આવી ગઈ ? હજી અમો તો પુરી પાંધરી વાતચીત
પણ કરી શક્યાં નથી ! ત્યાં તું આટલી બધી શામાટે તાકીદ કરે છે.”

મરળને હાથ જોડી અઝ કરી કે, “હુઝુર ! મેં કંઈ પણ ઉતાવળ કીધી નથી ! પરંતુ બાદશાહ સલામતનો ખીદમતગાર આપને તાકીદે બોલાવવા માટે આવ્યો છે !”

આ સાંભળીને જાગરના હોશ ઉડી ગયા, તેને તો એમ ચોક્કસ લાગ્યું કે, આ મેળાપની બાદશાહને જરૂર ખબર પડી ગઈ હોવી જોઈએ, નહિતર આવા વખતે હુઝુર માણસ બોલાવવા માટે મોકલે તે કદી પણ સંભવેજ નહિં ! આવો વિચાર આવવાથી તેણે બીકથી ધરજતાં ખીદમતગારને કહ્યું કે, “જા ! હુઝુરને જાહેર કહે કે—હું કપડાં બદલીને હમણાંજ આપની ખીદમતમાં હાજર થાઉં છું.”

આ જવાબ લઈને બાદશાહનો ખીદમતગાર તો રવાના થઈ ગયો, અને જાગર, અબ્બાસા તેમજ મરળને એ ત્રણે જણાઓ મોટી શીકર ચિંતામાં અને ધાસ્તીમાં પડી ગયાં ! અને હવે આ વાતની જો બાદશાહને ખબર પડી તો શું હાલ થવાના ? તે વિચારે એ ત્રણેને અર્ધ ઘેઝાં ગાંડાં અને ચીતભ્રમ કરી મુક્યાં ! તેથી થોડી વારે અબ્બાસાએ જાગરને પુછ્યું કે, “કેમ પ્યારા ! અમારાં અહીં-આં આવવાનાં ખબર તો બાદશાહ સલામતને પહોંચ્યા નહીં હોયને ?”

જાગર ડરનો માર્યો ધ્રુજતો ધ્રુજતો બોલ્યો કે, “કેમ ખબર પડી શકે ? તેઓ ધણા ચાલાક અને હોંશીઆર છે ! કદાચીતને કોઈ છુપો જાસુસ તપાસ માટે રાખ્યો હોય ! અને તેથી મને હમણાં બોલાવવામાં આવતો હોય તો તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી !”

અબ્બાસા—“જો આમજ હોય તો તેઓ પોતેજ ચાલ્યાં આવે તેવા છે, મને તો એમ લાગે છે કે મુસાફરીએ જવાનું છે, તેથી કોઈ નવીન બાબત યાદ આવી ગઈ હશે તેથી કાંઈ સલાહ કે મસલત કરવા બોલાવ્યા હશે !”

મરજન—“હુજુર ! શાહઝાદી સાહેબે જે કારણ કહ્યું તે માટે આપને ખોલાવવામાં આવતા હોય તો તે કેવળ બેનવા ચોગ્ય લાગે છે.”

આ સાંભળીને જામશ્કરે એક હાથ ખેંચતાં અને માથાં પર હાથ પછાડતાં કહ્યું કે, અફસોસ ! તકદીર આગળ તદખીરનું જોર ચાલતું નથી ! જ્યારે લાંબી મુદતે તદખીરે આ મુબારક અને શુભ અવસર મેળવી આપ્યો ત્યારે તકદીરે આડે આવીને ચઢેલા રંગનો લાંગ કરી દીધો ! ખેર ! તમે અહીંયાંજ થાઓ ! હું હુજુર પાસે જઈને બે કલાકની અંદર પાછો આવું છું.”

અબ્બાસા—“ભલે ! આપ પધારો ! અમે અહીંજ બેઠા છીએ !”

આ સાંભળીને મરજનને હાથ જોડીને અબ્બાસાને અર્જ ગુઝારી કે, “શાહઝાદી સાહેબ ! આપ આટલા બધા હોંશીયાર અને સાવચેત હોવા છતાં આવા ભોળા થઈ ન જવ ! કદાચીતને વજીર સાહેબના ફરમાવ્યા પ્રમાણેજ હોય તો પછી અહીંયાં રોકાઈ રહેવું જોખમભર્યું અને આપણા લાલમાં ઘણું નુકસાનકારક પુરવાર થશે ! માટે હુજુર ગયા પછી આપણે અહીંયાંથી તુર્તજ ચાલ્યાં જવું જોઈએ.”

જામશ્કર—“ઓ મરજન ! ખરેખર તારી વાત મને પ્રસન્ન આવી, માટે હું અત્રેથી ગયા પછી તમે પણ વધુ વખત ન ખોતાં રવાના થઈ જાઓ.”

અબ્બાસા—“મારા ધ્યાનમાં એમ આવે છે કે—અમે હમણાંજ રવાના થઈ જઈએ, અને અમારા પછીજ આપ રવાના થઈ જશો.”

જામશ્કર—“પ્યારી શાહઝાદી ! ભલે એમ કરો ! ખીસમી-હલાહ ! ખુદા હાફીઝ !”

આ પછી અબ્બાસા અને મરજન પ્રથમ પહેરેલા પોશાકમાં

પોતાના મહેલ તરફ રવાના થઈ ગયા, પરંતુ ત્યારે શું આ બાબતની બગદાદના બાદશાહને ખબર પડી ચુકી હતી ?

પ્રકરણ ૩૧ મું.

લડાઈની તૈયારીઓ.

અબ્બાસા અને મરજનના ગયા પછી બાબર પણ તુર્તબ કપડા બદલીને બહુજ તાકીદની સાથે સવારી પર બેસીને હાઈનના મહેલમાં ગયો. હાઈને તેને પોતાની નજદીક બોલાવીને બાણાં માન મરતબાની સાથે બેસાડ્યો. જે પછી તેણે બાબરને પુછ્યું કે, “બાબર ! આપણે લડાઈની સર્વે સામગ્રી તદ્યાર તો કરાવી અને લશ્કર પણ થોડું થોડું રવાના થતું જાય છે, પરંતુ મેં આ વેળાએ તમને આ મસલત માટે બોલાવ્યા છે કે—આપણે આપણી સાથે કેટલો ખજાનો લેવો ?”

બાબર—“હુજુરે આલી ! મારા લક્ષમાં એમ આવે છે કે આપણે વધારે ખજાનો સાથે લેવો નહિ, પરંતુ જરૂરત પુરતોજ લેવો અને બાકીના માટે એવી ગોઠવણ કરી જવી કે દર ત્રણ ત્રણ દીવસે આપણે અમુક રકમ ત્યાં મળ્યાં કરે. ! !”

હાઈન—“હલે ! હવે સફરનો દીવસ બહુ નજદીક છે, માટે જે કાંઈ બાબત યાદ આવે તેની તુરતજ નોંધ કરી લઈ હુકમ આપી દેવા ! અને તેમાં કોઈ પ્રકારની બેદરકારી કે ગફલતી રાખવી નહિ કે જેથી ત્યાં આગળ પહોંચ્યા પછી પચાતાપ કરવાનો વખત આવે, માટે તે વિષે પુરતી તકેદારી પ્રથમથીજ રાખવી.”

જામચંદર—“ હુઝુરે આલી ! ખુદા કરશે તો કાંઈ બાબતની કશી પણ ખામી આવી શકશે નહિ. આપની સુઝદ નેક નામીથી દરેક ઠેકાણે દરેક ઘીબ હાજર થઈ જશે. ”

આ વાતચીત પછી થોડો વખત રાજપાટની બીજી બાજુમાં ખસાર થઈ ગયો અને રાત્રી ઘણી થઈ તેથી હારને જામચંદરને કહ્યું કે, “ જામચંદર ! જાઓ ! હાલતરત તો તમે નિંદ્રા લ્યો ! હું પણ હવે નિંદ્રાવશ થાઉં છું ! સવારના કચેરીના વખતે હંમેશના રીવાજ કરતાં બહેલાં આવજો. ”

બાદશાહની રજા મળવાથી જામચંદર અદખઆદાખ બજાવી લાવી ઘણાજ ખુશી થતો થતો પોતાને મહેલે આવી લાગ્યો, પરંતુ તેને તે રાત્રીના બીલકુલ નિંદ્રા આવી શકી નહીં કારણ કે તે એવા વીચાર-માં હતો કે—આ પયગામ અબ્બાસાને કોઈ પણ પ્રકારે પહોંચાડવો જોઈએ કે—આપણો ભેદ હજી સલામત રહ્યો છે, અને તેની કાંઈને ખબર પડીક પડી શકી નથી.

—:૦:—

પ્રકરણ ૩૨ મું.

લડાઈપર !!

અબ્બાસાએ મરજાન સાથે પોતાનાં મહેલે ગયા પછી, તજ વિચારની શીકર ચિંતામાં લાંબો વખત વીતાડી દીધો ! તેણે વીચાર્યું કે બાદશાહ સલામતે વજીર સાહેબને શા માટે બોલાવ્યા હશે તેના સમાચાર અવશ્ય મંગાવવા જોઈએ ! પરંતુ તે પાછી અફસોસ કરીને

પોતાના દીલ સાથે વીચાર કરવા લાગી કે વઝીર સાહેબ એવી હઠ લઈને બેઠા છે કે તેઓ પોતાના તરફથી કંઈ પણ સંદેશો કે ખબર અંતર મોકલવતા નથી ! જે કંઈ કામની પહેલ કરવી હોય છે, તે તો પ્રથમ મારેજ કરવી પડે છે ! આ વિષે તેણીએ પોતાની ખાસ વિશ્વાસુ દાઇ મરજાનની સલાહ પુછી જોઈ તો મરજાને કહ્યું, “ઓ મારી શાહજાદી ! આપ જે કંઈ કહો છો તે બ્યાજબી છે, પરંતુ તેમાં વઝીર સાહેબનો કંઈ ઉપાય નથી ! માટે આ વિષે અફસોસ કરવો છોડી આપો ! હું પોતેજ આજ રાત્રીના વઝીર સાહેબ પાસે જઈને બાતમી મેળવી આવીશ.”

બીજી રાત્રીના મરજાન જાગ્યે પાસે ગઈ અને રાત્રીના બાદ-શાહે શા માટે બોલાવ્યા હતા તે—વિષે ખુલાસો માંગ્યો, ત્યારે જાગ્યે મરજાનને સર્વ હકીકત ખુલાસાવાર કહી સંભળાવી આ ખબર જાણને મરજાન અબ્બાસા કને પાછી ફરી અને તેને સર્વે ફરીયાતથી વાકેફ કરી !

બીજે દિવસે પ્રથમના મુકરર કાબેલા પ્રોગ્રામ મુજબ બગદાદનો બાદશાહ તેના માનીતા અને વિશ્વાસુ વઝીર જાગ્યે સાથે અને એક મોટા લશ્કર સહીત પુર દમામ અને જાહોજલાલી વચ્ચે રમના પ્રદેશ બહુ કુચ કરી ગયો, ત્યારે બગદાદની તમામ રહયત બાદશાહની આ દમામી દોરની સવારી નીહાળવાને રસ્તામાં ટોળેટોળાં મહ્યાં જે સર્વે જાહેર રસ્તાઓપરથી લશ્કરની સ્વારી નીકળનાર હતી તે રસ્તાઓ પર આવેલી તમામ ઇમારતો લોકોથી ચીકાર ભરાઈ ગઈ, અને જ્યારે બગદાદનો બાદશાહ અને વઝીર જાગ્યે લશ્કરના મુખડે પુર દોર દમામ અને ધામધુમ સહીત બગદાદ શહેરમાંથી પસાર થઈ ગયા ત્યારે બગદાદની વજાદાર રહયતે તેઓ પર કુલોની

વૃષ્ટિ કરીને તેઓને વધાવી લીધાં, અને તમામ લોકો, નોકરો—ચાકરો, ગુલામો અને લોંડીઓ વીગેરે આદશાહ વીજ્ય કરીને પાછા જલદી ફરે તે માટે દુઆ ગુજરવા લાગ્યાં ! અને બગદાદના આદશાહ માટે જ્યના હર્ષનાદ બોલાવવા લાગ્યા, જ્યારે બગદાદનો આદશાહ હારન અલ રશીદ ગરીબો, મીસકીનો અને ફકીરોને ખેરાતમાં નાણું આપતો અને પૈસા ઉરાડતો ઉરાડતો બગદાદ શહેરની બહાર મેદાનમાં પડ્યો, ત્યારે બગદાદનું તમામ લશ્કર પોતાના આદશાહની સરદારી અને રાહબારી સાથે “અલ્લાહો—અકબર”ના બુલંદ નાચરા કરતું કુચ કરી ગયું.

—:૦:—

પ્રકરણ ૩૩ મું.

હમલ હુપાવવાની કોશીશો.

વઝીર જાઅફરના જંગપર જવા પછી અબ્બાસાની હાલત બેચેન થઈ પડી ! પોતાનાં દીલનાં કોડ પુરા પાડ્યા સીવાય પોતાનો જીવનજન જાઅફર આવી રીતે દુરદરાઝના મુલકમાં લડાઈ પર ગયેલો જોઈ અબ્બાસાની ઉમેદો અને આશાની કીસ્તી ગોચા ડુબી ગઈ ! તે વિચાર કરવા લાગી કે—“અરેરે ! પ્યારા જાઅફરની જુદાઈ સહન ન થઈ શકવાથી મેળાપ કરવા આજીવો પરંતુ તેમાં પણ કમનસીબે “રંગમાં ભંગ !” પડ્યો ! અફસોસ ! મારાં નસીબ કુટી ગયાં છે કે તે પ્યારા દીલબરનો નીરાંતે અને નચિંતપણે પુરતો મેળાપ પણ થઈ શકતો નથી ! અને હવે તો ખુદા જાણે કે—તે—પ્યારો કોણ

જાણે ક્યારે રૂમની લડાઇ પરથી પાછો ફરશે ? અને મને આલિંગન દઇ મારા કોડ પુરા પાડશે ? અફસોસ કદાચીતને તેઓ કેદ પકડાઇ ગયા તો યા ખુદા ! માફ થું થશે ? આહ ! તો પછી તો તેઓનાં મેળાપની અમર આશા અને દીલના અરમાન દીલમાંજ સમાઇ રહેવાનાં !” આ વિચાર આવવાથી અબ્બાસા એકદમ ખુદા બેચેન થઇ ગઈ અને તેનું દીલ હાથમાં રહ્યું નહીં ! તેથી તે એક “હાય !” નાખતી એક નીચે ખીછાવેલાં મખમલી અને ઝરીયાન ગાલીચાપર પછડાઈ પડી ! અને અર્ધમેલાન અવસ્થામાં આવી ગઈ ! જમીનપર પડવાનો આવો જખરો ધખકારો થતાં જ મરજન ત્યાં આગળ દોડી આવી અને કહેવા લાગી કે, “ઓ શાહઝાદી ! તમે સમજી અને અક્કલમંદ થઇને આ પ્રમાણે નાના બચ્ચાંની જેમ કેમ બની જાઓ છો ? ખીખી ! વારે વારે કદપાંત કરવો સારો નથી ! ખુદા ખાતર હવે રડો નહીં !”

અબ્બાસાએ રડતાં રડતાં કહ્યું કે, “મરજન ! તું શું એમ સમજે છે કે—હું જાણી નેદાને રડું છું ? ના ! મરજન ! પ્યારા જા-અફરની જુદાઇમાં દીલ બેચેન થઈ આવ્યું છે ! અને તેની સાથે ખીજ પણ વીચારો આવતાં આપ મેળે રડવું આવે છે ! તે કેમ રોડી શકાશે ? ઓ મરજન ! ખ્યાલ કર કે હવે પ્યારો જીવનજન જાઅફર ક્યાં અને હું ક્યાં ?

“જુદા જાઉં ગમ કે હાથોસે,
જો નીકલે દમ કહી;
હૃદયે અઈસી જાન્દગી પર
તુમ કહી અઊર હમ કહી ? !”

મરજન—“અરે ખીખી ! ખુદાને યાદ કરો ! ખુદા કરશે તો

વઝીર સાહેબ બે મહીનામાં પાછાં ફરશે ! બીબી ! આપને બીજાં શા વીચારો આવ્યાં કરે છે તે ફરમાવો ! ”

અબ્બાસા—“ મરજન ! બીજાં વીચારો તો તું સારી પેઠે જાણે છે ! કે અધુરામાં ખુરં જો તારાં કહેવા પ્રમાણે મેં ગર્ભ ધારણ કર્યો હોય તો મારાં પુરાં ભોગ મળવાનાં ! જુબીદા પણ રાત્રી દીવસ ખારીકાઈથી તપાસ ચલાવ્યાં કરે છે ! તેથી આ બાબત હવે વધુ વખત છુપી રહેવી તે મહા મુશ્કેલ છે ! ”

મરજન—“ શાહઝાદી ! આપ નાહકનાં ગભરાવો નહીં ! ખુદ વારે ધારો ! બેગમ સાહેબ જુબીદા ખાતુન તો આપની સાથે ઘણી સારી મહોબ્બત ધરાવે છે, તેથી વધારે વર વાંધો આવી શકે તેમ નથી ! ”

અબ્બાસા—“ ઓ મરજન ! શું તું જાણતી નથી કે—હાઝન મારી અને જાઅફર સાથે ઘણી જ મહોબ્બત રાખે છે તે ? ! અ-મારાં પ્રત્યેકની બાદશાહની આ મહોબ્બતે જુબીદાનાં કીનાખોર હરદ-યમાં ઇર્ષાનો અગ્ની પ્રદોષ કીધો છે, તેથી તે મારી સાથે ખાન-ગીમાં બહુ દુશ્મની રાખ્યાં કરે છે ! અને તને એ પણ ખબર હોવી જોઈએ કે—તે મારી છુપી તપાસ કરાવ્યાં કરે છે ! હુજુરીઓ, અમીર ઉમરાવો વીગેરે પણ હસદનાં કારણથી જાઅફર સાથે છુપી અદાવત રાખે છે ! અને કોઈ મવકાતી રાહ જુવે છે કે—જાઅફર ક્યારે થાપ ખાઈ જાય અને તેનું કાટલું સદાબરું કાઢી જ નાંખીયે ! આ કારણને લઈને જ જાઅફર મારી પાસે આવતા નથી, અને કાગળથી પય ગામ કે સંદેશો લખી મોકલવામાં બહુ અચકાય છે ! ”

મરજનને ધીમું હાસ્ય કરતાં કહ્યું કે, “ મારાં શાણું શાહઝાદી ! જ્યારે આપ વસ્તુસ્થીતી જાણો અને સમજો છો, ત્યારે પછી આપની

પ્રત્યેની વઝીર સાહેબની બેદરકારી માટે શા માટે ફરીયાદ ઉઠાવો છો?”

અબ્બાસા—“ઓ ભોળા મરજાન ! દીલથી તો અમે બંને એક બીજાની હાલતથી પુરતી રીતે વાકેફ છીએ ! પરંતુ દુનીયાનાં કાયદા મુજબ મોહબ્બતનાં જોશમાં એવી બાબતો પર પડ્યાઓ પડી જાય છે, અને આપસ આપસમાં ફરીયાદ અને શીકાયત થયા કરે છે ! પરંતુ મરજાન ! હવે હમલની બાબત બુખીદા વીગેરેથી છુપી રહે તેવી કોઈ યુક્તિ કર ! ”

મરજાન—“એવી કોઈ પણ તદખીર મારા ખ્યાનમાં આવી શકતી નથી ! માટે આપજ કોઈ કારગત યુક્તિ શોધી કાઢો તો વધારે બેહતર ! ”

અબ્બાસા—“મારાં લક્ષમાં એમ આવે છે કે—જ્યારે હમલ દેખાવાનો વખત આવી પુગે ત્યારે બેગમોનાં મહેલમાં એવી વાત ફેલાવી દેવી કે—અબ્બાસાએ બાદશાહ સલામતનાં વીજય માટે દુઆ માંગવાને ચીલ્લો ખેંચ્યો છે ! તેથી શાહઝાદી ચાલીસ દીવસો સુધી ખાનગીમાં વઝીફા પડશે અને કોઈની સાથે મેળાપ વટીક નહીં કરી શકે ! કદાચીત જો આ સમયમાં બાદશાહ સલામત અને વઝીર સાહેબ આવી ગયા તો પછી બીજી કોઈ બાબતનાં પાંચ સાત ચી-લાઓ ખેંચવાનું જાહેર કરીશું ! અને પછી આ મુદત પસાર થતાં કોઈ સંતાનનો પ્રસવ થવા પછી તેને કોઈ વીશ્વાસુ દાઇને ખાનગી રીતે સોંપી દઇશું ! કેમ મરજાન ! આ તદખીર તને પ્રસન્ન આવે છે કે ?”

મરજાને થોડા વખત પછી વીચાર કરીને મત આપ્યો કે,
“શાહઝાદી ! આ વીષે જો આ વેળાએ આપ મારી સલાહ પુછતા

હો તો—એમ કરવું જોઈએ કે—હમલને પડાવીજ નાંખવો ! એટલે કોઈને કશી પણ ખબર પડી શકે નહીં ! ”

અબ્બાસા—“ મરજાન ! તે ઠીક છે ! પરંતુ હમલ પડાવી નાંખવો તેનો ગુનાહ ખુન કરવા જેટલોજ છે ! તે કરતાં તો પોતાનુંજ ખુન કરીને આ ઝુલમાતભરેલી જન્નળી જીંદગીનો અંતજ આણી નાંખવો લાખ દરજ્જે સારો છે ! તેથી તારા કબ્જા પ્રમાણે વર્તવું અને પોતાનાં ખુનથી પચેદા થયેલાં સંતાનને આ પ્રમાણે અધુરેથી પડાવી નાંખવું તે કમકમાટીભર્યું કરપીણ કૃત્ય છે ! માટે તે પ્રમાણે વર્તવું મને યોગ્ય લાસતું નથી ! ”

આ પછી અબ્બાસાએ ચીઠ્ઠા ખેંચીને આ હમલ છુપાવવાની યુક્તિને પસંદગી આપી ! અને તેથી ચીઠ્ઠાનાં બહાનાં હેઠળ હમલની આ વાતને લોકોથી છુપી રાખવા માટે અબ્બાસા અને મરજાન જીવતોડ એકમતો ઉઠાવવા અને કોશીશો કરવા લાગી !

પ્રકરણ ૩૪ મું.

વીજય !

હારૂન અને જાઅફર રૂમપર ચઢાઈ લઈ જવા માટે લાંબી મુસાફરીએ નીકળી જવા પછી થોડાંજ દીવસોમાં મરજાનને બેગમેમાં એક એવી વાતની ચકચાર ફેલાવી દીધી કે—શાહઝાદી સાહેબે બાદશાહ સલામતનાં વીજય માટે ચીઠ્ઠો ખેંચ્યો છે ! આ બીના થોડા વખતમાં પવનવેગે ફેલાઈ ગઈ ! તેથી બાદશાહની બેગમ ઝુબીદા

ખાતુન વીગેરે કોઇ પણ શાહઝાદીને મળવા આવતાં ન હતાં ! એક વખત આ વાત સાંભળ્યાં પહેલાં ઝુખીદા અખ્યાસાને મળવા આવી હતી, પરંતુ તેને મહેલમાં પેસતાંજ શાહઝાદીનાં ચીલ્લાની ખબર મળી એટલે પછી તે તુર્તજ શાહઝાદીને મલ્યા સીવાય પાછી ચાલી ગઇ !

બગદાદનું રૂમપર ચઢાઇ લઇ ગયેલું લશ્કર આખરે બાદશાહ હાજન-અલ-રશીદ અને વઝીર જામઅશરની પુરતી દેખરેખ અને ખંદો-ખસ્ત સમેત રૂમ પહોંચી ગયું ! અને ત્યાં જઇને તેઓએ એક દીવસનો પુરતો આરામ લીધો અને બીજે દીવસે બગદાદનાં સૈન્યનાં બહાદુર અને પહેલવાન યોધાઓ રૂમનાં લશ્કરપર તુટી પડ્યાં ! ત્યાં આગળ એક દીવસની ખુનખાર લડાઇ થઈ અને પાણી અને આગની ઝમીનપર લોહીની નીકા વહેવા લાગી ! બગદાદનાં બળવાન લશ્કરી-ઓએ ટુંક વખતમાં રૂમનાં લશ્કરના લડવઘયાઓને ઘાસનાં પુળાની જેમ વાઢી નાંખ્યાં ! થોડાજ સમયમાં પોતાનાં લશ્કરની આવી ખુનખાર ખુવારી જોઇને રૂમનો બાદશાહ પોતાનાં બાકી રહેલાં નાનાં સુન્ના લશ્કર સાથે પાછો હટી ગયો. અને તેણે બગદાદનાં બાદશાહને શરણે થઇને પોતાનો પરાજય કબુલ રાખ્યો ! તેથી થોડાં વખતમાં સુલેહની શરતો ત્યાંજ નક્કી કરવામાં આવી અને તેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું કે-રૂમનાં બાદશાહે બગદાદનાં બાદશાહને વર્ષ દીવસે ૨૦,૦૦૦૦૦ વીશ લાખ અશરશીઓ ખંડણી તરીકે આપવી ! આ પછી થોડાં દીવસોમાં બગદાદનો બાદશાહ પોતાના વઝીર જામઅશર સાથે પોતે કરેલી મહાન ફતેહ માટે ખુશી થતો અને મુઠો પર તાવ દેતો ગર્વના વચ્ચે ઉચ્ચારતો પોતાના લશ્કર સહીત બગદાદ શહેર તરફ આવી લાગ્યો, ત્યારે બગદાદ શહેરની તમામ રખિત પોતાના બાદશાહનાં ઇસ્તેફાલ માટે અને તેણે મેળવેલી ફતેહ માટે તેને

આવકાર અને મુખારકબાદીઓ આપવાને માટે શહેરની બાહર નીકળી પડી ! પોતાના વફાદાર શહેરીઓનાં આવાં અનુપમ માન આવકાર અને ફતેહની ખુશાલીના મુખારકીઓનાં ભુલંદ પોકારો વચ્ચે બગદાદનો બાદશાહ પોતાનાં લશ્કરનાં પ્રથમના જેવાંજ પુર દમામ સહીત પોતાનાં બગદાદ શહેરમાં દાખલ થયો, ત્યારે બગદાદનાં સર્વે લોકો “બગદાદનાં બાદશાહની ફતેહ !” નાં હર્ષનાદ કરવા લાગ્યા. આવી અપુર્વ અને અવીસ્તરણીય ખુશાલી વચ્ચે બગદાદનો બાદશાહ શહેરમાંથી પસાર થઈને પોતાને મહેલે પહોંચ્યો ત્યારે બેગમોનાં મહેલોમાં ખુશાલીના પોકારો થયાં ! અને જ્યારે આ મહાન ફતેહની પહેલ-વહેલી ખુશ વધાર્થ એક દાઢ પોતાની બેગમ સાહેબા બુખીદા ખાતુનને કહેવાને ગઈ ત્યારે તેણે તો પોતાની અપુર્વ ખુશાલીનાં આનંદ-ઉલાસના આવેશમાં પોતાની ડોકમાં પહેરેલો હીરા જડીત હાર તે દાઢને બક્ષીસં દઈ દીધો ! બીજે દીવસે આ મહાન વીજયની ખુશાલી ઘણી ધામધુમ સાથે પુર દમામથી બગદાદ શહેરમાં ઉજવવામાં આવી ત્યારે જે બહાન બળવાન બહાદુર યોદ્ધાઓએ લડાઈમાં સારી સેવા બજાવી હતી, તેઓને બગદાદનાં બાદશાહે નાદર અને અમુલ્ય ચીજોના ઉદાર બક્ષીસથી નવાઝ્યા ! !

પ્રકરણ ૩૫ મું.

મુખારકબાદી !

બગદાદનો બાદશાહ હારન-અલ નશીદ રમની લડાઈ ફતેહ કરી આવ્યો તેથી બગદાદના સર્વે શહેરીઓ ધણાજ આનંદમાં આવી

ગયા, અને પોતાનો બાદશાહ રૂમનાં ઝખરદસ્ત બાદશાહ પર વીજ્ય મેળવીને આવ્યો તેથી તેઓ અભીમાન ધરાવવા લાગ્યા ! પરંતુ અફ-સોસ કે-ન્યારે સર્વે લોકો આ ફતેહથી બહુ હર્ષ પામ્યાં, ત્યારે અબ્બાસાને ઘણો રંજ અને સદમો થયો ! કારણ કે આ વેળાએ અબ્બાસાને હમલનો છઠો મહીનો ચાલતો હતો, અને તેથી આવી સ્થિતિમાં હાઈનતી મુલાકાત કરવી તે અબ્બાસાને જરાયે યોગ્ય લાગ્યું નહિ ! તેથી તે મરજાન સાથે મસલત ચલાવવા લાગી કે, “ઓ મારી બહાલી અને વીશ્વાસુ મરજાન ! લાઇજાન તો લડાઇ પરથી આવી પહોંચ્યા અને મારી હાલત તો હમલવાળો છે ! તે તું સારી પેઠે જાણે છે ! માટે આવી હાલતમાં તેઓની મુલાકાત માટે જવું તે કોઈ રીતે વ્યાજબી નથી ! માટે હવે આપણે ક્યા બહાનાં હેઠળ આમાંથી છટકી જવું ? !”

મરજાન—“ઓ મારી શાહઝાદી ! આ વીષે તો આપણે પ્રથમથીજ ગોઠવણ કરી રાખી છે, અને સર્વને આહેર પણ કર્યું છે કે હુઝુર રૂમની લડાઇ પર ગયા છે. તે માટે તેની ફતેહ ચાહવાને અને દેખ્યા ગુઝારવા માટે શાહઝાદીએ જે ચીલ્લા ખેંચ્યા છે, અને ફતેહ થયાં પછી પણ ખીજાં જે ત્રણ વધુ ચીલ્લા ખેંચી વઝીફ પઢવાની મીનત કરેલી છે ! માટે ઓ શાહઝાદી ! આપણે આ બાબત પર હાલમાં દ્રઢ અને મુસ્તકીમ રહેવું ! અને હવે દરેક જગ્યાએ એવી વાત ફેલાવી આહેર કરી દેવી કે—શાહઝાદી હાલમાં ચાર મહીનાં સુધી કોઇને પણ મળી શકશે નહીં ! કારણ કે પ્રથમની મીનત પ્રમાણે બાદશાહ ફતેહ કરીને આવ્યા તે માટે તેઓ ત્રણ ચીલ્લા ખેંચવામાં રોકાયેલાં છે !

અબ્બાસા—“મરજાન ! આ ખીના તો મારા લક્ષમાં છે !

પરંતુ આ કરતાં જો બીજાં કોઈ પ્રકારનું સારું બહાનું યાદ આવતું હોય તો કહો કે તે પ્રમાણે અમલ કરીએ ! ”

મરજન—“ ઓ મારી શાહઝાદી ! હું આપનાં કદમ મુખાર-કપરથી કુરબાન થાઉં કે ભલા ! અમો દાખઓમાં એટલી બધી બુદ્ધિ અને અક્ષય હોંશીયારી ક્યાંથી હોઈ શકે ? માટે આથી પણ કોઈ સારી બાબત આપનાં લક્ષમાં આવતી હોય તો ફરમાવો કે તે માટે પણ વીચાર કરી જોઈએ ! ”

અબ્બાસા—“ આ સીવાય બીજા કોઈ પાયાવાળી અને હુજુરને ગળે ઉતરે તેવી બાબત તો હાલમાં મારાં ખ્યાનમાં આવતી નથી ! માટે તું આજે બાદશાહ સલામત પાસે જજે અને ઘણાં આદાબ બળવી લાવ્યા પછી હાથ જોડીને મારાં તરફથી લડાઈની ફતેહનો મુખારકબાદી આપજો ! જે પછી હું પોતે મુલાકાતે નહિં આવી શકવાનું આપણું વળુદવાળું કારણ બતાવજો ! ”

આ પછી રાત્રીનાં મરજન બાદશાહ સલામતની ખીદમતમાં ગઈ અને હાઈનના ખાસ ખવાસને કહ્યું કે, “ હું શાહઝાદી સાહેબનો ખાસ પયગામ હુજુરને પહોંચાડવા માટે આવી છું ! ” આ સાંભળીને તે ખવાસે અંદર જઈને બાદશાહને ખબર આપી તેથી તેણે તેને હુકમ આપ્યો કે, “ મરજનને મારી પાસે હાજર કર ! ” તેથી ખવાસે મરજનને અંદર મોકલી આપી ! મરજન અંદર ગઈ અને શાહી કાયદા પ્રમાણે અદબ આદાબ બળવી લાવી દુર ઉભી રહી ! કારણ કે આ વેળાએ હાઈન અને ઝુબીદા બન્ને બેઠાં બેઠાં વાતચીતો કરતાં હતાં. મરજનના અંદર ગયા પછી બાદશાહ અને બેગમ વચ્ચેની ખાનગી ખુશગુફતેગો બંધ પડી !! જે પછી બાદશાહે મરજનને પ્રછયું કે, “ ઓ મરજન ! જરા નઝદીક તો આવ ! ”

આ સાંભળીને મરજાન બાદશાહની નઝદીક જઈને ઉભી રહી !
જે પછી હારને પાછું પુછવા માંડ્યું કે, “કેમ મરજાન આજે
કેમ આવવું થયું છે ?”

મરજાને હાથ જોડીને બહુજ ધીમાં સ્વરે અર્જ કરી કે, ‘હુઝુરે
આલી ! આપ નામદાર જ્યારે રૂમ પર ચઢાઈ લઈ જવા લશ્કર
સાંથે તશરીફ લઈ ગયાં, ત્યારે શાહઝાદી સાહેબે લડાઈમાં વીજ્ય થવા
માટે બે ચીલા ખેંચ્યા હતાં, અને હમેશાં રાત્રી દીવસ આઠ કલાકો
સુધી વઝીફ પડ્યા કરતા હતાં, તો તેની બરકતથી અને આપનાં
ખુશહાલ નશીબથી ખુદાએ તઆલાએ આપને વીજ્ય આપ્યો ! આ
ઉપરાંત, આ ફતેહ થાય તો શાહઝાદી સાહેબે બીજા ત્રણ ચીલા
ખેંચવાની મીનત કરેલી હતી ! તો આપ નામદાર લડાઈ પરની
ફતેહ કરીને જલ્દી સહીસલામત પાછા ફર્યા તેની ખુશહાલ ખબર
સાંભળતાંજ તેઓ ઘણાજ ખુશી થયા, અને એક દીવસ આપની
રાહ જોઈ કે આપ તેઓને મળવા માટે બોલાવશો, પરંતુ આપે
તેઓને બોલાવ્યાં નહીં તેમજ લડાઈ પર રવાના થતી વેળાએ પણ
આપે મુલાકાત કરી નહીં ! ખેર ! હવે તેઓ સાહેબ આપને મળવા
ચાહતા હતા, પરંતુ ફતેહની ખુશી ખબર સાંભળતાંજ ત્રણ ચીલા
ખેંચવાની મીનત તેઓને પાછળથી યાદ આવી ગઈ ! તેથી તેઓએ
આજથી ચીલા ખેંચવા શરૂ કરીધા છે ! અને ચીલાની મુદતમાં બહાર
જઈ શકાય નહીં, તેમજ કોઈનો મેળાપ પણ નહીં થઈ શકે. તે
માટે તેઓએ મને આપ નામદાર પાસે મુખારક બાદી આપવાને
મોકલી છે !”

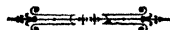
હારને—“ઓ મરજાન ! ઘણી અફસોસની બીના છે કે હું
જ્યારે લડાઈ પર ગયો, ત્યારે તેઓ આગળ હું લડાઈ વીધે કશી

વાતચીત કરી શક્યો નહીં ! શાહઝાદી એ લડાઈમાં ફતેહ થવા માટે જે ચીલ્લો ખેંચ્યો હતો. તે માટે તેઓનો ઘણો એહસાન માનવામાં આવે છે ! અને હવે મીનનત પુરી કરવા માટે પાછા ફરી વખત ચીલામાં મશગુલ થયાં છે, તે પણ ઘણી સારી બાબત છે ! પરંતુ તેઓ જે મારી મુલાકાત કરીને ચીલામાં બેઠા હતા તે તો ઘણું સાફ હતું ! મરજાન ! મને શાહઝાદી સાથે લાંબી મુદત થયા છતાં મુલાકાત થઈ નથી ! માટે તું જા ! અને શાહઝાદીને પુછીને જલ્દી આવ કે હું પોતે મળવા માટે આવું તો કંઈ વાંધો છે ખરો ?”

મરજાન—“હુઝુરેઆલી ! ભલે ! ઘણી ખુશીથી ! હું શાહઝાદી સાહેબને પુછીને આવું છું !”

આમ કહીને મરજાન અદબ આદર બજાવી લાવી તુર્તજ અબ્બાસા પાસે ગઈ અને બાદશાહ સાથે થયેલી તમામ વાતચીત ખુલાસાવાર કહી સંભળાવી ત્યારે અબ્બાસાએ કહ્યું કે, “મરજાન ! જા ! તું હુઝુરને જઈને કહી આવ કે સહવારનાં નાસ્તો લીધા પછી પધારજો ! હું આપની રાહ જોઈને બેસીશ ! પરંતુ સાથે એમ કહેલી આવજો કે, વહેલા તશરીફ ફરમાવશો કે ચીલ્લાનો વખત વીતી ન જાય !”

આ પયગામ લઈને મરજાન તુર્તજ હાઈન પાસે ગઈ અને અબ્બાસાનો સંદેશો કહી સંભળાવ્યો જે પછી મરજાન તુર્તજ પાછી અબ્બાસા આગળ હાજર થઈ ગઈ !

પ્રકરણ ૩૬ મું.

ભાઈ-બહેન.

મરજાન જ્યારે હાઈને અબ્બાસાનો પયગામ પહોંચાડીને રવાના થઈ ગઈ ત્યારે હાઈને પોતાની બેગમ ઝુબીદાને પુછ્યું કે, “ખારી ખીખી ! અબ્બાસા જે ચીલાઓ વીધે કહેવડાવે છે, તે શું ખરેખર ખરી વાત છે ?”

ઝુબીદાએ ધીમું હાસ્ય કરતાં કહ્યું કે, “હુજુર ! મને શી ખબર ? હું કાંઈ થોડી જ તેઓની પાસે રહું છું ? આપનાં સીધાબ્યા પછી તો મારે તેઓની સાથે કદી પણ મુલાકાત વટીક થઈ નથી ! કારણ કે તેઓનો કાંઈ થોડો મીઝાજ નથી ! આખર કરીને તેઓ પણ આપનાં જ બહેન જ ને ? તો પછી તેઓની ગરૂરી ભરી અદા અને મીઝાજનું તો શું જ પુછવું ?”

હાઈન—“શું મારી બહેન કાંઈ ખરાબ છે ? શું તે તારા વીધે કાંઈ ખરાબ બોલે છે ખરી ?”

ઝુબીદા—“હું તેઓને ખરાબ ક્યાં કહું છું ? હું તો માત્ર એટલું જ કહું છું કે તેઓનો મીઝાજ વધારે છે ! !”

હાઈન—“ઝુબીદા ! પ્રથમ તો તું અબ્બાસા કને બેસવા જતી હતી, પરંતુ મારા લડાઈ પર ગયા પછી શું તું તેઓની પાસે જતી ન હતી ?”

ઝુબીદા—“હા ! અલબત્ત ! એક વખત ગઈ હતી ખરી ! ત્યારે મરજાને મને કહ્યું હતું કે—‘શાહઝાદી સાહેબ ચીલામાં બેઠેલાં છે !’

તેથી જમવા અથવા જરૂરતનાં કામ સીવાય બાહેર નીકળતા નથી ! છતાં પણ આપ એક કલાક થોભો તો તેઓ હમણાં બાહેર આવશે ! તે વેળાએ મને બહુ કામકાજ હોવાથી હું ત્યાં આગળ વધારે વખત થોભી નહીં ! અને તેઓનાં ચીલ્લામાં હરકત નડે તે માટે ત્યાર પછી પાછી ગઇ પણ નહીં ! ”

હાઈન—“ જુખીદા ! હું તારી આજની વાતચીતથી અજાણ થાઉ છું ! પ્રથમ મેં તને ચીલ્લા વીધે પુછ્યું ત્યારે ખરોખર સીધો જવાબ આપ્યો નહીં પરંતુ આ હકીકતથી મને એવું માલમ પડે છે કે અબ્બાસાએ મારી ગેરહાજરી દરમિયાન ચીલ્લાઓ ખેંચ્યા હતાં ! ખરેખર ખુદાએ તઆલાએ જહેનની ભાઈ પર મોહબ્બત પેદા કીધી છે ! તે જહેન ભાઈનું ગમે તે સ્થિતિમાં ભલું જ ઇચ્છનાર હોય છે ! તારે કાંઈ વેળા એ પણ મારી પ્યારી અને લાડકી જહેનને જરા પણ નારાજીનું કારણ આપવું નહીં ! ”

જુખીદા—“ અમો શા માટે નારાજ કરીએ ? પરંતુ મને તો એ અફસોસ થાય છે કે મારાં કરતા આપ તેઓને નારાજીનું કારણ બની રહ્યાં છો ! કારણ કે આપને આપની બહેન પર આટલી હદ સુધીની મોહબ્બત હોવા છતાં, તેની પર એવો તો કાયમ દાયમનો જુલ્મ ગુઝાર્યો છે અને ગુજરો છો કે તેની ગોયા સીમાજ નથી ! ”

હાઈન—“ જુખીદા ! હું અજાણ થાઉ છું કે મેં એવો તે વળાંક શો જુલ્મ કીધો છે ? હું તો અબ્બાસાની એટલી બધી ખાતર બરદાસ્ત કરું છું કે—તેને જોઈતી તમામ ચીજો અને સરસામાન વીના માંજે પુરો પાડું છું ! મેં તો ગોયા તેને માટે ખજાનો પણ હુંટાવી દીધો છે ! હા ! ખરોખર ! મેં અબ્બાસાનાં જાઅફર સાથે જે નામનાં નીકાહ કરી આપ્યાં છે, તેને તું જુલ્મની ઉપમા આપતી હશે, પરંતુ

તારે જાણવું જોઈએ કે—અબ્બાસાનાં દીલમાં તે વીધે ઝાઝો હર્ષ—શોક કાંઈ પણ નથી ! ”

જુબીદા—“ આપ એમ માન્યતા ધરાવતા લાગો છો કે—આ વીધે અબ્બાસાનાં દીલમાં કાંઈ પણ પ્રકારની લાગણીઓએ અને બે-ચેનીએ વાસો કીધો નથી ! તો તેમ માનવામાં આપ સજ્જ થાપ આવો છો !! જરા વીચાર તો કરો કે તેઓનાં નીકાહ કરી આપવા છતાં તેને વીધવા કે કુંવારી અવસ્થામાં બેસાડી રાખવી તે કેટલા દરજ્જાનો અસહ્ય જુલમ છે ? ”

હારને મેં મલકાવતાં કહ્યું કે, “ પ્યારી બીબી ! ઓહોહોહો ! વળી તેમાં શું થઈ ગયું ? હજારો ને અમતોમાંથી કદાચીત એકને ન આપી કે ભોગવી તો શું ઇનસાન થોડા જ મરી જાય છે ? મોટાં ખાનદાનની ઘણી ઓરતો બાળપણમાં જ વીધવા થઈ જાય છે, તો શું તેઓ પુરૂષો સીવાય પોતાની બાકીની જીંદગાની નથી ગુઝારી શકતી ? ”

જુબીદા—“ એ સર્વે બીના સાચી છે ! પરંતુ ઇનસાન માટે જે ચીજ કાયમને માટે દુર થઈ જાય છે અને નજરથી અદ્રશ્ય થઈ જઈ પાછી મળવી દુર્લભ થઈ જાય છે, તો તે વીધે વધારે લાંબો શોક સદમો થવો સજ્જવાર નથી, પરંતુ જે બાબત બનવા ચોચ્ય હોય બહુ નજર સામે દેખાય તેમ હાજર હજુર હોય તેનાંથી તેને જો કાંઈ અટકાવવાની વૃથા કાશેશ કરે તો તેનો રંજ અને મુસીબતનો ગોચા આરોજ રહેતો નથી ! જે નેઅમત હજારો નેઅમતોની બરોબર જ હોય અને તે સીવાય ઇનસાન સંસાર સુખ ભોગવી શકતો ન હોય તે જો નજ મળે તો બાકી રહેલી બીજી બધી ચીજો અથવા

નેઅમતો આ સંસારને કેવળ તુચ્છ ભાસે છે ! અને સંસાર કડવો ઝેર જેવો થઇ પડે છે ! ”

ઝુખીદાની ઉપલી વાતને ઉડાવતાં હાડને કહ્યું કે “ ઓ ઝુખીદા ! ખુદા દે ખાતર એ બાબત હવે મુકી દે ! અને જે બાબત હું પુછવા માંગુ છું તેનો ખરો જવાબ આપ કે કોઇ પણ પ્રકારે જાઅફર અને અબ્બાસાની મુલાકાત તો થઇ ગઇ નથી ને ? ! ”

ઝુખીદા—“ હજી સુધી એ વીષે મને કંઇ ખબર પડી નથી ! પરંતુ મેળાપ થયો હોય અને તે જો બહુ જ ખાનગી રીતે છુપાવવામાં આવ્યો હોય તો પછી ખુદાને ખબર ! ”

આ સાંભળીને હાડને ગુસ્સે થતાં કહ્યું કે, “ ઓ ઝુખીદા ! તું તો મને ઓર શક અને વહેમમાં નાંખતી જાય છે ! ”

ઝુખીદા—“ પ્યારા ! મેં આપને કોઇ રીતે શકમાં નાંખ્યા નથી ! પરંતુ આપે પુછ્યું ત્યારે મેં કહ્યું કે મને કશી ખબર નથી ! ! ”

આ પછી રાત્રીનો ઘણો વખત પસાર થઈ ગયેલો હોવાથી બાદશાહ અને ઝુખીદા બેગમ સુવા માટે પલંગ પર ગયાં. સહવારનાં હાડને નાસ્તો લીધાં પછી અબ્બાસાને મળવા ગયો. અબ્બાસા પણ પોતાનાં બાઇની રાહ જોઇ રહી હતી, તેટલામાં જ હાડને આવી લાગ્યો. અબ્બાસા શાહી કાયદા પ્રમાણે તાઅઝીમ કરી આદાબ બજાવી લાવી અને એક ઝરીન ઉમદા જડાઉ ખુરશી પર હાડને બેસાડ્યો જે પછી આપસ આપસમાં ફરીયાદ અને શીકાયતની વાતો થવા લાગી ! હાડને પોતાની બહેનને મુસાફરી અને રમની લડાઈનો પ્રસંગ કહી સંભળાવ્યા પછી કહ્યું કે, “ ઓ પ્યારી બહેન ! ખરેખર ! આપનાં ચીલ્લા ખેંચવાની અને દુઆ ગુઝારવાની અસરથી ખુદાએ તઆલાએ અમોને વીજય આપ્યો ! નહીંતર, આવાં રમનાં એક ઝ-

અરદસ્ત બાદશાહ સામે ચડાઈ કરી વીજ્ય મેળવવો તે કાંઈ જેવી તેવી ખાવાની બાબત ન હતી ! ”

અબ્બાસા—બહાલા ભાઈજાન ! મારો ચીલ્લો અને મારો દોષ તો શું કામની ? એ તો આપનાં ખુશહાલ નશીબની વાત છે, ખુદાએ તમાલાએ આપનો સીતારો ખુલ્લું કર્યો છે કે—આપ જે ચાહો છો તે કાર્ય આપ મરજી મુજબ પાર પાડો છો, આ ઉપરાંત આપ ઈસલામ પર ચુસ્ત રહો છો સારી સખાવત કરો છો અને ગરીબોની દાદ સાંભળો છો, તેનું આ શુભ પરીણામ છે, ”

હારન—“ ઓ બહેન ! શું હું ઈસલામ પર ચુસ્ત રહું છું ? મારાં હાથે ઘણાં જુલ્મનાં જખુન કામો થઈ જાય છે, આતો માત્ર તમારી પરહેઝગારી અને નેક દોઆનાં પ્રતાપ છે. ”

આ સાંભળીને અબ્બાસાએ બરોબર તક સાધીને કહ્યું કે, “બહાલા ભાઈજાન ! આપ જાણો છો કે મને ખોટી ખુશામત પ્રસન્ન નથી, તેથી મારે ઘણી દીલગીરી સાથે આપને કહેવું પડે છે કે આપનાં કહેવા મુજબ આપનાં હાથથી કેટલાંક જુલ્મનાં કામો થઈ જાય છે, તો હું ઘણી નમ્રતા પુર્વક આપની સમક્ષ વીનંતી કરું છું કે ભાઈજાન ! જેમ બની શકે તેમ આંવો જુલ્મ કરવાથી હાથ ઉઠાવો, કારણ કે જુલ્મ ઘણી ખુરી ચીઝ છે. જુલ્મથી ઘણા મુલ્કો વેરન થઈ ગયાં છે, અને થશે. માટે ખુદાવંદે કરીમે આપને જે હકૂમન અને બાદશાહત આપી છે, તેમાં સંતોષ પકડી રાત્રી દીવસ ખુદાએ તમાલાની શુક્ર ગુઝારી કર્યાં કરો અને જુલ્મ કરવાથી બાઝ આંવો. ખુદાવંદે કરીમ જુલ્મ કરનારથી સખ્ત નારાઝ રહે છે, અને તેના બદલો તે બહેલો મોડો જરૂર લેશે, ત્યારે અફસોસ કે ત્યાં આગળ ખરાં જીવરનો પશ્ચાતાપ થશે. ”

અબ્બાસાની આ શીખામણથી હાફને નત્ર થતાં કહ્યું કે, “ ઓ બહેન ! ખરેખર આપનું કહેવું ખરું છે, હવેથી હું બનતાં સુધી ચેતતો ચાલીશ. ”

હાફનાં આ જવાબથી અબ્બાસા ઘણી ખુશી થયેલી દેખાઈ અને પોતાનાં કેહવાથી હાફને નારાજ ન થતાં તેની સલાહ કે શીખામણ માન્ય રાખી નમ્રતાથી જવાબ વાળ્યો તે જોઈને અબ્બાસાને ખરાં જીરનો સંતોષ થયો; પરંતુ અફસોસ ! “ શેઠની શીખામણ જાંપા સુધી ” તે મુજબ અબ્બાસાની આ શીખામણ પ્રમાણે વર્તવાને તે કચુલ થયો ખરો, પરંતુ ઝાલિમ હાફને પાછળથી પોતાનાં રાજ્યમાં બે એવાં તો કમકમાટી ભર્યાં ખુનો કરાવ્યાં કે-તેથી આખું બગદાદ શહેર ત્રાહે ત્રાહે પોકારી ગયું, અને બગદાદની જમીનમાં ખુનરેઝીથી લોહીની નીકા બહેવા લાગી.

થોડા વખત પછી હાફને અબ્બાસાની રજા લેતાં અને ખુરશી પરથી ઉઠતાં કહ્યું કે “ મારી પ્યારી બહેન ! હવે હું દરબારમાં જઈશું, તમારા ચીલ્લાની મુદત વીતી ગયાં કેડે મને ખબર કરજો, અને ગાન તાનના જલસામાં પ્રથમની માફક જરૂર આવ્યાં કરજો કારણ કે તમારા સીવાય મને ઇશરતનાં જલસામાં કોઈ પણ પ્રકારની મોઝ મઝા મળતી નથી ! ” આમ કહીને બગદાદનો બાદશાહ પોતાની સવારી સહીત દરબાર ભણી ચાલતો થતો.

પ્રકરણ ૩૭ મું.

હમલની જાગ્રતને ખબર !!

હાફન દરબાર તરફ રવાના થયા પછી અબ્બાસાએ મરજાનને કહ્યું કે, “ મરજાન ! હવે તું વઝીર સાહેબ પાસે જા અને ફતેહની મુખારકબાદી આપ્યા પછી મારા વીષે તને જે કંઈ કહેવું યોગ્ય લાગે તે કહેજે. ”

આ સાંભળીને મરજાનને કહ્યું કે, “ ઓ શાહઝાદી ! હું રાત્રે વઝીર સાહેબ કને જઈશ ! અને જે કંઈ કહેવું ઘટારત હશે તે ઈન્શા અલ્લાહ કહી આવીશ માટે આપ નચીંત રહો ! ”

ન્યારે રાત્રી થઈ ત્યારે મરજાન જાગ્રત પાસે ગઈ. મરજાનને જાગ્રતને જાગ્રત ઘણા ખુશીમાં આવી ગયો, અને મરજાનને પુછવા લાગ્યો કે, “ કેમ મરજાન ! શું ખબર છે ? ! ”

મરજાન:—“ હુઝુર ! મને શાહઝાદી સાહેબે આપની તખીયતનાં સમાચાર પુછવાને અને આપને ફતેહની મુખારકબાદી આપવા માટે મોકલી છે ! ”

જાગ્રત:—“ મરજાન ! શાહઝાદી સાહેબને મારાં તરફથી ઘણાં સલામ સાથે અર્ઝ કરજે કે—ખુદાએ તઆલાની મેહેરબાનીથી અને આપની દુઆથી અમો ઘણી સારી તનદોરસ્તી સાથે વીજ્ય મેળવીને આવ્યાં છીએ. મરજાન ! હવે કહે તો ખરી કે શાહઝાદી સાહેબની તખીયત તો સારી છે ને ? ”

મરજાન:—“ હા ! હુઝુર ! તખીયત તો સારી છે; પરંતુ...”

નઅફર:—“ ઓ મરજન ! તું કેમ ચુપ થઈ ગઈ ? ”

મરજન:—“ હુઝુર ! અમસ્તી ! ! એ તો કાંઈ નહીં ! ”

નઅફર:—“ મરજન ! તું કાંઈ આગળ ખોલવા જતી હતી, તે અટકી શા માટે ગઈ ? શું તું મારાથી કોઈ બાબત છુપાવવાની કોશિશ કરે છે. ”

મરજન:—“ નહીં હુઝુર ! પરંતુ તે બાબત આપ સરકારને કહેતાં મારી આ નાપાક જીભ ઉપડી શકતી નથી ! મને ઘણી જ શરમ થાય છે, માટે મને માફ કરો ! ”

નઅફર:—“ ઓ મરજન ! અમોએ તારી સાથે કોઈ પણ પ્રકારની શરમ રાખી નથી ! અને અમારી ખાનગી બાબત અમો તને ખેંચડક કહી દઈએ છીએ ! ઉપરાંત તું તો મારાં માટે શાહઝાદીની એક ગોયા ઝખાન મીસાલ છે ! કારણ કે મારાથી શાહઝાદીની વારંવાર મુલાકાત થઈ શકતી નથી ! અને તેથી એક બીબના પયગામ અને દીલની અંદરની છુપી બાબતો અમો તારી જ મારફત કે-હવડાવીએ છીએ, માટે તારે જરા પણ શરમ કે આંચકો ખાવો નહીં ! અને જે ખરી હકીકત હોય, તે બરોબર મને જલદીથી જણાવી દેવી જોઈએ ! ”

આ સાંભળીને મરજનને હાથ જોડીને અને માથું નીચું નમાવીને હજવેથી ધીમા સાદે કહ્યું કે, “ હુઝુર ! આપ સરકારની સામે મારી આ નાચીઝ અને નાપાક ઝખાનથી આવાં શબ્દો ખોલવા એ ઘણીજ બેઅદબી અને બેશરમીની બાબત છે; પરંતુ જ્યારે કોઈ પણ પ્રકારનો ઇલાજ અમારે હાથ નહીં જ રહ્યો ત્યારે મારે લાચારીથી અર્જ કરવાની દીલગીરીભરી ફરજ અદા કરવી પડે છે કે—જ્યારથી નવા બાગના મહેલમાં આપ નામદારનો શાહઝાદી સાહેબ સાથે

પ્રથમ મેળાપ થયો ત્યારથી શાહઝાદી સાહેબે ગર્ભ ધારણ કર્યો છે !!”

નહીં વક્તી રાખેલી આવી વિચિત્ર બાબત સાંભળીને જાન્યફરનાં હોંશ કોશ ઉઠી ગયાં, ચહેરો એકદમ શીકાક્રમ્ય થઈ ગયો અને અ-ફસોસ કરીને પુછવા લાગ્યો કે, “ઓ મરજાન ! શું આ ખરેખર સાચી વાત છે ? કે તું મારી મશકરી કરે છે ?”

મરજાન:—“હુજુર ! આપ સરકારની મારા જેવી એક નાચીઝ લોંડી મશકરી કરી શકે ખરી ?”

જાન્યફર;—“ના, તેમ તો બને નહીં ! પરંતુ શાહઝાદી સાહેબે મશકરી રૂપે કેહવડાવ્યું હોય તો તે બનવા યોગ્ય છે !”

મરજાન:—“હુજુર ! શાહઝાદી સાહેબ પણ આવી ગંભીર પ્રકારની મશકરી કરી શકે નહીં !”

આ સાંભળીને જાન્યફર ઘણો ઉદાસ થઈ ગયો અને હજુ પણ હમલની વાત પોતે માની જ શકતો ન હોય તે પ્રમાણે તેણે મરજાનને બીજી વખત પુછી જોયું કે, “ઓ મરજાન ! તને મારી કસમ છે—શું આ વાત સાચી છે ? હમલ રહેવાની ક્યારે ખબર પડી ? ! !”

મરજાન:—“હુજુર ! આપ શા માટે કસમ આપીને પુછો છો ? ! હું ખરે જ ખરી વાત કહું છું ! નવા બાગની પ્રથમ મુલાકાત પછી આશરે એકાદ મહીને ગર્ભધારણના ચીન્હો જણાવા લાગ્યાં ! અને તે પછી આટલી લાંબી મુદત ગુઝરતાં તો તે વાતની સંપૂર્ણ ખાત્રી વટીક થઈ ચુકી ! !”

જાન્યફર—“મરજાન ! તો તે વેળાએ મને શા માટે ખબર આપી નહીં ?”

મરજાન;—“હુજુર ! તે વખતે સંપૂર્ણ ખાત્રી થઈ ન હતી ! પરંતુ આપ સરકાર રૂમની લડાઈ પર સીધાબ્યાં પછી હમલનાં સર્વે

ચીન્હો જણાવવા લાગ્યા ! એટલે પુરેપુરી ખાત્રી થઈ ગઈ ! ”

જાઅફર;—“ મરજન ! હાલ કેટલાંક મહીનાં થયાં હશે ? ”

મરજન;—“ હુઝુર ! સાતમો મહીનો ચાલે છે ! ”

જાઅફર;—“ તો લલા ગર્ભ પડાવી નાખવાની કોઈ યુક્તી

કામે ન લગાડી ? ”

મરજન;—“ હુઝુર ! હમલ પડાવી નાખવામાં ખુન કરવા જે-
ટલો ગુનાહ સમાયેલો છે ! તેથી શાહઝાદી સાહેબને તે બાબત પણ
ચી નહીં ! ”

જાઅફર;—મરજન ! શાહઝાદી ઘણાં પરહેઝગાર અને ધર્મ-
પર મજબુત આસ્થાવાળા અને સુસ્ત હોવાથી હમલ પડાવી ન નાંખ્યો
તે તો ઠીક, પરંતુ તે વેળાએ તેઓને એટલો પણ વીચાર આવી
શક્યો નહીં કે હવે આપણાં બંનેની ખીલકુલ સલામતી નથી.
ખયર ! જે બનવા કાળ હશે તે તો જરૂર બનશે ! પરંતુ મરજન !
એ તો કહે કે આજ સાત મહીનાઓ સુધી મહેલની બેગમે વીગે-
રેથી હમલ કેવી રીતે છુપું રાખવામાં આવ્યું છે ? અને હવે પછી
સંતાનનો પ્રસવ થતાં સુધી કેવી રીતે છુપું રાખી શકાશે ? તે વીષે
તમોએ શું યુક્તી યોજી છે ? ! ”

આ સાંભળીને મરજનને ચીઘાનાં હેઠળ હમલની બાબત છુપી
રાખવાની સર્વે હકીકત ખુલાસાવાર કહી સંભળાવી. આ સાંભળીને
જાઅફર જરા તરા ખુશી થયો અને બોલ્યો કે, “ ઝો મરજન !
શાહઝાદીએ બહુજ ઉમદા યુક્તી યોજી કાઢી ! અને ખરેખર કુદરતે
ખુદાથી એ યુક્તી ખરોખર કારગત નીવડે તેવી છે, અને તેને સર્વ
કોઈ સાચી માને તેવી છે ! ખરેખર ! હમલ પડાવી નાંખવાનાં ગુના-
હથી બચવા માટે ખુદાએ તઆલાએ આવી ઉમદા યુક્તી સુઝાડી

આપી! બલા, શાહઝાદી બાદશાહ સલામતને મળવા ગયા હતા કે નહીં ? ”

મરજનન:—“ હુજુર ! ગઈ પરમે હું શાહઝાદી સાહેબ તરફથી બાદશાહ સલામત પાસે તેઓની ખબરો—આશીયત પુછવાને અને ફતેહની મુબારકબાદી આપવાને ગઈ હતી અને હમલ છુપું રાખવા માટે પ્રથમ નક્કી કરેલી યુક્તિ મુજબ તેઓ આગળ મેં ખુલાસાવાર હકીકત કહી હતી કે આપ નામદાર મહાન ફતેહ કરીને આવ્યા તે માટે શાહઝાદીએ ત્રણ ચીલ્લા ખેંચવાની મંજૂર માની હતી તેથી તેઓ હાલમાં તે કાર્યમાં મશગુલ રહેતાં હોવાથી ચાર મહીનાઓ સુધી બાહર નીકળી શકશે નહીં ! ચીલ્લાઓ અને વઝીરની બાબત સાંભળીને બાદશાહ સલામત બહુજ ખુશીમાં આવી ગયાં અને શાહઝાદી સાહેબનો ધણો અહેસાન માન્યો અને તેઓને હરકત ન હોય તો મુલાકાત કરવાની માગણી કરી ! આ માગણી શાહઝાદી સાહેબે સ્વીકારી તેથી ગઈ કાલે સહવારના નાસ્તા પછી બાદશાહ સલામત અમારે ત્યાં પધાર્યા હતા, અને એક કલાક સુધી ખેસીને લાઈબ્રેરીમાં વાનચીત કરી ! શાહઝાદી સાહેબે ફતેહની મુબારકબાદી આપી ! અને બાદશાહ સલામતે પોતે રૂમ પર લઈ ગયેલી ચડાઈ માટે ફતેહ ચાહવા માટે ચીલ્લાઓ ખેંચવા સારૂ શાહઝાદીનો ધણો ઉપકાર માન્યો જે પછી બાદશાહ સલામત દરબાર ભણી રવાના થઈ ગયા !

જાન્યફર:—ઓ મરજનન ! હવે હમલ વીષે બહુ સાવચેત રહેજો અને પુરતી તકેદારી સમેત ચોકશી રાખજો કે—કોઈને પણ ખબર પડી શકે નહીં ! અને બચ્ચું જન્મ પામતાં જ તેને પ્રથમ કરેલા બંદોબસ્ત મુજબ કોઈ ખાસ વિશ્વાસુ દાઈને સ્વાધીન કરી દેજો ! અને આ બાબતની મને પણ વખતો વખત ખબર આપતી રહેજો !”

મરજન;—“ હુઝુર ! હવે આપનો અને શાહઝાદીનો મેલાપ ક્યારે થશે ? ”

જાઅફર;—“ ઓ મરજન ! આ વેળાએ કાંઈ ખાસ બાબત મારા લક્ષમાં આવી શકતી નથી ! માટે તું હમણાં તો જા ! અને મારા તરફથી ઘણાં ઘણાં પ્યાર અને મોહબબત સાથે સલામ કહેજે કે-ઇ-ન-શાઅલાહ કોઈ સારી તક સાંધીને મેળાપનો પ્રસંગ શોધી કાઢીશ ! મરજન ! હવે મને દર અઠવાડીયે શાહઝાદી સાહેબના ખબર આપ્યાં કરજે ! ”

આ હુકમ લઈને મરજન અદબઆદાબ બજાવી લાવી પાછી અબ્બાસા આગળ ગઈ અને તેણે જાઅફર સાથે થયેલી તમામ વાત-ચીત તેને કહી સંભળાવી, જેથી અબ્બાસાને કંઈક ખુશી ઉપજી અને થોડા વખત માટે જરા શાન્તી પણ થઈ ! !

પ્રકરણ ૩૮ મું.

પુત્રનો પ્રસવ ! !

આવી રીતે અબ્બાસા ચીક્ષાં ખેંચવાના બહાના હેઠળ કોઈ ઠેકાણે બાહર જતી ન હતી અને બેગમે પણ ચીલ્લાની વાત બાજુતી હોવાથી અબ્બાસાની મુલાકાતે આવતી ન હતી. જાઅફરના કહ્યા મુજબ મરજન તેને દર અઠવાડીયે અબ્બાસાની તબીયત અને મીઝા-જના સમાચાર અવારનવાર પહોંચાડતી હતી. એક દીવસે અબ્બા-

સાથે મરજાન મારફત સંદેશો કહાળ્યો કે, “ પ્યારા જીવર જન ! જ્યારથી આપ રૂમથી ફરતે કરીને આવ્યાં છો, ત્યારથી આપની મુલાકાત થઈ નથી ! માટે હવે મારો જીવ ધણોજ ગલરાવા લાગ્યો છે, માટે મહેરબાની કરીને કાંઈ એવી યુક્તિ શોધી કાઢો કે—આપણો મેળાપ જલ્દી થઈ જાય ! કારણ કે—હવે સંતાનનો પ્રસવ થવાનો વખત નજીક આવતો જાય છે ! ખુદ જાણે એ પ્રસૂતીની લયંકર વેદનામાંથી હું બચીશ કે મરી જઈશ ! તેથી એવું ન થાય કે—મારાં દીલની મુરાદ દીલમાંજ સમાઈ રહે અને હું આ ક્ષાની દુનીયાથી આપનાં દીદાર કર્યા શિવાય રહેલત કરી જાઉં ! ”

આ પયગામ મરજાને જાગ્યરને પહોંચાડ્યો ત્યારે તેણે મરજાન સાથે જવાબમાં કહેવડાવી મોકલ્યું કે, “ બાદશાહ સલામત દસ દીવસ પછી શીકારે જનાર છે ! તેથી હું હાલ એ દીવસો થયાં બીમાર છું એવું બહાનું જાહેર કરીશ અને એ બહાનાં હેઠળ હજુર સાથે શીકારની સહેલ કરવા શામેલ નહીં થાઉં ! જેથી બાદશાહના શીકારે ગયા પછી હું ઇન્શાઅલ્લાહ કોઈ સારો તાકડો સાધીને એકાદ વખત મેળાપ કરી જઈશ ! ”

આ પછી વજીર જાગ્યરે પોતાની તખીયત સુસ્ત રહે છે, એવું બહાનું બાદશાહને જાહેર કર્યું. હકીકતમાં પણ જાગ્યરની તખીયત ખરોખર ન હતી, કારણ કે—જ્યારથી અબ્બાસાને હમલ રહ્યાની બાબત તેણે સાંભળી હતી, ત્યારથી તે બહુજ બેચેન અને ઉદાસ રહેતો હતો અને હવે પોતાનાં કે શાહઝાદીનાં જીવની ખીલકુલ સલામતી ન હતી તે વીષે તેને પકી ખાત્રી થઈ ચુકી હતી ! આખરે બગદાદનો બાદશાહ શીકારે ગયો અને જાગ્યર બીમારીનાં બહાનાં હેઠળ બગદાદમાંજ રહ્યો, તે અરસામાં મરજાન રાખેતા મુજબ અબ્બાસાની

ખેરો આશીયત કહેવાને જાગ્યર કને ગઈ, ત્યારે જાગ્યરે મરજાનને કહ્યું કે “ઓ મરજાન ! પ્રથમ તું જેવી રીતે શાહઝાદીને કનીઝનો લિખાસ પહેરાવીને અને ધુરકો ઓઢાડીને મારી પાસે લાવી હતી તેજ પ્રમાણે આજે પાછું કર ! અને મને પણ ધુરખો ઓઢાડીને શાહઝાદી પાસે લઈ ચાલ !”

મરજાન “હુઝુર ! આ યુક્તી તો સારી નથી. બગદાદની જંગી રીસાયતનાં અને બગદાદનાં આદશાહનાં ખાસ માનીતા અને પ્યારા વજર સાહેબને આ પ્રમાણે એક કમીની કનીઝ ઓરતનો લિખાસ પહેરીને ચોરી છુપીથી ચાલી નીકળવું તે કાંઈ પણ રીતે તેનાં વજરાતના બુલંદ દરજ્જાને લાયકનું નથી !”

જાગ્યર:—“ઓ મરજાન ! જ્યારે ઇશક અને મોહબ્બતના પંજમાં સપડાયાં છીયે, ત્યારે વજરાતના બુલંદ દરજ્જાનો કે આખર ઇજતનો કશોપણ ખ્યાલ કરવો સજવાર નથી.”

મરજાન:—“હુઝુર ! તો ભલે ! આપની મરજી આવીજ હોય તો ખીસમીલ્લાહ બોલી તકયાર થઈ જાઓ !”

આ પછી જાગ્યરે એક કનીઝનો લિખાસ પહેરી લીધો અને માથા પર ધુરકો નાંખીને મરજાનની સાથે રવાના થયો અને જ્યારે થોડી રાત્રી ગુઝરી હતી, ત્યારે તેઓ બંને અખ્યાસાના મહેલ તરફ રવાના થયાં ! મહેલના દરવાજા આગળ પહોંચ્યા પછી મરજાને ચોકી પહેરાવાળાઓને હઠાવી દેતાં કહ્યું કે, “આદશાહ સલામતના મહેલમાંથી કાંઈ મેહમાન આવેલી ખાસ ખવાસ શાહઝાદી સાહેબને મળવા આવી છે !” આ પછી જાગ્યર મરજાન સાથે તે મહેલની અંદર અખ્યાસા પાસે આવી લાગ્યો અને તેને લડાઈની મુસાફરીનો સર્વે વીગતવાર એહવાલ કહી સંભળાવ્યો ત્યારે અખ્યાસા બહુ

ખુશી થઈ ! અને તેણે પણ જાન્યકરને હમલ વીધેની તમામ ખરી હકીકતથી વાકેફ કીધો. આખરે મોડી રાત્રી ગુઝરવા પછી જાન્યકર પાછો મરજાન સાથે શુરકો ઓઢીને પોતાના મહેલ તરફ ચાલતો થયો.

આ પછી થોડા દીવસો કેડે બગદાદનો બાદશાહ શીકારેથી પાછો ફર્યો.

જ્યારે અબ્બાસનો પ્રસુતીનો વખત નજીક આવી લાગ્યો, ત્યારે તેણે વીચાર્યું કે હવે શહેરની વચ્ચે વચ્ચે આવેલાં આ મહેલમાં નહીં રહેતાં નવા બાગનાં દુરનાં મહેલમાં રહેવું જોઈએ, કારણ કે ત્યાં આગળ કોઈ પણ મળવા આવી શકશે નહીં, અને જે ફળ જ્યાં નશીબ થયું, ત્યાંજ તેનો જન્મ થાય એ વધારે ધમ્મવા યોગ્ય છે એમ વીચારીને અબ્બાસાએ મરજાન સાથે હાઈને કહેવડાવ્યું કે “આ મહેલમાં ચીલ્લાઓ ખેંચવાનું શાહઝાદીને ઠીક પડતું નથી, માટે જો આપ નામવર રજા આપતા હો તો શાહજાદી પોતાનાં બાઈનાં ચીલ્લાઓ નવા બાગનાં મહેલમાં જઈને પુરા કરી આવે !” હાઈને જવાબમાં મરજાનને કહ્યું કે, “ઓ મરજાન ! એ કંઈ મને પુછાવવા જેવી બાબત નથી ! તે બાગ અને મહેલ તો મેં ખાસ શાહજાદીનાંજ ઉપયોગ માટે મોટાં ખર્ચે ખંધાવી આપ્યો છે, માટે તમે ઘણી ખુશીથી તમારી મરજી મુજબ તેનો ઉપયોગ કરો ! ખુશીથી તે આલીશાન અને બગદાદનાં બેહીસ્ત મીસાલ બાગ અને મહેલમાં હરો ફરો અને અમન અમન ઉડાવો ! તેમાં તે વળી મને શું પુછાવવું ? !

બાદશાહની આ રજા મળવાથી અબ્બાસા પોતાની ખાસ દામઝો સાથે તે નવા બાગના મહેલમાં રહેવાને ગઈ ! અને પછી

જેમ જેમ દીવસો જતા ગયા, તેમ તેમ હમલમાં દીવસો પણ ભરાઈ જવા આવ્યાં અને પ્રસુતીનો વખત થયો ત્યારે અબ્બાસાએ એક ગલાસમાં પાણી મંગાવી ને ત્રણ વખત દુઆઓ પઢીને તે પાણી થોડુંક પીધું અને બાકીનું પોતાના ખભા અને છાતીઓ વચ્ચે છાંટી આપ્યું, તેથી બચ્ચાનો પણ રહેલાઈથી પ્રસવ થયો !

સુવાવડ વખતે મરજાન પોતાની ખાસ મોહબ્બતવાળી અને વિશ્વાસુ દાઇને છુપી રીતે લાવી હતી, જેને અબ્બાસાએ ઘણું ઇનામ આપીને એ વાત તદ્દન ખાનગી રાખવા સખ્ત તાકીદ કરી હતી ! આ ઉપરાંત આ ગંભીર પ્રકારની બાબત તદ્દન છાની છુપી રાખવા માટે અબ્બાસાએ પોતાની સર્વે ખાસ દાઇઓ અને લોંડીઓ વીગેરેને પણ પ્રથમ કરતાં વધારે ઇનામ આપી આ બાબત છુપી રાખવા બહુજ સખ્ત તાકીદ કરી હતી. અબ્બાસાએ જનઅદર સાથની છુપી મોહબ્બત પછી પોતાના નોકરો ચાકરોને પણ માલામાલ કરી આપ્યા હતા, તેથી તેઓ સર્વે અબ્બાસા પર શીદા રહેતા હતા અને આ પ્રમાણે અબ્બાસા અને જનઅદરના છાના છુપા મેળાપોનો આજ દીવસ સુધી કોઇને ઇશારો વગીક પહોંચ્યો ન હતો ! આવીજ રીતે જનઅદરે પણ પોતાનાં ખાસ ખાસ માણસોનાં સારી રીતે ગજવાં ભરી દીધાં હતાં. એટલુંજ નહીં પણ જનઅદર અસલથીજ ઘણો ઉદાર દીલનો અને માયાળુ સ્વભાવનો હોવાથી રાજ્યનાં કેટલાંક ઇર્ષાખોરો શિવાય સર્વે કોઇ જનઅદર પર રાજી રહેતાં હતાં.

અબ્બાસાએ બચ્ચાને જન્મ આપ્યા પછી બીજે દીવસે મરજાન જનઅદરને આ બાબતની ખબર આપવાને તેની પાસે ગઇ અને કહ્યું કે, “ હુઝુરે આલી ! હું આજે આપને એક ખુશ વધામણી દેવાને આવી છું ! ”

જાન્યદરે અજાણ થતાં તુર્તજ જાણાસા સમેત પુછ્યું કે, “ મર-
જાન ! એવી તે વળી કંઈ ખુશ-વધામણી તું આજે લાવી છે ? ”

મરજાન—“ હુઝુર ? શાહઝાદી સાહેબે બે દીવસ થયાં એક
ખુશસુરત પુત્રને જન્મ આપ્યો છે ! ”

મરજાનની કહેવાતી આ ખુશ વધામણીથી જાન્યદર એકદમ
હિંદાસ અને દીલગીર થઈ ગયો અને કહેવા લાગ્યો કે, “ ઓ મર-
જાન ! તું મને પુત્રનાં પ્રસવની મુખારકબાદી આપે છે તે સારી
બાબત છે, પરંતુ હવે મને તો મારાં અને શાહઝાદીનાં જાનની ખીલ-
કુલ સલામતી જોવામાં આવતી નથી ! ”

આ સાંભળીને મરજાને હાથ જોડીને અર્જ કરી કે, “ હુઝુર !
ખુદા બધી વાતે ખેર કરશે ! આપ બગદાદના શાણા અને બુદ્ધિશાળી
વઝીર છો, માટે આપ શામાટે ગભરાઈ જાઓ છો ? એમાં કશું ગેર-
વાજબી કે હરામ કાર્ય થયું નથી ! આમાં માત્ર બાદશાહ સલામ-
તની હઠ શિવાય કશુંજ નથી; જો ખુદાનું ચાહવું હશે તો તેઓ પણ
કોઈ મવકાફર રાઝી થઈને ઝાહેર રીતે મળવા હજવાની રઝા
આપી દેશે ! ”

જાન્યદર—“ ઓ મરજાન ! તારાં-કરતાં હું બાદશાહ સલામ-
તના પરીચયમાં વધારે આવું છું ! તેઓમાં બુદ્ધિબળ ચાલાકી અને
રાજ્ય-હઠ છે, તે હું એક વઝીર તરીકે તારાં કરતાં વીશેષ જાણું છું !
તું માને છે તેવા આપણા બાદશાહ સલામત રહેમ દીલવાળા નથી !
એઓને તો નજીવી બાબતમાં મારામારી અને કાપાકાપી કરવાનું
સુઝે છે ! ”

મરજાન—“ હુઝુર ! ત્રાહીત માણસ હોય તો તેનું તેમ કરે
એ બનવા યોગ્ય છે. પરંતુ શાહઝાદી સાહેબ તો તેઓનાં સગાં બહેન

છે, ઉપરાંત તેઓ તેમને ઘણાં પ્યારાં અને માનીતાં છે ! આપ સર-કાર પણ આદશાહ સલામતના એક બહાલા અને પ્યારા વઝીર છો, એટલુંજ નહીં પણ હવે તો તેઓના આપ બનેવી થાવો છો ! માટે હવે આ વીધે વધારે ફીકર ચીંતા કરશો નહીં ! ”

જાઅફર—“ઓ મરજાન ! આપણા આદશાહ સલામત સગ-પણની શરમ રાખે તેવા નથી ! મરજાન ! તું લક્ષમાં રાખ કે—આદશાહોની મોહબ્બત નાપાયાદાર છે ! તેઓ રીઝ્યા તો માલામાલ કરી આપે છે, અને ખીજ્યા તો પાયમાલ અને નેસ્તો નાબુદ કરી નાંખે છે ! ખયર ! જે બનવા કાળ હશે તે બનશે ! અત્યારે હવે આ વીધે શું કરવું તે મારી સમજમાં આવી શકતું નથી. ઇનશાઅલ્લાહ કોઈ વખતે શાહઝાદોનો મેળાપ કરીને આ વીધે બંદોબસ્ત કરીશું ! મરજાન ! હમણાં તો તું જા ! અને મારાં સલામ સાથે શાહઝાદોને મારી મુખારકી સાથે કહેજે કે—જે થનાર હતું તે થઈ ચુક્યું, અને હવે પછી જે બનવા કાળ હશે તે જરૂર બનશે ! કારણકે તકદીર આગળ તદખીર ચાલતી નથી ! માટે હવે વધારે અફસોસ કરીને દી-લને બાળવું નહીં અને જેમ બને તેમ એ બાબતને ઘણી સાવચેતી સમેત છુપી રાખવી ! ”

જાઅફરનો આ સંદેશો લઈને મરજાન અબ્બાસા આગળ આવી અને તેણે જાઅફરનો પયગામ અબ્બાસાને કહી સંભળાવ્યો !

આ જુઠા જગતની ઝુલમાતભરેલી જાંજળથી બેખબર એવાં પોતાનાં નીરદોષ બાળકનાં ખુબસુરત ચહેરાપર નજર નાંખવાથી અબ્બાસાને ઘણી ખુશી હાંસલ થતી હતી. ખુશીની સાથે તેને કેટલીક વખતે બેહદ દીલગીરી પણ થતી હતી અને જાણે કે—આ પોતાનાં પિતા કે માતાનાં મોતનું સાધન થઈ પડવાનો ન હોય તેવી લાગ

ણીઓનો એક સખત ધુન્નરો અખ્યાસાનાં કામળ અને નાજુક તન-
બદનપરથી પસાર થઈ ગયો ત્યારે તેનું આખું શરીર કમકમી ઉઠ્યું!
છતાં પણ એક માતાનો પોતાનાં બાળકપર અલૌકીક અને અદ્ભુત
પ્રેમ હોય છે, તેથી તે પોતાના પ્યારાં અને લાડકવાયા પુત્રની પર-
વરીશમાં ઘણી દીલોન્નનથી જીવતોડ કોશેશો કરવા લાગી !!

પ્રકરણ ૩૯ મું.

મોતનો કાસિદ !!

રાત્રીના અંધકારનો પટ ધીમે ધીમે દુર થતો જતો હતો,
અને સહવારના સુર્યનો ધીમે પરંતુ તેજસ્વી ઝગઝગાટ આસપાસ
ફેલાઈ રહ્યો હતો. બગદાદ શહેરની મુસ્લમીન પ્રજા નિમાઝ વીગેરેની
બંદગીથી ફારેગ થઈ ચુકી હતી અને સર્વે કાંઈ પોતપોતાના ધંધા
રોઝગારે ચડવા લાગી ગયાં હતાં. આવી ખુશનુમા અને ગુલાબી ઠં-
ડીની દીલ ખુશ સહવારે અખ્યાસાનો નવા બાગનો કુશાદે આરસપ-
હાણથી જડીત મહેલ સુર્યના ઝગઝગાટથી ઝળહળી રહ્યો હતો અને
સુર્યના તેજસ્વી કીર્ણોનું પ્રતીબીંબ મહેલના સુફેદ લીસા આરસપહાણ
પર પડવાથી તે મહેલમાં અત્યારે ખેવડો ઉજ્જશ અને પ્રકાશ ફેલાઈ
રહ્યો હતો. આ મહેલની સફાઈ, સુધડતા અને સુફેદ આરસનો ઝગ-
ઝગાટ એટલો બધો ઝળહળી રહ્યો હતો કે, તેમાં આવતાં જતાં મા-
ણસોનાં આખાદ પ્રતીબીંબ પડ્યાં કરતાં હતાં ! મહેલનાં બારી બા-

રણુઓપર લાલ પીળાં, લીલાં અને આસમાની રંગના ઉમદા ઝરીન અને સોનેરી પરદાઓ લાત લાતના ચીત્રો સહીત લટકી રહ્યા હતા. મહેલની આસપાસ એક કુલવાડી આવેલી હતી, જેમાંથી સહવારના પહોરમાં ખીલી નીકળેલાં પુષ્પોનો પમરાટ આખા મહેલના ખુણાખુણામાં પેસી જતો હતો અને આવા ગોચા બેહીસ્તના બાગમાં આવેલાં આલીશાન મહેલમાં રહેતાં બાગ્યશાળી ઈનસાનોનાં મગજે આ મુગંધની દીલખુશ લહેકીથી તરખતર થતાં હતાં ! ઝાડો પર બેઠેલાં ખુબસુરત અને રંગબેરંગી નાનાં મોટાં પક્ષીઓ એવાં તો મધુરાં અને સુરીલાં સ્વરથી કલ્લોલ અને ટહુકા કરી રહ્યાં હતાં કે તે સાંભળનારાંનાં દીલ આનંદ અને ઉદ્ધાસમાં ડોલી રહ્યાં હતાં ! બાગમાંથી વહેતો એક નીર્મળ પાણીનો ઝરો પથરથી બાંધી લેવામાં આવ્યો હતો, જે બપોરની ગરમીથી ગરમ થયેલી હવાને સરદ બનાવી દઇ બાગ અને મહેલમાં રહેનારાંઓને ઠંડી પવનની લહેકીથી તાજગી બક્ષતો હતો ! ટુંકમાં એ કે બાગે—બેહીસ્તમાં આવેલા એક જન્મત જેવા આલીશાન મહેલમાં અબ્બાસા સહવારની ઠંડી મંદ મંદ પવનની લહેકીઓની શીતળતાથી પોતાના દીલને શાન્તી આપતી હતી અને પોતાના પ્યારા લાડકવાયા પુત્રને પ્યારથી હંચે ઉઠાળી ઉઠાળીને રમાડ્યા કરતી હતી ! આવી ખુશનુમા અને સુખી સહવારે પોતાના લાડકા પુત્રને આ પ્રમાણે રમાડીને અબ્બાસા પોતાના દીલને આનંદથી પ્રકુક્ષીત કરવાને મથન કરતી હતી, પરંતુ અફસોસ કે—આ પુત્રના પ્રસવની બાબત કદાચીત ઝાહેર થઇ ગઈ તો પછી કેવા ભયંકર મુસીબતનાં વાદળો તુટી પડવાનાં છે, તે વીચારો આવવાથી તે પાછી ઉદાસ અને બેચેન બની ગઈ ! તેથી તે મરજાનને કહેવા લાગી કે, “ ઓ મરજાન ! ખરેખર ! તું મારી એકજ વફાદાર

છાછ છે ! તારાથી હવે મારા બેઠની કોઈ બાબત અગ્નણી રહી નથી ! માટે હું તને હવે કહેવાને જરાયે આંચકો ખાતી નથી કે—મારા દી-લમાં પ્યારા જાન્યરનો પ્રેમ એક કંટકની જેમ ખુંચ્યા કરે છે ! અને તેથી મારો જીવને જરાયે ચેન પડતું નથી ! મરજન ! ખુદા એવો સારો દીવસ ક્યારે દેખાડશે કે, હું મારા પ્યારા જીવરજન જાન્યર સાથે એકાંતમાં બેસીને નચીંતપણે વાતચીત કરી શકું ? અને આ દીલ ચીરી દેખાડીને તેને મારી ખરી દયા ઉશ્કેરનારી હાલતથી વાકેફ કરું ? અફસોસ ! સદ અફસોસ ! કે બાઈજાને પોતાનાં અંગત સ્વાર્થ ખાતર અને માત્ર પોતાનીજ મોઝમઝા માટે અમારા પર અસહ્ય જુદમ જુ-ઝાર્યો ! એક ખરી પરણેતરને પોતાના ભરથાર સાથે પણ ન મળવા દેવી એ કેટલો બધો અન્યાય અને જુદમ છે ? ”

મરજન—“ ઓ બીબી ! મને પણ બાદશાહ સલામતના આવા બેહુદા અને જુદમી કૃત્ય પ્રત્યે ધણોજ અફસોસ થાય છે ! કે બગ-દાદના આવા હુશીયાર અને અક્કલમંદ બાદશાહ કંઈ પણ વિચારતા નહીંજ હોય ? શું તેઓને આ વીષે વિચાર સરખો પણ નહીં આવતો હોય કે આ નીકાહથી આપની અને વઝીર સાહેબની શું દશા થઈ હશે ? ”

અબ્બાસા—“ ઓ મરજન ! તારી વાત સાચી છે ! પરંતુ એ સર્વે મારી કીસમતની કમનશીબી છે ! ! ”

“ કીસમતકી કમનશીબીકે,
સખ્યાદ કયા કરે ?
સર પર ગીરે પહાડ,
તો ફરીયાદ કયા કરે ? ”

મરજન—“ ખરેખર ! શાહઝાદી ! એમાં કંઈ શક નથી !

ખચર ! ખુદા પર વિશ્વાસ રાખી ધીરજ ધરો ! વઝીર સાહેબનો મેળાપ કરવાનો બંદોબસ્ત ઈન્શાઅલ્લાહ થોડા દીવસ પછી કરીશું ! માટે હાલ તો નચીત રહો ! ”

અબ્બાસા—“ નહીં ! મરજન ! તું આજેજ વઝીર સાહેબ પાસે જા ! અને મારા તરફથી ઘણા અદબ આદાબ અને સલામતી સાથે કહે કે હવે મહેરબાની કરીને આપ એક વખત મારો મેળાપ કરી જવો તો બહુ સાફ ! ! ”

અબ્બાસાના આ હુકમને માન આપીને તે જ રાત્રે મરજન જાઅફર પાસે ગઈ અને તેને સર્વે હકીકતથી વાકેફ કીધો, ત્યારે જાઅફરે કહ્યું કે “ ઓ મરજન ! હું પણ એજ વીચારમાં હતો, કારણકે જ્યારથી મેં પુત્રના જન્મની વાત સાંભળી છે, ત્યારથી તે નિર્દોષ બાળકનો ચહેરો જોવાને હું રાત્રિ દીવસ તલપી રહ્યો છું ! માટે તું બંદોબસ્ત કીધા પછી આવતી કાલે રાત્રે મને બોલાવવા માટે આવજો. ”

આ જવાબ લઈને મરજન અબ્બાસા પાસે ગઈ અને તેને સવ વીગત કહી સંભળાવી. પોતાના પ્યારાનો આવો ઉત્તેજિત જવાબ સાંભળીને અબ્બાસાને ઘણી ખુશી ઉપજી.

ખીજે દીવસે અબ્બાસાએ પોતાના આલીશાન મહેલને બહુજ ઠાઠમાઠ અને ભપકાસપકાથી આરાસ્તા કીધો અને પોતે પણ ઉમદામા ઉમદા ઝરીન અને મખમલી લિબાસથી અને સોના અને ઝવેરાતોના ધરેણાથી પોતાનું નાજુક તનબદન શણગાર્યું ! અને પોતાના પ્યારા પુત્રને પણ ઘણોજ ભપકાસપકાવાળો કિંમતી નાજુક પોષાક પહેરાવ્યો. આ પછી અબ્બાસાએ મરજનને જાઅફરને બોલાવવા મોકલી. પ્રથમની જેમ જાઅફર કનીઝના લિબાસમાં ચાદર ઓઢીને

મરગ્નનની સાથે અબ્બાસાના મહેલમાં ગયો. પોતાના પ્યારા દીલ-
બરને ઘણી મુદતે જોઈને અબ્બાસાની ખુશીનો ગોચા પારજ ન રહ્યો !
થોડીવારે બંનેની આંખોમાંથી આંસુઓની ધારાઓ વહેવા
લાગી !! અને અબ્બાસાએ પોતાના પ્યારા પુત્રને પોતાના પતિની
ગોદમાં મુક્યો. જાઅફર પોતાના પુત્રને જોઈને ઘણો ખુશી
થયો અને તેને પોતાની ગોદમાં લઈને અને તેના નાનકડા માથાના
આછા સોનેરી અને સુંવાળા વાળોપર હાથ ફેરવીને અને તેના ગુલાબી
ગાલોપર આસ્તેથી બચ્ચીઓ કરીને જ્યારે જાઅફરે તેને અણુહદ માયા
મોહાતથી પ્યાર કર્યો અને તેને બે ઘડીક આમતેમ હાથમાં ઉછાળીને
રમાડ્યો ત્યારે તે નીર્દોષ બાળક પોતાના પિતાને ઓળખતો હોય
તેમ તે પોતાના નાજુક હાથેથી જાઅફરની મુછો અને વાળો પકડીને
ગેલ કરવા લાગી ગયો અને જાણે કે ઉદાસીમાંથી ખુશીમાં આવી
ગયો હોય તેમ તે પોતાના પીતા સામું જોઈને ખુબ હસવા લાગ્યો !
પરંતુ અફસોસ કે-પોતાના એક નાનકડા બાલુડાનું આવું નીર્દોષ હ-
સવું જોઈને જાઅફર તેજ વખતે ઝારખેઝાર રડવા લાગ્યો ! આ જોઈને
અબ્બાસા અજબ થતાં જાઅફરને પુછવા લાગી કે, પ્રાણુઆધાર !
આ વખત તો ઘણો ખુશી થવાનો છે, અને આપને રડવું કેમ આવે
છે પ્યારા ? ”

જાઅફર-“ ઓ પ્યારી શાહઝાદી ! આપણા આ પુત્રને જોઈને
મારા દીલમાં એવો ખ્યાલ પેદા થાય છે કે-ખરૂં જોતાં તો આ એક
દુનીયાથી બેખબર અને જંજળી જીંદગીની અટપટી ખટપટો અને
દુનીયાના દગલબાજ દાવપેચોથી એક અજ્ઞાન અને નિર્દોષ બાળક છે,
પરંતુ જાહેરમાં તે આપણા બંને માટે એક મોતનો કાસિદ છે ! ”

અબ્બાસા:-“ પ્યારા ! મોતનો કાસિદ કેમ અને કેવી રીતે ? ”

નઅફર—“ઓ શાહનદી ! આખરે જ્યારે આ પુત્ર મોટી વયનો થઇને બાહર નીકળવા લાગશે ત્યારે આપણા બેદબરમનો પડદો ખુલ્લો થઇ જશે; બદ્દે હું તો એમ માનું છું કે—આ પુત્ર મોટી વયનો થશે તે પ્રથમજ આ બાબતની બાદશાહ સલામતને ખબર થશે, એટલે આપણને તે કોઇ કાળે જીવતા રહેવા દેશે નહીં ! પરંતુ તુર્તજ કતલ કરાવી નાંખશે ! આ માટે હું આપણા આ જંગ-રના ટુકડા અને પ્યારા લાડકવાયા નિર્દોષ બાળકને મોતના કાસિદ તરીકે ઓળખાવું છું ! ”

આ સાંભળીને અબ્બાસાએ પણ રડતાં રડતાં કહ્યું કે, “ ખરે-ખર; મારા દીલમાં પણ વખતો વખત આવોજ વીચાર આવ્યા કરે છે, તેથી આ નાનકડા બાળકને જોતાં ખુશાલી ઉપજવાને બદલે ઓર દીલગીરી અને સદમો પેદા થાય છે ! ”

આ વાતોમાં વચ્ચે પડીને મરજનને હાથ જોડી અર્જ કરી કે, “ આ બાબત વીષે હું પણ મારી નાચીઝ અકકલ મુજબ કાંઇક અર્જ કરવાની હું રજા ચાહું છું ! ”

નઅફર—“ઓ મરજન ! તારે જે કંઇ કહેવું હોય તે બેલા-શક ખુશીથી કહી શકે છે ! ”

મરજન—“હુઝુર ! બનવા કાળ હતું તે બની ગયું ! અને હજી પણ જે થવાનું સરજીત હશે તે જરૂર થશે ! માટે દરેક વખતે આવી ગજબનાક ગમગીની ભરેલી બાબતને યાદ કરવાથી દીલ બલ્યા કરે છે ! અને વારંવાર સદમો થયાં કરે છે ! માટે મહેરબાની કરીને આ બાબત દીલમાંથી દુર કરો અને ખુદાપર વીશ્વાસ રાખી વધારે ગમ અને સદમો ન કરતાં મોઝમઝામાં આ જાંદગીના દીવસો પુરા કરો ! જે આવો અફસોસ ક્યાં કરશે તો બીમારી શિવાય માંદ પડી જશે ! ”

જાગ્યર-“ ઓ મરજન ! તેં આ વેળાએ ઘણી સારી સલાહ આપી ! ”

અખ્યાસા-“ મરજનની સલાહ તો સારી છે, પરંતુ જે બાબત નજરની સામે રાત્રિ દીવસ તરતીજ રહેતી હોય તો તે બધા કેવી રીતે જુલો જઈ શકાય ? ”

ત્યાર પછી મરજન એક કલાકની રજા માગીને બાહરે, જઈ બેઠી, એટલે એક બીજાની જુદાઈમાં રાત્રિ દીવસ તરફડતાં બહાલાંઓ એકાતમાં પડ્યાં ! તેથી અખ્યાસાએ તે કમરાનો દરવાજો તુર્તજ બંધ કરી દીધો અને હવે તે પ્રેમ રંગીલું જોડું આપસઆપસમાં માયા મોહબ્બતની પ્રેમવૃષ્ટી કરવા લાગી ગયું ! જેમ કરતાં જાગ્યરે અખ્યાસાને હસતાં હસતાં મશકરીમાં કહ્યું કે, “ પ્યારી શાહઝાદી ! પ્રેમી જીવનનું આજે આ સંસારસુખ ભોગવતાં બીજું હમલ રહ્યું તો આપણા તો નકકી ભોગજ મળવાના ! વારંવાર આવા સજ્જડ અને સચોટ બહાનાઓ ક્યાંથી બતાવી શકીશું ? ”

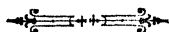
અખ્યાસા-“ પ્યારા ! સમુદ્રમાં ડુબ્યા પછી એક વામ નીચે જઈએ અથવા તો દશ વામો ઉંડા નીચે ઉતરી જઈએ તો પણ તે એકજ સરખું છે ! મુસાફરીએ જતાં રસ્તામાં એક રાત્રિ થઈ તોયે શું અને ત્યાંજ રાત્રિ ગુઝારી લઈએ તોયે શું ? આપણે જ્યારે જીવનનું જોખમ ખેડીને આ કામ કરેલ છે, તો પછી હવે વધારે ખોદ ખાવો સજ્જવાર નથી ! બહાલા ! એ પણ નીશ્ચય કરીને માનજો કે જ્યારે મોત આવનાર હશે, ત્યારે જરૂરજ આવશે ! તે વખતે તે કરીમે કારસાઝ સીવાય કોઈ પણ આડા હાથ દેવા આવે એમ નથી જ ! ”

આ પછી અખ્યાસા અને જાગ્યરે ત્યાં આગળ સંસાર સુખની તૃપ્તી કરી ! અને પોતાના લાંબા વખતના મનોરથો અને મુરા-

દોને પુરી પાડી ! તે પછી સુખ દુઃખની કેટલીક વાતો કીધાં પછી તેઓએ મરજનને હાંક મારીને બોલાવી. જે પછી જાગ્રદર પોતાને મહેલે જવા તૈયાર થઈ ગયો, ત્યાંથી નીકળતી વેળાએ અબ્બાસાએ જાગ્રદરને પુછ્યું કે, “ પ્રાણ પ્યારા ! હવે પાછાં આપના મુખારક દીદારનો લાભ ક્યારે આપશો ? ”

જાગ્રદર—“ પ્યારી શાહઝાદી ! તમે ખુશીમાં નચીં તપણે રહેજો ! હવે હું ધનશાહ અલ્લાહ બે ત્રણ મહીના પછી કોઈ સારો મવકાફાથ ધરીને આવી જમશી ! ! ”

આમ કહીને જાગ્રદરે કનીઝનો લિઆસ પહેરી લીધો અને મરજનને સાથે લઈને પોતાને મહેલે રવાના થઈ ગયો.

પ્રકરણ ૪૦ મું.

બીજો હમલ.

આ પછી અબ્બાસા રાત્રિ દીવસ પોતાના પ્યારા પુત્રને રમાડવામાં અને પોતાના બાળક સાથે કાલું કાલું બોલીને વાતો કરવામાં વીતાડતી હતી. આમ કરતાં ચાર મહીનાઓ પસાર થઈ ગયાં. તેથી તેણે મરજનને કહ્યું કે, “ મરજન ! હવે બાદશાહ સલામતને ખબર પહોંચાડવી જેઠાએ કે ચીલો ખલાસ થયો છે ! ”

મરજન—“ હા શાહઝાદી ! હવે આપણે આપોઆપ આ ખબર જરૂર પહોંચાડી આપવી જેઠાએ કે જેથી બાદશાહ સલામતને આપણી તરફ કોઈ પણ પ્રકારનો શક રહે નહીં ! ”

અબ્બાસા—“ઓ મરજન ! તું આજે જરૂર જા ! અને આદશાહ સલામતને ખખર કરી આવ કે ચીલ્લો ખલાસ થયો છે !”

અબ્બાસાનો આ હુકમ માથે ચડાવીને મરજન શાહઝાદીનો આ પયગામ આદશાહને કહી આવી એટલે તેણે મરજન સાથે શાહઝાદીને કહેવડાવી મોકલ્યું કે, “હવે ગાનતાનના જલસામાં પ્રથમ મુજબ આવ્યાં કરજો !” આદશાહનો આ જવાબ મરજનને શાહઝાદીને કહી સંભળાવ્યો, એટલે હવે અબ્બાસા પ્રથમના રીવાજ મુજબ ગાનતાનના જલસામાં આવવા જવા લા-ની અને જાઅફર પણ રાખેતા મુજબ જવા લાગ્યો. જલસામાં ગાનારી કનીઝો અને નાયકાઓ વીગેરે ગાવા વગાડવામાં ચકચુર થતી અને આવા ગાણાનો શાખીન હાઈન—અલ—રશીદ આ જલસામાં સારી મોજમઝા લુટતો હતો. પરંતુ અબ્બાસા કે જાઅફરને આમાં જરાયે લઝઝત કે મઝા મળતી ન હતી. તેઓને તો જાણે કે જખરદસ્તીથી પાંધી જકડીને આ જલસામાં બેસાડવામાં આવ્યા ન હોય તેમ જ લાગતું હતું ! અને અબ્બાસા અને જાઅફર એક ખીન્ન સામે નજર કરતાં ત્યારે તેઓની જુદાઈનાં અખમોપર નમક છંટાતું હતું !

આ પછી આવીજ ખુશાલી તેમજ ગમગીનીમાં એક મહીનો પસાર થઈ ગયો, ત્યારે અબ્બાસાનો જીવ ગભરાવા લાગ્યો અને મોળ તથા ઊલટી થવા લાગી. અબ્બાસાની આવી બેચેન હાલત જોઈને એક દીવસે મરજનને પુછ્યું કે, “ઓ મારી શાહઝાદી ! આજે આપની તખીયત કેમ છે ?”

અબ્બાસા—‘ખુદા જાણે કંઈ ખખર પડતી નથી !! કાંઈ પણ ખાવાનું ભાવતું નથી !! ચક્કર આવ્યાં કરે છે અને જીવ ઉદાસ રહ્યાં કરે છે, એટલે કશું ચેન પડતું નથી !”

મરજન—“મને તો એવું લાગે છે કે—કદાચિત આ વખતે પણ હમલ રહી ગયું હશે ! અને તેનાં આવાં ચિન્હો જાહેર થતાં હશે !”

આ સાંભળીને અબ્બાસા ગભરાઇ ગઇ અને શરમાતાં શરમાતાં કહેવા લાગી કે, “ઓ મરજન ! જા ! જા ! હવે વારે વારે તે એવું હોય !! તું તો મારી મશ્કરી કરે છે !”

મરજન—“શાહઝાદી ! મારી એવી તે શું તાકાત છે કે, હું કોઇની નહીં અને આપનીજ મશ્કરી કરવા લાગી જાઉં ! પરંતુ હું ખરેખર ખરુંજ કહું છું કે—આવાં આસાર હમલનાં હોય છે ! જુવો, આપને પહેલાં હમલ વખતે પણ આવી જ નિશાનીઓ જણાતી હતી !”

અબ્બાસા—“અરેરેરે ! શું ત્યારે આ ખરી વાત છે ? શું આ નિશાનીઓ ખરેખર હમલનીજ હશે ?”

મરજન—“હા ! મારી શાહઝાદી ! હમલ રહે ત્યારે મોટે ભાગે મોળ અને ઉલટી થાય છે ! અને આવીજ નિશાનીઓ પ્રથમથીજ જાહેર થાય છે ! યાદ કરો કે પ્રથમના હમલ વખતે પણ આ મુજબ થયું હતું કે નહીં ?”

અબ્બાસાએ બહુજ ગમગીની અને અફસોસી સમેત કહ્યું કે, “ઓ મરજન ! ખરેખર જો આમજ હોય તો મારી અજલ જરૂર નજદીક આવી સમજી લેવી ! પ્રથમ હમલની બાબત છુપી રાખવા કેટલી મહા મહેનત અને મુશીબત થઇ પડી હતી ?

આ વેળાએ પણ જો મહા મુશ્કેલીએ હમલ છુપું રાખીયે તો પણ જ્યારે બચ્ચું જન્મશે ત્યારે કોઇ પણ રીતે છુપું રાખ્યું રહેવાનુંજ નથી ! અને હું એ પણ ચોક્કસ ખાતરીથી કહી શકું છું કે—

આ બાબત જાહેરમાં આવતાંજ હાડન મને અને જાગ્રુકને બદકે અને નીર્દોષ બાળકોને ખચિતજ કતલ કરાવી નાંખશે !”

આ સાંભળીને મરજનને હીંમતથી કહ્યું કે, “ઓ મારી શાહ-જાદી ! ખરેખર આપ ફરમાવો છો તે વાત ખરી છે, પરંતુ હવે ખુદાપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રાખી ખુશ ખુશાલ રહો ! જે થનાર હશે તે થશેજ ! હાય વોય કર્યાંથી હવે સીફ સદમો થયાં શિવાય કશું વળનાર નથી !”

અબ્બાસા—“ઓ મરજન ! તારું કહેવું વ્યાજબી છે ! હવે તો ધીરજ અને ખુદાપર વિશ્વાસ ધરાવ્યા શિવાય કશો પણ ઉપાય આપણે હાથ રહ્યો નથી ! પરંતુ હવે આ હમલને કેવી રીતે છુપાવીશું ? ! પહેલી વખતે તો ભાઈજનન લડાઈ પર ગયા હતા એટલે ચીલ્લાઓ ખેંચવાનાં સજ્જડ બ્રહ્માનાંઓ મળી ગયાં હતાં, હવે આ વેળાએ પણ એવો કોઈ પ્રસંગ મળી જાય અને ભાઈજનને બગદાદની બાહર જવાનું થાય તો સાફ !”

મરજન—“ઓ મારી શાહજાદી ! આપ ધુરસદે અને શાન્ત દીલે કોઈ બાબત ગોઠવશો તો ઈન્શાઅલ્લાહ કોઈ ઉમદા અને સારો મવકો જડી આવશે !”

મકરણ ૪૧ મુઃ

હમલની ખાત્રી !

આ પછી એક મહીનો પસાર થઇ ગયો ત્યારે અબ્બાસાએ કહ્યું કે, “ઓ મરજન ! તેં એક મહીના પહેલાં હમલની જે વાત કરી હતી તે હવે માલમ પડે છે ! માટે હવે મારી સંપૂર્ણ ખાત્રી થઇ ગઇ છે ! પરંતુ અફસોસ કે—હું આ વેળાએ કદી પણ જીવતી રહી શકીશ નહીં ! જેમ જેમ વખત પસાર થતો જાય છે, તેમ તેમ માંડે મોત પણ નજદીક આવતું સમજ લે !”

મરજન—“ઓ મારી શાહનદી ! વારંવાર આવોજ વીચાર કર્યો કરો છો, તે સારી વાત નથી ! માટે જેમ બની શકે તેમ ધીરજ ધરીને આ વાતનો ખ્યાલ મુકી આપો ! આપે પ્રથમ ફરમાવ્યું હતું કે હમલ છુપાવવા વીધે કોઇ યુક્તિ શોધી કાઢીશું, તો હવે બહુજ ઉંડો વીચાર કરીને કોઇ એવી યુક્તિ શોધી કાઢો કે જેથી આ હમલની બાબત પણ છુપીજ રહે, નહીંતર પછી જ્યારે આપને પાંચ છ મહીના થશે ત્યારે આપનાથી ગાનતાનનાં જલસામાં જઇ શકાશે નહીં ! કદાચિત જશે તો ઝુબીદા ખાતુન અને બીજી બેગમોને તુર્ત જ ખબર પડી જશે !”

અબ્બાસા—“ઓ મરજન ! હું પણ રાત્રિ દીવસ તેજ વિચાર અને શ્રીકર ચીંતામાં ગરકાવ છું પરંતુ હજી સુધી મને કોઈ યુક્તિ સુજતી નથી, તેથી હું વધારે ગમગીન અને ઉદાસ બની જાઉં છું !”

મરજન—“શાહઝાદી ! પ્રથમની જેમ ચીલ્લો ખેંચો અને

વજ્રે પદો એટલે તેની ખરકતથી આપને કોઈ રસ્તો કે યુક્તિ સુજી આવશે ! ”

મરજનની આ સલાહ માન્ય રાખી અબ્બાસાએ પોતાનો હમલ છુપાવવાની હાજત માટે એક ચીલ્લો ખેંચ્યો અને તેના રીવાજ પ્રમાણે અમલ કરવા લાગી. આ ચીલ્લો અબ્બાસાએ એક મહીનાની અંદર પુરો કીધો ત્યારે એક દીવસે મરજનને શાહજાદીને એક ખુશખબરી આપતાં કહ્યું કે, “ ઓ મારી શાહજાદી ! હું આજે આપને એક ખુશખબરી આપું છું કે આપના ચીલ્લાના પ્રતાપે ખુદાએ તઆલાએ આપની મુશ્કેલી ટાળી દીધી છે ! કારણ કે મેં આજે એવા સમાચાર સાંભળ્યા છે કે, હુઝુર પાછા રૂમ પર ચડાઈ લઈ જવાના છે ! ! માટે આ વેળાએ પણ હમલ છુપાવવાનો ઘણો સારો મવકો મળી આવશે ! ! ”

આ સાંભળીને અબ્બાસાએ ખુશી અને અજબ થતાં કહ્યું કે, “ ઓ મરજન ! શું તું ખરી વાત કહે છે ? જો ખરેખર આમજ હોય તો ખુદાએ તઆલાએ મારી દોઆ-ખંદગી કબુલ કીધી અને મારા જેવી મઝલૂમ ઓરત પર રહેમ કરી લેખાય ! ! માટે મરજન ! તું જલદી બાહર જા ! અને આ વીષેની પુરેપુરી ખાતમી મેળવીને ખરા ચોક્કસ સમાચાર લઈ આવ ! કે જેથી દીલને આરામ અને કરાર થાય ! ”

મરજન—“ શાહજાદી ! જો આપને ખરા ખબર જોઈતા હોય તો રજા આપો કે-હું વઝીર સાહેબ પાસે જઈને આપના તરફથી આ વીષેના ખબર પુછી આવું, અને કાંઈ અડચણ ન હોય તો આ બીજા હમલના પણ તેઓને ખબર આપી આવું ! ”

અબ્બાસા—“ ઓ મરજન ! ખરેખર તેં ઘણો સારો મત

આપ્યો, કારણ કે—તમામ ખરી હકીકત તેઓથી જરૂર જણાઈ આવશે, અને તેઓની મુલાકાત પછી તું પાછી ત્યાં કોઈ વખત ગઈ નથી ! માટે હવે આ હમલની વાત પણ તેઓને જાહેર કરી દેવી ઘણી જરૂરની છે, માટે આવતી કાલે મવકો જોઈને ગાનતાનના જલસામાં પ્રથમ જઈ આવજો અને જે ચોગ્ય લાગે તે મારા તરફથી અર્જ કરજો ! ”

ખીજે દીવસે મરજન જામશ્કરની પાસે ગઈ અને હંમેશના ધારા પ્રમાણે અદ્ય આદ્ય બળવી લાવી ઉભી રહી ત્યારે જામશ્કરે પુછ્યું કે, “ ઓ મરજન ! શું શાહજાદી સાહેબ મારા પર કંઈ ગુસ્સે થયાં છે ? ”

મરજને હાથ જોડીને અર્જ કરી કે, “ હુજુર ! તેઓ તો કંઈ ગુસ્સામાં નથી, અને આપ સરકાર આ પ્રમાણે શું ફરમાવો છો ? ”

જામશ્કર—“ આ વખતે ઘણી લાંબી મુદત પસાર થઈ ગઈ તોપણ તું શાહજાદીના કાંઈ સમાચાર લાવી નહીં ! ! ”

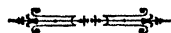
મરજન—“ હુજુર ! લાંબી મુદત સુધી આપને ત્યાં નહીં આવવાનું કારણ એ છે કે—આપના છેલ્લા મેળાપ પછી થોડા દીવસ માં શાહજાદીને હમલનાં ચિન્હો જણાવવા લાગ્યાં, તેથી તેઓની તખીયત ખરોખર રહેતી ન હતી ! આ પછી પાછું આ હમલ કેવી રીતે છુપાવવું એ વિચાર અને શીકર ચિંતામાં તેઓ બેચેન રહ્યાં કરતાં હતાં. પરંતુ કોઈ યુક્તિ સુઝતી હતી નહીં ! આમ થવાથી વધારે ખોટું તો એ રહે છે કે—ગાનતાનના જલસામાં જવાની જે બહા શાહજાદી સાહેબને કાયમની વળગેલી છે. તેથી ત્યાં જવા શિવાય તો ચાલી શકે નહીં ! અને જ્યારે ચાર પાંચ મહીના થઈ જાય ત્યારે જઈ પણ શકાય નહીં ! આવી કફોડી હાલત થઈ પડવાથી કશો પણ

ઉપાય સુઝ્યો નહીં, પરંતુ ખુદાએ તઆલાની મહેરબાનીથી એ બલાથી બચવા માટે કુદરતી મદદ થાય તે માટે ચીલ્લા ખેંચવાનું સુંઝી આવ્યું અને છેવટે શાહઝાદીએ એક ચીલ્લો ખેંચીને પુરો કર્યો, ત્યારે મારા સાંભળવામાં એવું આવ્યું કે—બાદશાહ સલામત તથા આપ સરકાર પાછા રૂમની લડાઇ પર સીધાવવાના છો, તો આ સાંભળેલી વાત હકીકતમાં ખરી છે કે નહીં ? તેની ચોક્કસ તપાસ કરવાને અને આપ સરકારને હમલની ખબર આપવાને હું આપની હુજુરમાં હાજર થઇ છું ! ! ”

જાન્યાર—“ ઓ મરજન ! ખરેખર ખુદાવંદઆલમે શાહઝાદીની દુઆ કબુલ કરી અને બગદાદના બખ્તાવર બાદશાહ પર ઓચિંતી આક્રમક આવી પડી ! કારણ કે—અમો રૂમ પર ચડાઇ લઇ જઇને જે ફત્તેહ મહા મુશ્કેલીએ મેળવી આવ્યા હતા, અને આપસ-આપસમાં સુલેહના કાલકરારો થયા હતા, તેની રૂએ રૂમના બાદશાહે વાર્ષિક ખંડણી આપવાનું કબુલ્યું હતું, તે હાલમાં તેણે આપવાની ના પાડી છે ! અને તેમ કરીને તેણે સુલેહના કાલકરારોનો ભંગ કરીધો છે ! માટે બાદશાહ સલામતનો એવો ધરાદો થયો છે કે—પાંચ ફરી વાર લશ્કરને રૂમ લઈ જવું, અને મોટું યુદ્ધ કરીને સંપૂર્ણ વિજય મેળવવો ! હજુ અમોને અહીંઆથી રવાના થતાં પંદર વીશ દીવસો થશે અને ત્યાંથી પાછા આવતાં પણ ત્રણ ચાર મહીના થઇ જશે ! માટે મને એમ લાગે છે કે—અમારા અત્રે પાછા ફર્યા પછી શાહજાદીને પ્રસૂતીનો વખત નજીક આવી પુગશે ! તો તે વેળાએ પ્રથમની જેમ ચીલ્લા અને વઝીફાની વાત સધળે ડેકાણે ફેલાવી દેવી અને જેમ યોગ્ય લાગે તેમ સાવચેતીથી વર્તવું ! મરજન ! મારા તરફથી શાહઝાદીને ધણા ધણા સલામ સાથે અર્જ કરી કહેજે કે—

જો ખુદાનું ચાહવું હશે તો હું રૂમ જવા પહેલાં એક વખત મેળાપ કરી જઈશ ! ”

જાનઅફરનો આ પયગામ લઈને મરજન અદમ બાદશાહ બળવી લાવીને અબ્બાસા પાસે ગઈ અને તેને તમામ હકીકત કહી સંભળાવી. આ સાંભળીને અબ્બાસા ઘણી ખુશ થઈ અને તેણે તે વખતે ખુદાએ તઆલાનો શુક્રનો સીજદો કર્યો !!

પ્રકરણ ૪૨ મું.

રૂમ-પર ચડાઈ !!

એક રાત્રીના ગાનતાનનો જલસો પુરો થયા પછી હારને રૂમ-પર ચઢાઈ લઈ જવાના મુસાફરીના સામાન વીધે જાનઅફર સાથે કંઈક વાતચીત કરી તેથી અબ્બાસાએ અગ્નણ્યાં થઈને હારને પુછ્યું કે, “એ ભાઈજન ! આપની આ વાતચીતને હું પુરેપુરી સમજી શકી નહીં ! શું આપ પાછા રૂમ જવા વિચાર રાખો છો ? ”

બાદશાહ—“ એ બહેન ! રૂમના બાદશાહે આપણને જે વાર્ષિક ખંડણી આપવાનો સુલ્લેહની શરતોની રૂએ ઇકરાર કીધો હતો તે શરતોનો તેણે ભંગ કરીને ખંડણી આપવાનો ઇનકાર કીધો છે ! તે મગરને મેં પ્રથમ વધારે સજા પહોંચાડી નહીં તેથી તેણે આવી હીંમત કીધી અને હવે તે એમ સમજતો હશે કે બગદાદનો બાદશાહ આટલો લાંબો રસ્તો વેંદીને અને મોટું લશ્કર લઈને તેમજ મહા મોટા ખર્ચ કરીને અહીં આ આવી શકશે નહીં ! પરંતુ તે બીયારો જાણતો

નથી કે બગદાદનો બાદશાહ કાંઈ તારા જેવો હીચકારો કે નામદોં
નથી કે મુસાફરીની હાડમારીઓ અને હલાકીથી હડી જાય અને તેના
જેવા અભિમાની બાદશાહથી ડરી જાય ! માટે મેં એવો વીચાર રાખ્યો
છે કે હું તેની બરોબર ખબર લઉં ! અને બગદાદના બાદશાહને
છેડવાથી તે કેવી ખાનાખરાબી અને ખુનામરકી ચલાવે છે, તેના તેને
જરા સ્વાદ ચખાડી આવું !! ”

અબ્બાસા—“ ભાઈજન ! મારી આપને એટલી ચરજ છે કે
આપણે ક્યાં કોઈના મોહતાજમંદ છીએ ? ! તે કદાચિતને ખંડણી ન
આપે તો શું આપણું લશ્કર જીતે મરી જશે ? ખુદાએ તઆલાએ
આપણને પુષ્કળ નાણું ઈનાયત કરેલ છે, માટે તેના પર સતોષ
અને ધીરજ પકડીને બેસી રહો !! ”

બાદશાહ—“ ઓ બહેન ! અમારાં રાજદારી કાર્યમાં તમે શું
જાણો ? કોઈની ખંડણીના આપણે જરાયે મોહતાજ નથી !! પરંતુ
ત્યારે આપણે તેને આપણા લશ્કરી બળ કે સત્તાની કશી ખબર ન
આપીએ, ત્યારે તે મગર બાદશાહની નજરમાં આપણે હીચકારા
લેખાઈએ અને આપણું કશું દબાણ કે લશ્કરી દોર-દમામનું જોમ
અને જોર તે ન જીવે ત્યારે આપણા પર ચડાઈ કરવાનો ઇરાદો કરે
અને તેમ કરીને આપણો મુલક છીનવી લે ! ”

અબ્બાસા—“ ઓ ભાઈજન ! ખબર ! જેવી આપની મરજી !!
અમે વધારે શું કહીએ ? આપ અત્રેથી ક્યારે સીધાવવાના છો ? ”

બાદશાહ—“ ઇન્શાઅલ્લાહ ! આવતા માસની પંદરમી તારીખે
અહીંયાથી અમારે લશ્કર સહીત કુચ કરી જવાનો ઇરાદો છે ! પરંતુ
તે પ્રથમ મારી તમોને એટલી બલામણુ છે કે-પ્રથમની જોમ આ
વખતે પણ વિજય દેવી અમોને માળા અર્પે તે માટે તમે ચીઢ્યા અને

વઝીરના અમલ ચાલુ રાખશે કે ખુદાવંદે—આલમ અમોને આ લડાઈમાં પણ વિજય આપે !”

અબ્બાસા—“ઓ બાઈબન ! મને આ કંઈ બલામણુ કરવા જેવી બાબત નથી ! પ્રથમની લડાઈ વખતે આપે ક્યાં બલામણુ વટીક કરી હતી ? ! રાજ્ય પ્રત્યેની અમારી એ ફરજ છે કે—હર હાલમાં આપની કુમક અર્થે આપના અને રાજ્યના બલા માટે દો બાઓ ગુઝાર્યા ક્ષવી ! હું આ વેળાએ પ્રથમ કરતાં પણ વધારે ભારે અમલ અને ચીક્ષા ખેંચીશ ! અને ખુદા ચાહશે તો આપના ખુશહાલ નશીબથી અને મુજ કમતરીનની નાચીઝ દોઆથી આપને આ વેળાએ પણ ફતેહ મળશે અને આપ ઘણી ખુશાલી સાથે પાછાં સહીસલામત આવી લાગશે ! !”

બાદશાહ—“ઓ બહેન ! આપ મારા માટે જે અમલ અને ચીક્ષાની ઝેહમત ઉઠાવો છો, તે માટે હું તમારો ઘણો એહસાન માનું છું ! !”

અબ્બાસા—“ઓ બાઈબન ! તેમાં એહસાન કેવો ? પુરૂષ હોય તો તેને લાઝીમ છે કે—આવા રાજ્યના અગત્યના મહા ભારે વીકટ કાર્યમાં જતી મદદ આપે ! પરંતુ અમો તો એક સ્ત્રી જાત હોવાથી અમારાથી તેવું કોઈ પણ પ્રકારનું કામ બની શકે નહીં, તેથી મકાનોમાં આરામ કરવા અને ઠંડી છાયાના વૈભવો ભોગવતાં હંમેશા ચાર છ કલાકો સુધી દુઆ અને અમલ કરીએ તો કંઈ તવાઈ કે એહસાનની બાબત હોઈ શકતી નથી ! આ ઉપરાંત આપણા રચ્યે કોઈ પ્રકારની જુદાઈ નથી ! શાદી અને ગમીના પ્રસંગોમાં આપણાં સર્વેના નશીબ એક સાથેજ જોડાયેલાં છે કારણ કે એકનાં દુઃખે આપણે સર્વે દુઃખી થઈએ છીએ અને એકના સુખે આપણા સર્વેને સુખ ઉત્પન્ન થાય છે ! !”

બાદશાહ—“ જ્હાલી જ્હેન ! વાતચીતમાં ધણો વખત પસાર થઈ ગયો છે, માટે હવે તમે તમારે મહેલે સીધાવો ! ”

આ સાંભળીને અબ્બાસા અને ખીજ સર્વે માણસો અદબ આદાબ બળવી પોતપોતાને મકાને ચાલતા થયા. અબ્બાસાએ પોતાને મહેલે આવ્યા પછી શુક્રગુઝારીની બેરકાત નીમાજ પડી. તે પછી મરજન સાથે થોડી વાતચીત કરીને નિદ્રાવશ થઈ ! ખીજે દિવસે સહવારે અબ્બાસાએ મરજનને કહ્યું કે, “ઓ મરજન ! હુઝુર ૩મતી લડાઈ પર ઉપડી જાય તે પછી આપણે પાછું બાગના નવા મહેલે રહેવા જવું છે, માટે ત્યાંના મારા એક ખીદમતગારને મારો હુકમ કહેવરાવી દે કે મહેલ બરાબર વાળી ઝાડીને સાફસુફ રાખે ! ” આ હુકમને માથે ચડાવીને મરજનને એક ખીદમતગારને શાહજાદીનો હુકમ કહેવરાવી દીધો ! એટલે એકજ દિવસમાં તે મહેલના ખીદમતગારોએ તેને વાળીઝાડી, અપટીને શાહજાદી માટે તૈયાર કરીધો ! અને તે આલીશન મહેલના જુદા જુદા ભવ્ય હોલો પ્રથમની જેમ ચાર-સ્તા કરવામાં આવ્યા !

આ પછી જેમ જેમ દિવસો પસાર થતા ગયા તેમ તેમ બગ-દાદનો બાદશાહ લડાઈની મુસાફરીનો સરસામાન બહુ ઝડપથી તૈયાર કરાવવા લાગ્યો. આમ કરતાં મુસાફરીએ જવાના દિવસો એકદમ નજદીક આવવા લાગ્યા અને માત્ર બેજ દિવસો બાકી રહ્યા ત્યારે જાગ્યરે અબ્બાસાને મળી જવા માટે કહેવડાવી મોકલ્યું ! તેથી અબ્બાસા તમામ જાતનો શણગાર સજીને અને ધણુંજ ઉમદા તેમજ કિંમતી ઝવેર અને ઝરીન લિબાસ પહેરી જાગ્યર પાસે ગઈ ! જાગ્યરે શાહજાદીને ધણીજ ઇજતની સાથે માન આપ્યું અને પોતાના ઝવાહરથી જડીત કાચ પર તેને બેસાડી ! જે પછી આપસ આપ-

સમાં પ્યારની દીલખુશ ગુફતગુ થવા લાગી ! તેથી મરજન સમે વતી ગઈ અને જાગ્રના ખીદમતગારો કને આવીને બાહર બેઠી ! એટલે પ્યારા દીલખર-દીલરખાની દીલખુશ વાતો થવા લાગી !

અબ્બાસા—“ કેમ હુઝુર ! શું આપ બીજી વખત પણ બાદશાહ સલામત સાથે સીધાવો છો ? ”

જાગ્રને મેં મલકાવીને ખુશી થતાં કહ્યું કે, “ ઓ મારી પ્યારી શાહઝાદી ! આ બાબત તમેજ ઉપસ્થિત કરી અને હવે મને શા માટે પુછો છો ? ! ”

અબ્બાસા—“ પ્યારા ! એ બાબત મેં કેમ અને કેવી રીતે ઉભી કરી ? ! હું તો તે વિષે લેશ માત્ર પણ જાણતી નથી ! મારી શું તાકાત ? મારું કેહવું કોણ માને ? ! અને આવી બાબત ઉભી કરવાનું હું શા માટે સાધન બનું તે મારી અક્કલમાં આવી શકતું નથી ! ”

જાગ્રને મંદ હાસ્ય કરતાં કહ્યું કે, “ પ્યારી શાહઝાદી ! અમોને તો સ્વપ્નમાં પણ આ વિષે જરાયે ખ્યાલ ન હતો, તેમજ રૂમનો બાદશાહ પણ આ પ્રમાણે વતે તે પણ સર્વદા અશક્યજ હતું ! પરંતુ તમોએજ ચીલ્લા ખેંચીને અને દોઆ માંગીને આ બાબત ઉભી કરાવી છે ! ખેર ! હવે પહેલાંની જેમ ઘણી સારી તક મળી છે ! અને ખુદા હવે આપણી લાજ-આબરૂ રાખે તો ઘણું સાફ ! ”

અબ્બાસા—“ ઓ મારા બહાલા ! આપ ક્યારે સીધાવવાના છો ? ”

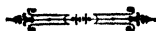
જાગ્ર—“ પરમ દીવસના સહવારમાં ઇન્શાઅલ્લાહ રવાના થઈ જશું ! ”

અબ્બાસા—“ બહાલા ! આ હમલ વિષે મને બહુ ચિંતા થયાં

કરે છે ! હવે જોઈએ છીએ કે આ હુમલનું શું પરિણામ આવે છે ?”

જાગ્યકર—“ખ્યારી ! ખુદા પર વિશ્વાસ રાખો ! જે લેખ લલાટમાં લખ્યા હશે તે પ્રમાણે જરૂર થશે ! માટે ધીરજ રાખી ખુદાએ તઆલાની દરગાહમાં દુઆ ગુઝારો ! કારણ કે, તેજ ખરો મારનાર અને તારનાર છે !”

જાગ્યકર અખ્યાસાથી વીખુટા પડતી વેળાએ ઉપર મુજબ ધીરજ ધરવાનું કહીને પોતાના મહેલ તરફ રવાના થઇ ગયો. જે પછી બીજે દિવસે બગદાદનો બાદશાહ અને તેનો માનીતો વઝીર જાગ્યકર લશ્કર સાથે રૂમ તરફ ઉપડી ગયા, ત્યારે પ્રથમની જેમ બગદાદની રૈયતે “બગદાદના બાદશાહની ફત્તેહ !” ના જખરા પોકારોથી તેઓને વધાવી લીધાં ! અને લશ્કર પુરદમામ અને જહોજલાલી વચ્ચે તમામ રૈયતની નેક દુઆ અને બલી આશીશો સહીત રૂમ તરફ કુચ કરી ગયું !

પ્રકરણ ૪૩ મું.

શત્રુ શરણે !

બગદાદનું લશ્કર રૂમ જઈ પહોંચ્યું ત્યાર પછી તેણે રૂમ પર મોટી ભારે લડાઇ કરી અને શહેરનાં કીલ્લાપર વૃદ્ધી પડીને અંદર ભરાઇ બેઠેલા રૂમના લશ્કરપર સખ્ત ઘેરો ઘાલ્યો. ન્યારે આનું કંઈ પણ પરિણામ ન આવ્યું ત્યારે બગદાદના લશ્કરે હથીયારો વતી કીલ્લામાં સુરાખ પાડ્યું. જે પછી આખું બગદાદનું લશ્કર તે કીલ્લામાં દાખલ

થયું. જે પછી તેઓ રૂમના લશ્કરપર તુટી પડ્યાં ! આખો દિવસ આ પ્રમાણે ત્યાં સખ્ત અને ખુનખાર જંગ થયું. જેમાં બગદાદના લશ્કરે કીસ્લાની અદર છુપાઈને હલ્લો કરતાં રૂમના લશ્કરપર તેઝદાર તલવારોના પ્રહારો ચલાવી દીધા, એટલે થોડા સમયમાં તે રૂમના લશ્કરના લડવૈયાઓનાં માથાં ધડથી એક પછી એક જુદાં થવા લાગ્યાં. આ પછી બગદાદના લશ્કરે કીસ્લાને અને તે રૂમના આસપાસના મુલકને તબાહ અને બરબાદ કરી નાંખ્યો. રૂમના બાદશાહે પોતાના લશ્કરની આવી મોટી ખાનાખરાબી અને ખુવારી થતી જોઈ ત્યારે તેણે બગદાદના બાદશાહને કેહવડાવી મોકલ્યું કે, “ અમો શરણે થઈ જઈએ છીએ ! અમો તમો જે શરતો કે કોલકરારો કરો તે પ્રમાણે વર્તવાને તૈયાર છીએ ! ” શત્રુ શરણે થયેલો જોઈને બગદાદના બાદશાહે લડાઈ બંધ કરવાનો હુકમ આપ્યો. જે પછી સુલેહની શરતોના કોલકરારો ત્યાંજ ઘડવામાં આવ્યા અને રૂમના બાદશાહે પ્રથમની જેમ ખંડણી પાછી આપવાનું કબુલ કર્યું, તેથી બગદાદનો બાદશાહ વિજય મેળવીને જ્યારે પોતાના લશ્કર સહીત બગદાદ પાછો ફર્યો ત્યારે બગદાદની પ્રજાએ ખુશાલીના પોકારો કીધા ! અને આ ફતેહની ઘણી ખુશાલી મોટી ધામધુમ સાથે બગદાદ શહેરમાં ઉજવવામાં આવી.

આ વેળાએ અબ્બાસાને હમલનો સાતમો મહીનો ચાલતો હતો. તેથી અબ્બાસા પોતાના ભાઈને આવેલો જોઈને ઘણી ગમગીન થઈ અને મરજનને તે વિષે કહેવા લાગી કે, “ ઓ મરજન ! હુજુર અને વઝીર સાહેબ તો આવી લાગ્યા અને તે સાથે હમલના પણ દિવસો ભરાઈ જવા આવ્યા છે. માટે હવે શું પગલાં લેવાં જોઈએ ? ”

મરજન—“ ઓ મારી શાહઝાદી ! હવે આ વિષે કાંઈ પણ

પ્રકારની શીકર ચિંતા રાખવાનું કારણ નથી ! કારણ કે હુઝુર પોતેજ લડાઇમાં વિજય થવા માટે આપને અમલ અને ચીલ્લો ખેંચવાનું કહી ગયા હતા, માટે હવે આપ હુકમ આપો તો હું આપના તરફથી આ મહાન લડાઇમાં મળેલા વિજય માટે મુબારકબાદી આપી આવું ! અને સાથે આ પણ પયગામ પહોંચાડી આવું કે આપ નામદાર લડાઇપર સીધાવ્યા પછી શાહઝાદી સાહેબે કેટલાંક અમલ અને ચીલ્લા ખેંચ્યા હતા અને આપ ફતેહ કરીને આવો તે વેળાએ ખીજાં ત્રણ ચીલ્લાઓની મીનત કીધેલી હોવાથી તેઓએ આપના પધારવાની ખુશ-ખબરી સંભળતાંજ ચીલ્લો ખેંચવો શરૂ કીધો છે !”

અબ્બાસા—“ ભલે મરજન ! આવતી કાલે હુઝુર પાસે જઇને મારો પયગામ પહોંચાડી આવજો ! અને બની શકે તો વઝીર સાહેબ પાસે પણ જઇને તખીયતના સમાચાર પુછી આવજો !”

ખીજા રાત્રિએ મરજનન બાદશાહ કને ગઇ, અને બાદશાહની ખાસ ખવાસને કહ્યું કે, “ હું હુઝુરને કોઈ પયગામ પહોંચાડવા આવી છું, માટે તું અંદર જઇને અર્જ કર !” ખવાસે અંદર જઇને બાદશાહને ખબર કરી એટલે મરજનનને અંદર જવાની રજા મળી. મરજનન અંદર ગઇ અને ધારા પ્રમાણે શાહી અદબ આદાબ બજાવી લાતીને હાથ જોડીને ઉભી રહી ત્યારે બાદશાહે પુછ્યું કે, “ કેમ મરજનન ! આજે કેમ આવવું થયું ?”

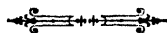
મરજનને ઘણીજ નમી-ઝુકીને અને તસલીમ કરીને નમ્રતાપુર્વક કહ્યું કે, “ બાદશાહ સલામત ! આપ રમતી લડાઇ ફતેહ કરીને પધાર્યા તે માટે હું આપને શાહઝાદી સાહેબ તરફથી મુબારકબાદી આહવા અને આપનો મીઝાજ પુછવાને આવી છું !”

બાદશાહ—“ મરજનન ! શાહઝાદી પોતે કેમ ન આવી શક્યા ?”

મરજાને હાથ જોડીને ઘણાજ ધીમા સ્વરે કહ્યું કે, “ હુઝુર ! જ્યારથી આપ નામદાર લડાઇપર સીધાવ્યા હતા ત્યારથી તેઓ અમલ અને ચીક્ષામાં મશગુલ રહ્યાં કરતાં હતાં અને એવી પણ મન્નત માનેલી હતી કે—હુઝુર વિજય મેળવીને આવશે કે તુર્તજ તથા ચીક્ષાઓ ખેંચીશ ! તો ખુદાવંદે—આલમે આપને આપના ખુશ નશીબથી આ લડાઇમાં ફત્તેહ આપી તે સાંભળીને તેઓ પોતાની મન્નત પુરી કરવાને ચીક્ષાનો અમલ કરવામાં ગુંથાયા છે !”

આદશાહ—“ ખરેખર ! મારા જેવાં બહેન ભાગ્યેજ કાઠને હશે ! કે તેઓ વારંવાર મારા માટે તકલીફ ઉપાડીને વઝીફા અને ચીક્ષા ખેંચ્યા કરે છે ! તું મારા તરફથી શાહઝાદીને મારા ઘણા સલામ સાથે પયગામ પહોંચાડજે કે હું પોતેજ પાંચ સાત દિવસ પછી તેઓને મળવા માટે આવી જઈશ !”

આદશાહનો આ પયગામ લઈને મરજાનં જુકી અને અદખ આદાખ બજાવી લાવીને શાહઝાદી પાસે ગઈ અને જે વાતચીત થઈ હતી તે અને આદશાહનો પયગામ તેને કહી સંભળાવ્યો !

પ્રકરણ ૪૪ મું

ખીજા પુત્રનો જન્મ.

ખીજે દીવમે મરજાનં જાઅફર પાસે ગઈ અને શાહી ધારા પ્રમાણે બે હાથ જોડીને તેણે અર્ઝ કરી કે, “ હુઝુરે—આલી ! શાહઝાદી સાહેબે આપ સરકારને ઘણા ઘણા સલામ સાથે ખમરીયતના સમાચાર પુછાવ્યા છે !”

જાગ્યાર:—“ મરજાન ! શાહઝાદી સાહેબ તો સારી પેઠે છે ને ? ”

મરજાન:—“ જી હા ! હુઝુર ! ”

જાગ્યાર:—“ મરજાન ! બીજી કંઈ નવીન ખબર છે ? ”

મરજાને માથું નીચું નમાવીને અર્જ કરી કે, “ હુઝુર ! બીજું કંઈ નવીન નથી ! આપ કંઈ ફરમાવો ! પરંતુ તે પ્રથમ મારે જણાવવું જોઈએ કે શાહઝાદી સાહેબને પ્રસુતીનો વખત નજીક આવ્યો છે, તેથી આપ સરકારની મુલાકાત લઈ શક્યાં નથી ! ”

જાગ્યાર:—“ ઓ મરજાન ! તો હુઝુરને કાંઈ કેલવરાવી મોકલ્યું કે નહીં ? ”

મરજાન:—“ હુઝુરે—આવી ! બાદશાહ સલામત પોતેજ શાહઝાદી સાહેબને લગાઈ રહેલ થવા માટે દુઆ કરવાને વઝીરો અને ચીલ્દો ખેંચવાનું કહી ગયા હતા, તેથી તેઓને હું ગઈ કાલનાં શાહઝાદી સાહેબા તરફથી રહેઠાની મુખ્યારકબાદી આપી આવી હતી ! અને તેઓ ચીલ્દામાં હોવાથી નહીં આવી શકે તે માટે મારી માંગી આવી હતી ! શાહઝાદી સાહેબ તરફથી સંવળી હકીકત સાંભળીને તેઓ ઘણાં ખુશી થયાં હતાં અને મારાં સાથે શાહઝાદીને પયગામ મોકલાવ્યો કે—હું પાંચ સાત દીવસોમાં શાહઝાદી સાહેબને મળવા માટે આવીશ ! ”

જાગ્યાર:—“ વારું મરજાન ! મારા તરફથી પણ શાહઝાદીને મારા સમાચાર આપ્યા પછી મારા સલામ સાથે કેહજે કે હું પણ બાદશાહ સલામત મળી ગયાં પછી કાંઈ સારી તક સાંધીને તેઓને બનતા સુધી ઇન્શાઅલ્લાહ મળવા માટે આવી જઈશ ! ”

આ પછી મરજાન અદખ આદાખ બળવી લાવી પાછી ફરી

અને અબ્બાસાને સર્વે હકીકત કહી સંભળાવી !

હવે હમલના દીવસો એકદમ નજીક આવવાથી અબ્બાસા પોતાના નવા બાગના મેહેલમાં રહેવા ગઈ અને હારૂન હવે થોડા દીવસમાં મળવા આવનાર હોવાથી અબ્બાસા જાણે કે-વઝીરમાં હોય તે પ્રમાણે મુસલ્લો બીછાવીને અને હાથમાં તસ્બીહ લઈને દુઆ પડવામાં મશગુલ થઈ હતી ! જ્યારે એક દિવસ બાદશાહ પોતાની બહેનને મળવાને તેના મેહેલમાં ગયો ત્યારે અબ્બાસાએ શાહી ધારા પ્રમાણે તાઅઝીમ તવાબો કરતાં માત્ર બેઠાં બેઠાં તાઅઝીમ કરી અને તેમ કરવાનું તેને એવું બહાનું દેખાડ્યું કે, “ ઓ ભાઈજાન ! હું વઝીરમાં હતી, તેથી હું ઉભી થઈને આપની પુરતી તાઅઝીમ કરી શકી નથી, માટે મને મુઆફ કરશો ! આપે આજે ખાસ અત્રે પધારીને મારી મુલાકાત કરવાની મેહરબાની ફરમાવી છે, તે માટે હું આપની નિહાયત એહસાનમંદ છું ! ”

બાદશાહે પોતાની બહેનનો વળતો એહસાન માનતાં કહ્યું કે, “ ઓ બહેન ! હકીકતમાં અમારી મેહનત કરતાં આપની આ વઝીર અને ચીલ્લાની ઝેહમત ઘણી વધારે છે ! કારણ કે તમારે દુઆ કબુલ થવા માટે તે શેહનશાહેના શેહનશાહ-પાક પરવરદીગાર સાથે એક તારે ચીત ચોંટાડવું પડે છે ! ખરેખર ! અમે તમારાં આ ઝેહમતભર્યા કામથી તમારા કાંઈ ઓછા આભારી નથી ! ”

આ પછી અબ્બાસાએ હારૂનને મુસાફરીનો એહવાલ પૂછ્યો જે હારૂને વીસ્તારીને વર્ણન કરતાં કહ્યું કે, “ ઓ મારી ખ્યારી બહેન ! આ વેળાએ પણ આપની દોઆ અને બરકતથી (ખુદાએતઆલાએ) અમેને આ લડાઈમાં ફતેહ આપી છે ! ”

અબ્બાસા-“ હુઝુર ! એ તો ખુદાની ખાસ મેહરબાની અને આપનાં ખુશહાલ નસીબની વાત છે ! ”

આ પછી હાર્દન રજા લઈને પોતાને મેહલે આપ્યો ગયો !

જ્યારે જાગૃત્તરને ખબર થઈ કે—ખાદશાહ સલામત શાહઝાદીની મુલાકાતે આવી ગયા, ત્યારે તે પોતે બીજો દીવસે રાત્રિનો વેશ બદલીને અબ્બાસાને મળવા ગયો ત્યારે એકબીજા વચ્ચે વાતચીત શરૂ થતાં જાગૃત્તરે કહ્યું કે, “ઓ શાહઝાદી ! હવે પ્રસૂતીને કેટલો મખત બાકી છે ! ?”

અબ્બાસા:—“હુઝુર ! આશરે દોઢ મહીનો લાગે છે ! !”

જાગૃત્તર—“આટલી મુદત સુધી તો એક બાળકને મહા મેહનતે છુપું રાખી શક્યાં, પરંતુ હવે બીજાનો પ્રસવ થતાં આ બાળક લાંબા સમય સુધી છુપી રહે તેવો કોઈ સંભવ નથી ! માટે હવે મને લાગે છે કે આપણું મોત નજદીક આવતું જાય છે !”

અબ્બાસા—“જાલા ! થનાર હતું તે થઈ ચુક્યું ! દરેકને આખરે મરવું પડે છે ! માટે હવે ઝાઝો વખત સુધી હાથ અફ-સોસી કરવામાં કશું વળનાર નથી ! માટે જેમ બની શકે તેમ ખુદને યાદ કરી પોતાના કામમાં મશગુલ રહી જીંદગીનાં બાકીના દીવસો સુખે દુઃખે પુરા કરવા તેમાંજ દીન અને દુનિયાની બલાઈ સમાયેલી છે !”

જાગૃત્તર:—“પ્યારાં શાહઝાદી ! આપના આ શબ્દો ખેશક ઘણા નસીહતકારક છે ! એ શિવાય હવે આપણી પાસે બીજો કશો ઉપાય રહ્યો નથી ! ખેર ! હવે હું જઈ છું ! આવતી કાલે મરજનને મારે ત્યાં જરૂર મોકલજો કે હું તેની સાથે તમારી દાખરો, લોંડીઓ અને ખીદમતગારો માટે રમથી લાવેલી ચીજો ભેટ મોકલીશ કે જેથી તેઓ આપણા આ ભેદને છુપાવવા વધારે તકેદારી અને સાવચેતી રાખે !”

અબ્બાસા: “હુઝુર ! હવે આપની મુલાકાત ક્યારે નશીબ થશે !”

જાન્યકર: “ ખુદાનું ચાહવું હશે તો અચ્ચું જન્મવા પછી થોડા દીવસમાં આવી જઈશ ! ”

આ પછી જાન્યકર રૂખસત થઈ જે છુપા લિપ્તિમાં આવ્યો હતો, તે પોષાક પહેરીને છુપી રીતે પોતાના મેહલે ચાલતો થયો. અને બીજે દીવસે પ્રથમની ગોઠવણ મુજબ જાન્યકરે મરજાન સાથે રૂમની ઘણી ચીજોનો નાદર તોહફો ભેટ મોકલ્યો; જે અબ્બાસાએ પોતાની ખાસ વિશ્વાસુ દાઇઓ, લોંડીઓ અને બીજાં નોકરો ચાકરોમાં છુટા હાથે વહેંચી આપ્યો !

આવી રીતે મહા મેહનતે અબ્બાસાના હમલના દિવસો ભરાઈ જવા આવ્યા, અને બાળક જન્મવાનો વખત એકદમ નજીક આવી લાગ્યો, ત્યારે તેણે પ્રથમની જેમ દોઝા પડીને પાણી પીધું અને પોતાના ખભા અને છાતી વચ્ચે છાંટચું તેથી બાળક બહુજ સહેલાઈથી જન્મ પામ્યું ! પ્રથમ મરજાન જે વિશ્વાસુ અને મોહખતવાળી દાઇને લાવી હતી, તેને આ વેળાએ પણ તેણે હાજર કરી અને આ વેળાએ પણ ખુદાએતઆલાની કરામતી કુદરતના પ્રભાવથી એક ખુશ્નુરત બાળકનો જન્મ થયો, તેથી અબ્બાસાએ તે દાઇને પ્રથમ કરતાં પણ વધારે ધનામ આપીને માલા માલ કરી દીધી અને આ બાબત છુપાવવાની ઘણી સખ્ત લલામણ કરી ! અને દાઇઓ, ખવાસો અને લોંડીઓને પણ વધારે ધનામ આપ્યું ! મરજાનને તો સર્વેના કરતાં એટલાં તો પુષ્કળ નાણાંથી અને ઉમદા તેમજ અમુલ્ય બક્ષીસથી નવાઝી દીધી કે-તેનું જીંદગી ભરનું દારિદ્ર શીટી ગયું !

બીજે દીવસે મરજાન જાન્યકર પાસે ગઈ અને તેને પુત્રના પ્રસવની ખુશ-ખબરી આપી. આ ખુશ-ખબર સાંભળીને જાન્યકર જોઈએ તેટલો ખુશ થયો નહીં, કારણ કે તે આને દીલખુશ વધા-

મણી માનતો ન હતો બલ્કે તેને તે પોતાનાં અને શાહઝાદીનાં મોતનો પયગામજ સમજતો હતો છતાં પણ પોતાનો ભેદ છુપો રાખવાની એક ખુશ-વધામણી તરીકે જાગ્યદરે મરજાનને એક ઉંચી કીમતનો હીરાનો હાર બક્ષીસ આપી દીધો !

આ અમુલ્ય બક્ષીસનો સ્વકાર કરતાં મરજાને બહુજ નમીને અને અદ્ય અદ્યા બળવી લાવીને કહ્યું કે, “ હુઝુર ! આપે ઘણી મોટી મહેરબાની કરી ! અને મારા ગળ ઉપરાંત મને આ અણમુલ્લી બક્ષીસથી નવાઝી દીધી ! આ માટે આપનો શુક્ર મારાથી કોઇ પણ રીતે અદા થઇ શકે તેમ નથી ! ”

જાગ્યદર—“ ઓ મરજાન ! તને જે બક્ષીસ આપવામાં આવી છે, તે ખુદાની કૃપાથી અમારી નઝરમાં એક તુચ્છ વસ્તુ છે ! એટલું તો જરૂર યાદ રાખજે કે—તું અમારા ભેદને બહુજ સારી સંભાળભરી રીતે છુપાવી રાખજે ! આ બાબત એવી છે કે જે ચાર ખાસ ખવાસો કે દાઢઓથી છુપી રહેવી મુશ્કેલ છે ! માટે હજી પણ હું તને સખ્ત ભલામણ સાથે સખ્ત તાકીદ કરું છું કે તું આ બાબત કોઇ રીતે પણ જાહેર થવા દઇશ નહીં ! ”

મરજાન—“ હુઝુરે આલી ! આપ સરકાર મને ટુંકી બુદ્ધિવાળી સ્ત્રી જાત સમજીને ડરતા હશે ! અને સમજતા હશે કે “ સ્ત્રીઓની અક્કલ પાનીએ ! હોય ” ! પરંતુ નહીં હુઝુર ! દરેક સ્ત્રી, તેમજ પ્રત્યેક પુરૂષ, પુરૂષ હોઇ શકતો નથી ! કારણકે ખુદાવંદેઆલમે પાંચે આંગળીઓ સરખી પેદા કીધી નથી ! માટે આપ કોઇ રીતે દીલની અંદર વસવસો રાખશો નહીં; કારણ કે જ્યારે સ્ત્રીઓ એવી જવાં-મર્દ પણ હોઇ શકે છે કે તેઓ મરતાં દમ સુધી પણ કોઇનો ભેદ ભરમ જાહેર કરતી નથી ! ત્યારે કેટલાક મર્દો એવા નામર્દ અને

હીચકારા હોય છે કે તેઓમાં એક કમીની ઓરત જાત નેટલી પણ હીમત કે હોંશીયારી હોય શકતી નથી ! ”

જાઅફર : “ ઓ મરજન ! ખરેખર તું ઘણી ચાલાક અને હોંશીયાર થઇ ગઇ છે ! ”

મરજન : “ હુઝુરે—આલી ! એ સર્વે આપ સરકારના અને શાહઝાદી સાહેબના પ્રતાપ છે ! હુઝુર હવે આ વીધે આપ જરાપણ અંદેશો રાખશો નહીં અને બીજાકુલ ઉદાસીમાં રહેશો નહીં ! હુઝુર ! બેઅદબી માફ કરજો, કારણ કે મારે કેહવું પડે છે કે આજે આપના મહેરા પર ખુશાલી જણાતી નથી ! હુઝુર ! જરા પણ ગભરાવો નહીં ; કારણ કે આપ નામદાર બાદશાહ સલામતના વઝીર હોવાથી (ખુદા-એતઆલાએ) આપને એક પ્રકારની ગોચા બાદશાહત આપેલી છે ! ”

જાઅફર : “ ઓ મરજન ! તારું કેહવું રાસ્ત છે ! પરંતુ ઝમાનો એવો છે કે કાયમ એક સરખો રહેતો નથી ; માટે બાદશાહે કે તાલવંતે પોતાની બાદશાહત કે અમીરી પર અલિમાન ધરાવવું તે અક્કલમંદીથી ઉલટું છે ! ”

“ જે બાદશાહને પોતાનાં તાજ પર મગરૂરી હોય છે, તે ઘણો નાદાન છે. આ દુનીયા ફાતી છે અને બલા અને મુશીબતથી ભરેલું તે એક આકૃતનું મકાન છે ! ”

મરજન :—“ હુઝુરે આલી ! આપનું કહેવું વ્યાજબી છે ! પરંતુ ઇનસાનને ધીરજ ધર્યાં શિવાય અને શુક ક્યાં શિવાય બીજો કોઇ ઉપાય નથી, માટે આપ જેમ અને તેમ ધીરજ રાખો ! હુઝુર વાતચીતમાં ઘણો વખત પસાર થઇ ગયેલો હોવાથી હું હવે જવાની રજા ચાહું છું ! માટે શાહઝાદી સાહેબને કંઇ પયગામ કહેવડાવવો હોય તો ફરમાવો. ”

જાઅફર:—“ઓ મરજન ! વધારે પયગામ તે શું આપું ? મારા તરફથી ઘણા સત્તામ સાથે નીચેનો પયગામ પહોંચાડજો !”

શએર.

કટેગી રોરો કે રાત સારી, તડપકે દિનસખ તમામ હોગા;
લગાકે દિલ ચે ખખર કિસેથી કે હાય ! જુના હરામ હોગા.

આ પછી મરજાન ખદખ આદાખ બજાવી લાવીને અબ્બાસા પાસે આવી અને તમામ હકોકત બ્યાન કરી. આ સાંભળીને અબ્બાસાને ઘણી દીલગીરી અને સદમો થયો, પરંતુ એ બલા અને મુસીબતમાંથી છુટી જવાનો કોઈ ઈલાજ ન હતો. બ્યારે આ મુજબ એ મહીના પસાર થઈ ગયા, ત્યારે અબ્બાસા હંમેશના રીવાજ પ્રમાણે ગાનતાનના જલસામાં પ્રથમની માફક જવા આવવા લાગી !

પ્રકરણ ૪૫ મું.

પિતાનો-પ્યાર !

આ પછી એક દીવસે જાઅફર બરોબર મોકો જોઈને અબ્બાસા પાસે ગયો, ત્યારે અબ્બાસાએ કહ્યું કે, “ઓ હુઝુર ! આજે આપે મારા પર મોટી મેહરબાની કીધી !”

જાઅફર:—“ઓહો ! આમાં મોટી મેહરબાની શાની ? હવે આપણી વચ્ચેનો સંબંધ પ્રથમના જેવો કાચો નથી ! પરંતુ ખુદા એ આલમે આપણા પર, એવી તો કીસમતની કમનસીબીની તેઝદાર

તલવાર ઊગામી છે કે—આપણે સ્વતંત્રપણે જાહેરમાં અયશ—આરામ ભોગવી શકતાં નથી !”

આ પછી અબ્બાસાએ પ્રસવ થયેલા તે બાળકને જાગરના જોડામાં આપ્યો. જાગરને અનહદ માયા મોહાવ્યતથી તેને રમાડીને ઘણો પ્યાર કીધો અને તેના સુવાળા સફેદ ગુલાબી ગાંઠો પર બચ્ચાએ લીધી ! પ્રથમ જન્મેલો બાળક હવે સ્હેજસાજ બોલવા ચાલવા લાગ્યો હતો, તેથી જાગરે તેને પણ જોડામાં લઈને રમાડ્યો. પોતાના જીગરના ટુકડાઓ મિસાલ આ પ્યારા પુત્રાને જોઈને જાગરની આંખોમાં ઝળઝળીયાં ભરાઈ આવ્યાં એ જોઈને અબ્બાસાની આંખોમાંથી પણ આંસુઓની ધારાઓ બહેવા લાગી ! તેથી જાગરે પોતાના દીલને દ્રઢ કર્યું અને તેને કાશુની બહાર છટકવા નહીં દેતાં તેણે અબ્બાસાને સમજાવીને રડવા અને સોસ કરતાં અટકાવી ! અને કહ્યું કે, “ઓ શાહઝાદી ! ખુદા જાણે આપણા તકદીરમાં શું લખ્યું હશે ? મને તો આ સર્વેનું સાઈ પરીણામ નજરે આવતું નથી ! કાશુ કે આપણું મોત મારી આંખો સામે તર્યા કરે છે ! કાશુ કે હવે આ બન્ને નાનાં લાડકવાયાં લાડલાંઓને ઉછેરવાં અને સંભાળપૂર્વક સાવચેતીથી દુનિયાની રોશનીથી છુપાવી રાખવાં એ મહા મુશ્કેલ કામ છે ! આપણે તેઓને ક્યાંસુધી આ પ્રમાણે છુપાવી શકીશું ! એ મારા લક્ષમાં આવી શકતું નથી ! માટે તમારા ધ્યાનમાં તેવી કોઈ તરકીબ આવતી હોય તો અજમાવો !”

અબ્બાસા—“પ્યારા મારા ધ્યાનમાં શું આવી શકે ? હું પણ આજ વિચારમાં છું ! પરંતુ કોઈ બાબત મને સુઝતી નથી !”

જાગર—“પ્યારી શાહઝાદી ! તમારા હાથ નીચે ઘણી

ક્રીતાઓ આવી ગઇ છે, અને કેટલીક દોઆઓ અને વઝીફા પણ તમારા ધ્યાનમાં છે ! માટે કોઇ એવો અમલ શોધી કાઢો કે જેથી આપણી આ મુશીબત આસાન થવાની યુક્તિ સુઝી આવે ! ”

અબ્બાસા—“ ધ્યાન ! એવા ઘણા અમલો છે, પરંતુ તકદીર પાસે તદખીર કારગત થઈ શકતી નથી ! માટે આ ફીસમતમાં જે લખ્યું હશે તે જરૂર થશે ! ”

જાઅફર—“ ધ્યાન ! તે સાચી વાત છે, પરંતુ આપણી ફાસમતથી આપણે વાકેફગાર ન હોવાથી તેના પર આધાર રાખી બેશી રહેવું તે નાદાની છે ! ”

અબ્બાસા—“ તો બલે ધ્યાન ! થોડા દિવસ પછી હું કોઇ સરસ અમલ શરૂ કરી દઇશ, અને તેથી જે યુક્તિ સુઝી આવશે તે આપને ઝાહેર કરીશ અથવા મરજનન સાથે કેહવડાવી મોકલીશ ! ”

જાઅફર : “ ધ્યાન ! શાહઝાદી ! કોઇ સાથે કેહવડાવ્યા કરતાં મનેજ બોલાવીને ખાનગીમાં કહેશે તો તે વધારે બેહતર થઇ પડશે ! જે કે મરજનન આપણી દરેક રીતે બરોંસાપાત્ર છે, છતાં પણ આ અવસ્ય લક્ષમાં રાખવું ઘટે છે કે—ન્યાં સુધી ખીજનું કામ ન પડે ત્યાં સુધી દરેક મનુષ્યે પોતાનો બેદ ખીજને ખીલકુલ કેહેવો નહીં ! પરંતુ ન્યારે બહુજ જરૂરીયાત આવી પડે અને તે સિવાય કોઇ રીતે ચાલી ન શકે ત્યારેજ માત્ર પોતાના ખાસ વિશ્વાસુ અને વફાદાર માણસ સાથે આપણી ખાનગી વાતચીત માત્ર જરૂરત પુરતી ઝાહેર કરવી જોઇએ ! ”

તે પછી જાઅફર અબ્બાસાની રજા લઇને પોતાના મેહેલે ચાલતો થયો.

પ્રકરણ ૪૬ મું.

બાળકો મકકે—મોઅઝમઝામાં.

પોતાનાં બન્ને પ્યારાં અને લાડકવાયાં પુત્રોને દુનિયાથી છુપાવવાની કોઈ પણ યુક્તિ જ્યારે જાઅફર અને અબ્બાસાને સુઝી નહીં, ત્યારે તેઓ સખ્ત બેચેન અને હેરાન થયાં અને હવે આ બાબતની બાદશાહ સલામતને ખબર પડતાંજ પોતાનું મોત નજદીક છે, એમ તેઓ માનવા લાગ્યાં તેથી તેઓને આ દુનીયા કડવી ઝેર સમાન લાસવા લાગી. કોઈ નાની મોટી કીંમતી ચીઝ તો સહેલાઈથી છુપાવી શકાય તેવી હોય છે; પરંતુ જીવતાં જાગતાં અને નાદાનીથી ગમે તેમ ફાવે તેવું બોલતાં નિર્દોષ બાળકો દુનિયાથી કેવી રીતે છુપા રહી શકે ? !

અબ્બાસાએ જાઅફરના કહ્યા મુજબ છ દિવસો સુધી વજીફાનો અમલ કર્યો પરંતુ તેનું કોઈ કાર્યસાધક પરીણામ ઝાહેર થયું નહિં. તેથી સાતમી રાત્રિએ અબ્બાસા ઝારબેજાર રડતી રડતી અમલ કરવા લાગી અને અમલની કેટલીક દોઆઓ પઢીને મુશ્કેલ આશાન ગવાની દુઆ માગવા લાગી અને ખુદાની આ પ્રમાણે બંદગી કરતાં કરતાં એજ વિચાર અને ગજબનાક ગમગીનીમાં નિદ્રાને આધીન થઈ ! આ પ્રમાણે નિદ્રાવશ થયા પછી તેને છેક પાછલી રાત્રે એક સ્વપ્ન આવ્યું જેમાં તેણે જોયું કે, કોઈ શખ્સે તેને આવીને પુછ્યું કે, “ તું આટલી બધી ગમગીન કેમ છે ? તું કયી બાબતની અરજી રાખે છે ? ” અબ્બાસાએ તેનો જવાબ વાળતાં કહ્યું કે,

“ઓ નેક ખસલત મહાત્મા ! હાલમાં મારા બન્ને જીગરના ટુકડાઓની બહુજ ખાનગી અને છુપી રીતે પરવશ થાય છે; પરંતુ જેમ જેમ તેઓ વખત જતાં મોટા થતા જશે તેમ તેમ તેઓ બોલવા ચાલવા લાગશે. ત્યારે તેઓને આ પ્રમાણે દુનિયાની રોશનીથી છુપાવવા મુશ્કેલ થઈ પડશે ! તે વેળાએ તેઓને જાહેર આલમથી કેવી રીતે છુપાવવા તેની કોઈ યુક્તિ મારા ખ્યાલમાં આવીશ કિત નથી !” એ નુરાની ચહેરાવાળાએ અખ્યાસાને સંબોધતાં કહ્યું કે, “ઓ, કમનસીબ બાળા ! તારી બીજી કોઈ પણ પ્રકારની યુક્તિ હવે કાર્યસાધક થઈ પડે તેવી રહી નથી ! પરંતુ હાલમાં ફક્ત દુનિયાની બદનામીથી બચવા માટે એક યુક્તિ તારા માટે એ છે કે તારે તારા બન્ને બાળકોને એક ભરોંસાવાળી દાઢ અથવા વિશ્વાસપાત્ર આદમીને સોંપી દેવા અને તેઓને ઘણીજ છુપી રીતે મક્કે મોઝમઝામાં લઈ જવાને સખ્ત તાકીદની સાથે મજબુત લલામણ કરવી ! અને ત્યાં આગળ જે કોઈ નજદીકનો ખેશી અથવા ખાસ ઓળખાણુ પીછાણુવાળો હોય તેને ત્યાં તેઓને સંભાળથી અને સાવચેતીથી ઉછેરવાનો પાકો બંદોબસ્ત કરી દેવો ! આ પછી જે લેખ લખ્યા હશે તે પ્રમાણે ઇન્શાઅલ્લાહ જરૂર બની આવશે !”

અખ્યાસા આ સ્વપ્ન જોઈને બ્યારે સહવારના પ્હોરમાં જાગૃત થઈ, ત્યારે તે થોડી ઘણી ખુશ થઈ અને ખુદાએતઆલાના શુક્રનો સિજદો બજાવી લાવી, અને જાગૃતને કહેવડાવી મોકલ્યું કે, “મારે જરૂરતનું કામ છે, માટે એક દિવસ મવકો જોઈને મારી પાસે આવી જાઓ !” જાગૃતે જવાબમાં કહેવડાવી મોકલ્યું કે, “ઇન્શાઅલ્લાહ એ ત્રણ દિવસમાં મવકો જોઈને જરૂર આવી જઈશ !”

બ્યારે જાગૃતને અખ્યાસાનો પયગામ પહોંચ્યો ત્યારે તે સમજ્યો કે—અખ્યાસાએ કોઈ અમલ કર્યો હશે ! અને તેનું કોઈ સાફ

પરિણામ આવ્યું હશે, તેથી મને બોલાવ્યો હશે. આમ વિચારીને તે બેત્રણ દિવસ પછી મધ્ય રાત્રિએ અબ્બાસા આગળ ગયો ત્યારે તેણે પૂછ્યું કે, “ કેમ બહાલા ! તખીઅત તો મક્કામાં છે ને ? ”

નઅફર:—“ તખીઅતનું શું પૂછવું ? હવે તો રોજખરોજ અ-
ધમુવો થતો નહિ છું ! પ્યારી ! તમોએ મને શા માટે બોલાવ્યો છે ? ”

અબ્બાસા:—“ પ્યારા ! આપની ફરમાસને અનુસરીને મેં પ્રથમ અમલ શરૂ કર્યો હતો અને છ દિવસો આમજ પસાર થયા ત્યારે સાતમી રાત્રિએ મેં બહુજ રડી કકળીને દોઝા માઝ્યા પછી જ્યારે હું સૂઈ ગઈ ત્યારે સ્વપ્નામાં કોઈ નુરાની રહેવાળો શખ્સ મને આવી એવી તદખીર દેખાડી ગયો કે બંને બાળકોને મફત—મોઅઝઝમા મોકલી આપવાં અને ત્યાંજ તેમની ખાનગી રીતે પરવરીશ કરાવવી ! કહો બહાલા ! આપને આ યુક્તિ પસંદ આવે છે ખરી ? ”

નઅફર:—“ પ્યારી શાહઝાદી ! ખરેખર આ યુક્તિ ઘણીજ સારી અને પસંદ કરવા યોગ્ય છે ! લલા, આથી વધારે સારી તદખીર બીજી કંઈ હોઈ શકે ? બેલાશક, આ તદખીરથી આપણાં બંને પ્યારા અને લાડવાયાં પુત્રો ત્યાં આગળ સારી પેઠે પરવરીશ પામશે ! અને તે સાથે મોટો લાભ એ થશે કે—આથી આપણો ભેદ પણ તદન ખાન-
ગીજ રહેશે ! ”

અબ્બાસા:—“ પ્યારા ! આપણા બાળકોને મક્કામાં કેને ત્યાં મોકલીશું ! આપનું ઓળખાણવાળું અને મોહબ્બતવાળું ત્યાં આગળ કોઈ છે ખરું ? ”

નઅફર:—“ બહાલી ! મક્કામાં મારી ઓળખાણ અને મોહ-
બતવાળા ઘણા માણસો છે ! જ્યારે અમો છેલ્લી હજ કરવાને ગયા હતા, ત્યારે મને ત્યાંના એક રહેવાશી સાથે ઘણી સારી મોહબ્બત અને

સંબંધ થયો છે તે ઘણો સાદો અને માયાળુ માણસ છે, મારા પર તેના ખુશ-ખબરીના ઘણા પત્રો વખતોવખત આવ્યા કરે છે, માટે આપણે આવતી મોસમમાં એક હજના કાફલા સાથે આ બાળકોને છુપી રીતે તેને ત્યાં મોકલી આપીશું અને તેને તમામ અહેવાલ કાગળમાં લખી જણાવીશું, એટલે તે ઘણી ખુશી સાથે માયા મોહબ્બતથી આપણાં પ્યારાં લાડલાંઓને પાળીપોળીને મોટાં કરશે ! ”

અબ્બાસા:—“ જહાલા ! આ યુક્તિઓ મરજનથી છુપાવવાનો આપણે ઠરાવ કરેલો હતો, પરંતુ હવે આ બાબત તેનાથી છુપાવવી મુશ્કેલ છે ! કારણ કે કોઈ બરોંસાપાત્ર દાદને શોધીને તે વિષે પૂરતો પાકો બંદોબસ્ત કરવો તે તેનુંજ કામ છે ! આ ઉપરાંત બાળકોને મક્કે મોઝમઝમાં જોટલા દૂરના મુલકમાં રવાના કરી દેવામાં પણ આપણને તેની મદદની ખાસ જરૂર છે ! ”

જઅફર:—“ પ્યારી શાહઝાદી ! હવે આ બાબત મરજનને જાહેર કરવી નહિ; પરંતુ ઇન્સાનને લાઝિમ છે કે પ્રથમ પોતે ચોક્કસ ઠરાવ કરે અને તે પછીજ બીજાને જરૂર જોટલોજ ભેદ જાહેર કરે.

આ પ્રમાણે મસલહત કીધા પછી તેઓએ અંદરથી મરજનને બોલાવી અને તેને સર્વ હકીકતથી વાકેફ કીધી; ત્યારે મરજનને હાથ જોડીને અર્જ કરી કે, “ હુઝુરે-આલી ! આપ સરકારે તથા શાહઝાદી સાહેબે જે વાતચીતથી મને વાકેફ કરી તે મારા ધ્યાનમાં આવી ! ખરેખર ! આ યુક્તિ ઘણી પસંદ કરવા લાયક છે ! મારા સગામાં એક ઘણીઘણીયાણી છે, તેઓને કોઈ પણ સંતાન ન હોવાથી તેમજ હવે અહીંયાં રહેવાથી તેઓ કંટાળી ગયા હોવાથી પોતાની જાંઘીના બાકીના દિવસો મક્કા મોઝમઝમાં ખસર કરવા આહે છે, પરંતુ

તેઓ પાસે ત્યાં જવા જેટલો ખર્ચ નથી ! માટે આપ હુકમ કરો તો હું તેઓને અહીંયાં બોલાવી લાવીને સર્વે ખીના જાહેર કરું, તો તેઓ ઘણી ખુશીની સાથે આપણા બાળકને મઠે લઈ જશે !”

અબ્બાસા:—“ ઓ મરજન ! જા, અત્યારેજ તું તેઓ-બન્નેને અહીંયાં બોલાવી લાવ ! ”

જાઅફર:—“ શાહઝાદી ! મારો આજે અહીં ઘણો વખત પસાર થયો છે ! તે ઉપરાંત દરેક બાબતમાં ઉતાવળથી કામ લેવું યોગ્ય નથી, માટે હાલ તરત ધીરજ રાખો ! કાલે મરજનને ત્યાં મોકલીને બહુજ ખાનગી રીતે તેઓના મત પુછાવજો ! જે પછી આપણે તેઓને અહીંયાં બોલાવીને પાકો બંદોબસ્ત કરીશું ! ”

અબ્બાસા:—“ બલે પ્યારા ! એ પણ ઘણી સારી સલાહ છે ! ”

તે પછી જાઅફર પોતાને મકાને ગયો. ખીજે દિવસે મરજન પોતાના પેલા સગાને ત્યાં ગઈ અને તે મર્દ-ઓરતને ઘણા સોગંદ આપીને વાત છુપી રાખવાનું કથુલ કરાવ્યું ! તે મર્દનું નામ અબ્બદુલાહ અને ઓરતનું નામ હમીદા હતું. વળતે દિવસે મરજન અબ્બાસા પાસેથી હમીદા માટે એક કીંમતી હીરાનો હાર લઈ ગઈ અને તેને બક્ષિસ આપ્યો. હમીદા આવો હાર કિંમતનો હાર જોઈને ચકિત થઈ ગઈ અને મરજનને કહેવા લાગી કે, “ ઓ મરજન ! અમો ગરીબો પર આટલી મોટી રકમની બક્ષિસ કરવાનું શું પ્રયોજન છે વાર ? ”

મરજન—“ ઓ હમીદા ! કશું કારણ નથી ! પરંતુ ગઈ કાલે મેં તમારી પાસેથી જે બાબત છુપી રાખવાનું વચન લીધું હતું ! તે વાત આજે હું તમોને કહેવાને આવી છું ! ” આમ કહીને તેણે અબ્બદુલાહને બોલાવ્યો અને તેઓ બન્નેને ખીજી વખતના સખત

પ્રકારના સોગંદ ખવરાવીને મરજનને જાગ્રુક અને અબ્યાસા વચ્ચેના ખાનગી છુપા સંબંધની સર્વે ખીનાથી તેઓને વાકેફ કરી દીધા !

શાહઝાદી વિષેની ખાનગી બાબતનો ભેદ પુરો સાંભળ્યા પછી હમીદાએ કહ્યું કે, “ઓ મરજન ! આ વાતચીત તો થોડી ઘણી સહેરમાંથી પણ અમારે કાને આવી ચૂકી છે ! માટે તે વાત ચર્ચાતી અને ફેલાતી ફેલાતી તમારે કાને પડે તો તે વિષે કાંઈ એવો ખીન-જરૂરી અને ખોટો શક ન લઈ જશો કે તે વાત અમોએ ફેલાવી દીધી છે !”

મરજન આ સાંભળીને ઘણી અજબ થઈ ! તેણે પાછું જગાસા સમેત હમીદાને પૂછ્યું કે, “ઓ હમીદા ! એ વાતચીત તેં ક્યાં સુધી સાંભળી હતી ?”

હમીદા:—“અમો એટલે સુધી તો સાંભળી ચૂક્યાં છીએ કે, શાહઝાદી સાહેબ અને વજીર સાહેબ વચ્ચે ઘણી સારી મોહબ્બત થઈ ગઈ છે !”

મરજન—“ખરે ! હવે તમોને આ ભેદથી વાકેફ કરવાનું એ કારણ છે કે તમો શાહઝાદીના બન્ને પુત્રોને લઈને મક્કા મોઅઝઝમાં જાવ ! અને વજીર સાહેબ જે શખસ પર તમોને ભલામણ લખી આપે તેને જઈને હાથોહાથ સોંપો ! અને ત્યાં આગળ બાળકોની ખિદમત અને પરવરિશ કર્યા કરો ! આના બદલા તરીકે તમારા ગુજરાન માટે ઘણી સારી રકમ તમોને સાથેજ આપવામાં આવશે ! એટલે તમારા ગુજરાન વિષે તમારે કાંઈ પણ પ્રકારની શીકર રાખવી પડશે નહિ !”

અબ્દુલ્લાહ—“ઓ મરજન ! આ કાર્ય ખરેખર ઘણું ભારે

અમે મુશ્કેલ છે ! જે આ વાતની બાદશાહ સલામતને જરા નેટલી પણ જાણુ થઇ તો અમારા બન્નેના જીવ બચવા મુશ્કેલ થઇ પડશે ! પરંતુ જ્યારે તારો ધણો આગ્રહ છે, અને વજીર સાહેબ તથા શાહ-ઝાદી સાહેબનો હુકમ છે; તેમજ અમારે પણ ત્યાં જવાનો લાંબી મુદ્દત થયાં ધરાદો છે; તેથી અમે આ મહાભારે જોખમ માથે લેવા રાજી થઇએ છીએ ! હવે અત્રેથી ક્યારે અને કેવી રીતે જવાની તદ-બીર કરો છે, તે જણાવ ? ”

મરજન—“ અમારો વિચાર એવો છે કે—તમે “ ઇદે-ફિતર ” પછી આવતી હજની મોસમમાં હાજીઓના કાફલા સાથે છુપી રીતે રવાના થઇ જાઓ ! પરંતુ ખખરદાર ! સાવચેત રહેજો કે—કાફલાવા-ળાઓને એમ જરા પણ ખખર ન પડવી જોઇએ કે તમે બગદાદના રહેવાશી છો ? ”

હમીદા—“ બહુ સારું ! હવે અમે અમારી તૈયારી કરીએ છીએ ! તમે તમારી તમામ તૈયારી કરી રાખજો ! કે જતી વેળાએ અહીંઆંથી જલ્દીથી નીકળી જઈ શકાય અને કાઢને કાઢ પણ પ્રકારની ખખર વટીક પડી શકે નહિ ! ”

આ પ્રમાણે મસલત કરીને મરજન અબ્બાસા આગળ ગઈ અને તેને અબ્દુલ્લાહ અને હમીદા સાથે થયેલી તમામ વાતચીત કહી સંભળાવી. થોડા દિવસ પછી તે જાઅફર પાસે ગઇ અને તેને તમામ હકીકત કહી સંભળાવી ત્યારે જાઅફરે મરજનને કહ્યું કે, “ મરજન ! શાહજાદીને જઇને કહે કે—આજકા માટે બે ત્રણ વર્ષ ચાલે તેટલાં કપડાંલતાં અને તે સાથેનો બીજો જરૂરી સામાન પણ તૈયાર કરી રાખે ! ”

જન્યકરની સુમના અનુસાર અબ્બાસાએ પોતાના પ્રાણુપ્યારા પુત્રો માટે શરદી ગરમીની મોસમમાં કામ આવે તેવા મોટી કીમતના ભારે મખમલી અને ઝરીયાનના હિમદા હિમદા જુદી જુદી જાતના પોષાકો શીવડાવીને તૈયાર કીધા અને તે સાથે તકીઆ, ગાદલાં અને ખીન્ને મુસાફરીમાં કામ આવે તેવો સામાન તેમજ હમીદા અને અબ્દુલ્લાહને પહેરવા ઓઢવા અને રાંધવા ખાવાનો પુષ્કળ સરસામાન તૈયાર કરી મુક્યો ! અને દરરોજ થોડો થોડો તમામ સામાન હમીદા અને અબ્દુલ્લાહને ત્યાં મોકલી આપ્યો. આખરે માહે રમઝાન શરીફ આવી લાગ્યો અને તે પછી “ ઇદુલ-ફિતર ” પણ થઈ ગઈ ! જે પછી હજનો કાફલો રાખેતા મુજબ તૈયાર થયો અને તેને ઉપડી જવાને માત્ર ત્રણજ દિવસ બાકી હતા ત્યારે જન્યકર અબ્બાસા આગળ આવ્યો અને બાળિકાને પોતાના બેળામાં લઈને બહુજ પ્યાર અને દીલમાંની માયા મોહબ્બતના હિમજકાથી બકીઓ લઈને બહુજ પ્યાર કર્યો અને તે પછી બહુજ રડવા લાગ્યો ! આ જોઈ અબ્બાસા પણ આરખેઝાર રડવા લાગી ! જે પછી તેઓએ હમીદા અને અબ્દુલ્લાહને પોતાની રૂમરૂ ઓલાબ્યાં, અને પોતાનાં આ લાડવાયાં બાળિકાને તેઓનાંજ જાણીને તેઓને સંબાળપૂર્વક સાચવીને લઈ જવાની અને ત્યાં આગળ પણ ઘણી કાળજીથી અને માયા મોહબ્બતથી પરવરિશ કરીને ઉછેરવાની તેઓને ઘણીજ સખ્ત તાકીદ સાથે બલામણુ કીધી ! આ પછી જન્યકરે ત્યાં આગળના પોતાના ખાસ રફીક અને ઓળખાણુવાળા ગ્રહસ્થ પર બલામણુનો કાગળ લખીને તેઓને આપ્યો અને પોતાનાં બન્ને બાળિકાને તેને સોંપવાની અને તેના હુકમ પ્રમાણે બચ્ચાંઓની પરવરિશની સઘળી વ્યવસ્થા કરવાની મજબુત બલામણુ કરી ! જે પછી અબ્બાસાએ અને જન્યકરે

તેઓનાં ગળવાં પુષ્કળ સોના-મોહરોથી ભરી દઈ ! તેઓનું જીંદગી ભરતું દારિદ્ર શીટાડી દીધું !

અખદુલ્લાહ અને હમીદા જેઓ થોડા દિવસ પહેલાં બહુજ મિ-સકીન અને તંગદસ્ત હતાં, તેઓ હવે થોડાજ દિવસમાં માલામાલ થઈ ગયાં ! તેથી તેઓ ઘણાંજ ખુશીમાં આવી જાન્યદર અને અખ્યાસાને ઘણી દુઃખાઓ આપી કહેવા લાગ્યા કે, “અમો આપ નામદારનાં ગુલામ છીએ ! આપે આપના બાળકોની કોઈપણ પ્રકાર-ની ચિંતા કરવી નહીં ! અમો આપના આ સાહેબઝાદાઓને અમા-રા જાન કરતાં પણ વધારે સંભાળ અને તકેદારીથી ઉછેરીશું !”

આમ કહીને તેઓ તે બંને નિર્દોષ અને દોરંગી દુનિયાના દગલખાજ દાવપેચથી બેખબર બાળકોને લઈને પોતાને મકાને ચાલતા થયા ! પોતાના જીવનના દુકડાઓને અને નુરેચ્છમ ફરજદોને આ પ્રમાણે અજાણ્યા આસામીઓને સ્વાધિન કરતાં જાન્યદર અને અખ્યા-સાને ફેટલું અસહ્ય દુઃખ અને દીલગીરી પેદા થઈ હશે તેનું યથા-સ્થિત વર્ણન કરવાને કંઈ કલમ તાકાત ધરાવે છે ? પ્રીય વાંચક ! તેનો માત્ર ખ્યાલજ થઈ શકવો ઘટે !

આ પછી અખ્યાસા અને જાન્યદરનાં બંને પ્યારાં લાડલાંઓ સહીત અખદુલ્લાહ અને હમીદા રવાના થઈ ગયા અને સહીસલામત મકકે મોઅઝઝમા પહોંચી ગયાં. ત્યાં પુઝ્યા પછી તેઓએ ત્યાં રહેવા માટે એક ઉમદા મકાન ભાડે લીધું અને ત્યાંના જે રહેવાશીપર જાન્યદરે બલામણુપત્ર લખી આપ્યો હતો, તે રહેવાશીને તેઓ ખા-નગીમાં છુપી રીતે મલ્યા ત્યારે તેણે કહ્યું કે, “હાલમાં આ બાળકોને તમારી પાસેજ રાખો હું તમારે ત્યાં તેઓને હમેશાં જોવાને માટે આવીશ અને તેઓની તબીયત અને પરવરીશ માટે પૂરતું લક્ષ

આપીશ. જે પછી હું થોડા સમય વીત્યે કોઈ મવકા હાથ ધરીને એવું
ઝાહેર કરીશ કે મેં તમારી પાસેથી તમારાં ફરજંદોને દત્તક તરીકે લીધાં
છે ! આમ ઝાહેર કીધા પછી હું તેઓને મારે ત્યાં લઈ જઈશ ! ”

આવી રીતે તેઓને તેના દત્તક તરીકે ઝાહેર કીધાં પછી મ-
ક્કનો તે રહીશ તેઓને ધણીજ સંભાળ અને તકેદારીથી પ્યાર
અને લાડથી ઉછેરવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૪૭ મું.

ઉદાસીમાં.

જ્યારે પોતાનાં પ્યારાં ફરજંદો મકકે મોઆઝઝમા પહોંચી ગયાં,
ત્યારે અબ્બાસા એકદમ એવેન અને ઉદાસ થઈ ગઈ. પોતાનાં પ્યારાં
અને લાડકવાયાં ફરજંદો યાદ આવવાથી તેનું દીલ એકદમ ભરાઈ
આવ્યું અને તે ઝારખેઝાર રડવા લાગી. ત્યારે મરજન દીલાસો
આપતાં બોલી કે, “ ઓ શાહઝાદી ! આપ શાણા અને સમજી
થઈને આ પ્રમાણે નાના બાળક જેવાં શા માટે બની જાઓ છો ? !
પ્યારી બીબી ! આ પ્રમાણે વારે વારે રડવા કરવું સારું નથી !
ખુદા ખાતર ધીરજ ધરો ! ”

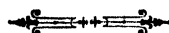
અબ્બાસાએ રડતાં રડતાં કહ્યું કે “ ઓ મરજન ! તું શું એમ
સમજે છે કે હું જાણી બુઝીને રડું છું ? ના ! મરજન ! હવે મારામાં
સખર કરવાની પણ શક્તિ રહી નથી ! તું પોતેજ વિચાર કે
નાના નાના નિર્દોષ અને લાડવાળાં પ્યારાં ફરજંદો આ પ્રમાણે કાઈ

અબ્બાસ પુરૂષોને પરદેશમાં હવાલે કરવાં તે એક માતા માટે કેટલી બધી મુશીબત અને રંજની બાબત છે ? ! મરજન ! ખરેખર હવે ધીરજ ધરવી મુશ્કેલ છે ! હવે તો ધીરજ બદલે જીવ નીકળવો સહેલો થઇ પડ્યો છે ! ”

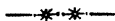
આ સાંભળીને મરજન પોતાના દીકરા સાથે વિચાર કરવા લાગી કે, “ યા ખુદાવંદા ! હવે હું શું કરું ? મારો કોઇ ઉપાય ચાલતો નથી ! માટે લાવને શાહઝાદીને કોઇ બીજી વાતે ચાઢવીને તેનો ગમ ભુલાવી દઉં ! આમ વિચાર કર્યા પછી તેણે અબ્બાસાને કહ્યું કે, “ ઓ મારી શાહઝાદી ! હું આજે આપની પાસેથી કોઇ સારો કિસ્સો સાંભળવા ચાહું છું ! ”

અબ્બાસા—“ મરજન ! ભલે ! હું હમણાં એક સારો કિસ્સો બાદ કરી સંભળાવું છું !

આ પછી થોડી વારે અબ્બાસાએ એક મોટો કિસ્સો મરજનને સંભળાવવો શરૂ કીધો, જેમ કરતાં મધ્ય રાત્રિ થઇ ત્યારે મરજન અને અબ્બાસા નિદ્રાવશ થઇ ગયાં !

પ્રકરણ ૪૮ મું.

બેવફા કનીઝ !

પોતાનો ભેદ છુપાવવા માટે જાન્યર અને અબ્બાસા કાંકરા મિસાલ નાણું ખર્ચતાં હતાં અને પોતાના કોઇ નોકર-ચાકર તેમજ મુલામ લોંડી પોતાથી નારાજ ન રહે તે માટે ખાસ ચોકશી અને

પાકો બંદોબસ્ત રાખતાં હતાં, પરંતુ એક દીવસે બનવાકાળ અબ્બા-
સાની એક કનીઝ કોઇ વાંકમાં આવી ગઇ તેથી અબ્બાસાએ તેને
સ્થેજસાજ ઠપકો આપ્યો ! તેથી રબેને તે નારાજ થઇને પોતાનો
બેદ ખોલી આપે તે માટે તેણે તેને બીજે દિવસે ઘણો માલ બક્ષિસ
આપ્યો ! પરંતુ અફસોસ કે આ દુનિયામાં એવો રિવાજ પડી ગયો
છે કે કમીના અને હલકા માણસો પર આપણે જોઇએ તેટલો એહ-
સાન કરીએ છતાં પણ તેઓ આખરે પોતાની જાત પર ગમા શિવાય
રહી શકતાં નથી ! મજકુર કનીઝને અબ્બાસાએ જે નજવો ઠપકો
આપ્યો તેથી તેના દીલમાં દાઝ રહી ગઇ અને અબ્બાસાનો આ છુપો
બેદ બાદશાહની માનીતી બેગમ ઝુબીદા આગળ ખોલી દેવાનો તે
બેવફા કનીઝે ચોક્કસ વિચાર કર્યો ! પરંતુ પાછળથી અબ્બાસાએ તેને
ઇનામ આપવાથી તેનું દીલ હડી ગયું ! તો પણ જ્યારે થોડા દિવસો
આ પ્રમાણે પસાર થઇ ગયા ત્યારે તે અબ્બાસાના સંબળા ઉપકારો
બીલકુલ ભુલી ગઇ ! અને પોતે પ્રથમ જે વિચાર કર્યો હતો તેના પર
મુસ્તકીમ રહી અને આથી અબ્બાસાનો આ લાંબા વખતનો બેદ
ખોલી દેવાને તે એક દિવસે ઝુબીદા બેગમ પાસે ગઇ ત્યારે ઝુબીદાએ
તેને પુછ્યું કે, “ કેમ કનીઝ ? તું કોઇ દીવસ નહીં ને આજે મારી
પાસે શા માટે આવી છે ? ! શું શાહજાદી સાહેબે કંઇ કામ માટે
તને મોકલી છે ? ! ”

કનીઝે હાથ જોડીને અર્જ કરી કે, “ બેગમ સાહેબ ! હું કોઇ
ખાસ જરૂરતના કામ માટે આવી છું ! પરંતુ તે હું આપને ખાનગી-
માં અર્જ કરીશ ! ”

આ પછી ઝુબીદા બેગમ અને તે કનીઝ એકાંતમાં ગયાં, ત્યારે
ઝુબીદાએ પુછ્યું કે, “ કેમ કનીઝ ! તું શું કહેવા માગે છે ? ! ”

કનીઝે માથું નીચું નમાવીને ધીમા સ્વરે કહ્યું કે, “ બેગમ સાહેબ ! હું આપને શાહઝાદી સાહેબની ખાનગી બાબત અર્જ કરવા આવું છું ! પરંતુ તે પ્રથમ આપ એ શરતથી બંધાવ કે મને કોઈ પ્રકારની ઈજા પહોંચવા પામે નહીં ! તેમજ આપને ખાનગી વાત કહેનાર હુંજ છું. તેવું કોઈ પ્રકારે જાહેર થાય નહીં ! ”

જુખીદાએ અજબ થતાં જાણાસાપૂર્વક કહ્યું કે, “ ઓ કનીઝ ! હું તારું નામ જાહેર કરીશ નહીં ! તેમજ આ ખાનગી વાતને જાહેરમાં પણ મુકીશ નહીં અને તને કોઈ પ્રકારે ઈજા પહોંચવા દઈશ નહીં ? કદાચિત જો તારી શાહઝાદી તને કાઠી મુકશે તો હું તને મારે ત્યાં રાખીશ ! કહે ! હવે તને કહેવામાં શો વાંધો છે ? ”

કનીઝ—“ બેગમ સાહેબ ! આપને આટલી તો ખબર હશે કે વઝીર સાહેબ અને શાહઝાદી સાહેબને અરસપરસ ઘણી મોહબ્બત થઈ ગઈ છે ? ! ”

જુખીદા—“ કનીઝ ! આ તું શું બોલે છે ? અરે ! મને તો જરાયે ખબર નથી ! મોહબ્બત ક્યારે અને કેવી રીતે થઈ ગઈ ? ! ”

કનીઝ—“ હુઝુર ! ગાનતાનના જલસામાં વઝીર સાહેબ હોવા છતાં આદર્શાહ સલામત શાહઝાદી સાહેબને પણ બોલાવવા લાગ્યા ત્યારથી તેઓ વચ્ચે ઘાડી મોહબ્બત થઈ ગઈ છે ! ”

જુખીદા—“ અરે ! કનીઝ ! મોહબ્બત થઈ ગઈ છે, તેની તને કેવી રીતે ખાતરી થઈ ? શું કોઈ વખત તેઓ વચ્ચે ખાનગીમાં મેળાપ થાય છે ખરો ? ”

કનીઝ—“ હુઝુર ! ખાનગીમાં એકાંતે તેઓ ઘણી વખત મળે હોય છે ! અને વાતચીત તો શું પરંતુ આજ દીન સુધીમાં તો શાહઝાદી સાહેબ બે પુત્રોને જન્મ વટીક આપી ચુક્યાં છે ! ”

આમ કહીને કનીઝે જાગ્યે અને અજ્ઞાસાનો તમામ હાલ અને અજ્ઞાસાને એ પુત્રો જન્મ થવાનો તેમજ તેઓની પરવરીશ માટે છુપી રીતે મફતે મોઝામોઝા મોકલી દેવાનો સંધળો અહેવાલ ખુલાસાવાર કહી સંભળાવ્યો.

આ સાંભળીને ઝુખીદા બેગમ હચરત પામી ગઈ ! તે આ બાબત ગોયા માનીજ શકી નહિ તેમજ તે વિષે તેની સંપૂર્ણ ખાતરી પણ નહિ ! તેથી કનીઝને ખરેખર સોગંદ ખવરાવીને પૂછવા લાગી કે, “ઓ કનીઝ ! મને આ બાબત ગપગોળા જેવી લાગે છે ! શું તું આ સર્વે સાચું જ કહે છે ? ભલા આટલે સુધી વાત વધી જાય અને અમોને ખબર પડીક ન પડે એ શું બનવા યોગ્ય છે ?”

કનીઝ—“હુઝુર ! ખરેખર ખરી વાત કહું છું ! જો આમાંથી એક બાબત પણ ખોટી ઠરે તો મને ફટકા મરાવીને સજા કરજો !”

ઝુખીદા—“તો આ બાબત આટલી લાંબી મુદત સુધી કેમ અને કેવી રીતે છુપી રહી શકી ?”

કનીઝ—“હુઝુર ! આપ જાણો છો કે “જર ચાહે સો કર !” નાણું એવી ચીજ છે કે—તેનાથી જે ઇચ્છા હોય છે તે ખુશીથી બેલાશક થઈ શકે છે ! તેઓએ પોતાના તમામે તમામ નોકર, ચાકર, ગુલામ અને દાસઓ વિગેરેનાં ગળવાં સારી પેઠે ભરી દઈ તેઓને માલા માલ કરી નાંખ્યાં છે ! તેથી આ છુપો બેદ કાંઈ જાહેર કરી શકું નથી !”

ઝુખીદા—“અય કનીઝ ! તને કેટલો માલ મલ્યો હશે ?”

કનીઝ—“હુઝુર ! મનો તો સર્વે કરતાં થોડું આપ્યું છે ! માત્ર સોનાનો હલકો, એક હાર અને પાંચસો અશરશીઓ આપી હશે !”

ઝુખીદા—“તો પછી તેં આજે શાહઝાદીનો ભેદ શા માટે જાહેર કરી આપ્યો ? શું તને કોઈ વાંક માટે સજા કરવામાં આવી છે ?”

કનીઝ—“સજા તો કરવામાં આવી નથી ! પરંતુ શાહઝાદી સાહેબ મને વારે વારે ટોક ટોક કરે છે ! એટલુંજ નહિ પણ તેઓની ખાસ માનીતી અને વિશ્વાસુ દાઘ મરજન પણ મને ઘણી વખત ધમકાવ્યા કરે છે ! તેથી મને બહુજ ગુસ્સો આવતો હતો, પરંતુ ખુદાની મસલહત પર સખર કરતી હતી અને જ્યારે કોઈ રીતે ધીરજ ધરી ન શકી, ત્યારે આપની ખીદમતમાં હાજર થઈને આજે અર્જ કરી છે ?”

ઝુખીદા—“ખર ! થનાર હતું તે થઈ ચુક્યું ! તેં આ ભેદ મારા આગળ તો જાહેર કરી આપ્યો, પરંતુ હવે પછી મારા શિવાય કોઈની આગળ પણ જાહેર કરીશ નહિ ! ખબરદાર ! જે આમ છતાં તું કહી આપીશ તો હું તારી જીભનેજ કપાવી નાખીશ ! હવે પછી કોઈ ખાસ જાણુવા યોગ્ય બાબત હોય તો મારી આગળ આવીને બેલાશક કહી જાણે ! પરંતુ એટલું તો અવશ્ય યાદ રાખજે કે—ખીજા કોઈ આગળ આ ભેદ ખુલ્લો કરી આપીશ નહિ !”

આ પછી ઝુખીદા બેગમે તે કનીઝને ઘણું ધનામ આપીને ખુશ કરી ! જે પછી તે કનીઝ ત્યાંથી ચાલતી થઈ. ઝુખીદા આ વાતને હમેશાં પોતાનાજ દિલમાં છુપાવી રાખતી હતી ! અને જાગ્ર અને અજાણના પર નાહકનો જીભ ગુજરે તે માટે તે બગદાદના બાદશાહને કહેતી પણ ન હતી ! પરંતુ પોતે પોતાના દિલ સાથે એવો વિચાર કરતી કે—હકીકતમાં આ બાબતમાં જાગ્ર અને અજાણના કોઈ પણ વાંક કે ગુનોહ કશો નથી !

પ્રકરણ ૪૯ મું.

ભેદભરમ ઝાહેર થયો !

વઝીર નઅફરનો પિતા યહ્યા બિન ખાલિદ હવે વૃદ્ધવયે પુખ્તો હતો તેનાં પુત્રો રાજ્યમાં સારા હોદ્દા ધરાવતા હતા અને તેની પ્રથમની વઝીરાત હાલમાં તેના પુત્ર નઅફરને આપવામાં આવી હતી. રાજ્યના વઝીરના હોદ્દા પરથી શરેજ થયા પછી યહ્યાને અગા-ઉની તેની માજીવઝીર તરીકેની લાંબી લાયકીભરી પ્રમાણીક અને ભરોસાપાત્ર કારકીર્દી અને રાજ્યની સેવાઓની પીછાનમાં હારને તેને પોતાની બેગમના મહેલોનો કારભારી અને ઉપરી નીમ્યો હતો. આ સઘળા મહેલોનો બંદોબસ્ત તેના એકલાનેજ હસ્તુક હતો. યહ્યા બેગમોના મહેલોનો સારો બંદોબસ્ત અને ઉમદા દેખરેખ રાખતો હતો અને બગદાદના બાદશાહની અંગત મેહરબાનીથી તેનો એટલો બધો રોઅબ અને દમામ હતો કે—કોઈપણ ગુલામ અથવા લોડી તેની રજ મેળબ્યા શિવાય મહેલમાં દાખલ થઈ શકતી ન હતી. તે ન્યારે નોકરી પરથી પોતાને ઘેર જતો હતો ત્યારે તમામ મહેલોના દરવાજા અને ડેલીઓને તાળાં વાસીને તેની ચાવીઓ પોતાની સાથે ઘેર લઈ જતો હતો. યહ્યાના આવા સખત અને ચાંપતા બંદોબસ્ત અને દેખરેખથી સઘળા મહેલોની ઝનાનખાનાની બેગમો વીગેરેને જરા ભારી પડી જતું હતું, છતાંપણ તેઓ અઘાપિ પર્યંત ધીરજ ધર્યા કરતી હતી; પરંતુ ન્યારે કોઈક વખતે તેઓને આવા સખત પ્રકારના બંદોબસ્તથી વધારે લાગી આવતું ત્યારે તેઓ શરિયાદ કરતી હતી:

તેમ છતાં પણ હારન તે ઉપર ઝાઝું લક્ષ દેતો નહીં, કારણકે યહ-
યા જે કરે છે તે બ્યાજખીજ કરે છે તેમ વિચારીને તે ચુપજ બેસી
રહેતો હતો. આવી રીતે બાદશાહની માનીતી બેગમ ઝુખીદા ખાતુન
પણ યહયાથી બે ત્રણ વખત નારાજ થઈ હતી, તેથી તેણે પણ હા-
રન પાસે આવીને તેના વિષે ફરીયાદ કરી હતી; પરંતુ પ્રથમની
જેમ બાદશાહ તે ઉપર કાંઈ પણ લક્ષ વટીક આપ્યું નહીં !

એક દિવસ ઝુખીદાબેગમ યહયા વિષે સખત ફરીયાદ કરતાં
કહેવા લાગી કે, “હુઝુર ! શું અમો કાંઈ જેવી તેવી હલકા ખાન-
દાનની ઓરતો છીએ; કે યહયા અમારી ઉપર આવો સખત પ્રકા-
રનો અંકુશ રાખે છે ?! આપ તેને ચોખ્ખો ઠપકો આપીને રીતસર
વર્તવાનું કહો !”

ઝુખીદાની આ ફરીયાદપર પણ બાદશાહે લક્ષ આપ્યું નહીં
તેથી ઝુખીદા ખાતુનને ઘણુંજ માઠું લાગી આવ્યું, અને તેથી તે
બહુજ ઉદાસ થઈ ગઈ અને પોતાના મન સાથે વિચાર કરવા લાગી
કે ઓહો ! બાદશાહ સલામત તો મારા કરતાં પણ યહયાને વધારે
આહે છે ! ત્યારે તે શું મને એક કનીઝ સમજતો હશે ?! અફસોસ !
આવો તો કાંઈ બાદશાહની બેગમોના મહેલો પર સખત જપતો
નહી હશે કે એક કમીનો નોકર બેગમોના મહેલોને તાળાં વાસીને
તેની ચાવીઓ સુધ્ધાં પોતાની સાથે લેતો જાય ! ખરેખર આ સર્વે
બાબત યહયા પોતાની આપમુખત્યારીથી કરે છે ! અને અમારા
પર પોતાની એવી તો સત્તા ચલાવી રહ્યો છે કે જાણે અમો બાદ-
શાહ સલામતના કબદીઓ હોઈએ ! અફસોસ ! કે ત્યારે બાદશાહ
સલામતે દોરી ઢીલી મુકી છે ત્યારે તે હવે તો છેક માથે ચડી ગયો
છે ! અને અમારી પર પોતાની મરજીમાં આવે તેવો જુલમ અને સ-

ખતી વાપર્યા કરે છે ! બસ ! હવે મુજીનું કાટલું ઘડી નાંખ્યા શિવાય કોઈ હિયાબજ રહ્યો નથી ! તેને એટલી પણ ખબર નથી કે હું બાદશાહ સલામતની માનીતી અને પ્યારી બેગમ છું ! અફસોસ શું ! તેને પોતાના પુત્ર જાઅફરના હાલની પણ ખબર નહિ હોય કે તે શાહ-ઝાદી પર આશક થઈ તેને પોતાની ઓરત બનાવી બેઠો છે ! હું તો હજી ધીરજ ધરું છું અને કોઈનો ભેદ જાહેર કરી તેને સજા પહોંચાડવા બીલકુલ રાજી નથી ! પરંતુ જ્યારે તેને અમારા માટે જરા પણ વિચાર ન હોય અને હોદાની ફરજો બજાવ્યાં જે મગરૂરીમાં હદબહાર વધી અને છડી ગયો હોય ત્યારે તો અમારે સાચી બાબત જાહેરમાં જરૂર લાવવીજ જોઈએ અને તેની આટલી હદ સુધીની છ-કેલી મગરૂરી તોડવી કેવળ જરૂરની છે ! આવા વિચારો પોતાના દીલમાં ઉત્પન્ન થવાથી ઝુખીદાબેગમનું દીલ સખત હયરમાં પરેશાન થયું ! તેથી તે પોતાના શાહી પલંગપર શાહ ઓઢીને સુધ મૂકી ! તેને નિદ્રા બીલકુલ આવતી નહતી પરંતુ જાઅફર અને અબ્બાસાનું પોકળ જાહેર કરી દઈ મગરૂર ચહ્યાનું વૈર વાળવાના વિચારમાં તે અત્યારે તલ્લીન થઈ ગઈ હતી !

તેવામાં થોડી વારે હાફિઝ-અલ-રશીદ કોઈ જરૂરતના કામ અર્થે ઝુખીદાના મહેલમાં આવ્યો, ત્યારે તેણે જોયું કે પોતાની પ્યારી અને માનીતી બેગમ ઝુખીદા આજે આટલી બધી વહેલાસર પલંગ પર સુઈ ગઈ છે, તેથી તેણે ગભરાઈ જઈ કનીઝને પૂછ્યું કે “ઓ કનીઝા ! આજે આ શું છે ? આવા ક્વખતે તમારી બીબીસાહેબ શા માટે આરામ કરમાવે છે ? ! તખીયત તો સારી છેને ? ! ” આમ કહીને બાદશાહે ઝુખીદા ખાતુનના ખુશ્સુરત અને ગોરા ગુલાબી ગોટા જેવા ગાલો પરથી શાલ ખેંચી લીધી !

આ વેળાએ જુબીદા આખો બંધ કરી પડી હતી, અને તેના ખુબસુરત ચેહરા પર રંજ અને મુસીબતનાં ચિન્હો પ્રત્યક્ષ દેખાઈ આવતાં હતાં, અને કપાળ પર કરચલીઓ વળી ગઈ હતી, તે આ વખતે વિચારમાં એટલી બધી તલ્લીન થઈ ગઈ હતી કે આદશાહે આવીને તેણે ઓઢેલી શાલ તેના ચહેરા પરથી લઈ લીધી હતી, તેની પણ તેને ખીલકુલ ખબર પડી નહતી ! તેથી હાઈને તેનો હાથ પકડીને હળવેથી હલાવ્યો એટલે તે તુર્તજ ચોંકી ગઈ અને આંખ ખોલીને હાઈનની સામે જોયું ત્યારે હાઈન તેના પલંગપર બેસીને પૂછવા લાગ્યો કે, “ કેમ ? બહાલી ! આજે તમારી તબીયત કેમ છે ? આજે આ વખતે શા માટે સુઈ ગયાં છો ? ”

જુબીદાએ ઢોંગ કરીને બહુજ ધીમે સ્વરે જવાબ આપ્યો કે, “ પ્યારા ! આપની બુલંદ નેકનામીના પૂર્ણ પ્રતાપથી હું સારી પેઠે છું ! ”

આદશાહ—“ ત્યારે આ પ્રમાણે આજે પડ્યાં રહેવાનું કાંઈ કારણ ? ! ”

જુબીદા:—“ કારણ શું હોય ? એ તો અમસ્તી ! ”

આદશાહ:—“ મને તમારો ચહેરો આજે બહુ ઉદાસીમાં અને કાંઈ વિચારમાં ગરકાવ થયેલો લાગે છે ! ”

જુબીદાએ જરા હસ્તાં કહ્યું કે, “ પ્રાણ પ્યારા ! મને તે વળી વિચાર કેવો હોય ? હું તે થોડી રાજ્યના કામકાજમાં માથું મારું છું ? કે મને કાંઈ વિષે ફિકર કે ચિંતા હોય ? ” આદશાહ “ પ્યારી જુબીદા ! તમે વાતને ઉડાવો નહિ ! તમેને અલ્લાહપાકના કસમ છે ! જે હોય તે જલ્દી કહી આપો ! શું કાંઈએ તમારું દીલ દુઃખવ્યું છે ? ! ”

ઝુખીદા—“આપ નામદારનો છયો જ્યાં સુધી અમારા માથા પર છે ત્યાં સુધી કોની તાકાત છે કે કોઈ અમારો વાળ વટીક વાંકા કરી શકે ? પરંતુ જ્યારે આપ નામવર કોઈને હૃદયી વધારે સત્તા આપી દો ત્યારે તો તે મંગર ખનીને અમોને સતાવે તો તેમાં કશું આશ્ચર્ય નથી !”

બાદશાહ—“ઝુખીદા ! મેં એવી તે કોણને સત્તા આપી છે ? તમો ગોળગોળ બોલો નહિ, સાફ સાફ કહી આપો કે તે વિષે જલ્દીથી ચોગ્ય ઉપાય કરવામાં આવે !”

ઝુખીદાએ હાડનના ખલાપર હાથ મૂકીને તેને વળગી પડતાં અને તેની તરફ પ્યારથી એક તિક્ષ્ણ દ્રષ્ટિ ફેંકતાં કહ્યું કે, “શું આપે યહ્યાને એવો હુકમ આપ્યો નથી કે તે અમારા મહેલના દરવાજાને તાળાં લગાડીને પોતાને ઘેર જાય ? શું આવી હદ બાહેરની સત્તા એક કમીના નોકરને આપવી આપ સજાવાર સમજો છો ?”

બાદશાહ—“પ્યારી ! મેં તેને કદી પણ તાળાં લગાડવાનું કહ્યું નથી ! શું તે મહેલના દરવાજાને તાળાં વાસે છે ?”

ઝુખીદા—“મેં આ વિષે આપનું ઘણી વખત લક્ષ્ય ખેંચ્યું છે અને ફરિયાદ કીધી છે; છતાં પણ આપે તે ઉપર હજી સુધી કશું ધ્યાન આપ્યું નથી તે શું નથી શોચનીય નથી !”

બાદશાહ—“ખચર ! ઝુખીદા ! હું આજેજ યહ્યાને સખ્ત તાકીદ કરું છું કે—હવે પછી મહેલના દરવાજાને તાળાં વાસે નહિ !”

ઝુખીદા—આપ નામવરની રજા શિવાય યહ્યા તાળાં દે એ શું બનવા ચોગ્ય છે ? શું આપને અમારા પતિવ્રતપણાપર શક છે ? કે અમોને આ પ્રમાણે રાત્રિના વખતે ક્યદ કરવામાં આવે છે ? !”

આદશાહ—“ બેગમ ! તોખા તોખા કરો ! આજ તમેને શું થયું છે કે—આવી વાહીયાત વાત કરો છો ? તમે તો શું પરંતુ તમારી લોડીઓને પણ હું વફાદાર અને નિમકહલાલ સમજું છું ! યહયા મહેલનો આવો સખ્ત બદ્દેખસ્ત રાખે છે, તે આપણા લાલમાંજ છે; કારણ કે—રાત્રિના કાંઈ ક્નીઝ કે લોડી છુપી રીતે બાહર ચાલી જાય નહિ; તેમજ કાંઈ તેઓની પાસે આવી પણ શકે નહિ ! ”

ઝુખીદાઃ—“ આપનો માજી વઝીર આવો હોંશિયાર છે તે મેં આજેજ જાણ્યું ! જ્યારે તે અમારા મહેલને તાળાં લગાડવાની પુરતી સાંભાળ લે છે ત્યારે તે ખુદ પોતાના પુત્ર જઅફરના મહેલને તાળાં મારવાની કેમ બેદરકારી રાખે છે ? ”

આ સાંભળીને હારૂન—અલ—રશીદ ચકિત અને હચરત થઈ ગયો ! અને ઘણી જીઠાસાપૂર્વક ઝુખીદાને પુછવા લાગ્યો કે, “ અરે ! વળી જઅફર શું કરે છે ? ! જઅફર તો ઘણો ચાલાક અને પ્રમાણિક વઝીર છે ! તેના મહેલને તાળાં શા માટે લગાડવાં જોઈએ તે હું સમજી શકતો નથી ! ”

ઝુખીદાઃ—“ આપને શા માટે સમજવું જોઈએ ? આપને તે બાબત સમજવાની જરૂરજ ક્યાં છે વળી ? આપ તો જઅફરને માનીતો અને પ્યારો વઝીર કરીને પાસે બેસાડવામાં સમજ્યા તેજ બસ છે ! તે તો આપનો તાબેદાર અને નિમકહલાલ નોકર હોવોજ જોઈએ ! કેમ ને ? ”

આદશાહઃ—“ ઝુખીદા ! તમે શું કહેવા માગો છો, તે મારા ખ્યાલમાં આવી શકતું નથી ! તમે મારા દીલમાં શક—શુબાને જગ્યા આપતાં જવો છો ! શું તમારી આ જુલ નથી કે સાફ સાફ ખુલાસો

નહિ કરતાં મનમાં ને મનમાં “ પરણ્યાં રાંડ્યાં ! ” જેવું કહીને સીધો જવાબ નહિ આપતાં આફું અવળું બોલ્યાં કરો છો ? કહો ચોખ્ખું કહી આપો કે-જાગૃતના મહેલને તાળાં લગાડવાં કેવાં ? ”

ઝુખીદાએ હસ્તા ચઢેરે જવાબ આપ્યો કે, “ પ્યારા ! એ તો કંઈ નહિ ! હું માત્ર મઝાક કરતી હતી ! ”

બાદશાહ:—“ આવી ગંભીર પ્રકારની બાબતને મઝાક અને રમુજ તરીકે હસી કાઢવી એ યોગ્ય નથી ! મને ખબર છે કે-તમે બનતા સુધી કોઈનો એવો ઝાઢેર કરવા મુનાસેબ માનતા નથી ! પરંતુ આજે યહ્યાની સખ્તી અને તમારી ફરિયાદ પ્રત્યેની મારી બેદરકારીના ગુસ્સાબર્યા આવેશમાં તમે જાગૃત વિષે કંઈક બોલી ગયાં છો, તેથી હવે મને ખાત્રિ થતી જાય છે કે-કાંઈક કાળું ઘોળું જરૂર થયું હોવું જોઈએ ! માટે હવે વધારે વખત તમે મારી જાણાસા ઉશ્કેરો નહિ, અને જે બાબત બની હોય તે ચોખ્ખે ચોખ્ખી તુરત કહી આપો ! ”

ઝુખીદા: “ બહાલા ! એ તો કંઈ નહિ ! મારાથી ગુસ્સામાં કંઈ બોલાઈ જવાયું હોય તો મને માફ કરો, કારણ કે તે એવી કોઈ ખાસ બાબત નથી કે જે આપ નામવરને ઝાઢેર કરવા બાયક હોય ! માટે આપ બદગુમાન થઈ જાઓ નહિ ! ”

બાદશાહ:—“ નહિ ! નહિ ? ઝુખીદા ! તમારી આ વલણ મને ખીલકુલ પસંદ નથી ? તમોને હું મારા સોગંદ આપી કહું છું કે તે બાબત તમે મારાથી છુપાવો નહિ ! જ્યાં સુધી તમે મને તે બાબત નહી કહો, ત્યાં સુધી હું હરગીઝ અહીંઆથી ઉઠનાર નથી ! ”

ઝુખીદાએ હાડન-અલ-રશીદની અનહદ જાણાસા ઉશ્કેરતાં કહ્યું કે, “ પ્યારા ! જ્યારે આપ બહુજ આગ્રહપૂર્વક કહો છો, અને

આપના ખુદના સોગંદ આપો છો, ત્યારે તો હવે મારે કશા શિવાય ઉપાય નથી ! પરંતુ તે પ્રથમ આપને કશું કરવું જોઈશે કે—“ આ બાબત સાંભળ્યા પછી હું જાગ્રત અને અબ્યાસાને કાંઈ પણ પ્રકાર ની ધમ્મા કે સખ્તી પહોંચાડીશ નહિ અને તેમાં ખાસ કરીને શાહ-ઝાદી સાહેબને જરા પણ ઠપકો આપીશ નહિ ” આપ આવો ધક-રાર કરવા ખુશી બતાવતા હો અને તે પ્રમાણે તે પછી વર્તન ચલાવવા બંધાતા હો તો હું આ બેદબરમનો પરદો ખુલ્લો કરું !”

આ સાંભળીને હાર્ન-અલ-રશીદ બુખીદાના કેહવાની થોડી બણી મતલબને પામી ગયો અને બહુજ ઉદાસ અને ગમગીન થઈને કેહવા લાગ્યો કે, “ હાય ! અફસોસ ! મલકઉન જાગ્રત નીમકહરામી કીધી લાગે છે ! ખયર આપની ખાતર હું અબ્યાસાને કંઈ પણ ઠપકો નહિ આપીશ; પરંતુ તે નીમકહરામ જાગ્રતને તો સજા કર્યા શિવાય કદાપી પણ નહી રહું !”

બુખીદા:—“ હુઝુર ! જ્યાં સુધી આપ જાગ્રતને પણ મઆફી આપવાનું વચન નહિ આપો, ત્યાં સુધી હું આ વિષે હરગિઝ કશું કહેનાર નથી !”

હાર્ન અલ-રશીદ આ બાબતનો બેદ જાણવાને તલપાપક થઈ રહ્યો હતો, તેથી તેણે કહ્યું કે, “ બલે ! હું જાગ્રતને પણ કંઈ અઙ્કીયત નહીં પોંદ્યાહું ! પરંતુ તેને ઠપકો તો આપીશ ! માટે હવે તમામ હકીકત ખુલાસાવાર કહી સંભળાવ !”

બુખીદા:—“ બહાલા ! આ બાબત કહેવા પ્રથમ મારે ઇન-સાફની દ્રષ્ટિએ કહેવું જોઈએ કે આમાં જાગ્રત અને અબ્યાસાનો કાંઈ પણ પ્રકારનો વાંક નથી ! આમાં સિફ આપનીજ શુભ થએલી છે ! જરા વિચારો તો ખરા, પરાયા પુરૂષનો પરદો કરવાનો હુકમ

ધરલામમાં એટલાજ માટે આમેઝ થયેલો છે કે ચાર આંખ ભેગી થઇ શકે નહિ, જ્યાં ચાર આંખો મળે અને પરાયા પુરૂષપર દ્રષ્ટિ પડે ત્યાં તે ઓરત ખુબસુરત અને નખરાંઆઝ હોય તો સામા પરપુરૂ-
ષતું દિલ લલચાયા સિવાય રહી શકેજ નહિ ! આપે નજીવી બાબત માટે જાગ્યફર અને અબ્યાસાને ગાનતાંના જલસામાં પરદા શિવાય બેસાડવાં શરૂ કીધાં અને ધરલામ ધર્મના સ્તુતીપાત્ર કાનુનોને વળગી રહેવાય તે માટે માત્ર નામનાજ નિકાહ કરાવી આપ્યા ! પરંતુ પ્યારા ! જાગ્યફર કંઈ આકાશનો ફરીસ્તો અથવા એક નપુંષક નથી ! તેમજ શાહઝાદી સાહેબ પણ માશાઅલાહ યુવાન છે ! તે-
ઓનો યુવાનીનો ખહાર તેમના તનખદનમાં તનમનાટ અને તોફાન મચાવી મુકવા જેટલો હદખાહેરનો છે ! અદ્ભુત આશામાં યૌવનનો સ્લાવો લેવાનાં તેઓ બન્નેનાં સાધનો આપે તોડી નાખ્યાં ! અને તેઓની આશા-ઉમેદોની કીસ્તીને યાહોમ કરીને ડુબાડી દીધી ! એ મારી દ્રષ્ટિએ ઇનસાફની રૂએ એક ગજબનો ગેરઇન્સાફ થયો છે ! આવો ગેરઇન્સાફ જુલમની હદ કુદાવી જાય છે ! અને આવો તનખદનને તાવી નાંખનારો જુલમ કાઈ બાદશાહે કાઇપર ગુઝાર્યો હોય તેવું ઇતીહાસના સફાઓ ઉપર લાગ્યેજ નોંધાયું હશે ! અને તેથી આ બાબતમાં જે દુઃખદાયક પરીણામ નિપજ્યું છે, તે આપના સખ્ત પ્રકારના જાપતા અને જુલમના હદ ખાહેરના દબાણને આભારી છે !”

બાદશાહઃ—“જુબીદા ! આ કાંઈ ખુલાસો થયો નહિ !”

જુબીદાઃ—“પ્યારા ! અકલમંદને ઇશારો ખસ છે ! વધારે કહેવાની અગત્ય નથી !”

“બાદશાહઃ—જુબીદા ! ઇસારો તો પ્રથમથી સમજી ગયો છું !

પરંતુ આટલો બધો બંદોબસ્ત અને સખ્ત પ્રકારનો જાપતો છતાં તેઓ વચ્ચે કેવી રીતે અને ક્યારે મેળાપ થવા પામ્યો અને આ વિષેની તમોને કેવી રીતે ખબર પડી એ વિષે કશો ખુલાસો તમે કર્યો નહિ ! હું આ સર્વે ખુલાસો વીગતવાર સાંભળવા ચાહું છું !”

બાદશાહની આ હડ જોઇને ઝુખીદાએ વિચાર્યું કે સધળા ખુલાસો કર્યા શિવાય કશો ઉપાય નથી ! તેથી તેણે તેઓ વચ્ચેના છુપા મેળાપોના પ્રસંગોનો સધળો એકવાલ કહી સંભળાવ્યો ! છતાં પણ બાળકોનાં જન્મ પામવાની અને તેઓને મક્કએ-મોઅઝઝમા મોકલી દેવાની બાબત થોડી થોડી છુપાવી રાખી !

ઝુખીદા:—“હુઝુર ! હું આપને સધળી હકીકત સ્વિસ્તર બ્યાન કરી ચુકી છું ! જે થવું સજીત હતું તે થયું ! હવે આપના અને તેઓના લાલમાં એજ પુરવાર થાય તેમ છે કે-તેઓની શાદી આહેરમાં પણ જલદી કરી આપવી !”

“બાદશાહ:—“બહાલી ઝુખીદા ! શું તમોને ખબર નથી કે અમોને અસલથીજ આ વિષેની મોટી ચીઝ છે કે-અમો અરબોમાં અજબીનું લોહી શામેલ થાય નહિ ! અને તેથીજ અમો અમારા ખાનદાનની પુત્રીઓને અરબ શિવાય બીજા કોઇ પણ અજમના કુટુંબ સાથે વરાવતા નથી ! જો મારી આ ખાનદાનીનો સવાલ વચમાં નહિ આવત અથવા તો જો જાઅફર અરબ હત તો હું બેલાશક શાહગદીની શાદી તેની સાથે જરૂર કરી આપત ! પરંતુ અમો અરબની પુત્રીની અજમના પુત્ર સાથે શાદી થયેલી કોઇ કાળે જોઇ શકીએ નહિ !”

ઝુખીદા:—“બહાલા ! હંમેશાં ધાર્યું તે ધરણીધરનું જ થાય છે ! અસ્લાહ પાકને જે મંઝૂર હોય છે, તે બાબત બન્યા શિવાય

રહેતી નથી ! અને તેમાં ખાસ કરીને કુદરતનો કાયદો છે કે કાઈનો ગર્વ કે અહંકાર હંમેશ માટે ટકી શકતો નથી ! આપ નામદાર એજ અહંકારમાં રચીપચી રહેલા છો કે—અરબની પુત્રીને અજમની ઝોલાદ થવા દેવી નહિ ! પરંતુ કુદરતે તો પોતાનું કામ કરી લીધું ! ”

આ સાંભળીને હાર્ન—અલ—રશીદે બહુજ ગમગીન થતાં કહ્યું કે, “ અરે ! આતે વળી નવીન બાબત ! શું અબ્બાસાએ કોઈ છોકરાનો પણ જન્મ આપ્યો છે !! ”

ઝુબીદા—“ હુઝુર ! એક નહીં પણ બે છોકરાનો જન્મ આપ્યો છે ! ”

હાર્ન આ સાંભળીને પોતે જે ખુરશી પર બેઠો હતો તે ઉપરથી ઉઠ્યે ઉઠ્યો અને ઉભા થઈને પોતાની છાતી પર એક હાથ મારીને કહેવા લાગ્યો કે, “ હાય ! અફસોસ ! અફસોસ !! ગળબ થઈ ગયો ! અરે સામ્યું બોલો ! શું આ મશ્કરી છે કે સામ્યુંજ કહો છો ? ! ”

ઝુબીદા—“ હુઝુર ! આવી ગંભીર પ્રકારની મશ્કરી હોઈ શકે ખરી ? ”

બાદશાહ—“ તે બચ્ચાંઓ હાલમાં ક્યાં છે ? ”

ઝુબીદા—“ હુઝુર ! આપના ખવડથી મફત મોઅઝઝમા મોકલી આપવામાં આવ્યા છે ! ”

હાર્ને ઘણાજ ગુસ્સા સમેત કહ્યું કે, “ ઓ ખ્યારી ઝુબીદા ! તમે પણ નીમકહારામ માલુમ પડો છો ! કેમકે પ્રથમથી મને કોઈ પણ પ્રકારનો ઈશારો વટીક નહીં કીધો ! અને ખાતાખરાબી થઈ ગઈ અને બાજી હાથમાંથી ચાલી ગઈ ત્યારે મોડાં મોડાં ખબર આપવા નીકળ્યા છો ! જે પ્રથમથી ખબર આપતે તો હું કાંઈ ઇલાજ કરતે

અને મારા ખાનદાનને એજ લગાડનારો આવો માઠો અને કમનશીબ બનાવ બનવા નહિ પામતે ! ”

ઝુબીદા—“ હુઝુર ! જો પ્રથમથી મને આ વિષે જરાપણ ખબર હત તો આપને જરૂર કહેત ! પરંતુ મને પણ શાહઝાદીની એક ક્નીઝ મારફતે થોડા દિવસ થયાં ખબર મળી કે શાહઝાદી સાહેબે પોતાના બાળકોને પોતાની એક ક્નીઝ સાથે મક્રે મોઅઝઝમા મોકલાવી આપ્યા છે ! તે ક્નીઝ પણ ભેદ જાહેર ન કરત; પરંતુ શાહઝાદીએ તે ક્નીઝને જરા ધમકાવીને મારી હશે ! તેથી તે બેવફા અને નીમ-કહરામ ક્નીઝ શાહઝાદીનો લાંબા વખતનો અંધકારમાં છુપાયેલો ભેદભરમ આ પ્રમાણે મારી પાસે ખુલ્લો કરી ગઇ છે ! હવે આ બાબત એટલી બધી વધી ગયેલી મેં જોઇ કે તમને આ વિષે કંઇ પણ કહેવામાં કશો લાભ જોયો નહિ; એટલે હું આ ગંભીર પ્રકારની બાબત પર વિચાર ચલાવતી કેટલાંક દિવસો સુધી ચુપજ રહી ! પરંતુ તેટલામાં આપ આજે મારી પાસે અચાનક આવી ચઢ્યા એટલે મારે લાચારીએ આપના આગ્રહથી વાત ખુલી કરવી પડી ! ”

બાદશાહ—“ અબ્બાસાએ હમલના અને તે પછીના સુવાવડના બારે દિવસો કેવી રીતે પસાર કર્યા અને છુપાવ્યા હશે ! ”

ઝુબીદા—“ હુઝુર ! આપ બન્ને વખત રૂમ પર ચડાઇ લઇ ગયા, તે દરમિયાન જે મુદત ગુઝરી ગઇ તે તેઓને માટે ગનીમત થઇ પડી ! આપના વિજય માટે ચીક્ષા અને વઝીફાના બહાના હેઠળ જે દિવસો પસાર થયા તે સુવાવડમાં ગુઝર્યા ! ”

બાદશાહ—“ પ્યારી ઝુબીદા ! જો કે તમારા કહેવા પર મને કોઇ રીતનો શક નથી, પરંતુ રખેને તે ક્નીઝ મારફતના સખમથી

ખોટું આળ અબ્યાસા પર ઝોળવતી હોય તો તે બનવા ચોગ્ય છે ! મને તો જોયા ખાત્રીજ થતીજ નથી કે આ બાબત આટલી બધી હદ સુધી બહેકી જવા પામી હોય ! માટે આ વિષે હું એમ બેહતર સમજું છું કે—તે કનીઝને છુપી રીતે મારી સમક્ષ રૂબરૂમાં તે બાબત કહેવડાવો તો મને આ વાત પર સંપૂર્ણ ભરોસો આવે ! ”

ઝુબીદા:—“ હુઝુર ! ધણી ખુશીથી ! હું તે કનીઝને છુપી રીતે આપની હુઝુરમાં હાઝેર કરીશ ! ”

પ્રકરણ ૫૦ મું.

ગુસ્સો !

આ પછી થોડા દિવસો કેડે ઝુબીદા ખાતુને પોતાની ખાસ ખવાસને અબ્યાસાના મહેલમાં મોકલીને તે કનીઝને પોતાના મહેલમાં છુપી રીતે બોલાવી મંગાવી ! તે કનીઝ કોઇ કામનું ખાસ બહાનું બતાવીને તે ખવાસ સાથે ઝુબીદાના મહેલમાં હાઝર થઇ ! ઝુબીદાએ તેને બાદશાહ આગળ હાઝર કરી ! અને બાદશાહની હાઝરી વચ્ચે તેણે તેને તે વિષે સર્વે હકીકત પુછી, તેથી તે બેવકા કનીઝે જાઅફર અને અબ્યાસાના જાના છુપા મેળાપોનું વર્ણન અથથી તે ઇતી સુધી ખુલાસાવાર કહી સંભળાવ્યું ! આ વાતચીત દરમ્યાન જ્યારે હાફેન તે કનીઝને ઊલટા સુલટા સવાલો પુછતો ત્યારે તે ની-મકહરામ કનીઝ અબ્યાસા અને મરજનનું વેર વાળવાનો સારો મવકા હાથ આવ્યો છે, તેમ જાણીને તેના જવાબ તુરતજ ધણી ખુશીથી

વાળતી હતી ! આ ખાનગી બેઠની ઉલટપાલટ તપાસથી અને સવા-
લોના તુરત મળતા જવાબોથી હાર્શનને આ વિષે તેજ વખતે ખાત્રિ
થઇ ગઇ કે વાત તો ખરી છે ! બાદશાહે કનીઝને પાછું પૂછ્યું કે,
“ઓ કનીઝ ! આ વિષેની માત્ર તનેજ ખબર છે કે ખીજાઓ પણ
આ વાતથી માહિતગાર છે ?”

કનીઝ:—“હુઝુરે—આલી ! શાહઝાદી સાહેબની સર્વે લોંડીઓ
અને ખવાસો આ વાતથી પુરતાં વાકેફગાર છે !”

બાદશાહ:—બલા ! ત્યારે કોઇને મારી પાસે બોલાવીને આ
વિષેની સાક્ષી અપાવી શકીશ ? !”

કનીઝ—“હુઝુરે—આલી ! મારી માન્યતા પ્રમાણે તેઓમાંના
કોઇ પણ આ બાબતનો પરદો ખુલ્લો કરી આપે તેવું મને જણાતું
નથી કારણ કે સર્વેને માલામાલ કરી આપવામાં આવ્યાં છે; અને
આ ઉપરાંત એવો પણ સખ્ત ડર દેખાડવામાં આવ્યો છે કે જે કોઇ
આ ભેદ ફેડશે, તેનું માથું ઘડથી જુદુંજ કરવામાં આવશે !”

આ પછી હાર્શન—અલ—રશીદે તે કનીઝને વધારે સવાલો પુછ-
વાનું યોગ્ય વિચાર્યું નહિ, તેથી તેને તુરતજ રજા આપવામાં આવી !
પોતાના કુળ અને ખાનદાનના મિથ્યા અભીમાનથી ગર્વિષ્ટ બનેલા
બગદાદના બાદશાહે જ્યારે પોતાના ખાનદાનને એમ અને કલંક લ-
ગાડનારી આવી ગંભીર બાબત સાંભળી અને તે વિષે પુરતી ખાત્રી
કરી લીધી તે પછી તેની આંખોમાં ખુન વર્ણ્યું ! આંખો લાલચોળ
થઇ ગઇ ! મગજ તપીને આતશી બની ગયું ! અને ગર્વ અને ગુસ્સા
ના જુસ્સાભર્યા આવેશમાં તે કહેવા લાગ્યો કે “અલ્લાહો અકબર !
અરરરરર ! ગજબ થઇ ગયો ! ગજબ ! અફસોસ ! સદ હઝાર

અફસોસ ! લાઅનત, હઝારો લાઅનત ! મારા નીમકથી પોષાયેલા તે નીમકહરામ અને લાઅનતી કુતરા જાઅફરપર કે તેની આવી બેવફાઈ અને હરામખોરી આટલે દરજ્જે હદખાહેરની બહેકી જવા છતાં અને મારા અરબી ખાનદાનની એક સ્વરૂપવાન શાહઝાદીપર હાથ નાંખવાનો ગઝબ ભર્યો બનાવ બનવા છતાં પણ મને ખબર પડી નહિ ! એક ખીજને મેળાપ નહિ કરવા માટે જાઅફર અને અબ્બાસાને બહુજ સમજાવીને કહેવા છતાં અને સખ્ત તાકીદ ભરેલા કસમ આપવા છતાં હાય અફસોસ ! કે તેઓએ પોતે લીધેલો, અહદ પણ પળવારમાં તોડી નાંખ્યો અને મારી નાફરમાની કરી ! અફસોસ શું તેઓને અમે અબ્બાસીઓના ગુસ્સાની ખબર નથી કે-તેઓ પોતાના સગા ભાઈનાં પણ માથાં કાપતાં અચકાતા નથી ! હાય ! હઝાર અફસોસ ! મારો આવો રોઆબ અને આવો જુલમ કે જુલમની તલવારની ધાક રૂમ સુધી પહોંચે છે, તેઓને ખબર હોવા છતાં શું મારા જ કુળ અને અરબી અબ્બાસીઓના ખાનદાનનું આવું નિર્લજ્જ અપમાન ! ”

આવા ગુસ્સાથી તપેલો આતશી મગજનો આદશાહ અત્યારે આગનો ભડકો થઇ ગયો હતો ! તેના માથાનો એક એક વાળ આગની જેમ તપી ગયો હતો. આ વેળાએ તેના ગુસ્સાનો જોસ એટલો બધો વધી ગયો હતો કે, જો તે વખતે તેની સામે તેની મરજી વિરુદ્ધ એક શબ્દ વટીક કાઢ ઉચ્ચારવાની હીમ્મત કરતે તો તપેલો આદશાહ તેજ વખતે તેનું માથું છાંટી નાખતે ! તેનું હૃદય અત્યારે ધડાધડ ઉછળી રહ્યું હતું ! આંખો વીજળી માફક પ્રકાશી રહી હતી અને આખો ચહેરો ગુસ્સા અને વૈર-કીનાથી લાલચોળ થઇ ગયો હતો. આ વખતે જાઅફર અને અબ્બાસા પ્રત્યેની તેની માયા મોહબત

આગમાં બળીને ધુવે ચઢ ગઈ હતી ! જે દીલમાં જાન્યદર અને અબ્યાસાની મોહબ્બતે જગ્યા લીધી હતી; તે તદ્દન નષ્ટ થઈ ગઈ અને તે જગ્યા દ્વૈર-કીનાએ લીધી હતી ! આવા ગુસ્સાના જોસભર્યા આવેશમાં તે અત્યારે ખુરશીપર ઉંચો નીચો થતો હતો ! ફેટલીક વખતે ખુરશીપરથી ઉભો થઈ જતો, તો કાંઈ વખતે મ્યાન-માંથી તેજદાર તલવાર બાહર કાઢીને તે અજમાવવાનો વિચાર કરતો હતો ! તેના ગુસ્સાની ખાનાખરાખીની હદ અત્યારે એવા દરજ્જે પુગી ગઈ હતી કે-જો તે વખતે ત્યાં જાન્યદર કે અબ્યાસા હોત તો ત્યાંજ અને તેજ વખતે બન્નેને પોતાનાજ હાથથી કતલ કરીને તેઓનાં માથાં ધડથી જુદાં કરી દેત ! ટુંકમાં એટલું કહેવું બસ થશે કે આ વખતે આપણો બગદાદનો બાદશાહ જાન્યદર અને અબ્યાસાના ખુનનો તરસ્યો બની ગયો હતો !

જુખીદા બેગમ હારનની આવી ઉશ્કેરાયેલી સ્થિતિ ટગરટગર જોઈ રહી હતી, અને તે દીલમાં કહેવા લાગી કે, અફસોસ ! મેં શા માટે વાત કહીને મુતેલા સાંપને જગાડ્યો ! આવી ગંભીર પ્રકારની બાબત કે જેનું ખુનરેઝી શિવાય કશું પરિણામ આવનાર નથી; તે નહિ કહેત તો બહેતર હતું ! પરંતુ હવે શો ઉપાય ? લગાર ગુસ્સો ઉતરી ગયા પછી જે આજેઝીથી કહેવું ઘટારત હશે તે કહી આપીશ ! આ પછી બાદશાહ ઉઠીને દરબારમાં જવા લાગ્યો, ત્યારે જુખીદાએ એકદમ તેનાં કપડાનો છેડો પકડીને હસ્તાં ચહેરે કહ્યું કે, “બહાલા ! આપે તો દરીયા દીલ રાખવું જોઈએ ! મહેરબાની કરીને તેઓપર જુદમ ચલાવી દેવાનો ગઝબ કરી નાંખતા નહીં !”

બાદશાહ-“જુખીદા ! હું કંઈ એવો બેવકુફ નથી ! હું હાલમાં કશાં પગલાં લઈશ નહીં પરંતુ મવકા આવે જે કરવું ઘટારત હશે

તે કરીશ ! હાલમાં આપણા રાજ્યની તમામ લગામ તે નીમકહરામ પિતા—પુત્રના હાથમાં છે ! તેઓ પર હાલમાં તલ માત્ર પણ બુદ્ધ કરવામાં આવે તો તેઓ આખી સલતનતને ઉંધી વાળા દે ! હાલમાં રાજ્યના તમામ અમીર ઉમરાવો અને સઘળા પ્રજા તેઓને તાબે છે, હું હાલમાં તો કંઈ પણ ઝાઢેર થવા દષ્ટ નહિ. હવે હું તમોને સખત લલામણુ કરું છું કે હવે આ વાતની ખબર કોઇ પાસે બીલ-કુલ જતી જોઇએ નહિ ! અને તે કનીઝને પણ બોલાવીને કાંઇ ઇનામ અકરામ આપીને તેમજ સખત તાકીદ સાથે આ બાબત તદ્દન ખાનગી રાખવા ખાસ લલામણુ કરવી જોઇએ અને એવી સખત ધમકી આપવી જોઇએ કે આ વિષે કોઇને જરા જેટલી પણ ખબર પડી તો તને શણાંએ ચડાવી દેવી પડશે ! ”

ઝુખીદા—“ હુઝુર ! પ્રથમ મેં જ્યારે તેની આગળથી આ વાત સાંભળી હતી, ત્યારે મેં તેને આ બાબત છુપાવવા માટે સખત લલામણુ કરીને ઇનામ પણ આપ્યું હતું અને એવો ડર દેખાડ્યો હતો કે, જો આ વિષે મારા શિવાય બીજા કોઇને પણ આ વાત ઝીઘી તો ખબરદાર તારી જીલ ખેંચી લેવામાં આવશે ! ”

પ્રથમ હાઇન—અલ—રશીદ, ગુસ્સાના જોસમાં જે ઝનુનીબયાં શબ્દો બોલી ગયો હતો તેથી ઝુખીદાની ખાત્રી થઇ ગઇ હતી કે હાઇન હમણાંજ દરબારમાં જઇને જાઅફરનું માથું કાપીને લાવશે, પરંતુ હાઇનની છેલ્લી વાતચીતથી ઝુખીદાએ જોયું કે, હવે હાઇનનો ગુસ્સો સમી ગયો છે ! પરંતુ આથી તે વધારે ખુશી તો થઈ નહીં; કારણ કે જાઅફરના પિતા યહયાએ તેને આટલા દીવસો જે નારાઝીનું કારણ આપ્યું હતું તેથી અને હાઇનનો જાઅફર પ્રત્યેનો આવો હદખાહેરનો ખાર અને ભક્તિભાવથી તે હંમેશાં બીધેલી રહેતી હોવાથી હજી

સુધી તેનો ડંશ તે બાદશાહની માનીતી બેગમ બુખીદામાં તાળેજ હતો; અને તેથી તેનો વેર-કીનો લેવાનો આવો સારો મવકો આ પ્રમાણે હાથમાંથી જતો જોઇને તેને બહુ ખુશી તો ઉપજી નહિ; એમ કહ્યા વિના ચાલશે નહિ !

પરંતુ આ વેળાએ હારને બહુ સાવચેતીથી કામ લીધું; કારણ કે તે જાણતો હતો કે આ પ્રમાણે એકદમ ગુસ્સો ખાલી કરીને વગર વિચાર્યું સાહસ કર્મ કરી દેવામાં પોતાની સલામતી નથી ! આ માટે હારને બહુજ દુરઅદેશી અને વિશાળ વિચારદ્રષ્ટિ દોડાવીને ગુસ્સાને ગળી ગયો ! આ બાબત તેણે એટલે સુધી છુપાવી રાખી કે, તેથી કોઇને પણ ઇશારા જોટલી પણ ખબર પડી શકી નહિ. આ માટે, તે હંમેશા કરતાં જાગ્રદ અને અબ્યાસા પ્રત્યે ઝાહેરમાં અનહદ માયા મોહજ્વલત ધરાવવા લાગ્યો ! એટલુંજ નહિ પણ કોઈ કોઈ વખતે જાગ્રદને ઉમદા નાદર બક્ષીસો આપવા લાગ્યો અને દિન-પ્રતિદિન પોતાનો પ્યાર તેઓ પ્રત્યે જાણે વધ્યો જતો હોય તેમ ઝાહેરમાં વર્તન ચલાવવા લાગ્યો !

બાદશાહના પોતાની પ્રત્યેનાં આવાં પ્યાર અને ઇનઆમ અક-રામની નાદર નવાઝેશોથી બગદાદનો વઝીર જાગ્રદ ખુશી થવા લાગ્યો ! અને તેથી તેની વધારે અને વધારે ખાત્રી થવા લાગી કે, અમારો ભેદ-ભરમ એવો તો સફાઈ અને સાવચેતીથી છુપાવવામાં આવ્યો છે કે જેની જોયા હદ નથી ! હારને જોકે જાહેરમાં હસ્તા ચહેરે ખુશ મીઝાજમાં રહેવાનો ડાળ કરતો હતો; છતાં પણ તે બાબત તેના દીલમાં એક કંટકની જેમ ખટક્યા કરતી હતી ! અને કોઈ પણ પ્રકારેએ બાબત તેના દીલમાંથી દુર થતી ન હતી ! આ તેના

ખાનદાન સાથે અગત્યનો સંબંધ ધરાવતી એક વિચિત્ર પ્રકારની ગંભીર બાબત હતી અને તેથી તે આ વિષે જેમજેમ વિચારમાં ઉડા ઉતરતો જતો હતો તેમ તેમ આ બાબત તેને એક ગંભીર પ્રકારના દર્દની જેમ સાલતી હતી ! આથી તેને રાત્રિ દિવસ જરાએ એન પડતું ન હતું ! કારણ કે ખાતિનમાં તો જાગ્રત અને અજાગ્રત પ્રત્યેની તેની મોહબ્બત કબરવાસ થઇ ચુકી હતી, અને તેની જગ્યા દુશ્મની અને વેર-ક્રીનાએ લઇ લીધી હતી !

—:૦:—

પ્રકરણ ૫૧ મું.

ફાની દુનિયા !

ખરેખર ! આ દોરંગી દુનિયાનો દોર અજબ હયરત પમાડનાર અને ચિત્રવિચિત્ર નવાઇઓથી ભરપુર છે ! આપણે આ દુનિયાની અજબબીબો જેવા અર્થે હજારો માઇલોની મુસાફરીઓ ખેડીએ છીએ; પરંતુ ખરે જોતાં આ સૃષ્ટિની ઘટમાળમાં જે અવનવા મોટા મહાન ફેરફારો અવારનવાર થયા કરે છે; તેનું દીગ્દર્શન પ્રત્યેક મનુષ્યને કરવું કેવળ આવશ્યક છે ! આ ફાની અને નાપાયાદાર દુનિયાનો રંગ આકાશના વાદળાનાં પળવારમાં બદલાતા રંગબેરંગી રંગો કરતાં કાંઇ જુદો નથી ! ઋતુઓના ફેરફારમાં આ માલેકુલગયએ જે પયદાશોને જન્મ આપ્યો છે; અને તેથી એક ઋતુ બદલાતાં આપણને કુદરત પોતાની અણુદીઠ શક્તિઓનું જે બાન કરાવે છે, તે ધણે દરજ્જે આપણને પ્રહણ કરવા લાયક પાઠ પુરો પાડે છે ! અને તેથી આજે

જે કોઈ તાલેવંત થઈને મૂછોપર તાવ દઈને તાગડધીન્ના કરે છે, તે થોડા સમયમાં આ દુનિયાની ગરદીશના ચક્કરમાં સપડાઈ પડે છે; અને થોડા વખતમાં તેજ તાલેવંત તળીયાઝાટક થઈ જાય છે; તે માત્ર કુદરતના ફેરફાર શિવાય કશું નથી ! આપણે કદાચ આ ફેરફારથી કોઈક વખતે અજાણ થઈએ છીએ; તે આપણા જ્ઞાનના અધુરાપણા શિવાય બીજું કંઈ નથી ! તેવીજ રીતે ગરીબ તાલેવંત અને તાલેવંત ગરીબ, બીમાર તંદુરસ્ત અને તંદુરસ્ત બીમાર થાય છે, એ સર્વે કુદરતના અલૌકિક ફેરફારથી બને છે. આ દુનિયા ખરેખર કુદરતને ઘણી આભારી છે ! ચડતી પડતીનો ક્રિયાક્રમ કુદરતેકામિલા સાથે એટલો બધો અતલગનો સંબંધ ધરાવે છે, કે તેમાં ડાહ્યા મનુષ્યનું ડહાપણ કામમાં આવતું નથી ! અને તેથી જાન્યફર જેવો બગદાદનો બાદશાહનો શાણો અને સુશીલ વજીર જે ચડતીના શીખરની ટોચ પર પહોંચીને બાદશાહની અંગત પ્રીતિનું પાત્ર થઈ પડ્યો હતો અને બાદશાહની પ્યારી બહેન અબ્બાસાના પ્રેમભીના દીલનું લોહચુંબક મીસાલ આકર્ષણ કરનાર તેમજ તેના ભોગ-વીલાસો અને માયા મોહબ્બતનું સાધન થઈ પડ્યો હતો તેજ જાન્યફર-બગદાદની સલતનતનો શાણો સુકાની અને રાજ્યની લગામના મદારી-ઉપર અત્યારે આક્રમ અને મુસીબતનાં વાદળો દરેક પળે તૂટી પડતાં જણાતાં હતાં ! દુનિયા ખરેખર દોરંગી છે ! જે બાદશાહના હૃદયમાં જાન્યફરની રાજ્ય પ્રત્યેની ઉંડી વફાદારી વિશ્વાસ અને અંગત માયા મોહબ્બતે ધર કર્યું હતું. તેજ બાદશાહના દીલમાં અત્યારે જાન્યફરનો ઘાટ કેમ ઘડવો ? અને તેને કેમ ફરેબ આપીને કતલ કરાવી નાંખવો એજ વિચારો રમી રહ્યા હતા ! અહા ! કાળની કેટલી બધી વિચિત્રતા ! જે બાદશાહ પોતાના વજીર પર જાન કુરબાન કરવા તૈયાર હતો;

તે અત્યારે તેનું લોહી ચુસી લેવાને ફટલો બધો આતુર હતો? આહા !
લાંબા સમય સુધી જાગ્રદરે જે અડગ વફાદારી સમેત રાજ્યના હિ-
તમાંજ પોતાનું શ્રેય માન્યું હતું, જેણે બગદાદની શેહનશાહતના
ભલા માટે જીવતોડ ઝેહમતો ઉઠાવી હતી અને ખુદ બાદશાહનાં અને
પ્રજનાં બંનેનાં હિત સાચવીને રાજ્યનું સુકાન મહા બુદ્ધિબળથી અને
અંગત મુશ્કેલીઓ અને હુમલાઓને ભોગે ચલાવ્યું હતું તેજ વઝીર
જાગ્રદરને હવે જલ્દીથી કતલ કરી નાંખવામાં આવે તો પોતાને શાન્તિ
અને સંતોષ થાય તેવા વિચારમાં અત્યારે બગદાદનો બાદશાહ ગર-
કાવ હતો ! અહાહાહા ! શું ત્યારે શેહનશાહતની આવી લાંબી અને
જીવતોડ સેવાઓ બજાવવાનો બદલો બગદાદનો બાદશાહ આ પ્રમાણે
વાળતો હતો ? અફસોસ આવા મિથ્યાભિમાની બાદશાહ પર ! કે જે
આ પ્રમાણે પોતાના પ્યારા વઝીરને માત્ર પોતાનો એક નહિ પાળી
શકાય તેવા હુકમનો અનાદર કરવા માટે કતલ કરાવવા તૈયાર થયો !

ખરેખર ! આ દુનિયા એક નાપાયાદાર અને ફાની મકાન છે !
કે જેને આખરે આપણે સર્વેએ છોડીને ચાલ્યા જવાનું છે, ત્યારે તેમાં
કાંઈએ અભિમાની થઈને પોતાના બહાલા અને વફાદાર મિત્રો, સંબં-
ધીઓ કે નોકરો ચાકરો સામે જુદમની તેજદાર તલવાર કે કડવાસ
ઉત્પન્ન કરનારી નિર્ભજ વર્તણૂક ચલાવવી જોઈતી નથી ! આ વિષે
એક ગઝલ નીચે આપવામાં આવે છે:—

ગઝલ.

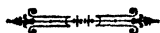
રખ નામકી નશાની, દુન્યા સમજ હય ફાની !

ન બૈઠ બન ગુમાની, દુન્યા સમજ હય ફાની !

કયા ઝોરસે કસી હય, બદ કામપે કમર કા !

કુચ્છ ખવફ કર બેલાની, દુન્યા સમજ હય ફાની !

કર કામ વોહ કે જસમેં, હો રખ હંમેશાં રાઝી !	
ઔર છોડ સખ કહાની, દુન્યા સમજ હય ફાની !	૩
જખ સાથ કોન હોગા, તન છોડ દમ ચલેગા !	
કર કયું ન હો આશાની, દુન્યા સમજ હય ફાની !	૪
દુન્યા મંચ આકે રખકો, ખિલકુલહી જુલ ઐઠે !	
જેસે બને બેઈમાની, દુન્યા સમજ હય ફાની !	૫
સખ છોડ દે ફિકર કો, હક નામકો ઝીકર કર !	
ગર નાવ હે તિરાની, દુન્યા સમજ હય ફાની !	૬
“ નુરાની ” ચેહ હમેશાં, રખ યાદ દીલમેં અપને !	
રખ નામકી નશાની, દુન્યા સમજ હય ફાની !	૭

પ્રકરણ પર મું.

જાઅફરનો પત્ર.

આપણે આગળ જોઈ આવ્યા તેમ અબ્બાસાએ ખીજા પુત્રનો જન્મ આપ્યા પછી અને તેઓને હમીદા સાથે મકકેમોઅઝમઝામા રવાના કરી દીધા પછી તેની શીકર ચિંતા અને ખરા દીલની ઉંડી બળતરા અને જલનમાં રોજખરોજ મોટો વધારો થતો ચાલ્યો ! તેથી ટુંક સમયમાં અબ્બાસાનો યુવાનીના બહારમાં ખીલી નીકળેલો સફેદ ગોટા જેવો હસ્તો ચહેરો સોસાવા લાગ્યો !! રાત્રિ દિવસની અસહ્ય ચિંતા અને રાત્રિએ આવતાં ખીહામણાં સ્વપ્નાઓથી તે હવે નિદ્રામાંથી ચોંકી જવા લાગી અને પોતાના ખારા પુત્રોને દુરદરાઝના મુલકમાં

એકલા છોડી આપવાથી તેને હાય અફસોસીના હિંડા નીસાસાથી દરેક પળે યાદ આવતાં જે અસહ્ય દુઃખ થતું હતું તેનું વર્ણન કરવું કેવળ અશક્ય છે ! એક માતાના જીવરના દુકડાઓને અળખ્યા પ્રદેશમાં જે કાઢને સોંપવાની તેને ફરજ પાડવામાં આવે તો તેને કેવા પ્રકારનું કટકું અને કેવું દુઃખ અને ચિંતા થાય તેનો ખ્યાલ માત્ર તેનેજ આવી શકે કે જેણે નવ માસ સુધી પોતાનાં પ્યારાં બાલુડાંઓને પોતાના જીવના જોખમે પેટમાં આજોટવા દીધાં હોય ! છોકરાંઓ આ દુનિયાની રોશની જીવે તે પ્રથમ તેઓને સંભાળપૂર્વક જન્મ આપતી વેળાનાં જે અવર્ણનીય કષ્ટો એક માતાને ભોગવવાં પડે છે, તેનો ખ્યાલ તેના શિવાય ખીજા કાઢને આવી શકવો સર્વદા અશક્ય છે ! અને તેથી આવી અવર્ણનિય પીડા અને જાતી ભોગે જે માતાએ જન્મગીના જોખમે પોતાનાં બાળકોને જન્મ આપ્યો હોય તેઓને જે જખરદસ્તીથી આ પ્રમાણે મોકલી દેવાની ફરજ થઈ પડતી હોય તો તેનાં દુઃખ અને હૃદયોદ્ધરની અંતરપીડાનું વર્ણન કરવું બેજ છે ! અને તેથી અજબાસા અત્યારે પોતાના મહેલના એક સુશોભિત રીતે આરાસ્તા કીધેલા કમરામાં તેવીજ અસહ્ય પીડામાં અને દુઃખી અને દર્દમંદ જીવે નીસાસાપર નીસાસાઓ નાંખતી ગંભીર પ્રકારની ઉદાસીમાં બેઠેલી જણાય છે. પોતાની બાઈની આવી સખ્ત પ્રકારની ગમગીની અને ઉદાસી જોઈને મરજનને ઘણી દીલગીરી થતી હતી. તે પોતાના તમામ ઇલાજો અત્યાર આગમ્ય અજમાવી ચૂકી હતી, પરંતુ તેથી શાહજાદીને કશો પણ આનંદ અને સંતોષ મળતો ન હોવાથી તે પણ હવે વધુ ચિંતાતુર બની હતી. તે ચાલાક દાઇ હવે પામી ગઈ હતી કે—મામલો હવે વધુ બહેકતો જાય છે; કારણ કે શાહજા-

દીની વાત જાહેર થવાનો થોડો ઘણો સણસણાટ તેને કાને પડી ચુક્યો હતો અને હવે આ ભેદ વધુ પ્રમાણમાં જાહેર થયો તો તેનું કેવું ગંભીર પરિણામ આવશે તેનો તે ખ્યાલ કરી શકી ન હતી ! આમ છતાં તે શાહજાદીને વખતોવખત દીલાસો આપ્યા કરતી હતી અને તેથી જ્યારે તેણે અખ્યાસાને આવી સખ્ત પ્રકારની બેચેની અને ઉદાસીમાં ગરકાવ થએલી જોઈ ત્યારે બંને હાથ જોડીને અર્જ કરવા લાગી કે, “ શાહજાદી સાહેબ ! આપના ઉપર હું કુરબાન થઈ જાઉં ! આપ શા માટે ઉદાસ જણાઓ છો ? ”

અખ્યાસા:—“ હું ઉદાસ નથી ! પરંતુ વખતો વખત કાંઈ ખરાબ વિચાર આવવાથી મારો જીવ ઉદાસ બની જાય છે ! ”

મરજન—“ એ સાચું છે ! હાલમાં આપ શું વિચારમાં ગુંથાએલાં છો ? ”

અખ્યાસા—“ બીજો વિચાર તે કયો હોય ! મારા દીલની વરાળ તું ક્યાં જાણુતી નથી ? ! ”

મરજન—“ શાહજાદી ! આવા વિચારોને હવે છોડી આપો ! ખુદાની મહેરબાનીથી હવે વજીર સાહેબ પણ આપના મેળાપ માટે અવારનવાર આવ્યા કરે છે ! ”

અખ્યાસા—“ કેમ મરજન ! અમારો ભેદભરમ આજ દીન સુધી તદ્દન સચવાયલો રહ્યો છે, તેમાં તો હવે શક રહ્યો નથી ને ? ખુદાનાં ફઝલો કરમથી અમારી લાજ આખરે સલામત રહી છે નહિ-તર છાના છુપા આવવાના મોટા બનાવો બન્યા છતાં અને મારા પેટે એ બાળકો અવતર્યા છતાં છુપું રહેવું એ મહા મુશ્કેલ છે ! ખરે-ખર ! અમારા પર ખુદાએતઆલાની સંપૂર્ણ મહેરબાની છે ! અને તે માટે તે માલિકના કરોડો શુક્રીયા બજાવી લાવવા જોઈએ ! ”

મરજનને ધણા ધીમે સ્વરે ઉદાસીથી જવાબ વાળ્યો કે, “ જ
હા ! આપનું કહેવું રાસ્ત છે ! અલ્લાહ પાકને જે મંજુર હશે
તે થશે ! ”

મરજનના આ જવાબથી અબ્બાસાએ કંઈક ગભરાતાં પૂછ્યું
કે, “ ઓ મરજન ! આજે તારો ચહેરો પણ ઉદાસ કેમ જણાય
છે ? તેં આજે આવા જવાબ કેમ આપ્યો ? શું આપણી વાતને
જાહેરાત મળી ચૂકી છે ? ”

મરજનને હાથ જોડીને અર્જ કરી કે, “ નહિ હંજુર ! કંઈ
નથી ! પરંતુ..... ”

આ સાંભળીને અબ્બાસા થર થર ધ્રુજવા લાગી અને બહુ
ગભરાઈને પુછવા લાગી “ અરે મરજન ! તું અર્ધુ બોલીને કેમ ચુપ
થઈ ગઈ ? હાય અફસોસ ! આપણા બેદને જાહેરાત મળી ચૂકી લાગે
છે ! હજુ તો હું અલ્લાહ પાકનો શુક્ર કર્યા કરું છું અને આપણો
બેદ છુપો રહેવાપર ખુશી છું ! પરંતુ તારા આવા અનિશ્ચિત જવા-
બથી તેમજ તારા આવા ઉદાસીભર્યા ચહેરાથી મારી ખુશાલી ઉડી
ગઈ ! માટે જે હોય તે ખરેખર સાચું કહી સંભળાવ ! ”

મરજન—“ મારાં બહાલાં શાહનઘી સાહેબ ! ખુદા આપનો
મુખારક છાયો અમારા પર કાયમ અને કાયમ રાખે ! એવી કોઈ
ખરી બાબત હજુ અજવાળામાં આવી નથી, પરંતુ કેટલીક નજીવી
અને નાપાયાદાર રહેજસાજ ગડબડ મારે કાને પડી છે, કે જે દિવસે
આપે હલીમા નામની કનીઝને જરા ધમકાવી હતી, તે દિવસે તેને
બીજી કનીઝ પાસે કાંઈ બબડતી મેં સાંભળી છે. તેમાં તે એવું બોલી
ગઈ હતી કે “ અમે, શાહનઘી સાહેબની વાત બહુજ ખાનગી રાખવાની
કોશિશ કરીએ છીએ, પરંતુ ન્યારે આવી રીતે વારેવારે ઈન્જ આપ્યા

કરે છે, તે તેઓના હક્કમાં બેહતર થશે નહિ !” હલીમાની વાત-ચીતથી મને શક રહે છે કે રખેને તેણે તમામ આપણા બેદબરમનો થોડો ઘણો ઇશારો કાઢ આગળ કરી નાખ્યો હોય !”

અબ્બાસા—“ મરજન તેને તો મેં કદી પણ મારી નથી, પરંતુ તે જ્યારે વારંવાર સુસ્તી અને આળસ કરે છે, અને બરાબર કામ કરતી નથી, ત્યારે કોઈ વખતે ઠપકો આપું છું, તો તેમાં શું થયું ? જા ! જલદીથી તેને બોલાવી લાવ ! કે જેથી આપણે તેને પુછીને ખાત્રી કરી લઈએ કે કોઈ પાસે આ વાત તો તે કરી આવી નથી ને ?”

મરજન—“ શાહજાદી સાહેબ ! તેને આપની પાસે બોલાવવામાં કશો ફાયદો થનાર નથી !” કેમકે કદાચિતને તેણે કંઈ પણ કહ્યું હશે તોપણ તે તે માન્ય રાખશે નહિ અને ઉલટી આપણી ઉપરી થઈને વર્તન ચલાવશે ! માટે હમણાં આ વાતને દાખી દો ! હું કોઈ વેળાએ સારો મવકા જોઈને બીજી કનીઝો સાથે મળીને તપાસ કરી લઈશ !”

અબ્બાસા અને મરજન વચ્ચે આ પ્રમાણે વાતચીત થતી હતી, તેવામાં એક ખવાસે આવીને મરજનને ઇશારાથી દૂર બોલાવી અને તેના કાનમાં કાંઈ હળવેથી વાતચીત કરી, તેથી અબ્બાસાના શકમાં એકદમ વધારો થઈ ગયો ! ખવાસ અને મરજન વચ્ચેની વાત-ચીત પુરી થઈ ત્યારે અબ્બાસાએ મરજનને પુછી જોયું કે, “ કેમ મરજન ! આ બધું શું છે ?”

મરજન—“ હુઝુર ! એ તો કંઈ નહિ ! હું હમણાંજ હાઝર થઈ છું !”

આ પછી તુર્તજ મરજને અબ્બાસાની નજદીક આવીને કા-
નમાં કહ્યું કે, “ વજર સાહેબનો માણસ આવ્યો છે તે મને બાહર
બોલાવે છે ! ”

આ સાંભળીને અબ્બાસા બહુજ ખુશીમાં આવી ગઇ અને
તુર્તજ હુકમ આપ્યો કે, “ જા ! જા ! જલ્દી જા ! જો, જોઇએ શું
કહેવા આવ્યો છે ? ! ”

આ પછી મરજન બાહર ચાલી ગઇ ! તે પછી અબ્બાસા
વિચારમાં ગરકાવ થઇ ગઇ ! વજર સાહેબનું માણસ આવેલું જાણીને
તેને ખુશી પેદા થઇ હતી ખરી, પરંતુ આવા કટાણે શા માટે
માણસ મોકલવામાં આવ્યું હશે ? ! આવા વિચારથી તે એકદમ
ઉદાસ બની ગઇ અને મરજન તે માણસ સાથે વાતચીત
કરીને પાછી આવે તે પહેલાં તો તે વિચારોના હઝારો ઘોડાઓ
દોડાવી ગઇ ! ઘણીજ ઇન્ટેજરી અને આતુરતા વચ્ચે તે મરજનની
પાછા આવવાની રાહ જોવા માટે તે દરવાજાની સામે ને સામે એક
ટશે જોઇ રહી ! જ્યારે મરજન પાછી ફરી ત્યારે ઘણીજ ઝડપે
દોડતી આવી ! અને તેણે તુર્તજ એક મોહર કરેલો લીફાફો અબ્બા-
સાની સામે પેશ કર્યો !

આ કાગળ જાન્યકર તરફથી હતો !

પ્રથમ તો અબ્બાસા આ કાગળ જોઇને ઘણી ખુશી થઇ,
પરંતુ જ્યારે તેમાંનો મઝમુન જાણ્યો ત્યારે વિચારના વમળમાં ગોથાં
બાવા લાગી ! અને ચહેરાનો રંગ એકદમ બદલાઇ ગયો !

આ જોઇને મરજને હાથ જોડીને ધીમા સાદે કહ્યું કે, “ કેમ
શાહઝાદી ! ખયરતો છે ? આપનો ચેહરો કેમ ઉતરી ગયો ? ”

અબ્બાસા—“ હા ! ખયરીયત તો છે ! તેઓ આ વેળાએ

મને મળવા માટે બાગમાં આવેલા છે, અને ચીઠીમાં લખે છે કે—જલદીથી ઉભા ઉભા બે વાત સાંભળી જાઓ ! આથી હું વિચારમાં પડી ગઈ કે કે આવા કટાણે કોઈ દિવસ નહિ ને આજે પ્રથમથી અખર કહેવડાવ્યા શિવાય શા માટે ચાલ્યા આવ્યા ? આથી સ્પષ્ટ સમજાય છે કે જરૂર કંઈ ગડબડ છે । ”

મરજન—“ તોબા ! તોબા ! અરે બીબી આપનું કેવું દીલ છે કે—જરા જરામાં ગભરાઈ જાઓ છો ? એમાં વળી ગડબડ શાની ? ઇન્સાન છે તે મોહબ્બતના જોશમાં ચાલ્યો આવ્યો હોય તે માનવા યોગ્ય છે ! જાઓ તથરીફ લઈ જવો ! દીલમાં કોઈ પ્રકારનો વસ-વસો રાખશો નહિ ! ઇન્શાઅલ્લાહ કોઈ સારીજ બાબત હશે । ”

અબ્બાસા:—“ ખુદા કરે ને તેમ હોય ! મારા હોંશકોશ તો ઉડી ગયા છે ! જરા મારી છાતીપર હાથ મુકીને જો કે મારું હૃદય કેટલું ધડકારા મારે છે ! ખુદા ખયર કરે મરજન ! શું તેં વઝીર સાહેબના માણસને કાંઈ પુછી જોયું નહિ કે આજે વળી કાંઈ નવો બનાવ બનવા પામ્યો છે ? ”

મરજન: “ મારાં શાહઝાદી ! મેં તો પુછી જોયું, પરંતુ તેણે એવો જવાબ આપ્યો કે હું તે વિષે કશું જાણતો નથી । ”

આ પછી અબ્બાસા ઉભી થઈ અને મરજનને હુકમ કરીને કે—“ તુંતે માણસને જઈને પુછી આવ કે મને શા માટે બોલાવવામાં આવે છે ? ”

અબ્બાસાના કહેવાથી મરજન બાહર ગઈ ! જે પછી તે બાગમાં જવાની તૈયારી કરવા લાગી ! આ બાગ એક શાહીબાગ હતો અને તેનો મોટો મુખ્ય દરવાજો શહેર તરફ પડતો હતો ! આહા ! આવા બાગે—એહીસ્ત જેવા ખુશનુમા અને દીલપઝીર બગીચાની ખુબીઓનું

કેવી રીતે વર્ણન થઈ શકે ? ! આ બાગમાં દરેક જાતનાં મીઠી અને મધુરી ખુશબોવાળાં ઝાડો અને રોપાઓની રોપણી કરવામાં આવી હતી, અને તે બાગ શાહી બેગમો તથા શાહઝાદીઓનાં આલીશાન લલ્લ મહેલોની વચ્ચે બનાવવામાં આવ્યો હતો. આ બાગની ઠંડા પવનની મધુર મંદ મંદ લ્હેરીઓ તે ગગનચુંબિત મહેલોની ખાંરીઓ વાટે તેમાં જતી હતી. જેથી શાહી ખાનદાનની શાહઝાદીઓ અને બેગમો ક્યારેક વખતે તે ખાંરીઓમાંથી એ બાગનાં ખીલી નીકળતાં મધુર પુષ્પોની પમરાટથી અને હવાથી ડોલતી ઝાડોની ડાળીઓના ખુશનુમા પવનના બહારથી પોતાની આંખોને ઠંડક અને દીલને રાહત આપતી હતી ! બગદાદના આ બાગમાં જવા માટે ખાસ કરીને બાદશાહની માનીતી બેગમ ઝુબીદા બેગમ અને શાહઝાદી અબ્બાસાના મહેલોના દરવાજા આ બાગમાં જ આવેલા હતા !

આ પછી અબ્બાસાએ લિન્ન લિન્ન પ્રકારનાં કીંમતી સુંદર વસ્ત્રો પહેર્યા અને હીરા માણેકનાં કેટલાંક ઉમદા હારો ગળામાં લટકાવીને તમામ જાતનો શણગાર સજ્જો ! અને તે પર ઉંચામાં ઉંચી જાતનાં અત્તરોની ખુશબો લગાડીને બની ઠનીને તૈયાર થઈ ! અને કનીઝને લાયકનો એક ખુરકો ઓઢીને પોતાની ખાસખવાસ મરજન સાથે તે બાગમાં જવાને રવાના થઈ ! બાગમાં દાખલ થયાં. પ્રથમ તે બાગના દરવાજાને બહુજ સાવચેતી સમેત હળવેથી ખોલવામાં આવ્યો ! અને પાછો તેજ પ્રમાણે બંધ કરી દેવામાં આવ્યો ! બાગમાં દાખલ થયા પછી તેઓને જણાયું કે બાગનો મહેલ ખાલી છે અને તમામ ચોક્કી પહેરાવાળા સિપાઈઓ ચાલ્યા ગયા છે ! જન્યકર આ વેળાએ એ બાગના કેટલાંક ઝાડોની નીચે એક ખુણે ખાંચરે ધીમે ધીમે ટેલતો-ફરતો હતો ! તેવામાં જન્યકરને ત્યાં દૂરથી એ

શ્રીઓ તેની પાસે આવતી હોય તેમ રહેજસાજ દેખાયું ! આ જોઈને જાઅફરે પોતાના ખાસ ખવાસને કહ્યું કે, “જરા આગળ જઈને જો કે કાણુ આવે છે ? !”

ખવાસે થોડેક દૂર જઈને જોયું અને પાછા હાઝર થઈને અને હાથ જોડીને અર્જ કરી કે, “હુઝુર ! કોઈ નથી ! એ તો મરજન છે, અને તેની પાછળ કોઈ ભુરકાપોશ છે ! !”

જાઅફર:—“વારં ? હવે તું અહીંઆથી દુર હડી જા !”

આ હુકમ થવાથી તે ખવાસ દુર ચાલ્યો ગયો !

તે પછી મરજન તથા અબ્બાસા નજદીક આવી પહોંચ્યા. ત્યારે જાઅફરે પુછ્યું કે, “કાણુ મરજન છે કે ? !”

મરજને અદખ આદખ બજવી લાગીને અર્જ ગુઝારી કે, “હુઝુરે આલી ! હા ! હું છું !” આમ કહીને મરજન સાંધી ચટપટ દુર ચાલી ગઈ ! અને જાઅફર અને અબ્બાસા તે પછી તે મેહલના પાછળના નાના દરવાઝામાં દાખલ થયા કે જે પ્રથમની ગોઠવણ મુજબ અંદરથી ખુલ્લો રાખવામાં આવ્યો હતો !

પ્રકરણ ૫૩ મું.

—:o:—

મેળાપ !

બાગમાં આવેલા તે મહેલમાં દાખલ થયા પછી તેઓ ગમગીની અને ઉદાસ ચહેરે એક ખીજના ચહેરા તરફ મોહબ્બત માયાની—દ્રષ્ટિથી ટકટક જોવા લાગ્યા અને તેમ થયા પછી કેટલીક વાતચીતો

અને તખીયતના ખખર આપસઆપસમાં પૂછ્યા પછી અબ્યાસાએ જાન્યરને પૂછ્યું કે, “ બહાલા ! પ્રથમથી કંઈ પણ ખખર આપ્યા શિવાય આજે એકાએક કેમ આવવું થયું ? ”

જાન્યર—“ પ્યારી શાહઝાદી ! આજે દીલમાં એમજ થઈ આવ્યું કે આજે મારે તમારી મુલાકાત લેવી ! ”

અબ્યાસા—“ નહિ ! તેમ હોઈ શકે નહિ ! આમાં કંઈ પણ મતલબ હોવો જોઈએ ! ”

જાન્યર—“ એવો કંઈ ખાસ મતલબસર હું આવ્યો નથી ! પરંતુ હું તમારી સાથે કંઈ વાતચીત કરવા આવ્યો છું ! તે જો હું હમણા કહી દઈશ તો આપણી એકાંતની આ અલૌકિક મોઝમઝામાં ખલલ પડશે ! તે એવી કાંઈ ખવડ ખાવા જેવી બાબત નથી ; માટે હાલ કાંઈ બીજી ખુશીની વાતચીતથી આપણાં દુઃખી દીલો અને જલતાં જીગરોને રાહત આપવા દો ! ”

લાંબા સમય સુધી પોતાના પ્યારા અને જીગરજન જાન્યરનો મેળાપ થયો ન હોવાથી અબ્યાસાએ આ વિષે વિશેષ પુછપરછ કરી ને કંટાળા આપવાનું અને તેનું દીલ દુઃખવાનું ઉચિત વિચાર્યું નહિ ! તેણે વળી એમ પણ માની લીધું કે બાબત બહુ ગંભીર નથી, નહિતર જાન્યર તેને કદી પણ કહ્યા શિવાય રહેજ નહિ ! આવી માન્યતાથી તે બીજી ખુશાલ ગુફતગુમાં જાન્યરને ગીરફતાર કરવા લાગી અને પોતાના અનુપમ સૌંદર્યતાના યૌવનના બહારનાં ટોળ ટીંખળ અને તનમનાટ મચાવી રહેલી તોફાની મશ્કરીથી તે તેને રીઝવવા લાગી ! તેથી છેવટે થોડા વખત માટે તે બંને વીયોગી બહાલાંઓ અને કામનાં પુતલાંઓની આંખોમાંથી શરમ અને હયા ઉડી ગઈ અને તેની જગ્યા કામદેવે લીધી ! તેથી તેઓએ પો-

તાનો લાંબા વખતનો વિરહ અને કામાગ્નિની તૃણા સારી રીતે તૃપ્ત કરી લીધી !

આમ કરતાં જ્યારે મોડી રાત્રિ થઈ અને સહવાર થવા લાગી, ત્યારે તેઓ બન્નેમાં ચિંતાએ ધર કીધું, કારણ કે ગાનતાનના જલ-સામાં જવાનો વખત નજીક આવતો હતો અને હવે એક બીજાને વીખુટાં પડતાં પહેલાં જરૂરી અને ખાસ ખાનગી વાત માટે લાંબા આવ્યું, તેથી અબ્બાસાએ પૂછ્યું કે, “ કેમ પ્યારા ! આપે પેલી વાત પ્રથમતો છુપાવી રાખી ! અને તે કહેવાનું આપનું દીલ ન હોવાથી મેં તે વેળાએ આપને વધારે આશ્રેહ કર્યો ન હતો ! ખયર ! હવે આપણા હાથમાં ઘણો થોડો વખત રહ્યો છે ! માટે કહો તો ખરા કે તે શું વાત છે ? ! ”

બઅફર—“ પ્યારી ! દુનિયાનો કાયદો છે કે જે માણસ જેવો હોય છે તેવો તે સર્વેને જાણે છે ! તેને જરા જરામાં શક પડ્યા કરે છે, અને કોઈ એવી બાબત નીકળે છે તો તેને વહેમ પડે છે કે રખેને તે આપણી બાબત હોય ! હું કોઈ સાધારણ માણસ નથી કે કોઈ જેવી તેવી અફવા પર લક્ષ આપું ! પરંતુ હાલમાં એક એવો બનાવ બનવા પામ્યો છે કે તેથી મને શક પડે છે કે રખેને આપણો મહામેહનતે સચવાયેલો બેદલરમ બાદશાહ સલામતની હુઝુરમાં થોડો ઘણો ઝાહેર થઈ ગયો હોય ! આ માટે હું આપને પુછવા માંગુ છું કે આ મતલબને જવાબ કરતી કોઈ બાબત તમારા સાંભળવામાં આવી છે ? ! ”

અબ્બાસાએ ગભરાઈને અને ધૂનતાં ધૂનતાં જવાબ આપ્યો કે “ હુઝુર ! મેં તો એવી કોઈ ખાસ બાબત સાંભળી નથી ! પરંતુ થોડા વખત પહેલાં મરજન એક ઇશારા તરીકે મારી પાસે

કંઈ કહી ગઇ છે ખરી ! આ ઇશારો એવી રીતનો છે કે મેં મારી કાંઈ લોડીને જરા ઠપકો આપ્યો હતો, તેથી તે બીજી કનીઝ પાસે કંઈ બકવાદ કરતી હતી અને તેમાં તે એ પણ બોલી ગયેલી કેહવામાં આવે છે કે, અમો શાહજાદી સાહેબાની વાતચીતને બહુજ ખાનગી રાખીએ છીએ; પરંતુ જ્યારે તે મને આમજ સતાવ્યા કરશે તો તેનું પરિણામ સારું નહિ આવે !” આ ઉપરથી મને પણ થોડો શક રહે છે કે કદાચિતને તે આવો ઇશારો કાંઈ આગળ કરી આવી હોય !”

જાન્યકર:—“ તો શું તમોએ તે વિષે કાંઈ તપાસ ન કરાવી ?”

અબ્બાસા:—“ પરંતુ તેને પુછવાથી તે સામી આપણે ગળે પડે અને “ચોર કાટવાલને દડે !” તેમ થાય તેથી મેં બહુજ ખાનગી રીતે મરજનને ભલામણ કરી છે; પરંતુ આજે આપને કદ બાબત ઉપરથી શક પડ્યો તે તો કહો !”

જાન્યકર:—“ મારી પ્યારી શાહજાદી ! હું શું કહું ? એ કાંઈ ચોક્કસ બાબત નથી. ખાલી વહેમ છે !”

અબ્બાસા:—“ વહાલા ! આપ કહેવા માટે તો તશરીફ લાવ્યા છો ! અને કેહતાં કેમ નથી ? !”

જાન્યકર:—“ હા ! પ્યારી ! કહેવા માટે આવ્યો હતો ખરો, પરંતુ પાછળથી મને એવો વિચાર આવ્યો કે—તમને કેહવાથી કાંઈ ફાયદો થનાર નથી ! ઉલટાં તમો ગમગીનીમાં ગરકાવ થઇ જશો અને કાંઈ સાહસ કર્મ કરી નાંખશો ! આ વાત પણ નાપાયાદાર છે, માટે માફ રાખો. મને આમજ જવા દો !”

અબ્બાસાએ ઉદાશ ચહેરે કહ્યું કે, “ નહિ ! નહિ ! આપ શા માટે વાતને છુપાવો છો ? જે પ્રથમથીજ આપે આ

વિષે કશો ઇશારો ન કર્યો હતો તો કંઈ હરકત ન હતી. પરંતુ હવે તો મારા દીલમાં હજારો તરંગોનાં તોફાનો થવા લાગ્યાં છે, માટે હવે મને કોઈ રીતે ચેન નહિ પડે ! માટે ખુદાની ખાતર હવે જે હોય તે જલદી કહી આપો ! નહિતર મારી હાલત બહુ ખરાબ થઈ જશે !”

બાગદાદે એક ઉંડો નીસાસો નાંખીને રકુમસ અને ગમગીન ચહેરો કરીને કહ્યું કે,—“ મારી પ્યારી શાહબદી ! તમારું કેહવું ખરું છે કે જો હવે હું આ વાત તમને કહ્યા શિવાય ચાલતો થઈશ તો તમારા દીલમાં હજારો વસવસા ઉભા થશે માટે હવે કહી નાખું છું. વહાલી ! પાંચ સાત દિવસ પહેલાં હું બાદશાહ સલામત પાસે કોઈ અગત્યના કામકાજ માટે રાત્રિના ગયો હતો. હુઝુર તે વખતે સુઈ જવાની તૈયારી કરતા હતા. ત્યાં આગળ અમારા બંને શિવાય બીજા કોઈ હવું નહિ ! હું તેઓ પાસે બેઠો અને તેઓ વાતો કરતા કરતા નિદ્રાવશ થઈ ગએલા લાગ્યા તે વખતે તેઓની આંખો નિદ્રાના સખખથી ઘેરાતી હોય તેવું મને જણાયું. તેઓએ મેં પર બરતુસ ઓઢી લીધું. મારા પ્રત્યેની તેઓની આ પહેલીજ વખતની વિચિત્ર વર્તણૂકથી મને ઘણી અજબબી ઉપજી અને હું રજા લઈને જેવો ચાલવા લાગ્યો અને દીવાનખાનાના દરવાજાની બાહર પગ મુક્યો તેવોજ મને સ્વભાવિક એવો વિચાર આવી ગયો કે થોડો વખત થોભી જાઉં. આમ વિચાર થવાથી હું થોડી વખત ત્યાંજ ગુપ્તગુપ્ત ઉભો રહ્યો. બાદશાહ સલામત જે કમરામાં આરામ ફરમાવતા હતા ત્યાંથી હું ચાલીને દીવાનખાનામાં થોભ્યો તેથી હુઝુર એમ સમજ્યા કે હું તો મારા મેહલ તરફ ચાલતો થયો, તેથી દીવાનખાનામાં ઉભા રહેતાં ખુદ હુઝુરનો અવાજ મારા કાનમાં

પડ્યો કે, “ એ કમખખત નાપાક ચેહેરો જોવા કરતાં તેને કતલ કરી નાંખવો સારો છે, અને માંદે દિવસ જો તેને કતલ કરવા ન ચહાય તો પછી તે મને કતલ કરી નાંખે તો તે પણ સારું છે ! ”

આવા શબ્દો આપના લાઘવન કહી રહ્યા પછી તેઓએ પોતાનો ઢાંકલો ચહેરો ખરનુસ હઠાવી ખુલ્લો કર્યો અને જોયું તો હું પોતે દરવાજામાં જ ઉભેલો છું. આથી હુઝુર બહુ ઝંખવાણા પડી ગયા અને તેઓના ચહેરાનો રંગ એકદમ શીકસ મારી ગયો, અને એકદમ ગાભરા બનીને મને પૂછવા લાગ્યા કે, “ હમણાં મારી આંખ લાગી ગઈ હતી અને અર્ધનિદ્રાવસ્થામાં મારાથી જે શબ્દો એ અખ્તીયારીથી બોલી જવાયા તે શું તમોએ સાંભળી લીધાં ? ” મેં જવાબ વાળ્યો કે, “ નહિ હુઝુર ! હું તો બાહર જતો હતો તેવામાં આપનો માત્ર અવાજ સંભળાયો, બાકી મેં કંઈ પણ સાંભળ્યું નહિ ! ”

તેઓએ કહ્યું કે, “ નહિ, નહિ ! તેમ બની શકે નહિ ! હું અર્ધ નિદ્રાવસ્થામાં જે કંઈ બોલી ગયો તે તમે જરૂર સાંભળ્યું હશે ! કારણ કે તમો મણા નજદીકમાં ઉભા છો ! માટે તમારી આ વાતનો ઈત્કાર હું કેમ કયુલ કરી શકું કે તમોએ કંઈ સાંભળ્યું નથી ? ખેર ! જુઓ, આ વેળાએ અહીંઆ મારા અને તમારા શિવાય ત્રીજું કોઈ નથી. માટે મને તક આપવાની પ્રથમ તમોજ જે ચાહો તે કરી લ્યો ! હું મારા પલંગ પર સુતો છું ! લ્યો લીલ કરો નહિ ! ” આ વખતે મેં બંને હાથ જોડીને અરજ કરી કે, “ હુઝુર ! આપ આ શું ફરમાવો છો ? મને કંઈ સમજણ પડતી નથી ! હું ખરું કહું છું કે અહિયાંથી જતી વખતે હું તો મારા વિચારમાં ગરકાવ હતો તે વખતે કોઈ ધીમો અવાજ મારે કાને પડ્યો તેથીજ ઉભો રહ્યો કે કસબિત આપ નામદાર મને બોલાવતા હશે; પરંતુ તે એવા શબ્દો હતા

કે તેનો હું કાંઈ પણ અર્થ કરી શક્યો નહિ ! ” મારો આ જવાબ સાંભળીને હુઝુર પાછા સુઈ ગયા અને હું મારે પોતાને ત્યાં ચાલ્યો આવ્યો. આ ઉપરથી મને શક જાય છે કે કદાચિત્તે આપણા સંબંધની કાંઈને ખબર પડી ચુકી હોય અને તેથી હુઝુર આ પ્રમાણે ફરમાવતા હોય !

અબ્બાસા—“ હું એમ ધારું છું કે હુઝુરની આમ કહેવાની મતલબ કાંઈ બીજી હશે ! ”

જાઅફર—“ તે વખતે મારા શિવાય ત્યાં કાંઈ ન હતું, અને તે શબ્દો મારા માટે બોલાયલા હતા કે નહિ તેનો પણ તેઓએ કશો ખુલાસો કર્યો નહિ, અને કહ્યું કે હું તને કતલ કરવા ચાહું તે પ્રથમ તું મને કતલ કરી નાંખ ! પ્રથમ હું પણ એમજ સમજ્યો હતો કે હુઝુર કાંઈક ઉંઘમાં બપડે છે, પરંતુ પાછળથી તેઓએ મને પૂછીને ખાત્રી કરી લીધી કે તે શબ્દો મેં સાંભળ્યા છે કે નહિ ! આથી મારી ખાત્રી થાય છે કે તે શબ્દો ઉંઘમાં ગફલતથી બોલાઈ જવાયેલા નહોતા, પરંતુ બીલકુલ જાગૃત હાલતમાંજ બોલાયેલા હતા ! ”

અબ્બાસા—“ જો તે શબ્દો તેઓએ આપનેજ સંભળાવવા કહ્યા હોય તો પછી તેઓ નિદ્રાવસ્થાનો ઢોંગ કરીને અને મોંપર કપડું ઢાંકીને શા માટે બોલે ? શું તેઓ કાંઈ તમારાથી ડરે છે ? નહિજ. મને લાગે છે કે—આ વિષે આપની કાંઈ સમજફર થઈ છે. હું એ જાણુવા માગું છું કે તમે હંમેશા દરબારમાં જાઓ છો, ત્યારે તેઓ તમારી સાથે બોલવા ચાલવામાં અને તમારા દરજ્જાને લાયકતું માન આપવામાં કાંઈ તકાવત રાખતા નથી ને ? ! ”

જાઅફર—“ મારી પ્રત્યેની તેઓની પ્રથમની વર્તણૂકમાં તો કાંઈ

પ્રકારનો તફાવત જોવામાં આવતો નથી, પરંતુ તેથી ઉલટું હમણાં તો રોજબરોજ વધારે માયા મોહખતથી બોલાવે ચલાવે છે અને વખતોવખત ખુશીમાં આવી જઈને ધનઆમની પણ નવાજેશ કરતાં રહે છે, તેમ છતાં મને એમ જણાય છે કે—તેઓને આપણા વિષે કાંઈ ખબર તો પડી ગઈ હશે; પરંતુ પોતાની ચાલાકી અને દુરઅંદેશીથી પોતાના લાલ ખાતર તે ત્રાત આપણાથી છુપાવે છે ! તેઓ ને જોટલા હું ઓળખી શક્યો છું, તેટલા તમે ઓળખી શક્યા નથી ! તમે જાણો છો કે—રાજ્યની તમામ લગામ મારા હાથમાં છે તેથી કદાચિત્તે મને છેડવાથી કાંઈ તોફાન જાગે તે મસલહતથી તેઓ હાલમાં આપણાથી છુપાવતા હોય તો તે બનવા યોગ્ય છે ! ”

આ સાંભળતાંજ અબ્બાસાના હોંશ-કોશ ઉડી ગયા અને તેની પક્કી ખાત્રી થઈ ગઈ કે અલખત કાંઈ પણ ભેદ જરૂર ખુલ્લો થવા પામ્યો હશે ! સુકા લાકડાની જેમ તે જરા પણ હાલ્યા ચાલ્યા શિવાય ચુપ થઈ અને આવાતથી તેની નાઝુક તખીયતને એટલી બધી ગમગીની ઉત્પન્ન થઈ કે—જેતે મગજનું સમતોલપણું બરોબર ન જળાયતે તો જરૂર બેશુદ્ધ થઈને ઝમીન પર પડી જત ! અબ્બાસાની આવી વિચિત્ર પ્રકારની હાલત જોઈને જાઅફર પણ ગભરાયો અને અબ્બાસાને કહેવા લાગ્યો કે, “ ઓ મારી પ્યારી શાહઝાદી ! કેમ ગભરાઈ ગયા ? ! ”

અબ્બાસાએ છાતીપર જંરથી હાથ મારીને આંખોમાં આંસુઓ લાવીને કહ્યું કે. “ હાય ! અફસોસ ! મારી તમામ ઉમેદો અને લાંબી આશાઓ માટીમાં મળી ગઈ ! હાય ! હજુ તો કોઈ પણ જાતનો અયુશ—આરામ ભોગવ્યો નથી તેટલામાંજ મોતનો સામાન તૈયાર થઈ ગયો ! ચોરોની જેમ હાય અફસોસીમાં નજીવી રાહત ઝખરફ

સ્તીથી મેળવતાં હતાં તે પણ આ જમાનાને પસંદ આવ્યું નહિ !!”

જાન્યકર—“ મારી પ્યારી શાહઝાદી ! તમે ગલરાવો નહિ ! એ તો માત્ર મારા દીલનો વહેમ છે ! ખરી બાબત શું છે તે હજી મેં કાઢને પુછી જોઈ નથી ! આ વાતને પાંચ છ દિવસો પસાર થઈ ગયા છે, પરંતુ તે પછી કાંઈ વેળાએ હુઝુરે તે વિષે કશી વાતચીત કરી નથી, તેમજ મેં પણ યોગ્ય ન ધારતાં પુછી નથી ! ”

અબ્બાસા—“ આ વિષે આપનો શું અભિપ્રાય છે ? હવે કેવાં પગલાં લેવાં યોગ્ય છે ? ! ”

જાન્યકર—“ હાલમાં હું આ વિષે ચોક્કસ મત બાંધી શકતો નથી, છતાં પણ મારું દિલ તો એમજ સાક્ષી પુરે છે કે—આ વાતનો કાંઈ પણ ઈશારો તેઓને કાને પહોંચી ગયો હોવો જોઈએ ! સંપૂર્ણ વિચાર કરતાં આ વિષય કાંઈ જેવો તેવો નજીવો નથી. મારા આપની સાથેના થયેલા છાના છુપા મેળાપો, તમોને રહેઠાં હમલો, એ બાળકોનાં જન્મ અને તેઓને મફત મોઝઝામા મોકલી આપવા વિગેરે વજનદાર બાબતો! છુપી રહેવી એ મહા મુશ્કેલ છે ! કદાચિત્તને તેઓ મારા પર નારાજ થઈ ગયા હોય અને તેથી મને કતલ કરવા આહવા હોય; પરંતુ તેમ તો બને નહિ ! તે સાથે બીજા કેટલાક વાંકને લઈને મને વખરે કતલ કરવામાં આવતો હોય ! ”

અબ્બાસા—“ શું આપનાથી એવો બીજો કાંઈ ગુનોહ થઈ ગયો છે, કે જેથી તેઓ આપને કતલ કરવાને તત્પર થાય ? ”

જાન્યકર—“ મેં તેઓની મરઝી શિવાય યહયાયિન અબ્દુલ્લા હુસેની સૈયદને ક્યદમાંથી મુક્ત કરી આપ્યા છે ! આ ઉપરાંત મારી અંગત દુસ્મની કરવા મેં તેઓના એક પ્યારા અને માનીતા માણસને નજર કેદ રાખ્યો હતો, અને આદર્શાહ સલામતને એવું કહેલ

હતું કે તે મરી ગયો છે ! તેવામાં એક વખત એવું બનવા પામ્યું કે—હુઝુર શિકાર કરવા ગયેલા હતા, ત્યારે તે માણસ પણ જંગલમાં નીકળી આવ્યો હતો. ત્યાં તેઓએ તેને જોયો. વળી આથી વિશેષ એ બન્યું કે—મારા એક દુશ્મન મોલવીએ તેઓના દીલમાં એવો શક પથરા કરી દીધો કે મારો મઝહબ હુઝુરના મઝહબથી વિરુદ્ધ છે. આવાં કેટલાંક કારણોથી મારાપર ગુસ્સો છે ખરો, પરંતુ તેઓને મારાપર જે મોહબ્બત માયા છે, તે જોતાં એ ગુનાહો એવા મોટા અને ગંભીર પરિણામ લાવનારા નથી કે જેથી તેઓ મને કતલ કરી નાખવા એકદમ તૈયાર થઈ જાય ! હજુ પણ મારા દીલમાં એમજ આવ્યા કરે છે કે હુઝુરે જે શબ્દો તે રાત્રે કહ્યા, તે ધણા ગંભીર અને મહાખરાબ—ખુનખાર પરિણામ લાવનારા છે ! ખયર ! જે બનવા કાળ હશે તે બનશે ! તેમાં લાચાર ઇન્સાનનો કશો ફત્તાજ નથી ! ”

અબ્બાસા—“ પ્યારા હવે મારી ખાત્રી થાય છે કે, તમેએ મજકુર બાબતોમાં તેઓની વિરુદ્ધ જે વર્તન ચલાવ્યું છે તેથી તેઓ ગુસ્સે થયા હશે અથવા ગર્હાનિદ્રાઅવસ્થામાં બીજા કાંઈ માટે એવા શબ્દો બોલાઈ જવાયા હશે; પરંતુ જ્યારે તેઓએ જાગૃત થઈને જોયું કે તમે ઉભેલા છો તેથી તે શબ્દો આપ પોતાને માથે ઝાળવી હતા તે માટે ચોખવટ કરવા પૂછ્યું હશે, અને તેજ માટે તેઓએ કહ્યું હશે કે જો બદગુમાની થઈ હોય તો મને આજ વખતે કતલ કરો ! હું તમારા તાબામાં છું ! ”

જઅફર—“ ખુદા કરેને તેમજ હોય, અને ખુદા તમારા વિચારોને સાચાજ પાડે; છતાં પણ મારા દિલમાં એવો વહેમ પેસી ગયો છે કે, તે હવે કદી પણ નીકળનાર નથી. મારા દીલમાં ધણા

ખરાબ વિચારો આવ્યા કરે છે, અને તેથી આજકાલમાં કાંઈ નવા જુની થાય તેવું લાગે છે ! પ્રથમ હું તમારાથી જુદો પડતો ત્યારે મને ઘણુંજ દુઃખ ઉત્પન્ન થતું તેના કરતાં આજે મને હજાર-ઘણું દુઃખ અને અફસોસ થાય છે ! હાય ! તમારાથી જુદા થવાનો ખુશ્મ હવે આ જીગર ઝીલી શકતું નથી, કારણ કે આ દુઃખી અને દર્દમંદ દિલ એમજ સાક્ષી પૂરે છે કે હવે પછી કોઈ દીવસ મેળાપ થનાર નથી ! ”

પોતાના જીગરબન જાન્યકરના આ છાતી ફાડી નાખનારા શબ્દોથી અને તેના દુઃખી દિલના ઉંડાણના-ખરા અંતઃકરણના અસહ્ય બોલોથી અબ્યાસાતું દિલ ચીરાઈ ગયું ! તે એકદમ એવેન અને ઉદાસ થઈને જાન્યકરના ગળામાં ખંને હાથ નાંખીને આરખેઝાર રડવા લાગી ! જાન્યકર પણ આ છાતી ફાડી નાખનારા કલ્પાંતથી એક બાળકની જેમ રડવા લાગ્યો અને રડતાં રડતાં અબ્યાસાના ખંને નાજુક અને સફેદ હાથોપર બોસા આપીને તેને આંખોથી લગાડીને કહેવા લાગ્યો કે, “ આહ ! પ્યારી શાહબદી ! હવે બસ કરો ! હદ વળી ગઈ ! જરા સાંભળો તો ખરાં ! રડવાનો આવાજ બાહરે જાય નહિ ! જરા ચેતો ચોંકા ! સાવચેત થાવ ! આપ એકાએક દિલને કાણુની બાહરે કેમ જવા દો છો ? જીવો એવું ન થાય કે આ રડવાનો આવાજ કોઈ ચોકીદાર સાંભળીને હારનને ખબર કરી આવે અથવા તો આ જીખીદાના નઝદીકના મેહલમાં ખબર પડી જાય ! ”

આમ કહીને જાન્યકરે પુરતી સાવચેતીથી અબ્યાસાને સમજાવી શાંત પાડી, જે પછી આ ખંને બહાલાંઓ મહામુસીબતે દિલને કડીન કરીને એક બીજાથી જુદાં પડ્યાં ! તો પણ હજી અબ્યાસાની

આંખોમાંથી આંસુઓની ધારાઓ વહેતીજ હતી. જે પછી મર-
જનને લઇને અબ્બાસા પોતાના મહેલ તરફ રડમસ ચહેરે અને
ગમગીન-ઉદાશ થઈ ચાલતી થઇ, અને જાગ્રત પશુ પોતાના ન-
જદીક આવતા સિપાહ લવિષ્યપર અનેક તર્કવિતર્ક કરતો અને તેની
બળતરા અને જલનમાં કેવળ અખમી જુગરે પોતાના ખવાસ સાથે
પોતાના મહેલ તરફ રવાના થઇ ગયો !

પ્રકરણ ૫૪ મું.

—:૦:—

મક્કા તરફ કાસિદ !

ન્યારે અબ્બાસા પોતાના મહેલમાં પહોંચી, ત્યારે તેનું દિલ
કાબુમાંથી જતું રહ્યું. જાગ્રત સાથે થયેલી વાતચીતો યાદ કરીને
તે હુસકે હુસકે રડવા લાગી ! તેના દીલમાં હજારો જાતના તરંગોના
તોફાનો ઉછળવા લાગ્યા ! તે એટલી બધી બેચેન થવા લાગી કે-
વારંવાર પલંગપરથી ચોંકીને ઉભી થઇ જતી અને કોઈક વખત ત્યાંથી
ઉઠીને ખીજ મકાનમાં જતી.

અબ્બાસાની આવી વિચિત્ર પ્રકારની બેચેન સ્થિતિ જોઇને
મરજન ગભરાઇ ગઈ અને તેનું દિલ ખીજ કોઈ વાતચીતોમાં પરો-
વીને તેનો ગમ ભુલાવી દેવાની કોશિષ કરવા લાગી, અને તેને બંને
હાથ જોડીને કહેવા લાગી કે, “ ઓ મારી શાહઝાદી ! આપ ડાહ્યાં
અને અક્કલમંદ થઇને આ પ્રમાણે પોતાની હાલતને કેમ ખરાબ કરો
છો ? આવી રીતે વધારે બેચેની અને ચિંતામાં રહેવાથી આપની

તખીયત બગડી જશે માટે ધીરજ ધરો અને ખુદાએતઆલા પર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રાખો !”

અબ્બાસા—“ઓ મરજન ! તું ખરું કહે છે. હું પોતે વસ્તુ સ્થિતિને સમજી શકું છું, પરંતુ આ વેળાએ માંડ દિલ કાઢ પણ પ્રકારે કાશુમાં રહી શકતું નથી ! વારંવાર બેચેની થયા કરે છે !” હું ઘણી સખર કરવા ચાહુ છું અને દિલને મનાવવાની કોશિશ કરું છું, છતાં પણ મારો આવો હાલ થઈ જાય છે ! મને વધારે અફસોસ તો એ થાય છે કે જ્યારે અમારા બેદલરમની બાબત બાઈબનને જાહેર થશે, ત્યારે તેઓ તુરતજ અમોને મરાવી નાંખશે ! હાય તેટલુંજ નહિ પણ તેઓ અમારા પુત્રોને પણ કતલ કરાવી નાંખશે ! હાય અફસોસ ! હવે શું કરવું ? ! જ્યારે મારાં એ લાડકવાયાં અને જીગરના ટુકડાઓની મોહબ્બત અને તેઓના નાજુક ગોરા ગોરા ચેહરાની અને તેઓના કાલા કાલા બોલવાની મને યાદ આવે છે, ત્યારે તો માંડ કલેજું કપાઈ જાય છે. અને બેઠી હોઈ છું તો એકદમ ઉભી થાઉં છું અને ઉભી હોઈ તો બેસી જાઉં છું !

મરજનને ઘણીજ અજાયબી સમેત પૂછ્યું કે, “ઓ શાહઝાદી ! શું હુજુરને આ બાબતની ખબર પડી ગઈ ? આપને કાણે કહ્યું ? !”

અબ્બાસા—“મને આ વિષે વઝીર સાહેબે કહ્યું !”

આમ કહ્યા પછી અબ્બાસાએ જાગર સાથે થયેલી તમામ વાતચીત મરજનને કહી સંભળાવી !

મરજન—“હુજુર ! મને તો હજી એ વિષે શક રહે છે, કારણ કે બાદશાહ સલામતને જો ખબર પડી ચુકી હોય તો તેઓએ ક્યારનોએ શોરબકાર કરી મુક્યો હોય, અને બાહેરના નહીં તો ઘરના માણસોને તો જરૂર ખબર પડી ચુકી હોય ! કાંઈ બીજી

વાતચીત કરતાં વઝીર સાહેબે તે પ્રમાણે કહ્યું હશે અને તે પરથી આપ “ રજતું ગજ ! સમજ્યા હશે ! ”

અબ્બાસા:—“ મરજન ! એ વિષે હવે વધારે સ્પષ્ટિકરણની આવશ્યકતા નથી. હું ખરોખર સમજી છું. અને તે વિષે ખાત્રી પણ કરી લીધી છે. હવે મરજન ! એવો કાંઈ તોડ કાઢ કે અમારાં બાળકો સહીસલામત રહે ! અમે બલે માર્યાં જઈએ ! ”

મરજન:—“ શાહઝાદી સાહેબ ! હું શું તોડ કાઢું ? ! આપ મારા કરતાં વધારે બુદ્ધિશાળી છો, માટે આપ કાંઈ યુક્તિ શોધી કાઢો ! ”

અબ્બાસા:—“ મરજન ! આ વેળાએ મારી અક્કલ બહાર મારો ગઇ છે ! મારી બુદ્ધિ ઠેકાણે નથી ! મને કાંઈ પણ સૂઝતું નથી ! નંતે ! વઝીર સાહેબ સાથે ઘણો વખત સુધી વાતચીત થઇ, પણ તે વેળાએ બાળકો વિષે શું કરવું તે પણ અમો બંનેમાંથી કાંઈને યાદ આવ્યું નહિ ! હવે આ બાબત હમણાં યાદ આવી, માટે તું જા અને આજ રાત્રે તેઓને પુછી આવ કે બચ્ચાંઓની સલામતી માટે હવે શું ઉપાયો હાથ ધરવા ? ”

મરજન:—“ ઓ મારી શાહઝાદી ! મારી કમઅક્કલમાં એક બાબત એવી આવે છે કે આ વખતે તમારે એક કાગલ લખીને એક ભરોસાવાળા કાસિદ સાથે અબ્દુલ્લાહ પર તુતરજ મોકલે મોઅઝઝમા મોકલી આપવો, અને તે કાગળમાં તેને જણાવવું કે તમારે આ કાગળ મળતાંજ તુરતજ વગર ઢીલે મારા બચ્ચાંઓને લઇને બીજી છુપી જગ્યાએ જાના છુપા ચાલ્યા જવું અને નકામી ઢીલ કરવી નહિ ! ”

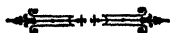
અબ્બાસા:—“ ઓ મરજન ! તારું કહેવું પસંદ કરવા લાયક

છે ! માટે તું આજ રાત્રે જઈને વઝીર સાહેબની પણ સલાહ લઈ આવ કે આવતી કાલે મકકે કાસિદ મોકલવો કે કેમ ? !”

અખ્યાસાના હુકમથી તેજ રાત્રે મરજન જાગ્ર પાસે ગયો ! અને સર્વે વિગત કહી સંભળાવી, ત્યારે જાગ્રને પણ તે વાત પસંદ પડી તેથી તેણે કહ્યું કે, “ભલે ! તમે જલ્દીથી કાસિદને મકકે મોઝાઝમા રવાના કરો અને તેને ઘણુંજ સારું ઇનઆમ આપીને અખદુલ્લાહ અને હમીદ માટે પણ સારી ઉમદા ડીમતી ભેટ તેની સાથે મોકલી આપો !”

જે પછી મરજન અખ્યાસાકને પાછી આવી અને તેને જાગ્રનો જવાબ કહી સંભળાવ્યો. આ પછી અખ્યાસાએ અખદુલ્લાહ પર એક કાગળ લખ્યો અને તેને એક લિફાફામાં પેક કરીને તૈયાર રાખ્યો.

આ પછી મરજન એક હોશિયાર અને લાયક માણસને બોલાવી લાવી અને તેને ઘણું નાણું આપીને અને કેટલીક ડીમતી ચીજોની નાદર બક્ષીસથી ખુશી કરીને મરજનને અખ્યાસાનો તે કાગળ અખદુલ્લાહ તથા હમીદને હાથોહાથ પહોંચાડી આવવાની તેને સખ્ત તાકીદ સાથે બલામણુ કરી. કાગળ સાથે જાગ્રના કહેવા પ્રમાણે અખ્યાસાએ તે કાસિદ સાથે કેટલીક સોના તથા ઝરજવાહેરની ચીજો ભેટ મોકલીને તેને મકકે મોઝાઝમા રવાના કરી આપ્યો.

પ્રકરણ પપ મું.

છેલો મેળાપ.

એક દિવસે જ્યારે અખ્યાસા પોતાની ખાસ માનીતી હુઝૂરી મરજન સાથે કોઇ ખાનગી ગુફતેગુમાં ગિરફતાર હતી ત્યારે દર-ખારની બાહરથી એક કનીઝે અવાજ આપ્યો કે, ઓ મરજન ! જરા બાહર આવી જાને ?”

આ સાંભળીને અખ્યાસા એકદમ ગભરાઇ ગઇ અને મરજનને કહેવા લાગી કે, “ જો મરજન ! કોણ બોલાવે છે ?”

મરજન—“ શાહઝાદી ! એ તો કોઈ કનીઝ આપણા રંગમાં ભાંગ પાડે છે ! જાઉં છું. શું ઉતાવળ છે ?”

અખ્યાસા:—“ નહીં નહીં મરજન ! તે કોઇ અગત્યના કામ માટે બોલાવતી જણાય છે ! જા ! જલદી જઇને જવાબ દઇ આવ !”

આ સાંભળીને મરજન તુરંતજ મકાનની બાહર ગઇ, ત્યારે તે કનીઝે કહ્યું કે, “ વઝીર સાહેબનું કોઇ ખાસ માણસ આવ્યું છે !”

મરજન:—“ જા ! તેને જલદીથી અંદર બોલાવી લાવ !”

તે કનીઝ જાચકરના માણસને ત્યાં આગળ બોલાવી લાવી અને તેની સાથે કેટલીક વાતચીત કરીધા પછી મરજન શાહઝાદી પાસે દોડી ગઇ, અને કહેવા લાગી કે, “ શાહઝાદી સાહેબા ! વઝીર સાહેબનો એક ખાસ માણસ તેઓ તરફથી મને કહેવા માટે આવ્યો છે કે આજ રાત્રિના શાહઝાદી સાહેબને મારે ત્યાં લાવજો કાંઇ ખાસ જરૂરી કામ છે, તે સાથે તેણે એમ કહ્યું છે કે કોઇ પ્રકારની

ગંભીર બાબત નથી, માટે ગભરાશો નહિ ! માત્ર કેટલીક અગત્યની વાતચીત કરવા માટે બોલાવ્યા છે.

અબ્બાસા:—“ મરજન ! જા ! તે માણસને જલ્દી રજા આપી દે અને કહે કે આજે રાત્રિના જરૂર આવીશું !”

જ્યારે મરજન જાણકારના માણસને રજા આપીને પાછી આવી ત્યારે તેણે જોયું કે અબ્બાસાનો ચહેરો એકદમ ઉદાસ થઇ ગયો છે, તેથી તે બોલી કે, “ ઓ શાહઝાદી ! તમે તો વારંવાર ઉદાસ થઇ જાઓ છો ! શા માટે દિલ્લને આટલું બધું નરમ રાખ્યો છો ?”

અબ્બાસા:—“ ઓ મરજન ! તું સાચું કહે છે; પરંતુ દિલ્લી અંદર જે બળતરા અને જલન થાય છે, તેનો કંઈ ઉપાય નથી. જો કે વઝીર સાહેબે એમ કહેવડાવ્યું છે કે કશી ગંભીર બાબત નથી, છતાં પણ તેઓ જ્યારે આપણને ખાસ કરીને બોલાવે છે, ત્યારે કોઇ નવીન ચોંકાવનારી બાબત જરૂર હોવી જોઇએ !”

આ પછી આ વિષેની શીઠર ચિંતામાં મહામેહનતે સાંજ થઇ ! રાત્રિના નિમાઝ અને ખાણાથી શરૂ થયા પછી પ્રથમ મુજબ બહુજ છાની છુપી રીતે અબ્બાસા મરજન સાથે જાણકાર પાસે ગઇ. જાણકાર પણ તેઓના આવવાની રાહ જોઇ રહ્યો હતો, અને તમામ જાતનો બંદોબસ્ત કરીને તૈયાર બેઠો હતો. જ્યારે અબ્બાસા અને મરજન ત્યાં પહોંચ્યા ત્યારે જાણકાર પોતાના ખાસ ખાનગી કમરામાં તેઓને લઇ ગયો. મરજન દરવાઝાની બાહરે જઈને બેઠી જે પાછી તેઓ વચ્ચે આપસઆપસમાં વાતચીત થવા લાગી.

અબ્બાસા:—“ કેમ હુઝુર ! આજે આપે મને શામાટે બોલાવી ?”

જાણકાર:—“ પ્યારી શાહઝાદી ! તમોને બોલાવવાનું કારણ માત્ર એટલુંજ છે કે આજે દરબારમાં હુઝુરે મને કહ્યું કે,—“ મારે

હજ કરવા જવાનો વિચાર છે માટે આપણને આવતી કાલે જુમ્માની સાંજ પહેલાં અત્રેથી એકદમ રવાના થઈ જવું પડશે. તમોને પણ સાથેજ લઈ જવાના છે; માટે આજનેઆજ જલદીથી સર્વે સર-સામાન એકઠો કરીને એક મોટું લશ્કર તૈયાર કરો !” આ સાંભળીને હું બહુ વિચારમાં પડી ગયો કે ત્યારે તેઓને મુસાફરીએ જવાનું હોય છે ત્યારે દશ પંદર દિવસો પહેલાં હુકમ આપી દે છે, અને આ વખતે તેઓને એકાએક મુસાફરીએ જવાનો વિચાર કેમ થઈ આવ્યો હશે ?”

તેઓના આ એકાએક થયેલા હુકમથી મેં તેજ વખતે સર્વે નોકરો ચાકરોને સફરનો સામાન એકઠો કરવા અને લશ્કરને તૈયાર થવાના વંતઈતા હુકમો આપી દીધા છે અને તેથીજ આજે અપોરથી મુસાફરીએ જવાની દોડાદોડી અને ધમાલ મચી રહી છે. હું ધાડું છું કે તમોને પણ આ વિષેની કંઈક ખબર તો પડી ચુકી હશે !”

અબ્બાસા:—“હુઝુર ! મને એ વિષેની સંપૂર્ણ માહિતી હજુ સુધી મળી ન હતી, પરંતુ મારા સાંભળવામાં માત્ર એટલુંજ આવ્યું છે કે કોઈ મુતકપર લશ્કર જવાની તૈયારીઓ થઈ રહી છે; પરંતુ ને આજે અપોરેજ હુકમ બાહરે પડ્યો હોય તો પછી અમોને કેવી રીતે ખબર પડી શકે? હજની સફર તો હજુ થ્રણાં દિવસો પછી છે, છતાં પણ આટલો બધો વહેલો અને એકજ દિવસમાં સર્વ સામગ્રી તૈયાર કરવાનો ઝડપી હુકમ કેમ બાહરે પડ્યો હશે ?”

જાંબઝર:—“આ વિષે કશી ખબર પડી શકતી નથી, પરંતુ મારા દિલમાં હજારો જાતના વિચારોએ અને શીકર ચિંતાએ ઘર ડોહું છે. અફસોસ ! મારા દિલમાં એમ આવે છે કે આપણા

બાળકોને મકે-મોચઝઝમાથી બીજે મુકામે લઇ જવાનો કાગળ તમોએ એક કાસિદ સાથે રવાના કરીધો છે તે વિષેની છુપી ખાતમી તેઓને મળી ગઈ હોય, અને એ સાંભળતાંજ આટલો જલદીથી જવાનો હુકમ આપી દીધો હોય !”

અબ્બાસા:—“ બહાલા ! કાસિદને તો અમોએ બહુજ છાની-છુપી રીતે રવાના કરીધો છે તે કાંઈ આગળ એક શબ્દ પણ ઉચ્ચારે તેવો નથી. આ ઉપરાંત આપના કહેવા મુજબ અમોએ તેને પુષ્કળ નાણાં અને ભેટ સોગાદે આપી રાજી રાજી કરી દીધો છે !”

જાઅફર:—“ એ તો સ્વાભાવિક છે કે દરેક શખ્સ પોતા-પોતાના કામમાં ચાલાક અને હુશિયાર હોય છે. આ વાતમાં કશો પણ શક નથી કે આપણો તમામ ભેદ-અરમ તે નીમકહરામ કનીઝે બાદશાહ સલામત આગળ ખુલ્લો કરી દીધો છે. તેઓ એક બાદશાહ છે અને તેથી તેઓનું દરીયાવ દિલ છે ! તેઓએ આપણી સર્વે કનીઝો અને ખવાસોને હદથી ઝયાદા ઇનામ આપી પોતાના વિશ્વાસમાં લીધા હોય અને આપણી સર્વ પ્રકારની સ્થિતિથી વાકેફ થયા હોય તો તેમાં કશું આશ્ચર્ય નથી ! પ્રથમ આપણે આ વિષે કશો ખુલાસો કર્યો નથી, અને અરસપરસ એમજ સમજાવતા રહ્યા કે—આપણો ભેદ તમામ સલામત રહ્યો છે; તેમ છતાં આપણે દિલમાં તો સારી રીતે સમજી ગયા અને ખાત્રી પણ કરી ચુક્યા કે આપણો તમામ ભેદઅરમ જાહેર થઈ ગયો છે !”

અબ્બાસા:—“ પ્યારા ! જો આમજ છે તો પછી તેઓની આપણા પ્રત્યે ખફગી જાહેર થવી જોઈએ !”

જાઅફર:—“ બહાલી ! તેઓ કાંઈ જેવા તેવા હલકા ખવાસના નથી કે તડતું ફડ કરી નાંખે ! તેઓ એક બાદશાહ છે અને

તેથી એક બાદશાહને છાજતી અદ્વાથી તેઓ પોતાના દિલની બાબત પુરતી ચોકસી કીધા શિવાય ઝાહેર થવા આપે નહિ ! મને આ મુસાફરીમાં મારી સલામતી જોવામાં આવતી નથી. મને તો એમજ ખાતરી થતી જાય છે કે—મકકે જઈને તેઓ આપણા બંને નિર્દોષ બાળકોને કબજે કરી મારા ભુરા હાલ કરશે !”

છાતી ફાડી નાખનારી આવી ગજબનાક લવિષ્યવાણી પોતાના ભરથારના મુખથી સાંભળીને અબ્બાસાએ પોતાના બંને હાથ જાંઘરના ગળામાં નાંખ્યા અને કુસકે કુસકે રડવા લાગી.

“જાંઘરની આંખોમાં પણ આંસુ ભરાઈ આવ્યાં અને તે કહેવા લાગ્યો કે, “ઓ ખ્યારી શાહઝાદી સખર કરો ! તમે રડો નહિ ! રડવાથી શું વળવાનું છે ? જો આ અવાઝ બાહેર જશે તો મારા મેહેલમાં કોઈને ખબર પડી જશે ! આજે મુસાફરીની ગંજવર તૈયારીઓ થતી હોવાથી નોકર ચાકરોનો ઘણો ખરો ભાગ જતગૂજ હશે ! વળી કદાચિત મને કોઈ કામ માટે બાદશાહ સલામત બોલાવે તે પણ બનવા યોગ્ય છે. માટે બુદ્ધ હાકિઝ ! તમે તમારે મહેલે સીંચાવો ! જો જીન્દગી હશે તો પછી કોઈક વખતે મળીશું ! આહ ! ખ્યારી શાહઝાદી ! મારા દીલમાં ઘણાજ ખરાબ ખ્યાલો આવ્યા કરે છે અને ઘણા લયાનક દેખાવો નજરે આવે છે ! આપના મેળાપ પછી વીખુટા પડતી વેળાએ મને ઘણુંજ દુઃખ અને ગમ-ગીની થતી હતી; પરંતુ આજે તો માફ દીલ તમારામાં એવું ભરાઈ ગયું છે, કે કોઈ પણ પ્રકારે તમને મારાથી બુદ્ધ કરવા તે મારે માટે એક ગજબજ છે. બહાલી શાહઝાદી ! મેં તમોને કેવા શોખ અને ઇશ્કની નઝરથી જોયાં છે; પરંતુ આજે હું આપને હસરત અને અફસોસીની ગજબનાક ગમગીનીથી જોઈ રહ્યો છું ! આજે હું તમો ને જો નીરાશા અને નામોશી વચ્ચે જોવી લાગણી સમેત જોઈ છું,

તેવા મેં તમોને કદી જોયા નથી. ખુદા જાણે આમાં શું ભેદ સમા-
યેલો છે, તેની કાંઈ ખબર પડી શકતી નથી. જરા મારી છાતીપર
હાથ રાખીને તો જુઓ તો ખરા કે તે કેવાં ઉછાળા મારી રહી છે !
ખરેખર ! મને તો એમજ જણાય છે કે આ આપણો છેલ્લોજ મે-
ળાપ અને આખરી સલામ છે !”

આ સાંભળીને અબ્બાસાએ પોતાના પ્યારાના ગળામાં પાછા
હાથ નાંખ્યા અને ઝારમેઝાર રડવા લાગી; કારણ કે આ વેળાએ
જાન્યકરનો એક એક શબ્દ અબ્બાસાના કલેજમાં કારી ઝખમ કરતો
જતો હતો. એ નાઉમેદી અને નીરાશીના શબ્દો, એ આફતકારક
અફસોસીની વાતો વિગેરે તો સહજ હતી; પરંતુ ફરી કદાચ મેળાપ
નહિ થાય એ શબ્દો તો ઝુલ્મ કરી નાખે તેવા કાતિલ હતા. આવા
કારમી અને કાતિલ શબ્દોના ઉત્તર દેવા જેટલી અબ્બાસામાં શક્તિ
રહી નહતી, છતાં પણ તેણે પોતાના દિલને રોકીને કહ્યું કે, ખરેખર
બહાલા ! આપના દીલમાં જેવો વસવસો થાય છે, તેવો બલકે તેથી
પણ વધારે વસવસો મારા દીલમાં થાય છે. વારંવાર આપના પ્યારા
ચહેરા સામે જોઈ રહેવા અને ગળામાં હાથ નાંખીને રડવાનું દીલ
થયા કરે છે; અને મને પણ એમજ ખાત્રી થાય છે કે જે કાસિદને
બાળકોને નસાડવા માટે મોકલવામાં આવ્યો છે, તેની ખબર હા-
રનને જરૂર થઈ હશે; અને તેથી એકએક એક રાત્રિ દિવસમાં મુ-
સાફરીનો સરસામાન તૈયાર કરવાનો હુકમ આપ્યો હશે અને તેથી
મને એમ સમજાય છે કે તેઓ મફત પહોંચ્યા પછી બાળકોને કપ્પજ
કરશે, પરંતુ તમોને કોઈ પણ પ્રકારની હરકત કરે તેવું જણાતું નથી;
છતાં પણ ભવિષ્યનો ભેદ ખુદાજ જાણે ! એ ઝુલ્મી ઝાલેમને રહેમ
તો છેજ નહિ; માટે દરેક રીતે આપ હુશિયાર રહેજો અને ખુદાન
ખાસ્તા કોઈ બલ્લા આવી પડે તો ગભરાશો નહિ. પરંતુ જવાંમદીથી

તેની સામે થજો ! લશ્કર તથા તેના સરદારને તથા તમામ નોકરો ચાકરોને પોતાના કરી લેજો અને તેમ કરવા માટે પુષ્કળ નાણું અને ઝરઝવેરાત સાથે લઇ જજો, અને તેને તમામ લશ્કરમાં કાંકરાની જેમ વેરી નાંખી તેઓ તમામને તમારી તરફેણમાં લઇ લેજો ! આમ કરવામાં જરા પણ બખીલાઇ કરશો નહિ !”

જામચંદ—“ બહાલી શાહઝાદી ! તમારી તમામ સૂચનાઓ સાચી છે, અને ઈ-શાઅલ્લાહ તેજ પ્રમાણે વર્તવાને માટે બનતું કરીશ; પરંતુ તકદીરની આગળ તદખીરતું જોર ચાલી શકતું નથી. પ્યારી ! હવે ઘણો વખત વીતી ગયો છે; માટે તમે જાઓ; પરંતુ તે પ્રથમ મારા પ્યારા શાહઝાદી ! મને કેહવા દો કે હું તમારો ઘણો ખતબાર છું. મેં તમારા નાજુક તનખદનને બહુજ રંજ અને સદમો પહોંચાડ્યો છે; માટે મારી જીલ અને તકસીર માટે મને મોટા દિલે મુઆશી આપશો ! હવે પછી મેળાપ નશીબ થવો તે ખુદાને હાથ છે !”

અબ્બાસાએ રડમસ રહેરે જવાબ આપ્યો કે, “ પ્યારા ! આપ ગલરાવો નહિ. ખુદાપર વિશ્વાસ રાખો અને દિલમાં આવા ખરાબ ખ્યાલોને જગ્યા આપો નહિ !”

જામચંદ—“ બહાલી શાહઝાદી ! ખુદા પર તો વિશ્વાસ છેજ; પરંતુ મારું દિલ હવે બહુજ ગલરાય છે; અને તે એમ ચાહે છે કે હું ખુબ દિલ ખોલીને રડી રડી તમારી પાસેથી વિદાય થઇ જઈ !” આમ કહીને આંખોમાં આંસુઓ લાવી અને અબ્બાસાના ગળામાં હાથ નાંખીને જામચંદ એઅખત્યારીથી ઝારમેઝાર રડવા લાગ્યો તેથી અબ્બાસા પણ ખુબ રડવા લાગી. તેઓનું આ રડવું એવા તો સખ્ત પ્રકારનું હતું કે તે કલાકોના કલાક પણ બંધ રહી

શકે નહિ, તેમજ એ વેળાનો તેઓનો પ્યાર એટલે દરજ્જે વધી ગયો હતો કે—એક બીજાથી વિખુટા પડવું એ તેઓ માટે એક મહાભારત મુસીબત જેવું થઈ પડ્યું ! આંખોમાંથી આંસુઓની ધારાઓ દડદડ બહવા લાગી; અને તે જ્યારે બંધ થઈ ગઈ ત્યારે રડવાના અવાજમાં આંસુથી દબાયેલી આંખોમાંથી તેઓ એક બીજાને જોવા લાગ્યાં, અને સુકા ગળામાંની ખરખરાટીના અવાજમાં ખુદા “હાદ્રિઝ” એ શબ્દો જુદા પડતી વેળાએ એવા પુરદર્દ અને ગમગીનીથી નીકળ્યા કે તેથી સાંભળવાવાળાનાં દિલ ટુકડે ટુકડા થઈ ગયાં. છેવટે આવી આકૃત-કારક અફસોસીના સદમાઓ અને ગજબનાક ગમગીની વચ્ચે તે બન્ને બહાલાંઓ એક બીજાથી જુદાં પડ્યાં.

મરજન, જાઅફર અને અબ્બાસાની તમામ વાતચીત બાહેરથી સાંભળતી હતી. તે પણ એ ખરા આશક માઅશુકના હાથ પર આરબેઝાર રડતી હતી, જ્યારે મરજનને બાહેરથી જોયું કે તેઓ એક બીજાથી જુદાં થાય છે ત્યારે એજ રડવાની હાલતમાં અંદર જઈને જાઅફરને નમીને સલામ કરી અને અદબઆદાબ બજાવી લાવીને હાથ જોડીને કેહવા લાગી કે, “ હુઝુર ! અમો તમો નામદારને ખુદાની પનાહ અને હિફાઝતમાં સોંપીએ છીએ ! ”

આ વેળાએ પણ જાઅફરની આંખોમાંથી આંસુઓની ધારાઓ ચાલુ થઈ; અને તેથી તે રડવાના અવાજમાં બોલ્યો કે, “ ઓ મરજન ! ખુદા તને આનો સારો બદલો આપે. તેં અમારી સાથે ધ-શુજ વફાદારી અને નીમકહલાલી કીધી છે. હવે તને મારી આ છેલ્લી સલામ છે. તને વખતે કાંઈક કહેવાઈ જવાયું હોય તો મને માફ કરી આપજો. ”

મરજનને હાથ જોડીને કહ્યું કે, “ હુઝુરે આલી આપ આ શું

ફરમાવો છો ? હું તો આપની એક અદના અને કમીની કનીઝ છું. ખુદાવંદેકરીમ ઈન્શાઅલ્લાહ આપ હુજુરને શાહઝાદી સાથે પાછા બહુજ જલદીથી મેળવશે ! ” આ પછી અબ્બાસા અને મરજન જાન્ય ફરથી જુદા પડીને પોતાના મહેલ તરફ રવાના થઈ ગયાં; અને જ્યાં સુધી જાન્યફરે તેઓને જોયાં ત્યાં સુધી તે તેઓને એટી દસે જોઈ રહ્યા. આ વખતે પણ જાન્યફરની આંખોમાંથી આંસુઓનો ગોળા વરસાદ વરસતો હતો. તુટેલે અને નિરાશ હૃદયે અબ્બાસાને પણ પોતાના મહેલ સુધી પહોંચવું ક્યામત જેવું સખ્ત અને મહા મુસીબત જેવું ગજબનાક થઈ પડ્યું ! આખરે તે પણ હૃદયની અતિશય તીવ્ર વેદના સમેત લાચારીએ પોતાના મહેલમાં પહોંચી ગઈ અને ત્યાં જતાંજ પલંગ પર સુઈ જઈ કપડું ઓઢી રડવા લાગી.

—:o:—

પ્રકરણ પદ મું.

આદશાહની મુશ્કેલીઓ.

બીજે દિવસે સહવારે બગદાદ શહેરમાં જાહેર થયું કે, આદશાહે ગઈ રાત્રિના પોતાના નોકર ચાકર વિગેરે કોઈને પણ આરામ લેવા દીધો ન હતો, પરંતુ આખી રાત્રિ મુસાફરીનો સામાન તૈયાર કરાવ્યો હતો. આ પ્રમાણે જુમ્હાની નમાઝ પછી બગદાદનો આદશાહ પોતાના વઝીર જાન્યફર સાથે એક મોટું લશ્કર લઈને પુરતા દોરદમામ અને જહોજલાલી સમેત મક્કા મોઅઝઝમા તરફ રવાના થઈ ગયો. આદશાહના જવા પછી બગદાદ શહેરમાં તમામ ઠેકાણે વિચિત્ર વાતો થવા લાગી, પરંતુ અંદર સમાયેલા બેદની કોઈને કશી ખબર હતી

નહિ. માત્ર અબ્યાસા અને મરજન તે બેદને સારી રીતે જાણતા હતા, અને ઝુખીદા બેગમને પણ તે વિષે થોડી ઘણી ખબર પડી ચુકી હતી.

મક્કાની મુસાફરીની દરેક મનઝિલોમાં હારન—અલ—રશીદ પોતાના વજીર જાઅફર સાથે રાખેતા મુજબ મોહબ્બત અને સુલુક કરતો હતો અને તેને પોતાનીજ સાથે ખાણું લેવા બેસાડતો હતો. તે કોઇ પણ પ્રકારે પોતાના ચહેરા પરના ગુસ્સાનાં ચિન્હો અને તેની અસર જાહેર થવા દેતો ન હતો. શાહી ધારા પ્રમાણે દરેક મનઝિલોમાં હસવું, બોલવું, અયશ ઇશ્વરત અને ગાનતાન હંમેશા મુજબ થતું હતું. આ પ્રમાણે બગદાદનો બાદશાહ પોતાના જંગી રિસાલા સહીત મક્કામાં આવી પહોંચ્યો. તેના દિલમાં વારંવાર વિચારોના ઘોડાઓ દોડાદોડી કર્યા કરતા હતા અને અબ્યાસા અને જાઅફરનાં બે બાળકો માટે તેના દીલમાં મોટી ચિંતા પેડી હતી, કારણ કે જો તેઓ મોટી વયના થાય તો એ બગદાદનું રાજ્ય પોતાના ખાનદાનમાં સચવાઇ રહેવું મુશ્કેલ થઈ પડશે એમ તે માનતો હતો. આ ઉપરાંત જાઅફરે તમામ રૈયતને પોતાના કાણુ અને તરફેણમાં લઈ લીધેલી હોવાથી અને જાઅફરના પિતા ચહયાએ ગરીબથી અમીર સુધી ઘણાઓને ન્યાલ કરી દીધા હોવાથી તેઓ સર્વે તે પિતા—પુત્રની ખાસ તરફેણ અને લાભમાં હતાં. આવા વિચારથી બગદાદના બાદશાહની ભવિષ્યની ફિકર—ચિંતા અને મુશ્કેલી દરેક પળે વધતી જતી હતી, તેથી તેણે અબ્યાસાથી પેદા થયેલા બે બાળકોનું કાટકું કાઢી નાંખવાનો મનસુબો કરીધો; પરંતુ પાછળથી તેને વિચાર થયો કે, તેઓનો હજી પત્તો નથી, ઉપરાંત તેઓ આ દુનિયાથી બેખબર નિર્દોષ બાળકો છે, તેથી તેઓથી કંઈ પણ થઈ શકે તેમ નથી, તેઓને જો પ્રથમ-

થીજ કલ્લ કરવામાં આવશે તો તેથી બળવો જાગશે, માટે હાલમાં તે વાત મુલતવી રાખવી અને હાલમાં તો જાગરનું કાટકું કાઢી નાંખીને પછી તેના બાળકોને કલ્લ કરાવી નાંખવાં. આવા આવા વિચારોમાં બગદાદનો બાદશાહ અત્યારે વિંટળાઈ ગયો હતો. તેના દિલની લગામ તેના કાણુમાં હતી, તે વારંવાર પકડી લેતો હતો અને એકદમ તડ કે ફડ કરી દેવાથી પોતે મોટી મુશ્કેલી અને મુશીબતમાં આવી પડશે, તેમ તે ધારતો હોવાથી તેણે પોતાના દિલને રોકી લીધું અને કાણુની બાહર છટકવા આપ્યું નહિ, અને તેથી શું કરવું અને શું નહિ ? પ્રથમ કયું કાર્ય કરવું અને પછી શું કરવું ? તેનો કાંઈ તોડ તે ઉતારી શક્યો નહિ, કારણકે તેના માર્ગમાં મોટી મુશ્કેલીઓ અને મુશીબતો તેની સામે ડોળા ધુરડીને તેને ડરાવી રહી હતી. જે બાદશાહની ધારણામાં હરેક પળે હરકતો વધારે જતી હતી.

પ્રકરણ ૫૭ મું.

નિર્દોષ બાળકોની ધરપકડ !

આવા આવા વિચારો અને વિકટ વિટમ્બણામાં બગદાદના બાદશાહે કેટલાક દિવસો પસાર કીધા પછી હજની મોસમ પણ નજીક આવી લાગી તેથી તેણે ધારા પ્રમાણે મકકે-મોઅઝઝમાંમાં હજ અદા કરી. જ્યારે તે હજ કરીને પરવાર્યો ત્યારે તેણે મક્કામાં અબ્બાસના બાળકોની શોધ તમામ જગ્યાએ કરાવી પરંતુ હાજનના પહોંચવા પ્રથમ અબ્બાસાએ મોકલેલો કાસિદ મકકે પહોંચી જવાથી અમદુલ્લાહ

અને હમીદા બાળકોને લઈને યમનમાં નાશી ગયા હતા અને ત્યાં બહુજ છુપી રીતે રહ્યા હતા. તેથી હાઈનને તે બાળકોનો કાર્ક પશુ રીતે પત્તો લાગ્યો નહિ. પોતાની યોજના અને ધારણામાં આ પ્રમાણે નિષ્ફળ અને નિરાશ થવાની હાઈન બહુ હયરાન પરેશાન થયો, છતાં પણ તેણે તે બાળકોની શોધ કરવા કરાવવાનું કાર્ય પડતું મેલ્યું નહિ. આ વખતે તેણે તમામ જગ્યાએ ઘણી સખ્ત તાકીદની સાથે તજવીજ કરાવી, ત્યારે તેને એટલી ખાતમી મળી શકી કે—અબ્બાસાનાં એ બાળકોને કોઈ શખસ અત્રે લઈ આવ્યો હતો, પરંતુ તે ઘણા દિવસ થયાં જોવામાં આવતો નથી. તે કોઈ બીજી જગ્યાએ ગયેલો જણાય છે. આ બખર મળ્યા પછી હાઈને મક્કાના દરેકે દરેક રહેવાશીના મકાનમાં બહુજ સખ્ત તપાસ અને ચાંપતી શોધખોળ ચલાવી અને તે પછી જ્યારે તેને પુરી ખાત્રી થઈ કે તેઓ મક્કામાં કોઈ પણ જગ્યાએ નથી, ત્યારે પછી તેઓ ક્યાં ચાલ્યાં ગયાં છે તેની પણ બહુજ સખ્ત તપાસ કરાવવી શરૂ કીધી, અને તેમ કરવા માટે ધમકી આપવા ઉપરાંત એસુમાર નાણાં પણ વેરવા લાગ્યો અને જે કોઈ તેનો પત્તો મેળવી આપે તેને માટે પણ એક મોટું ચલાવદું ઇનામ જાહેર કર્યું. આ લાલચથી એક બદખખત કે જોને આ વિષે માહિતી મળી હતી તેણે પત્તો આપ્યો કે તે બાળકો હાલમાં યમનમાં છે. આ સાંભળીને હાઈને કેટલાક માણસો એકદમ યમન તરફ દોડાવ્યાં. તેઓએ યમનમાં પહોંચતાંજ દરેક દરેક મહોલ્લાઓ અને ગલીઓ-માંના દરેક મકાનની ઝડતી લીધી અને ચાંપતી તપાસ ચલાવી. ત્યારે મહા મુશ્કેલીએ આખરે એક મકાનમાંથી તે કમનશીબ અને નિર્દોષ બાળકો તેઓને હાથ આવ્યાં !

હાઈનનાં માણસોએ તુરતજ તે બાળકોને પકડી લીધાં અને

અબદુલ્લાહ અને હમીદાને કેદ કરીને મક્કામાં હાફનની સમક્ષ હાજર કર્યા. આ બાળકોમાંનો એક અઢી વરસનો અને બીજો દોઢ વરસની વયનો હતો, મોટા છોકરો થોડું થોડું બોલતો પણ હતો. તેઓના ગોરા ગુલાબી ગાલો અને નાળુક નિર્દોષ તનબદન નિહાળતાં જ જણાતું હતું કે, તેઓ કોઈ જેવા તેવા હલકા માતપિતાઓના પુત્રો નથી; પરંતુ મોટા ખાનદાનનાં અને કોઈ નામચીન કુટુંબનાં સાહેબઝાદાઓ છે. તેઓના ચહેરાઓ ચંદ્રમાની જેમ ચળકતા હતા, અને તેઓ જાગ્રત અને અજાગ્રત જેવાં પ્રુથ્વસુરત અને પ્રકાશિત ચહેરાવાળાં બાળકો હતાં. ખરેખર ! આખા બગદાદ શહેરમાં જાગ્રત જેવો કોઈ પ્રુથ્વસુરત મરદ અને અને અજાગ્રત જેવી કોઈ અપૂર્વ અને અસૌકિક લાવણ્યતાવાળી સ્ત્રી બીજી કોઈ ન હતી.

હાફન-અલ-રશીદ અજાગ્રતનાં બાળકોને જોતાંની સાથેજ લાલ અંગાર જેવો તપી ગયો. બદનમાંનું લોહી ઉકળીને ઉઝાળા મારી રહ્યું, આંખોમાંથી ધુમાડા અને મોંમાંથી આતિશ જેવા લડકા નીકળવા લાગ્યા. તેઓના ચહેરાનું રંગરૂપ અજાગ્રત અને જાગ્રતને આબેહુબ બહુજ મળતું આવતું જોઈને તેને સંપૂર્ણ ખાતરી થઈ ગઈ કે આ બાળકો તેઓનાં જ છે. અત્યાર સુધી હાફનનો ગુસ્સો ચહેરા પર જાહેર થવા પામ્યો ન હતો, કારણ કે તેણે પોતાના દિલને બહુજ મજબુતીની સાથે સંભાળીને ગુસ્સાને રોકી રાખ્યો હતો; પરંતુ તે બાળકોને જોતાંજ તેનો ગુસ્સો હઠની બહાર વધી ગયો અને તેની લગામ પોતાના કાબુમાં રહી શકી નહિ તેમજ તેથી ઉપજેલા ગુસ્સાથી તપેલું લોહી એકદમ રોગરગમાં વ્યાપી રહ્યું. એ વેળાએ તેનો ચહેરો એવો બની ગયો હતો કે, દરેક જોનાર સહેલાઈથી સમજી શકે કે-બગદાદનો બાદશાહ અત્યારે ગુસ્સાના આવેશભર્યા જુસ્સામાં ઝનુની

બન્યો હતો. તે તે બાળકોને જોઈને કહેવા લાગ્યો કે, “ ખરેખર ! આ અબ્બાસાથી પેદા થયેલાં જાઅફરનાંજ બાળકો છે; તેમાં કશો શક નથી. એ બન્નેની સુરત અને તેઓનો તમામ નકશો જાઅફર અને અબ્બાસાને ખરાબર મળતો છે. હાય અફસોસ ! એ નિમક-હરામ જાઅફરે મારી તલવાર મનેજ મારી ગઝબ કરી નાંખ્યો. અફસોસ ! મેં કેટલી સખ્ત તાડીદ અને મનાઈ કીધી હતી, તે છતાં પણ તેણે મારો હુકમ અમાન્ય કરીને મારું માન રાખ્યું નહિ. પેલી બદબખ્ત અબ્બાસાને મેં જાતેજ સમજાવીને તમામ વાત તેના દિલમાં ઠસાવી હતી, તે છતાં પણ તેણે મારી તે સુચનાપર કશું લક્ષ આપ્યું નહિ; અને પોતાના અરબી ખાનદાનને કદી ન જુસાય તેવું કલંક અને સખ્ત બટો લગાડ્યો. તેમજ અરબી ખાનદાનમાં અજમી બી રોપી દીધું. ખયર ! જે થયું તે તો થયુંજ ! હવે પરીણામપર પસ્તાવો કરવો સજાવાર નથી; પરંતુ હવે એ નિમકહરામોને મારી આવી નફ્ટ નાફરમાની કરવાથી એવી તો સખ્તમાં સખ્ત સજા કરીશ કે તેઓ પણ યાદ કરશે અને આ ખલકત પણ જોશે કે—બગદાદના બાદશાહ જેવા મહાન શહેનશાહની નાફરમાની અને તેનું અપમાન કરવાથી કેવો નતીજો આવે છે ! ”

હારન—અલ—રશીદ ઉપલા તમામ વિચારો પોતાના દિલ સાથે જ કરી રહ્યો હતો. તે પાછો પોતાના દિલ સાથે વિમાસવા લાગ્યો કે, “ ખરેખર ! આમાં મારી પણ ઘણી જુલ થઈ. આવા નાજુક અને ખારીક મામલામાં કોઈમાં પણ વિશ્વાસ મેલવો એ અક્કલમંદીથી ઉલટું છે. જાઅફર અને અબ્બાસા મને કેટલાં બધાં ખારાં હતાં; પરંતુ આ વેળાએ તેઓ મારી નજરે કડવાં ઝેર જેવાં થઈ ગયાં છે. એક વખત એવો હતો કે તેઓ શિવાય મને ઘડીબર ચેન પણ

પડતું નહતું; પરંતુ આજે તેઓનાં માત્ર નામજ લેવાથી માંડે દિલ બળીને ખાખ થઇ જાય છે; અને આખા શરીરમાં એક વિચિત્ર પ્રકારની સખ્ત ધુળરી છુટે છે, ને જો આ બન્ને બાળકો જીવતા રહેશે અને તેઓને તેમ રહેવા દેતાં તેઓ મોટી વયનાં થશે તો મારી હયાતી અને હાજરી છતાં લોકો મારા પોતાના પુત્રો મામુન અને અમીનનો ભાવ પુછશે નહિ? તેઓની કદર કોણ કરશે? ખરેખર! નાનાથી તે મોટા સુધી સવે રૈયત જાઅફરના કાણુમાં છે, અને તેની તમામ રીતે તાબેદાર છે. અરે! તાબેદાર તો શું પણ કહો ને કે જાઅફરનાજ નામનો જાપ જપે છે જ્યારે આવી સ્થિતિ છે ત્યારે પછી મારી તમામ સલતનત, તાજ અને રાજ્યપાટ વિગેરે અબ્બાસાની ઓલાદને મળશે અને મારા પુત્રો જમીના નોકરો પેકે રખડી મરશે: અફસોસ! હજાર અફસોસ! આવાં રાજદારી કારણોને લઇને મારે આ બન્ને નિર્દોષ બાળકોને કતલ કરાવ્યા શિવાય બીજો કોઇ ઉપાય નથી. હાય અફસોસ! એક તરફથી દિલ એમ સમજાવે છે કે, આ તારી સગી જહેનનાં લાડકાં અને નાનાં નિર્દોષ બાળકો છે અને તેઓ કોઇ પ્રકારે હરામની ઓલાદ નથી માટે તેઓને વિના વાંકે મારી નાખવાનો તો સખ્તમાં સખ્ત યુનોહ છે. ઉપરાંત આવા નિર્દોષ અને દુનિયાની દગલબાઝીથી બેખબર બાળકોને કતલ કરાવવાથી તેની હાય લાગ્યા શિવાય રહેતી નથી અને તેથી સત્યાનાશી થવાનો અને મુસીબત તથા આફતના પહાડો તૂટી પડવાનો પણ ખવફ રહે છે; છતાં પણ જ્યારે હું રાજદારી ખટપટો વિષે વિચાર કરી જોઉં છું. ત્યારે દિલ બીજી બાજુથી એમ સમજાવે છે કે જ્યારે બાદશાહત અને હુકુમત ચલાવવા માટે આવી નડતરો અને મુશ્કેલીઓ આડી આવે ત્યારે તેને લાચારીએ દુર કરવી જોઇએ.

આ ઉપરાંત એક મોટો ખ્યાલ એ પણ આવે છે કે આ બાળકોને હાલ તરત મરાવી નાંખવાથી જાન્યુર રમખાણ મચાવશે. કારણ કે તેણે પોતે ખાનગી જંગનો સામાન પણ તૈયાર કરાવી રાખ્યો છે; તેવી ખબર વારંવાર મારા કાને રહે છે ! ”

હાડન—અલ—રશીદ ઘણો વખત સુધી પોતાના દિલમાં બેઠો બેઠો વિચાર કરતો રહ્યો. તે વેળાએ તેના ચેહરાનો રંગ એકદમ બદલી ગયો હતો. તે વારંવાર બાળકોને કતલ કરવા માટે તૈયાર થઈ જતો હતો. તે આ વખતે એટલા બધા ગુસ્સા અને જુસ્સાના વેગ-ભર્યા આવેશમાં ઉશ્કેરાયેલો હતો કે—કોઈ પણ તેની સામે નજર સરખી પણ ફેંકી શકવાની હીમત કરી શકતું નહતું. અને તેથી આવી હાલતમાં તે નિર્દોષ બાળકો તે જાલિમ બાદશાહના હાથમાંથી સલામત રહી શકે તે સર્વદા અશક્યજ જણાતું હતું !

હાડન—અલ—રશીદે તે બાળકોને તેજ વખતે કતલ કરાવી નાંખવાનું યોગ્ય વિચાર્યું નહિ; કારણ કે તે સારી રીતે જાણતો હતો કે રાજ્યની તમામ લગામ જાન્યુરના હાથમાં છે; તેથી જો તેને પોતાના ફરજંદોના કતલની ખબર પડશે તો એકદમ મોટો બળવો જાગશે અને મને તખ્તપરથી ઉઠાડી કેદ કરીને કતલ કરી નાંખશે. આવાં રાજદ્વારી કારણોને લઈને તેણે ઝાહેરમાં તો તે બાળકોપર રહેમ દેખાડી અને જાન્યુર અને અખ્તાસાનું કામ તમામ ન થાય ત્યાં સુધી એ બાળકોને બહુજ છુપી રીતે મદીનામાં મોકલીને ત્યાંજ નજરબંધ રાખ્યા.

હાડન—અલ—રશીદે તે બાળકોને મહામેહનતે અને ઘણાં મોટાં ખર્ચે શાંધી કઢાવ્યા અને પાછા તેઓને જીવતા રહેવા દઈને છુપી

રીતે નજરઅંધ રાખ્યા. એ તમામ બાબત ઘણી છુપી રીતે કરવામાં આવી હતી; પરંતુ તે તદ્દન છુપી રહે તેવી ન હતી; કારણ કે મક્કાનાં દરેક ઘરની ઝડતી લીધેલી હોવાથી એ ખબર ગામમાં પવનવેગે ફેલાઈ ગઈ હતી અને શાહી લશ્કરમાં પણ એ વાત પ્રસરી ગઈ હતી, તેમજ જાનઅફર અને અબ્બાસાનો ભેદ જે ઘણે ભાગે છુપો રહ્યો હતો તે પણ મક્કે ગયલા તમામ લશ્કરમાં ઝાહર થઈ ગયો. આ વાતો જેઓના કાને પડી હતી તેઓ તરત હયરત પામી જતા હતા અને નાનાથી મોટી પદવીવાળા તમામ હોદ્દદારો પોતપોતાના સાથી ઓ સાથે એજ બાબતની ચર્ચા કરવા લાગ્યા. જેઓને જાનઅફર અને અબ્બાસાના નિકાહની ખબર નહતી તેઓ આ સાંભળીને બહુજ અજબ થયા અને આ બાબત આટલે સુધી કેવી રીતે વધી જવા પામી હતી તે વિષે અનેક તર્કવિતર્કો કરવા લાગ્યા !

પ્રકરણ ૫૯ મું.

મુશીબતોનાં વાદળો.

જ્યારે જાનઅફરને ખબર થઈ કે અમ્યાંઓની ખુબ શોધખોળ થાય છે, ત્યારે તેણે તેઓને છુપાવવાને બહુજ સખ્ત કાશેશ કીધી હતી. પરંતુ જ્યારે છેવટે બાળકો પકડાઈ ગયાં, ત્યારે તેની હયરાની અને પરેશાનીની ગોચા હદજ રહી નહિ. તે પછી તેના જાણવામાં આવ્યું કે હારને અમ્યાંઓપર રહેમ કરીને તેઓને કોઈ બીજે મુલક મોકલી આપ્યાં છે; ત્યારે જાનઅફરનો ગુસ્સો અને રાત્રિ દિવસની

ચિંતા અને જીવનની જળતી જવાળા થોડી શાન્ત અને ઠંડી થઈ. અને બગદાદથી રવાના થતી વેળાએ અબ્બાસાએ તેને લલામણુ કીધા. મુજબ તેણે બાળકોના પકડવાની ખબર અને તેને પાછા કાઢી સલામત જગોએ મોકલી આપવાના સમાચાર એક કાગળથી કાઢી ખાસ કાસિદ સાથે અબ્બાસાને મોકલી આપ્યા. અબ્બાસા એ કાગળ વાંચીને ઘણી ખુશી થઈ અને ગરીબોને ઘણી ખચરાત આપી અને બાળકો સલામત રહ્યાં તે માટે ખુદના શુકનો સિજદો બજાવી લાવી.

જાઅફરને બગદાદથી રવાના થતીજ વેળાએ દરલ થવાનો ખોફ હતો. પરંતુ મકકે આવ્યા પછી બાળકો સપડાયા અને પોતાનો ભેદ-ભરમ તમામ મક્કાની રૈયતને ઝાહર થઈ ગયો તેથી કામ્રક વખતે તે વિષે લોકોમાં જોશભેર ચર્ચા થવાનો અને બદનામી બહોરી લેવાનો ભય જાઅફરને ઉત્પન્ન થતો હતો અને તેને કામ્રક વખતે દરલ થવાની ધાસ્તી જણાતી હતી. મતલબમાં એ કે તે વખતે જાઅફર રાત્રિ દિવસ હઝારો જાતના તરંગો અને વિચિત્ર ખ્યાલોમાં ડુબી ગયો હતો. ખાવું, પીવું અને હસીને બોલવું ચાલવું તેને સારું લાગતું ન હતું. તેનો ગુલાબી ગોરો ચહેરો કરમાઈ ગયો હતો અને તે પર શીકર, ચિંતા, ભય અને ધાસ્તી વિગેરેની ગજબનાક લયલીત છાયા પ્રગટી નીકળી હતી. તેની શક્તિ ઓછી થઈ ગઈ હતી, તનબદન લેવાઈ ગયું હતું. આ બાબતો જાઅફર માટે એવી સખ્ત ગમગીની ગજબનાક અને આફતકારક હતી કે જેની ગોયા સીમાજ ન હતી. આવી મુશ્કેલીના વખતમાં શું કરવું અને કેવી રીતે વર્તવું તે તેને સુઝ પડતું નહતું અને વારંવાર ઠંડા નિશ્વાસ નાંખીને તે પોતાના દિલને કહેતો હતો કે હાથ ! હવે શું થશે ? વળી, આનો તે પોતેજ જવાબ દેતો અને પોતાના દિલને ધીરજ આપીને કહેતો હતો કે જે

ચનાર હતું તે અહિંઆં સુધી તો થઇ ચુક્યું અને હવે આગળ શું થાય છે; તે જોવાનું છે. હવે તો તેજ થવાનું કે માફ નામ દુનિયા-માંથી નાશુદ થશે ! હવે કાંઇ વધારે વખત લાગવાનો નથી; માત્ર હાઇનના હોઠ હાલવાની અને હુકમ કરવાનીજ ખોટ છે ! ખરેખર ! મેં ઘણુંજ ખરાબ કૃત્ય કર્યું. હું આવો અક્લબંદ, આલાક અને હેંશીયાર હોવા છતાં આ બલામાં ગિરફતાર થઇ ગયો. આ આફત કે મુસીબત મારા પર કંઇ અણુધારી આવી પડી નથી; કારણ કે જ્યારે હાઇને અબ્બાસા સાથે મારા નિકાહ કરી આપ્યા ત્યારથી હું જાણતો હતો કે આનું સાફ પરિણામ આવનાર નથી. આ માટે-જ મેં મારા દીલમાં ચોક્કસ ઇસાવી રાખ્યું હતું કે ગમે તેમ થઈ જાય પરંતુ અબ્બાસા સાથે મારે કશા પ્રકારનો સંબંધ રાખવો નહિ અને તેથીજ અબ્બાસાનો બેહદ આગ્રહ હોવા છતાં પ્રથમ હું તેનાથી નાસતો ફરતો હતો અને તેની લાલચોનો સરયામ ધનકાર કરતો હતો, પરંતુ અફસોસ કે તકદીર આગળ તદખીર વ્યર્થ છે. ખરેખર ! હવે શું કરવું ? ખરેખર ! મને આ આફતો અને મુસીબતોમાં ગિરફતાર કરનાર તેજ ઝાલિમ હાઇન પોતેજ છે. જો તેણે અમારી વચ્ચે પરદા કરાવ્યો હોત તો અમે એક ખીજાને જોવા નહિ પામત અને તેથી આવું માફ અને ગઝબનાક ગંભીર પરિણામ બગદાદના બાદશાહની તવારીખમાં હરગિઝ નોંધાત નહિં. ખરેખર ! પાક ઇસલામ મઝહબમાં પરદા વિષે જે તાકીદ કરવામાં આવી છે; તેની કદર ઘણેખરે ભાગે આપણા ઇસલામીઓ પીછાનતા નથી એ તેઓની અધોગતીનું પરીણામ છે. ખરેખર બાદશાહો સાથે બહુજ મિતિ કરવી અને તેની મિતિને પાત્ર થવું તે કાંઇ પ્રકારે યથાર્થ નથી. તેઓની સોબતમાં જેમ બેશુમાર ફાયદાઓ છે તેમજ તેમાં ઘણા

નુકશાન પણ સમાધેલાં છે. તેઓ સાથે તો મતલબ પુરતોજ મેળાપ કરી “છેટથી સાલમ !” એ રીતે વર્તવું જોઈએ. ખયર ! થનાર થઈ ચુક્યું; પરંતુ હવે જો કોઈ માઠો બનાવ બનવા પામ્યો તો પ્યારી અબ્બાસા ઝુરી ઝુરીને મરી જશે ! જાઅફર આવા આવા ગંભીર અને ખરાબ વિચારો ન કરતાં બાવિ જે કરે તે પર સખર કરીને બેશી રહેવું એમ વિચાર કરીને પલંગ પર જઈ સુઈ ગયો.

હાફ્ત-અલ-રશીદે પ્રથમથીજ આવો વિચાર કર્યો હતો કે જાઅફરના પિતા યહયા અને તેના ભાઈ ફઝલ અને મુસાને પણ હજની મુસાફરીમાં સાથેજ લઈ લેવા જોઈએ, કારણ કે જો તેઓને બગદાદમાં પાછળથી જાઅફરના કતલ થવાની ખબર પડે તો રાજ્યને ઉંધું વાળી નાંખે. તેથી તેણે તેઓ સર્વેને હજ કરવાના બહાના હેઠળ પોતાનીજ સાથે હજની મુસાફરીમાં લઈ લીધાં હતાં. તેઓને પણ આ વિષેની સ્ટેન્ડસાજ ખબર હતી, પરંતુ જ્યારે મક્કે આવ્યા પછી તેઓને પણ હાફ્તના મક્સદની પુરી ખબર પડી ત્યારે તેઓ ઘણોજ અફસોસ કરવા લાગ્યા અને હવે કેવી રીતે કામ લેવું તેની યુક્તિ યોજવા લાગ્યાં, પરંતુ તેઓ આમાં ઝાઝા ફાવી શકે તેમ ન હતું, કારણ કે હાફ્તે પ્રથમથીજ તેઓનાં તંબુઓ જુદા જુદા રાખ્યા હતા અને તેથી તેઓ ખાસ એકાંત મેળવીને મળી શકે તેવો કશો લાગ હતો નહિ.

બાળકોને બાહરગામ માંડવી આપ્યાંને હવે ત્રણ ચાર દિવસ વીતી ગયા હતા. દરમીયાનમાં હાફ્તે જાઅફર પર કોઈ પણ જાતનો ગુસ્સો આહર કર્યો નહતો; પરંતુ સ્વાભાવિક રીતે તેના ચહેરામાં તકાવત પડી ગયેલો પહેલી દૃષ્ટિએ જાઈ શકાતો હતો; છતાં પણ તે હજુ પોતાના ગુસ્સાને છુપાવ્યા કરતો હતો, પરંતુ પુરતી રીતે

છુપાવી શકતો ન હતો. જ્યારે તે પોતાના તંબુમાં એકલો રહેતો હતો ત્યારે તે તેનાજ વિચારમાં ને વિચારમાં એક બાવરા બની ગયેલાંની જેમ ઉઠતો, બેસતો અને આંટા માર્યા કરતો હતો. એક રાત્રે જ્યારે તમામ લોકો સુઈ ગયા હતા અને હાડને જાગૃત હતો, ત્યારે તેણે પોતાના ખાસ હુજુરી મસરરને બોલાવ્યો, જ્યારે મસરર તેની સમક્ષ હાજર થયો ત્યારે ઘણો વખત સુધી તેઓ વચ્ચે છાની છુપી વાતોચીતો થવા લાગી. તે વખતે તે જગ્યાએ બીજું કોઈ પણ ન હતું. એ વાતો એવી હળવેથી અને સંભાળપૂર્વક થતી હતી કે—તે બહુજ છુપા બેઠની કોઈ અગત્યની બાબત હશે એમ જણાઈ આવતું હતું, પણ તે વાતોના ઢંગરૂપથી જાતજાતના તરંગો ઊભા થતા હતા. હાડને મસરરને એક કલાક સુધી કોઈ વાત સમજાવી, અને તે પછી મસરર અદ્ય આદ્ય બજાવી લાવીને પોતાના ઉતારે ગયો. બાદશાહે તેના એક કમીના હુજુરી સાથે શું મસલહત કરી તેની પ્રથમ તો કશી બબર પડી શકી નહિ. પરંતુ પાછળથી એવી વાત જાહેરમાં આવી કે—મક્કામાં જાઅફરને કતલ કરવાથી બળવો જાગે તે માટે મક્કાથી રવાના થઈ રસ્તામાં કોઈ મવકા મેળવીને જાઅફરને ઠાર કરવાની આ એક કમકમાટી : ઉપજાવે તેવી તે ઝાલિમ બાદશાહની ખુદ્દી મસલહત હતી.

આ મસલહત પછી સહવાર થતાંજ હાડને હુકમ કર્યો કે—હવે તંબુઓના ડેરા અને પડાવોને અહિયાંથી ઉપાડો અને દેશ તરફ ચાલો ! બાદશાહના તાત્કાળીક બાહેર પડેલા આ હુકમથી વળી પાછી રવાનગીની તૈયારીઓ થવા લાગી અને સર્વેએ ખાણું લીધા પછી હાડને પોતાના તમામ લશકર સાથે મક્કાએમોઅઝઝમાથી રવાના થઈ ગયો અને ત્યાંથી કેટલેક દુર જઈને કોઈ મનઝિલ પર પડાવ

નાંખ્યો. ત્યાં તે પોતાના જંગી રિસાલા સહીત ત્રણ ચાર દિવસ સુધી રહ્યો. આ મુદત દરમિયાન ત્યાં હંમેશ મુજબ દરબાર ભરાતો હતો. અફસરો અને સરદારો સમેતા મુજબ આવતા જતા હતા અને તેમની સાથે આદશાહ ખુશાલ દિલે વાતચીત કરતો હતો. હાફેન, યહયા તથા જલઅહર વિગેરેને પણ હંમેશનાં ધારા પ્રમાણે માન મરતખો આપતો હતો અને તેઓને પોતાની પાસે ખાસ જગ્યા આપતો હતો અને કોઇ પ્રકારની તેઓ વિષે ફરીયાદ કે શિકાયત કરતો નહિ.

ઓથે દીવસે હાફેને સર્વેને કહ્યું કે, “ હવે એક બે દીવસમાં આપણે આ મનઝિલથી રવાના થઇ જવું છે, માટે આવતી કાલે એક મોટું જશન મુકરર કરો ” આ હુકમ થવાથી જશન માટે એક મોટા આલીશાન ઝરનિગાર તંબુ ત્યાં આગળ ખડો કરવામાં આવ્યો અને તેની અંદર તમામ ફરશ, ખીજાના વિગેરે આદશાહી કાયદા પ્રમાણે ગોઠવવામાં આવ્યાં. જ્યારે આદશાહ તે તંબુમાં ગયો ત્યારે તેણે તમામ સરદારો અને અફસરો વિગેરેને બોલાવ્યા અને જલઅહરને ધણો આગ્રહ કરીને પોતાની ખાસ મસનદ—ગાદી પર પોતાની નઝદીકમાં બેસાડીને બહુજ ભારે કીંમતની એક ખીલચત બક્ષીસ આપી. આ શિવાય તેણે જલઅહરના પીતા અને ભાઇઓને તેમજ ખીજાઓને પણ ધણું સાફ ઈનામ આપ્યું અને જાતજાતના મેવા અને ખાણું વિગેરે ખવડાવી સર્વેને રજા આપી.

જ્યારે સર્વે કોઇ પોતપોતાની જગ્યાએ જવા લાગ્યા ત્યારે તેઓ આપસઆપસમાં કહેવા લાગ્યાં કે, હાફેન આદશાહ ધણો અક્લમંદ છે, તેથી તેણે જલઅહરના તમામ ગુનાહ મોટા દિલે માફ કરી આપ્યા અને કોઇ જાતનો ગુસ્સો ન કરતાં તેના ગુન્હાની વાતને દાટી દીધી અને જાણે કે કશુંજ બનવા પામ્યું ન હોય તે મુજબ

જાન્યાર સાથે મોહજ્વલત કરવા લાગ્યો ! હાડને અને જાન્યાર ન્યારે તે બાદશાહી મસનદ પર નઝદીક ખીરાજમાન થયા હતા ત્યારે તેઓ પ્રથમ કરતાં એક ખીજ પર વધારે પ્યાર અને માયા મોહજ્વલત દેખાડવા લાગ્યા હતા. પરંતું હાડનેના દિલમાં તે વેળાએ શું શું વિચારો ઉછળી રહ્યા હતા તેનો હાલ ખુદા અને તેના સિવાય અન્ય કોઈ જાણતું નહતું ! આજ પ્રમાણે જાન્યારની પણ વિચિત્ર પ્રકારની દુઃખ દર્દથી ભરેલી ગંભીર અને કફોડી સ્થિતિ થઈ પડી હતી. પોતાને બાદશાહની નજદીક બાદશાહી મસનદ પર બેસવાનું આવું અપૂર્વ માન માત્ર ઉપલબ્ધ દેખાવ માટેજ છે. એમ તે સારી પેઠે સમજતો હતો અને દિલમાં કહેતો હતો કે “હાડને આ બક્ષિસ આપવી, મહેરબાની કરવી અને હસીને બોલવું એ તમામમાં કાંઈ મોટો બેદ સમાયલો હોવો જોઈએ. આહ ! ખુદા ખયર કરે. મારા દિલમાં તો વસવસો થયા કરે છે કે ખુદા જાણે શું થવા બેઠું છે ? અધુરામાં પુરું એક નવીન બાબત હાડને આજે એ કરી કે, જ્યારે હું બહાર નીકળ્યો ત્યારે જેમ કોઈ બાદશાહ પોતાને ત્યાં મેહમાન દાખલ આવેલા પોતાનાજ દરજ્જાના બાદશાહને વિદાય થતાં બાહર મુકવા જાય અને માન આપે તે પ્રમાણે તે મને બહાર સુધી પહોંચાડવાને મારી સાથે મારી સ્વારીના ઘોડા સુધી આવ્યો. પ્રથમ આવા પ્રકારનું અપૂર્વ માન તેણે મને કદી પણ આપ્યું નથી, “ખરેખર ! હવે મારી જીંદગીનો જન્મ લખરેઝ થઈ ગયો હોય એમ જણાય છે.” હજુ તે આવાજ વિચારમાં બેઠો હતો તેવામાં જ બાદશાહનો માથુસ આવ્યો અને તેણે કહ્યું કે, “હુઝુર ! આજ રાત્રે હુઝુરઆલી સારી ગાનારી કનીઝો સાથે ગાનતાનમાં મશગુલ થશે, માટે તમે પણ આજ રાત્રિના પોતાના તંજુમાં પોતાની ગાનારી કનીઝો

સાથે ગાનતાનમાં મશગુલ થાઓ અને શરાબના જામો ખુબ ઉડાવો.” આ સાંભળી જાનકરે ઉતરમાં કહેવડાવી મોકલ્યું કે, “હુઝુરે—આલી ! ભલે, ધણી ખુશીથી. આપનો હુકમ હું મોટા માન અને તાઅઝીમ તવાઝોની સાથે મારી આંખો અને માથાપર ચઢાવવામાં મોટું માન સમજું છું.” જ્યારે એ માણસ પાછો હાઈન આગળ ગયો ત્યારે તેણે પૂછ્યું કે, “વઝીર જાનકર શું કામમાં હતા ?” તે ખાદીમે જવાબ આપ્યો કે, “હુઝુરે—આલી વઝીર સાહેબ તો ઉદાસ અને ગમગીન રહેરે કાંઈ ઉંડા વિચારમાં ગરકાવ થયેલા બેઠા હતા.”

તે રાત્રિના બાદશાહ થોડો વખત સુધી પોતાના ગાનતાનના જલસામાં બેઠો અને તે પછી ત્યાંથી ઉડીને પોતાના ખાસ હુઝુરી મસરર સાથે કાંઈક ખાનગી વાતો કરવામાં મશગુલ થયો. જાનકર પણ બાદશાહના હુકમને માન આપવાની ખાતર થોડો વખત ગાનતાનના જલસામાં મશગુલ રહ્યો તે પછી જાનકર પોતાના તંબુમાં પ્રથમ માફક પોતાના ભવિષ્ય વિષે ગંભીરપણે વિચાર ચલાવતો બેઠો હતો, તેટલામાં હાઈન તરફથી એક માણસ આવ્યો. જાનકરે પોતાના ખાદીમને પૂછ્યું કે “એ કાણ છે ?” ત્યારે ખાદીમે જવાબ આપ્યો કે, “બાદશાહ સલામતનો માણસ છે.”

બાદશાહના માણસનું નામ સાંભળતાં જ જાનકર ડરી ગયો. તે પછી તે માણસને અંદર બોલાવવાની જાનકરે રજા આપી, તે અંદર આવ્યો અને તે માણસની સાથે ખીજ પશુ ત્રણ ચાર માણસો હતા તે સર્વના માથાપર સોનાના થાળ હતા. એ થાળો જાનકર પાસે મૂકીને અને હાથ બેડીને તેણે કહ્યું કે, “હુઝુરે—આલીએ આપના માટે આ હદીઓ મોકલ્યો છે !” આ સાંભળીને જાનકરે ધારા પ્રમાણે સલામ આદાપ કહેવડાવીને બાદશાહનો ધણો અહેસાન માન્યો. તે ગયા પછી

જાન્યારે તે થાળ ઉપર ઢાંકેલું ઝરીયાન અને મખમલી કપડું હડાવીને જોયું તો એક થાળમાં ભાતભાતના ઉંચી ટીસમના અત્તરોની શીશીઓ હતી. ખીજા થાળમાં કેટલીક જાત જાતની ખુશબોનો લો-ખાન છે અને ત્રીજા થાળમાં કેટલીક જાતના ઉમદા અને સ્વાદિષ્ટ મેવાઓ છે, અને ચોથામાં લહેઝતદાર મિષ્ટાનો અને પકવાનો છે. હાર્દનની આવી મહેરબાની અને આવી ઇનાયતથી જાન્યારનું દીલ ખુશી થવાને બદલે ઓર ગમગીન થયું અને આવા ભારે કિંમતના હદીઆ અને તોહફા જેમ જખમ ઉપર નમક છાંટે તે પ્રમાણે તેને મન થઇ પડ્યાં અને તેથી તે કહેવા લાગ્યો કે, “યા અલ્લાહ ! હાર્દને શું ધાર્યું છે કે આજ સવારથી અત્યાર સુધીમાં ત્રણ ત્રણ વખત હદીઆ અને તોહફા મને આપી ચૂક્યો. આવી મહેરબાની તે કોઇ વખત મારા સાથે કરતો નહતો, તેમ તેની તેવી ખસલત પણ ન હતી; એટલુંજ નહિ પણ એવું કોઈ ખાસ કારણ પણ બન્યું નથી કે તેની ખુશાલી અથવા કામગિરીના બદલામાં તે હદીઓ આપવા જેટલું ઉદાર દિલ બતાવે. ખરેખર ! જરૂર કોઈ પણ દાળમાં કાળું છે ખરું. હાય ! અફસોસ ! હવે ખીજું શું ? મોત ? તે હવે મને બગદાદમાં પહોંચ્યા પછી કતલ કરાવી નાંખશે. હાય અફસોસ ! હજાર અફસોસ ! આવો ગમ અને મુસીબત ને માતમનો દિવસ શાહઝાદી અબ્બાસાની મોહબ્બતે મને દેખાડ્યો. ખરેખર જ્યારે શાહઝાદીની મોહબ્બત ન હતી ત્યારે કોઇ જાતનો ખોફ કે ધાસ્તી કોઇ પણ નહતી !”

ખરેખર ! હું આવો હુશીઆર થઇને આવી બલામાં સપડાઇ ગયો. હું બહુજ ચેતીને ચાલનારો શખ્સ આખરે ન છુટી શકાય તેવી અણધારી આફતમાં ફસાઇ પડ્યો. ઓ શાહઝાદી અબ્બાસા !

હવે હું તમારી પાસે આવી શકું અને મને તમારો મેળાપ નસીબ થાય એવું મને જણાતું નથી. હાય અફસોસ ! હવે શું કરું ? તારી મોહબ્બતે મને ખાકમાં મેળવી આપ્યો.

“ ના ના ઓ શાહઝાદી ! તેમાં તમારો કશો ગુનોહ નથી. ખરી ખતા તો હારનની છે, અને તે પછી તો મારી ખતા છે ! ”

આ પ્રમાણે જાન્યાર પોતાના દીલમાં તેમજ જાનની કહેતો હતો, તેવામાં તેનો એક ખાસ દોસ્ત અબદુલ્લાહ યહ્યા પાસે જઈને તેની આગળ આવી પહોંચ્યો અને તેણે જાન્યારને કહ્યું કે, “ અય અઝીઝ દોસ્ત ! યહ્યા અને ફઝલ વિગેરે એવી માન્યતા ધરાવે છે કે હાલમાં હારન કાંઈ પણ કરશે નહિ; પરંતુ આ વાત ટાઢી પડવા આવ્યા પછી વરસે કે છ મહીને કાંઈ પણ વાંક લાવીને તેનો બદલો લેશે માટે હાલ કાંઈ પણ રીતે મુઝાવું અને ગભરાવું સજાવાર નથી, છતાં પણ એટીને ચાલવું એ અક્કલમંદી છે. ”

આ સાંભળીને જાન્યારે એક ઠંડી ‘આહ’ ખેંચતાં કહ્યું કે “ હા દોસ્ત, ખુદા કરે ને તેમજ હોય ! ”

અબદુલ્લાહ :—“ પ્યારા દોસ્ત ! તમે આવ્યા અક્કલમંદ થઈને શા માટે આટલા બધા ગભરાઈ જાવો છો ? બાદશાહ સલામતની આજની આવી અમૂલ્ય બક્ષીસ અને બેટ સોગાદોથી મને વિશ્વાસ છે કે તેઓએ તમારી પ્રત્યેના તમામ કીનો દુર કરી નાખ્યો છે. ખરેખર ! મોટા માણસોએ તેવુંજ મોટું દીલ રાખવું જોઈએ. તેઓએ તમારી નીમકહલાલી અને રાજ્ય ચાલવવાની કુનેહ જોઈને તમારા આ ગુનાહને નજીવો ગણીને માફ કરી આપ્યો જણાય છે ! ”

જાન્યાર—“ અફસોસ ! ખુદા કરેને તમે કહો છો તે પ્રમાણે થાય; પરંતુ એ વાત અક્કલ કમજોર કરી શકતી નથી. તેઓએ

મારી પાસે કોઈ પ્રકારની શિકાયત કીધી નથી. જાહેરમાં તેમજ ખાનગીમાં તેઓએ હજુ આ વાત ઉચ્ચારી નથી. તેમજ તે વિષે કશો ઠપકો પણ આપ્યો નથી. આથી મારો ગુનોહ માફ કરી આપ્યો હોય તેમ સમજવામાં આવી શકતું નથી. ગુસ્સાની આગ વરાળ નિકળ્યા શિવાય બુઝાય ખરી ? ! ”

અબદુલ્લાહ—“ જ્હાલા મિત્ર ! આજ સહવાર સુધી તો અમોને સંપૂર્ણ ધાસ્તી હતી અને આપના પિતા તથા ભાઈ પણ એજ ધાસ્તીમાં ગિરફતાર હતા. પરંતુ આજની અમૂલ્ય ભેટ સોગાદોની બાદશાહી નવાઝિશ તેમજ બાદશાહની આપની સાથે હસી ખુશીથી થયેલી વાતચીત વિગેરેથી અમોને સ્પષ્ટ જણાય છે કે તેઓનું દિલ તમારા પ્રત્યે સાફ અને નીખાલસ થઈ ગયું છે ! ”

જાઅફર—“ ભોળા ભાઈ ! એમ નથી. આ તમામ તેઓના મક્ક અને ફરેજ છે ! આ પ્રમાણે આપણુ પ્રત્યે મહેર અને મોહબ્બત દેખાડીને આગળ જતાં કોઈ મોટા કસુરમાં લાવીને આપણે ઘણુ કાઢી નાખશે. તમારા કહેવાથી મારી એટલી તો ખાત્રી થાય છે કે તેઓ રસ્તામાં કોઈ તોફાન નહિ મચાવશે, પરંતુ અફસોસ કે બગદાદ પહોંચ્યા પછી તુર્તજ માફ માથું ધડથી જુદું કરાવી નાંખશે, અને એક વખતની આખી બગદાદ સલતનતનો ખાસ મુકાની અને બગદાદના મુખ્ય વજીર—બાદશાહના ખાસ માનીતા અને પ્યારા, રાજ્યના શાણા સલાહકારનું માથું બગદાદની જમીનમાં ધૂળ ચાટતું થશે, ત્યારે બગદાદની જમીન પોતાના ખાસ હાકેમ અને રક્ષકનું માથું આ પ્રમાણે ધૂળમાં મળેલું જોઈને કંપારી ખાશે ! ”

અબદુલ્લાહ—જ્હાલા બિરાદર ! તેઓના દીલમાં ખરાબ ખ્યાલ હોત તો જાહેરમાં આટલી બધી મહેરબાની ન બતાવત અને આટલું

ઇનામ અકરામ પણ ન આપત. તેઓને તે આપવાની શી જરૂર હતી ? માટે આવા ખરાબ ખ્યાલોને છોડી આપો અને હવે થોડા અંગુરી શરાબ પીઓ કે તેથી આપના આવા ખરાબ ખ્યાલો દુર થાય અને દિલમાંથી ગમ અને ગુસ્સો નીકળી જાય !”

જાઅફર:—“ અરે ભાઈ ! આવી બેહદ ગમગીની અને હાય અફસોસીમાં શરાબ કેવો ? ”

અબદુલ્લા:—“ નહિં ભાઈ ! તમારા માટે આ વેળાએ શરાબ દવા જેવો છે; માટે તેનો ઇનકાર ન કરો ? ”

આમ કહીને અબદુલ્લાહે શરાબ પીવરાવનારી એક ખુબસુરત લોંડીને બોલાવી. તે તુરતજ હાજર થઈ ! ઇશારો થતાંજ તે ઝટપટ શરાબનો ગલાસ લઈ આવી અને જાઅફરની સામે ગઈ. પ્રથમ તે જાઅફરે કાંઈક આનાકાની કીધી, પરંતુ અબદુલ્લાહના ધણા આગ્રહથી શરાબનો ગલાસ મોઢું વાંકુંચુકું કરીને એક દવાની માફક પી ગયો, થોડા વખતમાં શરાબે પોતાનો અસર જણાવ્યો તેનો ગમ અને ગુસ્સો ધણે ભાગે ઓછો થઈ ગયો. ચહેરાનો રંગ કાંઈક બદલાયો અને તે અબદુલ્લાહ સાથે કાંઈક સારી રીતે વાતો કરવા લાગ્યો, તેટલામાં જાઅફરને વધારે રાહત અને મોજ મળે તે માટે અબદુલ્લાહે પછી એક ઉમદા ગાનારી કનીઝને ઇશારો કર્યો તેથી તેણે અરબી ભાષામાં ગાયન શરૂ કરી દીધું, અને અબદુલ્લાહ ત્યાંથી રવાના થઈ ગયો. નશીબજોગે ગાનારીએ પણ આ દુનિયાની નાપાયાદારી અને દરેક પળે મોત માથાપર ઉભું છે, તે વિષે ગાયન શરૂ કરી !

પ્રકરણ પદ મું.

જાગ્યરની કતલ !!

જાગ્યર કને મજકુર ગાનારી કનીઝ હજી ગાઇ રહી હતી, અને છેલ્લી કડી ખીજ વખત લલકારતી હતી, તેટલામાં એકાએક બાદશાહનો પેલો હુઝુરી મસરર જાગ્યરના તંબુમાં રજા શિવાય દાખલ થયો. તે અંદર દાખલ થતાં થોડે દુર ઉભો રહ્યો અને અંદરનો તમામ ખનાવ જોવા લાગ્યો. જાગ્યરની દ્રષ્ટિ પણ તેની તરફ પડી અને તે મસરરને એકાએક રજા શિવાય અંદર આવતો જોઈને ગભરાઈ ગયો. હજી તો ખરાબ ખ્યાલો અને ગમ થોડો થોડો ઓછો થતો હતો તેટલામાં જ મસરરને જોવાથી તેનો ગમ પાછો તાજો થયો. જાગ્યરના ખાસ હુઝુરીએ પણ તેને હળવેથી કાનમાં પુછ્યું કે “મસરર રજા શિવાય શા માટે આવ્યો હશે ? !”

જાગ્યર પ્રથમથીજ ગભરાઈ ગયો હતો તેમાં પોતાના હુઝુરીના આ સવાલથી તેના હોંશ ઉડી ગયા, ધારતીની મારી જાતી પણ ખેસી જવા લાગી અને થડક થડક થવા લાગી, હાથ પગ અને આખું અંગ ધ્રુજવા લાગી ગયું, આંખોએ અંધારા આવી ગયાં, માથું ચક્કર ખાવા લાગ્યું અને નઝદીકજ હતું કે તે ખેશુદ્ધ થઈ જાય; પરંતુ તે પાછો ટટાર થયો અને દ્રઢ મન રાખીને મસરર તરફ લક્ષ આપીને પુછ્યું કે, “મસરર તમે શા માટે આવ્યા છો ? તમારા આવવાથી તો હું ધણો ખુશી થયો છું, પરંતુ રજા શિવાય

એકાએક આવા કવખતે તમોને આવેલાં જોઈને હું ઘણો ગભરાઈ ગયો છું. ખરેખર તો છેને ? આવો અહીં આ બેસો ? ”

જાનકર:—“ ખરેખર ! આપ ગભરાઈ જવ તોજ પ્રમાણે હું આવ્યો છું. આ કાંઈ મળવા આવવાનો વખત નથી. અરધી રાત્રિ કરતાં વધારે રાત્રિ તો પસાર થઈ ગઈ છે; પરંતુ શું કરું ? આદર્શાહ સલામતના હુકમને માન આપવું પડે છે. ”

મસરના આવી મધ્યરાત્રિએ અદખઆદખ શિવાયના આગમનથી અને તેના આવા તોછડા અને ધડ માથા શિવાયના વિચિત્ર જવાબથી જાનકર વધારે ગભરાઈ પડી ગયો. તે વખત એવો હતો કે હારૂન અને જાનકર એ બંનેનાં કેટલાક ખાસ માણસો શિવાય તમામ લશ્કરીઓ, અમલદારો અને સરદારો સુઈ ગયા હતા.

હૃદયની તીવ્ર વેદનાથી જાનકરે ઘણી આતુરતાથી ગભરાઈ જઈને પાછું પુછ્યું કે, “ કેમ મસર ! શું કામ છે ? જલદી કહે ? ”

મસર—“ જ હા ! અરજ કરું છું ! પરંતુ તે બહુજ ખાતરી વાત છે. તે બીજાઓની સમક્ષ કહી શકાય તેવી નથી. ”

આ સાંભળીને જાનકરે પોતાના નઝદીકના માણસોને હાલવાને બદલે પોતેજ ગભરાઈમાં ઉઠીને દરવાજાની બાહર ગયો અને ત્યાંથી જરા દુર જઈને મસરને પુછ્યું કે, “ શું છે ? તે હવે કહી દે ! ”

મસરે જાનકરની તીવ્ર જાણસાને વધુ ને વધુ ઉશ્કેરતાં કહ્યું કે, “ હુઝુર ! જુઓ હું અરજ કરું છું; પરંતુ અહિં ચોંકાવાળાઓ નઝદીક છે, માટે કદાચિત્ તેઓ સાંભળી લે તેનો ડર છે. માટે આપ જાતેજ જરા વધારે તકલીફ ઉઠાવો ! ” આમ કહીને તે હળવે હળવે ચાલવા લાગ્યો અને જાનકર પણ તેની પાછળ ગભરાઈમાં પડીને ધીમે ધીમે ચાલવા લાગ્યો. આ પ્રમાણે

થોડેક દુર ગયા પછી જનઅફર બહુજ ધીમી ચાલે ચાલવા લાગ્યો તેથી મસરર સમજ્યો કે—હવે જનઅફર અહિયાંજ ઉભો રહેશે તેથી તે જરા ચાલતાં ચાલતાં વાતચીત કરવા લાગ્યો કે, “હુઝુર ! હું મારા પોતાના તંબુમાં સુઈ ગયો હતો, તેવામાં એકાએક બાદશાહ સલામતે મને બોલાવ્યો અને જ્યારે હું તેઓની ખિદમતમાં ગયો ત્યારે તેઓએ ફરમાવ્યું કે “મેં તને ખાસ એવા ખાનગી અને અગત્યના કાર્ય માટે બોલાવ્યો છે કે તે કામ હું મારાં છોકરાંઓ માસુન અને અમીન વિગેરેને પણ સોંપવામાં તેઓને વિશ્વાસપાત્ર લેખતો નથી. જાણ, તે કામ તારાથી થઈ શકશે ખરું ?” મેં તેઓના જવાબમાં અરજ કરી કે, ‘હુઝુરેઆલી ! આપનો હુકમ હું મારી આંખો અને માથાપર ખુશીની સાથે ચઢાવીશ, અને તે આપનો આ ફરમાન ખરદાર એટલી હદ સુધી બજાવશે કે—જો આપ હુકમ આપો તો હું મારુંજ માથું મારા પોતાનાજ હાથે કાપી નાંખું !’

આ વાતચીત કરતા કરતા જનઅફર અને મસરર બન્ને એક જગ્યાએ આવી લાગ્યા. આ જગ્યાએ કેટલાક ખાસ હથીયારખંધ માણસો છુપાવીને રાખવામાં આવ્યા હતા. આ ઠેકાણે પહોંચ્યા પછી જનઅફરે પાછું પુછ્યું કે, “મસરર ! હવે તો કહે કે શું વાત છે ?” મસરરે—“ આ લોકો જે અહીંયાં ઉભેલા છે; તે કદાચિતને સાંભળી લેશે; માટે જરા આગળ ચાલો તો કહું !”

આ જવાબથી જનઅફરને જરા દિલમાં એમ થયું તો ખરું કે, કદાચિત તે મને કલ કરવા લાઈ જતો હોય ! આવો વિચાર આવવાથી તે ત્યાં આગળ એકદમ થોભી ગયો. તેનામાં ત્યાંથી જરા પણ આગળ ચાલવાની બીલકુલ શક્તિ રહી નહિ તેથી તેણે ધાસ્તીના માર્યા દુઃખાયેલીએ છાતીએ પાછો તેજ સવાલ કર્યો કે,

“ઓ મસરર ! ખુદા વાસ્તે જલદી કહી સંભળાવને ? એ શું કામ હતું ? મારું કલેબું તે મારા મોંમાં આવે છે ! ”

મસરર:—“ જી હા ! કહું છું; પરંતુ શું કહું ? તે ઘણીજ ખરાબ અને ખોટાનાક વાત છે ! ”

જાઅફર:—“ પરંતુ આખરે છે શું ? શું મને કતલ કરવાનો હુકમ તને આપવામાં આવ્યો છે ? કેહને, કેહતો કેમ નથી ? શા માટે ચુપ થઈ જાય છે ? ! ”

મસરર: “ જી હા ! તેમજ છે; પરંતુ કંઈ પણ કહેવાની મારી ખીલકુલ જીભ ઉપડી શકતી નથી છતાં પણ કહું છું કે—હજુરે તો હમણાંને હમણાંજ આપનું માથું કાપીને પોતા પાસે મંગાવ્યું છે ! ”

મસરરની આ વાત સાંભળતાંજ જાઅફરની આંખોમાં અંધારાં આવી ગયાં અને રંગોમાંનું લોહી સુકાઈ ગયું, છાતીમાં ધડકારા થવા લાગ્યા. પગ શિથિલ થઈ ગયા અને આખું શરીર થરથર ધ્રુજવા લાગ્યું. ચોતરફ ઠાળી અંધારી રાત્રિ, શિવાય ત્યાં કશી પ્રકારની રોશની નહતી. અફસોસ ! આવી અંધારી અને ખીહામણી રાત્રિએ જાઅફર પર ટુટી પડેલાં મુસીબતનાં વાદળાં પણ વધારે કાળાં અને ઘેરાં થતાં જતાં હતાં. તેવામાં સર્વત્ર અંધકાર શિવાય ખીણું શું નજરે પડે ? અંધકાર ! હા, સર્વત્ર અંધકારજ હતો ! ઉપર પણ અંધકાર અને નીચે પણ અંધકાર ચોતરફ ફેલાઈ રહ્યો હતો. અફસોસ ! આવા વખતે જાઅફરનો ચેહરો ગજબનાક ગમગીની અને આફતકારક મુસીબતથી કેવો દયા ઉશ્કેરનારો જણાતો હશે ? બલે ત્યાં અંધકાર છવાઈ રહ્યો છે; પરંતુ કોઈ પણ પ્રકાશ શિવાય તે આપણી નજરે તરી રહ્યો છે. આહા ! આ વખતે તેની સ્થિતિ એક વજીર તરીકેની તેની કારકિર્દીને તદ્દન જુલાવી

અને લુસાડી દે છે ! શું કાંઈ પણ તેને એક રાત્રિના એક કમીના હુઝુરી સામે અફસોસ અને પશ્ચાતાપના નીરાશાભર્યા નીસાસા ભરતો ખ્યાલ પણ કરી શકે ખરો ?

મસરૂનો જવાબ સાંભળ્યા પછી જાન્યાર ત્યાંજ એક પથ્થરના પુતળાની જેમ થંભી ગયો અને પોતાનો અંત આવી ખરાબ રીતે જલદીથી આવેલો નોંધને તેનો શ્વાસજ રૂંધાઈ ગયો. તે જ્યાં ઉભો હતો ત્યાંજ ઉભો રહી ગયો એક પગલું આગળ કે પાછળ ચાલવાની તે હીંમત સુધાં કરી શક્યો નહિ ! આ પછી તેના દિલમાં હજારો તરેહના વિચારો અને તોફાનો ઉછાળા મારી રહ્યાં. પોતાનો તંબુ કેટલો દુર છે ? તે તે જોવા લાગ્યો; પરંતુ જ્યારે તેણે પાછું વળીને જોયું ત્યારે તેણે પોતાની મોટી અભયખી અને અફસોસી વચ્ચે એક હથીયારખંધ ટુકડીને તેની પાછળ તેને ઘેરીને ઉભેલી જોઈ. આ ટુકડી ત્યાં આગળ ક્યારે અને કેમ આવી તેની તેને કશી ખબર રહી નહિ ! ચોતરફ આવી અણધારી મુશ્કેલી અને મુસીબતમાં પોતાને વીંટળાયેલો જોઈને તે નાશી છુટવાનો ખ્યાલ પણ કરી શક્યો નહિ; અને તેથી હવે તેણે પોતાના ખચવાની આશા તદ્દન છોડી દીધી ! છતાં પણ મોતના પંજમાંથી ખચવાને દરેક મનુષ્ય કોશિશ કરે છે; અને છેવટ સુધી પણ તે માટે પોતાથી બનતા ઇલાજ કામે લગાડે છે. આશા એક અદ્ભુત અને અલૌકિક દેવી છે ! પ્રત્યેક મનુષ્ય મોતના ડાચામાં હોવા છતાં તેમાંથી ખચવાની આશા રાખી શકે છે; તેવી આશા રાખવાનો દરેકને સરખો હક છે; અને તેથી જાન્યારને પણ આમાંથી છુટકારો મેળવવાની સ્વાભાવિક આશા અને લાલસા થઈ. તેણે વિચાર્યું કે મેં મારી વઝીરાત દરમિયાન બગદાદની સલતનતમાં તેમજ બાદશાહ હાફેઝ અલ

રશીદના મોટા રાજદ્વારી મહાભારત કાર્યો બહાર પાડી આપ્યાં છે અને રાજદ્વારી ખટપટોનું નિરાકરણ કરીને બગદાદ સલ્તનતને મોટી આમદાની કરી આપી છે માટે રાજ્ય પ્રત્યેની આ સેવાઓની પીછાનમાં હાફન-અલ-રશીદ મને કતલ કરવાનો હુકમ આપેજ નહિ તેણે મસરરને પાછું હળવેથી પુછ્યું કે, “કેમ મસરર ? શું ખરી વાત છે ? શું બાદશાહેજ મને કતલ કરવાનો હુકમ આપ્યો છે ?”

આ સાંભળીને મસરરે જરા અચકાઈને જવાબ આપ્યો કે, “જી હા ! એજ હુકમ આપ્યો છે ! શું તમારી કતલનો નહિં તો મારી કતલનો હુકમ આપ્યો હશે !”

આ જવાબથી જાઅફરને પોતાની મોતની તદ્દન ખાતરી થઈ ગઈ અને એક મોટો ભયંકર અવાજ જાઅફરના મુખમાંથી બે અખત્યારીથી નીકળી ગયો જે અવાજ પથ્થર જેવા સખ્ત દિલવાળા ચોકીદારોને પીગળાવી નાંખવાને ઘસ હતો !

જે મસરર જાઅફર સામે એક ગુલામની જેમ હાથ જોડીને ઉભો રહેનારો હતો તેજ મસરર અત્યારે પોતાને સખ્તાઈના અને કરડાઈના શબ્દોથી ધમકી આપતો જોઈને જાઅફર ઠંડોગાર થઈ ગયો, અને એક ઠંડો નિશ્વાસ નાંખીને પોતાની આવી કમનસીબીપર તે બહુ અફસોસ કરવા લાગ્યો. આ વખતે જાઅફરની જીંદગીનો પાસો હિલટાઈ ગયો હતો; તે અત્યારે બગદાદના બાદશાહનો વજીર નહિ; પરંતુ એક કમનસીબ કેદી હતો, અને તેથી જે રૂઆબ અને દમામથી તે એક વજીર તરીકે બીજાઓને ધમકી અને કેદીઓને સજા આપનારો હતો; તેજ અત્યારે તે બાદશાહનો પોતેજ કેદી થયો હતો અને તેના તાબાના માણસોના ધમકી અને કરડાઈના શબ્દો સાંભળવાનો તેનો વખત આવ્યો હતો, અહા ! સમય સમયની કેવી બલિહારી છે !

જાન્યારે પાછું મસરને પૂછવાનું શરૂ કરીશું કે, “મસર! જો બાદશાહ સલામતનો આવોજ હુકમ છે; તો ભલે તેમાં મારે કોઈ પ્રકારનો વધો નથી; પરંતુ હવે તું મને એટલી કુરસદ આપ કે એક વખત તંબુમાં જઈને છેવટની વસીયત કરી આવું.”

આહા! જે વજીર જાન્યારની ઝખાનથી અથવા તેના માત્ર આંખના એક પલકારા કે ઇશારાથી એક ખુન કરનાર કેદી પણ છુટી જતો હતો, તેને અત્યારે એક કમીના નોકર પાસે આવી લાચારીથી આજીજી કરવાનો વખત આવ્યો હતો! જે જાન્યાર કને મોટા મોટા અમીર ઉમરાવો માથું નમાવતા હતા તેજ જાન્યારે અત્યારે મસરના પગ પર પોતાનું માથું નમાવીને કહ્યું કે, “મસર! હું કોઈ પણ પ્રકારની ગડબડ નહિ કરીશ? તું મને ખુદ વાસ્તે મારા તંબુમાં જઈને મારું વસીયતનામું લખવાની અને મારા સગાંવહાલાંઓનો છેવટનો મેળાપ કરી લેવાની રજા આપ! તે પછી તારે જોઈએ તે કરજે!”

અફસોસ કે જાન્યારની આવી દિલ પીગળાવી નાંખે તેવી લાચારી અને આજીજીપર તે મલીન મસરે જરા પણ લક્ષ ન આપ્યું, તેના જવાબમાં તે માત્ર એટલુંજ બોલ્યો કે, “બસ! હવે વધારે લાચારી ન કરો? મરવા માટે તૈયાર થઈ જાઓ?”

જાન્યારનો મનાવ્યો મસર માન્યો નહિ અને એકનો બે થયો નહિ. તેથી છેવટે તેણે મસરને કહ્યું કે, “ખયર! જો મારા આવા મહેરબાન બાદશાહે મને કતલ કરવાનો તમને હુકમ આપ્યો છે; તો તો પ્રથમ મને તેઓની ખિદમતમાં લઈ ચાલો, કારણ કે જેઓએ મારાપર આજ દીન સુધી મહેરબાની અને માયાદષ્ટિની મીઠી નજર રાખી છે; અને મને આવો હુકમ પોતાના તરફથી કદી પણ આપે નહિ! જેઓના દિલમાં મારા માટે આવી માયા મોહખ્યત ભરી

હોય અને જેઓને મારા શિવાય ધડીભર એન પડે નહિ તેઓના મુખથી મારા માટે આવો સખ્તમાં સખ્ત હુકમ બહાર પડે એ કદાપી સંભવેજ નહિ ! હું મરવાની દેહશતને લઇને બહાનાં બતાવતો નથી. તને એટલી તો ખાત્રી હશે કે કદાચિત આ વખતે હું બૂમ પાડું તો મારા જીવની સલામતી રહે નહિ, પરંતુ તમારામાંથી કોઇ પણ બચવા પામે નહિ ! મારા એકનું લોહી રેડવા ખાતર આ તમામ જમીનમાં લોહીની નિકા વહેતી થાય અને સેંકડોનાં માર્યા ધડથી જીવંત થઇને ધૂળ ચાટતા થઇ જાય; પરંતુ નહિ, હું નથી ઈચ્છતો કે મારા ખાતર નાહક મુસલમાનોનું લોહી રેડાય ! કદાચિત એવું ન બને કે આ હુકમ આદેશાહે શરાબના નશામાં બેશુદ્ધિમાં કર્યો હોય અને પાછળથી તમારા પર મોટી આફત અને મુસીબતનાં વાદળો તૂટી-પડે !”

મસરર—“નહિ ! તેમ નથી ! આપ તે માટે વિશ્વાસ રાખો ! મેં પ્રથમથી સંપૂર્ણ ખાત્રી કરી લીધી છે; એટલુંજ નહિ પણ આપના કલા શિવાય આપના તરફથી પણ ઘણાં બહાનાંઓ આદેશાહ સલામતને બતાવ્યાં હતાં અને એમ પણ અરજ કરી હતી કે આ કામ ઘણુંજ ખરાબ અને આખર પરિણામપર પશ્ચાતાપ લાવનારું છે; પરંતુ તેઓ પોતાના મક્કમ વિચારમાંથી જરાપણ ડગમગ્યા નહિ. આ ઉપરાંત તેઓ તે વેળા નશાની હાલતમાં પણ ન હતા. તેઓએ મને બહુજ સખ્ત તાકીદ સાચનો હુકમ અને ધમકી આપી છે કે જો હું તમારું માથું ન લઇ જઈ તો તેઓ મારું પોતાનું માથું ઉડાવી નાંખે ! આ વિષેની મસલહત માત્ર આજેજ નહિ; પરંતુ બે દિવસ પહેલાં બે કલાક સુધી મારી સાથે ખાનગીમાં થઇ હતી તેઓ આજની સુધી પણ પોતાના વીચારમાં જરાયે ડગમગ્યા

નથી; તેઓનો વિચાર હજી તેવોજ રહે અને મુસ્તકીમ છે। માટે તેઓએ મને આપનું કામ તમામ કરવાને બહુ સખ્ત તાકીદ સાથે મોઢલી આપ્યો છે।”

જાગ્યર:-“ મસર! તમારી આ તમામ વાતચીત બેશક ખરી જણાય છે, છતાં પણ દિલમાં એવું આવે છે કે મારી મોહ-બખ્ત કરનાર બાદશાહને જ્યારે મારા કતલ થવાની ખબર થશે ત્યારે તેઓ તેના પરિણામપર પસ્તાવો કરશે. તે વખતનો પશ્ચાતાપ અને રડવું કંઈ કામ આવશે નહીં। ઘણે ભાગે બાદશાહો કેટલા વગર વિચાર્યાં કામ કીધા પછી પશ્ચાતાપ કરે છે તે ફાકટ છે। માટે આ વખતે મેહરબાની કરીને માંડે એટલું કામ કરો કે તમો મને આ સિપાહીઓના પહેરામાં સોંપીને બાદશાહ પાસે જઈને કહો કે જાગ્યરને કતલ કરી નાખ્યો છે। જો તે વખતે તે ખુશ થાય અને પશ્ચાતાપ ન કરે તો તુરત આવીને માંડે માથું કાપી નાંખીને બાદશાહ પાસે લઈ જજો! જો તેઓ રડે અને અફસોસ કરે અને પસ્તાય તો તેમને તેજ વખતે જાહેર કરી દેજો કે તેને હજી કતલ કરવામાં આવ્યો નથી।”

આ સાંભળીને મસર એકદમ ગુસ્સે થઈને બોલ્યો કે, “જ નહિ! હું તમોને અહીંયાં કોઈ પણ પ્રકારે મૂકીને જઈ શકતો નથી। બસ, હવે વધારે વાત કરવી છોડી દો!!”

મસરના ઉપલા જવાબથી જાગ્યર એકદમ નીરાશ થઈ ગયો. જીવવાની જે કંઈ થોડી ઘણી આશા તે રાખતો હતો તે તદ્દન નષ્ટ થઈ ગઈ; છતાં પણ તેણે હજી એક છેવટની વિનંતિ મસરને કરવાની જરૂર જોઈ, તેથી તે બોલ્યો કે, “હવે માત્ર એકજ

બાબત વિષે તને અરજ કરવાની બાકી રહી છે. મારી આ મરતાં દમની માત્ર એકજ અરજ કયુલ રાખ ! જો એ કયુલ થયા પછી હું જીવતો રહેવા પામીશ તો હું તારો એહસાન મરતાં સુધી કદી પણ ભુલીશ નહીં. મારી છેલ્લી અરજ તને એ છે કે જ્યારે તું મને આ ચોકીવાળાને સોંપીને એકલો જવા માંગતો નથી, તેમજ મને બાદશાહની સમક્ષ લઇ જવા ચાહતો નથી તો એમ કર કે તું મને અહીંઆંથી બહુજ છુપી રીતે બાદશાહના તંબુના પાછળના ભાગ સુધી લઇ ચાલ અને મને એ જગ્યાએ ચોકીવાળાઓને સોંપીને બાદશાહ પાસે જઈને તેમની ઝખાન-મુબારકથી મને કલ કરવાનો હુકમ સંભળાવ કે હું મારા પોતાના કાનોકાન એ શબ્દ સાંભળું તો પછી મને જીવવાની કોઇ પ્રકારની આશા કે ઉમેદ બીલકુલ રહેવા પામે નહિ.”

જાઅફરે મસરરને આ છેલ્લી વિનંતિ એવી તો નમ્રતાથી આજીજ અને લાચારીથી પગે પડીને કરી કે નિર્દય હૃદયના મસરરને પણ દયા આવી ગઇ તેથી તે બોલ્યો કે, “ઓ જાઅફર તેમાં પણ કાંઇ વળવાનું નથી છતાં પણ મરતાં વખતની તમારી એક અરજ લક્ષમાં લેવા ખાતર તમારી છેલ્લી ઉમેદ પુરી કરું છું ભલે ચાલો !” આમ કહી તે મસરર ચોકી પહેરા વચ્ચે જાઅફરનો હાથ પકડીને હાડનના તંબુ પાસે લઇ ગયો.

બીચારા જાઅફરના અહીંઆં આવી વલે થઇ છે. ત્યારે જાઅફરનાં તંબુમાં શું થયું તે પણ આપણે જોઇ લઇએ. જાઅફર મસરર સાથે વાતચીત કરતો બાહેર સુધી નીકળી ગયો અને પાછો એક કલાક પણ થવા આવ્યો છતાં પણ તે પાછો ફર્યો નહિં તેથી તેના ખાસ હુજુરી અને બીજા ખિદમતગારો બહુજ વિચારમાં

પડી ગયા કે વજર સાહેબ ! હજી ખયમામાં કેમ આવ્યા નહિ ? તેટલામાં અબદુલ્લાહ એકદમ બાહર નીકળીને ખયમાના દરબાનને પૂછવા લાગ્યો કે, “ હજીરે આવી ! ક્યાં છે ? તેણે કહ્યું કે, “ તેઓ હમણાંજ મસરની સાથે વાતો કરતા કરતા આટલામાં ગયા છે.” તેથી અબદુલ્લાહ જાન્યારને શોધવા બાહર ગયો.

ખયમાના જે ભાગમાં હાડન બેઠો હતો તે ભાગની નજદીક મસરે જાન્યારને ઉભો રાખ્યો અને ચોકીદારને મજબુત લગામણ કરીને તે હાડનના તંબુમાં દાખલ થયો, મસરને જોતાંજ હાડને માથું ઉંચું કરીને તુર્તજ ઇશારાથી પૂછ્યું કે, “ કેમ ? કામ તમામ થયું ? ” બાદશાહના જવાબમાં મસરે જાન્યારને જે જે વાતો રસ્તામાં કીધી હતી તે તમામ કહી સંભળાવી. આ વેળાએ જાન્યાર પોતાની વાત મસર હાડનને કહેતો હતો તે તમામ તંબુની બાહર ઉભો ઉભો સંભળતો હતો. જ્યારે મસર હાડનને જાન્યારની તમામ વાત શબ્દે શબ્દ કરી રહ્યો ત્યારે જાન્યારને જરા ઉમેદચર્ચ કે મારી આજીજ અને નર્મતાભર્યા શબ્દો હાડને બરાબર સંભળ્યા તેથી તેનું દિલ જર પીગળી જશે અને આ વેળાએ તેની જાનમાંથી કાંઈ સારા શબ્દો નીકળશે; પરંતુ હજાર અસોસ ! તકદીર આગળ તદબીર મિથ્યા છે ! હવે તંબુની બાહર ઉભેલો જાન્યાર અને અંદર ઉભેલો મસર, હાડનના બંને હોડમાંથી જવાબ માટે અવાજ નીકળવાની તીવ્ર ઈતેન્નરીમાં જીજ્ઞાસાપૂર્વક ઉભા હતા, તેવામાંજ એ બેરહેમ અને ઝાલિમ બાદશાહની ઝાલિમ જાનમાંથી એકદમ ગુસ્સાના જુસ્સાભર્યા આવેશમાં નીચલા શબ્દો નીકળ્યા કે, “ ઓ કમબખ્ત નીમકહરામ ! જા, જા ! મારી સામેથી નીકળ ? શું મેં તને જાન્યારને જીવતો લાવવા મોકલ્યો હતો ? કે તેનું માથું કાપી લાવીને મારી

સમક્ષ હાજર કરવા મોકલ્યો હતો ? જા ! જલ્દી જા ! એ લાગ્ય-
નતી નીમકહરામ જાગરવું માથું ધડથી જુદું કરીને તે મારી આ-
ગળ હાજર કર ! ”

ઝાલિમ અને નિર્દય હૃદયના બાદશાહનો આ હુકમ સાંભળતાં
જ જાગરના હોશહવાસ ઉડી ગયા, હાથ પગ ઠંડા થવા લાગ્યા.
છાતીમાં જેરથી ધડકારા થવા લાગ્યા, તેનું દીલ એકદમ ભરાઈ આવ્યું,
આંખોમાં અંધારા આવી ગયાં, માથામાં ચક્રો આવવા લાગ્યાં, અને
ઉભા રહેવાની પણ બીલકુલ શક્તી રહી નહિ તેથી બંને હાથો છાતી
અને માથા પર મારતો હાથ અફસોસીના નિસાસા ભરતો જમીનપર
એસી ગયો. તેની સામે પ્યારી અબ્બાસાનો ચહેરો તરવા લાગ્યો
અને જાણે કે અબ્બાસા રંડાઈ હોય અને તેણી શોકનાં કપડાં પહે-
રીને બંને હાથોથી પોતાના માથાના વાળ ઉરાડતી હોય અને મા-
તમનો શોર મચાવતી હોય તેવો છાતી ફાડી નાંખનારો શોકજનક
દેખાવ તેની નજર સામે ખડો થયો ! આહ ! તેટલામાં ત્યાં એકા-
એક મસરર પણ અંદરથી આવીને કહેવા લાગ્યો કે, “ ચાલો
ઉભા થાવો ! ”

આહ ! તે વેળાનો જાગરનો દેખાવ એવો દુઃખદાયક અને
ગમગીન હતો કે મસરર તથા ચોકી-પહેરાવાળા સિપાઈઓનાં દિલ
પણ પીગળી ગયાં. જાગરને ત્યાં ઉભું થવું મુશ્કેલ થઈ પડ્યું તેથી
એ સિપાઈઓએ તેને બંને બગલમાં હાથ આપીને જેમ ત્રણ વર્ષના
બીમારને બીમારીના ખાટલામાંથી ઉભો કરે તેમ તેને ઉભો કર્યો.
તેને તેઓ ત્યાંથી મસરરના તંબુ તરફ લઈ ચાલ્યા. આ વખતે જા-
ગરના હાથ પગની નાડો તૂટવા લાગી હતી અને પગમાં બંને મ-
ણની બેડી પડી હોય એવા તેના પગ ભારે સીસા જેવા થઈ ગયા.

જાગ્યર વારંવાર હાય અફસોસીના અને નિરાશીના નિશ્વાસો નાંખતો હતો અને અબ્બાસાને યાદ કરીને દિલમાં કહેતો હતો કે ઓ મારી પ્યારી અબ્બાસા ! તમે આ વખતે ક્યાં છો ? જરા જુઓ તો ખરાં કે આ તમારો પ્યારો જાગ્યર આ વખતે કેવી આફત અને મુશીબતમાં સપડાઇ પડ્યો છે ? હાય ! અફસોસ ! મને મોતે ઓ ટલી પશુ દુરસદ ન આપી કે હું તમોને મારી આખેરી વખતની દયા ઉશ્કેરનારી સ્થિતિનું વર્ણન લખી મોકલું ઓ પ્યારી અબ્બાસા ! આ વેળાએ મારી પાસે નથી કોઇ દોસ્ત, કે નથી કોઇ મારી મુસીબતમાં ભાગ લેનાર, કે નથી કોઇ મારી દયાપાત્ર હાલત પર આંસુ પાડનાર ? અફસોસ ! આજે જે છે તે મારાં લોહીના પ્યાસા ખુલ્લી તલવારોવાળા સિપાઇઓ અને મલકિન મસર છે. ઓ પ્યારી અબ્બાસા ! જ્યારે તમે તમારા પ્રાણ પ્યારા જાગ્યરની આવી દયાજનક મુસીબતનો હાલ સાંભળશો ત્યારે તો તમોને વણે સદમો થશે અને મારી પાછળ જુરી જુરીને અને રડી કકળીને જીવને પટકી નાંખશો ! આહ ! અત્યારે મને એવી જગ્યોએ લઇ જવામાં આવે છે કે જ્યાં માંડે લોહી વહેવારવામાં આવશે ! પ્યારી શાહનદી ! આજે હું માત્ર તમારી મોહબ્બતનાજ કારણથી તમારો દુરઆની બનું છું ! જ્યારે બાગમાં મેં તમોને મળવા માટે બોલાવ્યાં હતાં, ત્યારે મારા મનમાં સ્વાભાવિક એમજ થઇ આવ્યું હતું કે ઓ તમારા અને મારા વચ્ચેની છેલ્લીજ મુલાકાત છે, છતાં પણ તે વખતે તમોને ખાત્રી થતી નહતી. આહા ! તે વખતે તમારાથી જુદા પડવાને માંડે દિલ કબુલ કરતું ન હતું ! આહા અફસોસ કે હું એક પુરૂષ છતાં માંડે દિલ આવું બેચેન થઇ ગયું છે, તો પછી તમારા એક અબ્બા જાતિનાં નાજુક તનબદનને મારાં કલની કહાણી સાંભળીને કેવા સખ્ત

પ્રકારનું અસહ્ય દુઃખ અને દર્દ થશે ! પરંતુ ઓ પ્યારી ! તે વખતે સખર કરજો ! આપણા તકદીરમાં આવીજ મોહજ્વલતે મરવાનું સજીત હશે ! તમે એમજ સમજો કે જાગ્રત તમારા ઉપરથી કુરખાની થઈ ગયો છે ! ખુદા હવે તમોને સહીસલામત રાખે ! આહા ! હાય અફસોસ કે એક કલાક પહેલાં મારા હાથમાં એટલી બધી સત્તા હતી કે મારા માટે હજારો આદમીઓ માથાં આપવાને તૈયાર થતા હતાં, પરંતુ હાલમાં અફસોસ કે એવો બારીક વખત આવી લાગ્યો છે કે—મારો એક આખરી અને મરતાં વખતનો પયગામ તમોને પહોંચાડનાર મને કાંઈ નજરે આવતો નથી હવે હું નામુરાદ આ જીંદગીમાંની બાકી રહેલી આશાભર્યો આ દગલખાજ અને દોરંગી દુનિયાનો ત્યાગ કરી જઈ છું ! ઓ અબ્બાસા ! તમે મારાપર ફાતેહા પડજો અને પરદેશમાં પરદેશીને પનારે પડેલાં બાળકોને સંભાળજો. બસ ! હવે આપણો મેળાપ ઇનશાઅલ્લાહ કયામતમાંજ થશે !

હેવટે આ જીંદગીથી તદ્દન નાસીપાસ થએલા અને હવે જેમ અને તેમ જલદીથી મોતની તલખ કરતા જાગ્રતે દિલને સખત કરીને મસરરને કહ્યું કે, “ હવે મને તમે ક્યાં લઈ જાઓ છો ? જે કરવાનું હોય તે શા માટે કરતા નથી ? ! ”

મસરર—“ હું સખત લાચાર છું ! હું જાણું છું કે તમે ચાલી શકતા નથી, પરંતુ મને હુકમ છે કે હું તમને મારા ખયમામાં લઈ જઈને પછી કતલ કરું. ”

જાગ્રત—“ ભલે ! ત્યાં લઈ જાઓ, પરંતુ મારી વસીયત છે કે—તમે મારા વારસોને કહેજો કે મારો જેટલો માલ છે, તે તમામ પર ગરીબો અને ફકીરોનો હક છે, અને મારી લોંડીઓ અને ગુલામો તમામ આજથી આઝાદ છે. તેમજ જે લોકોપર માંડે કાંઈ પણ લેણું

નીકળતું હોય તે હું તેઓને માફ કરું છું ! ”

હજી જાન્યારને ખયમાની અંદર લઈ જવામાં આવે તે પહેલાં જાન્યારને શોધવા નીકળેલો જાન્યારનો ખાસ દોસ્ત અખદુલાહ ફાનસ લઈને હળવે હળવે ચોતરફ નજર નાખતો ચાલ્યો આવતો હતો. મસરે ફાનસનો પ્રકાશ દૂરથી જોતાંજ પોતાના સિપાહીઓને જલદીથી ખયમામાં જવા કહ્યું તેથી તેઓ જલદીથી જાન્યારને ખેંચતા તાણતા લઈ ગયા. તેવામાં ફાનસવાળાએ અવાજ આપ્યો કે, “ઓ મસર ! ઓ મસર ! ” જાન્યાર જો કે તે વેળાએ સકરાત (અંતકાળ) માં હતો છતાં પણ તેના કાનમાં મસરને બોલાવવાનો આવાજ પહોંચ્યો, તેને તે આવાજ પોતાના કાંઈ ખેરખ્વાહનો હોય તેવો માલુમ પડ્યો તેથી તેણે જ્યારે વધારે ક્ષણ આપીને સાંભળ્યું ત્યારે તેને ખખર પડી કે તે આવાજ તેના ખાસ દુઝરી અને દોસ્ત અખદુલાહનો છે તેથી જરા ખુશી થઈને બોલ્યો કે, “મસર ! જરા જોતો ખરે કે અખદુલાહ તને બોલાવે છે ! કદાચિત તે મને શોધવા નીકળ્યો હશે, તેથી મહેરબાની કરીને તેને જરા મારી પાસે તો બોલાવો ? ”

અખદુલાહની ખીકથી મસર જાન્યારને જલદીથી તંબુ તરફ લઈ જતો હતો તો પછી તે શા આધારે અખદુલાહને ત્યાં આગળ બોલાવે ? આથી જાન્યારને કાંઈ પણ ખખર નહિ આપતાં તેણે તેને જલદીથી તંબુમાં દાખલ કર્યો, અને એક નાની રાવટીમાં લઈ જઈને જાન્યારના માથાપરનો ઝરીયાન ફેંટો ઉતારીને તેની આંખો પર બાંધ્યો, તેટલામાં અખદુલાહ પણ મસરના તંબુ પાસે આવી જાયો, પરંતુ તે બહુજ હળવે હળવે આડી અવળી નજર કરતો હતો. તે ખીયારાને શું ખખર કે—ત્યાં આગળ આવો ગઝબનાક ગઝબ થવાનો સામાન તૈયાર થઈ રહ્યો હતો ? !

હવે મસર અને સિપાહીઓ તે રાવટીની અંદર જાવરનું કામ તમામ કરવામાં મશગુલ થયાં. આદર એક ઉધાડી તલવારોની સિપાહીઓની ટુકડી ચોકી માટે ઉભી હતી ત્યાં આગૂળ અખદુલ્લાહે આવતાંજ તેણે તે ટુકડીને જોઈને ગભરાઈને પુછ્યું કે—“ અરે મસર ક્યાં છે ?” આ સાંભળીને એક સિપાહીએ જરા સખ્ત અવાજથી કહ્યું કે, “ મસર અહિંયાં નથી ! ”

અખદુલ્લાહ:—“ આટલો બધો કરડાઈથી શા માટે જવાબ આપે છે ? શું તું મને ઝોળખતો નથી ? બોલ ! મસર ક્યાં ગયો છે ? અને તમો અહીં તલવારો લઈને શા માટે ઉભા છો ? ! ”

અખદુલ્લાહ અને તે સીપાઈ વચ્ચે થયેલા ઉપલા સવાલ-જવાબ જાવરે સાંભળ્યા હતા પરંતુ તે વખતે તેની આંખો પર પાટા બાંધવામાં આવ્યા હતા. જાવર સમજ્યો કે હવે માથું ઊરાડવામાં કશો વિલંબ નથી, છતાં પણ દિલને બહુજ સંભાળીને લાંબા સાદે બોલ્યો કે, “ ઓ અખદુલ્લાહ ! સલામ ! છેલ્લા સલામ ! તું જો કે તારા દોસ્ત પર શું ગુઝરી રહી છે ? બસ હવે આ શબ્દો તમાગ ન થતાંજ હું હંમેશ માટે વિદાય થઈ જઈ છું ! ”

અખદુલ્લાહના કાનમાં એ ત્રાસ અને દુઃખદાયક અવાજ આવતાંજ એકદમ તે ગભરાઈ જઈને બેચેન થઈ ગયો અને સમજ્યો કે હાય મસરે દગો કર્યો ! તે વખતે તેને ખીજું કંઈ પણ ન સુજતાં “ હાય મારા આકા અને અઝીઝ દોસ્ત ! ” એમ કહીને એકદમ અંદર ધુસ્યો, પરંતુ પ્રથમ તો ચોકીવાળાઓએ તેને અટકાવ્યો, છતાં પણ તે અટકાવ્યે અટક્યો નહિ; પરંતુ વધારે હિંમત કરીને અંદર જતાંજ એક તરફથી તેના પર તલવારના ધા પડવા લાગ્યા અને ખીજી તરફ કોઈનું ગળું કપાતું હોય અને

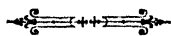
ઉંઠકારાનો અંતકાળનો અવાજ આવતો તેને સંભળાયો. તે અવાજ તુરતજ ડંડો થઈ ગયો અને તે અવાજ સાથેજ કત્તલ થનારનો દમ ભાંજ રમી ગયો ! અફસોસ !

બહાલા વાંચક ! તેં જાણ્યું ? એ ઉંઠકારાનો અવાજ કોનો હતો ? હાય ! હાય ! અફસોસ ! હઝાર અફસોસ ! એ અવાજ અબ્બા-સાના પ્યારા આશક જાન્યારનો હતો ! ખસ હવે તો ત્યાં કયામત ખરપા થઈ ગઈ. એ મેદાનમાં એવી ઉદાસી અને ગજબનાક ગમી ફેલાઈ ગઈ કે આપણી આંખોમાંથી દડદડ આંસુઓનો વર્ષાદ વર્ષાવ્યા સિવાય રહી શકાતું નથી ! આહ ! ત્યાં શું નજરે પડે છે ? હાય ! હાય ! હઝાર અફસોસ કે મસરૂર મલકિનના હાથમાં જાન્યારનું કાપેલું માથું જણાય છે, અને તે ખુદી તલવારવાળી એક ટુકડી સાથે હાડનના તંબુ તરફ જતો જોવામાં આવે છે !

હાડન તે વેળાએ વારે વારે મસરૂરના તંબુ તરફ એકી નજરે જોઈ રહ્યો હતો અને ત્યાં જે ગજબ થવાનો હતો તેની ઇન્ટેઝારીમાં અને પોતાની ફતેહ તરીકે જાન્યારના કાપેલા માથાની રાહ જોઈ રહ્યો હતો, તેવામાં તે નિર્દય અને ઘાતકી હૃદયનો સંગદીલ-મલકિન મસરૂર જાન્યારનું કાપેલું માથું એક થાળમાં રાખીને ઝાલીમ બાદ-શાહ હાડનની સમક્ષ હાજર થયો. હાડન તે જોઈને ખુશી થતો બોલ્યો કે, “ ખરેખર મસરૂર ઘણોજ નીમકહલાલ છે, તેણે મારા દુશ્મનને કત્તલ કર્યો ! ”

હાડને જ્યારે મસરૂરને જાન્યારના તંબુમાં મોકલ્યો હતો ત્યારે પ્રથમથીજ એવો બંદોબસ્ત કરવામાં આવ્યો હતો કે લશ્કરની થોડી થોડી ટુકડી જાન્યારના પિતા ! અને યહ્યા તેના બાઈ ફઝલ વિગેરેના

તંબુ આગળ છુપી રીતે તૈયાર રાખવી અને હુકમ થતાંજ એ સર્વેને તુર્તજ કેદ કરી લેવાં. જાન્યારને કતલ કરવામાં આવ્યો ત્યાં સુધી તો તેઓમાંના કોઈને પણ એ વિષે સ્વપ્ન પણ ન હતું, તેથી જ્યારે મસરે જાન્યારનું કાપેલું માથું હાડન આગળ હાજર કર્યું ત્યારે તેણે તેજ વખતે મસરને હુકમ આપી દીધો કે, “ હવે જલદીથી ચહ્યા, ફઝલ વિગેરેને કેદ કરી સખ્ત ચોકી પહેરામાં રાખો અને તેઓને જાન્યારના કતલ થવાની કશી પણ ખબર થવા પામે નહિ, તેની ખાસ સંભાળ રાખજો ! ” બાદશાહનો આ હુકમ થતાંજ તે સર્વેને કેદ કરવામાં આવ્યાં અને બાકીના સરદારો અને અમલદારોને સવારમાં વહેલા હાજર થવાનો હુકમ આપ્યો. આ વખતે સહવાર પણ નજદીક થઈ ગઈ હતી. તે પછી સૂર્ય નીકળતાંજ તમામ જણ ગલરાટની હાલતમાં દરબારમાં જવા લાગ્યા અને આજે આટલા જલદી શા માટે બોલાવવામાં આવ્યા હશે તેનો કોઈ ખ્યાલ સરખો પણ કરી શક્યા નહિ.

પ્રકરણ ૬૦ મું.

જાન્યારનું માતમ.

હાડન-અલ-રશીદના હુકમને માન આપીને સૂર્ય ઉદય થતાંજ રાજ્યના સર્વે અમલદારો અને સરદારો વિગેરે દરબારમાં એકઠા થયા અને એક બીજા સામે ગલરાટની નજરે જોવા લાગ્યા. તેટલામાં બગદાદનો બાદશાહ પણ પોતાના ખાસ ખયમામાંથી બાહર નીકળી તે જગ્યાએ આવી લાગ્યો અને બાદશાહી તખ્તપર પોતાની જગ્યા

લીધી જે પછી તેણે ભરાયેલી કચેરી તરફ જોઈને કહ્યું કે, “ મેં
યહ્યાના પુત્ર જાગ્યર સાથે કેવી અને કેટલી ભલામી કરી છે ! ”
આ સાંભળીને દરબારમાં બેઠેલા તમામ અમલદારો અને સરદારોએ
કહ્યું કે, “ હુઝુરેઆલી એ વિષે વળી પૂછવાનું હોય ! અમો તો શું
પરંતુ આપણી ચોતરફનાં બીજાં રાજ્યો સુધાં તે બાબતથી વાકે-
ફગાર છે, અને આપ નામદારે તો તેઓને પોતાના સગા કરતાં પણ
વિશેષ માન આપ્યું છે. કોઈ પણ બાદશાહ પોતાના એક તાબેદાર
નોકર-વજીર સાથે આ પ્રમાણે કદી પણ મહેરબાની અને નવાઝીશો
કરે નહિ. આપે ખાસ કરીને તેઓ પર જ મહેરબાની કરી છે તેવું
કાંઈ નથી; પરંતુ બીજા સર્વે અમીર ઉમરાવો અને રૈયત પર પણ
આપના તરફથી આવીજ મહેરબાની અને દિલસોજી દેખાડવામાં
આવી છે ! ”

તે પછી બાદશાહે જવાબમાં કહ્યું કે, “ ખરેખર ! મેં જાગ્યર
પ્રત્યે જે કંઈ ઉપકારો કર્યા હોય તે મારે કહી દેખાડવા એ મારું
કામ નથી, પરંતુ મારે બહુજ અફસોસી અને બેહદ દીલગીરી સાથે
જણાવવાની ફરજ પડે છે કે એ નિમકદરમે મારા આવા અનહદ
એહસાનોનો બદલો આવી રીતે વાળવો જોઈતો ન હતો ! ”

આ સાંભળીને કચેરીમાંના સર્વે માણસો ચોંટા પડ્યા અને એ-
કદમ હચમચતમાં પડીને તેઓ હારન-અલ-રશીદના ચહેરા તરફ ટીકવા
લાગ્યા ! કારણ કે બાદશાહના એ શબ્દોથી તેઓ બહુ અજબ થયા
હતા. બાદશાહે એ લોકોનો આવો હાલ જોઈ પાછું કહ્યું કે, “ શું
તમો એમ સમજો છો કે હું કશું જાણતો નથી, અને મને કોઈ જા-
તની ખબર પડી નથી. ના તેમ નથી. તમો ચકીત કરીને જાણો
કે હું નાની મોટી સર્વે બાબતોથી વાકેફગાર છું પરંતુ મારી આદત

એવી છે કે નજીવી બાબત પર લક્ષ આપવાનું હું વાળખી વિચારતો નથી, અને જ્યાં સૂધી કોઇ મારી નાફરમાની અને નિમકહરામી કરવામાં હદ કુદાવી જતો નથી ત્યાં સૂધી હું તેને સખ પણ કરતો નથી. પરંતુ જ્યારે મને તેની નિમકહરામી અસહ્ય થઈ પડે છે, અને વાત વધી પડે છે ત્યારેજ માત્ર હું તેના ચાપતા ઉપાયો લેવાનું ચોચ ધારું છું. શું તમોને ખબર નથી કે યહયા નામના હુસયની સમય-દને જાઅફરે મારી સખત મનાઇ છતાં મુક્ત કરી આપ્યો, અને બરાવા કે જેને હું હદથી વધારે ચાહતો હતો તેને મારાથી છુપાવી રાખીને તે મરી ગયો છે એવું જુઠાણું જાઅફરે મારી સમક્ષ જાહેર કીધું, અને મારા ખજાનામાંથી કાંકરાની જેમ નાણું ઉડાડી નાખ્યું ! શું જાઅફરની આ નિમકહરામી એવી નથી કે જે બાદશાહને એકદમ ગુસ્સામાં લાવે અને એ કૃત્યોની તેને સખ કરવામાં આવે; છતાં પણ એ બાબત પર મેં મોટું દીલ રાખીને કશું લક્ષ આપ્યું નહિ, પરંતુ તેણે મારી આવી મહેરબાની અને ચૂપકીદીનો ગેર-લાભ લઇને તેટલાપરજ ખસ નહિં કરતાં એક પગલું આગળ ભર્યું. તેણે બગદાદના બાદશાહને કાયમનો કલંક અને બટો લાગે તેવું હરા-મખોરીનું નિચ કૃત્ય કરીને ગજબ કરી નાંખ્યો. આ બાબતથી તમો વાકેફ છો તો હવે કહો કે “એ નાલાયક નિમકહરામને કેવી સખએ ખહોંચાડવો જોઈએ ?” આટલું બોલીને બગદાદનો બાદશાહ થોડો વખત ચૂપ રહ્યો અને લોકો શું જવાબ આપે છે તેની રાહ જોઇ રહ્યો હતો પરંતુ આ બાબતો સાંભળીને દરબારમાંના સર્વે કોઇ હ-યરતમાં પડી જઇને ગભરાઈ ગયા અને જુદા જુદા વિચારોનાં વમ-ળમાં ગોચાં ખાવા લાગ્યા. જ્યારે કોઇ પણ કંઈ બોલ્યું નહિ, ત્યારે હારૂન-અલ-રશીદ ફરી પાછો બોલ્યો કે, “કમ, તમો કોઇ જવાબ

આપતા નથી ? ઠીક, હું સમજ્યો કે ચહયાના પુત્ર જાઅફરનો રોખ અને ખોદ તમોને તેની વિરૂદ્ધ ખોલતાં અટકાવે છે, પરંતુ તમે હજી જાણતા નથી કે—હું ગમે તેવો પણ ખાદશાહ છું અને તે તો મારો એક તાબેદાર નોકર છે ! ” આમ કહીને તેણે મસર તરફ ધસારો કર્યો અને કહ્યું કે, “ લાવ જલ્દી પેલો થાળ લાવ ! ” હુકમ થતાં જ મસર એ થાળ લઈ આવ્યો જેની અંદર જાઅફરનું કાપેલું માથું રાખવામાં આવ્યું હતું. આ જોઈને સઘળાં ચકિત અને હચરન થઈ ગયા અને તેઓના ચહેરા એકદમ ઝંખવાળા પડી ગયા. હાફન—અલ—રશીદ આ વેળાએ એકદમ ગુસ્સામાં આવી ગયો. તે હાથમાં ઉઘાડી તલવાર લઈને ખેઠો હતો અને ગુસ્સાના આવેશમાં તે તલવારને વારંવાર ફેરવ્યા કરતો હતો. તેની પાછળ પણ નાગી તલવારો વાળા પહેરેગીર સિપાઈઓ ઉભા હતા અને ખયમાની ચોતરફ લશ્કરી ટુકડી પણ તૈયાર રાખવામાં આવી હતી. બસ, જાઅફરનું કાપેલું માથું જોતાં જ સર્વે લોકો પથ્થરની જેમ સ્થિતિસ્થાપક થઈ ગયા, પરંતુ હાફન—અલ—રશીદ જેવા આલિમ અને કૂર ખાદશાહની દેહશતથી તેઓ કંઈ પણ ખોલવાની કે અફસોસ કરવાની હિંમત સુધા કરી શકતા ન હતા, પરંતુ તેથી ઉલટું તેઓ ખુશામદ કરીને કહેવા લાગ્યાં કે, “ હુઝુરે—આલિએ જે કંઈ કર્યું તે નેકજ કીધું ! અગર જો જાઅફરનો આવો ગુનોહ હતો, તો બેશક તે તે સજાને લાયકજ હતો ! ”

આ સાંભળીને હાફન—અલ—રશીદ ઉશ્કેરાઈ જઈને ખોલ્યો કે, “ તમો હજી સુધી અગર, મગર શું કર્યા કરો છો ? અને શા માટે એમ કહો છો કે જાઅફરનો આવો ગુનોહ હોય તો તે તેવી સજાને લાયક હતો ? ! શું તમોને મારા કહેવા પર બરોસો આવતો નથી ? શું હજી સુધી તમો તે બાબતોથી અજાણ્યા છો ? ખચર !

એ સધળું છતાં જાન્યદ્ર અમોને બેશક બહુ બહાલો અને પ્યારો હતો. આ કામ મેં ગુસ્સાના જુસ્સાભર્યા આવેશમાં કરાવી નાખ્યું છે. ખરર ! જે સજીત હતું તે થઇ ચુક્યું, તેનો કાંઈ ઇલાજ નથી ! ઓ મસદર ! હવે આ થાળ અહિંથી ઉપાડી લે ? હાય ! હું જાન્યદ્રનું કાપેલું માથું જોઈ શકતો નથી ! ખરેખર ! જાન્યદ્રને કતલ કરાવવાનો મને ઘણોજ સદમો થયો છે ! તે બેશક ઘણો લાયક અને માયાળુ વજીર હતો ! હાય અફસોસ ! જે તેનાથી આવો ગુનોહ ન થયો હોત તો મારાથી આવું ભયંકર કામ થાત નહિ ! “ તેણે માત્ર ખતાઓજ કરી નથી, પરંતુ તેથી વધારે તે ખાનગીમાં મારા જીવનો દુશ્મન થઈ ગયો હતો ! ” આમ કહ્યા પછી તેની આંખોમાંથી આંસુ ટપકવા લાગ્યાં અને રડવાનો અવાજ પણ બાહર નીકળ્યો પરંતુ સખર કરીને તેણે રડવાનું રોકી લીધું ! લોકોને તો જાન્યદ્રનું કપાયેલું માથું જોતાંજ ચીતરી અને કંપારી છુટી હતી, અને દિલ ભરાઈ આવ્યું હતું, છતાં પણ બાદશાહના ખોદ્ધી બહુજ સખ્તી સાથે તેઓએ પોતાના દિલને કાંજમાં રાખ્યું હતું, પરંતુ જ્યારે બાદશાહની આંખોમાંથી પણ આંસુઓની ધારા બહેવા લાગી ત્યારે જરા નિર્ભય અને નિશ્ચિંત થતાં તેઓ સર્વે પણ હવે છુટથી ઝારમેઝાર રડવા લાગ્યા અને જાન્યદ્રથી મોહજ્વલત અને નિર્દોષતા તરફ ઘણી લાગણીપૂર્વક દીલસોજી ધરાવીને ઘણોજ અફસોસ કરવા લાગ્યા ! જાન્યદ્રની કતલનું માતમ હવે આખી કચેરીમાં થઈ રહ્યું અને રડવાનો અને નિસાસા ભરવાના અવાજો અને પોકારો મોટેથી થવા લાગ્યા, અને તે દરમિયાન ગોયા જાન્યદ્રની કતલ પર વિલાપ કરવાને અને તેનું માતમ કરવાને ખાસ ભરવામાં આવ્યો હાય તેમ તે કચેરીમાંના સર્વે કાંઈ અગદાદ સહતનતના તે વફાદાર

વજીર પર હા બાહેરનું રૂદન કરવા લાગ્યા ! આ જોઇને હાડન-અલ-રશીદ સમજ્યો કે હવે વધારે ગડબડ થવા દેવામાં નુકશાન છે, તેથી તે બોલ્યો કે, “ ખયર ! ઢોળાયેલા દુધ પર અફસોસ કરવામાં હવે કશો ફાયદો થનાર નથી ! ગઇ રાત્રિ મેં તેજ કામમાં ગુઆરી છે, માટે હું હવે નિદ્રા લેવા જઈ છું, અને જો કે મેં દરેક જાતનો પાકો બંદોબસ્ત કર્યો છે છતાં પણ તમો ગફલતમાં રહેશો નહિ અને કોઇ પ્રકારની ગડબડ થવા દેશો નહિ ! ” આ પછી તેણે મસરૂને હુકમ કર્યો કે, “ ફઝલ અને યહયા વિગેરેના ખયમા તરફ જો ચોકી પહેરો બેસાડવામાં આવ્યો છે, ત્યાં બીજી વધારે મદદ લઇ જાઓ અને તે સર્વેને ત્યાંથી ખસેડીને નાની નાની રાવટીમાં લઇ જાઓ અને તે સાથે તે દરેક ઉપર આઠ આઠ હથિયારબંધ સિપાઇઓનો પહેરો રાખો ! ”

આ હુકમ કરીને હાડન-અલ-રશીદ ત્યાંથી ઉઠીને પોતાના ખાનગી ખયમામાં ગયો અને દરબારમાંના સર્વે કોઇ જાગ્યરના કતલ થવા વિષેની ચર્ચા ચલાવતા પોતાના ખયમામાં અને ઉતારામાં ગયા. મસરૂરે યહયા અને ફઝલ વિગેરેને કેદ કરવાથી ત્યાં આગળ મોટો શોરબકાર મચી રહ્યો અને ઠેકઠેકાણે રડવાનો અને માતમનો અવાજ આવવા લાગ્યો ! તે જગ્યાએ બે દિવસ રહીને હાડન-અલ-રશીદે ત્યાંથી પડાવ ઉપાડવાનો હુકમ આપ્યો જે પછી તે પોતાના તમામ લશ્કર સાથે અગદાદ તરફ રવાના થયો.

પ્રકરણ ૬૧ મું.

અબ્બાસાનું સ્વપ્ન.

બહાલા વાંચક ! આપણે જાન્યફરની કત્લ પર માતમ કરી આવ્યા હવે આપણે જાન્યફરની જુદાઇમાં બળી મરતી અબ્બાસાની દયાજનક સ્થિતિ પણ તેના મહેલ તરફ જઈને જોઈ આવીએ ! અફસોસ ! હારન અલ-રશીદ અને જાન્યફર હજી કરવા ગયા પછી અબ્બાસાને કોઈ પ્રકારે એન કે આરામ ન હતો ! તે જાન્યફરની અસહ્ય જુદાઇમાં રાત્રિ દિવસ રડ્યા કરતી હતી, જે રાત્રિએ જાન્યફરની બચાવ અને કમકમાટી ભરી કત્લ કરવામાં આવી હતી, તે રાત્રિથીજ અબ્બાસાના જીવને કરાર નહતો તે વારંવાર ઠંડા ની-સાસા ભરતી હતી, અને તેની દાર્દ મરજન તેને રાખેતા મુજબ દીલાસો દેતી હતી કે, “ઓ શાહઝાદી ! આજે આપ શા માટે બહુજ બેચેન છો ? !”

અબ્બાસા:—“ઓ મરજન ! વજીર સાહેબના વિદાય થવા પછી તેઓએ પોતાની ખુશ ખબરી અને ખચ્ખાઓના મુક્ત થવા વિષેનો લખેલો માત્ર એકજ પત્ર મને મળ્યો હતો, પરંતુ તે પછી શું થયું તે વિષે અઘાપીપર્યંત કાંઈ પણ સમાચાર મળ્યા નથી, તેથી મારું મન મુઝાય છે !”

મરજન:—“ઓ મારી બહાલી શાહજાદી ! આપ જાણો છો કે પરદેશ ગયા પછી ઘણી અડચણો આવી જાય છે. વળી આ તો બાદશાહી સફર છે તેથી તેઓ કોઈ જરૂરી કાર્યમાં રોકાઈ ગયા હશે તેથી વખત મળી શક્યો નહિ હશે !”

અબ્બાસા:—“હા તે ખરું છે; પરંતુ જ્યારે આજ સાંજે હું ખાણું લેવા બેઠી હતી ત્યારે લુકમો મારા ગળામાં અટકી પડ્યો હતો તેથી હું થોડુંજ ખાધને ઉઠી ગઇ હતી, તેજ વખતથી મારા દિલમાં વિચિત્ર પ્રકારના વિચારો ઉત્પન્ન થાય છે !”

મરજન:—“ઓ શાહઝાદી ! દુનિયામાં એવો કાયદો છે કે—જ્યારે ક્ષોધનું દિલ ઉદાસ થઇ જાય છે ત્યારે તે પ્રમાણે બને છે. માટે આપે તે પર વિશ્વાસ રાખવો નહિ. હવે તો બાદશાહ સલામતની સ્વારી નજદીકમાં આવી લાગવી જોઇએ !”

તે પછી આવી વાતોચિતો કરતાં અબ્બાસા નિદ્રાવશ થઇ અને મરજનને તેના પલંગપર ઝરીયાન મચ્છરદાની નાંખી દીધી અને સઉ પોત-પોતાની જગ્યાએ જઇને સુઇ ગયાં. બીજે દિવસે જ્યારે બામદાદ થઈ સૂર્ય ઉદય થવાને થોડો વખત બાકી હતો તેવામાંજ અબ્બાસા નિદ્રામાંથી ચીસ પાડીને ઝળકી ઉઠી ! આ ચીસ સાંભળતાંજ સર્વે ખવાસો, લોંડીઓ અને ખાસ કરીને મરજન જાગૃત થઇ, અને તેઓ સર્વે તુરંતજ અબ્બાસા પાસે એકઠાં થઈ ગયાં અને મરજનને અબ્બાસાને પુછ્યું “ શાહઝાદી શું છે ? ! ખબર તો છે ? !” અબ્બાસા એવી તો બેશુદ્ધ અવસ્થામાં પડી હતી કે તેણે તેનો કંઈ પણ જવાબ આપ્યો નહિ, પરંતુ તેથી વધારે ઝારઝેઝાર રડવા લાગી ગઈ. આ જોઈને મરજનને પાંધું પુછ્યું કે, “ ઓ શાહઝાદી ! કાંઈ કહો તો ખરાં ? આટલાં બધાં શામાટે રડો છો ? !” આ સવાલથી અબ્બાસા જાગૃત થઇ અને મરજનને કહ્યું કે, “ ઓ મરજન ! હું તો વાતોચિતો કરતાં નિદ્રાધીન થઈ, પરંતુ તે પછી મને એવું ખરાબ સ્વપ્ન આવ્યું કે તેથી મારા હૈંશ હવાસ ઉઠી ગયા !”

આ સાંભળીને મરજનને શાહઝાદીની નજદીક ઉભેલી બીજી સર્વે

ખવાસો અને લોંડીઓ વિગેરેને દુર હઠાવીને પુછ્યું કે, “ શાહજાદી ! શા માટે નકામા આટલાં બધાં રડો છો ? શું દુનિયામાં કાંઈને એવાં ખરાબ સ્વપ્નો નહિજ આવતાં હોય ? ! કહો કે એવું શું સ્વપ્ન આવ્યું ? ! ”

અબ્બાસા:—“ ઓ મરજન ! હું શું કહું ? મારી જીભ ઉપડી શકતી નથી ! બસ ! તે વિષે મારા મુખથી ન કહેવડાવ તો બહેતર છે ! ”

મરજન:—“ અરે મારી શાહજાદી ! સ્વપ્નની બાબત ખરી હોય શકતી નથી તેથી તે કહેવામાં કશો વાંધો નથી. હું નાદાન કે એવકુદ નથી, કે તે સાંભળીને તેનો ખુલાસો ન કરું, કારણ કે મેં આપને કહેતાં સાંભળ્યું છે કે સ્વપ્ન કાંઈ પાસે જ્યાં કરવું નહિ, પરંતુ જે કાંઈ તેનો ખુલાસો આપે તો તે કહેવામાં વાંધો નથી માટે આપ ગભરાવો નહિ, હું ઇન્શાઅલ્લાહ ઘણો સારો ખુલાસો કરીશ ? ”

અબ્બાસા:—“ મરજન ! લે ત્યારે સાંભળ, જ્યારે મને નિદ્રા આવી ગયે ત્યારે મેં સ્વપ્નમાં જોયું કે—વજીર સાહેબ એકદમ ગભરાઈને મારા પલંગ નજદીક આવીને ઉભા રહ્યા. તેઓની આંખોમાંથી આંસુઓની ધારા વહેતી હતી તેઓએ આવતાંની સાથેજ મને એક બાજુથી હલાવીને નિદ્રામાંથી જાગૃત કીધી. તેઓનો ચહેરો બહુજ ઉદાસ અને ગમગીન હતો. તે વેળાએ મેં તેઓને પુછ્યું કે, “ પ્યારા ! આટલા બધા કેમ ગભરાઈ ગયા છો ? ખવરીયત છે ને ? ” તે સાંભળીને તેઓએ ચીસ પાડીને રડતાં રડતાં મારા ગળામાં હાથ નાંખ્યા અને કંઈક બોલ્યા ! ”

આટલું કહેતાંજ અબ્બાસાનું દિલ પાછું ભરાઈ આવ્યું અને કુસંકે કુસંકે રડવા લાગી.

મરજનન:—“ હુજુર ! શું કહ્યું તે તો ફરમાવો ? ! ”

અબ્બાસાએ મહા મુસ્કેલીએ કહ્યું કે, “ તે મારાથી કહી શકાતું નથી. ”

મરજનન:—“ તોબા તોબા ! શા માટે આપ પુરતી વાત કરતાં નથી ? ઇન્શાઅલ્લાહ ખુદા ખયર કરશે, જે કહ્યું હોય તે કહે. ”

અબ્બાસાએ દિલને બહુજ દઢ રાખીને કહ્યું કે, “ અફસોસ ! હું શું કહું ? તેઓએ કહ્યું કે, “ ઓ ખ્યારી ! ખસ જો માઈ મોત આવી રહ્યું છે ! ” તેઓ આમ વાત કરતા હતા તેવામાં ખુદા ગારત કરે તે કમબખ્તને કે તેણે આવીને તેઓના ગળામાં એવા જોરથી તલવાર ચડાવી દીધી કે—”

અબ્બાસા આટલું બોલીને અટકી ગઈ અને ઝારખેઝાર રડવા લાગી. તે સાંભળીને મરજનન મતલબને પામી ગઈ. તેને પણ એકદમ રડવું આવી ગયું, પરંતુ અબ્બાસા વધારે ન રડે તે માટે તેણે પોતાના દિલને કાબુમાં લઈ લીધું અને કહેવા લાગી કે, “ વાહ ! શાહજાદી તમો પણ ડીક છો ! “સુખહાનલ્લાહ !” આપ પણ કેવી વાત કરો છો ? શું આપ જેવાં ભણેલાંગણેલાં બુદ્ધિશાળી શાહજાદી આવા સ્વપ્નપર વિશ્વાસ રાખી શકે ખરો ? અમો જેવાં નાદાન પણ આવા સ્વપ્નપર કશો ભરોસો મેલી શકીએ નહિ ! શું તમોએ સાંભળ્યું નથી કે જ્યારે કોઈના મૃત્યુ પામવાનું સ્વપ્ન આવે ત્યારે તેની વચ ઉલટી મોટી અને દરાઝ થાય છે ! ઇન્શાઅલ્લાહ—તઆલા ખુદાવંદે-કરીમ વજીર સાહેબની વચ એકસો ત્રીસ વચની કરશે અને તેઓની તમામ બલને દુર કરશે ! જો કે આ સ્વપ્ન ખોટું છે, માટે બલા રદ થવા માટે કાંઈ સદકો કાઢો અને સહિસલામત પાછા ઘેર આવે તે માટે કાંઈ મજત માનો ! ”

અબ્બાસા:—“ જા ! મરજન ! મારી તિન્જેરીની ચાવી લાવ ? ”

તિન્જેરીની ચાવી આવ્યા પછી અબ્બાસાએ તેમાંથી દશ પંદર હજાર રૂપીઆ જોટલું તે સમયનું ચક્ષુષી નાણું કાઢ્યું અને મરજનને કહ્યું કે, “આ છુપી રીતે ગરીબો અને મિસકીનોમાં વહેંચાવી દેવડાવ ! અને હું ખુદ સાથે અહલ કરું છું કે જ્યારે વજર સાહેબ સહિસલા-મતિથી ઘેર આવશે, ત્યારે ગરીબોને એક હજાર કપડાંની જોડ અને ઓઢવા માટે એક હજાર ગરમ ધાબળીઓ અને દરેકને એક એક દીનાર આપીશ; તેમજ પાંચ હજાર માણસને ઉમદા ખાણું પકાવીને ખવરાવી દઈશ ! ”

મરજને શાહજાદીને પાછો સવાલ કીધો, “ ઓ મારી શાહજાદી ! તે પછી આપે સ્વપ્નમાં શું જોયું ? ! ”

અબ્બાસાએ બહુજ મોટા ડુંડો નિસાસો ભરી અને છાતીપર હાથ મારીને રડતાં રડતાં કહ્યું કે, “ હાય અફસોસ ! તું શું પુછે છે ? તે તલવારના ઝટકાથી તેઓનો જે હાલ થયો તે મારાથી કહી શકતો નથી, પરંતુ એટલોજ ધસારો તે વિષે ખસ છે કે—તેઓની તે વખતે મારાથી ક્યામત સુધીની જુદાઇ થઇ ગઈ, અને હાય ! હજાર અફસોસ ! કે તેઓનું કાપેલું સર મસરે લાવીને મારા ભાઇ હાફેન સમક્ષ હાજર કીધું ! અફસોસ ! જ્યારે આ દેખાવ મારી આંખો સામે ખડો થાય છે ત્યારે મારું કંઠેજી મોંમાં આવે છે ! ” આમ કહીને તે જર બેગર રડવા લાગી. તે વખતે પાછી તમામ કનીઓ અને ખવાસો એકઠી થઈ ગઈ અને શાહજાદીનો હાલ પુછવા લાગી તેથી મરજને તેઓને તે વિષે સહેજસાજ વાકેફ કરીને પાછી તેઓને કામે વળગાડી આપી, અને પોતે અબ્બાસાની પાસે બેસી રહી. જ્યારે તે પછી અબ્બાસા પલંગપર સુવા માટે જવા

લાગી ત્યારે મરજને તેને બહુજ દીલાસો અને ધીરજ આપીને નાસ્તો કરવા બેસાડી તેથી તેણે મહા મુશ્કેલીએ થોડો નાસ્તો કરીને પાછી પલંગપર સુઈ ગઈ ! તે પોતાના પ્યારા જાગરની જુદાઈમાં અને તેની ગઝબનાક ગમગીનીમાં રડતી રડતી સુઈ જતી હતી અને વારંવાર નિદ્રામાંથી ચોંકી પડીને ચીસો પાડ્યા કરતી હતી ! આવી જઘાકારક અને દયાપાત્ર સ્થિતિમાં અખ્યાસા જાગરની જુદાઈમાં પોતાની જીંદગીના કુલમલયાં દિવસો વિતાડતી હતી !

પ્રકરણ ૬૨ મું.

જુખીદા અને અખ્યાસા.

હાઈન-અલ-રશીદે બગદાદ તરફ રવાના થયા પછી અને પોતાની સ્વારી લાં પહોંચ્યા પ્રથમ પોતાના ખાસ કાસિદોને બહુજ ખાનગી અને છુપી રીતે બગદાદ મોકલી આપ્યા હતા. તેઓ સાથે ખાસ વિશ્વાસુ માણસોપર એવી મતલબની ખબર મોકલી આપવામાં આવી હતી કે-શહેરમાં તોફાન થવાનો ભય રહે છે, માટે લશ્કર અને પલટણ વિગેરેનો ચાંપતો બંદોબસ્ત કરી રાખવો અને એવી સખ્ત સાવચેતી લેવેલી તપાસ રાખવી કે-બગદાદના પાંચ કે દસ શખ્સો કોઈ પણ જગ્યાએ એકઠાં મળીને કશી ચર્ચા કરવા પામે નહિ.

આ હુકમ બગદાદના સત્તાવાળાઓને પહોંચતાંજ આખા શહેરમાં તમામ ઠેકાણે ચોકી-પહેરા બેસાડવામાં આવ્યા; જેથી લોકોમાં વિશેષ ચર્ચા થવા લાગી કે આ પ્રમાણે ચાંપતો સખ્ત જાતો રાખ-

વાનું શું પ્રયોજન હશે ? આના સવાલ જવાબમાં બગદાદની પ્રજા અનેક તર્કવિતર્કો કરવા લાગી અને જેને જેમ ફાવ્યું તેમ સર્વ કાર્ષકેંકવા લાગ્યું !

જ્યારે બગદાદના બાદશાહની સ્વારી બગદાદની બહુજ નઝદીક આવી લાગી અને બગદાદ પહોંચવાને માત્ર બે ત્રણ દીવસ જેટલોજ પંથ બાકી રહ્યો, ત્યારે હારત-અલ-રશીદે પોતાના ખાસ વિશ્વાસ-પાત્ર માણસોને પોતાની પહેલાં બગદાદમાં મોકલીને યહયા, જાબર અને તેના બેશ કુટુંબીઓનાં તમામ મકાનોપર સખ્ત ચોકી પહેરેા બેસાડી દીધો અને તે સાથે એવો સખ્ત હુકમ બગદાદમાં બાહર પાડવામાં આવ્યો કે-“બાદશાહની સ્વારી આવતાં કોઈ પણ સ્ત્રીપુરૂષે અથવા તો ખીજા કોઈએ પણ મકાનની બહાર નીકળવું નહિ, તેમજ બહારથી કોઈએ અંદર જવું નહિ.”

જ્યારે આ ખબર મરજનને પડી ત્યારે તે બહુજ ગભરાઈ ગઈ અને ઉદાસ થઈને અખ્યાસા આગળ આવીને બેઠી ત્યારે અખ્યાસાએ પુછ્યું કે, “કેમ મરજન ? આજે તું શા માટે બહુ ઉદાસ અને દિલગીર જણાય છે ? શું કોઈ નવી જુની વાત સાંભળવામાં આવી છે ?”

મરજન: “ઓ મારી શાહજાદી ! ખુદા ન કરે ને આપનું સ્વપ્ન સાચું પડે તેવાં ચિન્હો જણાય છે !”

અખ્યાસા આ સાંભળીને એકદમ ગભરાઈ ગઈ અને મરજનને પુછવા લાગી કે “કેમ મરજન ? શું કોઈ મકેથી ખબર આવી છે ? અથવા તો શું બાદશાહ સલામત આવી લાખ્યા છે ?”

મરજન: “શાહજાદી ! ખીજી કશી ખબર હજી આવી નથી, પરંતુ પાંચ સાત દિવસ થયાં આપણું લશ્કર લડાઈ માટે તૈયાર કરવામાં આવે છે; અને પ્રજાની સલામતી માટે ચોતરફ ચોકી પહેરા

એસાડી દેવામાં આવ્યા છે, અને તેથી લોકોમાં એવી ચક્ર્યાર ચાલી રહી છે કે—કદાચિત કોઇ બાદશાહ આપણા પર ચઢાઇ લાવતો હશે; ઉપરાંત આજ મધ્યરાત્રિથી જનઅફર, યહયા અને તેના કુટુંબીઓના મકાનો પર સખ્ત ચોકી પહેરા એસાડી દેવામાં આવ્યા છે. આમ શા માટે કરવામાં આવ્યું છે, તેનું કોઇ પણ કારણ ખતાવી શકતું નથી.”

અખ્યાસાએ ઠંડો નિસાસો નાંખીને અને રડતાં રડતાં કહ્યું કે “હાય ! ઓ મરજન ! ગઝમ થઇ ગયો ! ખરેખર ! માઈ સ્વપ્ન કેવળ સાચું છે, તેમાં હવે કશો પણ શક રહ્યો નથી ! હું પ્રથમથીજ કહેતી આવી હતી કે—આ મુસાફરીમાં તેઓની સલામતી જોવામાં આવતી નથી. આહ ! આહ ! તે ઘાતકી હૃદયના જુલમગાર હાફને પોતાના વઝીર સાથે જરૂર દગો કર્યો હશે, અને કોઈ પ્રકારનું તોફાન ન થાય તે માટેજ પ્રથમથી આવો ચાંપતો જામો રાખવામાં આવ્યો હશે ! ”

અખ્યાસા આટલે સુધી પોતાના દિલને મારીને રોકી શકી, પરંતુ તે પછી તેનામાં બોલવાની શક્તિ રહી નહિ, તેથી તે પોતાનું માથું એકદમ ભોંય પર પછાડીને ઝારમેઝાર રડવા લાગી તેથી સર્વે લોંડીઓ એકઠી થઇ ગઇ ! મરજન અખ્યાસાનું માથું પોતાના બોળામાં લઇને પોતાની સાડી વતી તેનાં આંસુઓ લુંછી નાંખીને બહુજ દીલાસો દેવા લાગી, છતાં પણ કોઈપણ પ્રકારે અખ્યાસા શાન્ત થતી ન હતી. અખ્યાસાના રડવાથી સર્વ લોંડીઓ વિગેરે પણ રડવા લાગી ગઇ અને જાણે કે—કોઇ નવ યુવાનનું મોત થયું હોય તે પ્રમાણે ચોતરફ શોર મચી રહ્યો.

આ ખબર વીજળી વેગે બાદશાહની બેગમ જુખીદાખાતુનને પહોંચી ગઇ, તેથી જુખીદાએ પોતાની ખાસ માનીતી હુકુમી લાડલીને

કહ્યું કે, “કેમ લાડલી? અબ્બાસાના મકાનમાં શા માટે રડાપીટ થાય છે? તે વિષે તને કંઈ ખબર છે ખરી?!”

લાડલી—“બેગમ સાહેબ ! આથી વિશેષ મને કંઈપણ ખબર નથી, પરંતુ મારા સાંભળવામાં એવું આવ્યું છે કે—જાઅફર અને યહયાના મકાનો પર ચોક્કી પહેરા બેસાડવામાં આવ્યા છે ! તો આ હિપરથી કદાચિત શાહઝાદી અબ્બાસાને કંઈ શક ગયો હોય તો તે બનવા યોગ્ય છે.”

જે પ્રમાણે મરજન અબ્બાસાની ખાસ માનીતી કનીઝ હતી, તેજ પ્રમાણે આ લાડલી નામની કનીઝ ઝુખીદાની ખાસ વિશ્વાસપાત્ર કનીઝ હતી, તેથી ઝુખીદા પોતાના દિલની તમામ વાતચીત તેને ખુલ્લા દિલથી કરતી હતી. જાઅફર અને અબ્બાસાની તમામે તમામ સ્થિતિથી આ લાડલી તેમજ તેની બેગમ ઝુખીદા પણ વાકેફ હતી.

ઝુખીદા—“ઓ લાડલી ! બાદશાહ સલામતની તો પ્રથમથીજ જાઅફર અને અબ્બાસાનું કાટકું કાઢી નાંખવાની ઇચ્છા હતી; પરંતુ પાછળથી મેં તેઓને બહુજ સમજાવ્યા અને હાથ નેડી નેડીને કાલાવાલા કરી તેઓને આવું ગંભીર પગલું ભરતાં અટકાવ્યા હતા; પરંતુ અફસોસ કે—તેઓ અત્રેથી રવાના થતી વેળાએ ઇશારામાં એવું બોલી ગયેલા મને યાદ આવે છે કે—તારા દુશ્મન યહયાનો પુત્ર જાઅફર હવે બગદાદની ઝમીનપર પોતાનો નાપાક એળો વટીક પાછો નાંખવાને સલામત રહેશે નહિ ! જરૂર તેઓએ જાઅફરનું કાસળ કાઢી નાંખ્યું હશે; અને તેથીજ મને એમ સમજાય છે કે—તેના મકાન પર ચોક્કી પહેરા બેસાડવામાં આવ્યો છે; પરંતુ હવે અબ્બાસાને ત્યાં માતમ થઈ રહ્યું છે, તો તે વિષે આપણે તેહકીક કરી કાંઈ પુછાવવું અને જાતે જવું જોઈએ કે નહિ ?!”

લાડલી—“ ઓ બેગમ સાહેબ ! મારો એવો મત થાય છે કે—આપણે કંઈ પણ પુછાવ્યા શિવાય ત્યાં જવું જોઈએ ! ”

લાડલીનો મત થવાથી જુખીદા અખ્યાસાને ત્યાં જવા તૈયાર થઈ, અને પોતે રવાના થવાં પ્રથમ એક કનીઝ સાથે અખ્યાસાને કહેવડાવી મોકલવામાં આવ્યું કે—“ જુખીદા બેગમ આપની મુલાકાતે આવે છે ” આ ખબર સાંભળીને અખ્યાસાની શીકર અને ચિંતામાં વધારો થયો. ગલરાટ વધી પડ્યો, અને ના કહેવડાવવું પણ યોગ્ય જણાયું નહિ, તેથી તે પોતાનું દિલ સખ્ત કરી, હાથ મોં ઘોષને બેઠી. તેવામાં જુખીદા બેગમ પણ ત્યાં આવી લાગી.—આવતાંની સાથેજ જુખીદાએ અખ્યાસાને ખબર પુછવા માંડ્યા અને તે કહેવા લાગી કે, “ કેમ શાહઝાદી સાહેબ ! સારી પેટે છે ને ? ! આજે અમોએ આપને ત્યાં માતમ મચી રહેવાના સમાચાર સાંભળ્યા; તેથી હું ખબર પૂછવાને આવી છું ! ”

અખ્યાસા—“ લાલી સાહેબ ! એવું કોઈ ખાસ કારણ નથી; પરંતુ એક રાત્રે આવેલા બીદામણા સ્વપ્નને લઈને હું ગમંગીન થઈ ગઈ હતી અને મારો મહેરો ઉદાસ જોઈને ખવાસો પણ શેરબકાર કરવા લાગી ગઈ ! ”

જુખીદા—“ ભલે ! ખુદા કરે ને તેમજ હોય; પરંતુ જરા ખવાસોને દીવાનખાનાની બાહર મોકલી આપો તો આપણે કોઈ ખાનગી વાતચીત કરી શકીએ ! ”

આ સાંભળીને અખ્યાસાએ ઈસારો કરવાથી તમામ ખવાસો તેમજ મરજન બાહર ચાલ્યાં ગયાં. જે પછી જુખીદાએ કહ્યું કે, “ ઓ શાહઝાદી ! આપ પોતાની દિલની હાલત મારાથી છુપાવો નહિં. આપ સમજતાં હશે કે હું કશું જાણતી નથી, પરંતુ

મને આપના તમામ હાલની પુરી ખબર છે; કારણ કે આપની એક નીમકહરામ કનીઝ-આપ તેના પર ગુસ્સે થવાના સખબે-આપની તમામ હાલત મને સમજાવી ગઈ છે ! એટલુંજ નહિં પણ આપના ભાષણન પણ તે વખતે અણચિંત્યા આવી ગયા તેથી તેઓ પણ આપના તમામ હાલથી વાકેફ થયાં છે ! જે સાંભળીને તેઓના ગુસ્સા અને જુસ્સાની ગોયા હદ રહી નહિં. પરંતુ તે વેળાએ મેં તેઓને આપનું અને વઝીર સાહેબનું હિત ચાહીને તેઓના ગુસ્સાને ઠંડો પાડ્યો હતો. ”

અબ્બાસા—“ જ્યારે આપ મારી દરેક સ્થિતિથી વાકેફ છો; તો હવે શા માટે પુછો છો ? હું તમોને ખુદાની કસમ આપીને પુછવા માગું છું કે-આમાં મારો વાંક છે કે મારા ભાષણનનો ? ! ”

જુખીદા—“ શાહઝાદી ! કસમ શા માટે આપો છો ? હું સર્વે ખીનાથી પુરતી વાકેફ છું અને તેથી એમ માનું છું કે-તેમાં આપના ભાષણની ગંભીર ભૂલ થઈ છે; તેમાં આપનો કોઈ કસુર નથી ! ”

અબ્બાસા—“ ખબર ! થનાર થઈ ચુક્યું; પરંતુ વઝીર સાહેબ વિગેરેનાં મકાનો પર શા માટે ચોકી પહેરો રાખવામાં આવ્યો છે ! ”

જુખીદા—“ તે વિષે મને કશી માહિતી નથી ! ”

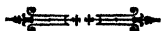
આ પછી જુખીદા અને અબ્બાસાએ દિલ ખોલીને સારી રીતે વાતોચીતો કરી, જે દરમિયાનમાં અબ્બાસાએ પોતાના પ્યારા જાન-ફરના મોકે રવાના થતી વેળાનો અને પોતાના સ્વપ્નનો તમામ હાલ જુખીદાને કહી સંભળાવ્યો. જુખીદાએ પણ હારન-અલ-રશીદે જતી વખતે કરેલો ઇસારો જાહેર કર્યો ! આ પછી તેઓ એવા મતપર આવ્યા કે-ઝાલિમ હારને જાનફરને જરૂર કતલ કરી નાખ્યો હશે અને તેના પીતા અને ભાઈ વિગેરેને કેદ કીધાં હશે. આ વેળાએ જુખી-

દાએ અબ્બાસાને દીલાસો દેતાં કહ્યું કે—“ ઓ શાહઝાદી ! જે થનાર સજીત હશે તે પ્રમાણે અવશ્ય થશે ! તેમાં આપને કશા પ્રકારની શીકર કરવી સજાવાર નથી ! હું આપના માટે ઘણી સિદ્ધારિશ કરાશ, અને કોઇ પ્રકારની ધજા આવના દમશ નહિ ! ”

અબ્બાસા—“ ભાભી સાહેબ ! સિદ્ધારિશ કરવા—કરાવવાની હવે કોઇ જરૂર રહી નથી. હવે જીવીને વૃથા આયુષ્ય ગાળવામાં મજા નથી. પ્યારા જાઅફરની કતલ થવાના ભયંકર ખનાવની સમ્યક્ષમાં હવે કશો શક રહી શકતો નથી; પરંતુ જ્યાં સુધી ખાત્રીપૂર્વક યો-ક્તસ સમાચાર ન મળે ત્યાં સુધી ખાત્રી થઇ શકતી નથી ! અફસોસ કે જ્યારે તે યુવાનીના ખીલતા બહારમાં આવેલા પ્યારા જીગરગન જાઅફરની કતલના ખરેખ ખેદજનક માહા સમાચાર મને ખાત્રી-પૂર્વક મળશે, ત્યારે મને ખાવું પીવું હરામ થઇ જશે, અને તે વેળાએ મારું દિલ કાણુમાં ન રહેતાં આપઘાત કરવાને તૈયાર થઇ જાય તોપણ આશ્ચર્ય નથી, પરંતુ હું પોતેજ આપઘાત કરીને ખૂન કરવાના ગુનાહમાં ગિરફતાર થાઉં તે કરતાં તે ઝાલિમ અને કૂર બાદશાહના હાથે મરાઇને મઝલૂમનો દરજ્જો પ્રાપ્ત કરવો વધારે પ્રસન્ન કરવા લાયક છે. ”

ઝુખીદા—“ ઓ પ્યારી શાહઝાદી ! ખુદા અને રસુલન વાસ્તે એવી નાદાની કરતાં નહિં, હું નથી માનતી કે—આપના સગા ભાઇ આપને એક અક્ષર વટીક કહે અથવા તો ધજા પહોંચાડે. ”

આ પછી ઝુખીદા અબ્બાસાને ઘણો દિલસોજીપૂર્વક દીલાસો દઇને પોતાના મહેલ તરફ ચાલતી થઇ.

પ્રકરણ ૬૩ મું.

નિદોષ અબખાસાની નિર્દય કતલ.

ખીજે દિવસે બગદાદ શહેરમાં હાઈન-અલ-રશીદની સ્વારી પુરતા રોય અને દબદબા સહિત આવી પહોંચી. તે જાગ્યરની લાશ અને ધડથી જુદું થયેલું-તેનું કપાયેલું માથું પણ સાથેજ લેતો આવ્યો હતો. આદેશાહે બગદાદમાં પહોંચતાંજ જાગ્યરના પિતા યહયા અને તેના ભાઈ ફઝલ વિગેરેના પગમાં બેડી અને ગળામાં તોક નંખાવીને તેઓને સખ્ત પ્રકારની કેદમાં મોકલી આપ્યા, અને તેઓ પર બહુજ મજબુત ચોકી પહેરે રખાવ્યો. જાગ્યર અને યહયા વિગેરે તમામ જરામકાનાં ઘરમાર લુંટી લેવામાં આવ્યાં. તેઓમાંનાં જેઓ મોટી વયનાં હતાં તેઓને કેદ કરવામાં આવ્યાં અને ઓરતો, બચ્ચાં-ઓ અને કનીઓને નઝર-કેદ રાખીને એક ગરીબ હાલત પ્રમાણે તેઓને ઓરાકી અને પોષાકી આપવાનો હુકમ કરવામાં આવ્યો. આ મહાન ભયંકર અને ગંભીર બનાવથી આખા બગદાદ શહેરમાં બહુજ શોરખકોર મચી રહ્યો અને લોકોનાં દિલ બહુજ ઉશ્કેરાઈ ગયાં, પરંતુ જરામકાનાં કમભાગ્યે તે વેળાએ યહયાનાં ખાનદાનમાંનું કોઈ મોટી વયનું આઝાદ ન હતું. જે તેઓમાંનો એક પણ મુક્ત હોત તો હાઈન-અલ-રશીદ સાથે જોવા અને જાણવા જેવી લડાઈ જાગત; બહુ હાઈનને કતલ કરી તેનું રાજ્ય છીનવીને જરામકાના કબજામાં તે રાજ્યની હકુમત આવ જાત પરંતુ હાઈન-અલ-રશીદ ઘણીજ દુરઅંદેશી અને ચાલાકીથી પ્રથમથીજ સખ્ત પ્રકારનો બંદો-

ખસ્ત કરી રાખ્યો હતો; એટલુંજ નહિં પણ હુઝુરીઓ, અફસરો અને આગેવાનોને ઇનામ અને લાંચ તરીકે લાખો રૂપીયા અપાઇ ચુક્યા હતા, કારણ કે હાઇનને બળવો થવાની સખ્ત ધાસ્તી હતી.

જ્યારે અખ્યાસાને ખબર થઇ કે-જાઅફરને કતલ કરીને તેની લાશ અને માથાને બાદશાહની સાથેજ લાવવામાં આવ્યું છે, ત્યારે તેણે પોતાના માથાના વાળ તોડીને વિખેરી નાંખ્યાં, અને એક મોટી આહના નિરાશાલયા નિસાસાઓ વચ્ચે ઝમીનપર પછાડ ખાવા લાગી. હાથમાં પહેરેલી બંગડીઓ ફેડી-તોડી નાંખી અને ઝારબેઝાર રડવા-પીટવા લાગી ગઇ અને વિજ્ઞાપ કરીને કહેવા લાગી કે, “હાયા! અલિમ અને કૂર હદયના હાઇને દગો કર્યો. ઓ મારા દૈયાના હાર-પ્યારા દીલબર-જાઅફર! જો મને તમારા કતલ થવાની ખાતરી હત તો તમોને જવાજ ન દેત!” આમ કહી કહીને તે બેઅખ્તીયારીથી રડવા પીટવા અને જાઅફરની ગોયા લાશ પર માતમ અને આહો-ઝારી કરવા લાગી ગઇ! મરજન અને કનીઓ પણ પોતાના વાળ તોડીને અને બંગડીઓ વિગેરે ફેડી નાંખીને છાતી કુટીને માતમ કરવા લાગી. છેવટે અખ્યાસાએ જાઅફરની લાશ ગંતવા માટે ચાલ્યું; પરંતુ પાછળથી તેને ખબર પડી કે-જોકોના દિવમાં બાદશાહની-ધાક અને ડર બેસાડવા માટે તે અલિમ હાઇને તે લાશ-કપાયેલા માથાને શહેરના એક સરયામ રસ્તા પર ટંગાવી રાખ્યું હતું અને પ્રોતે કેટલાક દિવસો સુધી દરબારમાં જવું આવવું મુલતવી રાખ્યું હતું.

તે અલિમ અને મગફર બાદશાહ વારંવાર પોતાના દિવને કહેવા લાગ્યો કે, “જો અખ્યાસા અથવા તેના છોકરાઓ જીવતા રહેશે તો તેઓ જાઅફરના ખુનનો બદલો જરૂર લેશે, તેથી તેઓનું પણ કાસબ પતાવી નાંખ્યા શિવાય બીજો ઇલાજ નથી, તેથી તેણે

અબ્બાસાના પુત્રોને મકકેથી જે અલાયદી જગ્યાએ છુપાવી રાખ્યાં હતાં, ત્યાંથી તેઓને પાછાં બગદાદ શહેરમાં લાવવાને પોતાના ખાસ માણસોને જાવજરૂરને કતલ કીધા પછી તુરતજ મોકલી આપ્યાં હતાં. છતાં પણ હવે અબ્બાસાનું કામ કેવી રીતે તમામ કરવું તે વિષે વિચાર-માં મશગુલ હતો.

હાફેઝ-અલ-રશીદે અબ્બાસા અને તેના પુત્રોને કતલ કરવા ચોક્કસ ઈરાદો રાખ્યો હતો. તે પછી તે રાત્રિદિવસ તેનાતેજ વિચારમાં રચ્યો પચ્યો રેહતો હતો. ઝુબીદા હાફેઝના આ ઈસારા અને વર્તનથી સમઝી ગઈ હતી કે-હવે અબ્બાસા અને તેના લાડકવાયાં નિર્દોષ બાળકો આ દુનિયાના થોડાજ દિવસના મેહમાન છે, તેથી તે હાફેઝને બહુ આજીઝી અને લાચારીથી કતલ કરવાની મનાઈ કરતી હતી અને કેહતી હતી કે-“અબ્બાસા તો તમારી બહેન થાય છે, ઉપરાંત તે બીની હાશમના ખાનદાનની શેકાણી છે, અને તે દરેક રીતે ન્યાય નીતિની દ્રષ્ટિએ જોતાં નિર્દોષ ઠરે છે. તેનાથી કોઈ ખરાબ કે ધર્મની વિરૂદ્ધ આચરણ થયું નથી ! તમોએ પોતે જ્યારે તેના નિકાહ પડાવી આપ્યાં, તો પછી તેનો કોઈ બાબતનો ગુનોહ અણાઈ શકાતો નથી ! હા ! માત્ર આપના એક હુકમની નાફરમાની થઈ છે; પરંતુ વિચાર કરો કે-આપે એ કેવો ન પાળી શકાય તેવો હુમક કર્યો ? માટે જો તમો હઠ પકડીને અબ્બાસાને નાહક કતલ કરશો તો યાદ રાખજો કે તેની આહ અને નિશ્વાસ તમોને લાગ્યા શિવાય રેહશે નહિં !”

આ સાંભળીને હાફેઝે ઝુબીદાને ઉડાવતાં મસલેહત વાપરીને કહ્યું કે, “બહે ! તમારી મરઝી હશે તો હું અબ્બાસાને કતલ કરાવીશ નહિં !”

હાફને ઝુખીદાને તે પ્રમાણે વચન તો આપ્યું, પરંતુ તેણે પોતાના દિલનો દ્રઢ નિશ્ચય ફેરવ્યો નહિ; પરંતુ તેથી ઉલટું અબ્બાસાનું કાટલું જેમ અને તેમ જલદી કાઢી નાંખવાની તેણે ઉતાવળ કરવા માંડી અને તેથી એક દિવસ તેના તેજ વિચાર અને શીક્ષરમાં રહ્યો અને આખરે તે બેરહમે પોતાના ખાસ હુજુરી અને જાઅફરના કાતિલ મસરર મલકિનને કહ્યું કે, “આજ રાત્રિએ અંધ-કાર થતાંજ દશ મળુર અને બે ખાદિમને લઇને મારી પાસે હાજર થજે !” જ્યારે હુકમ અનુસાર તે રાત્રિના મસરર ખાદિમો અને મળુરો સાથે ત્યાં વખતસર હાજર થયો, ત્યારે હાફને તે મળુરો વિગેરેને લઇને અબ્બાસાના મકાન પર ગયો અને અંદર માણસ મોકલી તપાસ કરાવી તો ખબર પડી કે-તે નિદ્રાવસ્થામાં પડેલી છે તેથી તેણે મરજન વિગેરે સર્વેને ત્યાંથી દુર કરીને ત્યાં જઈને તેને કાંઈ પણ કહ્યા પુછ્યા શિવાય પોતાની સાચના ખાદીમોને હુકમ કીધો કે-“અબ્બાસાને કત્લ કરી નાંખો !” તેઓને હુકમ થતાંજ પ્રથમ રચેલી ગોઠવણ મુજબ તેઓએ તેને નિદ્રાવસ્થામાંજ કત્લ કરી નાંખી ! જે પછી એક પેટીની અંદર તે લાશ મેલાવીને તેને તાળું વાસીને તેની ચાવી પોતાની પાસે રાખીને મળુરોને હુકમ કર્યો કે-“ઝમીનમાંથી પાણી નીકળે ત્યાંસુધી એક ઉંડો ખાડો ખોદો. જ્યારે હાફનેના હુકમ મુજબ ખાડો ખોદવામાં આવ્યો અને પાણી નીકળ્યું ત્યારે તેણે અબ્બાસાની લાશવાળી પેટી તેમાં નાંખાવીને માટીથી ખાડાને પુરી દર્દને ઉપર ઝમીન જેવી ઝમીન સરખી સપાટ અને તેનાપર પ્રથમ જે પ્રમાણે ખીજાનું હતું તે પ્રમાણે ખીજાવી આપ્યું. મલકિન અને ધાતટી હૃદયના મહાકાલિમ અને ઝુલ્મગાર બાદશાહે આ સર્વે કામકાજ એક ખુરશીપર બેઠાં બેઠાં પોતાની

નઝરોની સામે કરાવ્યું અને આ પ્રમાણે પોતાની એક મુગી બહેન—
એક અબળા જાતિની—નિર્દય કતલ નિદ્રાવસ્થામાં કરાવીને એક પથ્થરના
દિલને પણ પીગળાવી નાંખે તેવું હીયકાંડે અને દિલને
કમકમાટી ઉપજે તેવું મહાભયંકર અને ઝુલ્મી કૃત્યથી આ ઇતિહા-
સિક કથાના રસમય રંગીલા પાત્ર અબ્બાસાને કતલ કરાવી નાંખવાનો
મહા ગઝમ કરી નાંખ્યો તેથી તે નિર્દય અને ઝુલ્મી ઝાલિમ આદશા-
હની આંખોમાં આંસુઓ આવ્યાં કે નહિં, તે ખુદાજ જાણે; પરંતુ
એક નિર્દોષ અબળાજાતી પરના આવા કથા પણ વાંક વીનાની નિ-
ખાલસ હૃદયની એક પરહેઝગાર અને પતિવ્રતા સ્ત્રીને માટે તો આ-
પણુને હરગિઝ આંસુઓ વરસાવ્યા શિવાય રહી શકાતું નથી. અફસોસ !

પ્રકરણ ૬૪ મું.

અબ્બાસાની કતલપર મરજનનું માતમ.

પોતાની સમક્ષ પોતાની પ્યારી બહેન અબ્બાસાને કતલ કરાવ્યા
પછી હાઈન અલ-રશીદ તેનાં ખાસ ઓરડાને તાળું વાસીને બાહર
નીકળ્યો ત્યારે મરજનને આદશાહને પુછ્યું કે, “હુઝુર ! અમારી શાહ-
ઝાદી ક્યાં છે ? !” હાઈને જવાબમાં માત્ર એટલુંજ કહ્યું કે, “જુ-
બીદાને કાંઈ ખાસ જરૂરનું કામ હોવાથી મેં તેને આ વેળાએ તેની
પાસે મોકલી છે !”

મરજનને આ વિચિત્ર પ્રકારની વાત માન્યામાં આવી નહિ,
તેથી તેણે બે હાથ જોડીને બહુજ નમ્રતાપૂર્વક કાલાવાલા કરીને

કહ્યું કે, “હુજુરે આલી ! અમારાં શાહઝાદી કદી પણ અમોને છોડીને ખામખા એકલાં બાહર જાય નહિં; છતાં પણ જો ગયાં હોય તો ભલે, પરંતુ અમોએ તેઓને અહીંઆંથી બાહર જતાં કેમ જોયાં નહિં ? !”

આ સવાલથી હારૂન-અલ-રશીદ એકદમ ગુસ્સાના જોસમાં આવી ગયો અને મરજનને કહેવા લાગ્યો કે, “ઓ કમખખત, એ-શરમ કુતરી ! તને શાહઝાદીએ એટલી બધી મોંએ ચડાવી છે કે આ પ્રમાણે એક બગદાદના બાદશાહ સાથે એપરવાઈથી સવાલો કરી ત-ડાકા મારે છે ? ! બસ ! હું તને હુકમ કરું છું કે-તું ચૂપરહે ! વધારે પૂછપરછ કરવાની તને કાંઈ જરૂર નથી !”

મરજન આ સાંભળીને સ્તબ્ધ બની ગઈ અને બહુ આશ્ચર્યથી પાછી પૂછવા લાગી કે, “ઓ અમારા આકા અને સરદાર ! વધારે પૂછવાની મનાઈ કરી તો હવે નહિ પુછીશ; પરંતુ આપ નામવર એ તો ફરમાવો કે અમો બીબી ઝુબીદા ખાતુનને ત્યાં જઈએ કે અહીં-આજ રહીએ ? શું અમારી શાહઝાદી પાછાં અત્રે આવનાર છે ? !”

બાદશાહ—“ઓ મરજન ! આ વખતે તમો સર્વે અત્રેજ સુધ્ધ રહો ! સહવારનાં ઝુબીદાના મહેલે જાવું. ત્યાં તમારી શાહઝાદી તમોને મળશે !”

હારૂન-અલ-રશીદે વિચાર્યું કે-આજ વખતે અબ્બાસાના કતલ કરવાની વાત જાહેર કરવી યોગ્ય નથી, તેથી તે મરજન વિગેરેને આડાઅવળા જવાબો આપીને પાછો પોતાને મહેલે વિદાય થયો અને મહેલમાં જઈને દિલ ભરાઈ આવ્યાથી તેણે ત્રણે વખત સુધી રડયા કીધું ! તે જોઈને ઝુબીદાએ બાદશાહને પૂછ્યું કે, “હુજુરે-આલી ! આપ શા માટે રડો છો ? !”

હાર્ન-અલ-રશીદે એક ‘આહ’ ખેંચતાં કહ્યું કે, “ અફસોસ ! જાઅફરને કતલ કર્યા પછી મને જરાએ ચેન પડતું નથી ! ”

ઝુબીદા—“ હુઝુર ! બાદશાહોમાં એજ મોટી ખામી ધણી લાગે જોવામાં આવે છે કે ગુસ્સો આવે ત્યારે તેઓ કાંઈ પણ વિચારતા નથી અને પાછળથી પશ્ચાતાપ કરવા બેસે છે; પરંતુ તે પશ્ચાતાપ તે પછી કાંઈ પણ કામ આવી શકતો નથી. ખયર ! જે સજીત હતું તે થયું ! હવે સખર કરો ! હું આપને એક ઈસ્તેમાસ કંઈ છું કે-હવે ખુદા અને તેના રસુલને વારતે આપ આપની બહેન અબ્બાસાપર જરૂર રહેમ કરજો, અને તેને પણ જાઅફરની જેમ કતલ કરાવીને આપની ઝુલમી તલવાર તે અબ્બા જાતિની એક આપની ગરીબ બહેનપર ફેરવશો નહિં. ”

બાદશાહ—“ ઝુબીદા ! જાઅફરને કતલ કરવાથી મને ધણો પશ્ચાતાપ થયો છે, તેથી હવે હું અબ્બાસાનું નામ પણ નહિ લઉં ! પરંતુ મારો વિચાર એવો થાય છે કે હું તેને બગદાદમાં ન રાખતાં કાંઈ બીજી જગ્યાએ મોકલી આપીશ. ”

ઝુબીદા—“ આપની મરઝીમાં આવે તેમ કરો, પરંતુ મારી આપને ફરાફરીને એજ વિનંતી છે કે-તેઓને કાંઈ પ્રકારની ઇજા કે તકલીફ પહોંચાડશો નહિં. ”

ઝુબીદાએ બાદશાનું કહેવું સત્ય માન્યું; તેથી તેના નાઝુક દિલને શાન્તી થઈ કે હાર્ન હવે અબ્બાસાને કાંઈ પણ પ્રકારે હેરાન કરશે નહિ.

અબ્બાસાની કતલ કરાવ્યા પછી મરજન અને બાદશાહ વચ્ચે જે બોલાચાલી થઈ હતી તેથી મરજનને શક પડ્યો હતો, તેથી જ્યારે હાર્ન ત્યાંથી ચાલતો થયો ત્યારે મરજનને મહેલની અંદર તપાસ ક-

રાવી તો જણાયું કે—અખ્યાસાના સુવાના રૂમને બંધ કરીને તે પર તાળુ વાસવામાં આવ્યું હતું. તે ઉપરાંત અંદરની તમામ બારીઓ અને જાળીયાં ત્રિગેરે પણ બંધ હતાં. આ જોઈને મરજનની શંકામાં વધારો થતો ગયો કે—અખ્યાસા કોઈ પણ વખત બારીઓ અને જાળીયાં બંધ કરતી ન હતી, તેમજ અખ્યાસાની સ્વારી પણ જતી દેખાઈ નહિ. આવી વિચિત્ર પ્રકારની બાબતો બનવાથી મરજનને જાતજાતના વિચારો અને ખ્યાલો આવવા લાગ્યા અને બીજા ખવાસો સાથે તેજ ગમગીની અને ઉદાસીમાં વાતો કરતાં કરતાં સહવાર થઈ. સહવાર થતાંજ મરજન ખાધા પીધા શિવાય એકદમ બિજાનામાંથી ઉઠીને બે ખવાસો સાથે ઝુબીદાને મહેલે ગઈ. મરજનને સહવારના પહોરમાં આવેલી જોઈને ઝુબીદાએ પૂછ્યું કે, “કેમ મરજન ! આજે સહવારનાં કેમ આવી છે ?”

મરજને હાથ જોડીને અને આંખોમાં આંસુઓ લાવીને કહ્યું કે, “બેગમ સાહેબ ! રાત્રિના બાદશાહ સલામત શાહઝાદીના મહેલ-પર પધાર્યા હતા અને અમો સર્વેને દુર કરીને જે ઓરડામાં શાહઝાદી સાહેબ નિદ્રા લેતાં હતાં ત્યાં ગયા અને કેટલાક વખત પછી પાછા તે ઓરડાને તાળું વાસીને બહાર નીકળ્યા ત્યારે અમોએ અરજ કરી કે શાહઝાદી સાહેબ ક્યાં છે ?” ત્યારે તેઓએ જવાબમાં, કહ્યું કે, “બેગમ સાહેબને જરૂરી કામ છે, માટે તેઓને ત્યાં મોકલ્યાં છે ! તમો સહવારમાં ત્યાં જજો; તેથી અમો આજે અહીં આં અમોરી શાહઝાદી સાહેબને મળવા આવ્યાં છીએ.”

ઝુબીદા—“શાહઝાદી તો અત્રે આવ્યાં નથી; પરંતુ રખેને હુઝુરે તેઓને કોઈ બીજે ગામ મોકલી આપ્યાં હોય, કારણકે તેઓ કહેતા હતા કે—હું તેને બગદાદમાં તો રહેવા નહિ દઉં !”

મરજન—“ બેગમ સાહેબ ! મને તો જાતજાતના વસવસા પેદા થાય છે ! ખુદા ખયર કરે ! ”

ઝુખીદા—“ મરજન ! વસવસા તો મને પણ થયાં કરે છે; પરંતુ હુઝુરે આલી એટલા બધા નાદાન નથી કે તે પોતાની બહેનને મરાવી નાંખે ! ”

મરજન—“ તે ખુદા જાણે ખયર ! હવે અમો અમારે મહેલે જઈએ છીએ; પરંતુ જો આપને તેઓનો કાંઈ પણ પતો લાગે તો અમોને જરૂર ખયર આપશો. ”

ઝુખીદા—“ ભલે તમો જાઓ વધારે તપાસ કરાવી ખરા સમાચાર તમોને કહેવડાવીશ. ”

આ પછો હારૂન પાસે જઈને ઝુખીદાએ બહુજ કસમો આપીને પુછી જોયું, ત્યારે હારૂને કહ્યું કે, “ ઝુખીદા ! કસમો આપવાની કાંઈ જરૂર નથી ! મેં શાહઆદીને બહુજ છુપી રીતે કાંઈ બીજા શહેર મોકલી આપી છે ! ”

ઝુખીદા—“ હુઝુર ! કયે ગામ મોકલ્યાં છે, તે કંઈ કહેશો ? ”

હારૂન—“ ગામનું નામ તો “ મુલ્કે અદમ ” છે. ”

ઝુખીદા આનો મતલબ તુરતજ સમજી ગઈ અને ચીસ પાડીને મોટે આવાજે કહેવા લાગી કે, “ હાય ગજબ ! શું આપે શાહઆદીને પણ કતલ કરાવી નાંખી !! ”

હારૂન—“ ઝુખીદા ! તારે વધારે પુછવાની શી જરૂર છે ? મને જે કંઈ યોગ્ય લાગ્યું તે મેં કર્યું. ”

મરજને અબ્બાસાના સુવાના રૂમને વાસેલું તાળું ખોલવા ચાલ્યું; પરંતુ બાદશાહના ખોદ્દથી તેમ કરવા તેનું દિલ હડી ગયું; પરંતુ પાછળથી તેને ઝુખીદા અને બીજાઓથી અબ્બાસાની કતલ થવાની

ખબર પડી ત્યારે મરગ્નન પોતાની શાહઆદીની આવી ખોડનાક કતલ-
પર આહોઝારી કરવા લાગી ગઈ માથાના વાળો તોડી નાંખી; શરીર-
પરથીતમામ ધરેણાઓ વિગેરેને ઉતારી અને તોડી ફેડી નાંખીને ચૂ-
રેચૂરા કરી નાખ્યા અને તે એક ગાંડીની જેમ-શાહઆદી-અબ્બાસાની
જુઓ પાડતી આખા મહેલમાં એક ચિતભ્રમની જેમ ભમવા લાગી
અંને શાહઆદીનું માતમ તેણે શરૂ કરી દીધું. અબ્બાસાની બીજી
પણુ વિશ્વાસુ અને નામકલ્લાલ કનીઓ અને ખવાસોએ પણુ અબ્બા-
સાના નામપર રડવા-અને છાતી પીટવાનું શરૂ કરી દીધું, તેથી
તે વેળાએ અબ્બાસાના મહેલમાં રડવા, પીટવા અને છાતી કુટવાના
ભયંકર-આવાજો આવતા હતા. આ બીના પવનવેગે આખા બગદાદ
શહેરમાં તુરતજ ફેલાઈ ગઈ તેથી ત્યાં જબરો શોરખકાર મચી રહ્યો,
અને આ ઝુલ્મી બાદશાહની ઝુલમગાર ઝાલેમ તલવારથી આખું બગ-
દાદ હચમચી રહ્યું અને ત્રાહે ત્રાહે પોકારીને તેને બદલો આ વિગે-
રથી તેની પર શીટકાર કરવા લાગ્યું.

પ્રકરણ ૬૫ મું.

નિર્દોષ બાળકોની કતલ.

હાફેઝ-અલ-રશીદે પ્રથમથીજ ઠરાવ કરીધો હતો કે જાઅફર
અને અબ્બાસાના નિર્દોષ બાળકોને પણુ કતલ કરાવી નાખવા; કારણુ
કે તે એમ માનતો હતો કે જો તેઓ હયાત રહે અને તેઓ મોટી
વયનાં થાય તો પોતાના પિતાના ખુનનો બદલો લીધા શિવાય કદી
પણુ રહે નહીં, અને પોતાના પુત્રો મામુન અને અમીન સાથે શીતનો

અને શીસાદ કર્યા કરે. આવી ધારણાથી તેણે તેઓનું પણ કાટકું કાઢી નાખવા માટે તેઓને જે જગોએ છુપાવવામાં આવ્યા હતાં; ત્યાં તેણે પોતાના માણસોને દોડાવ્યા તેથી તેઓ તે બાળકોને બહુજ છુપી રીતે રાત્રિનાં સમયે લઇ આવ્યા.

ન્યારે હાર્દન-અલ-રશીદની સમક્ષ તે બન્ને બાળકો હાઝર થયાં, ત્યારે તેઓ સાથે તેણે કેટલીક વાતચીત કરી; અને મોટી વયનાં બાળકોને પુછ્યું કે, “ઓ મારી આંખોના નુર ! તારું નામ શું છે ?” નિર્દોષ બાળકે જવાબમાં કહ્યું કે, “મારું નામ હસન છે.” તે પછી બાદશાહે બીજા બાળકને તેજ મતલબનો સવાલ કર્યો કે, “ઓ મારા દીલના મેવા, તારું નામ શું છે ?” તેણે પણ પહેલાની જેમજ નિર્દોષ તાથી જવાબ વાળ્યો કે, “મારું નામ હુસેન છે.” તેઓની વાત-ચીતથી હાર્દન-અલ-રશીદ સંમતી ગયો કે-આ બાળકોમાં બની હાશમનાં ખાનદાન જેવી વાક્યાતુર્યતા મોજુદ છે; અને મદીના વડવાઓના જેવોજ તમામ રંગ ઢંગ છે ! આ પ્રમાણે ઘણો વખત સુધી તે બંને છોકરાઓને બંધા પછી તે રડવા લાગ્યો અને તેઓને કહવા લાગ્યો કે, “ઓ નિર્દોષ અને આ દુનિયાના દગલખાઝ દાવપેચોથી ખેખર બાળકો, તમારી ખુબસુરતી, લાવણ્યતા અને નિર્દોષપણાએ મારા દિલપર બહુ અસર ડીધી છે; તો પછી જે કોઇ તમારી સાથે ધુરાર્ધ કરે તેના ઉપર ખુદા રેહમ નહીં જ કરે એ શક વીનાની બીના છે !”

અફસોસ ! સદ-હઝાર અફસોસ ! કે હાર્દન-અલ-રશીદ આ પ્રમાણે બોલતો હતો ખરો; પરંતુ તે વેળાએ તેના દિલમાં નાપાક અને બ્રુહ્મી વિચારોનું ઝનુન ઉભરી નીકળ્યું હતું. શું આ પ્રમાણે આવા નિર્દોષ બાળકોને સંબોધનાર બાદશાહ તેઓનેજ કતલ કરાવી

નાંખીને આ શની દુનિયાનો ગઝળનાક બોલો પોતાની સાથે તે કીર્તિવંત શેહનશાહની દરબારમાં લઈ જવા જોડેલો બેશરમ અને નિર્દય પથ્થરના હૃદયનો હોઈ શકે ખરો ?

આ પછી બાદશાહે મસરરને પુછ્યું કે, “ જે ચાવી તને બળવી રાખવાની તારીફ કીધી હતી તે ક્યાં છે. ”

મસરરે જવાબમાં અરજ કરી કે, “ હુજુર ! મારી પાસે છે. ”

બાદશાહ—“ લાવ, મને આપ ? ”

બાદશાહે મસરર પાસેથી ચાવી લીધા પછી પોતાના કેટલાક ગુલામો અને બાદીમોને બોલાવીને હુકમ કર્યો કે, “ અબ્બાસાને જ્યાં દાટવામાં આવી છે; ત્યાંજ એક ખાડો ખોદો અને પછી આ બન્ને બાળકોને કત્ત કરીને તેઓને પણ તેજ ખાડામાં હોમી દો. ”

આ હુકમ આપ્યા પછી હારન-અલ-રશીદ રડવા લાગ્યો.

બાદશાહને રડતો જોઈને મસરરે વિચાર્યું કે—કદાચિત બાદશાહને રહેમ આવશે અને નિર્દોષ બાળકોને છોડી મુકશે, પરંતુ અફસોસ કે—તે ઝાલિમ હૃદયના સંગ દિલને જરાયે રહેમ આવ્યું નહીં; પરંતુ તેથી ઉલટું તેણે અને બાળકોને જલ્દી કત્ત કરવાની તારીફ કરી. વળી આવાં તદ્દન નિર્દોષ બાળકોને કત્ત કરી નાંખવાનું મસરરે યોગ્ય માન્યું નહીં, તેથી તેણે બાદશાહને હાથ જોડીને વિનંતિ કરી કે, “ હુજુરઆલી, આપ નામદારે જાઅફર અને અબ્બાસાને કત્ત કરાવ્યાં, પરંતુ આ નિર્દોષ બાળકોને કત્ત કરાવ્યાથી બહુજ નુકશાન થશે. આવાં બેગુનાહ નાજુક તનબદનનાં બાળકોને કશા પણ ગુનાહ શિવાય કુબેહ કરાવવાથી તેમની આહ લાગ્યા શિવાય રહેશે નહીં ! ”

મસરરની આ ઝખાન દરાઝીથી બાદશાહ એકદમ ગુસ્સાના

જોશમાં આવી ગયો અને કેહવા લાગ્યો કે, “ઓ મસરર, તારે આ કાર્યમાં કોઈ પણ પ્રકારે વચમાં પડતું નહિં. શું તું જાણતો નથી કે સાપને મારવો અને તેનાં અગ્ન્યાંઓને જીવતાં છોડી મુકવાં તે સલામતીનું અને અફલમંદનું કામ નથી. શું જીવતાં રહી અને મોટી વયનાં થયેથી તેઓ પોતાના માતૃપિતાના ખુનનો બદલો લીધા શિવાય રહેશે ખરાં ? શું તેઓ હીચકારા અને નામદં થશે, તેઓની નસોમાં બની હાશમના ખાનદાનનું લોહી વહે છે; માટે મારી હયાતી પછી તેઓ મારા પુત્રો મામુન અને અમીનને કોઈપણ રીતે રાહતથી રેહવા દેશે નહિ, માટે જા જલદી કર. આ બંનેનું કામ તમામ કર. અને યાદ રાખ કે જો આ કામમાં જરાપણ દીઝ કરી તો તેઓ બંને સાથે તારું માથું પણ વઢાવી નાખીશ. માટે જા, અને આ એજ વેળાએ મારા હુકમ મુજબ ખરોખર અમલ કર.”

મલકિન મસરર એ બેરહમ ઝાલીમના હુકમથી તે બંને નિર્દોષ બાળકોને અબ્યાસાના તે મેહલમાં લઈ ગયો; તે વેળાએ ત્યાં જતાં જતાં રસ્તામાં મોટી વયનો બાળક હસન મસરર સાથે વાતચીત કરવા લાગ્યો કે, “ઓ સાહેબ, તમે બંનેને આ વખતે ક્યાં લઈ જાઓ છો ?”

મસરર—“હું તમોને તમારી માતાના મહેલમાં લઈ જાઉં છું.”

હસન—“અમારી માતા ત્યાં શું કરે છે ?”

મસરર—“તે પોતાનાં મેહલમાં મોઝમઝા કરે છે. અને તમારા આવવાની રાહ જુએ છે.”

આ પછી મસરરે તે બંને બાળકોને અબ્યાસાના મેહલમાં દાખલ કર્યાં; પરંતુ ત્યાં કોઈ પણ હતું નહિં, તેથી હસને પુછ્યું કે, “મારી માતા ક્યાં છે ?”

મસરર—“તમારી માતા બાહર ગયાં છે. તેઓ હમણાં આવે છે.”

આમ કહીને મસરરે ફેટલાક મેવા મીટાંનો લાવીને તે બાળકો સમક્ષ હાજર કર્યાં અને કહ્યું કે, “ઓ નિર્દોષ અને યતીમ બાળકો, આ મેવાને ખાવા, મજા કરો અને હરો કરો.”

તે બાળકોએ તે મેવા વિગેરેની સામે દ્રષ્ટિ કરી; પરંતુ હજાર હજાર અકસોસ કે—તે મેદલમાં તે વેળાએ એવી ઉદાસી અને ગઝનાબક ગમગીનીનું ધમધોર વાદળ ઘેરાઈ રહ્યું હતું કે—કુદરતી રીતે તે બાળકોનાં દિલ ગમ અને ઉદાસીની તીવ્ર છુપી વેદનાવી ભરાઈ આવ્યા અને મેવાને તેઓએ હાથ પણ લગાડ્યો નહિ.

આ જોઈને મસરરે તેઓને પુછ્યું કે, “ઓ બાળકો, તમે મેવા શા માટે ખાતાં નથી.”

હસન—“અમારી માતાના આવ્યા પછી જ અમે મેવાને હાથ લગાડીશું.”

મસરર—“તમારી માતા કદાચ આજે આવે કે ન આવે, તેનો કંઈ ભરોસો નથી. માટે તમે ખાઈપીને સુખેથી સુઈ જાઓ.”

હસન—“આ વેળાએ અમારું દિલ એવું શુન્ય થઈ ગયું છે કે—તે કંઈ ખાવા પીવા પર દોડતુંજ નથી, માટે અમેને એમજ સુઈ જવા ઘો.”

મસરર—“હલે ! સુઈ જાઓ, નિરાંતે આરામથી સુઓ, તમારા માટે સુવાને અંદર જગ્યો રાખવામાં આવી છે; માટે તમે ત્યાં ચાલો.”

હસન—“અમે અંને ભાઈઓ સાથેજ સુઈશું.”

તે પછી મસરર તેઓને હાથ પકડીને અંદર લઈ ગયો, તે વેળાએ તે બંને ભાઈઓ રડવા લાગ્યા, તેથી મસરરે ધમકી આપીને

કહ્યું કે, “ તમે શા માટે રડો છો ? ચુપ રહો ? ”

ધૂમકી આપતાં બન્ને બાળક ગલારાઈ જઈને ચુપ થઈ ગયાં અને થર થર ધ્રુજવા લાગ્યાં. તે વેળાએ મલઉન અને ઘાતકી હૃદયના મસરે ન્યાં અબ્બાસાને દાટી હતી તે ખાડા પાસે હસનને સુવડાવીને તેના ગળાપર પોતાની ઝાલીમ અને જાનુન તલવાર ચલાવી દીધી અને સાથેના સીપાઈને અવાઝ આપીને કહ્યું કે, “ નાના છોકરાને પણ લાવ. ” તેથી તે સીપાઈ હુસેનનો હાથ પકડીને તેને અંદર લઈ ગયો. એ હુસેન નામનો બાળક પોતાના લાઇને એક બકરાની જેમ ઝુમેલ થયેલો વંદનને હેમતાઈ ગયો અને ગઝબનાક ચીસ પાડી ત્યાં તો તે નિદ્ય અને પત્થરના સખ્ત દિલવાળા મલઉન મસરે તે બીચારા હુસેનને પણ તેજ જગ્યાએ પેલલાની જેમ ઝુમેલ કરી નાંખ્યો; ત્યારે જાગ્રદર અને અબ્બાસાના જીગરના ટુકડાઓનાં લેહીની નદી ગોચા તે જગોપર જારી થઈ ગઈ! અફસોસ ! શું જાગ્રદર અને અબ્બાસાના શુદ્ધ અને નિર્મળ હૃદયનાં પવિત્ર પ્યારનો આજ નતીલ.

હાફન-અલ-રશીદે મસરેને પ્રથમથી કહી મુક્યું હતું કે જ્યારે તે બાળકોને ઝુમેલ કરીને દફન કરે ત્યારે મને જરૂર બોલાવજો તેથી તેનો મતલબ એવો હતો કે-કદાચિત મસરે તેઓને જીવતા છુપાવી રાખે અને પોતાને તેઓને કતલ કર્યાની જુડી ખબર આપે ! તે મસરે આદેશાહને ખબર મોકલવાથી હાફન-અલ-રશીદ તુરતજ આવ્યો અને જોયું તો બન્ને બાળકો ત્યાં ઝુમેલ થયેલાં પડેલાં છે. આ જોઈને તે ઘાતકી હૃદયનો ઝાલીમ આદેશાહ ઝારઝાર રડવા લાગ્યો અને કહવા લાગ્યો કે, “ એ નિર્દોષ બાળકો, આમાં તમારો કશો ગુનોહ નથી; પરંતુ હું શું કરું. મારે તમોને લાચારીથી કતલ કરાવવાં પડ્યાં છે, અને હવે મને ખાત્રી છે કે આવાં આવાં

પથ્થરના દિલને પણ પીગળાવી નાંખે તેવાં જીજીન આલેખ કૃત્યો કર્યા પછી મને પણ તેની સજા મળ્યા શિવાય રહેનાર નથી. ”

તે પછી અબ્બાસાની લાશને જે ખાડામાં દફન કરવામાં આવી હતી તે ખોદાવીને તે બંને નિર્દોષ બાળકોની લાશો પણ તેમાંજ હોમાવી દઈને હાડન-અલ-રશીદે તે ખાડો પાછો માટીથી પુરાવી દીધો અને પછી તે પોતાના મહેલ નરફ ચાલતો થયો.

એ ત્રણ દિવસ પછી એ ઘટનાની જાહેરાત બગદાદ શહેરમાં થઈ અને ચોતરફ હાથ અને અફસોસની ગજબનાક ગમગીનીનાં વાદળો ઘેરાઈ ગયાં. અને આખા શહેરમાં વાટે ઘાટે અને હાટે એજ ચકચાર ચાલી રહી કે, હાડનની બાદશાહતનો ખ્યાલો ભરાઈ ચુક્યો છે. એ આલીમે કશા પ્રકારના ઝુલ્મ કરવામાં કશી કચાસ રાખી નહીં. અફસોસ!

પ્રકરણ ૬૬ મું.

મસરની કલ્લ.

એક દિવસે હાડન-અલ-રશીદની સમક્ષ મસર હાઝેર થયો તે વેળાંને તેણે કહ્યું કે, “ઓ કમબખ્ત ! તું ખુની, નાપાક અને ઝુલ્મી છે. તારો એહરો હું જ્યારે જ્યારે જાઉં છું, ત્યારે ત્યારે મને મારા પ્યારા વઝીર અને પ્યારી બહેન અને તેઓનાં વગર વાંકે ઝુબેહ થયેલાં નિર્દોષ અને કુમળી વયનાં બાળકોની બાદ મારા દિલમાં તાઝી ચાલ છે; માટે હવે પછીથી તારું કાળું મોહું તું મને હરગિઝ દેખાડતો નહિ. ”

આ સાંભળીને મસરર બહુજ અજબ થયો અને હાથ જોડીને બહુજ આજીજ સમેત કહેવા લાગ્યો કે, “હુઝુરે-આલી ! મેં તો આપ નામદાર પાસે બહુ કાલાવાલા કરીને એ ધાતકી કૃત્યોથી મને બચાવવા માંથી ચાહી હતી, પરંતુ આપ નામવરે મારી તે વિનંતિ કોઈ પણ રીતે સ્વીકારી નહિ, અને વધારે વિનંતિ કરવાથી મને કતલ કરાવી નાંખવાનો ડર દેખાડ્યો.”

બાદશાહ—“ખર ! થનાર થઈ ચૂક્યું પરંતુ હવે તારે મારી પાસે કદી પણ આવવું નહિ.”

આ સાંભળીને મસરર જહુકીને અદબ આદામ બખ્તવી લાવી બહુજ ગમગીની અને ઉદાસીની હાલતમાં પોતાને મકાને ગયો અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે, “પ્રથમથીજ મેં જાણકારને વિના વાંકે નાહક માર્યો ન હતો હાઈન-અલ-રશીદ મને કતલ કરાવી નાંખત, તો એ ખુને-નાહક આ કરતાં વધારે સાફ હતું; કારણ કે તેથી મને અજાબને બદલે સલામત થાત ! આ તો નાહકનાં ચાર જણાઓનાં ખુન કર્યાં અને છેવટે પોતાના જીવની પણ સલામતી જોવામાં આવતી નથી !” આવા વિચારોમાં મસરર મશગુલ હતો, તેવામાં બાદશાહના એ સીપાઈઓ આવી પહોંચ્યા અને કહેવા લાગ્યા કે, “ઓ મસરર ! તમોને બાદશાહ સલામત યાદ ફરમાવે છે માટે જલદી ચાલો !”

આ સાંભળીને મસરર ખુશી થયો અને એમ સમજ્યો કે—બાદશાહે પશ્ચાતાપ કરીને માંથી ચાહવા બોલાવ્યો હશે, કારણ કે—હાલમાં મારા જોવો ખીજે કોઈ પણ તેની તાબેદારી ઉઠાવનાર નથી. આવો વિચાર કરીને તે બાદશાહના સીપાઈઓ સાથે રવાના થયો. જ્યારે તેઓ સર્વે હાઈનના દરબાર નજીક આવી પહોંચ્યા ત્યારે તેઓને ખીજ

એ સીપાઇઓ મળ્યા, તેઓએ કહ્યું કે, “ હુઝુરે—આલી પેલી ખાનુએ મયા છે; માટે તમોને ત્યાં આગળ બોલાવે છે ! તે જગ્યાએ પી હતી કે—જ્યારે બાદશાહ કોઇને કતલ કરવા ચાહતો હોય ત્યારે ત્યાં મોકલીને જલ્લાદ પાસે કતલ કરાવતો હતો ! એ જગ્યાનું નામ સાંભળીને નાપાક મસરૂને ખાત્રી થઈ ગઈ કે મને જરૂર કતલ કરવા લઈ જાય છે, તેથી તેનાં પોતીયાં ઢીઝાં થઈ ગયાં, પગ ઉપડવા બંધ થઈ ગયા, તેની સાથેના સીપાઇઓએ જરા સખ્ત અવાજથી જલદી ચાલવાનું કહ્યું, તેથી મહા મુશ્કેલીથી જેમ તેમ તે નાપાક મલઉન ચાલ્યો ! આખરે કતલની જગ્યાએ આવી પહોંચ્યો, ત્યારે ત્યાં બાદશાહ હતો નહિ, પરંતુ ખીજા ચાર સીપાઇઓ અને જલ્લાદ હાથમાં ખુલ્લી તેજદાર ચમકતી તલવારો લઈને ઉભા હતા.

મસરૂ પોતાનું આવી બનેલું સમજી શક્યો હતો, છતાં પશ્ચિ તેણે એક સીપાઈને પુછ્યું કે, “ મને અહિંયા શા માટે લાવવામાં આવ્યો છે ? ”

સીપાઈ—“ જે માટે લાવ્યા ગયો, તે માટેનો સામાન તમારી નજરે સામેજ છે, તો પછી શા માટે પુછે છે ? ”

મસરૂ—“ ભલે ! બાદશાહ સલામતનો જે કાંઈ હુકમ થયો હોય તે મારી આંખો અને માથા પર ચડાવું છું; પરંતુ મને તમો જરા બાદશાહની સમક્ષ લઈ ચાલો ? મને જે કાંઈ અરજ કરવાની છે, તે ખુદ ખાતર કરવા દો. ”

આ સાંભળીને જલ્લાદે આંખો કાઢીને ધમકી આપી કે, “ અરજ કરવાની હવે હરગીઝ રજા આપવામાં નહિ આવે, અમોને બાદશાહનો સખ્ત હુકમ છે કે તારી કોઈ બાબત પર જરાયે લક્ષ આપવું નહિ, પરંતુ ઝટપટ તારૂં માથું ઉડાવીને હુઝુરની દરબારમાં હાજર કરવું ! ”

મસરર—“ તમે જાણો છો કે—જાઅફર, અબ્બાસા અને તેના બન્ને નિર્દોષ બાળકોને મારે હાથે ઝુમેહ કરાવ્યા પછી તે બેકદર બા. દશાહ મને આ બદલો આપે છે, તો લગ્ના મને કતલ કરશે તો તમોને તેનો શું સારો બદલો મળી શકશે ? ”

સીપાહી—“ ઓ નાપાક ! તે તો નિર્દોષોનાં નાહક ખુન રેડ્યાં; તો તેઓને કતલ કરતાં પોતેજ કતલ થયો હતો તો બેહનર હતું ! અમો કાંઈ કોઈ નિર્દોષનું નાહક ખુન કરતા નથી; પરંતુ તારા જેવા નાપાક અને નિર્દય સખ્ત પથ્થરના દિલવાળાને કતલ કરીએ છીએ; જેથી અમો તેમ કરવામાં મોટી મગરૂરી માની લઈએ છીએ કે અમો એક ઝાલીમ અને કુર હૃદયનાં પથ્થરનો આ પૃથ્વીપરથી લાર હલકો કરીએ છીએ તેથી અમોને એવો ડર રહેતો નથી કે—અમો અમારા આ કામ માટે અમારો જાન પણ ગુમાવી બેસીએ. ”

તે પછી જલ્લાદે સરેસ્તા મુજબ મસરરને કતલ કરવા બોલો રાખીને તેઝદાર તલવારના એક ઝાટકામાં તેની ગરદન કાપીને લોહીથી તરખોલ અને ટપકતું માથું હારત—અલ—રશીદના દરબારમાં લઈ જઈને પેશ કીધું, એ જોઈને આદર્શાહ ખુશી થયો અને હાઝરીન હુઝૂરી વિગેરેને કહેવા લાગ્યો કે, “ આ મારા પ્યારા જાઅફર અને પ્યારી બેહન અબ્બાસાના કાતિલનું માથું છે ! ”

અફસોસ કે—જે સમયમાં આવી લયંકર કતલો બગદાદ શહેરમાં ચાલી હતી, તે ઝમાનો બગદાદમાં ગોયા ક્યામતનો એક નમુનો થઈ પડ્યો હતો. સર્વત્ર સ્મશાન સમાન અંધકાર વ્યાપી રહ્યો હતો; કારણ કે કોઈક જગ્યાએ જાઅફરની યાદમાં રડવા પીટવાના અવાજો આવતા હતા તો કોઈક ઠેકાણે અબ્બાસાના પ્યારા નામ પર વિલાપ કરી કરીને રડવાની અવાજો આવ્યા કરતી હતી.

એ જમાનો બગદાદ માટે તો “ માતમે કત્લ ” થઈ રહ્યો હતો. જ્યાં જુઓ ત્યાં તેની તેજ વાતચીત અને ચક્ર્યાર થતી હતી અને જેઓને કત્લ કરવામાં આવ્યાં હતાં તેઓનાં સગાં બહાલાંઓને ત્યાં માતમ અને રડાપીટની ગંભીર અને ગજબનાક અવાજોથી બગદાદ શહેરના મોહલ્લાઓ રાત્રિ દિવસ ગાજી રહ્યા હતા, જ્યારે આ લોકો વિલાપ કરીને શાન્ત થતાં ત્યારે ત્યાં કલ્લસ્તાન જેવો શત્રુકાર ભાસતો હતો; પરંતુ આટલેથીજ આદશાહના ઝુલ્મની હદ આવી રહેલી જણાતી ન હતી, કારણ કે તે પછી હાર્ન-અલ-રશીદે બનઅફર અને યહયા વિગેરેની તમામ માલમીલકત ખોદીને ઝમીનદોસ્ત કરી નાંખવાનો હુકમ આપ્યો હતો. આ ઉપરાંત આદશાહને જે કાંઈ પર જરા જેટલો પણ શક જતો હતો તેનો કાંઈ પણ ધનસાફ નહિ કરતાં તેને તુર્તજ કત્લ કરાવી નાખતો હતો; તેથી તે ઝમાનામાં ગોયા આખું બગદાદ શહેર “ શેહર-માતમ ” માં બદલાઈ ગયું! રાત્રિ દિવસ ઘેરેઘર રોવા પીટવા અને ટકળવાની કાળી હેબતનાક આવાજો શિવાય કશું મંભળાતું ન હતું. અફસોસ! ઝલીમ હાર્ન-અલ-રશીદે બગદાદની સલતનતને પોતાના આવા ઝળુન ઝાલેમ કૃત્યથી ચડતીમાંથી પડતીની હાલતમાં લાવી મૂકી.

પ્રકરણ ૬૭ મું.

જુદમની હદ.

જાગ્યરને કતલ કરાવ્યા પછી હાર્ન-અલ-રશીદે તેના પિતા અને ભાઈઓને સખ્ત રીતે કેદ કીધા અને હુકમ કર્યો કે જાગ્યરની મુશીબત પર કોઈએ રડવું નહિ અને તે વિશે કશા પણ પ્રકારની મમગીની ઝાહેર કરવી નહિ, તેટલુંજ નહિ; પરંતુ તેની સાલેસાઈ, નેટી કે ભલમનસાઈ પણ કોઈએ જ્યાન કરવી નહિ તેમજ તેઓની કારકિર્દીનાં કોઈએ કશાં પણ વખાણ કરવાં નહિ. આ ઉપરાંત એવો સખ્ત બદોબસ્ત કરવામાં આવ્યો હતો કે—જો કોઈ જાગ્યરના બરામકા ખાનદાન વિષે મમગીની દર્શાવતું હતું તેને પકડીને કેદ અથવા કતલ કરવામાં આવતો હતો. આ બાબત એટલે સુધી વધી જવા પામી હતી કે—મજકુર ગુનાહમાં હજારો આદમીઓ પકડાઈ ગયાં; અને તેઓની સાથે સંબંધ ધરાવતા લાગતાવળગતાઓમાંના આશરે એક હજાર માણસોને કતલ કરાવી નાખવામાં આવ્યાં.

આવા અસહ્ય જુદમથી સમગ્ર અગદાદ સલતનતમાં ગજબનાક મમગીની અને ઉદાસીનાં ધનધોર વાદળો ઘેરાઈ રહ્યાં હતાં. એક તવારીખ લખનારો જણાવે છે કે—હાર્ન-અલ-રશીદે જાગ્યરને કતલ કરાવીને તેની લાશ દફન કરીને તેની કબરની નીશાની રાખવી બ્યાજખી માની નહિ, તેથી તેણે તેની લાશને બાળી નાંખાવી. આ પછી હાર્ન-અલ-રશીદે એવાં એવાં જુદમનાં ઝાલેમ કામો કરવા લાગ્યા કે—તેની સલતનતના તમામ પ્રદેશોમાં બળવા અને શીસાદ શરૂ થઈ

મયાં અને ઘણાં ગામો તેની હકુમતની બાહેર થઈ ગયાં ! આવી આવી અનેક પ્રકારની મુશ્કેલી અને વિટમ્મણામાં બગદાદનો બાદશાહ ઘેરાતો ચાલ્યો, તેથી તેને કોઈ દિવસ પેટ ભરીને ખાવા પીવાનું કે સુવા બેસવાનું નશીબ થયું નહિ.

જ્યારે જાઅફરના કતલ થવાની ખબર તેના ભાઈ ફઝલને પડી, ત્યારે તેણે ત્રણ દિવસ સુધી કાંઈ પણ ખાધું પીધું નહિ, તેથી હાડન-અલ-રશીદ તેની પાસે ગયો. બાદશાહને જોતાંજ ફઝલે તેની સામે માથું નમાવીને રડતાં રડતાં સલામ કીધી. બાદશાહે સલામનો જવાબ આપીને કહ્યું કે, “ તું જાફર માટે એટલો બધો શા માટે ગમ કરે છે ? શું તને ખબર નથી કે તે શીસાદખાર અને ખરાબ બોલનારો હતો ! એટલુંજ નહિ પરંતુ તારી અને તેની માતા જુદી જુદી હોવાથી તે છુપી રીતે તારી સાથે દુશ્મની રાખતો હતો, અને તને કેટલીક વખત નુકશાન અને ઇજા પહોંચાડવા મને તેણે ભલામણ વટીક કીધી હતી ? ” ફઝલ હાડન-અલ-રશીદની આ મક્કર અને ફરેખ ભરેલી વાતો સાંભળતો સાંભળતો રડતો જતો હતો. તે પછી બાદશાહે પોતાના ખાસ બખરચીખાનામાંથી ખાણું મંગાવીને અને કસમો આપીને. ફઝલને ખવડાવ્યું; તે પછી તેણે કહ્યું કે, “ હવેથી જાઅફર માટે કોઈ પણ અફસોસ કરીશ નહિ. તેણે તને નોકરીમાંથી બરતરફ કરાવવા માટે ઘણી કાશેશો કરી છે !! ” ફઝલે જવાબમાં કહ્યું કે, “ આપ જે કંઈ ફરમાવો છો, તે વ્યાજબી છે; છતાં પણ જાઅફરના એવો કોઈ મોટો ગુનોહ ન હતો કે તેના બદલામાં તેને કતલ કરાવી નાંખવામાં આવ્યો અને હવે અમો અત્પાર આગમજનાં સમજી ગયેલાં છીએ કે-જાઅફર પછી હવે અમોને અને અમારા પીતા યહયાને જીવતા રહેવા નહિ દો ! ” આમ કહેતાં કહેતાં ફઝલ ઘણો બેઠખ-

તીયારીથી રડવા લાગ્યો અને આગળ કથું પણ ખોલી શક્યો નહિ. આ જોઇને હાફન-અલ-રશીદ પણ કાંઇ બોલ્યો નહિ; પરંતુ તેનો ચહેરો પીળો થઇ ગયો અને મુસ્તાના બેશમાં પોતાના મહેલમાં ચાલ્યો ગયો.

ન્યારે જાઅફરના કતલ થવાની ખબર તેના એક ખીજા ભાઇ મોહમદને પડી ત્યારે તેણે પણ છ દીવસો સુધી કંઇપણ ખાધું પીધું નહીં ! આ ખબર ફઝલને પડવાથી તેણે મહમદને ઘણા કસમ આપીને આગ્રહ કરીને ખવાડ્યું.

હાફન-અલ-રશીદે યરામકા માનદાનની તમામ માલ મીલકત ખજાસા કરીને પોતાના ખજાનામાં દાખલ કરાવી અને તે વીધે તે લોકોપર પણ અસહ્ય બુદ્ધિ વાપરવા લાગ્યો. જાઅફરના પીતા યહ્યાને ન્યારે કેદખાનામાં બહુજ સખ્તી પડવા લાગી ત્યારે તેણે એક શેઅર અને કાગળ લખીને હાફન-અલ-રશીદ પાસે મોકલી આપ્યો. તેનો આવર્થ એવો થાય છે કે “ અમીરલ મોઅમેનીન ! હાફન ખલીફાની ખીદમતમાં એક અદના ગુલામ યહ્યા યરમકી અરઝ ગુઝારે છે કે આપ રસુલે ખુદા સલ્વહલાહો અલયહે વસ્સલમનાં ખલીફા અને નાયબ છો, એટલુંજ નહીં પણ આપ ઘણું રેહમ દીલ અને ગુનાહોને માફ કરવાવાળા છો ! મુજ કમતરીન ગુનેહગાર તરફની આપે આપની મીડી અને માયા મોહબત ભરી મહેરબાનીની નજર એકદમ ફેરવી લીધી, તેથી અમો સર્વે બહુજ સખ્ત મુસીબત અને બજામાં સપાડાયા છીએ. અમો મોટાં આલીશાન આરાસ્તા કીધેલાં મેહલોમાં વિહાર કરનારાઓ આજે કેદખાનાની અંધકારમય તંગાશવાળી ઓરડીમાં કેદ પડ્યા છીએ, અને એમજ જણાય છે કે તેજ ગમ અને મુસીબતમાં આ નાપાક અને

કાની દુનિયાના દગલખાઝ તખ્તના પરથી પસાર થઈ જઈશું. એક દીવસ ગોયા એક વર્ષ જેટલો લાંબો અને કંટાળા લયો જણાય છે અને રાત્રિ તો ક્યામતનીજ પસાર થાય છે ! આ કરતાં જે અમોને મોત આવત તો બહેતર હતું કે આવી બલા અને મુશીબતમાંથી મુક્તી પામત. મને આ ગમ અને સહમાઓ માલ, દવલત કે આળખચ્યાંઓ માટે નથી થતા, કારણકે હું સારી રીતે જાણું છું કે આ તમામ ચીજો દુક સમય માટે માંગી મળેલી હતી, અને માંગેલી ચીજો લાંબા સમય સુધી રાખવામાં આવતી નથી; પરંતુ આખરે તેના માલીકને તે પાછી આપવામાં આવે છે. જેણે આપનો ગુનોહ કર્યો, તે તેની સજાએ ક્યારેના પહોંચી ગયો, એટલુંજ નહીં પરંતુ તે વખાલ તેના ખાનદાન ઉપર પણ આવી પડ્યો. આપ જાણો છો કે મેં આપની સાથે કેવી વફાદારી કીધી છે; માટે મહેરબાની કરીને મારી વૃદ્ધાવસ્થાપર દયા કરો. મને ઉમેદ છે કે—આપ આજા ખાનદાનના રહેમવાળા આદરશાહ થઈને મારી અરજ પર દીક્ષાગ્રી બર્ચુ લક્ષ આપશો. અને અગ્ને આકા ! જે મારાપૂર દયા કરશે તો ક્યામતમાં ખુદાએતઆલા આપને નખત (મુક્તિ) આપશે અને દુનિયામાં નેકનામી થશે અને ખુદાએતઆલા આપને તમામ બલા અને આફતથી બચાવશે.”

ન્યારે આવો બહુજ છટાદાર અને ખેદદ નમૃતા અને આજીવી બરેલો કાગળ લાગ્ન—અલ—રશીદને પહોંચ્યો, ત્યારે તેણે તેના જવાબમાં લખ્યું કે,—“ ખુદાએ તઆલાએ અરમકાના ખાનદાનને ખેશુમાર નેઅમતો આપી અને ઇઝઝત આખરમાં હદથી ઝાલા વચ રો કીધો, પરંતુ તમોએ હકતઆલાની નેઅમતની શુક્રગુઝારી નાંદ કરતાં નાશુકરી કીધી, તેથી તમો આવી સખ્ત બલા અને મુશીબતમાં

સપડાઇ પડ્યાં છે ?” યહયાના શેઅરના બદલામાં હારૂન-અલ-રશીદે પણ એક શેઅર લખીને મોકલ્યો જેનો લાવાર્થ એવો થાય છે કે, “અએ ખરમકાની આલ ! તમારાપર જેમ જેમ નેઅમતો વધતી ગઈ તેમ તેમ તમે નાશરમાની અને કુક્રપણું વધારતાજ ગયા માટે હવે હું કોઈ રીતે તમારાપર રહેમ કરી શકું તેમ નથી !”

આવો જવાબ ફરી વળવાથી જાઅફરનો વૃદ્ધ પિતા અને હારૂન-અલ-રશીદનો માજી વફાદાર વજીર એકદમ નીરાશ થઈ ગયા અને કેટલાક સમય પછી તે કેદખાનામાંજ મૃત્યુ પામ્યો. તેના નીમાજ પઢવાના મુસલ્લા [Carpet] ની નીચેથી એક ચીઠ્ઠી મળી આવી; જેની અંદર એવા નસીહત ભરેલા શેઅરો લખવામાં આવ્યા હતા; કે તે વાંચીને હારૂન-અલ-રશીદ આરખેઝાર રડવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૬૮ મું.

જુદમનો અવધી.

જ્યારે હારૂન-અલ-રશીદે ખરામકાની તમામ ઔલાદ અને તેઓને લાગતાવળગતા નોકરો ચાકરોને કેદ કર્યા ત્યારે તે તેઓની દૈલતની પણ શોધ કરાવવા લાગ્યો; પરંતુ યહયા, અને તેનો પુત્ર જાઅફર એટલો તો ઉડાઉ અને ઉદાર દિલ સખાવત કરનાર હતો કે, તેઓ લાખ્ખોની દવલત લોકોના લાલ અને શ્રેય અર્થે આપી દેતા હતા. તેઓએ ગરીબો, મીસકીનો અને લાચાર લોકોને માટે બધી મીલકતો વકફ કરી નાંખી હતી, તેથી જાઅફરના ખજા

નામાંથી માત્ર તેવું હજાર (૬૦,૦૦૦) દીરહમ એટલે કે આશરે વીસ હજાર (૨૦,૦૦૦) રૂપીઆ જેટલું નાણું નીકળ્યું, અને જાન્ય-ફરના ભાઈ ફઝલના ખજાનામાંથી માત્ર દસહજાર (૧૦,૦૦૦) દીરહમ નીકળ્યાં.

હાફન-અલ-રશીદ એમ માનતો હતો કે, આવી ટુંટી મુંડીની રકમ તો લોકોના એક સાધારણ માણસ પાસેથી નીકળે છે. આ જોઈને તેને બહુ ગુરસો આવ્યો અને તેથી તેણે યહયાના ખજાનચી મીરસા-લેહને બોલાવ્યો અને તેને કહ્યું કે—“જરામકાના ખાનદાનમાં યહયા, જાન્યફર વિગેરે લોકો લાખજો દીરહમની દૌલત અને મીલકત ધરાવતા હતા; માટે તે તમામે તમામ દેખાડી દે ! જો નહિં દેખાડીશ તો તને એવી સખ્તીથી કલ કરાવી નાખીશ કે લોકો તે જોઈને અજબ થશે !” ખજાનચીએ જવાબમાં અર્જ ગુઝારી કે, “હુજુરે—આલી ! એ લોકોએ પોતાનું નાણું ગરીબો અને નિરાધાર નિર્ધન લોકો માટે બેશુમાર વકફ કર્યું છે. તે ઉપરાંત ખીજું ઈનામ અકરામ આપવામાં વાપરી નાંખ્યું છે; અને ખોરાકી, પોષાકી અને ઠાઠમાઠ તેમજ શણગારમાં પુષ્કળ નાણું કાંકરાઓની જેમ ઉરાડી દીધું છે; તેથી તેઓ પાસે મોટી રકમ એકઠી થઈ શકી નથી, અને આપ નામદાર તપાસ કઢાવો અને જો તે વખતે કોઈ જગોએ દાટેલું ધન કે અમાનત રાખેલું નાણું નીકળી આવે તો પછી મને આપની મરજી મુજબ સજા કરશો.”

ખાદશાહ:—“જાન્યફરની માતાએ મને દુધ પાચું હતું; તેથી મેં તેને બેશુમાર દૌલત અને હીરા, તથા ઝરઝવેરાત ધણુંજ આપ્યું હતું. માટે હવે તેની પાસે ફક્ત ખાવા જેટલુંજ બાકી રાખીને તમામે તમામ ખજાનો લઈ આવો !”

શોધ કરતાં આદેશાહને જણાયું કે, તે બહુજ છુપી રીતે સખાવત કરતી હતી; તેથી તેની સખાવતની કોઈને ખબર પડી શકતી ન હતી; છતાં પણ પાછળથી ચાર લાખ દીનાર નીકળી આવ્યા, તે બરામકાના ખાનદાનમાંથી છીનવી લઈને હાઈને પોતાના ખજાનામાં દાખલ કરાવ્યા.

હાઈન—અલ—રશીદ બરામકાના નોકરો ચાકરો વિગેરે પર એટલો તો ઝુલ્મ કરતો હતો કે, તે વખતે સમગ્ર અગદાદ શહેરમાં હાથ અફસોસીનો શોર મચી રહ્યો હતો. ખાસ કરીને બરામકા ખાનદાનનું અહેસાન તમામ રૈયતપર વિશેષ હતું; કારણ કે તેઓએ ઘણાઓને માલામાલ કરી આપ્યા હતા. મિસકીનો અને મોહતાજમંદોની તેઓ ખાસ ખબર લેનાર હતા, તેથી આખા શહેરમાં રડવા અને અફસોસીના લયંકર ગંભીર આવાઝો શિવાય ત્યાં કોઈ પ્રકારની ખુશાલી જોવામાં આવતી નહતી.

અબુલહસન અહમદ બીન હુસેન નામનો એક શખ્સ હાઈન—અલ—રશીદનો મુનશી હતો; તેને જાઅફરના ભાઈ ફઝલની સાથે બહુજ મીત્રાચારીબર્યો સંબંધ હતો. ફઝલે તેનાપર ઘણું અહેસાન કર્યું હતું. એક દિવસ હાઈનનો ઝાલિમ ખાદિમ અને જાઅફર અને અખ્માસાને કતલ કરનાર મસરૂર મલકીને અબુલહસનને કહ્યું કે, “ તું મારી સાથે કેદખાનામાં ચાલ અને ત્યાં જો હું ફઝલની સાથે કેવી રીતે વર્તું છું ? ! ” અબુલહસન આ સાંભળીને બહુજ ગમગીન થયો અને સમજ્યો કે હાઈને તેને કોઈ ઝુલ્મ કરવા માટે મોકલ્યો હશે, તેની સાથે તેણે એક ગુલામને પણ લેવો, કે જેની પાસે નેતરની સોટી-ઓનો એક ઝુડો હતો, તેથી તે બહુજ ગભરાયો, એ કેદખાનામાં જાઅફરના પિતા અને ભાઈ વિગેરે ઘણાઓને કેદ કરવામાં આવ્યા

હતા. ફઝલ સાથે અબુલહસનને બહુજ દોસ્તી છે, તેની માહિતી મસરને નહતી. અબુલહસન હંમેશાં કેદખાનામાં ફઝલ પાસે જતો હતો અને દીલાસાની વાતો કરતો હતો.

આ વેળાએ અબુલહસન મસરની સાથે ગયો તો ખરો, પરંતુ કેદખાનાની પાસે જઈને તેણે મસરને કહ્યું કે, “ઓ મસર ! મને તારો ધરાદો સારો જણાતો નથી; તેથી હું અંદર આવીશ નહિં. પરંતુ બાહેરજ ખેસીશ; તું અંદર જા અને જે કરવું હોય તે કરી આવ !”

તે પછી મસર અંદર ગયો. અબુલહસન બાહેરજ ખેડો અને સખ્ત ઉદાસી અને પરેશાનીમાં અંદર બનતી ખીતાને ધ્યાન આપીને સાંભળવા લાગ્યો. મસરે કેદખાનામાં જઈને ફઝલને સલામ કરી ! સલામ નહીં, પરંતુ એમજ કહેવું યથાર્થ છે કે, ગુસ્સાના આવેશમાં હાંક મારી કે, “ઓ ફઝલ ! અહિંયા આવ ?”

ફઝલ—“ઓ મસર સલામ કેમ કરી નહિં ? અને શા માટે બરાડા પાડે છે.”

મસર “બસ, બસ ! હવે તને શું સત્તા છે કે, તું મને કપડો આપી શકે ? બાદશાહ સલામતે ફરમાવ્યું છે કે, તારી પાસે જેટલો ખજાનો હોય તે તમામ બતાવી આપ; કારણ કે તેં ઘણી દૌલત એકઠી કીધી છે ! મને હાલમાં નાણાંની બીડ છે; માટે જેમ અને તેમ જલદીથી મને તારો ખજાનો હવાસે કર, અને યાદ રાખ કે, જો તેં નાણાંનો પત્તો ન આપ્યો તો હું તને બસો ફટકાઓ લગાવીશ !”

ફઝલે બાદશાહ તરફના આવા સખ્ત હુકમનો નાચારીથી જવાબ વાળ્યો કે—“અમારી પાસે કંઈ પણ છુપી દૌલત નથી. અમે

પાસે જેમ દૌડત આવતી હતી, તેમ તેમ તે વાપરી નાખના હતા, અને જે કાંઈ રહ્યું હતું તે પણ આ ઝાલિમ બાદશાહે છીનવી લીધું છે ! માટે ખુદાથી ડર અને અમારા પર નાહકનો ઝુલ્મ ગુઝાર નહિં ! ખુદા અને તેના પાક રસુલ (સ. અ.)ના ખોદ ખા ! ”

આટલું કહેવા છતાં પણ તે મરદૂદ મસરરને જરાયે રહેમ આવીજ નહિં, અને તેથી તે ફઝલને ફટકાઓ લગાવવા તૈયાર થઈ ગયો, તે વેળાએ ફઝલે કહ્યું કે, “ જ્યારે તું કોઈ પ્રકારે માને તેમ નથી તો ખચર ! પરંતુ એટલી આખત કર કે, મને જે માર પડે તેની ખચર મારા પિતાને જરાયે પડે નહિં, અને તે મારવાનો અવાજ ખીલકુલ સાંભળે નહિ; કારણ કે મને એવો ભય રહે છે કે, જો તેઓ મારા મારનો અવાજ સાંભળશે તો તેઓને તેથી બહુજ રંજ અને સદમો થશે અને તેથી કદાચિત તેઓનું મૃત્યુ પણ થશે. ”

અયુઝહસન પોતાના મિત્રના બાહેરથી આવા શબ્દો સાંભળીને બહુજ ગમગીન અને પરેશાન થતો હતો અને દિલમાં કહતો કે, “ યા અલ્લાહ ! આવા માણસની ઉપર કેવી મુશીબત આવી પડી છે. તે પોતાની આવી સ્થિતિમાં તે પોતાના પિતાની કેટલી બધી સંભાળ રાખે છે ? અફસોસ ! તેનું તો એકજ ફટકામાં કામ તમામ થઈ જશે, તે બસો ફટકાઓ કેવી રીતે ખમી શકશે ? અરેરેરે ! એ ફઝલ ! તું કેવા નાઝ અને નખરાથી ઉછરીને મોટો થયો છે ? શું તેનીજ આ દશા ? આહા ! તારા ઘરમાં બાદશાહત હતી, તે આજે ચાલી ગઈ છે; અને તેને બદલે આજે બાદશાહતનો દંભી દોરદમામ તને ફટકાઓ લગાવવાને આવ્યો છે. અહા ! કાળની કેટલી બધી વિચિત્રતા ! સમયની કેવી બલિહારી ! ” અયુઝહસન આમ વિચારતો ઉંડા મહાન ગહન વિચારોમાં વીંટાઈ ગયો અને ફઝલ

પ્રત્યેની તેની વફાદાર મિત્રાચારીની દીક્ષસોજીમાં તેની આંખોમાંથી આંસુઓની ધારાઓ મેઘજળની જેમ વર્ષવા લાગી. અધ્યેસ !

તે પછી અણુત્રહસને પોતાના મિત્ર ફઝલને મસરૂરને કહેતાં સાંભળ્યો કે, “ઓ મસરૂર ! મહેરબાની કરીને મારો એક પયગામ બાદશાહ સલામતને પહોંચાડ ! તે એ કે “અમોએ કશી પણ માલ દૌલત એકદી કીધી નથી. અમારી પાસે જેમ જેમ નાણું આવતું હતું, તેમ તેમ અમો તે તમામ રાહે-ખુદામાં વાપરી નાંખતા હતા ! આપ પણ આ બીનાથી પુરતા વાકેફ છો. આપ નામદાર વારવાર અમોને કહેતા હતા કે, ‘ખુદા તમામપર રેહમતો નાજીવ કરે કે તમે નાણાનો બહુજ સારો ઉપયોગ કરો છો, એટલુંજ નહિ પણ આપ નામવર સારી રીતે જાણો છો કે, અમોએ ચોરી કે દગલખાજીથી નાણું મેળવ્યું નથી પરંતુ આપ નામદાર પોતેજ આપની રાજપુત્રીથી આપના મુઆરક હાથે હદીઓ, પદાર અને ઈનઆમ અકરામતી નવાજીશો વખતોવખત ફરમાવતા હતા. અમોએ રૈયતમાંથી કાંઈ પણ વ્યક્તિ પાસેથી લાંચ રૂશવત તરીકે એક દીરહમ પણ લીધો નથી, પરંતુ તેથી ઉલટું રૈયતના ગરીબ અને નીરાધાર બાળકો અને સ્ત્રી-પુરૂષોને આમારા પદરનાં નાણાંથી નવાજીશ કરતા હતા. જો આપને માલ દૌલતની બહુજ ખાહેશ હતી તો તે વખતે અમોને આપવીજ ન હતી અથવા તો વાપરવાની મનાઈ કરવી હતી. હવે આ વેળાએ દૌલત માંગો છો, તો ખરેખર અમોને ખાલી ઇજા આપવા શિવાય કશું વળનાર નથી.”

બાદશાહને આપવાનો પયગામ સાંભળીને મસરૂર વધારે ગુસ્સે થઈ ગયો અને ગુલામોને હુકમ કર્યો કે, ‘ફઝલને ભોંયપર સુવરાવો ?’ ગુલામોએ હુકમ ચતાંજ તેને જલદી ભોંયપર નાંખી દીધો

અને તે પછી પથ્થરના દિલવાળા નાપાક ગુલામોને હુકમ આપ્યો કે, પચાસ પચાસ લાકડીઓ ફઝલના વાંસા અને સાથળ ઉપર મારો ? તેથી તે બદખખતો તે ખીચારા નાઝુક ફઝલને મારવા લાગ્યા. જ્યારે એ અવાજ બાહર ખેડેલા અર્ધુલહસને સાંભળ્યો ત્યારે તેના હોંશ ઉડી ગયા અને તે બેહોશ થઇ ગયો. જ્યારે તે પાછો હોશમાં આવ્યો ત્યારે તે ઝાલિમો ત્યાંથી ચાલી ગયા હતા. તેથી અર્ધુલહસન કેદખાનામાં ફઝલ પાસે ગયો અને જોયું તો ફઝલના અંગમાંથી લોહીની ધારા વહેતી હતી ચામડી ઉખડી ગયેલી હતી અને તે બેલાન અવસ્થામાં પડેલો હતો.

આંખો લાલ જોઈને અર્ધુલહસને તેનું માથું પોતાના બોળામાં લીધું અને તે ઝારખેઝાર રડવા લાગ્યો. આશરે એક કલાક પછી તે કાંઈ દમ લેવા લાગ્યો ત્યારે તેને દીવાસો મળ્યો. જ્યારે ફઝલ પાંચે શુદ્ધમાં આવ્યો ત્યારે તેણે અર્ધુલહસન સામે નજર કરી ત્યારે અર્ધુલહસને કહ્યું કે, “ અફસોસ ! હઝાર અફસોસ ! હાફતપર ખુદાની લાગમન થાય કે તેણે આપ જેવા એક ખાનદાની પુરૂષને આવા નિદાંયપણે માર મરાવ્યો ! ”

ફઝલ—“ખર ! જે કાંઈ તેણે કર્યું તેની જવાબદારી તેના પર ક્યામતના દિવસે છે. હવે આ હાલતની જરા પણ ખબર મારા પિતાને પડવા દરૂંશ નહીં, કારણ કે જો તેઓને ખબર પડશે તો તે તુરંતજ મરી જશે ! મને પહેલી લાકડી પડી ત્યારે એટલી ઇજા થઇ કે જેની હદ નથી, પરંતુ મેં સખર કરીને અવાજ કાઢ્યો નહીં, તેમજ રાડ પણ પાડી નહીં, અને એમને એમ જસો લાકડીઓનો માર સહન કરી લીધો ! હવે મારી ચામડી ચીરાઈ ગઇ છે, માટે મહેરબાની કરીને કોઇ હકીમ અથવા હજમને લાવ કે તે મારી દવા કરે !”

અબુલહસન—“ઓ જુહમનાં ફરજંદ! તમારી મુશીબતમાં શીરસ્તાઓ પણ જરૂર રડ્યા હશે! તમારાપર જુહમ ગુઝારનારપર ખુદા અને તેના રસુલની લાઅનત ઉતરે!”

તે પછી અબુલહસન એક હુશીયાર હકીમને બોલાવી લાગ્યો. તેણે ફઝલને જોઈને બહુજ ગમગીની જાહેર કીધી અને ઘણો દિલાસો આપીને કહ્યું કે, “હું એવો મલમ બનાવી આપીશ કે જેથી માત્ર દશ દિવસમાંજ તમામ ઝખમો ઈન્શાઅલ્લાહ જરૂર રૂઝાઈ જશે અને દરદ પણ નહીં રહે!” તેણે તે પછી ઘણી મહેનત લઈ એક મલમ બનાવી આપ્યો, અને ફઝલનાં ઝખમોપર બહુજ સંભાળથી લગાડી આપ્યો.

ફઝલને માર પડવાની ખબર છુપી રહેવી મુશ્કેલ હતી જેથી તે વિખેતી ખબર ચલ્યાને પડી, તેથી તે આપઘાત કરવા લાગ્યો, ત્યારે ચોકીદારોએ તેને તેમ કરનાં અટકાવ્યો અને પછી તેણે પોતાના પુત્ર ફઝલને જોવા માગ્યો પરંતુ તેને તેમ કરવાની રજા આપવામાં આવી નહિ. ચલ્યાની આવી દયા ઉશકેરનારી મુશીબતમાં તાવ આવવા લાગ્યો. બગદાદનાં બાદશાહ હાસ્ન-અલ-રશીદના આવા જુહમથી આખા બગદાદ શહેરમાં કાળો કકળાટ અને ગજબનાક ગમગીનીનાં ધોર વાદળો ઘેરાઈ રહ્યાં. ચોતરફ ગમગીની અને ઉદાસી શિવાય કશું દ્રષ્ટિએ પડતું નહતું; પરંતુ હાસ્ન-અલ-રશીદના કારથી કોઈ પણ ચું કે ચાં કરી શકતું નહતું! સર્વે કોઈ છુપી રીતે અફસોસ અને ગમગીની જાહેર કરતા હતા.

તે મલમની અસરથી ફઝલના ઝખમો વિગેરે થોડા દિવસમાં રૂઝાઈ ગયા, તેથી ફઝલે અબુલહસનને કહ્યું કે—“હકીમે બહુજ સારી મહેનત લીધી છે, માટે તેનો હક કાંઈ પણ જરૂર અદા કર-

વેળ જોઈએ ! તો મહેરબાની કરીને મારું એટલું કામ બહુજ ખાનગીથી બજાવી લાવ કે મારા એક દોસ્ત પર હું એક ચીઠ્ઠી લખી આપું છું તે તેને પહોંચાડ. જો કે તેની સ્થિતિ હાલમાં સારી નથી, તોપણ જરૂર કાંઈ આપશે.” અણુત્રહસન ફઝલની ચીઠ્ઠી લખતે તેના દોસ્તને બહુજ છુપી રીતે પહોંચાડી આવ્યો. મુસીબતમાં ઘેરાયેલા પોતાના મિત્રની ચીઠ્ઠી વાંચીને ફઝલનો મિત્ર બહુજ રડ્યો, અને અણુત્રહસનને દશ હજાર દીરહમ આપીને રવાના કર્યો. તે પછી ફઝલે મધ્ય રાત્રિના તે દશ હજાર દીરહમ હકીમને મોકલ્યા, પરંતુ તેણે તે રાખ્યા નહીં, તેથી ફઝલે અણુત્રહસન સાથે હકીમને બહુજ નમ્રતાપૂર્વક કહેવડાવી મોકલ્યું, તેથી અણુત્રહસન તે લખતે મકાને ગયો તો તેણે જોયું કે—તે હકીમ બહુજ નાના મકાનમાં રહેતો હતો. તેની ઓરત અને બાળકોને મહેરબાની કપડાં પણ ન હતાં. ખાવા માટે ફાંફાં હતાં. અણુત્રહસને હકીમને ફઝલના પયગામ આપીને બહુજ આજીજ કીધી, છતાં પણ તેણે તે દીરહમ લીધા નહીં. અને ન લેવાનું કાંઈ પણ કારણ જાહેર કર્યું નહીં.

અણુત્રહસને તે પછી ફઝલને જઈને તમામ હકીકત કહી, તેથી તે બહુજ ગમગીન થયો અને બોલ્યો કે, “હકીમને આ રકમ ઓછી લાગી હશે તેથી લેતો નહીં હોય ! તેને ખબર નથી કે અમો હાલમાં બહુજ તંગીમાં છીએ, ઉપરાંત આવા સખીવાળા કેદખાનામાં કેદ પડ્યા છીએ. ખબર ! હવે જરા વધુ તસ્દી લઈને, એક બીજા વેપારી પાસે જઈને મારી ખાનગી ચીઠ્ઠી આપીને તેની પાસેથી પણ દશ હજાર દીરહમ લઈ વીશ હજાર દીરહમ આપીને હકીમને રાઝી કર !”

ફઝલના કહેવાથી અણુત્રહસન મધ્ય રાત્રિએ તે વેપારીને ત્યાં ગયો; તેણે તુરતજ દશ હજાર દીરહમ કાઢી આપ્યા. આ પ્રમાણે

બધા મળીને વીશ હજાર દીરહમ લઈને અબુલહસન પાછો તે હકીમને ત્યાં ગયો અને બહુજ કાલાવાલા કરીને તે રકમ કબુલ કરવા અરજ કીધી, ત્યારે હકીમે કહ્યું કે, આખા બગદાદ શહેરમાં હું વધારે તંગીમાં છું, તેથી મેં દશ દશ હજાર દીરહમ બેચા પણ નથી. હું તો તેને ઘણા સમજું છું. હું થોડા માટે લેતો નથી એમ નથી, કે આપ બીજા દશ હજાર દીરહમ લઈ આવીને વીશ હજાર દીરહમ લઈ આવ્યા ! પરંતુ ઓ બિરાદર ! નહીં લેવાનું કારણ તો જુદુંજ છે, માટે મને માફ કરો ! ”

અબુલહસને કહ્યું કે, “હું કોઈન કહીશ નહીં, માટે જે હોય તે જુલું કહી આપો ? ” આથી હકીમે કહ્યું કે, “મારી હાલત સર્વે સારી રીતે જાણે છે તેમ મારી એકાએક સારી હાલતની બાદશાહ સલામતને ખબર પડી તો તેનાં માણસો આ નાણું તુરતજ છીનવી લેશે અને મને કતલ કરી નાંખશે. આ બોધથી હું કશું લેતો નથી ! ”

અબુલહસન—“આ મધ્યરાત્રિ છે, અને હું કસમ ખાઉં છું કે, આ વાતની કોઈને પણ ખબર કરીશ નહીં ! આને તું ધીમે ધીમે વાપરજે અને આવી તંગી અને સખ્તીમાં આ રકમ હાથમાંથી જવા દેવી તે દાનાઈ નથી.”

આવા શબ્દોથી તે લાચાર હકીમે તે નાણું કબુલ રાખ્યું અને ફઝલના હકમાં દુઆ ગુઝારી.

અબુલહસન તે પછી ફઝલ પાસે આવ્યો અને હકીમ સાથે થએલી વાતચીત અને તેણે કબુલ રાખેલા દીરહમની ખબર કહી સંભળાવી, ત્યારે ફઝલે કહ્યું કે, “ ઓ લાઇ ! તું સારી રીતે જાણે છે કે હાડનના લાઇએ તેને કતલ કરવા માટે મારા પીતાને ઘણી તાકીદ કીધી હતી, છતાં પણ તેને કતલ થવાથી બચાવ્યો અને તેને

બગદાદની ગાદીએ બેસાડ્યો તેના માટે અમોએ ઘણી મહેનત અને મુસીબત વેડીને ઘણા મુલકો ફતેહ કીધા અને તેનું લલું ચાહવામાં કોઈ પણ પ્રકારે આડી આંચ આવવા દીધી નથી. મારા ભાઈ જાઅફરે બગદાદ સલ્તનતની વઝીરાત એવી હુશીયારી, ચાલાકી, બાહોશી અને અક્કલમંદીથી સત્તર વર્ષો સુધી કીધી કે તે દરમીયાન અમોએ જેટલી દૌરત મેળવી હતી; તે તમામ તેની જ આપેલી અને બેચેલી હતી. તને ખબર છે કે, અમોએ બગદાદ સલ્તનતના ખજાનામાંથી એક ખોટો દીરહમ પણ તેનાથી છુપાવીને લીધો નથી. હાઈને અમારી સાથે એવા અહદ કીધા છે; અને એવા એવા ઈક્રાર લખી આપ્યા છે, કે જો તે કોઈ વાંચે તો આંગળીઓ કરડે ! એ તમામ છતાં તેણે અમારી પ્રત્યે એટલી તો બેવફાઈ કરીને એવો તો ઝુલ્મ અને સીનમ ગુઝાર્યો કે, જેની હદ નથી ! મારા ભાઈને નાહક ઝુલ્મ કરવામાં આવ્યો હાઈને પોતાની સગી બહેનો પણ કતલ કરાવીને તેનાં નીર્દોષ બાળકોને અકરાંઓની જેમ રહેંચી નાખ્યાં ! તે મારો દુઃખાણ છે ! તેને મારી માતાએ દુધ પાચું છે, મેં તેની માતાનું પણ પીધું છે; છતાં પણ મારા પર આવો ઝુલ્મ કરાવ્યો. આખરે અમેને પણ કતલ કરાવી નાખશે, પરંતુ યાદ રાખજો કે—તે કાલિમ અમારી પાછળ ઝાઝી મુદત જીવી શકશે નહિં. ઝુલ્મનાં ધર હંમેશાને માટે ખાલી, બરબાદ અને વીરાન છે ! દુનિયામાં તેની બદનામી અને અમારી નેકનામી હંમેશાને માટે ગવાતી રહેશે. ”

ટુંકમાં, હાઈન—અલ—રશીદે બરામકા ખાનદાનના ખજાનાની બહુજ હદથી વધારે તપાસ કરાવી અને તે તપાસમાં કેટલાં થયેલાંઓને પણ બેહદ માર મારવામાં આવ્યો, પરંતુ બરામકા ખજાનાનો પતો મળી શક્યો નહિં, તેથી તેને ખાત્રી થઈ કે તેઓએ કશું છુપાવ્યું

નથી. અને આવી રીતે બહુજ કુલ્મના સખખથી બદનામી અને શીટ-કારનો પાર નહિં રહે તેમ વિચારીને હારને યહ્યા અને ફઝલને કેદખાનામાંથી મુક્ત કરીને એક સાદા મકાનમાં રહેવા રજા આપી અને લોકોને પણ ઇજ્જત આપવી બંધ કરી. આખરે યહ્યાને કેદખાનામાં જે તાવ લાગુ પડ્યો હતો તે જીવલેણ નીવડ્યો. બરામકા ખાનદાનનો વૃદ્ધ વઝીર તેજ ખીમારીમાં મૃત્યુ પામ્યો અને તેની પછી કેટલીક મુદ્દતે ફઝલ પણ આ નાપાયાદાર દુનિયાથી રહેઠત કરી ગયો.

મોહમ્મદ ખાન અબદુલરહેમાન હાશમી નામનો એક શખ્સ બકરી ઇદને દિવસે પોતાની માતા પાસે ગયો. તેની પાસે કેટલીક ઓરતો બેઠી હતી. તેમાં એક જુનાં ફાટાં ટુટાં કપડાંવાળી વૃદ્ધ સ્ત્રી જોવામાં આવી કે જે તે જગોએ વાતોએ વળગેલી હતી. તે વેળાએ મોહમ્મદની માતાએ પોતાના પુત્રને પુછ્યું કે, “અય મોહમ્મદ ! તું આ ડોસીને ઓળખે છે ?”

મોહમ્મદ—“ના !”

મોહમ્મદની માતા—અય મોહમ્મદ ! આ બગદાદના બાદશાહ હારન-અલ-રશીદના ખાસ માનીતા વઝીર બઅરની માતા છે !”

આ સાંભળીને મોહમ્મદને તેનો જાહોજલાલીનો વખત યાદ આવ્યો. તેથી તેણે તે ડોસીને તાઅઝીમ કરીને પુછ્યું કે, “અય-અમ્મા ! તમોએ અજબમાં અજબ કયો બાબત જાણ છે ?”

“ત્યારે તેણે જવાબ આપ્યો કે, “અએ બેટા ! એક ઇદ મારે માટે એવી હતી કે, હારેમાં હારે કાંમતનાં ચારસો મકાન હતાં, અને આજની ઇદ મારે માટે એવી થઈ છે કે, મારી પાસે ફક્ત

દુ'ખાનાં ચામડાં છે ! એકને બીજાવું છું, અને એકને ઓદું છું !” આ સાંભળીને મોહમ્મદને દયા આવી અને તેને પાંચસો દીનાર બક્ષીસ આપ્યા, તેથી તે બહુ ખુશી થઈ, અને તે પછી તે મોહમ્મદને ઘેર વારંવાર આવતી જતી હતી. આહા ! સમય સમયની કેવી બલીહારી છે ! જે વઝીર જઅફરની માતા પોતાની જાહોજલાલીના વખતમાં નીરાધાર વીધવા ઓરતોને છુટા દિલે સહાય આપનાર હતી, તેજ આ વેળાએ તેવી મદદ આપનારને બદલે લેનાર થઈ પડી ! છે ખરેખર ! વખત અને ચડતી પડતીનો પાસો ઉલટાયા શિવાય રહેતો નથી ! શી કાળની વિચિત્રતા !

પ્રકરણ ૬૯ મું.

બાદશાહની બહાદુરી.

હાફ્ત-અલ-રશીદનો જે પ્રમાણે ઝુલ્મ વધેલો હતો, તે પ્રમાણે તેની બહાદુરી અને હીંમત પણ તેટલે દરજ્જે વધેલી હતી. સને ૮૦૨ ઇસ્વીમાં તાઈસકુરે રૂમનો કબ્જો કરી લીધો, તેથી આ નવા બાદશાહે હાફ્ત-અલ-રશીદપર કાગળ લખ્યો કે, “ શાહ તાઈસકુર તરફથી અરબના બગદાદના બાદશાહને માલુમ થાય જે, મારી પહેલાં આ ગાદીપર જે મલેકા હતી, તે બહુજ કમજોર હતી અને તમોને બહુજ બાહુબળવાળા ઝખરદસ્ત માનતી હતી; તેથી તે તમોને ખંડણી ભરતી હતી; પરંતુ ખરી સ્થિતિ તો એ હતી કે, તમારે તે રકમ તેને ઉલટી બમણી ભરવી જોઈતી હતી ! તે એક સ્ત્રી જતી પોતાની નાદાન બુદ્ધિ અને બેવકુફીથી બાદશાહત ચલાવતી હતી;

પરંતુ હવે હું તે તખ્તનો માલિક થયો છું; માટે તેની પાસેથી તમેએ ખંડણી તરીકે લીધેલું તમામ નાણું મારી પાસે તાકીદે મોકલી આપો ! જો તમે તે મુજબ નહીં કરશો તો તમારી અને અમારી વચ્ચે તલવારોના પ્રયંડ હુમલાઓથી તેનો ફેંસલો થશે !”

શાહ તાઇસકુરનો આ પત્ર વાંચીને અગદાદના આદલાહનો ચહેરો લાલચોળ થઈ ગયો અને કોઇ વઝીર કે અમીરની એવી નાકાત ન હતી કે, તે વેળાએ તેની સામે જોઇ શકે ! તો પછી બે બોલ કહેવાની તો વાતજ શી કરવી ? આવી સ્થિતિ જોઇને કચેરીનાં સર્વે લોકો ચાલતા થયા. સર્વેના ગયા પછી હાફને તેનો જવાબ તેજ શાહના પત્રની પાછળ પોતાના હસ્તે લખ્યો કે, “ અમીરલ મોઅમેનીન હાફના તરફથી રમના કુતરા તાઇસકુરને રોશન થાય કે, એય કાફર ! તારા કાગળનો જવાબ કાનથી સાંભળવા કરતાં પોતાની આંખોથીજ જોઇ લેજે ! ”

મજકુર શાહને પત્રનો જવાબ મોકલ્યા પછી તેજ દિવસે હાફન-અલ-રશીદ પોતાના તમામ લશ્કર સમેત યુનાન તરફ રવાના થઈ ગયો અને હરકુલા શહેરમાં જઈને પડાવ નાંખ્યો. તે શહેરને તેણે પોતાના બળવાન સૈનીકાના પ્રયંડ પ્રહારો વડે જીતી લીધું; અને તેને વેરાન કરીને બાળી નાખ્યું. આ વેળાએ તાઇસકુર એક બળવા-ખોરની સાથે લડાઇમાં રોકાયો હતો, તેથી લાચાર થઈને તેણે હાફનને સલાહ કરવાનો પયગામ રવાના કર્યો; તેથી હાફને તેની સાથે એવી શરતે સલાહ કરી કે,—“ તમારે બાર મહીનાને અદલે છ મહીને ખંડણી બરવી ” અગદાદના આદલાહની આ સલાહ તે વેળાએ તો તે શાહે કબુલ રાખી, પરંતુ જ્યારે હાફન-અલ-રશીદ પાછો અગદાદ તરફ વીઘાય થયો અને તે પછી તાઇસકુર તે બળવાખોર-

પર ફત્તેહ પામ્યો, ત્યારે બહુજ સરદીની મોસમ બેસી ગઇ હતી તેથી મજબૂર શાહ સમજ્યો કે, કે હવે હાઇન આવી મુશ્કેલી વચ્ચે અને કંકડતી ઠંડીમાં હઝારો માઇલોની મુશીબતો વેઠીને મારાપર ચડાઇ કરી શકશે નહિ, તેથી તેણે હાઇન-અલ-રશીદ સાથે કરેલા સલાહના કાલકરારો તોડી નાખ્યા.

આ ઘટનાની ખબર કાઠએ પણ આદેશાહને કહેવાની હિંમત કીધી નહિ, કારણ કે એવી માન્યતા હતી કે, જે કાઠ સરદાર એ વિષે આદેશાહને કહેવા જશે, તેનેજ તેજ વખતે લડાઈ પર જવાને કહેવામાં આવશે, તેથી એ બાબતને છુપાવી રાખવામાં આવી, પરંતુ આખરે એક શાએરે એ વિષય પોતાના કાવ્યમાં ગુંથીને આદેશાહ સમક્ષ ગાઇ સંભળાવ્યો. તેનો અર્થ એ થતો હતો કે, અમીર-અમેનીન હાઇને તાઇસકુર પાસેથી જે અહદ કરાવ્યો હતો. તે તેણે તોડી નાંખ્યો છે; પરંતુ ઉમેદ છે કે તે તેની સજાને જરૂર પામશે, અમીર-અમેનીનને ખુશખબરી આપવામાં આવે છે કે,—તેઓ તેનાપર મોટો વિજય મેળવશે. ”

આ સાંભળીને હાઇન-અલ-રશીદ પોતાનાં સર્વે વઝીરોપર સખ્ત નારાજ થયો, કારણ કે તેને તે વિષેની આવી ખાસ અગત્યની ખબર કરવામાં આવી ન હતી. આ ખબર સાંભળ્યા પછી તુર્તજ આદેશાહ સખ્ત કંકડતી ઠંડીના દિવસોમાં પણ પોતાનું એક જંગી ઝંકર લઇને તે તરફ ગયો. રસ્તામાં લશ્કરને અસહ્ય સરદીથી બહુજ ઈજા પહોંચી; પરંતુ ત્યાં પહોંચ્યાથી તેઓએ તાઇસકુરનાં લશ્કરપર તુડી પહોંચે એવી બાહાદુરી સાથે કત્ત ચલાવી કે, તાઇસકુરના ચાલીસ હઝાર સૈનિકો રણભૂમીની ધુળ ચાટતાં યઈ ગયા ! આખરે તે શાહ સાથે બીજી વખત સલેહનાં કાલકરારો કરીને અને તેને અગદાદની

સંવતનતના એક ખંડીયા શાહ તરીકે પુરતો નમાવીને-અગદાદની બાદશાહ-સખ્ત સરદીની કકડતી ઠંડીમાં વિજ્યના આનંદ ઉદ્ઘાસમાં બગદાદ આવી પહોંચ્યો.

પ્રકરણ ૭૦ મું.

નસારાઓ માટેના કાયદા.

ખીજ ખલીફાના સમયમાં બયતુલ મુકદ્દસ ફતેહ થયો ત્યારે નસારાઓ માટે કાયદાઓ ઘડવામાં આવ્યા હતા, તે કેટલીક મુઝન પછો અમલમાં ન હતા, તેથી હારૂન-અલ-રશીદે તે પાછા ચાલુ કરાવ્યા; જે નીચે મુજબ છે:—

(૧) બયતુલ મુકદ્દસમાં રહેનારા નસારાઓના માલ અને જનની પુરતી સંભાળ રાખવામાં આવશે.

(૨) તેઓનાં ધાર્મિક કાર્યોમાં મુસલમાનો તરફથી કંઈ પ્રકારની દખલ દેવામાં નહીં આવે; પરંતુ તે એવી ચરતે કે, તે ધાર્મિક સ્થળો મુસલમાન અમલદાર વર્ગને જોવામાટે રાત્રીદીવસ ખુલ્લા રાખવાં.

(૩) અનાજની લાણી થયા શિવાય તેઓ પાસેથી વીંધેલી લેવામાં નહિ આવે.

(૪) તેઓએ મુસલમાનોની દરેક જગ્યાએ અદ્દામ કરવો; તેઓની સાથે બહુજ નમ્રતાથી બોલવું ચાલવું અને તે પ્રમાણે વર્તવું. મુસલમાનો આવે ત્યારે તેઓની તાઅઝીમ માટે હિલા થવું; અને

પોતાની મીઠાસોમાં તેઓને પહેલા નંબરના અગ્રસ્થાને જગો આપવી.

(૫) તેઓએ હવે પછી આ શહેરમાં તેમજ બાહરના મુસલમાન સત્તાની હેઠળના પ્રદેશોમાં પોતાના ઇબાદતનાં મકાનો બંધાવવાં નહિં.

(૬) પોતાની પ્રજાને કુરઆને શરીફ શીખવવું નહિં.

(૭) તેઓએ મુસલમાન જેવો પોષાક પહેરવો નહિં.

(૮) મુસલમાનોના રીતરીવાજોની તેઓએ કશા પ્રકારની નકલ કરવી નહિં.

(૯) મુસલમાનોના નામ જેવાં પોતાની પ્રજાના નામો રાખવાં નહિં, ત્રીન નાંખીને બેસવું નહિ; સ્ત્રીપર પહેરવાં નહિં.

(૧૦) ઘંટ વગાડવો નહિં, માત્ર ધાર્મિક કાર્ય માટે બહુ જરૂર લાગતાં ફક્ત ધીમેથી વગાડવો.

(૧૧) પોતાની વક્ફ ઇમારતોમાં રાશતી કરવી નહિં.

(૧૨) મુઝદાઓ માટે ચીસો પાડીને રડવું નહિ.

(૧૩) કપડાંને એવી રીતે લપેટીને પહેરવાં કે, મુસલમાનોને અડકે નહિં.

(૧૪) કોઈ મુસલમાનના મકાનમાં ફરેખથી પેસવું નહિં,

એનવણી:—ઉપલી શરતો નસારાઓએ અવશ્ય પાળવીજ નોંધએ, અને ન પાલવે તો તેઓએ પોતાની ખુશી અને મરજી પાળવો મુજબના કોઈ બીજા મુલકનો આશ્રય લેવો. ”

બીજા ખલીફાએ આ શરતો ઉપરાંત એવી પણ શરત કરેલી હતી કે, કોઈ ઇસાઈ મુસલમાનને મારે નહિં; તે ઉપરાંત તેમાં એવી સખ્ત શરત પણ શામેલ હતી કે, જે કોઈ પણ ઉપલી શરતોનો ભંગ કરશે તે ખંડખોરને લાયકની સજાને સજાવાર થશે.

પ્રકરણ ૭૧ મું.

બાદશાહતના ભાગલા.

મહયાનો પુત્ર ફઝલ હાફેન-અલ-રશીદનો દુધભાઈ થતો હતો, કારણ કે તેણે ફઝલની માતાના દુધનું સેવન કર્યું હતું. જ્યારે ફઝલ આ નાપાયાદાર દુનિયાથી સફર કરી ગયો ત્યારે હાફેને કહ્યું કે, “હવે માઈ મોત પણ નહીંક આવી પહોંચ્યું સમગ્રી લેવું!” અને બન્યું પણ તેમજ, કારણ કે તે પછી ટુંક સમયમાં હાફેન-અલ-રશીદ પણ મૃત્યુ પામ્યો.

અરામકાનું પુરાણું ખાનદાન તખ્તાહ અને અરખાદ થઈ જવા પછી સમગ્ર બગદાદ શહેરમાં બહુજ ગડગડ થવા લાગી; આને લીધે બાદશાહને બગદાદ છોડીને રક્ષા શહેરમાં રહેવું પડ્યું. ખુરાસાન વિગેરે ચોતરફના તેના મુલ્કોમાં બંડ અને બખેડાઓ થવા લાગ્યા અને શીસાદ એટલે સુધી વધી ગયો કે જ્યાં ત્યાં ઠેકઠેકાણે મારામારી અને હુલ્લુલ થવા લાગી. ખુરાસાનની પ્રજા અરખોપર ફોટકાર વર્ષાવવા લાગી અને અરામકાઓની કારમી કતલો થવાથી તેઓ વધારે ગુસ્સા અને બેશના ઝંતુનભર્યા બુરસામાં આવી લાગ્યા. આખરે સને ૧૯૨ હીજરીમાં હાફેન-અલ-રશીદ રક્ષા છોડીને ખુરાસાન જવા માટે બગદાદ ગયો અને પોતાના પુત્ર કાસીમને રક્ષાના હાકીમ તરીકે નીમીને તેણે શાઅખાન માસની પાંચમી તારીખે નેહરવાન જવા વિચાર કર્યો. આ માટે તેણે બગદાદમાં પોતાના પુત્ર મામુનને ગવર-નર નીમ્યો.

મામુન તથા અમીન એ હાફન-અલ-રશીદની બે ભુદી ભુદી બેગમોના પેટે અવતરેલા પુત્રો હતા. મામુનનો હુઝુરી ફઝલ બિન સહીલ હતો અને ધરાની હતો. તેણે મામુનને કહ્યું કે, “ તમારો બાઈ અમીન તમારી પહેલાં તખ્તપર બેસવાને ઇચ્છે છે; અને તેથી મને એમ જણાય છે કે તે હરગીઝ તમારી સાથે નેકી અને સલુક કરશે નહિં; કારણ કે તે ઝુબીદાનો પુત્ર છે, અને તેથી તમામ બની-હાશમના વંશજો તેની તરફેણમાં ઓસ્તવાર છે; માટે તમે જમ અને તેમ હાફન-અલ-રશીદને રાઝી કરીને તેઓની સાથે સીવાંવા, કારણ કે ખુરાસાન તમારા હીરસામાં આવ્યું છે ! ”

આ મામુનના હુઝુરી ફઝલને બરામકાવાળાઓ ધરાનથી લાવ્યા હતા. તે પ્રથમ નસારા હતો; પરંતુ પાછળથી મુસલમાન થઈ ગયો હતો. હાફન-અલ-રશીદે તેની મામુનના એક હુઝુરી તરીકે નેમણુંક કરીધી હતી; અને તે મામુનપર પોતાની પૂરી સત્તા ચલાવનારો થઈ પડ્યો હતો ! મામુનની માતા ધરાની હતી અને અમીનની માતા ઝુબીદા હાફન-અલ-રશીદની માનીતી અને પ્યારી બેગમ હતી; એટલુંજ નહિં, પરંતુ તે હાફનના કાકાની પુત્રી પણ થતી હતી.

પોતાની પછી કાણુને ખલીફા નીમવો તે વીષે હાફન-અલ-રશીદ મોટી મુશ્કેલી અને ચીંતામાં હતો, કારણકે અરબો તેમજ આદશાહના ખાનદાનવાળા અને તેમાં ખાસ કરીને ઝુબીદા એમ ચાલતી હતી કે હાફન પોતાની બાદ અમીનને ખલીફા અને બગદાદનો આદશાહ ઠેરવી જાય. મામુન ધરાની ઓરતના પેટનો હોવાથી ધરાનવાળાઓની એવી ખાહેશ હતી કે મામુન ખલીફા અને આદશાહ મુકરર થવો જોઈએ, મામુન અક્કલમંદ અને દુર અંદેશીવાળો હતો. આદશાહ ત ચલાવવા સત્તા અને તેવિષે પુરતી માહિતી ધરાવતો હતો.

અમીન જો કે ખુબસુરત અને બહાદુર હતો; છતાં પણ તેનામાં બાદશાહત ચલાવવાની કુનેહ કે સત્તા નહતી.

હારૂન-અલ-રશીદ સારી રીતે જાણતો હતો કે મારા મૃત્યુ પછી એ બંને ભાઈઓમાં ખુબખાર અને જંગી જંગો થયા શિવાય રહેનાર નથી; કારણ કે બરામકાની પછી આરબોનું જોર બહુ વધી ગયું હતું; તેથી તેઓ અમીનને તખ્તપર બેસાડવાની જરૂર કાશેષ કરશે અને ધરાનીઓ કે જેઓ બરામકાની પક્ષમાં છે; તેઓ પોતાની પક્ષી હાલતમાંથી ચડતીમાં આવવાની અભીલાષાએ મામુનને તખ્તપર બેસાડવાની બનતી કાશેષ જરૂર કરશે. આવા બોધ અને વિચારથી હારૂને પોતાની પછી પોતાના વંશજોમાં આવી રીતની ખટપટ કે ઝગડો રહેવાનું કોઈ પણ કારણ ઉપસ્થિત ન થાય તે માટે તેણે દુરઅંદેશીથી પોતાની આવી જંગી સલ્તનતના લાચારીથી બે ભાગલા પાડી નાંખવાનો નિશ્ચય કીધો. તેથી તેણે ધરાન તરફનો મુલ્ક મામુનને હવાલે કીધો અને અરબસ્તાનનો મુલ્ક અમીનને આપ્યો. આવી રીતે પોતાના બંને પુત્રોને બગદાદ સલ્તનતના બે મોટા મુલ્કના પોતાની પછી બાદશાહો મુકરર કીધા પછી હારૂન-અલ-રશીદ પોતાના તે પુત્રો સાથે હજના પત્રીત હંગામપર મક્કા તરફ રવાના થયો.

મક્કામાં પહોંચ્યા પછી હારૂને ખાન એ-કાઅબ્બાની અંદર પોતાના તે બંને પુત્રોને એવી સખ્ત કસમો ખવરાવીને અહદ કરાવ્યો કે-“ અમારા માટે જે બંદોબસ્ત કરવામાં આવ્યો છે, તેથી અમે ખુશી થયા છીએ; એટલુંજ નહિ પરંતુ મઝહબ પ્રમાણે અમે એકબીજાના ખેરખ્વાહ અને સલાહકાર થઈને સલાહસંપ સહીત એક બીજાના દરેક હક્ક પાળીશું અને તે પ્રમાણે પરસ્પરના પ્રત્યેક લાભ સંભાળીશું.

પ્રકરણ ૭૨ મું.

દમીરકનો અમીર.

તે પછી હારન—અલ—રશીદે નીચે પ્રમઃણે દસ્તાવેજ લખાવ્યા કે:—

(૧) અમીને અગદાદમાં પોતાનું પાયતખ્ત રાખવું.

(૨) મામુને ખુરાસાન પાસે “ મરવામા ” પોતાનું પાયતખ્ત રાખવું.

(૩) અગદાદ, વાસેતા, ખસરા, કુફા, શામાત. સવાદે ઇરાક, મુસલ, જઝીરા, હીન્દ અને મીસર અમીનની હકુમત તળે તેનાં પાયતખ્તના કબજાના પ્રદેશો તરીકે તેને આપવામાં આવે છે.

(૪) કીરમાનશાહ નીહાવંદ, કુમ કાશાન, ઇસ્પેહાન, ફારસ, રય, તીબ્રીસ્તાન, ખુરાસાન, કાબુલ, માવરાઉન નહર અને તુર્કીસ્તાન મામુનની હકુમતના પ્રદેશો તરીકે તેનો કબજો તેને આપવામાં આવે છે.

(૫) અમીન અને મામુને પરસ્પર સલાહ સંપત્તી રહેવું; અને આપસ આપસમાં કશા પ્રકારના ઝગડા બખેડા થવા ન પામે અને તેમાંજ પોતાનું હિત સમજીને પોતાને મળેલા અલગ પ્રદેશોનો વહીવટ રૈયતના સુખ અને સંતોષ સાથે પોતાને મળેલું મનીમત સમજીને ચલાવવો.

આ મતલબનો દસ્તાવેજ લખાયા પછી, તે સર્વેને વાંચી સંલગ્નાવવામાં આવ્યો, અને તે વેળાએ ત્યાં જે જે મોટા અમીર

ઉમરાવો હાર હતા, તેની તે પર સાક્ષી કરાવ્યા પછી તે દસ્તા-
વેજ ખાનઝે કાઢ્યાના દરવાજા પર ટાંગવામાં આવ્યો. પરંતુ તેમ
કરતાં જે શખ્સ તે ટાંગવા માટે લઈ ગયો, તેના હાથમાંથી તે
દસ્તાવેજ પડી ગયો, તેથી લોકો તેને અપશુકન થયા સમજીને કહેવા
લાગ્યા કે, “અગદાદના આદશાહના પુત્રોમાં અરસપરસ સુનેહ રહેશે
નહીં, પરંતુ હસદ અથવા ઇર્ષ્યાનો અગ્નિ એક બળતા મકાનની જેમ
તેનો લજીકો આજીઆજી ફેલાવશે.”

ન્યારે હાફેઝ-અલ-રશીદ, અમીન અને મામુનને પોતાની
પાછળ પોતાની ગાદીના હકદાર વારસો મુકરર કરીને અને પોતાની
જંગી રીયાસતના ભાગલા પાડીને તેઓને એક દસ્તાવેજની રૂએ
તે પ્રદેશોનો કબજો આપીને તે કુદે ગયો, તેટલામાં તેને ખબર મળી
કે, દમીશ્ક (શામ) માં હજુ સુધી બની ઉમય્યહનો એક મોટો
અમીર હયાત છે, તેની પાસે અઢળક નાણું છે, અને તેની ઇઝ્ઝતનો
પ્રભાવ એટલો બધો પ્રબળ છે કે, તે દમીશ્કમાં બની ઉમય્યહના
ખાનદાનની હકુમત સ્થાપી શકે.

આ ખબર સાંભળીને હાફેઝે તરતજ પોતાના મીનારા નામના
હુજુરીને બોલાવીને કહ્યું કે, “તું તારી સાથે એક લશ્કરની
ટુકડી અને ગુલામો સહીત દમીશ્ક તરફ પ્રયાણ કર, અને છુપી
રીતે દમીશ્કના ગવર્નર પર લખેલો મારો પત્ર તેને પહોંચાડ, કે જેથી
તે તને તે અમીરને પકડવામાં બનતી મદદ આપે, અને ન્યારથી
તે પકડાય ત્યારથી તે તું તેને અહીંઆ પકડી લાવે તે સમયમાં તે
જે જે હીલચાલ, હરકતો વિગેરે કરે તે સર્વે નોંધી લેજો.”

મીનારાને હુકમ મળતાંજ એ તમામ લશ્કર સહીત દમીશ્ક
તરફ પવનવેગે પ્રયાણ કરી ગયો. તે સાતમી રાત્રીએ ત્યાં પહોંચ્યો.

તે વખતે શહેરના દરવાજા બંધ થઈ ગયા હતા, તેથી તે વેળાએ દરવાજા ખોલાવીને લશ્કરને અંદર પ્રવેશ કરવું તેણે યોગ્ય માન્યું નહિ, કારણકે તેથી લોકોમાં બળભંગાટ ઊઠવાનો સંભવ હતો, તેથી તેણે બાહેરજ પડાવ નાખ્યો. સહવારનો પ્રહર થતાંજ તે માત્ર પાંચ માણસોને લઈને એકદમ પરઆરો તે અમીરને ત્યાં ગયો, ત્યારે હારુન-અલ-રશીદે જણાવ્યા કરતાં પણ વિશેષ દોરદમામ તે અમીરનો તેના જીવામાં આવ્યો. બાહેરથી કંઈ પણ કહેવડાવ્યા શિવાય તેણે એકદમ તે મકાનમાં પ્રવેશ કર્યો. અંદર જતાંજ તેને પુછવામાં આવ્યું કે, “તમે કાણ છો?”

મીનારાએ જવાબમાં હીંમતથી કહ્યું કે:—

“હું બગદાદના બાદશાહનો કાસિદ છું. તમારામાં આ મકાનનો અમીર અને માલિક કાણ છે?” આ સવાલના મીનારાને વીર્યત્ર પ્રકારના જવાબો મળ્યો. કોઈ કહેવા લાગ્યા કે—“આ મકાનનો માલિક અમારો પીતા છે, અને આ વેળાએ તેઓ હમ્મામ (Bath-House) માં ગુસલ કરે છે!”

મીનારાએ તેઓને અમીરને જલદીથી ખોલાવવા કહ્યું, કારણ કે તે વેળાએ તેને એવો આભાસ થયો કે કદાચીતને અમીર કોઈ ખાનગી રસ્તાથી પલાયન કરી જાય!

મીનારા આવા વિચારમાં હતો, તેવામાં અમીર નાહી ધોઈને જરા પણ ઉદાસ કે વીચારની હાલત શિવાય કશા ગભરાટ વીના શાન્ત મનથી આવીને ખેડો અને મીનારાને પુછ્યું કે, “બગદાદના બાદશાહ હારુન-અલ-રશીદ સારી પેઠે તો છે ને?” મીનારાએ ઉત્તરમાં ક્યું કહ્યું નહી, કારણ કે તે તો તેને કેદ કરવાના વીચાર

અને તૈયારીમાં હતો, તેવામાંજ એક આલીશાન દસ્તરખાન ખીજાવવામાં આવ્યું. જે પર ભાતભાતના સ્વાદીષ્ટ અને મોંમાંથી પાણી છુટે તેવાં પકવાનો પાથરી દેવામાં આવ્યા, અને નોકરો ચાકરો વીગેરે પણ ખીદમતમાં હાજર થઈ ગયા. અમીરને કેદ પકડવા આવેલો મીનારા આ જોઈને હેરત થઈ ગયો અને હવે કેમ કામ લેવું તેના વીચારમાં તે મશગુલ હતો, તેવામાં અમીરે મીનારાને જમવા બેસવાનો આગ્રહ કીધો. પરંતુ તેણે ઇન્કાર કીધો કે, “હું ખાઈશ નહીં.” તેથી તેણે ધારા મુજબ પોતાના પુત્રાની સાથે ખાણું લીધું.

મીનારાએ વીચાર કર્યો કે આતો જરાપણુ ડરતો નથી, વળી તેની પાસે ઘણાં નોકરો ચાકરો વીગેરે મવજુદ છે તેથી મારી એક નાની ટુકડી આવા મોટા અને જહોજલાલીવાળા અમીરને કેદ કરવો એ સહેલ કામ નથી. તેથી તેણે વીચાર્યું કે મારે ખચીતજ ગવર્નરની મદદ લેવી જોઈશે. આવા વીચારોમાં મીનારા રમી રહ્યો હતો, તેવામાં અમીર જમી રહ્યો અને બપોરનો વખત થવાથી તેણે જોહરની નીમાઝ શાન્ત મને પઢી લીધી. તે પછી તેણે મીનારાને પોતા પાસે આવવાનો સખખ પુછતાં કહ્યું કે, “મીનારા! એ તો કહે કે તારે શા માટે આવવાનું થયું?”

પોતાનું નામ એક સાધારણ માણસ તરીકે સંબોધવામાં આવતાં મીનારાને ઘણું ખરાબ લાગ્યું. ગુસ્સો આવી ગયો પરંતુ તેણે સમજદારીથી તે સહન કરી લીધું અને બીજું કંઈ પણ કહી શિવાય તેણે બગદાદના બાદશાહ તરફનું વારંટ તેના હાથમાં મુક્યું !

વારંટ વાંચતાજ અમીરે પોતાના તમામ નોકર ચાકર અને ગુલામો વીગેરેને તરતજ બોલાવ્યાં; તેથી મીનારા ગભરાયો અને

પોતાની બેવકુવાઈ પર પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યો કે—“આતો બહુજ ખંરાખ થયું કે, હું એક મોટા લશ્કર સાથે આવેલો છતાં માત્ર પાંચજ માણસો લઈને આવા મોટા દરજ્જાના માણસને પકડવાને આવ્યો!” તે ખીયારો હવે નાશી છુટવાની ચુકતીઓ કરવા લાગ્યો.

પોતાના માણસોને બોલાવ્યા પછી અમીરે દરેક પાસ સખ્ત કસમ આપીને અહદ કરાવી લીધો કે—“મારો પત્ર આવતાં સુધી તમારામાંથી કોઈએ પણ કશી ગડમડ મચાવવી નહીં; પરંતુ તમારામાં દરેકે હંશની માફક સલાહ સંપથી હળીમળીને રેહવું” આજ મતલબની ખબર જ્ઞાનખાનામાં પણ મોકલવામાં આવી કે—“બેગમ વીગેરે કોઈએ પણ ગભરાવું નહિં, પરંતુ શાન્ત મને રેહવું, કારણકે મને આપણો અગદાદનો બાદશાહ બોલાવે છે! સખ્ત તાકીદને વારંટ છે. મને કેદ કરીને લઈ જવાનો હુકમ છે, તે માટે હવે હું જરાપણ ખોટી ચાલ શકતો નથી!”

આમ કહીને તે અમીરે મીનારાને કહ્યું કે, “ઓ મીનારા! હવે તું બાદશાહ સલામતના હુકમ મુજબ મને કેદ કરી લે, કારણકે બાદશાહના હુકમને તાબે થવું અને તેની મરજીને નમવું તે સ્વદેશ માટે રક્તપાત કરતા વહાદાર વીરલાઓનો ધન છે!” આ પ્રમાણે કહીને તેણે મીનારા આગળ પોતાના અર્ધા પગ ખુલ્લા કીધા અને તેમાં બેડી ઠોકીને બાદશાહની રૂમરૂ લઈ જવાની પોતાની ખુશી દેખાડી.

વીચીત્ર પ્રકારની ઉમદા ખાસીઅતવાળા આ અમીરની આવી નહીં વડી રાખેલી વલણથી મીનારાને કાંઈ યોડી અજ્ઞયખી ઉપજી નહિં. તેણે તુરતજ તે અમીરના પગમાં બેડી ઠોકીને એક ફેદીની મીસાલ ઉંટપર બેસાડીને અને પોતે ઘોડાપર સ્વાર થઈને કુદા

તરફ પોતાની સાથેની પલટણ સાથે રવાના થઈ ગયો. દમિસ્કનો આવો મોટો અમીર કશા પ્રકારની ખુવારી કે ઝડમતો શિવાય દુરત શરણુ થઈ ગયો તે માટે ખીયારા મીનારાએ પણ ખુદના હઝારો શુકાના કીધા.

રસ્તામાં ચાલતાં એક આલીશાન અને મેવાથી ભરપુર ઉમદા ખાગ આવ્યો ત્યારે અમીરે ધણાજ શાંત મને અને હસ્તે મુખડે મીનારાને કહ્યું કે, “ જુઓ આ ખાગ મારી માલેકીનો છે, તેમાં ધણાજ સારા ખુશખોવાળા ફૂલ અને સ્વાદીષ્ટ ફળો પાકે છે.” તે આમ કહેતો જતો હતો તેવામાં થોડે દુર પહોંચતાં સારાં સારાં ખેતરો અને વાડીઓ પણ આવી. તેને પણ અમીરે મીનારાને દેખાડીને તેના વખાણુ કરવા લાગ્યો, અને તેની જે ઉપજ થતી હતી તે પણ ખરે ખરી વગર પુછે કહી બતાવી. મીનારો આ સાંભળીને હચરતમાં પડી ગયો અને વીચાર કરવા લાગ્યો કે, “ આ કેવી ખસલતનો વીચીત્ર માણસ છે કે તેને કેદ કરીને લઈ જઈ, છતાં તેને તે વિષે કશો સદમો કે ગભરાટ થતો નથી, પરંતુ જેમ કોઈ સહેલ કરવા મુસાફરીએ જતો હોય તેમ સારી રીતે હસી ખુશીથી વાતો ચીતો કરે છે;” તે પોતાની અન્યખી અને જ્ઞાસા વધારે વખત ચોભાવી શક્યો નહિં તેથી મીનારો બોલ્યો કે, “અરે સાહેબ ! ધણી અન્યખીની ખાખત છે કે, અમો તમોને તમામ કબીલા અને બાદશાહી મહેલમાંથી કેદ કરીને બાદશાહ સમક્ષ લઈ જઈએ છીએ છતાં તમોને તે વિષે કશો અફસોસ કે ગમગીની થતી નથી. ખુદ જાણે ત્યાં તમારી સ્થિતી કેવી થશે ? તમોને તો જાણે કાંઈ બન્યુંજ ન હોય તેમ કોઈ પ્રકારે ગભરાટ થતો નથી, અને પોતાના ખાગ-બગીચાની નીપજ વિગેરેની વાતચીત ખુશાલ દિલે કર્યા જાઓ છો.

તમારી આવી અમીરી અને નીપજની વાત સાંભળીનેજ આદર્શાહે તમોને કેદ કરીને પકડી મંગાવ્યા છે, અને તમો આવી એપરવાઈથી આવી આવી વાતચીત કર્યા જવો છો, તેથી મને જણાય છે કે- તમારામાં અક્કલનો ભાગ ઓછો છે ! તમારામાં દાનાઈ નથી. અરે તમારા માટે આ વખત ગઝરાવાનો અને પરેશાનીનો છે, હું તમોને આવા જણુતો નહતો, પરંતુ એક દાના અને અક્કલમંદ પુરૂષમાં મેં તમારી ગણત્રી કીધી હતી ! ”

આ સાંભળીને અમીર બોલ્યો કે, “ ઓ મીનારા ! તમારા વીધે પણ મારો ખ્યાલ ખોટો નીકળ્યો. હું તો એમ સમજતો હતો કે, તમો દાના અને અક્કલમંદ હશે, કારણ કે-જો તમારામાં તમીઝ અને દાનાઈ નહતે તો આદર્શાહ સલામત તમોને આવું મોટા દર-જ્જાને લાયકનું કામ સોંપત નહિ, પરંતુ મારી એ માન્યતા ખરી પડી નથી. તમારી વાતો તો સામાન્ય માણસો કરે છે, તેવી સાધારણ છે ! તમોએ કહ્યું કે આદર્શાહ મને કેદ કરાવીને બોલાવે છે; તેથી મારે માટેનો આ વખત મુસીબત અને પરેશાનીનો છે, તો તે વીધે તમારે સમજવું જોઈએ કે, મારો અલ્લાહતઆલા પર સંપૂર્ણ ભરોંસો છે. માત્ર તેનાજ હાથનાં આદર્શાહની મારી અને તમારી સર્વેની તકદીરની આવી છે. તે માનેકુત્રગયમ શિવાય આદર્શાહ મને કશા પ્રકારનું નુકશાન કે ફાયદો પહોંચાડી શકનાર નથી ! ઉપરાંત મારો એવો કાંઈ ગુનોહ થયો નથી, કે જેના લીધે હું આદર્શાહની ખીદમતમાં જવામાં ખોફ ખાઉં ! જ્યારે આદર્શાહને ખતર પડશે કે હું એક નીખાલસ દિલનો માણસ છું, તો તેઓ મારી ઈઝઝત વધારીને મારી સાથે સારી રીતે વર્તશે, અને એ સર્વે છતાં મારા નસીબમાં તેઓના હાથે મુસીબતના પહાડો ઉપાડવાનું સજીત હશે તો તે

મારા માલેકની મસલેહત અને મરઝી પર રાજી છું. મારું મોત આવી રહ્યું હશે તો તેને કોઈ ટાળનાર નથી; તો પછી મારે એકજ વખત આવનાર મોત માટે શા માટે ડરવું જોઈએ? જે કંઈ હક તઆલાએ સૃજીત કર્યું છે, તે અવશ્ય થવાનુંજ માટે ભગિણ્યની ખાબતો માટે ગમગીન અને ઉદાસ થવું એ વ્યાજબી નથી, અલ્લાહની મરજી પર રાજી રહેવું તે આપણી ફરજ છે. ઓ મીનારા! હું સમજતો હતો કે—આ તમામ વાતની તમોને પણ માહિતી હશે, પરંતુ હવે મને ખબર પડે છે કે—તમારામાં તેવી અકલ નથી, તેથી હવેથી આદશાહની ખીદમતમાં પહોંચ્યા સુધી હું તમારી સાથે એક અક્ષરવટીક બોલીશ નહિં. ત્યાં ગયા પછી જે થવાનું હશે તે થશે.”

છઠ્ઠા દીવસે તેઓ કુફા નજદીક પહોંચી ગયા. કુફાથી પંદર માઇલ છેટે એક સ્વાર માનારાના કાફલાની રાહ જોતો બેઠો હતો. તે જ્યારે મીનારાનો કાફલો આવી પહોંચ્યો ત્યારે તેઓ સાથે મળી ગયો અને આદશાહને ખબર આપવા માટે ખુબજ ઝડપથી ઘોડો દોડાવતો મીનારાની પ્રથમ આદશાહ કને પુગ્યો અને તેને મીનારાના આવી પહોંચવાની ખબર આપી. તે પછી સાંજના મીનારા પણ તે દમિસ્કના અમીર અને કાફલા સહિત આવી લાગ્યો. મીનારાએ આદશાહને તે અમીરની સર્વે હકીકત કહી સંભળાવી તેમાં તેની દિમ્મત અને નિર્ભયપણા માટે પણ કહ્યું, ત્યારે હારૂન—અલ—રશીદ તે સાંભળીને એકદમ ગુસ્સે થઈ ગયો અને તેના ચહેરા ગુસ્સાથી લાલચોળ બની ગયો, પરંતુ જ્યારે મીનારાએ તેને અમીર સાથે થયેલી દરેક વાતચીતથી ત્રાકેફ ટીપો ત્યારે આદશાહનો ગુસ્સો એકદમ ઉતરી ગયો. ખુદા પર મજબુત વિશ્વાસ રાખનાર અમીરનો આવો વીચીત્ર હાલ સાંભળીને હારૂન—અલ—રશીદે કહ્યું કે, “ ખુદાની કસમ

આ શબ્દ પર લોકોએ ફાકટનાં લ્હોમતો મુક્યાં છે; આ અમીર ખરે-ખર બહુ લાયક, ઇમાનદાર અને પોતાના બાદશાહ અને સ્વદેશને વફાદાર છે.” આમ કહીને તેણે તે પછી તે અમીરનાં પગોમાંથી બેડીઓ કાઢી નાંખીને પોતાની પાસે હાજર કરવાનો મીનારાને હુકમ આપ્યો.

ન્યારે અમીરને બાદશાહ સમક્ષ હાજર કરવામાં આવ્યો ત્યારે તેણે અમીરને ઘણું માન આપીને બહુ મોહબ્બત અને મીઠાશથી પુછ્યું કે—“અય મારા વફાદાર અમીર ! કંઈ હાજત હોય તો ખ્યાન કરો !”

અમીરે બહુજ નમ્રતાથી સારાં અને ટુંક શબ્દોમાં અરજ ગુજરી કે, “જો બાદશાહ સલામતની મારાપર આવી મોટી મહેરબાની છે, તો મારે પછી બીજી કોઈ જાતની ઇચ્છા નથી; પરંતુ માત્ર એટલીજ વિનંતી છે કે—મને મારાં બાળબચ્ચાઓની પાસે પાછો મોકલી આપો. આપના આવા ખરા ન્યાયથી હું બહુજ સલામતી અને રાહતમાં છું; અને તેથી મને કોઈ પ્રકારની હાજત નથી.” આવા લાયકીલયાં શબ્દો સાંભળીને હારત-અલ-રશીદે ખુશી થઈને તેની કદર અને લાયકાત મુજબ ઘણું મોટું ઇનઆમ આપીને તેને પાછો દમિસ્ક મોકલી આપ્યો.

પ્રકરણ ૭૩ મું.

અણુ નવાસ.

હાર્ન-અલ-રશીદને ગાર્હુ સાંભળવાનો ધણો શોખ હતો; તે પોતાની પાસે ગાનારી લોંડીઓ ઉપરાંત ચુનંદા અને ચાલાક ગવર્ધ-વાઓ અને કવીઓ રાખતો હતો.

એક દીવસ હાર્ન-અલ-રશીદ બહુજ ઉદાસ અને ગમગીનીની હાલતમાં હતો, તે વેળાએ તેનો અણુનવાસ નામનો કવી તેની આગળ હાજર હતો, તેણે બાદશાહને કહ્યું કે, “ હુઝુર! આપ શા માટે ગનગીન અને ઉદાસ છો? ખુદાની કસમ કે મેં આપ શિવાય બીજા કોઈને એવો જોયો નથી કે, જે પોતાના આત્માપર આ પ્રમાણે બુદ્ધ કરતો હોય! આપને શું દુઃખ છે? આપ નામવર માટે તમામ ચીજ મવજુદ છે, કોઈ ચીજની કમી નથી; તો શા માટે દીન અને દુનીયાની ખુશાલી અને જીંદગીની મીઠાશ વચ્ચે આનંદ અને અશ અયશરતમાં દીસસો ગુજરતા નથી? તમામ ચીજો આપના કબજામાં છે, માટે દીન અને દુનીયા એ બન્નેને કેમ સુધારી લેતા નથી? આખેતરના તોશા માટે ફકીર અને નીર્ધન લાચાર લોકોને અને વીધવાઓને ખયરાતમાં નાણા ખરચો અને થતીમ બાળકોની સંભાળ અને પરવરીશ કરો. મઝબુમોની વારે ધાઓ, મક્કા શરાફની હજ કરો, મસ્જીદો અને મદરેસાઓ બંધાવો વીગેરે એવા નેકીના કામ કરો કે જેથી આખેતરમાં આપને ધણી મોજમઝા પ્રાપ્ત થશે. દુનીયાની મોજમઝા અને લેહઝત માટે મઝાના

તાઝા તર ઉમદા અને લેહઝતદાર પકવાનો ખાવા, શ્રેષ્ઠ સ્વાદીષ્ટ અને અમૃત સમાન મીઠાશવાળાં ફળોના આહારથી જીવને બહેલા-વીને તેને તૃપ્ત કરો ! ઠંડા અને ગુલાબી શરબતોથી ઉકળી આવેલા મગજને શાન્તી અને કરાર આપો, મદીના, હીજઝ, રૂમ અને ઈરાનથી ખુશસુરત અને નવયુવાન નખરા તેમજ અદાવાળી નાઝનીનો તેઓની ચપળ અને ચંકાર ચશ્મોથી પર પુરૂષના દીલોને ઝખમી કરી નાખનારી કાતીલ કટાક્ષવાળી તરૂણીઓને બોલાવી મંગાવીને પુરસદના સમયે તમને પોતાની પાસે બેસાડીને મોઝમઝાહ અને અયશોષશરતના જલસાઓ મેળવો !”

આ સાંભળીને બાદશાહ ધણો ખુશી થયો, અને અણુ નવાસ તે પછી પોતાને મકાને ગયો. તેવામાં બાદશાહની બેગમ બુદીબા છેડાઈ પડી અને ગુસ્સાથી બોલી કે, “ તે આવી નીર્ભજ વાતો કહી ગયો, છતાં તમોએ તેને ધમકાવવાને બદલે ઉલટું ઉત્તેજન આપ્યું, તેથી મને વધારે અળયખી ઉપજે છે !”

નાઝુક તનબદનવાળી નવયૌવનાઓનો જલસો મેળવીને અયશ-ષશરત કરવાની અણુ નવાસે બાદશાહને આપેલી સલાહથી જીખીદા બેગમને બહુજ ગુસ્સો આવ્યો હતો; તેથી તેણે પોતાના ગુલામોને બોલાવીને કહ્યું કે, “ તમા આજ વેળાએ અણુનવાસના મકાને જાઓ અને તેને સારી રીતે મેથીપાક જમાડી આવો. કે તે બગદાદના બાદશાહને આ પ્રમાણે ફરી વખત જુડી અને ખરાબ રસ્તે દોરવનારી સલાહ દેવાને પાછો ઉભેજ થઈ શકે નહિ.”

અણુનવાસ જ્યારે પોતાને ઘેર ગયો, ત્યારે બહુ આનંદમાં હતો: તે એમ માનતો હતો કે, બાદશાહને ગમી અને ઉદાસીમાંથી ખુશી કર્યો છે; તેથી હમણાંજ બાદશાહ તરફથી વાણું સારું ઇનઆમ આવી પુગવું જોઈએ. તે ખીચારો ઇનઆમની નવાઝેશ થયાની રાહ

બુવે છે, તેટલામાંજ જુખીદાના યુવાનો તેના હાડકાં પાંસળાં ખોખરા કરવાને આવી લાગ્યા ! તેઓ તો લાગલા આવીને તુરતજ તેને અચ્છી રીતે માર મારવા લાગી ગયા, તેની સ્ત્રી તેઓની વચ્ચે પડી કાલાચલા કરીને પોતાના ભરથારને બચાવવા ગઈ તો તેને પણ સારી રીતે માર પડ્યો. ઇનઆમની આશા રાખનારા અયુ નવાસને એકાએક પડેલાં મેથીપાકનાં ઇનઆમથી કંઈ જોઈ અજાણી ઉપજી નહીં. તે બીચારાને તો આટલો બધો સખત માર પડ્યો હતો કે, આ શા માટે થયું તેનું ઉખ્યાલું ઉકેલવા જેટલી બુદ્ધિ હતી નહીં. આવા સખત મારથી તે બીમાર પડ્યો, જે દરમીયાન બાદશાહને આ વાતની કશી ખબર પડી શકી નહીં !

આ પ્રમાણે જ્યારે ઘણાં દીવસો પસાર થઈ ગયા અને બાદશાહે અયુનવાસને પાછો જોયો નહી. તેથી તેણે પોતાના ખાસ બાદશાહને અયુ નવાસને બોલાવી લાવવાને મોકલ્યો. બાદશાહનો ખાદિમ તેને ત્યાં ગયો અને તેનાં હાલહવાલ જોઈને અને સાંભળીને બહુ અજાણ થયો. ખાદિમ તેને દીલાસો આપીને હાઈન-અલ-રશીદ પાસે લઈ ગયો. હાઈને તેને ઘણી ઇજાજતથી પોતાની પાસે બેસાડીને પુછ્યું કે, “ અય અયુ નવાસ ! તમો લાંબી મુદતથી મુદલ કેમ દેખાતા જ નથી ? ”

જુખીદા બેગમને આ તમામ વાતની ખબર પ્રથમથી મળી ચુકી હતી, તેથી તે અંદરના બાગમાં સંતાઈ બેસીને બાદશાહ અને અયુ નવાસ વચ્ચે થતી વાતચીતો સાંભળતી હતી.

અયુ નવાસ બહુ ચાલાક હતો તેથી જ્યારે બાદશાહે તેને પ્રથમ સવાલ પુછ્યો ત્યારે તેણે અટકળથી સમજી લીધું કે, જુખીદા અંદરથી સાંભળશે તેથી તે બહુજ સંભાળથી વીચારીને બોલ્યો કે,

“હુઝુરે—આલી ! આપની પાસેથી જવા પછી હું સખ્ત ખીમાર થઈ ગયો હતો તેથી આવી શક્યો નહીં માટે માફ કરશો ! ”

બાદશાહ—“ ઘણીજ અફસોસની વાત છે કે, તમે ખીમાર હતા, છતાં મને કશા પ્રકારની ખબર પણ નહીં કરી ! ખબર ! હવે મારી મતલબ એ છે કે તે દીવસે તમે મદીના, રૂમ વીગેરે પ્રદેશોની ખુબસુરત અને નાઝોઅદાવાળી નાઝનીનો માટે જે ભલામણ કરતા હતા, તે વીધે વધારે હકીકત જાણવા ઇન્તેઝાર થઈ રહ્યો છું ! ”

અબુ નવાસ—“ હુઝુરે—આલી ! એ તો દિલ બહેલાવવાની વાત ત્રીત હતી ! આપ બહુજ ઉદાસ હતા તે માટે આપનું દિલ બહેલાવવાને એવી રીતે કહ્યું બાકી સત્ય ખીના તો એ છે કે, એકથી વધારે સ્ત્રી કરવાથી આરામ અને રાહતને બદલે મુશીબતમાં ફસવું પડે છે ! હુઝુરે—આલી જેને માત્ર એકજ સ્ત્રી હોય છે, તેને આએ સંસારમાં સુખી સમજવો ! મનુષ્ય માત્રને એકજ દિલ છે, અને તે એકજ વ્યક્તી તરફ રજુ થાય છે ! જેમ એક મનુષ્ય એકજ સમયે સર્વ જગ્યાએ હોઈ શકતો નથી, પરંતુ માત્ર એકજ જગ્યાએ હોય છે, તેમ, એક દિલ હંમેશાં એક જ સ્ત્રી તરફ લાગી શકે કદાચીત એવકા દિલ એક તરફ રજુ થઈ ખીજી તરફ ખેંચાય છે, તો પ્રથમનું ખેંચાણ જતું રહે છે, અને તે ખીજી તરફ આકર્ષાય છે, પરંતુ એકજ વખતે એકજ દિલ બંને બાજુએ કદાપી પણ લાગતુંજ નથી તે એક કુદરતી કાનુન છે ”

બાદશાહે સાંલળીને એક ખુમ પાડી અને લાંબા સ્વરે કહ્યું કે, અરે અબુ નવાસ ! ખુદાની કસમ છે કે તમેએ તે દીવસે આવી વાત ત્રીત કરી ન હતી ? ”

અબુ નવાસે આજેઝીથી અરજ કરી કે “ હુઝુરે—આલી ! તે

બધા દીવસ પહેલાની બીના છે, પરંતુ તે દીવસે જે ખાસ અગત્યની બીના કહેવાની હતી તે હું કહેતા ચુકી ગયો હતો ! તે એ કહેવાની હતી કે, આપના ઝનાનખાના માહેલા તમામ બેગમો કરતાં બીબી ઝુબીદા ખાતુન બહુજ લાયક, હુશીઆર, ચંચળ અને પતીવ્રત પાળનાર છે ! તો એ બેગમ શિવાય બીજી કોઈ બેગમ તરફ રજુ થવું તે આપ નામવરને માટે રવા નથી ! ”

આ સાંભળીને હારૂન-અલ-રશીદ ગુસ્સાથી લાલચોળ થઇ ગયો અને બોલ્યો કે—“ એ અણુ નવાસ ! તમારી શુદ્ધિશુદ્ધી ઠેકાણે છે કે નહીં ? મેં વધારે ઓરતોની ખાહિશ કરી નથી, છતાં મને જુઠો કરાવવા ચાહો છો ? તમોને શું થઇ ગયું છે કે મારાપર આવું તોહમત મુકો છો ? ” અણુ નવાસે જવાબમાં અરજ કરી કે—“ હુઝુર ! શું આપ નામવર મને વગર મોત મારી નાખતા ચાહો છો ? તે દીવસે આપની આગળથી ગયા પછી આટલી મુદત સુધી બીમાર રહ્યો તેમ બીજી વખત પણ ખાટલે પાડવા ચાહો છો ? લ્યો ફરમાવો આપની શી મરજી છે ? ”

આ તમામ વાતચીત ઝુબીદા અંદર બેસીને ખાનગીમાં સાંભળ્યા કરતી હતી અને પોતાની દાસીઓને કહેતી હતી કે, હવે મુવાને માર ખવરાવ્યા પછી કેવું મીઠું મીઠું બોલે છે; હવે કેવી સારી રીખામણની વાતો કરે છે ! ”

જ્યારે અણુ નવાસે ખાટલે પડવાની બીના બાદશાહને જણાવી ત્યારે ઝુબીદાથી અંદર વધુવાર છુપા રહેવાયું નહીં, તેથી તે ખડખડ હસતી બાહરે આવી. ઝુબીદાને પ્રસન્ન ચહેરે હસતી જોઈને બાદશાહે પુછ્યું કે, “ કેમ બેગમ ! શા માટે હસવું આવ્યું ? ”

ઝુબીદાએ કહ્યું કે, “ જો તે દીવસે અણુ નવાસે ખરી નસીહ-

તની-શીખામણની વાતો કહી હોત તો તે બીયારાને આટલા બધા દીવસ સુધી પથારીમાં પડી રહેવું ન પડત ! ”

આ સાંભળીને બાદશાહે કહ્યું કે, “ તે દીવસની તમામ વાત-ચીતથી વાકેફ થઇને તે બીયારાને આખરે માર મરાવ્યો કે ? અરે ! આતો આપણો ખયરખ્વાહ છે ! ” આ કહીને બાદશાહને અણુનવાસની “ સુડી વચ્ચેની સોપારી ” જેવી થઇ પડેલી સ્થિતિપર દીલગીરી થઈ અને સાથે સાથે હસવું પણ આવ્યું ! તે પછી અણુ નવાસ રજા લઇને પોતાને મકાને ગયો; અને થોડો વખત પસાર થયો તેવામાંજ પ્રથમની જેમ ઝુખીદાના ગુલામો આવી લાગ્યા અને સાંકળ ખડખડાવી આથી અણુ નવાસ ગભરાઇ ગયો અને વીચાર કરવા લાગ્યો કે આજે પણ પ્રથમની જેમ ઝુખીદાની તખીયત વીરૂદ્ધ કશું બોલાઈ તો ગયું નથી ને ? તેની સ્ત્રી પણ કેહવા લાગી કે, “તમેને શું થઇ ગયું છે કે, બેગમ સાહેબ ઝુખીદા ખાતુનની પાછળ પડ્યાછો ? નાહકના જીવ ખોઈ બેસશો ! તમારે તો તેઓનાં વખાણ કરવા અને તે ખુશી થાય તેવી વાતો કરવા મેં સખત તાકીદ કીધી હતી છતાં પણ તે લક્ષમાં ન રાખી શક્યા ? ”

અણુ નવાસે જવાબમાં કહ્યું કે, “ઓ ખીખી ? ખુદાની કસમ મેં આજે તેઓ ખુશી થાય તેવી વાતો કર્યા સીવાય એક શબ્દ પણ તેઓની વીરૂદ્ધ કહ્યો નથી ! કદાચીત આ વખતે એવું થયું હોય તો તે બનવાયોગ્ય છે કે બેગમ સાહેબની ખુશામતની વાતો કરતાં બાદશાહ ગુસ્સે થઇ ગયા હોય ! ખયર ! હવે ગુલામોને અંદર આવવા દો અને જોઇયે દો કે તેઓ આ વખતે શા માટે આવ્યા છે ? ” આમ કહેતાં અણુ નવાસે દરવાજો ખોલ્યો ત્યારે ઝુખીદાનાં ગુલામો હિમદા પેહલુમણીનાં કપડાં અને કીમતી જર ઝવેરાતનાં યાજો

લઈને અંદર આવ્યા અને ઝુખીદા તરફથી તે તમામ ચીજોની બક્ષીસ આપીને પ્રથમ માર મારવાની માશી ચાહી ! અણુ નવાસે ઝુખીદાનાં ઘણા વખાણ કરીને દોઆ આપી અને તે દીવસના અપમાન માટે માશી આપી અને ગુલામોની સમક્ષ તેણે સખત કસમો ખાધી કે, ભવિષ્યમાં હવે પછી કોઈ દીવસ બેગમ સાહેબની મરજી વિરુદ્ધ એક શબ્દ પણ કહીશ નહીં !

ઝુખીદાનાં ગુલામો ગયા પછી બાદશાહના ગુલામોએ સાંકળ ખડખડાવી. આ વેળાએ અણુ નવાસે કહ્યું કે, “હવે તો ખરેખર માર પડવાનો ! કારણ કે મેં બાદશાહને જુદો પાડ્યો અને તેથી તેને ગહુજ ગુસ્સો આવ્યો હશે !”

તેની સ્ત્રીએ પુછ્યું કે, “શું તમોને એવી વાત કરતાં નહીંજ આવડી કે જેથી બંને રાજ થાય ?

અણુ નવાસે કહ્યું કે, “તકદીર આગળ તદખીર ચાલતી નથી ! મારાથી ખોટું ખોટાઈ ગયું ! ખચર ! જે થાય તે ખરું ! બેગમનો ગુસ્સો તો એટલોજ કે, માર મરાવવાપરજ સંતોષ માને, પરંતુ બાદશાહ તો કતલજ કરાવી નાંખે છે !” તે પછી તેણે દરવાજો ખોલ્યો ત્યારે બાદશાહનાં ગુલામોએ બાદશાહ તરફથી કહ્યું કે, “તે દીવસે બેગમ સાહેબાએ તમોને માર ખવરાવ્યો તેની હું માશી ચાહું છું, અને આજે બેગમ સાહેબને રાજ કરવા મારી સમક્ષ જુદું ખોલ્યા અને મને ખોટો પાડ્યો તે વીષે માશી આપું છું, અને આજે આ ઈનઆમ મોકલું છું તેનો સ્વીકાર કરજો !”

અણુ નવાસે બાદશાહ તરફની બેટ સોગાદનો પણ સ્વીકાર

કરી લીધી, અને તે અને તેની સ્ત્રી આ ખુશાલીભર્યા બનાવથી બહુજ ખુશી થયા અને ખુદાનાં હજાર શુક્ર બબ્બવી લાવીને એ બાદશાહ અને બેગમને માટે દોઆ કરી.

પ્રકરણ ૭૪ મું.

અમીન અને અમુનવાસ.

બેગમ જુખીદાનાં ઉદરથી જે પુત્રનો જન્મ થયો હતો તેનું નામ અમીન હતું અને જુખીદા હંમેશા હારનને કહ્યા કરતી હતી કે,—“અમીનને તમામ સલતનતનો ગાદીવારસ ઠરાવી આપો, કારણકે તે ખીજા પુત્રો કરતાં અગદાદનો બાદશાહ થવાને વીશેષ લાયક અને હકદાર છે. તે માતાપીતા બંને તરફથી અરખી નસલથી ઉતરી આવેલો છે, અને મામુન તો તમારી અજખી બેગમનાં ઉદરથી જન્મ્યો છે. તેનામાં અરખી અને અજખી ખાનદાનનું લોહી બેળવાઈ ગયું છે, તેથી તે ખાલીસ અરખી નસલથી ઉતરી આવેલો ગણાય નહીં.” જુખીદાને મામુનની બહુ ઈર્ષા થયા કરતી હતી. કારણ કે તે તેની શાક્યનો પુત્ર હોવા ઉપરાંત તે અમીન કરતાં બહુજ હુશીયાર અને ચાલાક હતો. આ પ્રમાણે અમીન અને મામુન વચ્ચે ઘણી હરીફાઈ થયાં કરતી હતી, અને એક ખીજથી કેાણ વધે છે તેની વારંવાર અજખાઇશો પણ થયા કતી હતી.

એક વેળાએ જુખીદાએ બાદશાહને કહ્યું કે, “અમીન બહુજ ઉમદા શેઅર કહે છે, માટે તેમાં કાંઈ બુલચુક હોય તો અમુનવાસ

શાએરને બોલાવીને તે સુધરાવો.” હાડને તેથી અણુનવાસને અમીનની ભુલો દેખાડવાનો હુકમ આપ્યો. હુકમ પ્રમાણે અણુનવાસે ભુલો બતાવી, આટલાજ ઉપરથી અમીને અણુનવાસને છુપી રીતે કેદખાનામાં મોકલી આપ્યો, પરંતુ આ વટનાની બાદશાહને ખબર પડી શકી નહીં. જ્યારે આ પ્રમાણે ઘણા દીવસો પમાર થયા અને અણુનવાસ બાદશાહની સમક્ષ પાછો હાઝર થયો નહીં, ત્યારે બાદશાહે પોતાનાં ખાસ ખાદિમને અણુનવાસને ઘેર દોડાવ્યો ત્યારે અણુનવાસની ઓરતે બાદશહનાં ખાદિમ સાથે કેહવડાવ્યું કે, “ હુઝુરેઆલી ! આપ નામવર તેને કેદખાનામાં મોકલીને વળી પાછા બોલાવવા મોકલો છો ? ” આજે બાબતથી હાડને બહુ અજબબી ઉપજી અને તુરતજ તપાસ કરાવી ત્યારે ખબર થઈ કે અમીને તેને છુપી રીતે વગર ભાડાની કાટડીમાં હવાખોરી માટે મોકલી આપ્યો છે ! આ સાંભળીને હાડને અમીનને બોલાવીને તેને સખત ધમકી સાથે કપકો આપ્યો કે—“ મારી રજા શિવાય આવાં અયોગ્ય અને વિચાર વીનાનાં કામો કરે છે ? ” તે પછી બાદશાહે પોતાનાં ખાદિમોને બોલાવીને અણુનવાસને કેદખાનામાંથી મુક્ત કરાવી આપ્યો.

આ બનાવ પછી એક બીજો દીવસે અમીને હાડને કહ્યું કે—“આપે મને તે દીવસે કપકો આપ્યો, પરંતુ આપ અણુનવાસને બોલાવીને મારાં શેઅરો સાંભળો અને ક્યાં ભુલ છે તે વિષે તેને પુછો તો આપને ખરી બીનાની ખબર પડે ! ” હાડને અમીનની દરખાસ્ત માન્ય રાખી અને અણુનવાસને બોલાવીને કહ્યું કે—“અણુનવાસ ! અમીનના શેઅરો સાંભળીને જો ભુલ હોય તો દેખાડો ! ” તે પછી અમીને શેઅરો કેહવા શરૂ કર્યા, અને હજી તેણે ત્રણ ચાર શેઅરો ન હતા કહ્યા તેટલામાંજ અણુનવાસ ઉભો થઈને ચાલવા લાગ્યો ! હાડને તેને પુછ્યું કે, “અરે ! અણુનવાસ ! ક્યાં ચાલ્યા ? ” અણુન-

વાસે કહ્યું કે—“હું પાછો કેદખાનામાં ચાલ્યો જાઉં છું !” આ સાંભળીને હાંરને બહુજ હસવું આવ્યું અને અમીન શરમાઇને એક બાજુ ચુપ થઇને ઉભો રહ્યો.

પ્રકરણ ૭૫ મું.

જુખીદા અને ઉલયા.

વોંચકોનાં લક્ષમાં હશે કે—જુખીદા ખાતુન હાંરન—અલ—રશીદની પ્યારી બેગમ થતી હતી. તે હાંરનના કાકાની પુત્રી પણ થતી હતી, એમ લખાયેલું જોવામાં આવે છે કે—જુખીદા ખાતુનમાં ધર્મા (હસદ)નો અગ્નિ વધારે પ્રદીપ્ત અને તેજસ્વી હતો. ખાસ કરીને હાંરન જમ્મરે પોતાની બીજી બેગમ સાથે મહોબ્બત રાખતો હતો જે જુખીદાને માટે એક અસહ્ય જીલમજ હતો તેથી તેને વારંવાર ઓછું આવ્યા કરતું હતું તે હાંરનને ઘણી વેળા નસીહત પણ કરતી હતી. હાંરનની એક બહેન ઉલયા નામની હતી. તે શાએરા (કવી) હતી અને ગાયન બહુજ સારાં ગાતી હતી તેમજ તે અક્કલમંદ હતી. જુખીદા અને હાંરન વચ્ચે જો કોઈ વાતનો વાંધો પડતો હતો તો આ અક્કલમંદ શાએરા તુરતજ પતાવી આપતી હતી.

એક વેળાએ હાંરને પોતાની એક નવી બેગમ સાથે બહુજ મહોબ્બત વધારી મેલી અને જુખીદા તરફ ઓછું વલણ રાખ્યું ત્યારે જુખીદાએ ઉલયાને આ વાતની ખબર કીધી. ઉલયાએ જુખીદાને કહ્યું કે—તમારે આ વિષે ફીકર કરવી નહીં, હું બહુજ જલદીથી તમારી તરફ વલણ કરાવી આપીશ !” આ પછી તેણે જુખીદાને માટે એક

ગાયન ઉમદા રાગણીમાં બનાવીને અને તે ગાવાની રાગરાગણી કની-
ઝોને ઉમદા તાલીમ આપીને શીખવાડી અને તેઓને ઉમદામાં ઉમદા
ઝરીન લેખાસમાં શણગારીને હારન જે મહેલમાં હતો ત્યાં આગળ
ઝુખીદાએ પોતાની તાલીમ આપેલી કુશળ અને નાઝો અદાવાળી
પુત્રસુરત કનીઝો સાથે પ્રવેશ કર્યો. બાદશાહ તે વેળાએ ખાણું લેતો
હતો, ત્યારે કનીઝોએ એ ઉમદા ગાયન નાઝ, અદા અને
ઉમદા રવેશે તાન, તબલાના સુર સાથે આખાદ ગાઇ સંભળાવ્યું.
બાદશાહ તે સાંભળીને ઘણો ખુશ થયો અને ઝુખીદાનો હાથ પકડીને
પોતાની પાસે બેસાડી અને આખો દિવસ તેની પાસેજ રહ્યો, જે
દરમિયાન તે બોલ્યા કે, “ પ્યારી બેમમ ઝુખીદા ! મેં મારી આખી
જિમરમાં જીંદગીની આવી અમુલ્ય મોજ મઝાનો આનંદ મેળવ્યો
નહોતો ! ” આ ઘટના પછી હારન ઝુખીદાના સાથે પ્રથમની જેમ
વર્તવા લાગ્યો.

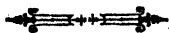
પ્રકરણ ૭૬ મું.

“ નેહરે-ઝુખીદા. ”

પ્રથમ મકકએ મોત્તજઝમામાં પાણીની ઘણી તંગી હતી. તેમાં
ખાસ કરીને હજની મોસમમાં હાજીઓને પાણીની સખત તકલીફ
અને હાડમારી વેઠવી પડતી હતી. એક એક મશક રૂપીયા પાંચમાં
મળતી હતી, તેથી ઝુખીદાએ ત્યાં ઘણું નાણું ખરચીને એક નેહર
અંધાવી જેનું નામ “ નેહરે-ઝુખીદા ” છે, જે ઇતિહાસમાં જમમશ-

કુર છે. આ ઉપરાંત ઝુમીદારોએ બગદાદથી મક્કા સુધીના રસ્તામાં હાજરોને માટે ધણાં મુસાફરખાના અને કુવા ખોદાવી સવાબેદારને હાંસેલ કર્યો છે.

ઝુમીદારો મહેલની અંદરનો ખરચ ધણાં બહોળા પ્રમાણમાં રાખ્યો હતો. ઝુમીદારને માટે ખાવાપીવાનાં વાસણો સોના અને ચાંદીનાં હતાં. સવારી માટે મહમીદ તેમજ બેસવા માટે “તખ્તે આબનુસ” અથવા સંદલનું જડેલું તખ્ત હતું.

પ્રકરણ ૭૭ મું.

પાપી આતમાનો પસ્તાવો.

હારન-અલ-રશીદ પોતાની હયાતીનાં છેલ્લા વખતમાં ખુરાસાન તરફ ગયો તે વખતે તેની તબીયત બહુ ખરાબ હતી અને તેથી તેની પાછળનાં ગાદીવારેસો મામુન અને અમીન એ વિષે બહુ જ ખારીશાઈથી લક્ષ રાખતા હતા. કે હારન ક્યારે મૃત્યુ પામે અને અમો રાજ્યનો કબજો લઈ લઈએ. બગદાદની બાદશાહત મેળવવાની લોભ લાલચમાં લપટાયેલા પુત્રો પોતાના પીતાની હયાતી કરતાં મૃત્યુ માટેજ રાહ જોઈ રહ્યા હતા. અફસોસ જેને સદા માટે છોડીને ચાલતા થવાનું છે, તેની લાલસામાં પાપી અને ખાકી દેહ ધરાવનારાઓ પોતે કાયમનેજ માટે આ દુનીયામાં હયાત રહી શકવાનાં હોય, પરંતુ દૃઢ લાલસા અને માન્યતામાં ન્યાંથી ફાવે તેમ સપાટો મારીને બીજાઓનું પચાવી પાડીને પોતાનું કરી લેવાનો લોભ રાખે છે,

પરંતુ તેને કાળનો એકજ અણુચિંત્યો સપટો સાફ કરવાને પુરતો છે.

હાઈન-અલ-રશીદ ખુરાસાન તરફ હજુ ત્રણ ચાર મનઝીલ સુધી પહોંચ્યો હતો તેવામાં તેણે પોતાના અસ્સખાહ નામનાં હુઝુરીને કહ્યું કે, “ મને એવું જણાય છે કે હવે મારું મોત નજદીક આવી પહોંચ્યું છે; કારણ કે મને શરીરનાં અંદરનાં ભાગમાં જે બીમારી ચાલ્યા કરે છે તેનાથી તમો માહીતગાર નથી. ” આ સાંભળીને મજકુર હુઝુરી હાઈનને તેની નાદુરસ્ત તબીયત દીલાસો દેવા માટે કોશેશ કરવા લાગ્યો.

હાઈન-અલ-રશીદ તે પછી રસ્તામાં આરામ કરવા માટે એક ઝાડ નીચે બેસી ગયો અને માત્ર અસ્સખાહ નામનાં હુઝુરીને પોતાની પાસે રહેવા દેખને બીજા બધા ખીદમતગારોને દુર કર્યા. તેણે તે પછી પોતાના તમામ કપડાંઓ કાઢી નાંખીને તે હુઝુરીને પોતાનું અંગ દેખાડ્યું અને તેને કહ્યું કે, “ જુવો મારું અંગ તમામ લેવાઈ ગયું છે અને સખત પ્રકારની બીમારીથી હેરાન પરેશાન છું. મારી આ સ્થિતિથી કાંઈને વાકેફ કરતો નથી કારણ કે-આખરે મારી જેમ કબર તરફ ઘસડાઈ જનારા મારા પોતાનાજ પુત્રો મારા મૃત્યુની રાહ જોઈ બેઠા છે. મારી સાથે જે નોકરો ચાકરો, ખવાસો અને ખીદમતગારો છે; તે હવે મારાં રહ્યાં નથી; પરંતુ તેઓ હવે મારા પુત્રોનાં ખાનગી જસુસોમાં ફેરવાઈ ગયાં છે ! એ તમામ નીમ-કહરામો મારી જીંદગાનીની છેલ્લી પળો ગણી રહ્યાં છે; અને હવે મારું કાંઈ બહુ ઇચ્છનાર રહ્યું નથી. આ વિષે ખાતરી કરવી હોય તો જો હું હમણાં મારા માટે એક ઘોડો મંગાવું છું આ એક નજવી ખાખત છે છતાં પણ કાંઈપણ મારા માટે સારી સવારીને લાયકનો ઘોડો હાઝર નહીં કરે, પરંતુ એવો ખરાબ ઘોડો હાઝર

કરશે કે જે બહુજ થાકેલો ઠોકર ખાતો અને જીદી જનવરજ લાવીને હાઝર કરશે, કે જેથી મને વિશેષ તકલીફ અને અઝીયત પહોંચે ! તમો હવે આ ખીનાની કાંઈને ખચર કરશો નહીં ”

આ સાંભળીને અસ્મખાહ હુઝુરી બહુજ અજબ થયો અને હાઝન માટે ખુદા પાસે લાંબા આયુષ્યની દુઆ માગવા લાગ્યો. તે પછી હાઝને એક ખાદીમને બોલાવીને પોતા માટે એક ઘોડો મંગાવ્યો તેણે. પોતા વીધે જે લવિષ્યવાણી આલેખી હતી તે પ્રમાણેજ થયું અને ખરાબ ચાલનો ઘોડો હાઝર કરવામાં આવ્યો. ત્યારે તેણે અસ્મખાહ તરફ ઇશારો કર્યો કે—જો કહેતો હતો તે પ્રમાણેજ છે કે નહીં ?

હાઝન—અલ—રશીદ આજે અશક્ત અસત્તાહીન થઈ ગયો હતો છતાં પણ તે વેળાનાં પોતાનાં વજીરો પ્રત્યે ખફી—નારાજ દર્શાવ્યા શિવાય રહી શકતો નહોતો. તેને ખાસ કરીને આવા મુશકેલ અને મુસીબતના સમયમાં જાઅફર અને યહયા બહુજ યાદ આવ્યા, અને તેઓની કનહો અને દીલ પીગળાવે અને ધુળી છુટે તેવાં પાપી અને ઘાતકી કૃત્યો માટે બહુ પશ્ચાતાપ થયો. અને તે ઠંડા નિશ્વાસો ભરી અફસોસ કહેતો કે મેં મારા ખરા ખચરખાહોની કદર કરી તેઓને આવા મારા મુસીબતના વખતમાં મને સાલ કરવાને સલામત રાખ્યા નહિં.

તે પછી હાઝન—અલ—રશીદ હલવાનના પહાડ પાસેથી પસાર થઈને કીરમાનશા જઈ પહોંચ્યો અને ત્યાં પડાવ નાખ્યો અને હુકમ આપ્યો કે—“ હંમેશાં પુર્વ અને પશ્ચિમ તરફ લશ્કરની ભરતી રાખો જોકે પશ્ચિમ તરફ હાલમાં શાન્તી પથરાયેલી છે, છતાં પણ પુર્વ તરફ થયેલા બખેડાએ માઈ દીલ બેચેન કીધું છે, તેને હું શાન્ત પાડવા અને દાખી

દેવા, ચાહું છું, પરંતુ અફસોસ તો એ થાય છે કે—આવા સંકટનાં સમયમાં મારી સાથ કરવાને મારા પ્યારા નીમકહલાલ અને વફાદાર વઝીરો જાઅફર અને યહયા હયાત નથી ! અફસોસ ! તેઓની કારણ કલો પરતું મારું માતમ અને આ પાપી આત્માનો પશ્ચાતાપ ક્યા-મત સુધી ચાલુ રહેશે. ”

પ્રકરણ ૭૮ મું.

બાદશાહનો અંતકાળ અને મૃત્યુ.

કીરમાનશાથી રવાના થઈને બાદશાહ તુસની નજદીક પહોંચ્યો ત્યારે તેની ખીમારીએ ગંભીર સ્વરૂપ ધારણ કર્યું. તેણે ખીમારી છુપાવવાની ઘણી કાશેશ કરી પરંતુ તે વ્યર્થ ગઈ અને હાથ તેમજ પગની શક્તી ચાલી ગઈ અને બેસવું ઉઠવું બારે થઈ પડ્યું ત્યારે તેની ખીમારીનો હાલ ખુલ્લો થઈ ગયો. આ ખીમારી છેવટે એટલે દરબજે વધી જવા પામી કે, બાદીમો તેને ટેકા આપીને ઉઠાવેસ કરાવતા હતા. બ્યારે આ ખીનાની ખબર તમામ લશકરમાં પહોંચી ત્યારે ત્યાં આગળ ઘણો ગભરાટ ફેલાયો. આ ગભરાટ અને નાસાભાગને દુર કરવા માટે હાઈને ચાલું કે, હું ગમે તેમ કરીને ઘોડાપર સ્વારી કરીને લશકરમાં જઈ અને ગભરાટને શાન્ત પાડું. તેથી તેણે એક મોટો અરખી ઘોડો મંગાવ્યો, પરંતુ તે નાતવાનીને લઈને તેનાપર બેસી શક્યો નહીં, તેથી તેણે ગુલામોને કહ્યું કે—

“ મને મારા ખીજનાપર લઈ ચાલો.”

હાફેઝ-અલ-રશીદ આંવા સખ્ત બીમાર હોવા છતાં સલતન-
તનો બંદોબસ્ત જાળવવાની કોશિશ કરતો હતો. આ વેળાએ રશીઅ
ખુબ્ને લયસે બંડ ઉઠાવ્યું હતું માટે તેને સમાવીને શાન્ત પાડવા
હાફેઝને લશ્કર મોકલ્યું હતું.

એક વેળાએ હાફેઝના હાથ પગ બહુ ધરજવા લાગ્યા અને
તેનાથી ઉભુ રહી શકાયું નહીં, ત્યારે તેનાં ગુલામો, નોકરો અને
બેગમો એકઠા થઇ ગયા અને આખાં મહેલમાં ગલરાટ વ્યાપી રહ્યો
ત્યારે તેની ખાત્રી થઈ ગઈ કે હવે હું અહીં આંજ મરી જઈશ તેથી
હાફેઝ-અલ-રશીદ એક બાળકની મીસાલ કુસકે કુસકે રડવા લાગ્યો,
તેટલામાં બંડખોરોનો સરદાર રશીઅનો બાઇ બશીદ કેદ પકડાયો
અને તેને પકડીને બાદશાહની સમક્ષ હાજર કરવામાં આવ્યો તે વેળા
એ હાફેઝે કહ્યું કે, “ આ વેળાએ મારું આયુષ્ય હવે બહુજ ટુંકું
છે, જે જરા ચાલી શકવાની મારામાં શક્તી હોત તો હું હુકમ કરત
કે આને કતલ કરી નાખો ! આમ કહીને હાફેઝે તેને મુક્ત ન કરતી
એક કસાબને બોલાવીને તેના અવયવોના પોતાની તજરો સામે ટુકડે
ટુકડા કરી નાંખાવ્યા અને તે સાથેજ પોતે પણ બેશુદ્ધ થઇ ગયો !
જ્યારે તે પાછો શુદ્ધિમાં આવ્યો ત્યારે તેણે પોતાના ગુલામોને હુકમ
કર્યો કે. “ આએજ જગોએ એક કબર ખોદો ” તેણે તે પાછી કુર-
આને શરીફ પઢવા કેટલાક હાશીએને બોલાવી મંગાવ્યા અને તેઓને
પોતાની સમક્ષ જલદીથી કુરઆને શરીફ પઢવાનો હુકમ કર્યો. બાદ-
શાહના હુકમ મુજબ હાશીએએ થોડા સમયમાં કુરઆને શરીફ પઢી-
ને પુરું કીધું, ત્યારે તેને પાછી બેશુદ્ધિ આવી ગઇ, જ્યારે પાછી
શુદ્ધિ આવી ત્યારે પોતાના વઝીરોની સામે જોઇને ત્રણ શેઅરો બો-
લ્યો. જેનો અર્થ એ થઇ શકે છે કે, “ અય ફઝલ ! જે સમયનો

મને ડર હતો, તે સમય શું ઓટલો જલદીથી નજદીક આવી લાગ્યો ? જુઓ ! હાઝરીન લોકોની આંખો મને તીક્ષ્ણ નજરથી તાકી તાકીને જોઈ રહી છે ! જેઓ મારી સાથે ધર્ષા કર્યા કરતા હતા, તેઓ મારી આવી દયાજનક અંતકાળની સ્થિતિ જોઈને મારાપર દયા દ્રષ્ટિથી જોઈ રહ્યા છે. હવે હું મારા એવા દીલસોજ દોસ્તો માટે રહું છું, કે જેઓની સાથે હું માયા મોહબ્બતની મીઠાશ સમેત વર્તતો હતો. તમે સઘળાં સમ્મર કરજો.”

તે પછી હાઈને એક ધાખળી મંગાવી અને તે ઓઢીને પોતાના સહેલ નામના ગુલામની કમરપર ટેકા લગાડીને બેઠો, પરંતુ સખ્ત દરદ થવાથી તે બેસી શક્યો નહીં, તેથી તેણે સહલને પુછ્યું કે, “અય ! સહલ ! તું ક્યાં છે ? !”

સહલે જવાબ વાળ્યો કે—“હું આપની પાસેજ બેઠેલો છું ! આપની આવી સ્થિતિ જોઈને મને ધણેજ રંજ અને સદમો થાય છે.” હાઈને હસીને કહ્યું કે—“એક કવીએ પોતાના કાવ્યમાં કહ્યું છે તે પ્રમાણે મારી સ્થિતિ છે. તે કાવ્યની મતલબ એ છે કે-હું એક આહાદુર કોમની નસલથી ઉતરી આવેલો છું; તેથી આવી સખ્તમાં સખ્ત તકલીફો દ્રઢતાથી સહન કરી રહ્યો છું.”

આ બનાવની પહેલાં હાઈને પોતાના વજીરને વસીયત કરી હતી કે—“મારા મૃત્યુ પછી મારું સર્વ લશકર તથા મારી સાથેના તમામ ખજાનો મારા પુત્ર મામુનને સોંપી દેજે, કે જેથી તે ખુરાસાનના બંડખોરોને સહેલાઈથી દફે કરી શકે અને પોતાની હસ્તકના પ્રદેશોમાં સુખ્યેન અને સહીસલામતીથી પોતાનું રાજ્ય ચલાવે.”

આવી રીતે અંતકાળની સખ્ત બીમારીમાં ઘેરાયેલો બગદાદનો આદ્યાહ હાઈને-અલ-રશીદ પોતાનાં મહેલમાં એક પલંગપર સુતો હતો અને એતરફ મહેલમાં તમામ હકીમો, બેગમો, લોડીઓ,

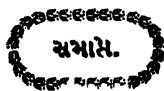
નોકરો ચાકરો, ખવાસો, અને ખીદમતંગારો વીગેરે તેને ઘેરીને બેઠાં હતાં, તેવામાં હાડને એક હકીમને સવાલ કર્યો કે—“કમ ? શું હું આ ખીમારીમાંથી સારો થઈશ ?” હકીમે કહ્યું કે, “હુઝુરે—આલી, મને ઉમેદ છે કે, આપ આ ખીમારીમાંથી બહુજ જલદી તંદુરસ્ત થઈ જશો અને આપની સલામતીની ખુશાલીઓના જલસાઓમાં અમો ભાગ લઈ આનંદ માની શકીશું.” હાડને કહ્યું કે, “તમો બહુજ હુશીયાર અને કાબીલ છો; તેથી ઉમેદ છે કે, કોઈ પણ દવા કારગત નીવડશે ; પરંતુ હવે મારી તખીયન એટલા દરજ્જા સુધી ખીગડી આવી છે કે હવે તેમા જરા પણ સુધારો થાય એ સર્વથા અશક્ય છે; મને હવે ખીત્રકુત્ર આશા નથી કે હું આ ખીમારીમાંથી પાછો ઝમીન પર પગ ઠેરાવી શકું. મારો આત્મા મારા અંગમાંથી પરવાઝ કરતો હોય તેમ જણાય છે.”

હકીમ—“આપને એટલી બધી નખખાઈ આવી ગઈ છે; તેથી આવા ખોટા ખ્યાલો આવે છે. અને મારા કહેવામાં વિશ્વાસ આવતો નથી, બાકી આપની ખીમારી હવે તો દુર થઈ ગઈ છે; કોઈ ધાસ્તી રાખવાનું કારણ હવે રહ્યું નથી; માત્ર હવે શરીરમાં ગરમી અને શક્તી લાવવાનું બાકી રહ્યું છે.”

આદર્શાહ—“તમો જોઈએ તે કહો, પરંતુ મને પુરેપુરો વિશ્વાસ છે કે, હવે મારો અંતકાળ નજીક આવી પહોંચ્યો છે. બહુજ અફસોસ અને પારાવાર સદમાઓની ખીના છે કે આવી ભારે ઠાકમાઠ અને સંપુર્ણ જહોજલાલીવાલી આદર્શાહતથી મને આ પ્રમાણે ઝખ-રદસ્તીથી જુદો કરવામાં આવે છે મને તે વીધે ઝાઝો હર્ષ કે શોક નથી, પરંતુ મને વધારે દીલગીરી તો એજ થાય છે કે—મેં ઝુખીદા ખાતુન પ્રત્યેનાં સારાં પ્રેમ આવેશમાં એક વીશાળ પ્રદેશની હકુમત એવા નાલયક પુત્રના હાથમાં સોંપી છે કે—જે રાજ્ય ચલાવવાની કુનેહ

કે કાબેલીયત ધરાવતો નથી અને મારા દોસ્ત અને ગમખવાર તહ-
કીકી મેં મારા બંને શાહજાદાઓને મારી સલતનતના મુલકોની એવી
કાળજી, ખુશી અને મજબુતીથી વહેંચણી કરી આપી છે કે-તેઓ-
માં કશા પ્રકારના ઝગડાઓ થવાનું કારણ પ્રવેશ થવા પામશે નહિ.
મેં મારા દરેક શાહજાદાને મારા મુલકોની વહેંચણી તેઓના જુદા
મુલકની પુરેપુરી હદ બાંધી અને મુકરર કરીને તેઓને હવાલે કીધી
છે અને તે માટે તેઓની પાસે સખ્તમાં સખ્ત અહદો લેવરાવ્યા છે;
એટલું નહીં પરંતુ જે અહદનામું બધયતુલ્કાના દરવાજા પર લટકાવી
રાખ્યા છતાં તે વીગે મારા દીલમાં બહુજ વસવસો થયાં કરે છે. ”

આટલા શબ્દો બોલતાં બાદશાહની હાલત વધારે અતંગ થવા
લાગી, તેણે આગળ બોલવા ઘણું ચાલું; પરંતુ મલૈકુલ મૌતનાં
ગૈબી ફિરસ્તાએ પોતાનો કાણુ તેનાં તન બદન પર લઇ લીધો. નસે
નસ અને રગે રગ તૂટવા લાગી. મોતનો કડવાસ અને તેનો ડરામણો
દૈત્ય પ્રત્યેક અંગનાં અવયવોમાં પ્રગટી રહ્યો, મૌત અને જીંદગી
વચ્ચે માત્ર શ્વાસનાં ઠંડા ધીમા નિશ્વાસ ચાલવા લાગ્યાં, કપાળ અને
આખા શરીર પર પરસેવાનાં થંડા બિંદુઓ બાઝી રહ્યા, શરીર
ઠંડું પડવા લાગ્યું અને તે સાથે બગદાદનો બાદશાહ હાડન-
અલ-રશીદ તે શહેનશાહોના શહેનશાહ પાક પરવર દિગારની બેઢલાવ
મિવાયની દયાળુદરબારમાં પોતાનાં પાપ અને પુણ્યનો હિસાબ
સુધવવાને ચાલતો થયો.

ઉર્દુ ઝખાન કે નૉવેલ પઢને વાલે નાઝરીન કે ઈતતિલાઅ શરર સીરીઝ.

હમને અપને કસીરતેઅદાદ ઉર્દુ ઝખાન કે શોકીન નાઝરીન કી દિલચસ્પી કે લીયે ઉર્દુ ઝખાન ઓર ગુજરાતી હુરફ મેં નાવિલોં શાયે કરનેકા ઇરાદા કર લીયા હે. ઓર ઉસકે લીયે સખસે પહેલે મશહુર ઉર્દુ નૉવેલ નવીસ જનાઅ મવલાના અબદુલહલીમ સાહબ “શરર” લખનવી કે નાવિલ પસંદ કીયે હે. ઓર ઉસકા ગુજરાતી હુરફ મેં આરાસ્તા કરને કે લીયે ગુજરાતી ઝખાન કે મશહુર લિખને વાલે મી. નિઝામુદ્દીન કુરેશીકા ઇનતિખાઅ કીયા હે. મી. નિઝામુદ્દીન કુરેશીને મવલાના અબદુલહલીમ શરર સાહબસે ઉનકે નાવિલોં કે ગુજરાતી તરજુમે ઓર ઉર્દુ ઝખાન ઓર ગુજરાતી હુરફમેં લિખકર શાયે કરનેકી ખાસ ઇનતઝત હાસલ કર લીહે. ઓર દિલહાલ હસ્તમે ઝેલ નાવિલ ઉર્દુ ઝખાન ઓર ગુજરાતી હુરફમેં લિખકર તૈયાર કીયે હે. ને અનકરીઅ શાયે હોકર નાઝરીન કી ખિદમતમેં પહોંચીંગે. હરેક નાવિલ આઅલા દરજે કે કાગઝપર છપ રહે હે, ઓર ઉસ્કી અંગ્રેઝી જલ્દ બંદી રપેહલી નામકે સાથ હોગી. ઝેલમેં લિખે હુવે નાવિલોં સે હરેક ઉરદુદાન વ ગુજરાતીદાન વાકિફ હે ઇસલિયે તારીફ કે લીયે કુછ બી લિખના બેકાર હે, તાહમ મુખતેસર તારીફ કી જતી હે.

મનસૂર મોહના—સુલતાન મેહમુદ ગઝનવી રહે. કે ઝમાને કા નિહાયત દિલયરુપ ખાકા ખીંચા હે. એક અરબી અનસાર ખાનદાન કા સિંધમે આકર આખાદ હોના ઓર અપની જંગળુ તાકત કો અહિર કરના બતલાયા ગયા હે, સાથ હી ઇશકકી ચાશની ઓર બહાર દેતી હે. મનસૂર ઓર મોહનાકા અંજમ નિહાયત દર્દનાક હે. પઢનેવાલા બગેર રોયે નહિ રહે સકતા. પ્લાટ અયસાહે કે એક વક્ત શરૂ કર લિયા તો ફિર ખતમ કિયે બગેર ચારાહી ન હોગા. પખલીક મેં યે નાવિલ અઝહદ મશહુર હે. કીમત એક રૂપિયા આઠ આને.

ફોરો ફોરોન્ડા ભા. ૧-૨. યે નાવિલ અજમે ગરીબ હે. હર અદનાઓ આલા ઇસ્કે નામસે વાકિફ હે. ઉરદુ હુરુસે નાઆશના અસહાય ઇસ્કે લિયે બેએન થે. અબ ખુદા કે ફઝલસે ઉનકા દેરીના આરઝુ પુરી હોગી ઓર અનકરીબ વો ઇસ મશહુર નાવિલ કી સયર ગુજરાતી હુરુફ કે ઝરીએ સે કરીંગે, ઇસમેં મુલકે સ્પેન કે હાલાત ઉસ ઝમાને કે દરજ હેં જળ આલે મરવાન કી ખિલાફત ઉરુજ પરથી. ઇસાઇયોં કે અંદરની હાલાત નિહાયત ખુશીસે બતલાયે હેં, ઇશકકી ચાશનીને ઇસમેં બી મઝા બતાયા હે. ઇસાઈ કલીસાઓં કે રાઝ નિહાયત દિલયરુપ પ્લાટ મેં લિખે હેં. કીમત હર દો હિસ્સે કી ત્રીન રૂપે.

હસન અનજલીના—શાયદ આપ ઇસ નાવિલ કે નામસે નાવાકિફ ન હોંગે ? મશહુરો માફક નામ હે. હરકસો નાકસ ઇસસે વાકિફ હે. હીજરી સને ૧૨૭૨ મેં તુર્કી ઓર રશીયામેં જો જંગે અઝીમ બરપા હુઇથી ઉસકે હાલાત કો મવજાનાને નાવિલ મેં બ્યાન ફરમાયે હેં, શાહઝાદા હસન ઓર શેહઝાદી અનજલીના કે ઇશકકી દિલયરુપ દાસ્તાન પઢને કે કાબિલ હે. તુર્કીયોં કી બહાદુરી વ મઝહુબી પાખંદી કાબિલે દીદ હે. કીમત એક રૂપિયા આઠ આને.

મલેકુલ અઝીઝ વરણના—મવલાના શરર કે ઓર નાવિ-
લોં કી તરાહ ચેની પખલીકમેં બહોત હી મકયુલો મશહુર નાવિલ હે.
સેંકડો બાર ચે છપા ઓર ફરોખત હો ગયા. અમ ચે ઉરદુ ઝમાન
ઓર ગુજરાતી હુરકમેં છપ રહા હે, ઇસમેં યુરપ કે શહેનશાહ
કીંગ રીચર્ડ જે શેરેયુરપ કે નામસે મશહુર હે ઉસકે ઓર મુળહિદે
આઝમ સુલતાન સલાહુદ્દીન રહે. કી જંગકા હાલ લિખા હે, કુઝેડકે
નામસે જે જગેં તવારીખમેં મશહુરહેં ઉસી કુઝેડકા
ઇસમેં બ્યાન હે. એક તરફ તમામ યુરપ કે બાદશાહ ચે ઓર એક
તરફ મુઠીબર મુસલમાન. બવતુલ મુકદ્દસ કે કબજે કે લિયે ઝગડા થા.
આખિર મુસલમાનોં કી લાસાની બહાદુરીસે આજીઝ આકર ઇસાઇયોંને
સુલેહકી ખ્યાહિશ્ત ઝાહિર કી જીસે મુસલમાનોંને મનઝુર કરલી. ઇસમેં
બી વોહી ઇશકકી ચાશની મોબુદ હે. પઠીયે ઓર લુત્ફ ઉઠાઇયે,
કીમત એક રૂપીયા આઠ આને.

અધ્યામે અરખ હી. ૧-૨—હઝરત રસુલે અકરમ મોહમ્મદ
સલ. કી દુનિયામેં તશરીફ આવરીસે પેશતર અરખકી જહાલત કે
દિલચરપ હાલાત નિહાયત ઉમદગીસે નાવિલ કે પેરાયે મેં બ્યાન કીયે
હેં, ઓર સાથ હી ઇશકીયા દિલચરપી બી મોબુદ હે. વો ઝમાના
અધ્યામે જહાલત કે નામસે મોસુદ હે. આપને અગર ઇસ નાવિલ
કો પઢ લીયા તો ફિર અરખકી તવારીખ પઢને કી ઝુરરત હી ન
રહેગી, કીમત હર દો હિસ્સેકી તીન રૂપે.

ઇન તમામ નાવિલોં કા ડાક ખરચા ખરીદાર કે ઝિમ્મે હોગા.

ચે નાવિલેં શાયે હો જાને કે બાદ મવલાના કી દીગર મશહુર
નાવિલેં ગુજરાતીમેં શાયે હોંગી ઉમ્મીદ હે કે નાઝેરીન હમ્મારી ઇસ
જાફેશાની કી કદર ફરમાઇગે.

મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુટે, ત્રણ દરવાજા-અમદાવાદ.

રૂપિયા સવામાં ઇંગ્રેજ શિખવું છે ?

થોડા વખતમાં થોડી મહેનતે જરૂર બેઠલું ઇંગ્રેજ શિખવનાર—આજકાલ સર્વ બાબતોમાં અને સર્વ દેકાણે ઇંગ્રેજ નહિ જાણનારાઓને શું નથી વેઠવું પડતું ? સારી બુદ્ધિ હોવા છતાં ફક્ત ઇંગ્રેજ નહિ જાણવાથી કેટલા બુદ્ધિશાળી યુવકો પાછળ રહ્યા છે ? નો આવુંજ છે તો ખરીદો

ધી સેલ્ફ ઇંગ્લીશ ઇન્સ્ટ્રુક્ટર.

રાજભાષા

આ પુસ્તક ઇંગ્રેજ જાણનારાઓને એક રત્નરૂપ છે. થોડી મહેનતે અને થોડું થોડું જાણવાથી આ પુસ્તકના આધારે ઇંગ્રેજ શિખી શકાય છે.

કિંમત માત્ર રૂ. ૧૧ પોસ્ટેજ માફ.

ઇંગ્રેજ થોડું જાણના માટે નવી સગવડ.

ઇંગ્રેજ થોડું જાણનાઓને પત્રવ્યવહારનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન આપનાર.

ધી એન્જરીડે કેરસપોન્ડન્સ—અથવા

રોજનો પત્રવ્યવહાર, આમાં સ્નેહીઓ, સગાવહાલાં, વીગેરે સાથેના

પત્રવ્યવહાર. અરજીઓ, બલામણુપત્રો, વ્યાપારીઓ, ધંધાદારીઓ વગેરેને લગતો પત્રવ્યવહાર, રેલવે કંપની તથા પોસ્ટ ખાતાના પત્ર-વ્યવહાર, મંદવાડ, મરણ તથા તે સંબંધીના દિલસોજી પત્રો ખેતાબ પદવીઓ વગેરે પત્રવ્યવહારના જોષ્ટ્રોએ તેવા તૈયાર નમુના તથા તેનો ગુજરાતીમાં અર્થ સાથે આપેલો હોવાથી સાધારણ ભણેલાઓને પણ ઘણું જ ઉપયોગી છે. આ ચોપડી તમે એક વખત ટેમ્પલ ઉપર રાખશો તો તમને તે ટેમ્પલ ઉપરથી ખસેડવાનું મન થશે નહિ એજ એની યોગ્યતા બતાવાવે છે કે તે કેટલી ઉપયોગી છે. કિંમત ૧૧૨

પદ્મલતા યાને કંટકમાં ગુલાબ.

આ લોકપ્રિય નવલકથામાં ધર્મ, નિતિ, સત્ય અને સ્વદેશપ્રીતિ વગેરેનો અસરકારક ઉપદેશ આપેલો છે. દગાદટકાથી પરાયાનું રાજ્ય પડાવી લઈ મહારાજાધિરાજ થઈ પડેલા ચંદ્રનગરના જલિમજીન્દમી રાજા કાળસિંહનાં કૂર કર્મોની કથા વાંચતાં વાંચતાં તમારાં રોમાંચ ઉભાં થયા સિવાય રહેશે નહિ. અસંખ્ય બોધક અને આકર્ષક ચમત્કારોથી ભરપૂર છે. હંચા કાગળો-દળદાર પુસ્તક હોવા છતાં કિં ૩. ૨-૦-૦

બુકસેલર મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુષ્ટે

સતીમંડળ અને સ્ત્રીપુરુષના ધર્મ.

(ભાગ ૧ લો તથા બીજો.) નવી આવૃત્તિ.

આ લોક પ્રિય મંથમાં—પ્રાચીન અર્વાચીન જગત પ્રસિદ્ધ

સતી સ્ત્રીઓનાં શિક્ષણુ યોગ્ય, અદ્ભુત રસિક ચરિત્રો અને ધર સંસાર ઉપયોગી વિષયો છે. જેમાં વાંચનારી તથા શ્રવણ કરનારી સ્ત્રીઓને તસ્લીન કરી, તેમનામાંથી પૂર્વનું ગયેલું સતીત્વ પુનઃ પ્રાપ્ત કરી દે, તેવો સદ્બોધ સમાયલો છે. જીવનચરિત્રો એ જીવન સુધારવાનું સાધન છે. ક્રમકે ઉત્તમ દૃષ્ટાંત એ મનુષ્યને ઉત્તમ થવાને જગત કરે છે. આવા હેતુથી—સતી સીતા, લક્ષ્મીજી, પાર્વતીજી, સાવિત્રી, દેવહુતી, દેવયાની, લોપામુદ્રા, સંઘા, સ્વાહા, સત્યદુષા, ગાર્ગી, રેવુકા, રેવતી, તુલસી, વંદા, અશ્રુમતી આદિ સેંકડો સતીઓના ઉત્તમ શિક્ષણથી ભરપૂર અદ્ભુત રસિક ચરિત્રો છે. મૂલ્ય ભાગ ૧ લાના ૩. ૩) ભાગ બીજાના ૩. ૩)

કંચન—(ભાગ. ૧ લો, ૨ નો) નો તમો આધુનિક આર્ય-સંસારનું જીવતું જગતું ચિત્ર જેવા ઈચ્છિતા હો, પાપ-પરાયણ પિશાચના રૂપમાં રહેલા મનુષ્યોનાં અધમ કૃત્યોનું નિરીક્ષણ કરી, અંતે તેમની કેવી દયાજનક સ્થિતિ થઈ પડે છે, એનું યથાર્થ પરિણામ જેવા માગતા હો ' ધર્મનો જય અને પાપનો ક્ષય ' એ મંત્રને સ્પષ્ટ રીતે સમજવા ચાહતા હો, તો આ અનેક પ્રકારના સાંસારિક વિષયોથી પરિપૂર્ણ નવલકથા અવશ્ય વાંચો. આનંદસહિત ઉપદેશ મેળવવાનું આ નવલકથા એક સર્વોત્કૃષ્ટ સાધન છે. મૂલ્ય ૩-૦-૦

અંસરીવાલા—ભોગવિદ્યાસની લાલસાથી મોરમુગ્ધ યુવક યુવતીઓનું અને બાળવિધવાઓનું કેટલું અધુ અનુપતન થાય છે, તેનું આ સામાજિક નવલકથામાં અત્યંત

રસિક વિવરણ છે, જ્ઞાન અને નીતીનાં સૂત્રોથી આ નવલકથા પરિ-
પૂર્ણ છે. પૃષ્ઠ સંખ્યા લગભગ ૨૬૦ મૂલ્ય રૂ. ૧-૭-૦

રમણી કે રાક્ષસી—અબળા બ્યારે મદનના મદ્યથી ઉન્મત્ત
બની જાયછે તે વેળાયે, પોતાની વિ-
કારની તુષિ માટે તે કેવાં લયાનક કૃત્યો અને અશ્રુતપૂર્વ સાહસો કરે
છે અને તે એટલી હદ સુધી કે કોઈ મહા નીચ અને અત્યંત ધાતકી
પુરુષને પણ તેના સમક્ષ લજ્જાથી માથું નમાવવું પડે, એનું આ
નવલકથામાં આબેહુબ ચિત્ર આ લખાયલું છે. મૂલ્ય, રૂ. ૧-૮-૦

સૌન્દર્યવિજય અથવા સત્તરમી સદીનું,

ઈંગ્લાંડ—આ વાર્તા એટલી બધી મનોહર અને ચિત્તાકર્ષક છે કે
જેનું પ્રત્યેક પૃષ્ઠ વાંચવાની વાંચકને જિજ્ઞાસા ઉપજાવે
વિના રહે તેમ નથી. રાજ સત્તાના મદમાં પડી મોહાયેલી મહારાણી
કેવાં કેવાં કુકૃત્યો કરે છે અને છેવટે એની એટલી બધી હૃદયભેદક
દુર્દશા આવે છે કે જેનું કોઈપણ રીતે વર્ણન જ કરી શકાય તેમ
નથી. પાપના પ્રવાહમાં તણાઈને મનુષ્ય મનુષ્યત્વનો ત્યાગ કરી એટલા
બધાં જાલિમ કૃત્યો કરે છે કે, જેથી રૂવેરૂવાં ખડા થઈ આવે તેમ છે.
વળી સત્તરમી સદીમાં ભૂવિખ્યાત ઈંગ્લાંડ દેશની કેવી પરિસ્થિતિ હતી
ઈંગ્લાંડમાં કેવાં કેવાં કારસ્થાનો ચાલી રહ્યાં હતાં, એ સઘળા બનાવોનો
આબેહુબ ચિતાર આલેખવામાં આવ્યો છે. મૂલ્ય ૨-૮-૦

મળવાનું ઠેકાણું.

મહાદેવ રામચંદ્ર જાગૃણ્ટે,

ત્રણ દરવાજા—અમદાવાદ.

મનોહર નવીન નવલકથાઓ.

રા. નારાયણ વિસનજી ઠક્કરકૃત રસિક નવલકથાઓ

આજકાલનું હિંદુસ્તાન અથવા પ્રાણહારક મૃ-
ગજળ બા. ૧-૨—ચાલુ
સમયમાં ચાલતા નિંધ સુધારા, ગાડીવાડીના નૈભવ ખાતર ગમે એવા
શ્રીમંત પતિ મેળવવાની લાલસા, શ્રીમંતોનાં મૃત્યુ સમયે યતાં વીલનાં
ઠક્કપનામાં પણ ન આવે એવા બનાવોથી ભરપૂર નવલકથા. પ્રત્યુદ-
ર્શન, વિકાર અને વિવેક, સુધામાં હલાહલ, શરીર બદમાશોની ટોળી
સત્યનિષ્ઠા, સાહસ, ભયંકર પ્રપંચજળ નિશાચરોનો, ગૃહપ્રવેશ, ગુ-
લાબની પ્રેમમત્રિકા- વગેરે પ્રકરણો વાંચતાં તમે જીતી આંખોએ નવીન
તમાશો જ જોઈ શકશો. પૃષ્ઠ સંખ્યા લગભગ ૩૨૦, દરેક ભાગમાં
આર સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો બન્યા બાગનું પાકું રૂપેરી પૃષ્ઠ;
છતાં કિંમત દરેકની ૧-૮-૦ કુલ રૂ. ૩)

ભયંકર ભદ્ર અથવા કેવળ ૨૪ વર્ષના ક્ષણભંગુર
સંસાર માટે—આ સંસારનો ક્ષણભંગુર ભોમ-
વિલાસની લાલસાથી મહત્વકાંક્ષાના પ્રવાહમાં તણાઈને હુદ્દ માનવી
પિશાચના દાસત્વને સ્વીકારીને આ જગતમાં કેવાં કમકમાટી ઉપજ-
વનારાં કુકૃત્યો કરે છે, અને જ્યારે પિશાચની નરકગત્તામાં પડવાનો
પ્રસંગ તેમનાં નેત્રો સમક્ષ આવીને ઉઘોરે રહે છે તે સમયે તેમની કેવી
દયાજનક દુર્દશા થઈ જાય છે એનું જો તાદૃશ્ય શાબ્દિક ચિત્ર જોવું
હોય તો તે કેવળ આ અદ્ભુત નવલકથામાં જ દેખાશે. મહોટી
સાઈઝનાં પૃષ્ઠ ૩૦૦, રૂપેરી નામ તથા પાંચ સુંદર ફોટોગ્રાફિક
ચિત્રોવાળી આ નવલકથાની કિં. માત્ર રૂ. ૨) છે. પો. માફ.

૨ મહાદેવ રામચંદ્ર જગુષ્ટે પુસ્તકાલય, ત્રણ દરવાજા-અમદાવાદ.

નાદિરનો દોરઠમામ અથવા બાહુબળનું પરિણામ-
સ્વર્ગવાસી અમૃત કેશવ નાયક
તથા વિદ્યમાન ઠક્કુર નારાયણ વિસનજી કૃત. એક સાધારણ
સપાહી તરીકે ધરિનના બાદશાહના સૈન્યમાં દાખલ થઈ ધીમે ધીમે
આગળ વધી અંતે છળપ્રવંચ તથા અદ્વિતીય બાહુબળથી ધરિનના
બાદશાહ બની બેઠેલા અને ત્યાર પછી હિન્દુસ્તાનમાં આવી દિલ્હીમાં.
'કલ્કેઆમ' ચલાવી દિલ્હીની મૂગલિયાત 'શહેનશાહના' પાયાને હથેશને
માટે ઢીલો કરી જનાર. નાદિરશાહનું જીવનચરિત્ર આ મંથમાં એટલું
અને એવું ઉત્તમતાથી વર્ણવાયું છે કે જાણે એક ઉત્કૃષ્ટ નવલકથા
વાંચતા હોઈએ તેવો જ ભાસ થાય છે. કામિત ૩. ૨-૮-૦

મારી ભયંકર સંસારયાત્રા—અથવા એક નિરાધારઅબળાનો

આત્મનાદ ! આ સામાજિક નવલકથામાં સંસાર વ્યવહારમાં પ્રચ-
લિત થઈ પડેલા કેટલાક વિષયોનું એવી શાસ્ત્રીય દૃષ્ટિથી અવલોકન
કરવામાં આવ્યું છે કે, જેમાંથી ધણું શીખવાનું મળી શકે તેમ છે.
બાળવિધવાની હિન્દુ સમાજમાં કેવી શોચનીય સ્થિતિ છે, લક્ષ કોને
કહેવાય છે, પુનર્લક્ષની ઉત્પત્તિ કેવી રીતે થઈ છે, શાંતિ હિત કેવી
રીતે સાધી શકાય તથા શાંતિના સહઅને કેવી રીતે દૂર કરી શકાય
આદિ અનેક ઉપયોગી વિષયોની ચર્ચા આ નવલકથામાં ધણી રસિ-
કતાથી કરેલી છે. પૃષ્ઠ સંખ્યા લગભગ ૩૫૦, પાકું રૂપેરી પૃષ્ઠ
છતાં મૂલ્ય માત્ર ૩. ૨-૮-૦

૨૧. ચુની વર્ધમાન શાહકૃત રસક નવલકથાઓ.

લતા અને લલિતા ભાગ ૧-૨-૩-૪—લતા અને
લલિતા એ

બહેનો હોવા છતાં જૂદા જૂદા રંગદંડમાં અને જૂદા જૂદા સ્વભાવની

માતાઓના સહવાસમાં ઉછરવાથી તેમનામાં જે દરેક જોવામાં આવે છે તેનું દિગ્દર્શન આ નવલકથામાં કરી શકાય છે. અંગ્રેજી કુમારિકાના પ્રેમદર્શનથી હિંદુ છોકરી ઉપર કેવી અસર થાય છે. કેળવણીથી પુત્રને ચોક્કસ કુમારિકા સાથે પરણવાની ફરજ પાડનાર પિતા તેનું કેવું માહું પરિણામ મેળવે છે અને રાજવંશીઓમાં કેવી કેવી ભિન્ન ભિન્ન પ્રકૃતિઓ જોવામાં આવે છે એનો ઉત્તર ચિતાર આપેલો છે. વાર્તાના દરેક ભાગ અત્યંત રસિક છે અને ચારે ભાગોમાં સુંદર ફોટોગ્રાફીક ચિત્રો આપવામાં આવ્યાં છે. સુંદર છપાઈ, ઉચો કાગળ, પાકું સોનેરી સુશોભિત પૃઠું, દરેક ભાગનાં પૃષ્ઠ ૨૦૦. કંમત દરેક ભાગની ૧-૦-૦ મુજબ ૩. ૪-૦-૦

નોકરીનો ઉમેદવાર સચિત્ર સાંસારિક નવલ-કથા. અંગ્રેજી ભણેલો એક

ગરીબ યુવક નોકરીની શોધમાં ફાંફાં મારતાં જે અથડામણમાં પડે છે અને જુદા જુદા સ્વભાવમાં શેઠ શેઠાણીઓના સહવાસમાં આવીને અનેક લાલસા, ધર્મભ્રષ્ટતા વગેરેની વચ્ચે આવી પડવાથી અટવાયા કરે છે તેનું આ ચિત્ર અત્યંત બોધક અને રસીક છે. મૂલ્ય રૂ. ૧૧.

કાશ્મીર અને કેસરી [બીજી આવૃત્તિ]—રણજીતસિંહને અશ્વધાનો સાથે ધણીવાર ઝપાઝપી થઈ હતી અને કાશ્મીર પ્રાન્તને માટે તો ચાર વાર સવારીઓ લઈ જવી પડી હતી. જેમાં છેલ્લી સવારીમાં વિજય પ્રાપ્ત થયો હતો, અને તે વિજય એટલો તો દઢ હતો કે પુનઃ અશ્વધાનો રણજીતસિંહના જીવનકાળપર્યંત કાશ્મીર સામે જિંચું માચું કરીને જોઈ શક્યા નહોતા. આ વાર્તાનું એક પછી એક પ્રકરણ વાંચવાને વાંચકની મનોવૃત્તિ ઉન્મેષિત કરી શકે તેમ છે. પૃષ્ઠ ૨૫૦ પાકું પૃઠું. કં. રૂ. ૧-૦-૦.

પિશાય મંદિર ભાગ ૧-૨—આ નવલકથા એટલી તેજસ્વી અને ચમત્કારિક છે કે, પૃષ્ઠે પૃષ્ઠે અજાણ્યાની જાણે કે સંરિતાજી વહેતી હોય એવો સહજ ભાસ થયો છે. વળી ગુજરાતી વાંચકોને વાંચવામાં વિશેષ સરળતા પડે એ માટે પ્રયોજકે મૂળ અંગ્રેજી વસ્તુસંકલનાને ઘણી કુશળતાથી ગુજરાતીમાં ઝાંતરી છે; આમ હોવાથી વાચતાં બિલકુલ કંટાળે ઉપજવાનો ભય છે. નહિ. અરણ્યમાં અપર્યાપ્ત, કિશોરો ગુપ્ત ભેદ, ભયાનક યંત્ર, કેદમાં સપડાયેલી કુમારિકા, ચેત આકૃતિ, ચક્રયંત્રવાળું ભોંયફું, પ્રેમ-મંદિર કે પિશાયમંદિર, અને પ્રકરણો વાંચતાં આહાર નિદ્રાનું સર્વથા વિસ્મરણ થઈ જાય તેમ છે. આ નવલકથાના દરેક ભાગમાં ફોટો ક્રિન્કોનાં પાંચ પાંચ અક્ષરો રચિતો આપેલાં છે. બન્ને ભાગ જુદા બાંધેલા છે. પાકું પૃષ્ઠ બન્ને ભાગ પૃષ્ઠ ૬૦૦ છતાં કિંમત ૬૦ ભાગની રૂ. ૨૦ રૂબાઈ ૩. ૪.

ભાગ્યચક્રનો મહામંત્ર—આ સચિત્ર નવલકથામાં એક કેળવાયેલી બાળા પ્રભાવતી અને તેનાં અવિવાહિત પાત્ર સુમિત્રનો કૌમાર અવસ્થામાં પરસ્પર પ્રેમ છે; પરંતુ ભાગ્યચક્ર વિલક્ષણ હોવાથી એ બાળાના પિતાનું એકાએક ખૂન થાય છે. એ સંબંધમાં અનેક ઘટનાઓ આ નવલકથામાં દર્શાવેલી છે. પૃષ્ઠ ૪૦૦ મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.

રા. પ્રજલાલ જાદવજી હક્કરકૃત રસિક નવલકથાઓ.

કંગાલ કેદી અથવા સ્નેહ-બંધન—ભાગ ૧-૨ આ નવલ-

કથામાં સુખદુઃખના પાંદડા, સ્વામી સ્નેહબંધોતિનું આદર્શ સાધુ-જીવન અને દેવી પરેષાદ, દત્તભાગ્ય રંગનારની સ્થિતિનું અને જીવ-

મહાદેવ રામચંદ્ર જગુષ્ટે પુસ્તકાલય ત્રણ દરવાજા-અમદાવાદ. ૪

નનું કલ્પના પણ ન કરી શકાય એવું અસંભવ પરિવર્તન, પોલિસ અમલદારોની નિષ્ફાળ, સંપત્તિનો સદુપયોગ, નિરાધાર સ્નેહલતાના જીવનનો અકાળે આવેલો શાયનીય અંત, શાન્તિલતાના કષ્ટની પરિ-
સીમા, અપૂર્વ વાસ્તવ્ય સ્નેહ, કૃષ્ણલાલનાં કુટલ કારસ્થાન. શ્રીમં-
તોની શક્તિ અને વિલાસપ્રિયતા, આદિ અનેકવિધ આકર્ષણીય ઘટ-
નાઓથી પરિપૂર્ણ. દરેક ભાગમાં ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફીક ચિત્રો,
ચીકણા સફેદ કાગળ, અને ભાગનું પાકું રૂપેરી પૃથું; કૌમત ભાગ
૧ લો ૩. ૧-૧૨-૦ ભાગ ૨ જો ૨-૦-૦

દગાબાજ દુનિયા-આ નવલકથાની વસ્તુસંકલના

એવી તો અદ્ભુત, પરંતુ સંભવિત છે કે, પ્રત્યેક પૃષ્ઠે વાંચકની જાણસા વૃદ્ધિંગત થાય તેજ છે પત્નીનું ગૂમ થવું, રેશ્વે ટ્રેનમાં સંન્યાસીના મૃતદેહનું તણાઈ આવવું, સાધ્વી સતી નિર્મળાનો દૈવી અને આદર્શ સ્વામીસ્નેહ, સંન્યાસીના જીવનનું ગુપ્ત રહસ્ય પાપનો પશ્ચાતાપ, સંતાનસ્નેહ, લોકચર્યા અથવા ગામડાનું ગેઝેટ, પ્રચંડ નિરાશા, ચોરને પોટલે ધુળની ધુળ આદિ અનેક રસિક, ચમત્કારિક અને બોધક વિષયોથી ભરપૂર, ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફીક ચિત્રો પાકું પૃથું ૩. ૧-૮-૦

ભાગ્યદેવીની ભયંકરતા-અથવા આદર્શ વિધવા-

આ નવલકથા એક સર્વોત્તમ બંગાળી નવલકથાનો અનુવાદ છે. આ નવલકથા સમસ્ત હિન્દુસ્તાનમાં એટલી બધી લોકપ્રિય થઈ પડી છે કે, તેનું અંગ્રેજી, હિન્દુસ્તાની, વગેરે ભાષામાં પણ ભાષાંતર થયું છે. ભાગ્યદેવીની ભયંકરતાથી એક કંગાલ દીનદરિદ્ર કુટુંબને કેટલું પડે છે તેનો આ નવલકથામાં ઘણો જ કરુણાજનક

૧ મહાદેવ રામચંદ્ર જગુષ્ટે પુસ્તકાલય, ત્રણ દરવાજા-અમદાવાદ,

ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે. ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફીક ચિત્રો,
કિંમત રૂ. ૧-૪-૦

પિશાચિની કે પ્રેમદા ?- ભૂતપ્રેતના ભયંકર ઉપદ્રવના લીધે ઉપ-

જનું ભ્રમભૂલક દુઃખ, મહામાયાનું જળમાં ડૂબી જવાથી નિપજેલું મૃત્યુ, સુંદરી લીલાવતીની ખિમારી, પ્રેમની હરિદાઈ, યુવકનો આત્મ-સંયમ, વિધવાની વિરહવેદના, ધડથી જૂડું થઈ ગયેલું મસ્તક, સ્મ-શાનભૂમિમાં પિશાચોનું પાપમંડળ, સંન્યાસીનું અદ્ભુત શિક્ષણ, વિદેશીનના જીવનનો ભેદ, પ્રણયનિરાશા, માયાજળ, પાપનો પસ્તાવો, સોબતની અસર વગેરે વિવિધ વિષયોથી પરિપૂર્ણ, સંયમનું માહાત્મ્ય અને સુખ નિહાળવું હોય તો આ નવલકથા અવશ્ય વાંચો. મૂ. ૧-૮-૦

સ્વર્ગમાં શયતાન- ઉપરથી મહાત્મા જેવા દેખાતા અને સંસારમાં સાધુ દેખાતા;

પરંતુ હૃદયમાં હળાહળ ભરી રહેતા પુરુષો પોતાના ઉપર ઉપકારો કરનારનું પણ કેવું ભયંકર અનિષ્ટ કરે છે, દ્રવ્યસોભથી કેટલીક વખત મનુષ્ય પિશાચનું સ્વરૂપ ધારણ કરી કેવાં પૈશાચિક અને રૂંવાં ખડાં કરે એવાં નિષ્ઠુર કાર્યો કરે છે, ખોટાં મૃત્યુપત્ર કેવી રીતે તયાર થાય છે વગેરે અનેક રસિક, ચમત્કારિક, અને આકર્ષક ઘટનાઓથી ભરપૂર નવલકથા સ્વર્ગમાં શયતાન અવશ્ય વાંચો. મૂલ્ય રૂ. ૧-૪-૦

મૃગલોચની અથવા માયા પ્રાપ્ત્ય (સંપાદક:— રા. પ્રા. જા. ઠક્કર.) ભાગ

૧-૨-૩-૪ આ નવલકથા વાર્તા પ્રિય વાંચકોને એક વખત વાંચવાની અમે ખાસ ભલામણ કરીએ છીએ. શુદ્ધ સ્નેહનું સ્વરૂપ સમજવું

મહાદેવ રામચંદ્ર જગુષ્ટે પુસ્તકાલય, ત્રણ દરવાજા-અમદાવાદ.

હોય, વક્ષાદાર દોસ્તની દિલોઝન દોસ્તીનું દર્શન કરવું હોય, વેશધારીઓના દૃષ્ટનામાં પણ ન લિપજી શકે એવા અવનવા ચમત્કારોથી પરિચિત થવું હોય, વીરપુરુષોની વીરતા જોવી હોય તો આ નવલકથા અવશ્ય વાંચજો. પ્રેમિક પ્રેમિકોની વિયોગવ્યથાનો હૃદયવિદારક ચિતાર વાંચતાં તમે અશ્રુજળને અટકાવી શકશો નહિ. પ્રેમ, વિરહ, મિલન, ચમત્કાર, કર્તવ્યનિષ્ઠા, દેશદ્રાહ, દેશભક્તિ વગેરે સઘળું આ નવલકથામાં છે. આજે જ મંગાવો. દરેક ભાગનું મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦ કુલ રૂ. ૬-૦-૦ પાકું રૂપેરી પૂઠું.

મધુ-માલતી—આ સામાજિક નવલકથામાં સામાજિક વિષયોનું ઘણું રસિક આલેખન કરેલું છે.

સ્વતંત્રતા અને સુધારાના બાહ્યાડંબરથી એક બાળિકા સંસારમાં અધર્માચરણ આચરી કેવી સ્વેચ્છાચારી બની જાય છે, ધર્મશૂન્ય કેળવણીનું કેવું અનિષ્ટવાન પરિણામ આવે છે, એક સુશિક્ષિતા સ્વધર્મપરાયણ બાળિકા પોતાના સ્ત્રીજીવનની સાર્થકતા કેવી રીતે કરે છે. તેનું ચિત્ર આ નવલકથામાં આલેખવામાં આવ્યું છે. કો. રૂ. ૧૧.

સંસાર કે નરકાગાર ?—આજકાલના કહેવાતા સુધારકોનું આંતરજીવન

કેવું પાપપૂર્ણ અને શોચનીય છે, જ્ઞાનશૂન્ય વિધવાઓ ધર્મશિક્ષણના અભાવે સ્વધર્મનો ત્યાગ કરી કેવી રીતે પાપિષ્ઠા થાય છે, ખરાબ સોખમતથી કેવું બીણુ દુઃખ ભોગવવું પડે છે, વેશ્યાવિલાસથી અંતે કેવી પાયમાલી, અને ખાનાખરાબી થાય છે, સહધર્મિણીનો ત્યાગ કરી પરદારામાં પ્રીતિ રાખનાર યુવકોની કેવી દુર્દશા થાય છે, એનો આખેદુઅ ચિતાર આ નવલકથામાં ચિતરવામાં આવ્યો છે. પૃષ્ઠ સંખ્યા લગભગ ૨૫૦, છતાં કિંમત રૂ. ૧-૪-૦.

રાજનૈતિક પડ્યંત્ર અથવા મરૂભૂમિની મોહિની

રણશૂરા રાજપૂતાના ઇતિહાસને અનુસરીને આ નવલકથા લખવામાં આવી છે. કોટામાં જે સમયે જાલીમસિંહ રાજપ્રતિનાથ હતો તે સમયે તેણે પોતાના અધિકાર વંશાનુક્રમિક ચાલુ રાખવા માટે કેવો જગીરથ પ્રયત્ન કર્યો હતો, સુચતુર અંગ્રેજોએ જાલીમસિંહ સાથે સ્નેહસંબંધ રાખી પોતાનું પ્રાપ્ત્ય કેવી રીતે પ્રતિષ્ઠિત કર્યું હતું, હે રાજનન્દિની અલ્લકામુંદરીને મેળવવા માટે જેશલમીરરાજનન્દન અર્જસંહે કેવાં બચંકર સાહસિક કાર્યો કર્યા હતાં, જાલીમસિંહનો પુત્ર ગરધનદાસ કેવી રીતે પોતાના પ્રણય પ્રતિસ્પર્ધીના હાથે અકાળે આલોકનો ત્યાગ કરી ગયો હતો, સ્વાધીનતા મેળવવા માટે કોટાના સજકુમારોએ કેટલું બધું કષ્ટ ઉડાવ્યું હતું આદિ અનેક વધ મનોમુગ્ધકર, વિસ્મયકર અને ચિત્તહર ઘટનાઓથી પારપૂર્ણ. પણ મુલ્ય રૂ. ૧-૪-૦ વી. પી. પોષ્ટેજ જુદું.

મનોહારિણી માયા—આ નવલકથાની વસ્તુસંકલના એટલી બધી રસિક

મતોરંજક અને હરણાજનક છે કે એક વખત પુસ્તક વાંચવા માટે હાથમાં લીધા પછી પડતું મૂકવાનું મન થશે નહિ. એક ત્રિભુવન-મોહિની બાળિકાના પ્રેમના બે પ્રતિસ્પર્ધી યુવકો એક બીજાની વિરુદ્ધ કેનાં પ્રાણહારક પડ્યંત્રો રચે છે, દુરાચારી અધમ મનુષ્યો પોતાની સત્તાનો દુરુપયોગ કરી અંતે કેવા પસ્તાય છે વગેરે આકર્ષણીય ઘટનાઓનું દર્શન કરવું હોય તો આ નવલકથા અવશ્ય વાંચો. છતાં મૂલ્ય મંત્ર રૂ. ૧-૮-૦ આજે જ મંગાવો.

રાણુદેવ રાજપૂતો યાને સતીઓનું શૂરાતન—

ભાગ ૧-૨ જો. આ નવલકથા એટલી બધી આકર્ષક અને રસિક છે કે માત્ર એકજ વખતમાં તેની બીજી આવૃત્તિ થઈ છે. રાજપૂતોની વીરતા, ધીરતા, અને દર્શન્ય પરાયણતાને માટે આ વાર્તા ઉત્તમ છે, દરેક ભાગની રૂ. ૧૧૧૧ મુજબ કુલ રૂ. ૩૦.

રા. ચંપકલાલ જીવરાજ જોશીકૃત રસિક નવલકથાઓ

કમળાદેવી— આ નવલકથામાં ભારતીય વીર રાજપૂત જાતિનું પ્રબળ પરાક્રમો, પ્રેમ, વિરહ, સંયોગ વિયોગ વગેરેના વિવિધ પ્રસંગો, સ્વદેશભક્તિનું માહાત્મ્ય, મોહની માયાજાળ, આત્મોત્સર્ગ વગેરેનું ઉત્તમ પ્રકારે આલેખન કરવામાં આવ્યું છે. સંસારને સ્વર્ગીય તથા સુખમય બનાવવા માટે આ નવલકથા એક વખત આપના કુટુંબમાં અવશ્ય વંચાવો. ઇતિહાસના જ્ઞાન સાથે આનંદ મેળવો હોય, રાણુશૂરા રાજપૂતોની સ્વદેશભક્તિનું દર્શન કરવું હોય, માયાજાળમાં ફસાવાથી ભોગવવા પડતાં દુઃખને જોવું હોય, પાપીઓનાં પાપનું બીજણ પારણામ નિરખવું હોય તો આ નવલકથા આજેજ મંગાવીને વાંચો. મૂલ્ય માત્ર રૂ. ૧—૮—૦.

મુરાદેવી— અથવા મૌર્યવંશના અભ્યુદયનો આરંભ—ભાગ ૧-૨-૩. આ પુસ્તકમાં મગધદેશના રાજકર્તાઓને સંપૂર્ણ હેવાલ આપવા ઉપરાંત, નંદવંશનો નાશ કરીને મહામુદ્દિમાન અને કૌટિલ્ય વિદ્યાવિશારદ ચાણક્યદેવે મૌર્યવંશની સ્થાપના શી રીતે કરી, ચંદ્રગુપ્તને રાજ્યાધિકાર અપાવવા માટે મલયપુરની રાજનંદિની મંદાકિનીએ કેવા કેવા યત્નો કર્યા હતા, મિત્રધર્મ બળવવા માટે પહાડી રાજા સમરકેતુએ કેવી દક્ષતા દર્શાવી હતી, ચાણક્યે પોતાના

૧૦ મહાદેવ રામચંદ્ર જગુષ્ટે પુસ્તકાલય, ત્રણ દરવાજા-અમદાવાદ.

અપમાનનો બદલો લેવા માટે ભયંકર પ્રતિજ્ઞા ધારણ કરીને 'બ્રહ્મબળ થી બ્રહ્માંડ પણ ડોલી શકે છે' એ સૂત્રને સિદ્ધ કરવા માટે શા શા ભયંકર ઉપાયો ચોખ્યા હતા તે સર્વ વિષયોનું ધણીજ સરળતાથી આ નવલકથામાં વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે. ક્રી. ૩. ૫-૦-૦.

તારાસુંદરી અથવા સમરેન્દ્રની સમશીર—આ એક ઐતિહાસિક નવલકથા છે. આર્ય જાળાઓની ધાર્મિકતા તથા કઠોરમાં કઠોર સંજોગોમાં પણ તેમના પતિવ્રતના રક્ષણની કુશળતા જોવી હોય, આદર્શ સંન્યાસીઓના સંસાર ત્યાગનાં ઉજ્જવલ દૃષ્ટાંત જોવાં હોય તો અદ્ભુત રસથી ભરેલી, વીર શૃંગાર અને કરુણ-રસથી છલકાતી આ મનોહર નવલકથા જરૂર વાંચજો. જગતમાં જાહિમ મનુષ્યો જુદમ કરી ધર્મનો કેવી રીતે નાશ કરે છે. સમરેન્દ્રની શરી સમશીર કેવી શક્તિ દર્શાવે છે, વગેરે વાંચવાથી અવશ્ય આનંદ થશે. ક્રીમત ૩. ૨-૪-૦.

સંસાર સંગ્રામ—સોના જેવા સંસારને ધુળમાં મેળવી દેનાર પિશાચિની પ્રેમદાઓ કેવાં કેવાં કારસ્થાન અને કાળાં કામ કરે છે, ધર્મપરાયણ સાધ્વી સતીઓ સંકટના પહાડો તૂટી પડવા છતાં કેવી અડગ અને અચલ રીતે પતિભક્તિમાં લીન રહે છે, સ્વાર્થસાધુ સગાં બહાલાંઓ પોતાના સ્વાર્થને પૂર્ણ કરવા માટે કેવી દગાબાજીઓ રચે છે, કામાંધજનો પોતાની કામતૃણ્યને પૂર્ણ કરવાના ઉદ્દેશથી સતી સાધ્વી લલનાઓને કેટલી બધી પીડિત બનાવે છે. આદિ સર્વ વિષયો આ નવલકથામાં દર્શાવવામાં આવ્યા છે. પાકુ પુઠું. ક્રિમત ૩. ૧-૮-૦.

પરકુમની પતાકા—જપાને વર્તમાન સમયમાં શી શી ઉન્નાત કરી છે અને તેનું સત્ય કારણ

શું છે તે દર્શાવવા ઉપરાંત આ નવલકથામાં જાપાનના પ્રિન્સે લંડન શહેરના ભર્યા બજારમાં તથા ચાલની રોશીયલમાં અમેરિકાના એલ-ચીઓ તરફ આવતા જસૂસોનાં ભેદી ખૂન શી રીતે કર્યા તથા તેનો પતો છેવટ સુધી શા કારણથી ન મળ્યો; યુરોપની રાજનીતિ જોવામાં તેણે કેવી દક્ષતા દર્શાવી હતી આદિ સર્વ વિષયો આ નવલકથામાં આપવામાં આવ્યા છે. મેડોટ્ટી સાધકનાં પૃષ્ઠ ૩૪૦ પાકું પુઠું, રૂપેરી નામ અને મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦.

ભવાનીનો ભોગ અથવા રાજપૂતોનો રણુભાદ—ગ્રેમની પ્રાતરપર્ધામાં એ વીર બાળકો પોતાના પ્રાણની આહુતિ આપવાને પણ તૈયાર થઈ જાય છે. વીર અને ધર્મ પરાયણ રાજપૂતો પ્રતિજ્ઞાને માટે પોતાના જીવ પર આવીને તત્વારની બાજુ ખેંચે છે, પાવત્ર હૃદય રાજપૂત બાળાઓ વીરતાનેજ વરનારી હોય છે, પણ રૂપમાં મોહાંધ નથી થતી આદિ સર્વ બનાવો વાંચતાં પૂર્વ સમયના રાજપૂતોના ગૌરવનું રમરણ થઈ આવે છે અને આંખોમાંથી ચોધારાં આંસુ વહેવા માંડે છે. પૃષ્ઠ ૨૫૦ પાકું રૂપેરી પુઠું હોવા છતાં મૂલ્ય રૂ. ૧-૪-૦.

ગેબીખૂન—ખૂન, મારામારી અને ભેદી મામલાઓથી ભરેલી આ નવલકથા વાંચવાથી રૂંદેરૂંડાં ડિભાં થઈ આવે છે. ખરો ખૂની કોણ છે અને ખૂનનો આરોપ કોના પર આવી પડે છે એનું પરિણામ કેવું વિકટ આવે છે. વગેરે એક પછી એક એવા બીજા બનાવો બનતા જાય છે કે જેની આખર સુધી કોઈને કશી ખબર પણ પડતી નથી. છેવટે ચાલાક ડોક્ટરીવ બધા મામલાઓની ખરાબર તપાસ કરી ઘણીજ ખૂબીની સાથે સઘળા ભેદોનો ભંડો ફેાડી ખરા ખૂનીને પકડી કાઢે છે અને કોઈની કક્ષપનામાં પણ ન આવે એવ દલુત બહાદુરી બતાવે છે. કિં. ૧-૧૨-૦.

૧૨ મહાદેવ રામચંદ્ર જગુષ્ટે પુસ્તકાલય, ત્રણ દરવાજા—અમદાવાદ.

ભેદી ખખનો—છિક્કીવોની ચાત્રાકી, ભેદમાંથી ભેદ પકડી પાડવાની દિલને હેરત પમાડનારી બહાદુરી,

ચોરોની ચતુરાઈ. અખળાઓની અખયખી ભરેલી બૂલથાપ ખવડાવનારી બાહોશી વાંચતાં દિલ કમકમી ઉઠે છે. ખૂનપર ખૂન, જસૂસપર જસૂસ અને ચોરના પણ ચોર એવા એટલા બધા ભેદી ખનાવે આ પુસ્તકમાં આગ્રેહુખ રીતે લખેલા છે કે, ખૂની કોણ છે ? ચોર કોણ છે અને જસૂસ કોણ છે, એ ઠેક આખર સૂધી સમજાતું જ નથી. અરે એનો વિચાર પણ મનમાં આવી શકતો નથી. પાકું પુકું પૃષ્ઠ ૪૦૦ મૂલ્ય રૂ. ૨-૪-૦.

રાજ દેવીદાસ અથવા રમણીની રણબૂમિ—ક્ષણબંધુર સંસારની માયામાં લુપ્ત થઈને મનુષ્ય એવાં કેવાં

કુકર્મો કરે છે. જાતિ ધર્મ નીતિ અને કુળનું સન્માન ગુમાવીને પરધર્મમાં પ્રવેશ કરી પોતાની જાતિનો વિધ્વંસ કરવામાં કેવી કારમી કુટિલતા દર્શાવે છે, જયત જે નારીજાતિને અખળા કહીને ખોલાવે છે, તે અખળા રણમાં મદોન્મત થઈ શત્રુઓનો સંહાર કરવામાં કેવી દક્ષતા દેખાડે છે, રણશૂરા રજપૂતો રણબૂમિમાં ઝંપલાવી કેવી રીતે કેસરીયાં કરી તૂટી પડે છે, પાપીઓના પાપનું કેવું બીષણ પરિણામ આવે છે, અમીનાની દુર્દાન્ત દુષ્ટતા, ઈસ્લામની કૂરતા, ધર્મબ્રષ્ટતા, ક્ષત્રીઓ અને પહાણોની પ્રચંડ બદવાસ્થળી, મારામારી અને હૃદયદ્રાવક ખૂનરેણુ, સુસ્તાનની બયાનક દુષ્ટતા, હિમાનો અપૂર્વ આત્મત્યાગ, નરાધમ નવાજની નાલાયકી, હિન્દુઓનાં મંદિરોને તોડનાર દુષ્ટ દાનવોનાં કુંકૃત્યો, દેવતા અને દાનવોના બીષણ રણસંગ્રામ, દેવી અને દાનવીની બયાનક સમતોલના, ગુપ્ત ભેદ ભરમો, બયંકર ભામિનીના બયંકર કારસ્થાનો, સતી

સાધ્વીની શૂરવીરતા અને બહાદુર બહારવટીઆઓની બહાદુરીવાળા પ્રસંગોથી આ વાર્તાનું પાત્રોપાનું બરેલું છે. મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦.

બાગે શયતાન અથવા તહેવારનું તૂકાન—આ નવલકથામાં હિન્દમાં ઇ. સ. ૧૮૫૭ માં થયેલા બયંકર પ્રાણહારક બળવાનો તાદ્ય ચિત્તાર ચિતરેલો છે, તે ઉપરાંત નાના-સાહેબ અને તાતીઆ ટોપીની અનેક ગુપ્ત બાબતોને પણ પ્રકાશિત કરવામાં આવી છે. નાના સાહેબની જલ્મિમ અને હૃદયભેદક નિષ્ઠુરતા તાતીઆ ટોપીનું કદપનામાં પણ ન આવી શકે એવું અદ્ભુત આતુર્થ, ડોટકિટવ રામપાળસિંહની કાર્યકુશળતા, ક્રાન્સ દેશના મેકેયર નામના એક શયતાન લૂંટારાનાં બીણા કાવત્રાં, આદિ વિષયો વાંચતાં આ આમાંથી અશ્રુજળની વૃષ્ટિ થાય તેમ છે. કિંમત રૂ. ૨-૮-૦.

રાક્ષસોની રતિકીડા અથવા પિશાચોની પાપલીલા—માયાવી માનિનીના બયંકર ભેદો, લુચ્છાઓની લુચ્છામ્મો, તિલસ્માલી મકાનોમાં થતાં કારસ્થાનો, એક આર્ય લલનાની આદર્શ શૂરવીરતા, ધર્મપરાયણતા અને પોતાના પતિને પિશાચોના જળમાંથી મુક્ત કરવાની અજબ યુક્તિઓ વગેરે વાંચીને ખરેખર તમિયત ખુશ થયા વિના રહેતી નથી. શૃંગાર અને હાસ્ય રસ પણ તેટલોજ ફૂટી ફૂટીને બરવામાં આવ્યો છે કે જે વાંચતાં દિલ આનંદથી ઉભરાય છે અને મનનો બધો શોક દૂર થાય છે પૃષ્ઠ ૪૦૦ પાકું પુર્ણ મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

સંતત્ત શયતાન અથવા કામાંધનાં કાળાંકામ—કામથી અંધ થયેલાં મનુષ્યો આ જગતમાં કયું બીણા કાર્ય નથી કરી શકતાં? જગતને ઠગવા માટે ધર્મ-

૧૪ મહાદેવ રામચંદ્ર જગુપ્તે પુસ્તકાલય, ત્રણ દરવાજા-અમદાવાદ.

નિકેતનો રથાપી પાપનો પ્રચાર કરનારા, મુખમાં રામ બગલમાં છુરી લઈ કરનારા, હાથમાં માળા ગળામાં ત્રિપતી જાળાને ધૂપાવી રાખનારા, સત્યનો આડંબર ધારી કેવળ અસત્યનો જ વિસ્તાર કરનારા અને પોતાના દગાથી નિરપરાધી, સરળ અને ભોળાં માણસોનાં ગળાં ફેંસનારા આ પૃથ્વીપર અનેક મનુષ્યનામધારી પિશાચો પડેલા છે અને તેવા જ એક મનુષ્ય પિશાચ તથા માનવી પિશાચિકાનું આ નવલકથામાં એક ચિત્ર આલેખવામાં આવ્યું છે. પૃષ્ઠ ૪૦૦ મૂલ્ય ૧-૧૨-૦

અઠંગ ઉઠાવગીર અસંખ્ય ભેદ ભરભોથી ભરપુર નવલકથા—ઉઠાવગીરોના અદ્ભુત

અડ્ડા, તરકટી ટોળીનાં ભયંકર કારસ્થાન, ચાલાક ચોરોની તાલબાજીઓ વગેરે એવા એવા બનાવો બન્યા જાય છે કે, ભક્તમલા જસસો પણ ચક્કર ખાઈને સપડાઈ જાય છે, પ્રેમ ઘેલા પેમલાઓની કેવી બરબાદી થાય છે, શયતાનો પણ શયતાનોના સપાટામાં સપડાવા છતાં કેવી થાપ આપી દે છે વગેરે એટલા બધા અજાયબી ભરેલા બનાવોથી આ વાર્તા ભરેલી છે કે જે ખ્યાલ પણ કરાવી શકતો નથી. દરેક વાર્તાના શોખિનને અમે આ વાર્તા વાંચવાની ખાસ ભલામણ કરીએ છીએ. પાકુ પુરું પૃષ્ઠ ૪૦૦ મૂલ્ય ૨-૪-૦

કલંદરની કટાર અથવા સંસાર ખાંડાની ધાર—નીચ અને શયતાન દોસ્તો કેવી દગાબાજીથી પો-

તાના દોસ્તનો ધાત અથવા ખૂન કરે છે, સ્વાર્થને વખતે તેમનાં દૃશ્ય કેવાં પાપાણુ જેવાં બની જાય છે તથા અંતે એવા દુરાત્માઓની કેવી દુર્દશા થાય છે, કોમળ હૃદયની કામિનીઓના પ્રેમ માટે કેટલાં બધાં સાહસો વેઠીને જીવનનું બળિદાન આપવાની તૈયાર કરીને તે અન્ય પુરુષોના પ્રેમને સંપાદન કરે છે, તથા તે ઉપનાંત મહા-

સ્થાઓના ચમત્કાર, પિશાચોની: પાપલીલા, પિતાએ પિશાચનું સ્વરૂપ
ધારીને કન્યાને ભોંયમાં દટાવવી, દીવાનની દુષ્ટતા, પાપીને ભયંકર
શુભમ, જસૂસોની બહાદુરી, શયતાની ચક્રર, ભોંયરામાંનાં ભેદ ભરેલાં
કુકર્મો, છુપી કટારીનું પરાક્રમ આદિ સર્વ વિષયો વાંચતાં આ સંસાર
એ ખાંડાની ધાર જ છે એવો સર્વને ભાસ થયા વિના રહેશે નહિ.
મોટી સાઈઝનાં પૃષ્ઠ ૩૪૦ પાકું પુઠું મૂલ્ય ૨-૦-૦

શયતાનસદન કિંવા પાપપતન

અશાન્તિમાં આનંદ આપનારી, સંકટમાં સદાયબૂત થનારી અને
આપતિમાંથી મુક્તિનો ઉપાય બતાવનારી આ નવલકથાની પ્રત્યેક
ઘટના અદ્ભુત રસથી ભરેલી છે. ચોરી, ખૂન, મારામારીના મામ-
લાઓ, શયતાનોના હૃદયવિદારક કાર્યો, કપટી-ગાળાજ અને દુરા-
ચારીઓનાં કુકર્મો, પિશાચની પમણાઓની પ્રેમજ્વાળા. પ્રભુચમત્કાર
વગેરે સર્વ ઘટનાઓ એટલી બધી આકર્ષક અને અજાયબી ભરેલી
છે કે, જે વાંચતાં આંખમાંથી આંસુની ધારાઓ વહ્યા વિના રહેશે.
મૂલ્ય ૩. ૨-૦-૦

કિશોરસિંહ અથવા દુઃખનો પહાડ !

આ હૃદયરંજની નવલકથામાં પ્રેમીજનોના પ્રેમમાર્ગમાં આવી
પડતાં અત્યંત અસહ્ય સંદેહો, રાજસંસારનાં ભેદ ભરેલાં ભોપાળાં,
અદ્ભૂત આકૃતિના વારંવાર દેખાતા અવનવા ચમત્કારો, લૂટારાઓની
હૃદયને કંપાવનારી નૃત્યક્રીડા-બહાદુરીઓ, દીવાનીની અજાયબી ભરેલી
ચાલાકીઓ, કિશોરસિંહનો કારાગૃહવાસ, રાજકુમાર વરણાસંહનું અદ્-
ભૂત રીતે ગુમ થવું, એ બધા કિશોરસિંહપર તેના ખુનનો આરોપ

૧૬ મહાદેવ રામચંદ્ર જગુરો પુસ્તકાલય, ત્રણ દરવાજા-અમદાવાદ.

મૂકા તરે ધરીના જાગરપર લટકાવે, અંતરિક્ષ મદદથી તેમાંથી એકાએક તેનો જ્યાવ થયો, ભેદી રાજતનયનું ભેદી જીવન, એ ભેદી જીવનનાં ભેદ ભરેલાં કામો, નિર્દોષપર તુટી પડતા દુઃખના પહાડો, ખૂનખવાર લડાઈઓ, રાજ્યા ભયંકર વિગ્રહો, નીતિ અને અનીતિનાં યુદ્ધો વગેરે ઘણા ઘણા રોમાંચકારક બનાવોથી આ વાર્તા ભરપૂર છે. મૂલ્ય રૂ. ૨-૪-૦

કરુણાકુમારી અથવા આદર્શ અંગના-આ નવલકથાની વસ્તુ સંકલના આજથી ઘણા સમય પૂર્વેના એક માણસ રાજ્યા ઇતિહાસના આધારે યોજવામાં આવી છે. યુદ્ધ વારાંગનાનાં વિનોદ, કામપરાયણ કામિનીની કુટિલતા, ધર્મ-બ્રહ્માનવના દાનવગુહ્ય હૃદયભેદક કુટલ્યો, પાપિણીની પ્રપંચજાળ આદિ અનેક પ્રવૃત્તિઓ આકર્ષવા ઉપરાંત, વીરપુરુષોનાં ભયંકર યુદ્ધો, રક્તની સારતાળા, પ્રચંડ પરાક્રમી યોદ્ધાનાં પરાક્રમો, સતી નારીઓની શીલતા, કરુણાકુમારીના ક્રોધજાળ હૃદયની કરુણ કથા, ધર્મમાં ધ્રુવ સમાન દાસી, પ્રેમમાં પરમ સ્થિરતા, યુદ્ધમાં અપૂર્વ વીરતા, કર્મમાં કઠોરતા અને કરુણતા આદિ સર્વ વિષયો વાંચવાથી રૂંચે રૂંચે હોય છે. મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦

સત્યેન્દ્રપ્રસાદ સાંકળેશ્વર મહેતાકૃત પુસ્તકો.

કાળરાત્રિનું ખૂની ખંજર—ભાગ ૧-૨ જો નવલકથામાં ધર્મ નીતિ, સત્ય અને સ્વ શપ્રીત વગેરેનો અસરકારક ઉપદેશ આપેલો છે. રામ-નગરની જીલ્લા, નિષ્કુર પિશાચિની રાણી કાળરાત્રિનાં પાપકાર્યોની કથા વાંચતાં વાંચતાં રોમાંચ ખડાં થયા સિવાય રહેશે નહિ. છતાં બન્ને ભાગની કિંમત રૂ. ૩-૮-૦.

તરુણ તપસ્વિની ભાગ ૧-૨ જે—સાધુના વેશમાં ફરતું
શયતાનો કેવી પ્રપં-
ચજાળ પાથરી ભોળાં મનુષ્યોને ભરમાવે છે, તેનો આખેહુમ ચીતાર
વાંચતાં વાંચકોને અનહદ આનંદ સાથે અપૂર્વ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા સિવાય
રહેશે નહિ. તે ઉપરાંત ભોળા હૃદયના શ્રીમંત યુવકોની ખરાબ સો-
બતથી કેવી પાયમાલી થાય છે, વફાદાર મિત્રો કેવા હોય છે, સતી
સાધ્વી પત્ની કેવી હોય છે, પરોપકાર કેવી રીતે કરી શકાય છે એ
[વગેરે હકીકતથી ભરપૂર. પ્રથમ ભાગમાં ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો
આપવામાં આવેલાં છે. બન્ને ભાગની કિંમત રૂ. ૩-૧૨-૦.

કુસુમકાન્ત—અથવા સંસાર શેત્રંગ—આધુનિક સમાજમાં
સુધારાના નામે કેવો ભયંકર સંડા ચાલી રહ્યો
છે, ભદ્રનામ ધારક શયતાનો કેવાં કેવાં કાળાં કામો કરે છે, સ્વદેશનું
હિત ચહાનારા તરુણ પુરુષો કેવી રીતે દેશનું દલ્યાણ કરે છે, સતી
સાધ્વી સ્ત્રીઓ સતીત્વને કેવી રીતે નિભાવે છે, આદિ સર્વ વિષયોનું
કેળવણી ચિત્ર આ વાર્તામાં આલેખવામાં આવ્યું છે. પાકું પૂઠું,
મૂલ્ય. ૧-૧૨-૦.

ઝેરી જમાનો—આ રસદાયક મનોહર નવલકથામાં પૈસાના
પૂજારી શયતાનો દ્રવ્ય સંપાદન કરવાને કેવી
પાપમય પ્રપંચલીલા કરી ગરીબોને તૃણવત ગણી તેમની ગરદનો
પર છરીઓ ફેરવે છે, ગરીબો પેટની વેઠને માટે માલિકોનો કેટલો
બધો ત્રાસ સહન કરે છે, ગરીબી હાલતથી કંટાળી મનુષ્ય જીવપર
આવી કેવાં ભયંકર અને હૃદય ભેદક કામો કરે છે, તેનો ખરો ચિ-
તાર આપવામાં આવ્યો છે. મૂલ્ય. ૧-૧૨-૦.

જુહમી જાલિમ યાને ધ્રુજતી ધરા.

રાજસત્તાના મંદમાં મદાંધ થઈ જુહમી રાજા કેવો હૃદયદ્રાવક જુહમ ગુજારે છે, પવિત્ર બાળાઓ આવી પડતાં દુઃખોને કેવી ધીરજથી સહન કરે છે, વીરપુત્રો પ્રાણની પરવાહ નહિ રાખતાં કેવાં અપૂર્વ અને આશ્ચર્યકારક પરાક્રમો કરે છે. મિત્ર મિત્રને માટે કેવાં બચંકર સંકટો સહન કરે છે, તેમજ ભૈરવના પુજારી ભૈરવાચાર્યનાં અદ્ભુત કારસ્થાનો અને ભૈરવના મંદિરના ભેદી ભોંયમાં ખનતા બચંકર પ્રપંચો વગેરે અનેક રસમય પ્રસંગોનો ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે. કીમત રૂ. ૧-૧૨-૦.

વસંત વિજય યાને ચડતી પડતીના ચમત્કાર—જે દુ-રાચરણી રાજા મહારાજાઓની સ્વાર્થવાસથી, વિલાસ પ્રિયતાથી અને એક બીજા પ્રત્યેના દ્વેષથી આ નંદનવન સમાન ભારતભૂમિની દુર્દશા થઈ છે તેવા એક નિષ્ઠુર હૃદયની ઇંપતિનાં રાક્ષસી કુકર્મોનો અસરકારક ચિતાર આ નવલકથામાં આપેલો છે. સત્ય પ્રેમ-વિયોગ, ભક્તિ, ધર્મ, કર્મ સ્વદેશ સેવા વગેરે અનેક બોધક વિષયો સમાવવામાં આવ્યા છે, કી. માત્ર રૂ. ૧-૮-૦.

મણિલાલ જોઠાલાલ વ્યાસકૃત પુસ્તકો

કલ્યાણી અથવા હજાર વર્ષ પૂર્વેનું હિન્દુસ્તાન—જે નગર અત્યારે હિન્દુસ્તાનમાં અસ્તિત્વ ધરાવતું નથી અને જેનું નામ નિશાન પણ અત્યારે ભારતભૂમિના વક્ષસ્થળ ઉપરથી ઘસાધ છુસાઈ ગયું છે, એવું શહેર એક હજાર વર્ષ પહેલાં પોતાના ગૌરવની કેવી વિજયધોષણા કરી રહ્યું હતું તથા તે નગરના રાજવંશીઓની કીર્તિ અને સત્તા કેટલી પ્રબળ હતી તેનું આખેહુજ વર્ણન આ નવલકથામાં કરવામાં આવ્યું છે. પાકું પુઠું કિ. ૨-૦-૦.

સ્નેહમયી અને વિષમયી- આ નવલકથામાં જુદા જુદા સ્વભાવવાળી બે યુવતીઓ એકજ પ્રિયતમને ચાહે છે અને પ્રિયતમનો પ્રેમ સંપાદન કરવાને તેમની તરફથી જે જે પ્રયાસો કરવામાં આવે છે, તે વાંચકને એટલા બધા અદ્ભુત લાગે છે કે સ્વપ્નમાં પણ કદિ તેમણે જોયા હોય નહિ સ્નેહમયી તેના પ્રિયતમને વિશુદ્ધ પ્રેમથી અને ખરા જીવંતથી ચાહે છે, પરંતુ મદનના મદમાં ઉન્મત્ત બની ગએલી વિષમયી માત્ર પોતાની કામવાસનાની તૃપ્તિને માટેજ કૃત્રિમ પ્રેમ ધરાવે છે. વિષમયી છેવટે તેનો જીવ લેવાને પણ તૈયાર થાય છે, પરંતુ સંલ્પ હૃદયની સ્નેહમયી સમયસુચકતા વાપરીને તથા અનેક સંકટો વેડીને પોતાના પ્રિયતમનો જીવ બચાવે છે. સુશોભિત પાકું પૂઠું કિં. રૂ. ૨-૦-૦.

અલાહદીનનો ઉદય- દલહીનો સુપ્રસિદ્ધ બાદશાહ અલાહદીન કપરથી પોતાના કાકા જલાલુદ્દીનને મારીને કેવી રીતે પાદશાહ થયો અને બાદશાહ થયા પછી જલાલુદ્દીનના બંને દીકરાની કેવી નિર્દયતાથી આંખો ફેડી નાંખી તેનું આબેહુબ ચિત્ર આ નવલકથામાં આલેખાયલું છે. આર્ય સન્નારીઓના શિયળનું રક્ષણ કરવા માટે તે વખતના રજપૂત રાજાઓ પોતાનો કેવો આત્મભોગ આપતા અને આર્ય મહિલાઓ પણ પોતાના પાતિવ્રતનું રક્ષણ કરવા માટે કેવાં ભયંકર દુઃખો સહન કરતી હતી, તેનું વર્ણન આ નવલકથામાં કરવામાં આવ્યું છે. કિં. રૂ. ૨.

મહાકાળીનું ખડ્ગ- પતિવ્રતા ભક્તિપ્રભાનો તેના સ્વામી પ્રત્યેનો અથાગ પ્રેમ, પતિપત્નીએ ઘોર અંધારી રાત્રે કાલિકા માતાનું દર્શન કરવા સ્મશાનમાં જવું, સ્મશાનમાં કાલિકા માતાની અદ્ભુત લીલા, માતાનું ભયંકર સ્વરૂપ

૨૦ મહાદેવ રામચંદ્ર જાગૃષ્ટે પુસ્તકાલય ત્રણ દરવાજા-અમદાવાદ.

અને સ્મશાનનો દેખાવ, માતાનું ખંડે સ્વરૂપ ઓળખી નહિ શકવાથી ભક્તિપ્રભાવે કરેલી માતાની નિંદા અને તેના બદલામાં માતાએ આપેલો શાપ વગેરે ઘટનાઓ વાંચતાં વાંચકના મનમાં પુરાતનકાળની અનેક ભાવનાઓ ઉત્પન્ન થાય છે. મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

નવદંપતીને શિખામાણુ, અગ્નિ, વહેમ, ખરાબ સોખમ, કુટુંબો, વિહારનો અતિયોગ, સ્ત્રીઓની આરોગ્ય સંબંધી અણુસમજ, વાંઝીયાપણું, જીવાન વયમાં થતાં અનેક ભયંકર તથા ગુપ્ત દર્દો, ગર્ભસંચાર, પ્રસવ અને બાળકની માવજત સંબંધી અગ્નિતા વગેરે કારણથી દુઃખી થતાં પતિ-પત્નિઓએ આ પુસ્તક પોતાના નિત્યના મિત્ર તરીકે સાથે રાખવું જોઈએ. ૪૦ પ્રકરણ, ૩૦૦ પૃષ્ઠ, પાકું પુઠું મૂલ્ય રૂ. ૧૧

ખૂન કે જહુ ?—આ ડિટેકટીવ નવલકથા એટલી અદ્ભુત છે કે વાંચક તેના પ્રવાહમાં ખેંચાતાં સમજી શકશે નહિ કે પોતે જે બનાવ વાંચે છે તે ખરેખરો બનાવ હશે કે જહુનો કોઈ પ્રયોગ હશે ? લગ્નને દિવસે જ એક કુમારિકા બાળુ ગૂમ થાય છે અને તેની પથારી લોહી લોહાણુ થયેલી જોવામાં આવે છે. એ બનાવ ધણો ભેદભર્યો હોઈને સંજીવચંદ્ર નામનો ડિટેકટીવ તેની પાછળ પડીને જીવના જોખમે જે તપાસ ચલાવે છે અને જી-હો કરનારાઓને શોધી કાઢે છે તે વાંચતાં તમારાં રૂવાડાં ઉભાં થયા વિના રહેશે નહિ ! ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો સાથે પાકું પુઠું મૂલ્ય રૂ. ૧.

સાકરલાલ મગનલાલ કાપડીયાકૃત નવલકથાઓ.

કમનસીબ લીલા—ફક્ત આડંબરવાળી ઉચ્છૃંખત સ્ત્રીઓ જોઈને અબળા સાથે વિવાહ કરવાની પ્રાણહારક મહત્વાકાંક્ષા રાખનાર યુવકોની કેવી ખાનાખરાબી અને પાથ-માલી થાય છે, પોતાનો સ્વાર્થ સિદ્ધ કરવાને માટે તેઓ કેવાં કમ-

મહાદેવ રામચંદ્ર જગુષ્ટે પુસ્તકાલય ત્રણ દરવાજા—અમદાવાદ. ૨૧

માટી ઉપજે એવાં ફૂટિલ કાર્યો કરે છે, સમજી યુવકોનું શું કર્તવ્ય છે, આદર્શ જીવન કેવું હોવું જોઈએ વગેરે અનેક સાંસારિક ઘટનાઓ તાદ્રસ્ય દષ્ટિ સમક્ષ ઉભી જ હોય એનું વર્ણન આલેખવામાં આવ્યું છે. ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો. કિંમત માત્ર રૂ. ૧-૧૨-૦

કલંકિત કાઉન્ટેસ યાને ખૂના કોણ ?—આ એક ધર્મજીવ અસર-કારક ડિટેક્ટીવ નોવેલ છે. મેડમોઇઝેલ શાંડેઝેનો અચળ પ્રેમ, એના હૃદયની દૃઢતા, શૌર્ય, પ્રેમને માટે લક્ષ્મીને તુચ્છ ગણવાની દિવ્યવૃત્તિ, હૃદયની કુમાશ અને પ્રેમાળ હૃદયનું માધુર્ય અને ધડીભર પ્રેમના રસ-પૂર્ણ હોજમાં સ્નાન કરાવી બાળકો કાઉન્ટેસ ક્લોડયુઝની સુંદરતા, જેકસ પ્રતિનો મોહ, નિષ્કુરતા અને અંતે સ્ત્રીહૃદયની સાહજિક કામ-લાતા આદિ વિષયોથી પરિપૂર્ણ. પાકું પુઠું કિંમત રૂ. ૨.

મધુર મિલન—અત્યુત્તમ સામાજિક નવલકથા. ધણીજ ઉત્તમ અને હૃદયદ્રાવક છે. મૂલ્ય ૧-૧૨-૦

દલપતરામ લાઈશંકર રાવળકૃત નવલકથાઓ

દશલાખનો દલો અથવા રતનકંકણ—લક્ષ્મીના લોભથી લુચ્ચાં માણસો આ જગતમાં નિર્દોષ મનુષ્યો ઉપર પણ કેવો હૃદયભેદક જીહ્મ ગુજારે છે, ભાગ્યચક્રના અ-દ્રુત પરિવર્તનના પરિણામે નિર્દોષ માણસને પણ કેટલું બધું દુઃખ સહન કરવું પડે છે, એ: અમળા પણ દ્રવ્યલોભની લાલસાથી પ્રભા-બની કેવાં રોમાંચ ઉપજાવે એવાં કારસ્થાનો કરે છે. ધર્મીનો જય અને પાપીઓના પરાજય કેવી રીતે થાય છે આદિ અનેકવિધ વિષ-નું શાબ્દિક ચિત્ર જોવું હોય તો આ નવલકથા અવશ્ય વાંચો. કિં. માત્ર રૂ. ૨-૦-૦.

૨૨ મહાદેવ રામચંદ્ર જાગૃષ્ટે પુસ્તકાલય ત્રણ દરવાજા-અમદાવાદ.

કલંકિત કુમારિકા—આ નવલકથામાં એક શાપલક્ષી કુમારિકા જીવને જોખમમાં નાંખીને પણ કેવાં પરાપકારી કાર્યો કરે છે, વંશાનુક્રમિક ઉતરી આવેલું શયતાની લાલ ચક્રર તેને કેવાં પ્રાણહારક સંકટોમાં ફસાવે છે, એ કુમારિકા બલબલા પોલિસ ખાતાના અમલદારોને પણ ભૂલથાપ આપી અંત-પર્યંત પોતાનું કેવું ચતુરાધ્યાયી રક્ષણ કરે છે. રહસ્યભેદક લાલ ચક્રરનો ભેદ જાણવા માટે કેવી મહેનત ઉઠાવે છે વગેરે અસંખ્ય રસિક વિષયો છે. છતાં કિંમત માત્ર રૂ. ૨-૦-૦.

અન્ય ગ્રંથકારોનાં વિવિધ પુસ્તકો.

સુંદર અને વિદ્યાનંદ—(આવૃત્તિ બીજી) આ નવલકથામાં તેના વિદ્યાન લેખકે સાંસારિક ઘટનાઓનું એવું આબેહુમ આલેખન કર્યું છે કે જે વાંચતાં વાંચક મુગ્ધ બની જાય તેમ છે. શુદ્ધ સ્નેહ, વિષયવાસના, આશ્વસનનક કિન્તુ સંભવિત બનાવો વગેરે વાંચતાં મનરંજન થાય તેમ છે. સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો. મોટી સામગ્રીનાં પૃષ્ઠ લગભગ ૨૦૦, સુંદર સફેદ કાગળ, પાકુ રૂપેરી બાઇન્ડીંગ છતાં કિંમત રૂ. ૧-૪-૦

મધુર મધુરી અથવા મુંબઈની મોહિની—અલ-જેલી મુંબાઈની આકર્ષણીય મોહિનીનું દિગ્દર્શન કરી તેમનાં કામગાણની વિલાસી યુવકો ઉપર કેવી રામગાણુ અસર થાય છે, અને પરનારીના પ્યારથી તેમની કેવી પાયમાલી તેમજ ખાનાખરાબી થાય છે, એક આદર્શ આર્થે અગળાનું શું કર્તવ્ય છે, વફાદાર મનુષ્ય આત્મત્યાગનું ઉત્તમ દૃષ્ટાન્ત કેવી રીતે દર્શાવે છે વગેરે રસમય અને ચમત્કારિક બનાવોથી ભરપૂર, ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો, સહિત કિંમત રૂ. ૧-૮-૦

પંદરલાખ પર પાણી—મુંબઈમાં એક શ્રીમંત ગૃહસ્થે પોતાના દીકરાને આપેલો પંદર લાખ રૂપીઆનો વારસો ફક્ત એ વર્ષના અરસામાં કેવી રીતે ઉડાવી નાંખ્યો ? તેનો અસરકારક અને આમેહુબ ચિતાર વાંચવા યોગ્ય છે. આ વાર્તા એક વાર વાંચવા લીધા પછી તે પુરી કર્યા વિના પડતી મૂકવાનો હજી એક પણ દાખલો બન્યો નથી. એજ તેનું મહત્વ બનાવે છે ! શુશોભિત પાકું પુઠું મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦

બેગમમહાલ અથવા સુવિખ્યાત સ્મરણ—

મંદિર—આ ઐતિહાસિક નવલકથાના લખાણના માધુર્યનું વર્ણન માત્ર શબ્દોથી થાય તેમ નથી. પાઠક પાઠિકાઓ પોતાની દષ્ટિ સમક્ષ જ્વલંત અક્ષરે બાદશાહના વિલાસકાનન ઇંદ્રલુવન તુલ્ય આગ્રાના બેગમમહાલને જોઈ શકશે. સવે પુનઃ શહેનશાહ જહાંગીર અને નૂરજહાનને પુનઃ આ નવલકથામાં પોતાનો ભાગ મજવતાં જોઈ શકશે. જે બેગમની સમાધિ કિંવા કબરપર જગતનો અદ્વિતીય તાજ મહેલ બંધાયો છે તેના બાલ્યજીવનનો અદ્ભુત ઇતિહાસ કે જે હજી સૂધી કોઈ પણ ગ્રંથમાં પ્રકાશિત થયો નથી તેનું આલેખન આ નવલકથામાં કરવામાં આવ્યું છે. છતાં મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦

ભક્તાણી કે ભામટી ? નટવરના સુપ્રસિદ્ધ લેખક નગીન દાસ મંછારામકૃત આ નવીન

પુસ્તક છે. આમાં ચાલુ જમાનાનો સારો ચિતાર આપ્યો છે. એમાં એક વર્ણિક ગૃહસંસાર, ભક્તાણીને નામે ચાલતા ભામટાવેડા, એક રસોઈઆ બ્રાહ્મણની લ'પટતા વગેરે બનાવો સારા આલેખાયેલા છે.

૨૪ મહાદેવ દામયંત્ર જાગૃતે પુસ્તકાન્નય, ત્રણદરવાજા-અમદાતાદ,

હાસ્યરસ પણ ભરપુર છે, કાગળ ઉંચા લાયબેરીને શોભાવે પવું પુઠું છતાં કિં. ૧-૮-૦

કુતરો કે કાળ ? તમે ડિટેક્ટીવ નવલકથાઓ તો ઘણીએ વાંચી હશે. પરંતુ આ નવલકથામાં જે અદ્ભુત રસ ભરેલો છે, તેની વાતનો કાંઈ ઓરજ છે ! ડિટેક્ટીવોની ચતુરાઈ અને બહાદુરાઈની વાતો પણ તમે અનેક વાંચી હશે, પરંતુ આ નવલકથામાં ડિટેક્ટીવ પોતાના કાર્યમાં જે ચતુરાઈ બહાદુરાઈ અને કુશળતા વાપરે છે, તેની ખુબી ઓરજ છે. મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦

કામાંધ કામિની—ચોરી ખૂન અને હરણના ત્રણ ત્રણ બનાવોની ખાતમી મેળવવામાં જનસુસોએ જે અથાગ પરિશ્રમ ઉઠાવ્યો છે, તે જોઈને મન વિસ્મયતાના સાગરમાં ડૂબી જાય છે. ચોરની ચાલાકી હૃદયને ચમકાવી મૂકે તેવી છે. એક ચોર એવું સરસ કામ બજાવી બતાવે છે કે, તેની બહાદુરી માટે ‘વાહ વાહ’ નો પોકાર કર્યા સિવાય રહેવાતું નથી. જનસૂસ પણ ચોરના માથાનો થઈને છેવટ સૂધી તેની પાછળ લાગ્યો રહે છે અને છેવટે તેના કૃત્યના ભેદને ફોડી દઈને અપૂર્વ દક્ષતા દર્શાવે છે. મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

બગદાદનો બાદશાહ—અત્યંત મનોહર દિલભેદક અને અજાયબી ભરેલા બનાવોથી ભરેલી આ વાર્તા બગદાદના ખલિફાઓના રાજત્વનો આમેલુખ ચિતાર કરાવનારી છે. અબજા બનીને મોટા મોટા વીરપુરુષોને પણ કેવી રીતે કંપાવી મૂકે છે, શયતાનિયતથી ભરેલી સુંદરીઓ સંસારમાં કેવા અનર્થો કરે છે, દેવતુલ્ય મનુષ્યો કેવું અનુપમ દેવત્વ દર્શાવી શકે છે, આદિ સર્વ બનાવો ખાસ વાંચવા લાયક છે. મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

રાણી વજસુંદરી—હિંદુત્વનો ત્યાગ કરી મુસલમાન થયેલા કાળા પહાડનાં કુટુંબો, વજસુંદરીનો ભીષણ પ્રતિશોધ, સાધારણ બ્રાહ્મણકન્યામાંથી રાજરાણી થઈ પતિ કાળા પહાડની સ્થામે રણભૂમિમાં ફેદી પડવું, ભૂપત્યાજીની બચકરતા, નવાબનન્દિની દુલારીની દુર્દાન્ત દુષ્ટતા, મુકુન્દદેવનું વજ્યાલામાં આસક્ત થઈ રાજપાટ તેના ચરણોમાં સમર્પણ કરવું. આદિ અનેક સત્ય ઐતિહાસિક ઘટનાઓથી ભરપૂર આ નવલકથા પ્રત્યેક સ્ત્રી પુરુષોને વાંચવા લાયક છે. મૂલ્ય. રૂ. ૨-૦-૦.

અન્ય ઐતિહાસિક, સામાજિક નવલકથાઓ.

અલાઉદ્દીનનો ઉદય...	૨—૦	કલંદરની કટાર ...	૨—૦
અદારમીસદીનું હિન્દુસ્તાન	૨—૦	કલીઓપેત્રા ...	૨—૦
અદ્ભુત વિક્રમાદિત્ય...	૧—૦	કમનસીબ લીલા ...	૧-૧૨
અમૃતપૂલિન ...	૧—૦	કાક્રમીર અને કેશરી...	૧-૦
આજકાલનું હિન્દુસ્તાન	૧—૮	કાળરાત્રિનું ખૂની ખંજર	૨—૦
અયોધ્યા અને અંગ્રેજ	૧—૮	કામાંધ કામની ...	૨—૦
અંધીરી અરનવાજ...	૨—૮	કૃષ્ણલાલનાં કાવત્રાં...	૦-૧૨
અદ્ભુત અપ...	૧—૮	કલંકિત કાર્ટેસ ...	૨—૪
ઈન્દુકુમારી ...	૧—૮	કુસુમાવતી ...	૧—૮
છરાવતી ...	૧—૮	ખૂન કે જાદુ ...	૧—૦
અખળાનો કિન્નો ...	૧—૮	ગુજરાતની ગુની વાર્તાઓ	૨—૦
ઓરંગઝેબ ...	૧—૪	ગુલશીરીના ...	૧—૮
ઓરંગઝેબનો ઉદય...	૨—૦	ગંધાતો ગુલાબ ...	૨—૦
કલંકિત કુમારિકા ...	૨—૦	ગેમીખૂન ...	૧-૧૨

કલ્પેઆમ	૨—૦
કંગાલકેદીબા. ૧—૨...	૩—૧૨
કમળકુમારી	૦—૮
કમલાદેવી	૧—૮
કલ્યાણી	૨—૦
કરણધેસો	૨—૦
કરણકુમારી... ..	૨—૮
કમળ કુમારી	૦—૮
કરનેજો	૧—૮
કાદમ્બરી	૨—૪
કાદમ્બરી	૧—૮
કામિની અને કાંચન ...	૧—૮
કાળા મહેલની રૂપસુંદરી	૧—૮
કિશોરસિંહ	૨—૪
કિસમતનો કહેર	૧—૮
કુદરતનો ખેલ	૧—૮
કુદરતનો ખેલ ભાગ ૨ જો	૨—૦
કુંદન કુસુમ ભાગ ૧ થી ૮	૮—૦
કુસુદ કુમારી	૧—૮
કુસુદ સુંદરી	૦—૪
કુસુદા અને કુસુમ	૦—૪
કુસુમ કંઠઃ અથવા રમણી કે	
રાક્ષસી-મનોવેદક કથા	૧—૮
કાંચન ભાગ ૧ લો	૧—
ખાનદાની ખૂની	૧—૮

ચાંદખીખી	૧—૦
ચિતોડનો ઘેરો	૦—૩
ધેલાધાંચીનું કુટુંબ ...	૧—૪
જગદેવ પરમારઅનેવીરમતી	૦—૬
જિગર કે દિગર	૧—૪
જગન્નાથની મૂર્તિ	૨—૦
જન કે જગર	૨—૦
ચાચનીજટેક્સ	૧—૪
ચાણક્યની ચતુરાર્થ ...	૧—૦
ચાર યોગીની વાર્તા ...	૧—૦
ચંદ્રકળા	૨—૪
ચંદ્રકળા અથવા બહુરૂપી-	
ઓનું બજાર	૧—૦
ચંડાળ ચોકડી	૦—૧૨
જગતનો ફાંસો	૨—૦
જમસેદની જેહમતો ...	૧—૮
જયવિજય	૧—૦
ડીટેક્ટીવ બહાદુર શેરલોક	
હોમ્સ	૧—૪
તપસ્વી રાજકુમાર	૧—૮
તલેસમ	૨—૮
તારાચાર્ધ	૨—૦
ત્રિમુર્તિ	૧—૪
દગાખાજ દુનિયા	૧—૮
દીલ્લોજ કે દીલ્લખર ...	૩—૦
દુખીયારી મુક્તા	૦—૮

ગમગીન ગુલા... ..	૧—૪	ફખીયારી રત્નપ્રભા ...	૦—૪
ગવહરમન અથવા અલ-		દુર્ગા અને લક્ષ્મી ...	૧—૦
બેલીનાર, ...	૧—૮	દુશમન દોરાગ ...	૧—૮
ગુણસુંદરી ...	૧—૦	ધણી કે ઢાર ...	૧—૮
ગરીબોની સાદી ...	૦—૪	નણુંદ કે બહેન ...	૦—૧૨
ગુજરાતનીનવલકથાનુસાહિત્યર-૦		નટવર ...	૨—૮
ગુલઝાર ...	૨—૦	નરગીજ નાટકાર ...	૧—૮
ગુલઝારે સ્વાયરિત ...	૧—૪	નરસીમહેતા નોવેલ ...	૦—૮
ગુલાબસિંહ ...	૨—૦	નવલગંગા ...	૩—૦
ગુલામીખાઝાર ...	૧—૮	નાટકકથારસ ...	૦—૧૨
ગૃહલક્ષ્મી ...	૧—૧૨	નીલમ અને માણેક ...	૧૦—૦
ઘાસીરામ કોટવાલ ...	૦—૮	નિઝામી વાર્તાઓ ...	૦—૧૦
ઘેલી કુસુમ ...	૧—૮	નૂરજહાં ...	૦—૩
ચસમનો ખસમ ...	૨—૦	બદ્ર'બદ્રનો બચાડો ...	૧—૦
પચીસે વર્ષ પૂર્વેનું		બદ્રમાળા ...	૧—૪
હિન્દુસ્તાન ...	૦—૧૨	બદ્રપૂની બદ્રસ્મામા ...	૨—૦
પરસ્તાને ચક્રમ ...	૧—૦	ભયંકર ન્યાય ...	૦—૮
પમનાભ ...	૧—૮	ભલો કે ભુડો ...	૧—૮
પમ્માલયા ...	૧—૦	ભાઇ બેનની માયાનો	
પ્રભાત ...	૧—૮	ચમત્કાર ...	૧—૮
પ્રભાતચંદ્ર ...	૧—૦	ભાગ્યદેવીની ભયંકરતા ...	૧—૪
પ્રભાવતી ...	૧—૦	ભાગ્યચક્રનો મહામંત્ર ...	૧—૮
પર્શ્યાન નાઇટસ ...	૧—૦	ભાગ્યહીન કુશુમ ...	૧—૦
પાકદામન પીરોજ ...	૦—૬	ભાગ્યાહીન મુરાદ ...	૦—૪
પારસી પુત્રી પ્રકાશ ...	૧—૪		

પાપી પીતા ...	૦-૧૦	મધુકર ...	૧-૮
ધ્યાનનો એક પૂલ ...	૧-૦	મનહર મોતી ...	૦-૨
પારકે પૈસે પરમાનંદ...	૨-૦	મહાશ્વેતા ...	૧-૪
પાંચરત્નો ...	૧-૦	મહોબત કે મુસીબત	૧-૦
પુનલગ્નનો પશ્ચાતાપ...	૨-૦	માન સુસાહરી ...	૮-૪
પુષ્પાયુધ ...	૧-૪	માનસિંહ અમોસિંહ...	૦-૪
પ્રેમતરંગ ...	૧-૮	માલા અને મુદ્રિકા ...	૦-૮
પોશાકની ફેશન ...	૧-૦	માથુકનો ઇસારો ...	૨-૮
પંદરલાખપર પાણી ...	૧-૪	મીરાંબાઇ... ..	૦-૮
બહુરૂપી બજાર ભાગ ૧ લો	૧-૪	મીલનું અમૂલ્ય મણિ...	૧-૪
,, ભા. ૨-૩-૪-૫-૬.	૮-૪	મુક્તા	૩-૦
બહાદુર બારવડીયો ...	૦-૪	મુકલ મદન ...	૦-૮
બાતુ બાને સજીવન થયલો		માયાનો બજાર ...	૧-૮
આશક ...	૨-૮	મુદ્રા અને કુલીન ...	૧-૦
બાળવિલાસ ...	૧-૦	મેવાડની સંધ્યા ...	૧-૮
બેવફા કે બેવફા ...	૨-૮	મારી બચકર સંસારચાત્રા	૨-૮
બે બહેનો ...	૦-૮	મોહનીચંદ્ર... ..	૦-૮
બે મુદ્રિકા ...	૦-૭	મોહબતી બજાર ...	૧-૮
બોરસ્ટરની બેરી ...	૨-૦	રત્નલક્ષ્મી ...	૧-૮
બદ્રંબદ્રા ...	૧-૮	રતિસુંદરી ...	૧-૮
બમણચંદ્ર ...	૧-૦	રઘુમતિ ...	૧-૮
મણિબાઈ ...	૦-૧૨	રમણતારા ...	૦-૧૨
મદનચંદ્ર અને નવનીતકળા	૧-૮	રસવીરચંદ્ર ...	૧-૮
મદનમદ્રા ...	૦-૮		

વિદ્યાસાગર...	...	૦-૧૨	સૂર્યાશા...	...	૧-૮
વિપિન	...	૧-૮	સીતમગર	...	૨-૦
વિમળા	...	૧-૧૨	સીપાઈ બચ્ચાની	...	૧-૮
વિયોગીની વિધવા...	...	૧-૧૨	સુગુણસુંદરી...	...	૧-૪
વિદ્યાયતી વિદ્યાસમાં ફેશનબાઈ			સુધાહાસીની	...	૧-૪
ખલાસ...	...	૨-૦	સુધરેલી સંગિતા	...	૧-૪
સંસાર કે નરકાગાર	...	૧-૪	નાદરનો દોરઢમામ	...	૨-૮
સુંદરમણી નાની રસીલીવાતી	...	૦-૮	નુરજહાન	...	૦-૧૨
સુંદરબેન-અથવા પૈસાદારની			નંદન વનનો નાશ	...	૨-૦
પુત્રી કેવી બણી ?	...	૦-૧૨	પાંદની	...	૨-૦
સુંદર રસીક	...	૦-૪	પરાક્રમની પતાકા	...	૨-૦
મણી અને મેના	...	૦-૪	પ્રતાપી પીટરનું ચારત્ર	...	૧-૮
સંસાર સંગ્રામ બા. ૧-૨	...	૩-૦	પ્લસીનું યુદ્ધ	...	૨-૦
સુરતીલાલ	...	૧-૦	પાણીપતનું યુદ્ધ	...	૨-૦
અષ્ટિ સૌન્દર્ય	...	૦-૧૨	પૃથુરાજ ચહુઆણ	...	૨-૦
સોબાગ સુંદરી	...	૦-૪	પિશ્ચાય માંદર બા. ૧-૨	...	૪-૦
સોનારણ	...	૧-૮	પશ્ચાયતી કે પ્રેમદા	...	૧-૮
સંસાર	...	૧-૮	પુરાનન દીક્ષી	...	૨-૦
સંસાર. શરત અને સુધા	...	૧-૦	પેશ્ચાઈની પડતીનો પ્રસ્તાવ	...	૨-૦
સંસાર શા માટે ? ?	...	૧-૦	બહાદુર કલો	...	૧-૮
હક્કદારનો હક્ક	...	૧-૦	બાગે દિલખુશ	...	૧-૮
„ મોટો	...	૨-૦	બાગેશયતાન	...	૨-૦
હસીના	...	૧-૮	બાજીરાવ બહાળ	...	૨-૦
હાજીબાબાના સાહસ કર્મો	...	૧-૪	બેગમ મહાલ	...	૧-૮

૧૬લાસુંદરી અને અદ્ભુત	
જાડુનો પલંગ બા. ૧થી ૮	૩—૪
વિવિધ વાર્તાઓ ...	૦—૮
રસીકચંદ્ર ...	૪—૦
રાજ્યનારિપુ ...	૨—૪
રાજસ્થાનની રાણી ચંદા	૧—૮
રાધારાણી ...	૦—૨
રામેશ્વર અને પાર્વતી	૦—૪
રાસેલાસની કથા ...	૧—૦
રાસેલાસની કથા	
ભાગ ૨ જે ...	૧—૦
ઋષિની આગાહી અથવા	
રજપુતાનાની લક્ષ્મી ...	૨—૦
લતા અને લલિતા
બા. ૧ ૨ ૩ ૪ ...	૪—૦
લતાકુમારી ...	૦—૬
લક્ષ્મીવિદ્યાસ ...	૧—૦
લંડન રહસ્ય ...	૧—૪
લંડન રાજ્ય રહસ્ય ...	૧—૮
વમળમાં કમળ ...	૨—૮
વસંતલીલા ...	૧—૪
વાસવદત્તા ...	૦—૧૨
વિક્રમની વીસમી સદી ...	૪—૦
વિક્રમરાજનો સંજ્ઞા	૧—૦

વિશ્વમેદ ...	૦—૧૨
વિષલતા ...	૦—૧૨
વિષયાદેવી યાને ઝેરનો પ્યાલો ૧—૦	
વીણા અથવા ચિતોડ ...	૧—૪
શયતાન સદન ...	૨—૦
સ્નેહમાં સંકટ ...	૧—૮
સપત્રની સુના યાને “ એ	
ભરમ ના પુછો ” ...	૧—૪
સંતતે શયતાન બા. ૧-૨-૩	૫—૪
સ્વર્ગ શયતાન ...	૧—૪
સરસ્વતી ...	૧—૦
સરસ્વતી ચંદ્ર ભાંગ ૧ લો	
બુદ્ધિધનનો કારભાર. ૧—૧૨	
સરસ્વતીચંદ્રનો ગ્રહસ્થાશ્રમ ૧—૧૨	
સરોજની અથવા કેળવણીનો	
સદુપયોગ ...	૦—૧૨
સલીમ અને મહેરનિસ ...	૦—૮
સ્વર્ગની સુંદરી ...	૦—૪
સ્વચ્છંદી સ્ત્રી ...	૦—૬
સાતપૂત્ર ...	૦—૮
સાહસિક અંગ્રેજ ...	૦—૬
સાક્ષર અને તેની સ્ત્રી ...	૦—૮
સિતારનો શોખ તથા	

હાથનાં ક્યારી હૈયે વાંઝ્યાં	૧-૪	મહારાજ માધવરાય...	૦-૧૨
હૃદયોદ્ધાર ...	૧-૦	માલતી માધવ ...	૧-૮
હોશનઆરા ...	૧-૮	મેવાડની જાણલાલી...	૦-૧૨
જનાનખાનાની બીબીઓ	૧-૦	મુરાદેરી	૨-૦
જલિમ જમાનો ...	૧-૦	મધુર મધુરી	૧-૮
જંશીની રાણી ...	૨-૦	મંડળગઢની મોહિની ...	૮-૮
જ્યોતિકાન્ત ...	૧-૦	યુનાઇટેડસ્ટેટસનીક્ષોદ્રસ્થિતિ	૧-૮
દીપુ સુલતાન ...	૧-૪	રણધેન્ના રજપૂતો ભા. ૧-૨	૩-૮
તરણુ તપસ્વિની ...	૧-૧૨	રજ્યા બેગમ ...	૧-૮
તારાસુંદરી	૨-૪	રણુનીરસિંહ ...	૧-૦
તેજપ્રભા	૧-૧૨	રત્નમાળ ...	૦-૧૨
તેજસ્વી તારો... ..	૧-૦	રતિકાન્ત ...	૦-૪
દીલીપર હૃદયો ...	૧-૦	રાજપૂત પ્રતિષ્ઠા ...	૮-૮
દેવી ચૌધરાણી... ..	૧-૦	રાજ દેવીદાસ ...	૨-૮
બેગમ સાહેબ ...	૨-૦	રાજનૈતિક પડ્યંત્ર ...	૧-૪
ભવાનીનો ભોગભા. ૧-૨	૩-૦	રાણકદેવી	૦-૧૨
ભદ્રકાળી	૨-૦	રાણી વ્રજસુંદરી ...	૨-૦
ભયંકર ભદ્ર	૨-૦	રાવળ અને ખેંગાર ...	૦-૮
ભક્તાણી કે ભામટી ...	૧-૮	રૂપનગરની રાજકુંવરી	૨-૦
ભારતવર્ષનાં રાખીન હુડ		લીલા અથવા આનડાનો ઘેરો	૧-૦
તાતિયા બીલ. ...	૧-૦	લોર્ડ લોરેન્સ	૧-૪
મનોહારિણી માયા ...	૧-૮	લોર્ડ લોરેન્સ	૦-૧૨
મૃગશોયની ભા. ૧-૨-૩-૪	૬-૦	લોર્ડવિલીયમ બેન્ટિક...	૧-૪
મરીયમ	૧-૦	વધુવધ અથવા સ્ત્રીનું પ્રુત	૨-૦
		વસંતવિજય	૧-૮
		વનરાજ ચાવડો ...	૧-૮

વિક્રમેાવર્ષીય	૦—૩	અલક્ષ્ય જ્યોતિ	૧—૮
વીરવિજય	૧—૦	અવન્તી સુંદરી	૦—૨
વિશ્વરંગ	૦—૧૨	અંધસારંગીવાળો	૦—૩
શાહજહો અને બિખારી	૨—૦	અંધેરી નગરીનો ગંધેવસેન	
શાહજહાંન છેલ્લા ૧૬વસો	૧—૮	રાજા	૦—૧૨
શિવાજી છત્રપતિ	૧—૪	આર્ય સંસાર... ..	૦—૧૧
શિવાજીનો વાઘનખ... ..	૧—૦	આદાની સુંક	૧—૮
શ્રીમંત છત્રપતિ સંભાજી		આનંદાશ્રમ	૧—૪
મહારાજ	૦—૧૨	ઇન્દુકુમાર	૧—૪
શુરવીર પ્રતાપરૂ	૧—૦	ઈન્સાફની આરસી	૧—૮
શુરવીર પ્રતાપરૂ ભા. ૨ જો	૧—૦	ઇસપકૃત કલ્પિત વાર્તા	૦—૮
શુરવીર પૃથ્વીસિંહ પરમાર	૧—૮	ઉપકાન્ત	૧—૮
સિદ્ધરાજ જોસોંગ	૧—૪	એક દેવીનો આત્મવૃત્તાન્ત	૦—૮
હમીરજી ગોહેલ	૦—૮	એક પત્થરના પ્રતાપ... ..	૨—૦
હેસ્ટીંગ્સની સોંટી	૨—૦	એની બહેન	૧—૦
હૈદરઅલી અને ટીપુ સુલતાન	૧—૪	એમ. એ. બનાફે-ક્યોં મેરી	
હોથલ પદમણી	૦—૪	ભદ્રી ખરાબ છી ?	૨—૦
અમ્મયારા અમીરન	૦—૪	કડક અંગાલી	૧—૮
અબય	૦—૮	કથાસરીતસાગર	૨—૮
અરેબીયન નાઈટ્સ	૩—૦	કથાસરીત સાગર ભાગ ૨	૨—૮
અલમનસુર	૧—૪		

સઘળી જાતનાં પુસ્તકો મળવાનું ઠેકાણું:—

મહાદેવ રામચંદ્ર જાગૃષ્ટે.

બુકસેલર્સ એન્ડ પબ્લીશર્સ.

ત્રણ દરવાજા અમદાવાદ.

